

† VARSANUFIE, Arhiepiscopul Râmnicului

MISIUNEA ȘI MĂRTURISIREA – REPERE ALE TRĂIRII ÎNTRU ADEVĂR

Lucrarea Bisericii în lume, ca și continuare a lucrării Mântuitorului Hristos, arată lumii adevărul lui Dumnezeu: „Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr; oricine este din adevăr ascultă glasul Meu” (*Ioan 18, 37*). Sfânta Scriptură ne arată fără putință de tăgadă că Împărăția lui Dumnezeu nu se poate dobândi decât mărturisind Adevărul, adică pe Hristos Domnul, Care se identifică cu acesta și, în același timp, împlinind porunca lucrării misionare, aceea de a-L vesti pe Hristos Cel înviat.

Credința și mărturisirea ei este condiție esențială pentru dobândirea mântuirii: „Cel ce va crede și se va boteza se va mântui” (*Marcu 16, 16*). Viața Bisericii este împletită cu misiunea, ca poruncă a lui Hristos Domnul dată nu doar Sfinților Apostoli, ci tuturor credincioșilor: „Mergând, învățați toate neamurile” (*Matei 28, 19*). În același sens, Sfântul Apostol Pavel mărturisește: „Vai mie de nu binevestesc” (*I Corinteni 9, 16*).

Același apostol ne învață în Epistola către Romani, spunând: „cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire” (*Romani 10, 10*). Astfel înțelegem că mântuirea noastră ține și de modul în care îl mărturisim sau nu îl mărturisim pe Hristos înaintea oamenilor. Credința nu ține doar de intimitatea omului, ci are un aspect exterior obligatoriu. Viața propusă de Evanghelie constă în renunțarea la bucuria noastră de dragul bucuriei celui de lângă noi, ca împreună să mergem pe calea ce duce spre Rai. Creștinul trebuie, cu timp și fără timp, să-L mărturisească prin propria viață pe Hristos ca dar primit de ei prin comuniunea euharistică. Astfel putem spune că nu doar omul îl mărturisește pe Hristos cel înviat, ci și Hristos însuși Se mărturisește

pe Sine prin persoanele înduhovnicite: „nimeni nu poate să zică: Domn este Iisus, decât în Duhul Sfânt” (I *Corinteni* 12, 3). Cel care Îl dobandește cu adevărat pe Hristos Domnul în el, se face transparent lumii pentru Hristos. Din orice gest cât de mic al omului duhovnicesc, din privirea lui, din vorbele lui, Îl vezi pe Hristos care se odihnește în acesta.

Nu doar Sfinții Apostoli, ci toți creștinii trebuie să fie „sarea pământului”. Vestirea, mărturisirea lui Hristos este o condiție fundamentală a omului care trăiește în Biserică. Mărturisirea nu este doar un bun al preoților, ci fiecare creștin are datoria să-L vestească într-un fel sau altul, după puterea și darul fiecăruia, pe Hristos Domnul. Cuvântul Apostolului neamurilor „Vai mie de nu binevestesc” (I *Corinteni* 9, 16) este valabil într-o anumită măsură pentru fiecare. Poate nu toți Îl putem mărturisi prin cuvântul rostit sau scris, dar toți avem datoria să-L mărturisim pe Hristos Mântuitorul sufletelor noastre prin modul nostru de viață, prin modul de a fi în societate. Ziua Pogorării Duhului Sfânt nu este numai ziua nașterii Bisericii, ci și ziua venirii și încadrării lumii în Biserică, prin și în Duhul Sfânt. Mărturisirea sau apostolatul este un element constitutiv al Bisericii și totoda-

tă indiciul dinamismului vieții duhovnicești. Creștinul trebuie să fie conștient de responsabilitatea sa, de faptul că după împlinirea misiunii sale va fi judecat.

Anul acesta, declarat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca an comemorativ al Patriarhului Justinian și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului, subliniază în chip strălucit datoria creștinului de a fi misionar și mărturisitor permanent al Adevărului. Mulțimea mărturisitorilor și martirilor credinței din țara noastră în timpul comunismului ne îndeamnă mereu să vedem cum a fost înțeleasă această misiune de părinții noștri și cum au împlinit această chemare chiar în vremuri de grea cumpănă pentru Biserica noastră.

În acest context, binecuvântăm cu bucurie activitatea Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata Română „General Paul Teodorescu”, de la Mănăstirea „Dintr-un Lemn” și, în același timp, ne rugăm ca activitatea periodicului acestui centru de cercetare, *Misiunea*, să-și atingă scopul, intensificând în anul acesta cercetările asupra perioadei 1948-1989 din istoria Bisericii noastre și subliniind importanța mărturisitorilor din timpul comunismului pentru întărirea Bisericii Ortodoxe Române.

SFÂNTUL ȘI MARELE SINOD AL BISERICII ORTODOXE (CRETA 16-26 Iunie 2016) - CREDINȚĂ ȘI MISIUNE

**† EMILIAN
LOVIȘTEANUL
Episcop Vicar al
Arhiepiscopiei
Râmnicului**

Învățătura dumnezeiască transmisă de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, pentru mântuirea oamenilor este cuprinsă în Evanghelie prin consemnările realizate de Sfinții Apostoli și Evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan, la care se adaugă alte scrieri, precum faptele Apostolilor și Epistolele apostolice.

Biserica întemeiată de Domnul Iisus Hristos a propovăduit și semănat cuvântul Evangheliei în toată lumea prin mărturia și jertfa Apostolilor și a urmașilor lor, episcopi, preoți, diaconi și mucenici. Credința, dragostea și jertfa au stat la baza primirii și mărturisirii adevăratului Dumnezeu, a Revelației prin Fiul lui Dumnezeu în lume și primele comunități creștine.

Dorința de explicare și interpretare a Evangheliei în profunzimea ei teologice a dus la apariția unor păreri diferite și divergente, care la un moment dat au dovedit apariția unor învățături greșite, numite erezii.

Prima mare erezie a fost arianismul (sec. IV - Arie din Alexandria, Egipt), o învățătură greșită cu privire la Persoanele Sfintei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Fiind tulburată de diferiți eretici și de controverse teologice, Biserica creștină s-a adunat în soboare sau sinoade pentru a stabili adevărul de credință.

Cele șapte Sinoade Ecumenice (Niceea-325; Constantinopol-381; Efes-431; Calcedon-451; Constantinopol-680-681; Niceea-787) au fost „convocate de împărații Bizanțului, cu scopul de a soluționa marile dispute teologice ce frământau lumea creștină”.

3// ÎN EXCLUSIVITATE

Sinoadele Ecumenice aveau între altele, următoarele atribuții: „*definirea și confirmarea dogmelor creștine pe baza Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții și expunerea lor pe scurt în formă de simboluri de credință*, precum și cercetarea fiecărei învățături ce s-ar ivi în vreo Biserică; examinarea și întărirea Tradiției bisericești și despărțirea tradiției adevărate de cea falsă; revizuirea canoanelor sinoadelor anterioare; luarea de hotărâri referitoare la organizarea și administrarea Bisericii întregi, precum și stabilirea gradelor și drepturilor ierarhiei bisericești; exercitarea puterii judecătorești în instanța supremă”².

Chiar dacă a trecut, perioada Sinoadelor Ecumenice (325-787) rămâne în atenția Bisericii Ortodoxe pentru că face parte din Tradiția Sfântă a ei și apoi învățăturile, dogmele și canoanele stabilite în timpul celor șapte adunări creștine sunt valabile până astăzi.

În afară de cele șapte Sinoade Ecumenice au mai avut loc și altele, locale, consemnate în istoria bisericească, constatând după afirmațiile Părintelui Patriarh Daniel, că „Sinodalitatea este o normă canonică a vieții eclesiale în toate Bisericile Ortodoxe Autocefale”³.

La o distanță de 1691 de ani de la desfășurarea primului Sinod Ecumenic (Niceea-325) și 1229 de ani de la Sinodul VII Ecumenic (Niceea-787), Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe din Creta (2016) se dorește a fi o lucrare continuă a Bisericii în duhul Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos, a Tradiției apostolice, a Sinoadelor Ecumenice și a Scrierilor Sfinților Părinți.

Desigur că atunci exista o singură Biserică Creștină; între timp s-au produs diferite schimbări prin Schisma din anul 1054, Reforma lui Luther din secolul al XVI-lea și alte reforme, încât harta creștină de astăzi arată foarte mult schimbată și divizată: Biserica Ortodoxă Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească a lui

Hristos și o mulțime de confesiuni și culte creștine. Nu intrăm în amănunte istorice și dogmatice, care se cunosc din manuale, cărți și studii de specialitate, deoarece tema acestui studiu se axează pe ceea ce Biserica Ortodoxă a întreprins în ultimele decenii în vederea organizării Sfântului și Marelui Sinod, care să se pronunțe cu privire la activitatea și misiunea ei în contextul istoric actual al lumii.

Aceste aspecte au fost menționate și dezvoltate de către Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române care spunea înainte de desfășurarea Sinodului Ortodox din Creta: „Întrucât lumea de azi este marcată de o rapidă

gătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe prin întâlniri și lucrări concrete, începând cu anii '60 ai secolului XX și chiar mai înainte, din anul 1923.

În anul 1976 la Chambésy, lângă Geneva, Elveția, la *Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice* a avut loc prima Conferință Panortodoxă Presinodală, care a adoptat lista cu cele zece teme recomandate de toate Bisericile Ortodoxe pentru Sfântul și Marele Sinod:

1. *„Diaspora Ortodoxă;*
2. *Autocefalia și modul ei de proclamare;*
3. *Autonomia și modul ei de proclamare;*
4. *Dipticile;*

Aspecte de la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe (Creta 16-26 Iunie 2016) - Credință și Misiune

dezvoltare a procesului de globalizare, acesta fiind dominat de secularism, individualism materialist și pluralism religios, **este necesară o mărturie unitară a Ortodoxiei**, pentru a găsi împreună soluțiile depășirii acestor probleme, dar și pentru promovarea mai intensă a vieții spirituale sau duhovnicești ca izvor de iubire curată, de comuniune și cooperare, de speranță și solidaritate între oameni”⁴.

Bisericile Ortodoxe Autocefale prin reprezentanții lor au întreprins un proces de pre-

5. *Problema calendarului;*
6. *Impedimente la căsătorie;*
7. *Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post;*
8. *Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine;*
9. *Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică;*
10. *Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale”⁵.*

Aspecte de la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe (Creta 16-26 Iunie 2016) - Credință și Misiune

După alte întâlniri, în luna octombrie a anului 2015 a avut loc a V-a Conferință Panortodoxă Presinodală, tot la Chambésy, la care au participat reprezentanții celor 14 Biserici Ortodoxe Autocefale. Această Conferință a adoptat prin consens următoarele trei teme:

1. „Autonomia și modul ei de proclamare;
2. Biserica Ortodoxă și restul lumii creștine;
3. Importanța postului și respectarea lui astăzi”⁶.

Așadar, pentru o mai bună înțelegere, analiză, aprofundare și stabilire a temelor finale spre a fi înaintate Marelui Sinod, au fost organizate două Sinaxe ale Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, prima având loc între 6-9 martie 2014. În cadrul Sinaxei s-a stabilit ca Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului să convoace Sfântul și Marele Sinod al Bisericilor Ortodoxe în anul 2016, iar „fiecare Biserică Ortodoxă Autocefală să fie reprezentată de Întâistătătorul ei și o delegație de douăzeci și patru de ierarhi, precum și faptul că adoptarea deciziilor la Sinod se va face numai prin unanimitate, fiecare Biserică Ortodoxă Autocefală având dreptul la un singur vot”⁷.

Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe Autocefale au hotărât înființarea unei *Comisii Interortodoxe Speciale* care să pregătească programul desfășurării Sfântului Sinod.

Între timp, au avut loc trei întruniri ale acestei Comisii Speciale (28 septembrie-4 octombrie 2014; 15-21 februarie 2015; 29 martie-3 aprilie 2015, Chambésy, Elveția), la care au participat reprezentanții Bisericilor Ortodoxe Autocefale.

Ultima mare întrunire în perspectiva organizării Sinodului Ortodox a fost Sinaxa Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale care s-a

ținut la Chambésy, în zilele de 21-28 ianuarie 2016. Sinaxa aceasta a aprobat șase teme pentru a fi analizate și aprobate în cadrul întrunirii Sfântului și Marelui Sinod:

1. „Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană;
2. Diaspora Ortodoxă;
3. Autonomia și modul ei de proclamare;
4. Taina căsătoriei și impedimentele ei;
5. Importanța postului și respectarea lui astăzi;
6. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine.

Definitivând lista temelor, Sinaxa de la Chambésy a hotărât apoi că: Sfântul și Marele Sinod va avea loc, cu Harul lui Dumnezeu, la Academia Ortodoxă din Creta, în Kolymbari de Kissamos, între 18-27 iunie 2016”⁸.

Menționăm faptul că prima propunere pentru locul de desfășurare a Sinodului a fost biserica Sfânta Irina (astăzi muzeu) din Constantinopol (Istanbul).

Astfel, după îndelungi pregătiri (mai bine de 50 de ani), în zilele de 18-26 iunie 2016 s-a întrunit în Creta, Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române, din care am făcut parte, a fost condusă de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel și a plecat spre Creta în cursul zilei de 16 iunie 2016, după o slujbă de mulțumire și cerere adresată lui Dumnezeu, sosind după amiaza pe aeroportul din Chania, Creta.

Insula Creta numită și „Insula miracolelor”, cu o populație de aproximativ 137.711 locuitori, are capitala la Heraklion (Candia) și este organizată în 4 Prefecturi. Insula s-a aflat în vechime sub dominația Bizantină, apoi Venețiană (1211-1661), sub Imperiul Otoman (1669-1898) și din anul 1913 face parte din Grecia. Creta este un ținut plin de istorie și legendă.

Arhiepiscopia Ortodoxă din Creta, păstorită acum de Arhiepiscopul Irineu, se află sub jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe a Constantinopolului (Patriarhia Ecumenică) și cuprinde opt mitropolii.

Ținutul Cretei a fost încreștinat de Sfântul Apostol Pavel și de ucenicul său, Sfântul Apostol Tit (vezi *Epistola* Sfântului Apostol Pavel către Tit), iar între episcopii din Creta îl cunoaștem pe Sfântul Andrei Criteanul (n. 660 Damasc - †740 Lesbos), episcopul diocezei din Gortyna.

Sâmbătă, 18 iunie, în Catedrala mitropolitană cu hramul „Buna Vestire” din Kissamos, în prezența delegațiilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale, a fost săvârșită Sfânta Liturghie de un sobor de ierarhi, preoți și diaconi sub protia Patriarhului Teodor al Alexandriei, precum și slujba parastasului, „pentru toți cei care s-au luptat pentru dreapta credință și s-au săvârșit în ea și toți cei care au lucrat pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, și s-au mutat la locașurile cerești”. Au fost

pomeniți vrednicii de amintire Patriarhii Iustin Moisescu și Teoctist Arăpașu, Mitropoliții Firmilian Marin, Antonie Plămădeală, Nicolae Corneanu, Arhiepiscopul Lucian Florea, Episcopul Andrei al Episcopiei Ortodoxe Române din America, Episcopul-vicar Patriarhal Antim Târgovișteanul (Arhiepiscopul Antim Nica), Preoții Profesori Liviu Stan, Dumitru Popescu, Ioan Bria, Ene Branște, Dr. Grigorie Cernăianu, Diac. prof. dr. Nicolae Nicolescu, dr. Nicolae Chițescu ș.a.

În aceeași zi, la *Centrul multicultural* și sediul Fundației „Tsatsaronakeion” al Mitropoliei de Kissamos, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a ținut un cuvânt festiv intitulat „Rugăciune și ospitalitate la Mitropolia de Kissamos, Creta”, în care a făcut referire la istoricul cetății Kissamos și a subliniat că poporul cretan se află în „chip special sub binecuvântarea Sfântului Apostol Pavel și a Sfinților Cretani: Tit Apostolul, Andrei Criteanul și Teofan Cretanul (sec. XVI). Mitropolia de Kissamos este cunoscută și prin participarea Episcopului Evkissos la Sinodul de la Sardica din anul 343. Credința ortodoxă a fost păstrată în timpul ocupațiilor străine, venețiană și apoi otomană. Eparhia aceasta a devenit Mitropolie în anul 1962, iar din anul 2005 este păstorită de Mitropolitul Amfilohie, având 80 de parohii, 8 mănăstiri și 64 de preoți”.

Părintele Patriarh Daniel a încheiat cuvântul prin invocarea Sfintei Treimi în ajutor: „Ne rugăm ca Duhul Sfânt, Cel ce adună în comuniune eclesială persoanele din toate popoarele care cred în Iisus Hristos să dăruiască Înaltpreasfințitului Amfilohie și tuturor clericilor și credincioșilor mireni pe care îi păstoreș-

te, bucurie și pace sfântă, ajutor în toată fapta cea bună și mulți și fericiți ani!”.

Toți Întâistătorii Bisericilor Ortodoxe

Aspecte de la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe (Creta 16-26 Iunie 2016) - Credință și Misiune

Autocefale au fost decorați cu titlul de *Cetățean de onoare* ai orașului Kissamos, din partea Consiliului Municipal, precum și cu *Cheia orașului*, distincții oferite de domnul primar Teheodoros Stathakis.

Mitropolitul Amfilohie și-a exprimat recunoștința pentru faptul că „întreaga lume (oecumene) ortodoxă se adună în granițele modeste ale Mitropoliei de Kissamos”, având în vedere că Sfântul Sinod Ortodox și-a desfășurat lucrările la Academia Ortodoxă a Patriarhiei Ecumenice din Kolymbari, de lângă mănăstirea Gonia, din jurisdicția mitropoliei pe care o păstorește.

În *Duminica Rusaliilor* sau a *Pogorării Sfântului Duh* (19 iunie), în Catedrala arhiepiscopală „Sfântul Mucenic Mina” din Heraklion a fost săvârșită Sfânta Liturghie și Vecernia Mare de către toți Întâistătorii Bisericilor Ortodoxe

Autocefale, soborul de slujitori fiind prezidat de Patriarhul Bartolomeu I al Constantinopolului.

Omilia Praznicului a fost rostită de către

Patriarhul Bartolomeu I evidențiind importanța unității Bisericii lui Hristos, arătând că „misiunea Bisericii Ortodoxe este de a împlini iconomia lui Dumnezeu, de a uni cele pământești cu cele cerești”. La Sfintele Slujbe au participat toți ierarhii din delegațiile Bisericilor ortodoxe prezente pentru Sinod, reprezentanții unor confesiuni și culte creștine, Președintele Republicii Elene, Excelența Sa Prokopis Pavlopoulos (care a rostit rugăciunea domnească „Tatăl nostru”), oficialități civile și militare, precum și mulțime de preoți, monahi și dreptmăritori creștini din toată Ortodoxia.

Luni, 20 iunie 2016, la Academia Ortodoxă din Kolimbari de Kissamos, a avut loc deschiderea festivă a Sfântului și Marelui Sinod Ortodox în prezența delegațiilor din zece Biserici Ortodoxe Autocefale, a invitațiilor oficiali și ai presei internaționale.

A luat cuvântul Președintele Sinodului, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, care a vorbit despre pregătirea Sfântului Sinod, despre mesajele Bisericilor Ortodoxe din Rusia, Bulgaria și Georgia care nu participă la Sinod, dar au propus amendamente la temele în dezbatere; a susținut păstrarea unității în interiorul Ortodoxiei; a vorbit despre proclamarea sinodalității în istorie a Bisericii Una, Sobornicească și Apostolică; sacrificarea unității în interes personal, local sau de grup ce nu reprezintă un lucru bun pentru Biserică, pentru că ea, Biserica constituie un singur trup al lui Hristos. În continuare, a arătat că Ortodoxia are nevoie ca prin acest Sinod să dinamizeze și să aprofundeze direcția misionară, activitățile pastorale și deciziile importante pentru cler și credincioși. A semnalat problemele importante ale lumii contemporane: conflictele militare, războiul din Siria, sărăcia, crizele economice, refugiații ș.a., arătând că „Biserica există în lume pentru a o salva, pentru a recrea lumea, a o transfigura prin harul lui Dumnezeu. Acest ansamblu sau adunare a Bisericilor autocefale, transmite dragostea lui Hristos în lume”, apelând la unitatea Ortodoxiei, la încetarea conflictelor din lume, unde creștinii sunt victime și a îndemnat la manifestarea dragostei între oameni.

Patriarhul Teodor al Alexandriei a vorbit despre dialogul Bisericilor în libertate, adevăr, unitate și dragoste.

Patriarhul Teofil al Ierusalimului a subliniat faptul că Sinodul din Creta confirmă comuniunea euharistică din Ortodoxie, mărturia comună și fidelitatea credinței față de Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos.

Patriarhul Irineu al Serbiei a salutat ansamblul Bisericilor și a vorbit despre unitate, armonie și luarea de hotărâri folositoare pentru Ortodoxie. Menționăm faptul că Biserica Ortodoxă a Serbiei anunțase că nu va participa la Sinodul din Creta, însă în cele din urmă a revenit asupra deciziei, iar când Patriarhul Irineu a luat cuvântul, a fost aplaudat de întreaga sală pentru hotărârea înțeleaptă de a participa la acest Sinod.

Patriarhul Daniel al României a arătat în cuvântul său, că „Sfântul și Marele Sinod al Bisericilor Ortodoxe este în același timp un eveniment rar și începutul unei normalități, deoarece sinodalitatea este o regulă canonică a vieții Bisericilor locale, pentru a exprima unitatea credinței ortodoxe, a vieții sacramentale și a disciplinei canonice a Bisericii celei Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească. Dacă sinodalitatea este o normă canonică la nivel local, ea trebuie să fie o normă și la nivel panortodox sau universal. Sinodalitatea se împlinește în concelebrarea sacramentală

a Sfintei Euharistii, pentru a exprima simultan unitatea de credință ortodoxă și însăși taina comuniunii Bisericii cu Capul ei, Domnul Iisus Hristos. Autocefalia Bisericilor Ortodoxe exprimă libertatea lor administrativă și pastorală, în timp ce comemorarea euharistică panortodoxă și sinodalitatea panortodoxă exprimă unitatea întregii Ortodoxii.

Activitatea pastorală și misionară a Bisericii trebuie să țină cont astăzi de problemele și provocările contemporane. Totuși, scopul principal al lucrării Bisericii este sfințirea și mântuirea oamenilor, adică dobândirea vieții veșnice în iubirea și lumina Împărăției Preasfintei Treimi.

În acest sens, Sinodul nu trebuie să formuleze noi dogme sau sfinte canoane noi, ci trebuie să aibă o semnificație pastorală și misionară actuală, pentru a mărturisi iubirea lui Hristos pentru Biserica Sa și pentru întreaga umanitate. Duhul Sfânt este Duhul Adevărului și al Comuniunii. Dacă mărturisim împreună dreapta credință, atunci primim bucuria comuniunii în iubirea Preasfintei Treimi, pe Care o sărbătorim astăzi”.

Arhiepiscopul Hrisostom al Ciprului a făcut un istoric al prezenței Bisericii în societate, menționând transformările prin care trece lumea datorită tehnicii, economiei și științei, a punctat problemele contemporane cu care se confruntă Biserica; a vorbit despre fundamentalistii și revoltații împotriva Sinodului din Creta; despre ereticii și apostazia care sunt în afara Bisericii. A amintit de asemenea, de perioada persecuțiilor prin care a trecut Biserica, de regimurile comuniste care au avut un impact negativ asupra Bisericilor din estul Europei.

Arhiepiscopul Ieronim al Greciei a subliniat faptul că sinodul din Creta a început cu Sărbătoarea Rusaliilor, în comuniune liturgică și libertatea dăruită de Sfântul Duh. A menționat problemele din Bisericile Ortodoxe surori (precum cea din Siria), care provoacă durere pentru toți creștinii.

Arhiepiscopul Sava al Poloniei a arătat că Sinodul din Creta exprimă credința în Hristos, unitatea și vitalitatea Sfintei Ortodoxii, diversitatea locală a Bisericilor Ortodoxe, precum și dragostea în comuniune.

Arhiepiscopul Anastasie al Albaniei a prezentat succint calomniile și problemele negative cu care se confruntă Biserica Ortodoxă în lume. Și-a exprimat dorința ca toate hotărârile Sinodului să fie pentru umanitate, împăcare, înviere și dobândirea vieții veșnice, anticipând că nu toți vor fi de acord cu hotărârile Sinodului.

Mitropolitul Rastislav al Cehiei și Slovaciei a menționat modul de lucru al Bisericii Ortodoxe în lume, subliniind faptul că Marele Sinod este

ținut în numele Sfintei Treimi, că suntem cu toții neamuri în Iisus Hristos.

În încheierea mesajelor, Patriarhul Bartolomeu I a anunțat că Sinodul va transmite o Telegramă de condoleanțe Bisericii Siriace Iacobită în urma pierderii a numeroși creștini și în special în luna iunie 2016 (19 tinere creștine au fost ucise de rebeli), pronunțându-se împotriva violenței și terorismului. Apoi a arătat coincidența fericită că Sinodul I ecumenic de la Niceea-325 și-a început lucrările tot într-o zi de 19 iunie, așa cum peste secole Sinodul din Creta avea să-și înceapă desfășurarea în ziua de 19 iunie prin săvârșirea Sfintei Liturghii.

Luni 20 iunie, după amiaza, au început lucrările, dezbaterile și aprobările temelor sinodale. La dezbaterile fiecărei teme delegația Bisericii Ortodoxe Române și-a adus contribuția prin luări de cuvânt și propuneri de amendamente la textele inițiale, foarte bine argumentate din punct de vedere teologic, pastoral și misionar, de către Părintele Patriarh Daniel, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Teofan, Andrei, Irineu, Iosif și Serafim.

În această zi a fost analizată prima temă: **Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană**, care cuprinde subcapitolele: *Valoarea persoanei umane, Libertate și responsabilitate, Despre pace și dreptate, Pacea și împiedicarea războiului, Biserica Ortodoxă în fața discriminărilor, Misiunea Bisericii Ortodoxe ca mărturie de dragoste în slujire*. Către finalul documentului, se precizează: „În aceste vremuri ale secularizării, se observă în special necesitatea de a sublinia importanța sfințeniei vieții în perspectiva crizei spirituale, ce caracterizează civilizația modernă. Confuzia între libertate și viața

libertină duce la creșterea criminalității, a distrugerii și a profanării lucrurilor demne de cinste și la dispariția respectului față de libertatea aproapelui și față de sacralitatea vieții. Tradiția ortodoxă, fiind formată prin experiența practică a adevărilor creștine, este purtătoare de spiritualitate și de caracter ascetic, ce trebuie evidențiate și promovate în mod special în zilele noastre” (Art. 13).

Marți 21 iunie, în plenum Sinodului s-a analizat și aprobat tema: **Diaspora Ortodoxă**, în cuprinsul căreia se află și *Regulamentul de Funcționare a Adunărilor Episcopale în Diaspora Ortodoxă*.

Miercuri 22 iunie s-a analizat tema: **Autonomia și modul ei de proclamare**, care presupune între altele că, „Instituția Autonomiei exprimă, din punct de vedere canonic, statutul de independență relativă sau parțială al unei părți ecleziale specifice în raport cu jurisdicția canonică a Bisericii Autocefale de care aparține canonic” (Art. 1). „Fiecare Biserica Autocefală poate să acorde statutul de autonomie numai în limitele circumscripției sale teritoriale canonice. În spațiul Diasporei Ortodoxe, nu se înființează Biserici Autonome decât după un consens panortodox asigurat de către Patriarhia Ecumenică potrivit practicii panortodoxe în vigoare” (Art. 2. alin. e.).

În aceeași zi, după amiaza a fost dezbătută tema, **Importanța postului și respectarea lui astăzi**, conținând mai multe aspecte cu privire la postul în lumea contemporană: „Este o realitate faptul că astăzi, fie din nepăsare, fie din cauza condițiilor de viață, oricare ar fi acestea, mulți credincioși nu respectă toată hotărârile cu privire la post. Toate aceste

cazuri de nerespectare a sfințelilor rânduieli privind postul, fie generale, fie individuale, trebuie însă abordate de Biserică cu grijă pastorală, întrucât Dumnezeu „*nu voiește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu*” (Iezechiel 33, 11), fără a diminua valoarea postului. De aceea, este lăsată libertatea fiecărei Biserici Ortodoxe locale de a defini extinderea *iconomie* sale iubitoare și înțelegerea față de cei care întâmpină greutăți în păstrarea rânduielilor în vigoare cu privire la post, fie din motive personale (boală, serviciu militar, condiții de muncă etc.), fie din motive generale (condiții climatice speciale, condiții socio-economice specifice unor țări, precum și dificultăți în procurarea unor alimente de post etc.) pentru a ușura, în aceste condiții speciale, „asprimea” sfințelilor posturi. Toate acestea, însă, trebuie să aibă loc în condițiile menționate mai sus și fără a diminua importanța postului” (Art. 8).

Joi 23 iunie, în biserica mănăstirii Gonia a fost săvârșită Sfânta Liturghie de către reprezentanții delegației Patriarhiei Române și anume, Preasfințitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii, preoți consilieri și diaconi, la care au participat mai mulți Întâistătători de Biserică, ierarhi, clerici și credincioși.

În aceeași dimineață, în sala sinodală a fost analizată tema **Taina căsătoriei și impedimentele ei**, ce cuprinde și aceste probleme: „În societatea de astăzi se ridică problema căsătoriei, care este baza familiei iar familia justifică pe deplin căsătoria. Presiunea care se exercită în lumea contemporană prin recunoașterea a noi forme de coabitare constituie o adevărată amenințare pentru creștinii

ortodocși. Criza căsătoriei și a familiei, sub multe aspecte, îngrijorează profund Biserica Ortodoxă, nu numai din cauza consecințelor negative asupra structurii sociale, ci și din cauza amenințării asupra relațiilor particulare din sânul familiei tradiționale" (Art. 8). „Consecințele grave ale acestei crize se exprimă prin creșterea îngrijorătoare a numărului divorțurilor, al avorturilor și al altor probleme interne ale vieții de familie. Aceste consecințe constituie o mare provocare pentru misiunea Bisericii în lumea contemporană. De aceea, păstorii Bisericii trebuie să depună toate eforturile posibile pentru a înfrunta aceste probleme. Biserica Ortodoxă cheamă cu dragoste pe fiii ei și pe toți oamenii de bunăvoință să apere fidelitatea față de sacralitatea familiei" (Art. 11).

Joi seara, Sfântul Sinod a început discuțiile pe tema: **Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine**, temă ce a necesitat o analiză și în zilele de vineri, 24 iunie și sâmbătă 25 iunie, fiind cea mai dezbătută.

Precizăm câteva dintre aspectele fundamentale ale acestei teme:

„Responsabilitatea Bisericii Ortodoxe pentru unitate, precum și misiunea ei universală au fost exprimate de Sinoadele Ecumenice. Acestea au subliniat, în special, legătura indisolubilă care există între dreapta credință și comuniunea sacramentală" (Art. 3).

„Perspectivele dialogurilor teologice ale Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine sunt întotdeauna determinate pe baza principiilor eclesiologiei ortodoxe și a criteriilor canonice ale tradiției bisericești deja constituite" (Art. 20).

„Biserica Ortodoxă condamnă orice tentativă de dezbinare a unității Bisericii, din partea unor persoane individuale sau a unor grupuri, sub pretextul păstrării sau a unei presupuse apărări a Ortodoxiei autentice. După cum mărturisește întreaga viață a Bisericii Ortodoxe, păstrarea credinței ortodoxe autentice este asigurată numai prin sistemul sinodal, care constituie dintotdeauna, în sânul Bisericii, cea mai înaltă autoritate în aspecte de credință și reguli canonice (canonul 6 al Sinodului II Ecumenic)" (Art. 22).

Vineri, 25 iunie, în pauza dintre ședințele Sinodului, Întâistătătorii Bisericii Ortodoxe s-au întâlnit în Sinaxă.

Sâmbătă, 25 iunie, a fost dată citirii Enciclica Sinodului, iar în după amiaza aceleași zile a avut loc Ședința festivă de închidere a lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod Ortodox.

Enciclica cuprinde șapte subpuncte (*Biserica: Trupul lui Hristos, chipul Sfintei Treimi, Misiunea Bisericii în lume, Familia: Icoana iubirii lui Hristos față de Biserică, Educația în Hristos, Biserica în fața provocărilor contemporane, Biserica în fața globalizării, a fenomenelor extreme de violență și migrație, Biserica: mărturisire în dialog*), ce reflectă istoria Bisericii întemeiate de Mântuitorul Iisus Hristos și preocuparea Bisericii Ortodoxe pentru rezolvarea problemelor contemporane cu care se confruntă: „Biserica Ortodoxă, în unitatea și sobornicitatea (n.trad. plenitudinea) ei, este *Biserica Sinoadelor*, începând cu Sinodul Apostolic din Ierusalim (*Faptele Apostolilor* 15, 5-29) și până astăzi. Biserica în sine este un Sinod, stabilit de Hristos și călăuzit de Duhul Sfânt, conform cuvântului apostolic: „*părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă*" (*Faptele Apostolilor* 15, 28). Prin Sinoadele Ecumenice și Locale, Biserica a binevestit și binevestește taina Sfintei Treimi, care s-a descoperit prin întruparea Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu. Lucrarea sinodală a continuat în mod neîntrerupt în istorie prin sinoadele ulterioare, de autoritate universală, cum sunt, spre exemplu, Marele Sinod convocat de Marele Fotie, Patriarhul Constantinopolului (879-880) și Marile Sinoade convocate în timpul Sfântului Grigorie Palama (1341, 1351, 1368), prin care s-a confirmat adevărul de credință, în special cu privire la purcederea Duhului Sfânt și participarea omului la energiile divine necreate. De asemenea, și prin Sfintele și Marile Sinoade din Constantinopol din anul 1484 pentru respingerea conciliului unionist de la Florența (1438-1439), cele din anii 1638, 1642, 1672 și 1691 pentru respingerea învățăturilor protestante, precum și cel din 1872 pentru condamnarea etnofiletismului ca erezie eclesiologică" (Art. I, 3).

„*Biserica Ortodoxă urmărește cu durere și rugăciune și ia act de marea criză umanitară contemporană: proliferarea violenței și a conflictelor armate, persecutarea, exilarea și uciderea membrilor minorităților religioase, expulzarea forțată a familiilor din căminele lor, tragedia traficului de persoane, încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanelor și ale popoarelor, convertirile forțate. Ea condamnă categoric răpirile, torturile și execuțiile atroce. Ea denunță distrugerea locașurilor de cult, a simbolurilor religioase și a monumentelor culturale*" (Art. VI, 18).

„Vestind Evanghelia la toată lumea, după porunca Domnului, „*Și să se propovăduiască în numele Său pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile*" (*Luca* 24, 47), avem datoria ca pe noi înșine și

unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm și să ne iubim unii pe alții, mărturisind într-un gând „pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea deoiființă și nedespărțită” (Art. VII, 20).

La final, Sanctitatea Sa, Bartolomeu I a evidențiat contribuția tuturor patriarhilor și episcopilor și în special contribuția substanțială a Patriarhului Daniel la dezbateri și hotărârile finale ale Sinodului Ortodox.

Duminică 26 iunie a fost săvârșită Sfânta Liturghie de către Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe în Catedrala mitropolitană „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Chania, în timpul căreia a fost citit mesajul Sfântului și Marelui Sinod Ortodox de către Secretarul Patriarhiei de Constantinopol.

În mesaj au fost prezentate temele Sinodului într-un mod foarte sintetizat, precum și atitudinea Bisericii Ortodoxe în fața provocărilor lumii: „Prioritatea majoră a Sfântului și Marelui Sinod a fost **proclamarea unității** Bisericii Ortodoxe. Bazată pe Dumnezeiasca Euharistie și succesiunea apostolică a episcopilor, această unitate trebuie întărită ca să aducă roadă nouă. Biserica cea Una, Sfântă, Universală (Sobornicească) și Apostolică este comuniune divino-umană, pregustare și experiență a celor viitoare în Sfânta Euharistie. Asemenea unei continue Cincizecimi, ea este un glas profetic neconținut, prezența și mărturia Împărăției Dumnezeului iubirii. Fidelă Tradiției Apostolice unanime și experienței sacramentale, Biserica Ortodoxă constituie continuarea autentică a Bisericii celei Una, Sfântă, Universală (Sobornicească) și Apostolică, după cum mărturisim în Simbolul de Credință

(Crez) și după cum este confirmată de învățătura Părinților Bisericii. Biserica noastră trăiește taina dumnezeieștii iconomii în viața sacramentală, centrată pe Sfânta Euharistie.

Biserica Ortodoxă se adresează **tinerilor**, care caută deplinătatea vieții în libertate, dreptate, creativitate, dar și iubire. Ea îi cheamă să se alăture în mod conștiincios Bisericii Celui care este Adevărul și Viața. Să vină oferind trupului eclezial vitalitatea lor, neliniștile, problematicile și așteptările lor. Tinerii nu prezintă doar viitorul Bisericii, ci și prezentul dinamic și creativ la nivel local și mondial.

Sfântul și Marele Sinod **a deschis orizonturile noastre** către lumea contemporană diversă. Ne-a subliniat responsabilitatea în spațiu și timp, având întotdeauna perspectiva veșniciei. Biserica Ortodoxă, păstrându-și intact caracterul sacramental și soteriologic (mântuitor), este sensibilă la durerea, necazurile și strigătul pentru dreptate și pace al popoarelor. Ea „binevestește din zi în zi mântuirea Lui. Vesteste între neamuri slava Lui, între toate popoarele minunile Lui” (Psalmul 95, 2-3).

La Mănăstirea Chrysopigi, stavropighie patriarhală din Chania, a fost semnată de către Întâistătătorii, Enciclica și ultimele documente ale Sinodului.

În glasul cântărilor „Apărătoarea Doamnă...” și „Mântuiește Doamne poporul Tău”, delegația Bisericii Ortodoxe Române la Sinodul din Creta s-a întors în țară, la Patriarhie, acolo unde a avut loc o slujbă de mulțumire adusă lui Dumnezeu și a fost ținut un cuvânt de către Părintele Patriarh Daniel în care a concluzionat lucrarea Sinodului Ortodox din Creta pentru binele Bisericii.

Părintele Patriarh a caracterizat atmosfera în care s-au desfășurat lucrările sinodale ca fiind una „de bucurie frățască și de coresponsabilitate”. Românii ortodocși au fost apreciați ca foarte activi în toate lucrările sinodului, iar prin prezența lor au fost „mărturisitori ai ortodoxiei românești”. Faptul că fiecare zi a lucrărilor sinodale a fost precedată de oficierea Sfintei Liturghii, „a arătat că unitatea sau comuniunea în dreapta credință se exprimă cel mai bine în comuniunea euharistică”. Este foarte important de menționat că românii ortodocși au fost activi în toate comitetele de lucru ale sinodului, dar și în lucrările ședințelor plenare. Din partea Bisericii noastre, nu numai Patriarhul, ci și alți ierarhi au luat cuvântul și au făcut propuneri.”

Biserica Ortodoxă Română a avut o poziție mărturisitoare mai ales în cadrul discuțiilor privitoare la Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine.

De asemenea, a făcut referire la contribuția Bisericii Ortodoxe Române de susținere a faptului că „Ortodoxia are conștiința profundă că, în istorie, ea este Biserica lui Hristos, în același fel în care au înțeles, mărturisit și trăit credința ei profundă Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și, mai ales, Sfinții Părinți de la cele șapte Sinoade Ecumenice (...).

Dialogul cu alte entități creștine se face mai întâi pentru a mărturisi credința noastră ortodoxă și modul de înțelegere apostolic și patristic al Bisericii, pentru a contribui la apropierea dintre creștini, prin această scoatere în evidență a valorilor eterne ale Ortodoxiei”, a continuat Preafericirea Sa.

Ca urmare a participării la Sfântul și Marele

Sinod, Părintele Patriarh Daniel a mărturisit că „am învățat mai mult că Ortodoxia nu este numai frumoasă, ci este și dinamică, atunci când lucrăm pentru unitate în coresponsabilitate. Nu trebuie să dăm vina pe alții, ci să ne dăruim toată forța, convingerea și iubirea pentru a face cunoscută Ortodoxia în lume și pentru a arăta valoarea sinodalității (...).

Dacă iubim o Ortodoxie ideală, cerească, dar nu ne străduim să menținem unitatea și bunul mers al Ortodoxiei concrete, de astăzi, nu împlinim toată responsabilitatea, dacă nu ne interesăm de viața întregii Ortodoxii, ci doar de viața Ortodoxiei românești (...). Ortodoxia nu este izolare, ci este Biserica lui Hristos – comuniune peste veacuri – și se adresează tuturor popoarelor”.

Mesajele pe care le-au transmis Bisericile Ortodoxe după Sinodul din Creta, și cele care au participat și cele care nu au participat, sunt mărturii ale păstrării unității ortodoxe, ale aprofundării conlucrării și responsabilității comune în lume.

Mai mult, mesajele și comunicatele Patriarhiei Române (din 26 iunie 2016; 7 septembrie 2016; 21 decembrie 2016) îndeamnă clerul și dreptmăritorii creștini la înțelegerea și receptarea documentelor Sinodului Ortodox din Creta în lumina adevărului Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos, pentru că „*orice lămurire privind expunerea credinței ortodoxe trebuie făcută în interiorul comuniunii bisericești, nu în stare de răzvrătire și dezbinare, deoarece Duhul Sfânt este, în același timp, Duhul Adevărului* (cf. Ioan 16, 13) și *Duhul împărtășirii sau al comuniunii* (cf. 2 Corinteni 13, 13)”.

SAINT AND GREAT SYNOD OF THE ORTHODOX CHURCH (CRETA JUNE 16-26, 2016) – FAITH AND MISSION

The article presents information regarding the activity of the Orthodox Church in the last decades in order to organize de Saint and Great Synod. It had as purpose to establish the mission of the Orthodox Church in the contemporary historical context of the world.

Keywords: Orthodox Church, Patriarch Daniel, synod, Creta, June 16-26, 2016

NOTE

1 Preot prof. dr. Ioan Rămureanu, Preot prof. dr. Milan Șesan, Preot prof. dr. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericii Universale*, vol. I (1-1054), Ediția a III-a, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

2 *Ibidem*, p. 301.

3 Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe - documente pregătitoare*, cu un Cuvânt înainte de *Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Edit. Basilica, București, 2016, p. 75.

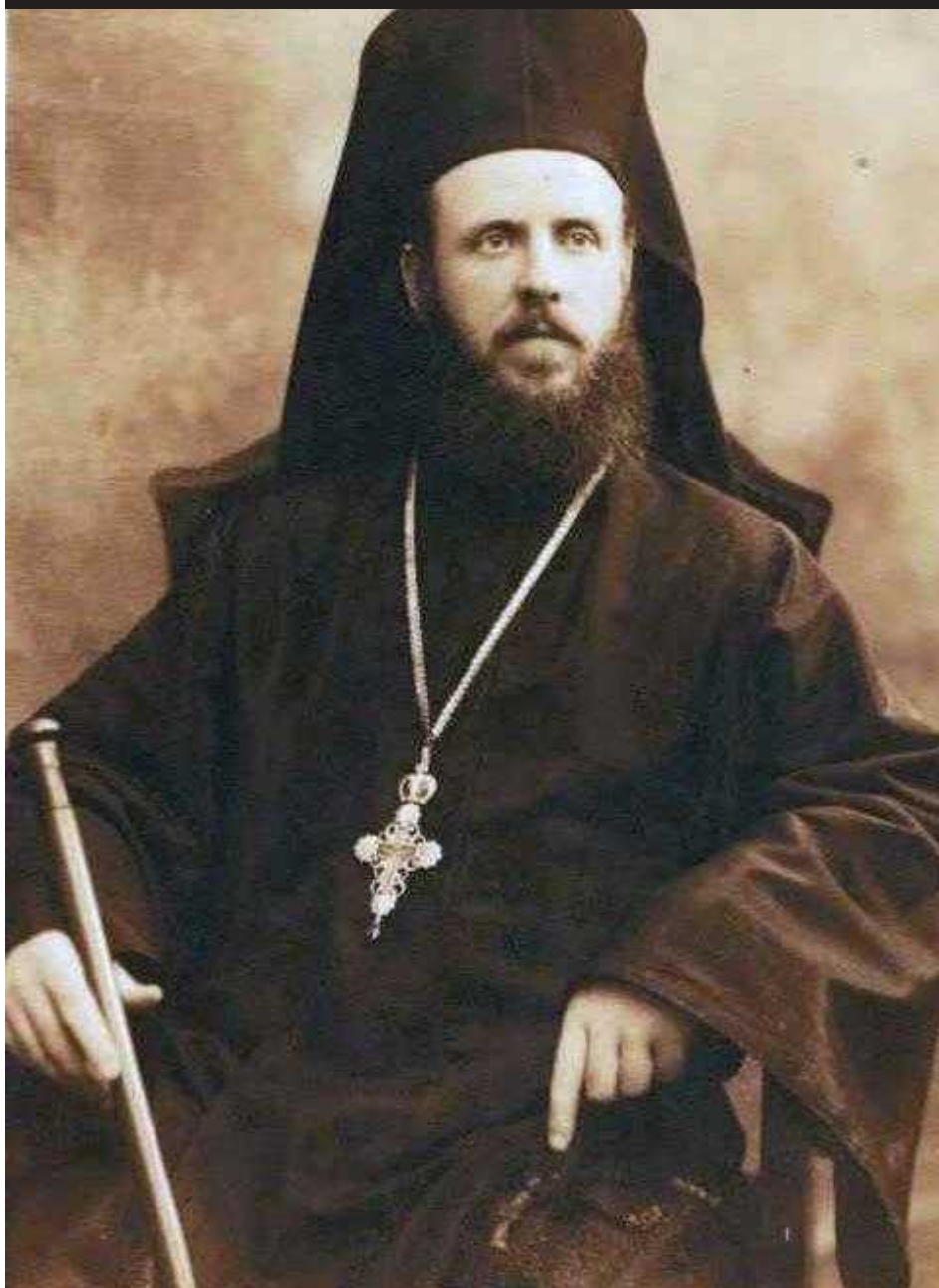
4 *Ibidem*, din „Cuvântul înainte”, p. 6.

5 *Ibidem*, pp. 9-10.

6 *Ibidem*, p. 61.

7 *Ibidem*, p. 15.

8 *Ibidem*, pp. 71-72.

MEMORIUL DE ACTIVITATE AL ARHIMANDRITULUI DR. PARTENIE CIOPRON, CANDIDAT DE EPISCOP MILITAR

(Iași, septembrie 1937)

**Comandor (rtg) prof.
Dr. Aurel PENTELESCU¹
Drd. Ionuț-Constantin
PETCU²**

Decesul Episcopului dr. Ioan Stroia (1865-1937; episcop militar între anii 1925-1937) la 18 aprilie 1937 a vacantat scaunul episcopal al Episcopiei Armatei Române. Ca urmare, Ministerul Apărării Naționale a întreprins diligențele necesare către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în baza legislației în vigoare, pentru a propune trei candidați la scaunul episcopal militar.

La 16 iunie 1937 procesul verbal al comisiei Sfântului Sinod pentru stabilirea candidaților la scaunul de Episcop militar număra 14 pretendenți, între care 2 arhieriei-vicari, 5 arhimandriți, 1 protosinghel, 1 ieromonah și 5 preoți de mir (văduvi). Pentru ca, la data de 22 iunie 1937, Sfântul Sinod, cu adresa nr. 1996 înainta Ministerului Apărării Naționale lista cu cei 3 candidați, potrivit art. 12 din Legea Clerului Militar, astfel: 1) P.C. Arhimandrit dr. Iuliu Scriban, profesor universitar; 2) P.C. Arhimandrit dr. Partenie Ciopron, de la Iași; 3) P.C. Preot Anton Angelescu, de la Brăila, care au întrunit cel mai mare număr de voturi.

Drept urmare, cu adresa nr. 14139 din 10 iulie 1937 Ministerul Apărării Naționale înștiința Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române că „din Înalt Ordin (cu acordul Regelui Carol al II-lea, *n.n.*) s-a hotărât ca P.C. Arhimandrit Partenie Ciopron să fie numit Episcop al Armatei”. În aceeași adresă se stipula: „Vă rugăm să binevoiți a dispune îndeplinirea actelor menționate (examinarea canonică cu

scopul hirotoniei la treapta de arhieru etc., *n.n.*) după care Ministerul Apărării Naționale va întocmi Înalțul Decret de înălțare la gradul de Episcop General de Brigadă, Inspector al Clerului Militar".

Din motive de vacanță, Sfântul Sinod abia la 24 septembrie 1937 adresează *Chemarea* P.C. Arhimandrit dr. Partenie Ciopron la înalta treaptă a arhieriei, pentru locul de Inspector al clerului militar, cu titlul de „Episcop de Alba Iulia”. Ca urmare, acesta, la cerere, a întocmit *Memoriul de activitate* pe care l-a depus la Sfântul Sinod, în scopul examinării canonice de către comisia canonică permanentă a acestuia.

Publicăm integral acest document inedit, pe care îl considerăm mărturie-bilanț a unei vieți trăită încă din fragedă copilărie în slujirea Bisericii întemeiată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos. La data întocmirii *Memoriului de activitate* Arhimandritul dr. Partenie Ciopron urma să împlinească 41 ani. Măreția și demnitatea ierarhului Episcop dr. Partenie Ciopron ce au urmat hirotonirii sale întru arhieru se originea-ză bogat în viața trăită timp de peste patru decenii și consemnată în linii esențiale în acest *Memoriu*.

MEMORIUL Arhimandritului Dr. Partenie Ciopron preot la Catedrala mitropolitană din Iași

Curriculum vitae

Născut în comuna Păltiniș, jud. Dorohoi la 30 septembrie din părinți români, creștini ortodocși.

Absolvent al Școlii de cântăreți bisericești Iași. Absolvent al Seminarului „Veniamin” din Iași. Licențiat al Facultății de Teologie din Cernăuți. Absolvent al Seminarului Pedagogic Universitar, Iași. Doctor în Teologie la Universitatea din Cernăuți.

Participant la războiul pentru întregirea neamului, fiind încorporat de la 1 noiembrie 1916 până la 1 aprilie 1921.

Rănit în luptele de pe frontul Cașin-Oituz în ziua de 29 iunie 1917.

Decorat cu „Crucea Comemorativă” cu baretele Oituz și Carpați.

Călugărit în Mănăstirea Slatina, jud. Baia, la 21 mai 1921. Hirotonit diacon la 22 iulie, același an. Hirotonit preot la 20 aprilie 1934. Hirotesit Arhimandrit și Duhovnic la 25 aprilie, același an.

Funcțiuni ocupate în Eparhia Mitropoliei Moldovei: impegat, șef de birou și consilier referent în Cancelaria Sfintei Mitropolii; exarh al mănăstirilor, arhidiacon și preot.

Actualmente: preot la Catedrala mitropolitană din Iași și profesor de științe religioase pentru elevele ortodoxe la Liceul de fete „Notre Dame de Sion” din Iași.

INTRODUCERE

Rostul unui memoriu constă în alcătuirea unei rame în care să fie încadrat chipul personalității sau individualității – depinde de subiectul în chesie, dacă rămâne în masa comună sau se detașează de ea – chip ce trebuie să-i remarce cât mai fidel notele caracteristice. Din descrierea multiplelor manifestări a unei persoane despre viața sa publică și privată, alcătuită **proprio manu**, cititorul va avea posibilitatea să-și facă o convingere: dacă acea persoană are surse spirituale din care să radieze convingeri nestrămutate despre viața în sine și rostul ei social; dacă energiile spirituale proprii și pilda adecvată acestor energii pot împrina adânci urme în societate încât să poată beneficia și alți oameni de aceste energii, bine și cu scop dirijate. Din fondul lăuntric spiritual al cuiva se desprind nuanțele feluritelor virtuți și tot de acolo izbucnesc, în măsura cuvenită, apucăturile și desprinderile rele.

Evident că forțele spirituale nu și le cunoaște mai lămurit decât posesorul lor. De multe ori în fapte concrete nu se realizează decât o minimă parte din năzuinți, fie din lipsă de circumstanțe favorabile, fie din impedimente ce se pun stăruitor în cale de către semenii.

O sumă de împrejurări concurează la ascensiunea sau decăderea unui om. Nu poate exista om care să spună că tot ce a gândit a putut traduce în fapt absolut totul. Gândurile proprii se încrucișează pe terenul

practic cu interesele altora și atunci sau realizarea e micșorată sau în cazul cel mai rău e nimicită. Momentele de succes, în care gândul se confundă cu fapta realizată, sunt pietrele de călăuză la alcătuirea unui memoriu de activitate. Din edificiu ridicat se poate constata dacă proprietarul-maestru dovedește capacitatea suficientă, atitudine fermă față de problemele vieții, înțelegere desăvârșită a aspirațiilor neamului cărui îi aparține și, pe deasupra, sacrificiul pentru instituția căreia îi slujește: în cazul nostru, Biserica Ortodoxă Română.

Având în față aceste principii călăuzitoare, voi căuta să schițez, în linii generale, rodul muncii, în limita de teren care mi-a fost pusă la dispoziție.

Însă este lucru greu și chiar lipsit de modestie, ca singur să-ți arăți faptele mai însemnate din viața ta, să scoti în evidență virtuțile pe care le pretinzi că le practici și să atragi atenția lumii că ai merite deosebite de ceilalți oameni. Deși am avut întotdeauna în mintea mea figurile Marilor Ierarhi ai Bisericii noastre, care au scris despre virtuțile ce le-au practicat, pentru ca și noi să urmărim pilda lor, în măsura puterilor noastre. Totuși, mă cutremur când mă gândesc că ei au aprins lumina, iar noi abia putem păstra să nu se stingă lumina lor; ei s-au sacrificat, iar noi abia ne facem datoria.

Afară de aceasta, în viața pământească sunt împrejurări când ni se cere în mod imperios să arătăm faptele mai însemnate din viața noastră, mai ales când autoritatea competență are nevoie să se orienteze pentru promovarea elementelor de conducere.

De aceea, cu multă resemnare am scris acest memoriu ce mi s-a cerut de Sfântul Sinod, căutând să arăt în chip cât mai sumar și cu desăvârșită obiectivitate faptele ce le-am socotit că merită să fie luate în seamă.

Ucenicia la mănăstire

Deslipirea de la sânul familiei, din fragedă copilărie cu gând curat și smerit să slujești numai Mântuitorului Hristos, înseamnă că ai acceptat o viață publică înainte de vreme. Pe când în familie, până la majorat, părinții poartă grija de creșterea și nevoile copiilor lor, în mănăstire, pe lângă grija relativă a starețului sau a unui duhovnic încercat – dacă ai norocul să-l găsești – îți rămâne să te ocupi singur de soarta ta. Privațiunile, atât de multe la număr, dacă le primești cu convingere adâncă, atunci ele șlefuesc individualitatea. Iar dacă persistența e continuă, atunci simți cum depășești sfera restrânsă a individualității și treci în cea a personalității, când poți sluji altora de pildă. Ucenicia în mănăstire (în text, de regulă de aici încolo: monastire, *n.n.*) e cea mai dură școală a vieții atunci când trăiești cu trupul în mănăstire iar cu gândul în lume. Disproporția între trai și gând varsă în suflet numai amărăciune. Când însă privești viața așa cum e descrisă în pravilele monahicești, iar ca ideal ai pe Domnul Hristos, lumea cu ale ei bunătăți nu numai că nu te ispitesc – dimpotrivă, te întăresc în răbdare.

Această convingere mi-am făcut-o despre viață stând în ascultarea stareților mei – oameni simpli ca învățătură, dar mari ca suflet și disciplină spirituală. Ascultările date spre îndeplinire le-am executat fără șovăire. Ele s-au succedat fără preferințe. Încă din copilărie am dat dovezi de disciplină necondiționată. Am fost pus la încercare la orice lucru folositor mănăstirii. M-a atras în special strana bisericască – având înclinații în această direcție – pe care am deprins-o în scurtă vreme, până în cele mai mici amănunte. De asemenea și gospodăria mi-a plăcut, lucru învățat de la părinții mei trupești. În ceasurile de rugăciune

am rugat pe Dumnezeu să mă întărească în virtuți alese, ca să pot fi pildă bună celor de vârsta mea, după cum pilda bună a monahilor bătrâni am admirat-o și urmat-o. Din această cauză am fost iubit de toți cei mai bătrâni, iar celor de o vârstă cu mine le-am fost un adevărat frate. Iubirea mi-a călăuzit pașii și mi s-a răspuns cu ea.

În Războiul pentru Întregirea Neamului

De la strana Sfintei Mănăstiri Slatina, acolo unde căutam să psalmodiez cele mai alese melodii bisericești, de lângă mormântul marelui Mitropolit Veniamin Costache, țara m-a chemat, la vârsta fragedă de 20 ani, sub drapel, în octombrie 1916, ca să contribuie cu prețul vieții mele la făurirea idealului visat de veacuri: întregirea neamului sub sceptrul monarhiei noastre. Situația era peste măsură de grea. Trei sferturi din teritoriul țării era cotropit de dușmani.

Călăuzit de focul sacru al iubirii de neam și lege, am răspuns cu însuflețire acestei chemări și după o instrucție sumară de câteva luni, am intrat în linia întâia de luptă. Iată că, în scurt timp, m-am trezit din liniștea mănăstirii în ploaia de gloanțe, unde, la fiecare pas, viața era amenințată cu suprimarea. Am îndurat cu resemnare creștinească toate greutățile cerute în astfel de împrejurări și care de multe ori depășeau răbdarea omenească. Nu m-am dat înapoi nici în fața celor mai grele situații. Purtam de gât o cruciuliță dată de starețul meu și în semnul ei aveam toată nădejdea.

Îmi ziceam adeseori: „De voi muri pe câmpul de luptă, e o onoare pentru mine, iar aceasta va fi o alegere făcută de Dumnezeu care încearcă pe cei ce-L Slăvesc”.

Dar Bunul Dumnezeu m-a scăpat cu viață

ca să-L slujesc mai departe, iar pământului țării i-am dat belșug din sângele meu, vărsat pe frontul de la Oituz. În zorii zilei Sfinților Apostoli Petru și Pavel (29 iunie 1917), când altădată cântam în mănăstire la priveghere, un glonț dușman m-a rănit greu. Ore întregi am stat între viață și moarte, uitat între grămezile de cadavre. Cine se mai putea interesa de cei căzuți, când preocuparea de căpetenie era apărarea frontului cu orice sacrificii. Când mi-am recăpătat conștiința, în cumplite dureri fizice mi-am dat seama cât de puțin contează viața unui om în asemenea împrejurări tragice.

N-am uitat însă de promisiunea făcută la plecarea pe front că, dacă voi scăpa cu viață, voi intra în monahism, consacându-mă vieții călugărești; dimpotrivă, la fiecare moment de pericol ziceam: „Doamne, dacă scap cu zile, Ție îți voi sacrifica restul vieții mele”.

Între spital și mănăstire

În acest timp de cumplită restriște, bătrânii monahi de la metania mea se rugau pentru tânărul frate trimis pe front. Ba, starețul a avut grija de mi-a făcut și pomenirile pentru răposați, căci timp de câteva luni neavând nici o știre de la mine, mă socotea trecut în lumea dreptilor. Ce contează un biet ostaș în timp de război, își dă bine seama orișicine. În consecință, am purtat pe umeri situația și astfel, bandajat sumar, am luat drumul spre un spital din spatele frontului. Chin și durere, speranțe și rugăciune către Dumnezeu. Am trecut prin mai multe spitale (Onești, Bacău, Dorohoi, Iași), și în cele din urmă am fost repartizat la spitalul din Târgu Frumos, târg cu nume atât de ilustru în care mizeria abundă și azi până la refuz. Aici, pe un pat comun acoperit cu paie, am fost sortit să aștept vindecarea. Eram mulțumit, căci un călugăr – așa cum mă socoteam de pe atunci – trebuie să fie totdeauna mulțumit. Comfort prea bun nu era nici la mănăstire, căci așa cere pravila.

Într-un târziu, am putut vesti pe starețul meu unde mă aflu. Nu am putere de a zugrăvi momentul când, din îndepărtata mănăstire, pe un ger și un viscol năpraznic, starețul, cu o traistă în spate, își căuta ucenicul anonim prin barăcile pline de bolnavi. Întrevederea mea cu el a fost emoționantă până la lacrimi. „Iată, iubitul meu ucenic – mi-a zis el –, Dumnezeu te-a încercat pentru a vedea cât ești de tare în credință. De te vei vindeca, să vi iarăși în mănăstire, să nu te duci în lume”.

Asigurările mele că îi voi urma sfatul, i-au luminat fața. Și de aceea, la 2-3 săptămâni, el venea iarăși cale îndelungată, pe jos, ca să-și vadă ucenicul. Cât de frumoasă și de neuitat mi-a rămas pentru totdeauna această pildă de dragoste creștină.

După cinci luni de suferință din cauza rănilor primite, la care s-a mai adăos și tifosul exatematic, m-am refăcut complet. Era în primăvara anului 1918. Țara sângera. Din cauza strâmtorii, s-a făcut armistițiu și apoi pacea de la Buftea, care însemna sugrumarea țării. M-am întors iarăși în regiment, unde în toamna aceluiași an s-a decretat din nou mobilizarea. Divizia a 8-a, din care făcea parte regimentul meu, avea menirea să apere frontul din Bucovina. Mi-am îndeplinit și de data aceasta datoria cu aceeași conștiinciozitate ca și mai înainte. În cele din urmă, am fost repartizat la biroul mobilizării și apoi detașat pe la diferite unități militare până la 1 aprilie 1921, când am fost demobilizat.

Pentru felul cum am înțeles să-mi fac datoria ca ostaș, am fost cinstit cu decorația „Crucea Comemorativă” cu beretele Oituz, Tg. Ocna, Carpați. De asemenea, mi s-a dat un act scris de bună conduită ce am avut-o în timpul serviciului militar.

Oricâte fapte însemnate voi săvârși în restul vieții și oricât de folositor îmi va fi dat să fiu societății, nu le pot socoti la un nivel mai ridicat, și nu-mi vor aduce atâta mângâiere și mulțumire sufletească, cum a fost modesta mea contribuție în timpul războiului pentru întregirea neamului. Căci sângele vărsat pentru țară nu poate fi răsplătit prin nici o recompensă omenească și nu poate fi comparat cu nici un alt sacrificiu, de orice natură ar fi el.

Iarăși în mănăstire

Iată că după o absență de aproape cinci ani din mănăstire, mă găsesc iarăși în locașul sfânt de reculegere, așa cum am promis. Puteam să mă folosesc și eu de drepturile celor care au luptat în război și să întemeiez o nouă familie lângă casa părintească. Mirajul unei vieți mai lesnicioase ar fi părut legitim.

Viața petrecută în duhovnicie și promisiunea solemnă făcută în ceasuri grele că voi sluji lui Dumnezeu în curăție, m-au îndemnat să mă reîntorc la locul de unde am plecat, la Mănăstirea Slatina.

Aici, soborul mănăstirii, în frunte cu starețul, ținând seamă de încercările prin care am trecut, s-a bucurat ca niște adevărați părinți sufletești că îmi pot încredința, fără prea multă ispitire, schima monahală. Lucru care s-a și petrecut după câteva luni.

Mi s-a încredințat ca ascultări: strana și cancelaria. Cunoșteam în amănunt toate nevoile mănăstirii. Eram la curent cu toate lucrările de administrație mănăstirească. Prin rapoartele făcute de mine, Înalta Chiriarhie avea evidență de tot ce se realiza în Mănăstirea Slatina.

Modesta mea contribuție s-a relevat de către directorul Cancelariei

mitropolitane, care m-a făcut cunoscut de functului Mitropolit Pimen Georgescu.

De la Slatina la Mitropolia Moldovei

Venind Mitropolitul Pimen în vizită canonică la Mănăstirea Slatina și ascultând slujba religioasă a remarcat vocea mea. La sfârșitul slujbei m-a felicitat călduros și adresându-se directorului Cancelariei, i-a zis: „Să faci ordin ca tânărul acesta să vină la Mitropolie; vom avea un diacon bun, care îl va înlocui la vreme pe Marțian”.

La auzul acestor cuvinte, inima mi s-a întristat. Gândul că voi fi smuls din liniștea mănăstirii și detașat la Iași, în mijlocul atâtor influențe neprielnice unui călugăr, mă îngrozea. Nu după mult timp sunt chemat la Iași și hirotonit diacon pe seama Bisericii monumentale Sfântul Nicolae Domnesc. Însă slujeam permanent la Catedrala mitropolitană, unde, alături de renumitul arhidiacon Vasile Marțian, mi-am completat cunoștințele muzicale.

De asemenea, fiind cunoscător al lucrărilor de cancelarie am fost numit și într-un post de funcționar în cancelaria Mitropoliei.

Studiile teologice

Venind la Iași, am înțeles că tot timpul să fie întrebuințat după dictonul **ora et labora**. M-am înscris la Seminarul „Veniamin”. Învățătura nu e rea la nici o etapă a vieții. Oră de oră, clasă cu clasă am parcurs școala marei Mitropolit Veniamin Costache, având satisfacția că prin conduită am fost pildă tuturor elevilor, fie din seriile dinaintea mea, ca și celor din urmă. Profesorii mei mă dădeau pildă de perseverență în muncă și corectitudine,

răsplătind aceste osteneli cu calificația cea mai mare. În tot timpul studiilor am fost premiant. Faptul acesta umplea de bucurie atât pe Chiriarhul acum răposat, cât și pe frații mei călugări din mănăstire.

După absolvirea Seminarului, Mitropolitul Pimen m-a trimis la Cernăuți, să-mi desăvârșesc studiile teologice. Mi-a dat și ajutoare bănești ca să pot trăi în mediul universitar. Am petrecut viața studentească într-o cameră din Internatul teologic, pe care am transformat-o într-o chilie călugărească.

Fiind cinstit cu rangul de arhidiacon al Catedralei din Iași, în tot timpul cât am studiat, am slujit la Catedrala din Cernăuți sau în capela Facultății. Aici țineam și predici în fața profesorilor mei.

După patru ani de studii, am luat licența în teologie – cum de altfel și toate examenele anuale și generale – cu mențiunea maximă: distincție.

Reîntors la Iași, Mitropolitul mi-a zis: „Te felicit, arhidiacone, pentru studiile strălucite ce le-ai făcut. Trebuie să-ți dai și doctoratul în teologie. Dar până atunci vei fi colaboratorul meu, am nevoie de priceperea și munca ta”.

În administrația bisericească

N-a trecut mult și am fost numit exarh al mănăstirilor din Eparhia Mitropoliei Moldovei.

Povara administrației bisericești, Mitropolitul voia să și-o ușureze la vârsta sa înaintată de 80 de ani, apelând la oameni de încredere. Pe lângă postul de exarh al mănăstirilor mi s-a încredințat vremelnic și postul de consilier referent al secției administrative bisericești, resort care este punctul central al administrației eparhiale.

Ceea ce mi-a ușurat mult ambele însărcinări administrative a fost faptul că, fiind de 15 ani la reședința Eparhiei, cunoșteam personal pe fiecare preot de mir din dieceză, ca și pe fiecare călugăr din toate mănăstirile. Până și cel din urmă cântăreț de enorie nu îmi era necunoscut. Mi-a plăcut să cunosc pe fiecare în parte.

Ridicat la treapta preoției, am fost onorat după o săptămână cu rangul de arhimandrit. Fiind degajat de orice influență politică și având criteriu de apreciere numai dreptatea, am căutat ca la orice numire de preot să apreciez în referatele ce le prezentam Consiliului eparhial numai capacitatea, conduita și râvna candidaților pentru interesele Bisericii. Am conștiința împăcată că, la propunerile mele, s-au recrutat pentru parohii numai elemente de valoare. Nici un caz de numire nu m-a dezmințit. Am fost înțelegător al nevoilor preoțimii de mir și de aceea blândețea mea s-a revărsat din belșug asupra lor.

Când a fost vorba de unii recalcitranți, atunci am avut în vedere prestigiul Bisericii. Cazuri din acestea le-am deferit instanțelor disciplinare, ca să le dea corectivul necesar unei bune îndreptări.

Reorganizarea mănăstirilor

Eparhia Mitropoliei Moldovei are cele mai multe mănăstiri, dintre care unele cu o populație destul de numeroasă. Ca cel trăit în mănăstire, gândul mi-a fost ca să lupt pentru înălțarea vieții monahale. În primul rând, am luat măsuri ca persoane care nu aveau nimic comun cu viața monahală să fie îndepărtate imediat din aceste locuri sfinte.

Dănuiește un vechi obicei, cu desăvârșire dăunător intereselor mănăstirești, care vrea să devină uz, ca mănăstirile să întrețină o mulțime de indivizi, trăind de pe spinarea călugărilor săraci, nedându-le în schimb decât insulta și completa desconsiderare. Măsura de deparazitare mi-a ridicat lumea interesată în cap. Însă țelul meu în parte mi l-am ajuns.

Pentru aceasta, am înlocuit stareții ce nu mai puteau face față cerințelor vremii propunând în locul lor oameni de fermă atitudine și complet dezinteresați pentru ei personal. Aceste măsuri au fost aprobate de Chiriarh cu cea mai mare bucurie. Mă ușura în această operă de reînviore - precum am spus - și faptul că cunoșteam personal pe toți viețuitorii din mănăstiri. Toate măsurile le luam după realități și nu numai din birou. Niciodată n-am luat și nici n-am propus vreo măsură disciplinară până nu m-am convins personal de vinovăția reală.

Cum în mănăstiri viața este destul de grea pentru majoritatea călugărilor, am propus și s-a aprobat ca să fie scoși din statele de întreținere cei ce aveau alte resurse de trai (cum de ex.[emplu] erau unii care primeau pensii pentru funcțiunile lor ocupate ca laici) și am trecut în locul lor pe cei lipsiți, ca altfel să poată avea toți posibilitatea unui trai omenesc.

Cum averile mănăstirilor erau răsluite, am dat dizpozițiuni ca personalul administrativ să fie mai vigilent și am cerut să mi se prezinte inventarii amănunțite de tot ce posedă mănăstirile. Efectul salutar s-a observat în scurt timp. Principiul că „cine slujește altarului, de la altar să se hrănească” era satisfăcut.

La catedra de științe religioase

După moartea Mitropolitului Pimen m-am retras de bună voie din dregătoriile administrative, căutând a-mi termina studiile de doctorat în teologie. Concomitent mi-am făcut Seminarul pedagogic universitar, obținând calificarea maximă. Cu aceasta am fost numit la catedra de științele religioase, pentru elevele ortodoxe, la Liceul „Notre Dame de Sion” din Iași.

Se știe ce râvnă pun romano-catolicii în latura prozeletismului. Prezenta mea acolo a micșorat acest zel, impunându-le respect tuturor membrilor corpului didactic. Elevele ortodoxe erau aduse la Catedrala mitropolitană unde slujeam și astfel erau întărite în învățătura ce le-o predam. N-a trecut nici un post de peste an ca ele să nu fie mărturisite

și împărtășite de mine. Grijă mea pentru educația lor mi-a atras atenția binevoitoare a părinților, care la orice prilej mi-au adus mulțumiri.

În acest mediu de luptă misionară am fost strajă neadormită a doctrinei și vieții practice cerută de Biserica Ortodoxă. Și am mulțumirea sufletească deplină că în timpul celor trei ani de profesorat la acest liceu cu caracter internațional și cu tendințe vădite de prozeletism n-am avut nici un caz de trecere de la ortodoxie la catolicism. Și cu toate acestea, nici administrația Institutului nu a fost cătuși de puțin jignită.

De asemenea, potrivit legii învățământului primar, am predat religia, fără nici o remunerație, la școala primară, elevelor ortodoxe de la același institut.

Același lucru l-am făcut și la Școala de ucenici, pendinte de Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale. La această școală am avut un rol însemnat. Menirea mea era de a face aici mai multă educație religioasă. Erau cursuri serale. Ucenicii lucrau toată ziua pe la diferiți maiștri, care, în majoritatea lor, erau evrei. Își poate oricine închipui ce educație aveau într-un așa mediu. De aceea, Ministerul Muncii a hotărât să înființeze pentru ei cursuri serale, unde să li se dea o cultură generală strict necesară și, între alte obiecte din program, a pus și religia. Aveam un sentiment de compătimire pentru acești copii necăjiți, săraci peste măsură. Îi aduceam la biserică, îi mărturiseam și împărtășeam, le distribuam broșuri religioase de la secția culturală a Sfintei Mitropolii; i-am debarasat de urâtul obicei de a înjura de cele sfinte, etc.

Tot aici e locul să amintesc că, fiind delegatul Sfintei Mitropolii în comitetul Căminului de ucenice „Gheorghe Gh. Mârzescu”, am fost ales președintele Comitetului, în care calitate m-am ocupat îndeaproape de aprovizionarea cu cele necesare elevelor din cămin, cu care ocazie n-am neglijat nici partea spirituală, întocmai ca și la Școala de ucenici.

Contribuții publicistice

În puținul timp liber ce îmi rămânea n-am lăsat nici ogorul literelor nebăgat în seamă.

La îndemnul și sprijinul meu s-a înghebat revista călugărească „Viața Monahală” la Mănăstirea Cetățuia, revistă ce a fost una din cele mai alese publicații în acest gen. N-au lipsit articole ce priveau problemele vieții monahale, în care se tratau pe un plan de înțelegere generală rolul monahismului. Acolo, la Cetățuia, în jurul acestei reviste,

s-a făcut o Școală călugărească în vederea recrutării viitorilor stareți. Roadele au fost cât se poate de reușite.

În afară de această revistă, am colaborat și la foaia eparhială „Mitropolia Moldovei”, unde sunt și acum în Comitetul de redacție.

Nici alte reviste din provincie nu le-am ocolit, când mi-au cerut contribuția. Mai mult, sub pseudonime, am scris articole și în presa zilnică, atunci când vedeam că anumite curente defavorabile Bisericii căutau a prinde consistență în opinia publică.

Între timp, mi-am susținut teza și examenele riguroase de doctorat, obținând titlul de doctor în teologie.

În curând voi da publicității două lucrări pe care le-am pus la punct în manuscris: „Despre Castitate” și „Arhieria Mântuitorului Hristos după rânduiala lui Melchisedec”.

Amvonul bisericesc

O preocupare deosebită am dat cuvântării bisericesti. În timpul exarhatului, când vizitam mănăstirile, totdeauna am lămurit – atât monahilor, cât și credincioșilor – fie din temele scripturistice, fie probleme în legătură cu viața.

Nici amvonul Catedralei mitropolitane nu l-am neglijat. În Iași, unde lumea este extrem de pretențioasă, am ținut să alcătuiesc predici potrivite acestui mediu intelectual, predici care, de asemenea, le voi publica într-un volum, ca să fie spre folosul obștesc.

Activitatea predicatorului o socot de mare însemnătate și de aceea i-am dat atenția cuvenită.

Pilda vieții personale

„Nimeni nu este pe pământ care să viețuiască și să nu greșească, chiar de ar fi viața

lui de o zi” – zice Cartea Sfântă. Totuși, o scădere a unui cleric și mai ales a unui monah, are mare influență în rău, face mare sminteală printre cei din jurul său: „Vai lumii de sminteală, dar vai prin care vine sminteala”.

De aceea, mai presus de toate, am considerat ca ideal al vieții o completă confirmare a trăirii personale cu învățătura morală a Bisericii Ortodoxe. Nu e nimic mai dezgustător decât atunci când un cleric nu-și adecvează viața cu ceea ce el reprezintă. Cu atât mai mult un monah.

Din fragedă copilărie am admirat viața neprihănită a stareților mei, cum și a călugărilor cuvioși. La rândul meu, am căutat să fiu altora pildă de viețuire model. În afară de chilie și executarea ascultărilor date nu am cunoscut alt drum sau îndeletnicire. Faptul acesta s-ar putea socoti de unii ca o scădere, opinia publică cerând relații cât mai multe cu lumea. Evident, am păstrat legături de prietenie cu foștii mei dascăli, fie secundari, fie universitari. Am evitat cu stăruință orice relații care ar scădea prestigiul Bisericii.

Nu pot să nu amintesc că am păstrat în suflet pentru toți binefăcătorii mei o adâncă recunoștință, pe care o voi cultiva și în restul vieții. Mi-am respectat cu sfințenie cuvântul dat și, în consecință, atitudinea mea a fost întotdeauna neșovăitoare față de orice problemă și în orice împrejurare.

Clerul regular și cel secular din întreaga Eparhie a Mitropoliei Moldovei cunoaște îndeajuns această fermă și constantă atitudine. Cum e și firesc am avut neplăceri din această cauză, însă am rămas neclintit în convingerile mele. Și aceasta pentru că așa am socotit că se cuvine să fie toți cei ce fac parte vremelnic

din organismul administrativ al Bisericii.

Linia dreaptă în conduită este cel mai frumos drum al vieții.

Încheiere

Din cele arătate până aici se poate constata că drumul pe care l-am parcurs, deși a fost presărat cu totul felul de neazuri și privațiuni, l-am curățat cu abnegație făcându-mi-l limpede și curat atât în fața lui Dumnezeu cât și a societății moldovene. Am lucrat atât cât puterile și împrejurările mi-au îngăduit.

Și acum, când în urma voturilor cu care m-au onorat P.P.S.S. Membri ai Sfântului Sinod și a alegerii făcute de Ministerul Apărării Naționale cu asentimentul M.S. Regelui, mă găsesc în preajma zilei de a porni darul sfânt al arhieriei, în vederea ocupării scaunului de Episcop de Alba Iulia – Inspector General al Clerului Militar, țin să declar și să făgăduiesc în mod solemn că îmi voi îndoii puterile de muncă pentru a corespunde – pe cât omește e posibil mai mult – încrederii ce mi se acordă de Înaltele Foruri Bisericești și militare în frunte cu Suveranul țării.

Așa să-mi ajute Dumnezeu!

Iași, septembrie 1937

ss./ Arhimandrit

Dr. Partenie Ciopron³

Note:

1. Documentele privind alegerea, hirotonia întru arhieriu pe seama Episcopiei Armatei Române, investirea și instalarea Episcopului dr. Partenie Ciopron (25 doc.), extrase din Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române sunt publicate în volumul Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii*

Armatei Române. Biografii. Documente (1921-1948), Editura Militară, București, 2016, pp. 207-231. Ca urmare, datele ce preced prezentul *Memoriu* sunt desprinse din aceste documente, fără a preciza, deliberat, sursa arhivistică aferentă.

2. În urma cercetărilor întreprinse de noi în arhive și biblioteci am depistat numele duhovnicului de la Mănăstirea Slatina, azi județul Suceava, la care a ucenicit tânărul Ștefan Ciopron până la plecarea în armată la 1 noiembrie 1916, în vârstă de 20 ani și înscris în statele mănăstirii de la 1 decembrie 1913: ieromonahul Gherontie Negruț (1861-1933). La înmormântarea acestuia în cimitirul maicilor de la Mănăstirea Almaș, județul Neamț, din octombrie 1933, unde fusese numit duhovnic după Primul Război Mondial, Arhidiaconul Partenie Ciopron avea să spună, între altele: „Foarte înțelept în sfaturile ce le da fiilor săi duhovnicești și îndeosebi călugărilor tineri. Măsurat la vorbă, sever în executarea serviciului divin. Nu lăsa nici o iotă din cele ce prevede tipicul bisericesc. Greu putea să-i cunoască cineva sufletul său. În aparență cam ursuz, puțin sociabil, puțin comunicativ, însă în fond de o bunătate rară”. Cum după anul 1959 Mănăstirea Almaș a fost închisă, iar poiana din jurul mănăstirii dată spre pășune, vitele au distrus cimitirul în mare parte și noi nu am putut afla mormântul ieromonahului Gherontie Negruț. Am propus un cenotaf în acel cimitir.

3. Conform datelor din arhivele militare tânărul Ștefan Ciopron a fost pe front, cu Regimentul 29 Infanterie, în perioada 15.05.1917-21.02.1918 (stil nou) fiind rănit la Cașin-Oituz în data de 29 iunie 1917 (stil vechi). A stat sub arme timp de circa cinci ani, din noiembrie 1916 până la 1 aprilie 1921, când a fost demobilizat. În perioada 1914-1919 stareț al Mănăstirii Slatina a fost protosinghelul Vasian Bucovineanu. Acesta l-a vizitat la spitalul de campanie de la Târgu Frumos pe tânărul/fratele Ștefan Ciopron, cerându-i să se înapoieze la mănăstire după război. La demobilizare Ștefan Ciopron avea gradul de sergent.

4. Diaconirea monahului Ștefan Ciopron s-a săvârșit la Mănăstirea Neamț de către Episcopul Nicodim Munteanu al Hușilor, delegat pentru aceasta de Mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei.

5. După moartea Mitropolitului Pimen Georgescu la 11 noiembrie 1934 Arhimandritul Partenie Ciopron și-a dat demisia din toate funcțiile administrative ce le deținea (exarh, etc.), rămânând doar preot slujitor la Catedrala Mitropolitană din Iași și profesor de religie la Liceul de fete „Notre Dame de Sion” - Iași. În această postură și-a depus în vara

anului 1937 candidatura pentru scaunul vacant al Episcopiei Militare.
6. Subtitlurile din cuprinsul Memoriului aparțin Arhimandritului dr. Partenie Ciopron.

ARCHIMANDRITE PARTENIE CIOPRON, PH.D., ACTIVITY MEMOIR, MILITARY BISHOP CANDIDATE (Iași, September 1937)

The article presents an unpublished document regarding the activity of Archimandrite Partenie Ciopron, Ph.D., a well-known personality of the Romanian Orthodox Church.

Keywords: Partenie Ciopron, activity, National Defense Ministry, military bishop, archimandrite

NOTE

1 Comisia Română de Istorie Militară.

2 Institutul Teologic Ecumenic-Patristic „Sfântul Nicola”, Bari, Italia.

3 Arhiva Sfântului Sinod, Fond Arhieriei, dosar nr. crt. 39/1937, ff. 5-21.

PĂRINTELE ANDREI SCRIMA ÎN DOSARELE SECURITĂȚII

**Lector univ. dr.
Florian BICHIR¹**

7 decembrie 1965. După aprobarea ultimelor documente ale Conciliului II Vatican² prin decrete citite simultan în Catedrala papală San Pietro din Roma și în Catedrala patriarhală Sfântul Gheorghe din Ierusalim, Papa Paul al VI-lea și patriarhul ecumenic Athenagoras ridică bulele reciproce de excomunicare care au produs Marea Schismă din anul 1054 între ortodocși și catolici. O clipă de vis! După 911 ani, aproape un mileniu, cele două biserici creștine renunțau la afurisenii și blesteme. Coseau cămașa sfâșiată a lui Hristos, se întorceau la matcă.

În spatele acestui gest istoric stă un roman: Andrei Scrima! Europa respiră prin doi plămâni, unul ortodox și unul catolic, după cum spunea Papa Ioan Paul al II-lea. Dar de 50 de ani cei doi plămâni o fac în același ritm și au o legătură puternică între ei, sunt într-o simbioză.

Din nefericire despre artizanul acestei clipe divine se știu prea puține lucruri. A fost nevoie de publicarea unei colecții Andrei Scrima la editura Humanitas ca lumea, societatea românească să afle despre arhimandritul aromân care a împăcat duhovnicește vestul cu estul Europei. Despre misticul Scrima...

Printr-o întâmplare fericită am descoperit în arhiva CNSAS – care are nu mai puțin de 28 de kilometri liniari – microfilmul dosarului SIE al părintelui Andrei Scrima³. Acesta conține date biografice extreme de importante, dar și note ale Securității care-l privesc.

„Dumneata ai nevoie de mine!”

Andrei (Andre) Scrima pe numele de autor André Scrima (n. 1 decembrie 1925, Gheorgheni, județul Ciuc (interbelic) – d. 19 august 2000, București) a fost un teolog ortodox român, arhimandrit, reprezentant al Patriarhiei de Constantinopol la Conciliul Vatican II. A studiat la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității București (1943-1948), iar în ultimii doi ani de facultate a fost asistentul lui Anton Dumitriu, la Catedra de Logică și Istoria Filosofiei. Licența Logos și dialectică la Platon. În 1945 Anton Dumitriu i-a deschis drumul Mănăstirii Antim, descoperindu-i grupul de reflecție spirituală adunat în jurul lui Sandu Tudor și cunoscut sub numele de Rugul Aprins, la o vreme când părintele Ivan Kulâghin, sau Ioan cel Străin, cum îl numește Andrei Scrima în hermeneutica lui, alungat de la Mănăstirea Optina și statornicit la Mănăstirea Cernica, îl frecventa deja. „Dumneata ai nevoie de mine!”, i-ar fi spus acesta, într-un moment de întâlnire spirituală. Aici situează Scrima momentul transmiterii tradiției spirituale a isihasmului rusec, precum și un sens al tradiției (paradoxis), asupra căruia va glosa mai târziu în scrierile sale. În 1949 se înscrie la Teologie, pe care o va absolvi în 1956, prezentând, drept lucrare de licență, două capitole din neterminata Antropologie apofatică, redactată în 1951-1952 și publicată postum.

Între 1950 și 1953 stă, ca novice, și predă la Mănăstirea Neamț, unde se înființase Seminarul Monahal Superior. Aici mai predau Benedict Ghiuș, Petroniu Tănase, Sofian Boghiu. În 1953, după desființarea seminarului de la Neamț, a revenit în București, unde a lucrat cu Bartolomeu Anania la Biblioteca Patriarhiei. Apoi s-a retras la Mănăstirea Slatina, unde se rugau în aceeași vreme monahii Arsenie Papacioc, Ilie Cleopa, Petroniu Tănase, Antonie Plămădeală. Acolo a fost tuns în monahism la 26 iulie 1956 de părintele Benedict Ghiuș. Se bucură de aprecierea patriarhului Justinian Marina, care îl folosește ca translator, pentru unii oaspeți străini. Așa de pildă, cu prilejul vizitei la București, în mai-iunie 1956, a lui Sarvepalli Radhakrishnan, vice-președintele Indiei, care rămâne impresionat de cunoștințele de sanscrită ale tânărului călugăr ortodox.

Prin intervenția acestuia, venită într-un moment de relativă destindere politică, primește o bursă, precum și pașaportul și viza românești, plecând la Geneva, la 28 noiembrie 1956, unde va sta cinci luni

la Institutul Ecumenic organizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Aici scrie Simple reflecții despre comunism, un text foarte acuzator la adresa ideologiei comuniste, publicat postum. După o ședere la Paris, în martie 1957, va pleca la Muntele Athos, apoi la Benares, unde va sta din aprilie 1957 până în octombrie 1959, lucrând la un doctorat. În 1960 s-a întors la Paris și a obținut cetățenia franceză. Acolo l-a întâlnit, în 1961, pe patriarhul ecumenic Athenagoras I al Constantinopolului, care l-a trimis ca reprezentant personal al său la Conciliul Vatican II, sub noul papă Paul al VI-lea, între 1963 și 1965. A devenit arhimandrit al Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol și a pregătit întâlnirea istorică din 1964, de la Ierusalim, dintre papa Paul al VI-lea și patriarhul Athenagoras I. Profesor (1968-1989) la Universitatea franceză din Beirut și arhimandrit al unei mănăstiri ortodoxe nou înființate la Deir-El-Harf, tot în Liban. A ținut cursuri (1966-1968) la Centrul de studii dominican Le Saulchoir din Franța (Essonne), unde i-a avut drept colegi pe Marie-Dominique Chenu, Yves Congar. Membru fondator (1966) al Academiei Internaționale de Științe Religioase, Bruxelles.

În 1975 Congar scria: „atunci el [patriarhul ecumenic] l-a trimis, în nume propriu, pe părintele Scrima, un om superior; român de origine, dar de cultură universală, are o solidă formare teologică, spirituală și istorică; un om excepțional care a făcut legătura între Constantinopol și Roma. Călătorind deseori între cele două orașe, negocia – am înțeles singur – venirea patriarhului Atenagoras la Conciliu [Vatican II]”.

În 1991, aflându-se din nou în India, decide să revină în România. Andrei Pleșu, care îl întâlnește la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, îi propune să colaboreze la proiectul Colegiului Noua Europă. Vine la București ca invitat al noului institut de studii avansate și se stabilește din nou în România, începând cu 1995. Membru al Grupului de studiu al Secolului al XVII-lea, care va deveni ulterior Centrul Fundamentele Modernității Europene. Moare la 19 august 2000 și este înmormântat la Mănăstirea Cernica.

Precizări biografice absolut necesare

Andrei Scrima s-a născut pe 1 decembrie 1925 în orașul Gheorgheni⁴. Provenea dintr-o familie de macedoneni, Nacu Scrima și Victoria Scrima, născută Marcu. Copilul era destul de bolnăvicios. De altfel la vârsta de 5

ani este atins de poliomielită (paralizie infantilă), de pe urma căreia va rămâne cu sechele toată viața fiind declarat inapt în toamna anului 1948 de comisia medicală pentru serviciul militar.

Tatăl său a fost inginer silvic și nu politehnist, cum iarăși notează greșit Andrei Pleșu. Pentru nu a repeta greșelile edițiilor Humanitas⁵ – publicăm o autobiografie aflată în dosarul său de securitate⁶.

„M-am născut la 1 decembrie 1925 în orașul Gheorghieni, pe atunci în jud. Ciuc, azi în Regiunea Autonomă Maghiară. Tatăl meu, Nacu Scrima (născut în 1893, decedat în 1941), era inginer silvic, stabilit în Gheorghieni în cadrul funcțiunii sale, ca șef al ocolului silvic de acolo. Mama, Victoria Scrima, născută Marcu, avea la acea epocă 22 ani (născută în 1903). Obligațiile serviciului tatălui au impus mutarea familiei mele din Gheorghieni la Orăștie (reg. Hunedoara) în 1926, când încă nu aveam 1 an. (De altfel, cum aveam să constat mai târziu, profesiunea tatălui meu îl obliga să se mute destul de des dintr-un oraș în altul). La Orăștie am locuit din 1926 până în 1932, așadar până aproape de împlinirea vârstei de 7 ani. În tot acest timp tatăl meu a fost șef al ocolului silvic de acolo. În martie 1929 se naște sora mea Francisca Scrima. Odată cu mutarea la Orăștie se încheie primul ciclu al copilăriei mele.

Către sfârșitul verii lui 1932, tatăl meu este transferat ca șef al Ocolului Silvic Silistra (pe atunci în jud. Durostor, azi în R.P. Bulgaria). De acest oraș, unde am stat 2 ani (până în 1934), mă leagă amintirea a două evenimente importante pentru viața mea: începutul anilor de școală (m-am înscris în cl. I primară în sept. 1932) și divorțul părinților mei în vara lui 1934. Prin sentința de divorț eu am rămas atașat ta-

tălui, iar sora mea mamei. După 1940, mama și sora mea se mută din Silistra la Buzău, oraș unde locuiesc și astăzi.

În toamna lui 1934 tatăl meu este avansat inspector silvic și mutat la Bazargic, oraș situat nu departe de Silistra, pe atunci în jud. Caliacra, azi de asemenea în R.P. Bulgaria. La Bazargic am urmat în continuare clasele III și IV primare. În primăvara lui 1936, tatăl meu se căsătorește a doua oară cu Victoria Caracota din București. În septembrie 1936, după absolvirea cursului primar, m-am înscris în cl. I-a a liceului din Bazargic. Nu am urmat însă decât 2 luni cursurile acestei școli, deoarece în noiembrie 1936 tatăl meu e transferat în orașul Hunedoara (reg. Hunedoara), ca inspector silvic atașat Uzinelor de Fier ale Statului (după denumirea epocii). Am continuat clasa I la Gimnaziul de Stat din Hunedoara. În februarie 1937, la Hunedoara, se naște a doua mea soră (din a doua căsătorie a tatălui), Doina Scrima. În septembrie 1937 m-am înscris elev în cl. II-a a liceului «Aurel Vlaicu» din Orăștie. În iunie 1938 se naște a treia mea soră, Sânziana Scrima.

La Orăștie am urmat clasele II-VI liceale inclusiv. În acest timp, când se produce prima noastră maturizare, am început și eu să devin conștient de înclinațiile și preocupările mele. În general, de când am intrat în școală studiul m-a absorbit complet. Trăiam retras o viață de lectură și meditație, și eram atras puternic de filozofie și științele exacte (mai ales fizica și matematica). De altfel, o spun cu simplitate, în toată viața mea școlară am obținut întotdeauna primele distincții și premii.

La 28 septembrie 1941, în Hunedoara, tatăl meu moare în urma unui atac de angină pectorală, maladie contractată cu câțiva ani mai

înainte. Ar fi poate aici locul să spun despre el că a fost un foarte corect inginer și om de administrație, iubit de colaboratorii săi și sensibil la suferințele altora, pentru a căror apărare intervenea cu toată energia.

Din iunie 1942 m-am mutat în București și m-am stabilit în str. Muzeelor nr. 15 (raion N. Bălcescu), împreună cu restul familiei format din mama mea de-a doua și cele două surori mai mici din a doua căsătorie a tatălui meu. Ultimele două clase de liceu (a VII-a și a VIII-a), le-am trecut în particular, în același an amândouă (1942-43), la liceele «Gh. Lazăr» (a VII-a) și «Mihai Viteazul» (a VIII-a) unde am trecut și examenul de bacalaureat, conform regulamentelor școlare atunci în vigoare⁷.

Intervine o perioadă zbuciumată. După cum notează într-o altă autobiografie aflată în dosarul de securitate „La acea epocă, gândindu-mă să studiez medicina, am început să mă pregătesc pentru acest proiect. În aprilie 1944 însă, începând bombardarea Bucureștilor, am plecat în refugiu cu familia mea, mai întâi la Văleni-Argeș (lângă Pitești), mai apoi la Brătieni-Argeș (lângă băile Brădet). În această localitate am stat până în septembrie 1944, când am revenit în București. În octombrie același an, renunțând la gândul de a mai studia medicina, m-am înscris la Facultatea de Filozofie a Universității din București”.

Renunță la medicină – „după ce am renunțat la proiectul de a studia medicina, pentru care mă pregăteam la un moment dat, urmând o înclinație mai reală m-am înscris în 1944 la Facultatea de Filozofie a Universității din București⁸. Aici m-am ocupat în special de problemele de logică matematică predate de profesorul Anton Dumitriu⁹ care în curând mă

și considera un fel de asistent onorific (neîncadrat oficial). Câteva luni (noiembrie 1945-mai 1946), am acceptat chiar să funcționez ca secretar al aceluiași profesor într-o situația administrativă pe care a deținut-o la societatea «Creditul Minier», dar foarte curând (mai 1946) m-am despărțit de el în mod total, eu revenind la viața mea de studiu, aceasta poate și în urma contactului cu filosofii orientale de care încep să mă preocup acum. Tot în această epocă – și datorită aceluiași factori intimi – se produce și orientarea mea religioasă, până atunci foarte slabă sau chiar inexistentă. În iunie 1948 mi-am trecut examenul de licență în filozofie și litere cu o teză intitulată «Dialectică și logos»; iar în toamna aceluiași an m-am înscris la Institutul Teologic Universitar din

Andrei Scrima

București¹⁰. Despre studenție Andrei Scrima nu are multe de mărturisit: „întrucât trăiam retras și mă ocupam de studiul personal. Aș putea să amintesc cel mult următoarele nume: Virgil Cândea, azi referent științific (nu știu dacă titlul e corect) la Biblioteca Academiei R.P.R., Paul Stahl, astăzi, dacă nu mă înșel, funcționar la Institutul de Statistică. Virgil Stancovici, dintr-o serie anterioară, azi funcționar la Ministerul de Finanțe. De altfel, încă înainte de terminarea Facultății de Filozofie, am început să mă îndrept către viața monahală”.

Într-adevăr Andrei Scrima tânjea după monahism. „În 1949, hotărându-mă cu limpezime să intru în viața monahală pe care o simțeam corespunzându-mi din ce în ce mai mult, am adresat Patriarhiei cererea de acceptarea mea ca novice (frate) la Mănăstirea Antim, la acea epocă singura mănăstire din București¹¹. Aici am îndeplinit rolul de secretar din toamna lui 1949 până în toamna lui 1950, când din ordinul I.P.S. Patriarh Justinian am fost numit profesor la Seminarul Monahal Superior din Mănăstirea Neamțu. La acest seminar am predat cursuri de psihologie, filozofie, istoria Bisericii Universale și limba română¹², până în octombrie 1952 când Seminarul se transformă contopindu-se cu Școala de Cântăreți a Mitropoliei Moldovei. La 1 noiembrie 1952, din ordinul I.P.S. Patriarh, vin în București unde sunt numit bibliotecar la biblioteca Centrală a Patriarhiei (cu sediul în Palatul Patriarhal¹³), funcțiune pe care o dețin și astăzi. Domiciliul mi-a fost fixat la Mănăstirea Antim, str. Antim nr. 29”.

Dat fiind vremurile părintele Andrei Scrima nuanțează perioada sa de tinerețe în raport cu vremurile: „În perioada studiilor universitare, epocă adeseori decisivă pentru existența unui om, eu am continuat să urmez și să adâncesc preocupările mele firești de studiu și lucru cărturăresc. Nu am făcut niciun fel de politică în viața mea: aceasta nu din nepăsare față de problemele vieții sociale pe care dimpotrivă, le-am socotit întotdeauna foarte serioase și chiar hotărâtoare pentru situația omului în lumea actuală; ci pentru că vârsta la care de obicei începe activitatea politică (18-20 ani), a coincis pentru mine cu orientarea mai puternică spre viața de studiu și spre angajarea religioasă. Desigur, nu am fost nici un „apolitic”, atitudine în fond imposibilă și ipocrită în virtutea angajării mele monahale și a situației mele în Biserică chiar, precum și mai ales a convingerilor mele profunde, însă din ultimii ani de liceu și mereu de atunci încoace, în cercul meu de existență și de relații, am combătut, ori de câte ori le-am întâlnit, atitudinile șovine, extrem-naționaliste, particularismele și falsele teoretizări ale superiorității vreunei categorii de oameni asupra altora. Pentru un creștin care e cu adevărat conștient de mesagiul religiei sale, aceasta este o obligație cu totul firească; după cum, de asemenea, el nu poate decât să salute și să aprobe programul politic care se străduiește să realizeze cu adevărat un regim de echitate socială, repartizând mai just bogățiile economice și restaurând în viața individului și a societății valorile fundamentale de muncă, demnitate și corectitudine”.

După Antim, Andrei Scrima pleacă la Mănăstirea Slatina unde erau deja viețuitori monahii Ilie Cleopa, Petroniu Tănase și Antonie Plămădeală. Este tuns în monahism de Benedict Ghiuș pe 26 iulie 1956, iar în același an își ia licența în teologie cu părintele Dumitru Stăniloae

– „Schiță a unei antropofagii apofatice, în spiritual tradiției ortodoxe”. Ca urmare a intervenției Patriarhului Justinian care l-a protejat și prețuit, dar și a rectorului Universității din Aligarh (India) Mohammad Habib primește în 1956 o bursă de studii în India. Pe 28 noiembrie 1956 Andrei Scrima pleca via Belgrad spre Geneva. Avea să se reîntoarcă în 1991, după 35 de ani!

Securitatea dixit: „un om al cărții și bibliotecii”

Andrei Scrima intră în atenția Securității în anul de grație 1956, mai exact pe 30 martie – probabil datorită intrării în cercul de intimi ai Patriarhului Justinian – când într-o notă, dincolo de câteva date biografice se specifică faptul că „Din cele ce arată tov. VERZEA m-p. și președintele comitetului sindical al lucrătorilor din cadrul Arhiepiscopiei, că îl cunoaște pe ANDREI SCRIMA ca un element cinstit și liniștit, nu are legături cu nimeni din afară nici cu familia lui mai ales de când mama sa s-a recăsătorit, nu are frați și nici rude ca să țină legătura cu ele. Ocupația zilnică a lui e aceea că după ce vine de la bibliotecă își aduce cărți pe care le citește în chilia lui, până noaptea târziu”. O altă notă este absolut laudativă: „În timpul funcționării în calitate de bibliotecar a dat dovadă de o aleasă pricepere asupra lucrărilor de valoare ale autorilor noștri și străini, datorită cărui fapt biblioteca a fost înzestrată cu opere de valoare. Fratele ANDREI SCRIMA este un om al cărții și bibliotecii. Din această pricină tot timpul și-l folosește pentru studiu și lucrări. Păstrează bune raporturi cu toți muncitorii și salariații din unitățile

Administrației Parohiale; este un foarte bun sfătuitor în orice domeniu; privește și lucrează cu multă bunăvoință în executarea lucrărilor obștești din instituție și este de mare folos în explicațiile pe care le dă vizitatorilor străini în ceea ce privește arta și viața bisericească datorită faptului că posedă cunoașterea mai multor limbi străine. Este atașat clasei muncitoare și mult prețuit de toți salariații”. Un alt referat îl descria la adevărata sa valoare: „Faptul că posedă o serioasă pregătire culturală și că este foarte bine dotat intelectual, a determinat pe Patriarhul Justinian și pe alți ierarhi să-l aprecieze și să se folosească uneori de el ca sfetnic în diferite probleme sau să-l utilizeze ca traducător din limbi străine (în special din engleză) a diferite materiale documentare. Fiind în anturajul patriarhului se influențează reciproc formându-și comportamentul în strânsă legătură cu mediul social în care trăiește patriarhul”. Concluzia este clară: „Este o fire profund mistică și individualistă, rezistent la manifestările vieții sociale active (...) ANDREI SCRIMA, deși în vârstă de 31 ani, și-a format o solidă concepție mistică pe care o trăiește intens. Fiind suficient de inteligent și prudent, întreaga lui activitate și-o desfășoară potrivit orientării lui religioasă și a intereselor sale personale”!

Povestea bursei în India

Dintr-o notă a Ministerului Cultelor semnată de directorul general I.M. Bărbulescu și dată Securității din 5 mai 1956 aflăm cum a reușit misticul Andrei Scrima să primească o bursă. „Împrejurările în care s-a ajuns la accesarea acestei burse sunt cele descrise în

adresa anexată, semnată de patriarh. Andrei Scrima a participat, ca interpret de limba engleză, la vizita pe care i-au făcut-o patriarhului, în anul 1955, profesorul Mohammed Rabih, rectorul universității Illigam din India și conferențiară, în aceeași universitate, Afzor. După cele comunicate de patriarh, oaspeții au fost foarte plăcut impresionați de tot ce au aflat. Îndeosebi, i-a mișcat faptul că, deși în țara noastră există atâtea culte, poporul este totuși unitar, și că, chiar cultele au legături între ele. Au comparat cu regret situația poporului

Andrei Scrima – fotografie din dosar

indian, rupt azi în două din motive religioase (Lechinianul). În cursul întrevederii – în care s-au discutat foarte multe probleme – Andrei Scrima a avut prilejul să dovedească pregătirea sa în domeniul problemelor de cultură generală, a istoriei civilizației și mai ales în cunoașterea, poate sumară, a limbii sanscrite. Profesorul Rabih i-a promis pe loc o bursă de studii în India, scriind în acest sens Primului

Ministru [Indescifrabil] – cu care ar fi [Indescifrabil] că este bun prieten. De acordarea bursei Scrima a fost încunoștiințat în scris de către prof. Rabih. Pentru îndeplinirea formalităților a fost însărcinat ambasadorul Indiei pentru R.P.R. – cu reședința la [Indescifrabil]. Și acesta a luat contact cu Andrei Scrima, în octombrie 1955, comunicându-i că i se va acorda o bursă pe 3-4 ani și că despre aceasta va fi încunoștiințat Ministerul nostru de Interne. Această încunoștiințare s-a făcut deja. Patriarhul insistă pentru viza de plecare – anul școlar în India începe la 1 iulie [Indescifrabil]. Având în vedere această insistență a patriarhului, care își ia răspunderea, nu este cazul să se respingă. De altfel, o [Indescifrabil] respingerea din partea [Indescifrabil], după ce au fost atât [Indescifrabil] în cercurile indiene care cunosc problema. Dacă ar exista în altă parte motive de respingere, nu este decât o singură posibilitate, ca patriarhul să fie convins ca Andrei Scrima să invoce o boală oarecare care l-ar împiedica să plece".

Pacepa și Muntele Athos

După plecarea din țară, Andrei Scrima a fost luat în obiectiv de către Direcția I, subordonată Ministerului Afacerilor Interne (MAI), Direcția de Informații Externe¹⁴. Printr-o notă a acestei direcții din 28 aprilie 1959 se nota că episcopul din Statele Unite, Andrei Moldovan îl propunea pe Andrei Scrima, aflat la studio în India pentru postul de episcop ca urmaș al său. „Acesta este foarte capabil și-l va putea demasca pe TRIFA, în plus este bine văzut și apreciat de Patriarh, care nu se va opune atunci când Departamentul va face această propunere. În urma acestor discuții au fost efectuate verificări în țară pentru a stabili cine este SCRIMA, în vederea luării în studiu. Concluzia ce se desprinde este că se merită să ne ocupăm de el. Propunem să fie definitivat studiul și să se treacă la contactarea acestuia. Combinația pentru contactare se va face prin intermediul tov. DOGARU¹⁵". Noiembrie 1962 îl găsește pe Andrei Scrima la Istanbul unde Securitatea nota că a oficiat o slujbă religioasă dar și a „făcut o serie de afirmații calomnioase la adresa țării noastre". Firesc „Rezidența roagă să li se comunice dacă elementul este cunoscut în Centrală și dacă este cazul să-l îndepărtăm că fiind indezirabil pe lângă autoritățile mitropolitane". Maiorul Ion Mihai Pacepa s-a grăbit să răspundă: „că SCRIMA ANDREI este originar din Ardeal (Gheorghieni) are ca studii facultatea de litere-filozofie, și te-

ologie. Este cunoscut cu activitate legionară. În 1956, a fost trimis de Patriarhie la studii în India, după care a rămas definitiv în străinătate. În prezent are relații cu diferiți fugari români cu care împreună duc o activitate dușmănoasă împotriva țării noastre".

Lămuriți cu cine au de-a face din 1963 ofițerii de securitate îl vor nota de acum înainte în rapoartele lor pe Andrei Scrima drept „preot fugar din R.P.R". Îngrijorată Rezidența Securității din Atena nota pe 30 iunie 1963 că „La muntele Athos, preotul fugar SCRIMA a fost unul dintre cei trei fugari care a însoțit permanent delegația bisericii noastre. Scrima este arhimandrit, cetățean francez și aparține de patriarhia ecumenică condusă de patriarhul Athenagoras din Istanbul. Față de unii membrii ai delegației noastre, Scrima s-a lăudat că el ar fi înființat o mănăstire în Liban, activitate prin care a intrat în grațiile lui Athenagoras¹⁶. Acesta l-a lăudat pe Scrima de față cu patriarhul Justinian, cerându-i acestuia să-l numească episcopul bisericii ortodoxe din occident. Limbile franceză, germană și engleză sunt vorbite bine de Scrima. La revista „ISTINA" din occident, lucrează ca redactor.

Cel mai activ pe lângă delegația noastră a fost fugarul Scrima, stabilind contacte cu delegația imediat la sosirea ei la hotel în Atena. Delegației române, Scrima s-a prezentat ca reprezentantul personal al patriarhului Athenagoras. Prin secretarul lui Athenagoras, verificându-se calitatea lui Scrima, a rezultat că acesta și-a dat o calitate falsă. Scrima a contactat în câteva rânduri de patriarhul Justinian și mai ales de preotul Căciulă Olimp din cadrul delegației noastre. Din cele ce s-au stabilit rezultă că Scrima în contactele avute cu membrii delegației noastre, a urmărit îndeosebi să afle poziția delegației noastre față de problema unității bisericii de la noi. Scrima a fost surprins de episcopul Cioproan când a fotografiat pe furiș membrii delegației române. La Karia, capitala muntelui Athos, Scrima a fost văzut ieșind din camera preotului Căciulă. Parte din preoții străini care au participat la festivitățile de la muntele Athos, au afirmat că l-au văzut pe Scrima în diferite capitale occidentale. Legat de aceasta se pune întrebarea cine subvenționează aceste deplasări ale acestui fugar, destul de costisitoare". Dincolo de ineptiile Securității privind o posibilă acțiune de spionaj (noțiunea în sine de spionaj pe Athos este ridicolă) și îngrijorarea față de bugetul părintelui Scrima merită menționat faptul că acesta a avut contacte directe și secrete cu Patriarhul Justinian. Da, întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române se întâlnea cu un cleric fugar!

Masonul de serviciu!

5 februarie 1964 îl găsește pe „călugărul fugar” Andrei Scrima în Iordania unde se interesa de viața călugărilor români din această țară, și dacă aceștia mențin legătură cu România. Important de semnalat este că Securitatea nota pe bună dreptate că Scrima este „omul de încredere al patriarhului ATENAGORAS de la Constantinopole” și că „din însărcinarea patriarhului ATENAGORAS, călugărul ANDREI SCRIMA duce activitate de negocieri cu diferite persoane în vederea unificării bisericilor ortodoxe și catolice”. Îngroșându-se gluma la sfârșitul anului Securitatea cere o notă completă despre misteriosul călugăr care se dorea unificator.

NOTĂ INFORMATIVĂ

Din datele aflate la dosarul de la Cancelaria Sinodului se știu următoarele despre POMPILIU ANDREI SCRIMA: S-a născut la 1 decembrie 1925 în comuna Gheorghieni, Județul Ciuc. Părinții: Tatăl – NACU SCRIMA, inginer silvic (decedat). Mama – VICTORIA SCRIMA (în prezent se crede, decedată).

Înainte de plecarea din țară mai avea în București o mătușă și două surori, dintre care una studia medicina. (Nici Anania, care l-a cunoscut mai de aproape pe SCRIMA, nu știe nimic despre ele).

Școala primară a terminat-o în orașul Bazargic. Liceul l-a făcut la Orăștie (6 clase) și apoi, după moartea tatălui său a venit și l-a continuat la București. A dat în particular cl. VII și VIII-a (1943) și apoi a luat bacalaureatul. În toamna anului 1944 s-a înscris la Facultatea de Filozofie și Litere din București, pe care a terminat-o în 1948, luându-și licența. În timpul facultății a fost remarcat de profesorul DUMITRIU, care a și voit, la terminare să-l facă

asistent al său. Ca student a venit în contact cu cercul „mistic” al profesorului MIRONESCU, unde a cunoscut mai multe personalități bisericesti (arhim. GHIUȘ, arhim. BĂBUȘ, SANDU TUDOR etc.) și a început să graviteze în jurul acestora, care se găseau toți la Mănăstirea Antim. Sfătuit de ei, sau urmând unor inclinații și calcule personale, în anul 1949 a cerut să fie închinoviat ca frate în Mănăstirea Antim. Cererea i-a fost aprobată de Patriarhul JUSTINIAN. Acesta i-a mai aprobat, la cerere, să se înscrie ca student, cu frecvență redusă, la Institutul teologic din București, unde trebuia să-și treacă numai examenele. În anul 1950 a fost numit profesor la Seminarul monahal de la Mănăstirea NEAMȚU, unde a funcționat timp de 2 ani, adică până la 1 septembrie 1952, când, schimbându-se regimul de funcționare al școlii, a fost numit bibliotecar la Biblioteca Centrală a Sf. Patriarhiei, unde a lucrat câțiva ani împreună cu VALERIAN ANANIA, până când a plecat în străinătate.

Referințe detaliate cu privire la el pot da: Prof. MIRONESCU, căreia la plecare i-a lăsat și biblioteca sa; arhim. BENEDICT GHIUȘ, arhim. GRIGORE BĂBUȘ și VALERIAN ANANIA.

Dintr-o discuție cu VALERIAN ANANIA s-a mai aflat cu privire la SCRIMA că acesta evita în general să vorbească despre ai săi. Fără nici o legătură sufletească față de țară, el socotea poporul român înapoiat și plin de sine și deznădăcinat s-a gândit totdeauna în mod orgolios să parvină. Se pare că N. CAZACU mai știe unele lucruri despre el fiindcă au fost apropiați. La plecarea din țară ca bursier în 1956 – SCRIMA interzisese prietenilor săi să vină la aeroport. Au fost numai N. CAZACU și ANANIA BARTOLOMEU.

Din străinătate din câte știe ANANIA, a scris lui AL. MIRONESCU, lui O. JOJA, fost legionar, frate al Academicianului ATANASE JOJA, poetu-

lui, azi mort, V. VOICULESCU, lui PAUL STERIAN, BENEDICT GHIUȘ, SOFIAN BOGHIU, doctorului DABIJA etc. Printre cunoscuții lui SCRIMA, ANANIA semnaleză pe doctorul CARACOTA – (nu știe adresa sa). El afirmă că este sigur că ANDREI SCRIMA este mason. Mai semnaleză faptul de altfel cunoscut, că acesta ar fi avut o conversație cu publicistul OLIVIER CLEMENT, care într-un număr din iulie 1957 al ziarului „Réforme” a publicat un lung articol intitulat: „Biserica ortodoxă română sau miracolul rugului aprins” (L'Eglise orthodoxe roumaine ou la miracle du buisson ardent). Articolul insinua că monahismul din România duce o acțiune discretă, subterană, împotriva comunismului.

A. SCRIMA a călătorit în Elveția, Franța, Italia, în Grecia și Liban. În India a făcut parte prin 1958 dintr-o mănăstire iezuită (la frontiera cu Tibetul).

Călugăr vagabond, plin de el și dornic de parvenire, cochetează azi cu catolicii, se află în grațiile patriarhului Athenagoras, e plătit probabil din diferite pungi și se găsește în luptă și invidie reciprocă cu unii călugări sau ierarhi greci, care nu văd cu ochi buni eventuala sa parvenire”. De remarcat afirmația lui Bartolomeu Anania care-l va urmări toată viața: Scrima este mason!¹⁷. În ianuarie 1965 dovezile devin clare: „Călugărul fugar român SCRIMA ANDREI funcționează ca reprezentant al Patriarhiei din Constantinopol pe lângă Vatican. Domiciliază la Roma în cadrul parohiei ortodoxe grecești din acest oraș. Ca reprezentant al patriarhiei de la Constantinopol SCRIMA ANDREI are sarcina de a duce tratative pentru unirea bisericii ortodoxe cu cea catolică”. Lucru perfect adevărat, iar Scrima se va îndeplini cu brio de misiunea încredințată! Securitatea nu greșea cu nimic!¹⁸ Anatema dintre Biserica Catolică și cea Ortodoxă va fi ridicată datorită unui român: Andrei Scrima!

FATHER ANDREI SCRIMA IN THE SECURITY FILES

The article presents the life and the activity of Monk Andrei Scrima. The information that is revealed has as source archive documents.

Keywords: Andrei Scrima, patriarch Justinian Marina, India, Athos Mountain, patriarch Athenagoras

NOTE

1 Membru al Colegiului Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, cadru didactic titular Universitatea de Stat din Pitești. Membru al Comisiei Române de Istorie Militară (CRIM).

2 Conciliul II Vatican s-a deschis oficial la 11 octombrie 1962, iar dezbaterile au durat până la 7 decembrie 1965. La el au participat 2.500 de episcopi catolici.

3 Arhiva Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității (ACNSAS), Dosar SIE 02601.

4 Printr-o eroare scuzabilă filozoful și omul de cultură Andrei Pleșu susține în prefața la volumul „Timpul Rugului Aprins”, Editura Humanitas, 1996, 2002, în mod greșit că Andrei Scrima s-a născut în 1930. Din fericire, în restul volumelor editate de editura omonimă anul de naștere este cel corect: 1925.

5 Editura Humanitas are marele și enormul merit de a-l pune în circulație pe Andrei Scrima.

6 Autobiografia este nedatată, dar probabil este din perioada anilor '50 – cel mai probabil 1953-1954 – pentru că marele teolog notează la locul nașterii orașul Gheorghieni, pe atunci în jud. Ciuc, azi în Regiunea Autonomă Maghiară”, ori această regiune a funcționat în perioada 1952-1968.

7 Andrei Pleșu notează în ediția Humanitas „În 1942 Andrei Scrima se înscrie la liceul «Gheorghe Lazăr», pe care îl absolvă, la cincisprezece ani, trecând două clase într-un an”.

8 Își i-a licența în 1948 cu o teză despre „Logos și dialectică la Platon”.

9 Pertinent Andrei Pleșu notează că prin Anton Dumitriu

tânărul Scrima va cunoaște o sumedenie de intelectuali ai timpului: Alexandru Mironescu, Sandu Tudor, Grigore Moisil, Eugen Schileru, Marcel Avramescu și alții..

10 Autobiografia se găsește la filele 69-70-71 ale dosarului de securitate.

11 Aici face cunoștință pe renumitul părinte Ioan cel Străin – Ioan Kulaghin (1883-?Siberia), unul dintre fondatorii mișcării isihaste de la Antim „Rugul Aprins”.

12 La Mănăstirea Neamțu îi are colegi de catedră pe părinții Benedict Ghiuș, Petroniu Tănase și Sofian Boghiu. Duhovnicul sfântului Icăș era nimeni altul decât Arsenie Papacioc!

13 Reorganizează Biblioteca Patriarhală împreună cu Bartolomeu Anania – viitorul mitropolit al Clujului.

14 La 30 martie 1951, prin Decretul nr. 50, DGSP a fost transformată în Direcția Generală a Securității Statului (DGSS); prin același act normativ a fost creată Direcția A - Informații Externe.

15 Dumitru Dogaru s-a născut la 26 octombrie 1907. A fost absolvent al facultății de Litere și Filozofie. Din 1957 a devenit Secretar General al Departamentului Cultelor, pe care l-a condus până la pensionarea sa, în anul 1975.

16 Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, Athenagoras era ca și Andrei Scrima de origine aromână.

17 Până în prezent nu există niciun document sau o mărturie concretă privind apartenența lui Andrei Scrima la o organizație masonică sau similară.

18 Urmărirea lui Andrei Scrima va dura până la sfârșitul anului 1973 – conform dosarului SIE predat CNSAS.

GENERALUL PAUL TEODORESCU ÎN JURNALUL LUI VICTOR SLĂVESCU (1939)

Dr. Alin SPĂNU'

Anul 1939 a debutat cu apariția unor zvonuri privind intrarea lui Victor Slăvescu, finanțist, președintele Societății Naționale Creditul Industrial și profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, în guvern. Acesta are o discuție cu Mitiță Constantinescu, guvernatorul Băncii Naționale a României (BNR), la 10 ianuarie 1939, care se dovedește „destul de rău dispus și destul de casant în răspunsuri”². Slăvescu îi pune proasta dispoziție pe seama viitoarei lui intrări în guvern. La plecare îl întâlnește în anticameră pe prietenul său, generalul Paul Teodorescu³, ministrul Aerului și Marinei, care îl întreabă despre... intrarea în executiv. Îi oferă un răspuns evaziv - posibil, dar nu sigur -, apoi notează: „Are aer foarte încântat. Sincer? Mă îndoiesc”⁴. La 12 ianuarie 1939 cei doi se revăd în biroul ministerial al lui Teodorescu. Discuțiile sunt axate pe numirea lui Slăvescu în guvern, însă acesta îl creionează ca nesincer și fals: „Dacă nu mă înșel, ca impresie, nu era prea încântat în adâncul sufletului, deși spunea că da, căci îmi spunea că se înțelege bine cu Iacobici (pe care îl lăuda) și cu Ciupercă. Se plângea că toate planurile nu fac nici un ban, dacă nu sunt bani. Mi-a vorbit despre o serie întreagă de lucruri mărunte; i-am combătut ideea cu portul Tașaul. Despărțire bună. Cred că prietenia noastră este mai superficială decât se putea crede”⁵.

Numirea lui Slăvescu ca ministru al Înzestrării Armatei se produce la 1 februarie 1939, după ce la ora 19,15 depune jurământul la Palatul Regal alături de ceilalți colegi de cabinet. Unul dintre colegi este generalul Teodorescu cu care, după depunerea jurământului în fața regelui Carol al II-lea, a plecat la Patriarhie „unde ne-am înscris în registru”⁶, premierul Miron Cristea fiind bolnav. Pe drum cei doi au comentat „cu tot regretul”⁷ plecarea din guvern a generalilor Iacobici și Ciupercă, considerați competenți și de bună credință. Atmosfera l-a copleșit pe noul ministru al Înzestrării, care a notat în jurnal: „Astăzi sunt exact patru ani de când am ieșit din guvernul Tătărescu și acum intru în guvernul Patriarhului Miron. Felicitări, telefoane etc. eu am inima strânsă de îngrijorare în fața marilor mele răspunderi. Ce îmi rezervă Dumnezeu?”⁸. A doua zi cei doi se reîntâlnesc la ora 19 la locuința lui Slăvescu și discută „despre colaborarea noastră”⁹. Alte „probleme curente”¹⁰ sunt abordate în aceeași formulă la 12 februarie 1939.

Principala problemă a zilei o constituia producția și achiziția de armament și echipamente militare. Pe acest palier existau atât necesități pentru fiecare categorie de forță armată, cât și interese ale unor producători (români sau străini) și intermediari de a vinde arme sau obiecte conexe de calități diferite. La 16 februarie 1939 are loc o ședință de lucru la sediul Marelui Stat Major prezidată de Armand Călinescu, vicepremier, ministru de Interne și ministru ad-interim la Apărare, unde Slăvescu prezintă un plan de înzestrare militară „care cred că impresionează”¹¹. La rândul său, ministrul Aerului și Marinei se dovedește „bine și clar în expunere”¹², în raport cu generalul Florea Țenescu¹³, șeful Marelui Stat Major, considerat „foarte rezervat”¹⁴. Cei de față au decis înființarea Corpului tehnic militar și întâlniri săptămânale cu experți militari în domeniul apărării.

Noul ministru al Înzestrării Armatei este chemat în audiență la rege, la 22 februarie 1939. Nu apucă să intre, căci „trece înaintea mea general Paul Teodorescu”¹⁵, astfel că întâlnirea se decalază cu o oră. În

fine, intră și explică monarhului avantajele unei comenzi de armament din Cehoslovacia. Același subiect este dezbătut două zile mai târziu într-o consfătuire ministerială prezidată de rege. Pe fondul necesităților armatei române a început o avalanșă de propuneri din partea furnizorilor, care ajung să negocieze cu Slăvescu. „Scene penibile – foști ofițeri generali în chip de samsari. O impresie dureroasă, descurajatoare”¹⁶, notează cu amărăciune ministrul Înzestrării. Încearcă să armonizeze asperitățile prin socializare și invită la dejun (25 februarie 1939) pe amicul Paul Teodorescu, dl și dna general Paraschiv, dl și dna contraamiral Gheorghiu.

O întâlnire întâmplătoare cu ministrul Aerului și Marinei are loc la 2 martie 1939 la societatea Concordia din Ploiești. Fiecare demnitar este însoțit de un staff și sunt primiți de o delegație locală în frunte cu generalul Baliff¹⁷. „Impresie bună”¹⁸ – scrie apoi laconic ministrul. Discuții pe aceeași temă a achizițiilor au loc a doua zi la Marele Stat Major, subiectul fiind problema încălțăminte și „urgența de a intra în angajări ale planului de înzestrare”¹⁹. Tot în același loc are loc o „lungă ședință”²⁰ (10 martie 1939) legată de apărarea națională, în speță de corelarea înzestrării cu programul financiar. La final se decide ca statul român să solicite o nouă comandă de armament în Cehoslovacia. Peste câteva zile această țară dispăre de pe hartă, fiind împărțită între Slovacia independentă, Ungaria și Germania. Dispariția unui aliat a impus convocarea unui Consiliu de Coroană (17 martie 1939²¹), în care regele se arată „destul de emoționat”²². Cu acest prilej, Nicolae Iorga a afirmat că „un popor care se supune și nu știe să se apere este destinat să se șteargă din istorie”²³. La finalul Consiliului regele îi reține pe Armand Călinescu, Victor Slăvescu, generalii Paul Teodorescu și Florea Țenescu pentru a discuta despre cedarea echipamentului de artilerie francez „aflat în depozit”²⁴ către România. Seara, Slăvescu îl convoacă pe colonelul Delhamme, atașatul militar al Franței la București, și îi pune în vedere solicitarea monarhului. O nouă discuție cu regele și cu aceiași demnitari

are loc în ziua următoare (18 martie 1939), iar după-amiază, împreună cu Armand Călinescu și Paul Teodorescu, vizionează un film de propagandă. O nouă reuniune în format restrâns (21 martie 1939) dezbate pregătirea mobilizării și înzestrarea armatei. Ulterior, premierul, ministrul Aerului și Marinei și memorialistul merg la Mitiță Constantinescu, unde stabilesc „definitiv cifra bugetară a Înzestrării Armatei”²⁵.

La 26 martie 1939 Paul Teodorescu vine la omologul său de la Înzestrarea Armatei pentru a discuta „diferite chestiuni financiare comune în legătură cu aplicarea planului de înzestrare a armatei”²⁶. Trei zile după aceea cei doi se revăd la Ministerul Apărării într-o conferință solicitată de Armand Călinescu „pentru a vedea ce se poate comanda, în ordinea de urgență, din străinătate (Germania, Anglia etc.)”²⁷. În prima zi de Paști (9 aprilie 1939) Slăvescu merge la moșia sa de la Cotești împreună cu Teodorescu și sora acestuia. La întoarcere, în tren, are drept companion pe arhiepiscopul Pocitan de la Patriarhie, care îi dezvăluie amănunte din culisele de la vârful Bisericii. „Sunt mai răi oameni decât noi, laicii”²⁸, scrie cu tristețe memorialistul.

O conferință militară prezidată de rege are loc la 24 aprilie 1939, unde se dezbate, „în special nevoile aviației, cu expunerea destul de ezitantă a lui Paul Teodorescu”²⁹. O propunere poloneză oferă României tunuri antitanc Bofors (37 mm) cu tot cu cedarea licenței, iar Slăvescu este autorizat să deschidă negocierile. În schimb, propunerea britanică face o „impresie destul de mediocră”³⁰, deoarece ofereau material de aviație depășit, tunuri antitanc din Primul Război Mondial și alte echipamente scoase din uz printr-un credit de 5 milioane de lire sterline pe 20 de ani cu o dobândă de 5-6%. „Slabă ofertă față de importanța țării”³¹, oftează ministrul Înzestrării.

În pregătirea manifestării de Ziua Națională

- 10 Mai - Victor Slăvescu își reia antrenamentul de călărie la manejul de la Școala de Artilerie. Nu fără mirare îi întâlnește acolo, la 2 mai 1939, pe premierul Călinescu și amicul Teodorescu, care se pregăteau pentru același eveniment.

În ziua de 10 Mai 1939 sunt invitați la dejun la Palat împreună cu șeful guvernului, Generalii Teodorescu, Gheorghe Mihail³², Florea Țenescu și comandantii marilor unități care au defilat în fața regelui. A doua zi o delegație interministerială întrunită la Ministerul Înzestrării decide construcția de cazărmi la granița de vest, în valoare de aproape 500 de milioane de lei. Din nou la rege (19 mai 1939) pentru a stabili comenzi „masive”³³ de artilerie (tunuri de 100, 150, 210 și 240 mm de la Skoda) și armament de infanterie în valoare de 4-5 miliarde de lei. În după-amiaza aceleiași zile Slăvescu oferă un dineu în cinstea ambasadorului Poloniei la București, Roger Raczyński, unde sunt invitați mai mulți miniștri, inclusiv Teodorescu.

Aceeași activitate intensă în favoarea armatei are loc în seara zilei de 26 mai 1939, unde „hotărâm mari comenzi”³⁴ în Anglia, Cehia, Italia și Polonia. La 2 iunie 1939, la Marele Stat Major, Comitetul materialelor de război a luat decizia de a achiziționa tunuri Breda (47 mm) și artilerie „de mare bătaie”³⁵. Peste trei zile generalul Nicolae Samsonovici³⁶, fost șef al Marelui Stat Major, solicită o comandă de care de luptă R35 în calitate de președinte al Fabricii franco-române din Brăila. Tot atunci ministrul primește de la Teodorescu „scrisoarea prin care mi se comunică că am fost decorat cu medalia Aeronautică cl. III-a, împreună cu alți membri ai guvernului”³⁷. Decorația îi este înmănată la 6 iunie 1939 la aeroportul Băneasa, cu ocazia serbării Zilei Aviației.

Slăvescu pleacă din Capitală la Galați (13 iunie 1939), unde doarme „mizerabil”³⁸ la Hotel Palas. În ziua următoare, împreună cu Teodorescu și alți membri ai guvernului,

il întâmpină pe Carol al II-lea, care a sosit pentru botezul navei puitoare de mine „Amiral Murgescu”. Se vizitează apoi noul bric „Mircea”, cu care se navighează până la Palatul Navigației, de unde se admiră defilarea vaselor de Dunăre (două distrugătoare și patru monitoare). Executivul se transbordează pe nava „Regele Carol II” unde este servit dejunul. Ca fapt divers, la masă sunt invitați urmașii amiralului Murgescu, între care și o doamnă „fostă doamna general Mircescu”³⁹.

Altă întrunire a Delegației interministeriale - Armand Călinescu, Paul Teodorescu, Mitiță Constantinescu, Gheorghe Mihail și Victor Slăvescu (23 iunie 1939) - se soldează cu stabilirea plafonului financiar 1939/1940 la 15 miliarde de lei, cu 6 miliarde peste ce era prevăzut inițial în buget.

În calitate de senator, Slăvescu trebuia să asiste la discuțiile parlamentare pe teme militare. La 26 iunie 1939 generalul Ion Sichițiu, fost comandant al Forțelor Aeriene (1930-1935) și șef al Marelui Stat Major (februarie-noiembrie 1937) „face oarecari considerațiuni asupra înzestrării armatei, lăsând să se înțeleagă oarecare îndoială asupra pregătirii oștirii”⁴⁰. Simte că e cazul să intervină și urcă la tribună pentru a spune că „pregătirea materială a oștirii este la înălțimea pregătirii ei sufletești”⁴¹ și, ulterior, premierul va oferi pe larg explicațiile necesare. Discursul este primit cu aprobări și aplauze de aderenții guvernului.

Prima zi din luna iulie 1939 aduce o nouă participare comună cu ministrul Aerului și Marinei la Târgoviște, cu ocazia înaintării la gradul de sublocotenent a absolvenților din școlile militare. Manifestarea este onorată de participarea regelui, iar la întoarcerea în Capitală cei doi miniștri vorbesc „chestiuni militare”⁴². Peste trei zile se încheie discuțiile cu italienii pentru achiziția tunului antitanc Breda, din care se comandă 250 de bucăți.

Ministrul Înzestrării începe să efectueze inspecții la mari unități și unități pentru a vedea personal situația armamentului, instrucția și comandanții. Prima destinație este Dobrogea (10 iulie 1939), unde este întâmpinat de generalul Nicolae Macici, comandantul Diviziei 9 Infanterie („impresie mediocră ca inteligență și spirit de comprehensiune”⁴³), cu care se deplasează în Cadrilater. În Bazargic inspectează un divizion din Regimentul 18 Artilerie („ofițeri sălbăticiți, colonelul calm și sigur de el”⁴⁴), Regimentul 12 Roșiori comandat de colonelul Bossie („impresie mediocră”⁴⁵) și Regimentul 40 Infanterie (colonel Pârvu – „bună impresie”⁴⁶), iar în Silistra Regimentul 36 Infanterie (colonel Basta – „slab așezat”⁴⁷). Revine peste o săptămână și alături de generalul Macici și inginerul Chiriac vizitează stadiul lucrărilor de la portul Tașaul, apoi Regimentele 13 Artilerie, 18 Artilerie și 34 Infanterie, care îi oferă o „impresie bună”⁴⁸.

Revenit la minister finalizează contracte de achiziții cu firmele Skoda Zbrojwska și Breda, pe care le duce personal la semnat la Armand Călinescu (19 iulie 1939). În cadrul unei audiențe la rege, împreună cu premierul și generalii Mihail și Țenescu (24 iulie 1939), se discută același subiect al înzestrării. Țenescu afirmă că „stăm bine ca îmbrăcăminte, dar slab la încălțăminte”⁴⁹ și pledează pentru o armată de 32 de divizii. Carol al II-lea ascultă, analizează și se declară de acord cu unități puține, dar bine înzestrate.

Slăvescu continuă inspecția unor unități militare din diferite garnizoane și remedierea deficiențelor. În perioada 31 iulie-1 august 1939 merge în Focșani (Divizia 6 Infanterie, Regimentul 5 Artilerie Grea, Regimentul 11 Artilerie, Divizionul 2 Artilerie Călărească, Regimentul 10 „Putna”) și Roman (Arsenalul, Regimentele 8 Artilerie, 1 Artilerie Gardă, 24 Artilerie, 14 Infanterie și 12 Călărași).

În privința carului de luptă francez R35 i se aduc „informațiuni rele”⁵⁰ din Paris. Deși s-au comandat 150 de bucăți care să fie asamblate la fabrica Franco-Română din Brăila, francezii au acceptat să vândă doar 50 de bucăți imediat și cu plata pe loc, iar restul de 100 de bucăți ulterior, dar fără nici o implicare românească. Pe de altă parte, armata franceză „va părăsi acest car, pe care-l va înlocui cu altul mai bun”⁵¹, așa că reticența lor privind asamblarea în România nu era explicabilă. Nici britanicii nu erau mai darnici cu aliații lor români, dovedindu-se „foarte negustori. Mari greutăți”⁵². Împreună cu premierul, Slăvescu vizitează la 8 august 1939 fabricile de armament Concordia, Mărgineanca, Costinescu, Voina, Metrom și Tohani.

La 14 august 1939, într-o audiență comună la rege (cu Călinescu, generalii Mihail și Țenescu) îi prezintă un raport asupra înzestrării armatei, în care „se găesc și lipsuri, dar și frumos progres”⁵³. De Ziua Marinei tot executivul este la Constanța, urcă pe yachtul regal

„Lucafărușul” asistă la serviciul religios, apoi se trece pe vasul de război „Regina Maria”, unde sunt decorați cu medalia Maritimă.

Interesant este că la 21 august 1939 Slăvescu află „de pactul de neagresiune ce se pregătește între Rusia și Germania”⁵⁴. Păcat că memorialistul nu oferă sursa informației, ceea ce ar fi fost extrem de interesant pentru cercetarea istorică prezentă.

Victor Slăvescu

Discută împreună cu amicul Teodorescu și liderii artileriei antiaeriene (21 august 1939), ocazie cu care se constată „lipsuri și lipsa de legătură între servicii”⁵⁵. Cei doi prieteni iau cina împreună la „Capșa” în ultima zi a lunii, un bun prilej pentru a aborda chestiuni curente. La jumătatea lunii septembrie 1939 au o convorbire telefonică pe tema fabricilor pentru măștile de gaze. Ministrul Aerului și Marinei s-a dovedit „destul de arțăgos la telefon, ceea ce m-a făcut să evit prelungirea conversației”⁵⁶ – a scris Slăvescu. Câteva ore mai târziu Teodorescu vine personal la Ministerul Înzestrării Armatei pentru a discuta „amplasamentul”⁵⁷ unei noi fabrici de mitraliere pe Troțuș. Ulterior se va renunța la Valea Troțușului și se vor lua în calcul Câmpulung, Pietroșița sau Valea Buzăului.

Evoluția efervescentă a evenimentelor din jurul României tensionează starea de spirit și la guvernanți și la guvernați. Atacul Germaniei asupra Poloniei (1 septembrie 1939) creează o stare de șoc, însă tensiunea crește după ce URSS face același gest de agresiune militară (17 septembrie 1939). Finanțistul notează franc: „Suntem toți sub influența acestei știri năucitoare”⁵⁸. La 21 septembrie 1939 premierul Armand Călinescu este asasinat de legionari. „Ciuruit de gloanțele gardiștilor, Călinescu cade la postul de onoare și datorie”⁵⁹, scrie amar ministrul Înzestrării după ce merge la locul atentatului. Noul șef al guvernului, generalul Gheorghe Argeșeanu⁶⁰, este „un adevărat caraghios care crede cu de-a binelea că este prim-ministru”⁶¹. Desconsiderarea premierului militar continuă, Slăvescu considerându-l „ridicol, fără nici o autoritate și făcând propuneri caraghioase. Toți miniștrii râd pe înfundate. Se discută «à batons rompus», pare că eram la cafeaua”⁶². Misiunea generalului Argeșeanu se încheie la 28 septembrie 1939 și este înlocuit cu Constantin Argetoianu⁶³, văzut ca „foarte degajat și stăpân pe el, dar și cu multă bonomie”⁶⁴.

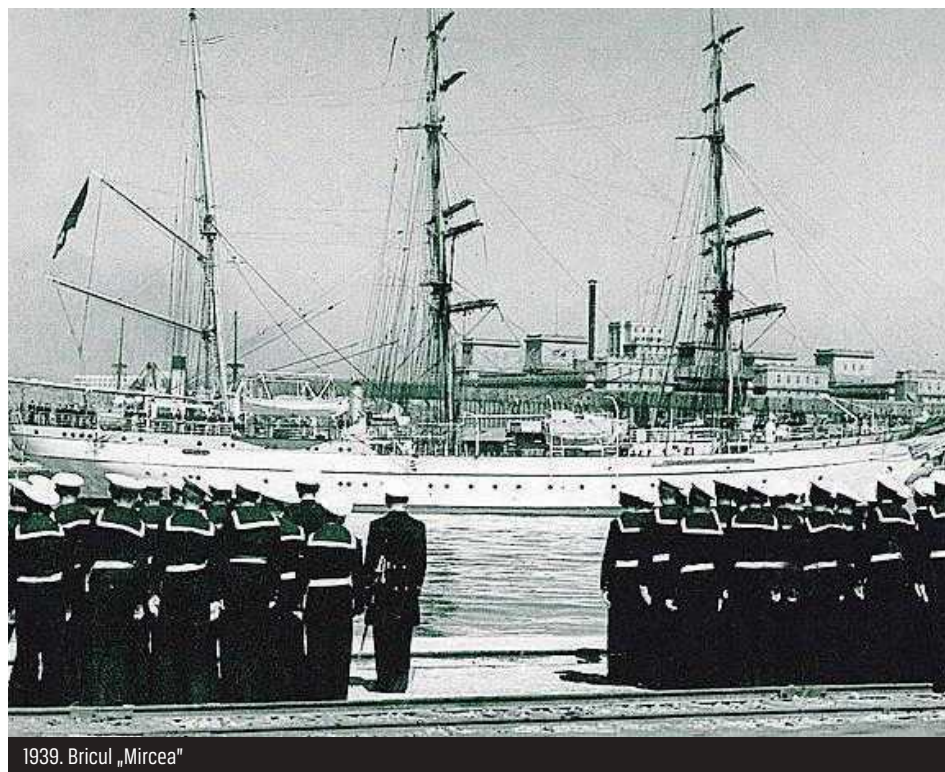
Pe linie profesională se întâlnește cu Karl Clodius, ministrul plenipotențiar al celui de-al III-lea Reich la București și negociator oficial privind cedarea materialului militar polonez capturat de germani către România. În urma discuțiilor Slăvescu afirmă: „Ne dă tot, afară de tunuri antiaeriene și artilerie grea!”⁶⁵, adică exact ceea ce era mai important pentru România. Din nou în inspecție, de data aceasta în Bucovina și nordul Moldovei (7-10 octombrie 1939), unde vizitează Armata 3 (general Ștefan Ionescu), Corpul 10 Armată (general Popescu), Divizia 8 Infanterie, Divizia 7 Infanterie, Divizia 34 Infanterie (general Liteanu – „impresie

bună”⁶⁶), Regimentul 77 Infanterie, Corpul 8 Armată (general Sănătescu – „bună impresie”⁶⁷), Divizia 6 Infanterie, Divizia 5 Infanterie, Corpul 4 Armată (general Dimitriu), Divizia 14 Infanterie. „Armata a făcut mari progrese, dar are încă multe lipsuri”⁶⁸, este concluzia la revenirea în Capitală.

Ministrul Aerului și Marinei este solicitat să intervină și să rezolve problema avioanelor poloneze ale societății LOT aflate în România (12 octombrie 1939). Slăvescu și Teodorescu se revăd la o ședință cu nouă lideri militari

27 octombrie 1939 lui Slăvescu i se aprobă comenzi militare de două miliarde de lei, ceea ce reprezintă un succes după eforturile depuse în această direcție.

O nouă inspecție la Armata 2 în Dobrogea de sud (4-5 noiembrie 1939): Regimentul 12 Roșiori, Divizia 10 Infanterie, Regimentul 23 Infanterie, Regimentul 20 Artilerie („excelentă impresie”⁷⁰), Divizia 9 Infanterie, Regimentul 40 Infanterie și Regimentul 18 Artilerie („foarte bună impresie”⁷¹). Câteva zile mai târziu vizitează Diviziile 26 Infanterie, 27 Infanterie,

1939. Bricul „Mircea”

și câțiva membri ai guvernului (Argetoianu, Gafencu, Mitiță Constantinescu) sub președinția regelui, la palatul Cotroceni. Subiectul îl reprezintă constatările din inspecțiile efectuate la unități și stabilimente industriale militare. La final se constată că „încă sunt mari lipsuri, dar se resimte și o lipsă de bună rânduială”⁶⁹. La întrunirea Delegației interministeriale din

2 Infanterie și 3 Infanterie, întorcându-se cu păreri pozitive despre ce a constatat. Urmează apoi, în perioada următoare, Diviziile 33 Infanterie, 15 Infanterie, 21 Infanterie și 12 Infanterie. Între alte persoane cu care a venit în contact s-a aflat și colonelul G. Teodorescu, prefect de Covurlui și „fratele lui Paul Teodorescu”⁷².

La 6 noiembrie 1939 o ședință cu liderii militari și miniștrii de resort este convocată de rege pe tema noului plan de înzestrare al armatei. Elaborat de Marele Stat Major, planul nu avea etape sau urgențe, așa încât „nu prea poți înțelege rostul multor cerințe”⁷³. Zece zile mai târziu Slăvescu se află la moșia de la Cotești și vizitează Brigada 27 Artilerie cu Regimentele 67 și 68 Artilerie, aflate în zona Focșani, care îi produc o impresie „mediocră”⁷⁴. Revine în Capitală pentru a discuta din nou cu Clodius (20 noiembrie 1939), care oferă 500 de tunuri de câmp franceze de 75 mm și „câteva obuziere”⁷⁵ (toate din Polonia), dar nici o piesă antitanc sau antiaeriană. Impresia este rea, arată neîncrederea Berlinului, însă emisarul promite să insiste în favoarea României. Revine cu vești bune la 27 noiembrie 1939: 500 tunuri antitanc Bofors poloneze cu muniția aferentă, 500 tunuri de câmp franceze (tot de la polonezi) și „ceva tunuri de 20 mm antiaeriene”⁷⁶. Slăvescu este un vulpoi bătrân, care știe că propunerea trebuie concretizată, altfel sunt „mulțumiri și speranțe trecătoare”⁷⁷. Practic, germanii doreau să tergiverseze livrările lor, dar să obțină din România cât mai multe produse necesare mașinii de război aflată în expansiune.

Ministrul Înzestrării este chemat de mareșalul Palatului, Ernest Urdăreanu, la 23 noiembrie 1939, pentru a i se cere... demisia, cu scopul de a-l forța pe Argetoianu să-și părăsească funcția. „Am un simțământ dureros pentru metoda întrebuițată cu aceste demisii luate din indicație. Nu se putea face altfel? După-amiază încep consultările, dar soluția este deja găsită. Să vedem echipa”⁷⁸, scrie fără plăcere memorialistul. Noul cabinet este condus de vechiul Gheorghe Tătărescu, iar după prima discuție impresia este „destul de dezolantă. Tot așa de înfumurat și de plin de el a rămas, din nenorocire și pentru țară, și pentru el”⁷⁹. La depunerea jurământului, când își vede colegii din executiv, Slăvescu îi cataloghează scurt: „cam corabia lui Noe”⁸⁰.

La 6 decembrie 1939 are loc inaugurarea noului local al Școlii Superioare de Război și semicentenarul instituției, la care Slăvescu și Teodorescu și-au adus un aport considerabil. Cu acest prilej, Paul Teodorescu „face frumoase expuneri”⁸¹, iar regele și marele voievod de Alba-Iulia au fost destinși și au apreciat realizarea. A doua zi, împreună cu Tătărescu, generalii Ilcuș, Teodorescu și Țenescu, la sediul Ministerului Apărării Naționale, se discută situația militară și amenințarea din partea URSS. Ilcuș propune să se solicite un corp expediționar anglo-francez care să ne susțină apărarea. Premierul își expune punctul de vedere prezentând situația „și pesimist și optimist”⁸². În

final nimeni n-a înțeles ce trebuie făcut, iar Tătărescu n-a oferit nici o indicație sau sugestie de urmat pe linia securității naționale, ceea ce nu prea a plăcut generalilor. Caracterizarea lui Slăvescu față de șeful său e una fără comentarii: „aceeași impresie de verbiag sec și fals, fără conținut”⁸³, interesat mai degrabă de ceea ce va spune poporul și ce impresii vor produce deciziile sale. Cei doi se revăd peste o săptămână „în chestiunea comenzii de la Cugir”⁸⁴ și abordează sporirea capitalului acestei societăți.

Slăvescu se dovedește a fi un sfânt al muncii, care nu prisosește nici un minut pentru a rezolva probleme în favoarea interesului național. Iată cum a sărbătorit Anul Nou (31 decembrie 1939/1 ianuarie 1940): „La 11,45 noaptea vine din nou [maiorul francez-n.n.] Daru cu unele comunicări ale guvernului francez în chestiunea livrărilor de materiale. Când bate ora 12 eram încă în conversație cu Daru. Început de an nou”⁸⁵. La ora 00,30 se află în gara Băneasa împreună cu Paul Teodorescu și se urcă în vagonul ministerial pentru a ajunge la Constanța, unde trebuia să serbeze intrarea în noul an alături de regele Carol al II-lea la frontiera maritimă. Viitorul este marcat de neliniște printr-o afirmație retorică: „Ce va aduce 1940? Cred că războiul și mari încercări. Poate că, totuși, Dumnezeu ne va avea în paza lui. Doamne ajută!”⁸⁶.

Anul 1939 i-a adus pe cei doi, prin forța împrejurărilor, colegi de guvern. Deși s-au văzut des, la ședințele de guvern sau în delegațiile interministeriale, însemnările despre Paul Teodorescu sunt reduse. Una din cauze o constituie multitudinea de probleme existente la nivelul departamentelor și care trebuiau rezolvate prin multe deplasări în țară. Un alt aspect l-a constituit paradoxul ca într-un singur an țara să aibă cinci premieri: patriarhul Miron Cristea, Armand Călinescu, general Gheorghe Argeșeanu, Constantin Argetoianu și Gheorghe Tătărescu. Discontinuitatea de la vârful executivului nu s-a transmis și miniștrilor, aceștia urmându-și liniile directoare fără sincope. Slăvescu și Teodorescu s-au aflat de aceeași parte a baricadei urmărind să întărească capacitățile militare naționale. Ghinionul a făcut ca unele dintre comenzi (Cehoslovacia, Polonia) să fie anulate sau amânate din cauza unei geopolitici care le-a șters, temporar, de pe harta politică. Eforturile de înzestrare s-au izbit de temporizări ale marilor puteri și tendința intermediarilor de a profita de situația României prin mărirea prețurilor. Anul 1940 va aduce noi valențe în relațiile dintre cei doi, pe fondul unor evoluții interne și externe extrem de eferescente, dar tragice pentru România.

GENERAL PAUL TEODORESCU IN VICTOR SLĂVESCU'S JOURNAL (1939)

Victor Slăvescu, a financier liberal politician, met Paul Teodorescu in 1930, but they became closer in 1937. Teodorescu was the commander of the War Superior School and he wanted to build a new headquarters and Slăvescu had the possibility to provide loans and had connections for obtaining grant. In 1939 Slăvescu is designated the Army's Procurement Minister and Teodorescu is Minister of Air Force and Navy, so the two are working together to purchase arms and equipment for the Romanian Army.

Keywords: Paul Teodorescu, Victor Slăvescu, the Ministry of the Air and the Navy, Ministry of Army's Procurement

NOTE

1 Centrul de Studii Euro-Atlantice, București.

2 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice*, vol. II, ediție îngrijită, cuvânt înainte și indice de Georgeta Penelea-Filitti, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 337.

3 Pentru mai multe detalii despre relațiile dintre cei doi, a se consulta: Alin Spănu, *Generalul Paul Teodorescu în jurnalul lui Victor Slăvescu (1937)*, în „Misiunea” nr. 1 (2)/2015, pp. 80-83; idem, *Paul Teodorescu în jurnalul lui Victor Slăvescu (1938)*, în „Misiunea”, nr. 1 (3)/2016, pp. 15-18.

4 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 337.

5 Ibidem, p. 338.

6 Ibidem, p. 350.

7 Ibidem.

8 Ibidem, p. 349.

9 Ibidem, p. 350.

10 Ibidem, p. 355.

11 Ibidem, p. 356.

12 Ibidem.

13 Florea Țenescu (n. 1 aprilie 1884, Turnu-Măgurele – d. 9 aprilie 1941, București) a absolvit Școala Militară de Ofițeri de Artilerie de la Danzig (1904), Academia Tehnică de la

Charlottenburg (1908) și Școala Superioară de Război (1911).

A fost atașat militar la Sofia (1914-1916), apoi și-a continuat cariera până la gradul de general de corp de armată (1939) și șef al Marelui Stat Major (februarie 1939-august 1940). Mai multe despre viața și activitatea sa, în: Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1859-2000)*, Editura Europa Nova, București, 2001, pp. 204-215.

14 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 356.

15 Ibidem, p. 358.

16 Ibidem, p. 360.

17 Generalul Ernest Baliff (n. 22 octombrie 1871, Paris – d. 12 februarie 1941, București) a absolvit Școala Militară de Ofițeri din București (1893), Școala de Aplicație pentru Cavalerie (1902), Școala de Cavalerie de la Samur-Franța (1904) și Școala Superioară de Război (1906), adjutant al regelui Ferdinand și al reginei Maria (1916-1919), general de brigadă (1 septembrie 1917), trecut în rezervă (1 mai 1920), administrator al Domeniilor Coroanei (din 1921), șeful Casei Militare Regale (1927), președintele Fundației „Regele Ferdinand I” (din 1930), mareșal al Curții Regale (august 1936-martie 1937), membru al Consiliului de Coroană (din 30 martie 1938). Pentru mai multe despre viața și activitatea sa, în: Violeta Onișoru, *Aspecte privind activitatea generalului Ernest O. Baliff*, în „Cercetări istorice” (serie nouă) XVIII-XX, 1999-2001, Iași, 2002, pp. 403-410.

18 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 361.

19 Ibidem, p. 362.

20 Ibidem, p. 364.

21 Mai multe detalii despre desfășurarea Consiliului de Coroană în: Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 168-175.

22 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 367.

23 Ibidem.

24 Ibidem, p. 368.

25 Ibidem, p. 370.

26 Ibidem, p. 371.

27 Ibidem.

28 Ibidem, p. 376.

29 Ibidem, p. 382.

30 Ibidem, pp. 382-383.

31 Ibidem, p. 383.

32 General Gheorghe Mihail (n. 13 martie 1887, Brăila – d. 2 februarie 1982, Sinaia) a absolvit Școala Militară de Ofițeri (1907) și Școala Superioară de Război (1920) ca șef de promoție. A deținut funcțiile de subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale (februarie-noiembrie 1939), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (4 iulie-24 august 1940) și șef al Marelui Stat Major (24 august-6 septembrie 1940 și 23 august-12 octombrie 1944). Pe larg despre viața și activitatea sa a se consulta: Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1859-2000)*, op. cit., pp. 216-222; *Șefii Marelui Stat Major Român 1941-1945. Destine la răscruce* (coord. General-colonel Dumitru Cioflină), Editura Militară, București, 1995, pp. 175-214; Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 183-190.

33 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 391.

34 Ibidem, p. 393.

35 Ibidem, p. 395.

36 General Nicolae Samsonovici (n. 7 august 1877, Ștefănești, Dorohoi – d. 1950, penitenciarul Sighet) a deținut comanda Marelui Stat Major (26 iunie 1927-11 august 1932 și 11 decembrie 1934-1 februarie 1937) și a Ministerului Apărării Naționale (11 august 1932-9 noiembrie 1933). Pe larg despre viața și activitatea sa a se consulta: Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1859-2000)*, op. cit., pp. 142-156.

37 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 396.

38 Ibidem, p. 399.

39 Ibidem, p. 400.

40 Ibidem, p. 403.

41 Ibidem.

42 Ibidem, p. 405.

43 Ibidem, p. 407.

44 Ibidem.

45 Ibidem.

46 Ibidem.

47 Ibidem.

48 Ibidem, p. 409.

49 Ibidem, p. 410.

50 Ibidem, p. 413.

51 Ibidem.

52 Ibidem, p. 414.

53 Ibidem, p. 415.

54 Ibidem, p. 416.

55 Ibidem, p. 417.

56 Ibidem, p. 425.

57 Ibidem, p. 426.

58 Ibidem, p. 427.

59 Ibidem, p. 430.

60 General Gheorghe Argeșeanu (n. 28 februarie 1883, Caracal – d. 26/27 noiembrie 1940, închisoarea Jilava) a fost un militar de carieră care a absolvit Școala Militară de Artilerie și Geniu (1903) și Școala Superioară de Război (1910). A luat parte la Războiul de Întregire (1916-1919) apoi s-a aflat, succesiv, la comanda Regimentelor 2 Călărași (1925-1928), 3 Călărași, Diviziilor 1 și 3 Cavalerie, 11 Infanterie și de Gardă, Corpului 2 Armată (1939, 1940). A fost ministrul apărării în perioada 30 martie-14 octombrie 1938 și prim-ministru în perioada 21-28 septembrie 1939. A fost arestat în septembrie 1940, deus la Jilava și asasinat împreună cu peste 60 de polițiști, jandarmi și magistrați care au acționat represiv contra mișcării legionare.

61 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 430.

62 Ibidem, p. 432.

63 Dr. Constantin Argetoianu (n. 3 martie 1871, Craiova – d. 6 februarie 1955, închisoarea Sighet), licențiat în drept și litere, doctor în medicină; din 1898 și până în 1913 a activat în diplomatie, după care a intrat în Partidul Conservator, fiind ales deputat (1914) și senator. În perioada 1918-1940 a deținut mai multe funcții ministeriale, iar între 28 septembrie și 23 noiembrie 1939 a deținut președinția Consiliului de Miniștri. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial s-a retras în Elveția, după care a revenit în țară pentru a se reangaja în viața politică. A fost arestat de autoritățile comuniste la 5/6 mai 1950 și întemnițat la Sighet.

64 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice...*, op. cit., p. 435.

65 Ibidem, p. 433.

66 Ibidem, p. 439.

67 Ibidem.

68 Ibidem.

69 Ibidem, p. 441.

70 Ibidem, p. 446.

71 Ibidem.

72 Ibidem, p. 448.

73 Ibidem, p. 446.

74 Ibidem, p. 450.

75 Ibidem, p. 451.

76 Ibidem, p. 456.

77 Ibidem.

78 Ibidem, p. 452.

79 Ibidem, p. 453.

80 Ibidem, p. 454.

81 Ibidem, p. 461.

82 Ibidem, p. 462.

83 Ibidem, p. 464.

84 Ibidem, p. 465.

85 Ibidem, p. 472.

86 Ibidem.

Radu MOȚOC

A bordarea acestui subiect în anul 1928 de către preotul dr. Vasile Pocitan (1870-1955), care era un distins profesor la Seminarul Pedagogic Universitar, la Liceul „Mihai Viteazul” și „Sf. Sava” din București, a trezit interesul pentru a relata istoria acestui frumos așezământ ortodox românesc, ctitorie domnească.

Motivul care l-a îndemnat pe autorul lucrării mai sus pomenite era un semnal de alarmă privind starea de degradare în care se găsea această biserică românească din Baden-Baden, închisă în 16 noiembrie 1927, când o vizitate preotul V. Pocitan¹, motiv pentru care a semnalat: „Organele în drept trebuie să ia măsurile de rigoare, pentru redeschiderea capelei românești din Baden-Baden, cât mai curând. Pe zi ce trece, ea se ruinează. Să se ia măsuri de salvarea ei, de urgență, pentru că, cu trecerea vremii, să nu fie prea târziu”².

Încă din introducerea lucrării autorul semnalează motivul pentru care a scris acest articol: „Vești îngrijorătoare ne vin din Baden-Baden. Se pierde Capela Sturdza. Se pierde acel suvenir scump de pietate, acel locaș de veșnică odihnă a uneia dintre familiile domnitoare din cele mai de seamă din

CAPELA ROMÂNEASCĂ DIN BADEN - BADEN

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

Moldova. Am pierdut capela din Lipsca³, o pierdem acum și pe aceasta. Dar nu se poate! Ar fi o pagubă prea mare. Ar fi un adevărat sacrilegiu. Capela⁴ este un monument de mare valoare pentru noi, românii, din toate punctele de vedere; dar în special, sub raport artistic, este o probă de artă românească. În nădejdea că glasul meu va fi auzit, scriu aceste rânduri, ca să audă autoritățile în drept. Să audă Onor Comisiunea Monumentelor Istorice. Să audă urmașii familiei fostului domnitor Mihail Sturdza. Să audă *Prințul Sturdza de la Pieppe* și în-deosebi prințesa *Olga Sturdza*, acea minte aleasă și inimă simțitoare, vestită în toată țara, prin spiritul ei de inițiativă și prin virtuțile creștinești de care este împodobită. Scriu, în sfârșit, ca să audă întreg consiliul eparhial al mitropoliei Moldovei și Sucevei, în frunte cu I.P.S.S. Mitropolitul *Pimen*, astăzi *locotenent patriarhal* de care ține canonic această sfântă biserică⁵.

Ca să ajungi la capela Sturdza din Baden-Baden, trebuie să urci niște trepte și pătrunzi, pe o alee frumoasă cu flori, într-un parc, inspirat plantat, cu arbuști, brazi și ronduri de flori. De la această înălțime, poți admira panorama orașului Baden-Baden.

În mijlocul parcului se află capela zidită în stilul clasic al bisericilor românești. În apropiere, spre pădure, este presbiteriul cu etaj și casa portarului.

Domnia lui Mihail Sturdza nu a fost una fără probleme, într-o perioadă zbuciumată când presiunea rușilor se manifesta violent. V.A. Urechia avea să scrie în impresionanta sa lucrare despre „Istoria Școalelor” (1894): „M. Sturdza domnind împreună cu rușii și holera, a prelungit în urma mișcării din 1848 o efemeră și tristă domnie, până la 13 mai 1849, când a plecat din Iași spre Focșani, sub cuvânt de revenire în țară”⁶.

Mihail Sturdza fiind silit să se retragă din domnie, a plecat la Viena și apoi la Paris, cumpărând un palat frumos în rue Varenne nr. 73, unde a locuit până în 26 august 1884, când a decedat. Vara obișnuia să meargă la Baden-Baden, o localitate climaterică și balneară din Germania. Aici cumpărase o vilă numită „Ștefania”, unde fiul său Mihail

se simțea foarte bine, sugerând tatălui că ar fi bine să clădească un palat în această localitate balneară.

Mihail Sturdza a fost căsătorit de două ori. Din prima căsătorie cu Elena Rosetti, fiica logofătului Mihai Rosetti, a avut doi fii: Dumitru și Grigore Sturdza.

A doua căsătorie a fost făcută cu prințesa Smaranda Vogoride, fiica prințului de Samos. Din această căsătorie a avut o fiică, Maria, căsătorită cu prințul rus Constantin Gorceacov, fost cancelar al Rusiei, și un fiu, Mihail.

Acest fiu urma cursurile la Liceul „Napoleon Bonaparte” din Paris. Dar, pe 30 iunie 1863, în vârstă de numai 17 ani, a decedat ca urmare a unui accident (se pare că a fost vorba de un duel), moment în care tatăl zdrobit de durere decide să construiască o biserică cu hramul „Sf. Mihail și Gavrilă”, unde sub altar să fie depuse rămășițele pământești ale fiului, urmând să fie depuse și ale familiei sale.

Biserica a fost construită după planurile arhitecților Leo von Klenze și G. Dollmann în perioada anilor 1863-1866, când s-a sfințit cu mare ceremonie religioasă de către arhimandritul grec Chairiotis. Costul acestui superb edificiu religios a fost de 2 milioane de mărci⁷.

Amplasată vizibil din toate părțile orașului Baden-Baden, strălucește ca o podoabă artistică. Construcția ei este din zid alb, cu brăie de cărămidă roșie până sus sub acoperiș. Soclul este din piatră, care provine dintr-o mină din apropiere. Tinda este deschisă în stilul brâncovenesc și susținută de patru coloane din marmură, frumos cizelate cu ornamente suflute cu aur.

Pentru a ajunge în tindă, trebuie să urci 12 trepte din marmură. Biserica are o singură turlă rotundă, care este așezată deasupra altarului, poleită cu aur în exterior. Ctitorul nu a dorit o clopotniță, tocmai pentru a păstra o liniște profundă pentru cei care sunt înmormântați în cripta de sub altar.

Se pătrunde în biserică printr-o ușă frumos ferecată în fier, unde te surprinde bogăția artistică, începând cu catapeteasma, sculptată

în lemn de stejar, după toate datinile vechilor noastre biserici. Icoanele sunt frumos ferecate în argint, cu inscripții grecești.

Un policandru mare din bronz cu multe lumânări atârână de bolta mare cu lanțuri puternice și verigi din fier. Podeaua este din marmură policromă, reprezentând figuri simetrice. Este expusă o Evanghelie veche, ferecată și aceasta în argint și ornată cu pietre prețioase. Un adevărat tezaur de obiecte, din care se remarcă vase și odoare de mare preț, cărți bisericești în limba greacă, toate dăruite de ctitor și familia sa.

Deasupra ușii mari de la intrare, în interiorul bisericii, sunt trei inscripții în latinește și grecește, care pomenesc de arhitecții Leo von Klenze (1784-1864) și Georgius Dollmann (1830-1895). La dreapta ușii, acolo unde este locul ctitorului, se află portretul în ulei pe plăci de cupru, în mărime naturală al lui Mihail Sturdza, realizat de pictorul Alexis Joseph Perignon (1808-1882) în anul 1866⁹.

Descrierea acestui tablou este prezentată de istoricul Sorin Iftimi cu multă precizie: „Mihail Sturdza este reprezentat frontal, simetric, conferind personajului o prestanță deosebită. Figura este fermă, privirea impenetrabilă, degajând autoritate și voință, mai mult decât seninătate.

Este un portret puternic, expresiv, bun de turnat în bronz pentru posteritate. Se simte privirea domnitorului îndreptată undeva peste veacuri, un fel de portret-testament lăsat pentru istorie. În acest loc, lucrarea are funcția de portret ctitoricesc, domnitorul având alături și planurile capelei construite de el.

Mihail Sturdza este înfățișat în uniformă militară de cavalerie, de general al armatei moldo-ve-nești, devenită ținută oficială pentru domnitorii români, potrivit Regulamentului Organic (1830).

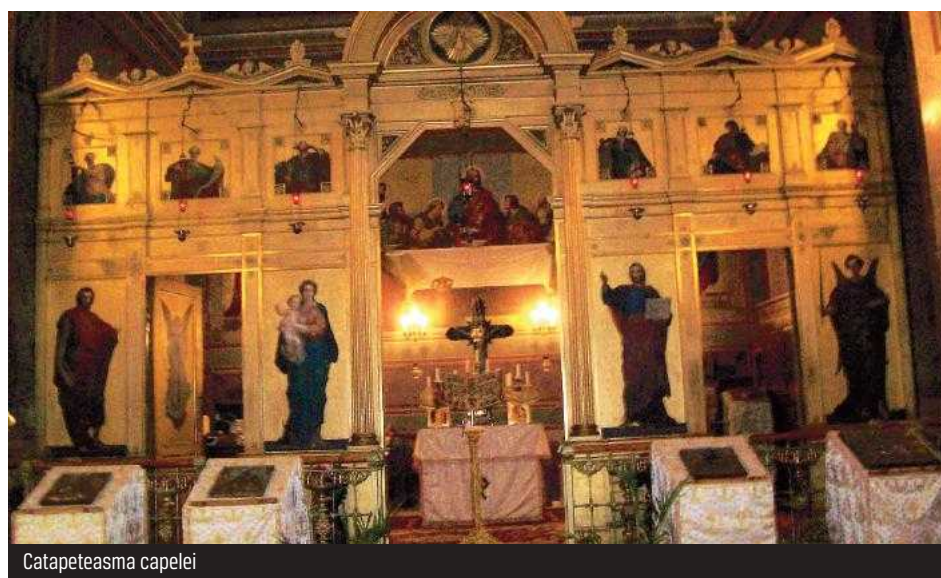
El poartă un spențer bleumarin încheiat la un singur rând de nasturi, din metal alb, și terminat la spate în coadă de rândunică; gulerul, poalele și manșetele erau paspoalate cu roșu.

Pantalonii uniformei de cavalerie aveau un dublu lampas roșu.

Pe umeri domnitorul poartă o amplă manție albă bordată cu blănițe de samur. Pe pieptul uniformei sunt etalate toate decorațiile primite de la Imperiul Otoman și Imperiul Rus. Pot fi recunoscute două portrete-medalion ale sultanilor Mahmud II (1808-1839) și Abdul Medjid (1839-1861), în timpul cărora Mihail Sturdza s-a aflat pe tronul Moldovei.

Mai pot fi identificate și câteva ordine rusești: „Sf. Ana”, „Sf. Stanislas” și eșarfa Ordinului „Sf. Ana”.

Alături de domnitor, în partea stângă, se

Catapeteasma capelei

află o masă acoperită de o țesătură bleumarin pe care este reprezentat herbul familiei Sturdza: un scut francez modern, despicat în două câmpuri de azur; primul este încărcat cu capul de bour al Moldovei, iar al doilea, de leul sturdzesc, ambele de aur.

Scutul este timbrat de o coroană de tip princiar, model clasic. Sub scut, pe o eșarfă albă, este inscripționată deviza familiei: *Utroque Claescere Pulchrum*.

Pe masă se află planșa cu planurile capelei⁹.

La stânga ușii se află portretul prințesei în picioare, cu mâinile strânse la piept, și cu fața înaintea unui tetrapod, pe care este o

carte. Sub tablou stă scris: „S.A. la Princesse Smaragda Vogorides, épouse du Prince Michel Stourdza, fondatrice de cette église, en commémoration d'une perte irréparable”.

Tot pe un perete lateral se află și portretul prințesei Maria Gorceacoff (fiica lui Mihail Sturdza), cu indicarea numelui său¹⁰.

În biserică pe partea stângă este amplasat un grup statuar funerar de tip neoclasic din marmură albă, care reprezintă o Pieta încoronată, stând în picioare cu o cruce mare apostolică în mâini. De o parte și alta a acestei Pieta sunt statuile celor două personaje prințiere așezate, drapate în veșminte romane.

Principele Mihail Sturdza este înfățișat așezat pe un scaun curial (de înalt magistrat roman), în ipostaza de legiferator¹¹.

Monumentul are inscripționat pe partea dreaptă numele sculptorului: Gabriel-Jules Thomas (1824-1905), Paris, 1868.

În dreapta se află un grup statuar de tip neoclasic, așezat pe un sarcofag, care îl reprezintă pe tânărul Mihail, decedat la Paris în data de 30 iunie 1863, așezat, încununat cu lauri, însoțit de Îngerul Morții în picioare, care cu o mână atinge pe prinț pe umărul drept, iar cu cealaltă arată spre monumentul părinților săi. Pe latura monumentului se află stema Moldovei

cu coroană deasupra. Pe placa din dreapta, spre altar, stă scris numele sculptorului italian: Rinaldo Rinaldi (1793-1873), Roma, 1866¹².

Lângă monumentul prințului Mihail, spre altar pe peretele bisericii, se află o placă aurită pe care este inscripționat un text scris de directorul Liceului „Bonaparte” din Paris unde a învățat tânărul prinț. Pe toate cele douăsprezece icoane de pe catapeteasmă sunt inscripții grecești.

Pe ușa din afara bisericii dinspre munte, se poate intra în cavoul cu sicriile ctitorilor, amplasate chiar sub altar. În interior, deasupra ușii din cavou, se află stema Moldovei cu un cap de bour și alături un leu în două picioare, cu un buzdugan pe care-l ține cu etichete de dinainte. În cavou, pe patru pedestale, se află patru coșciuge închise în care își dorm somnul de veci domnitorul Mihail Sturdza (+1884), Smaragda, născută Vogorides (+1885), prințesa Maria, fiica domnitorului, măritată Gorceacoff (1848-1905) și prințul Mihail (+1863)¹³.

Regulamentul de funcționare al capelei, conceput de ctitor imediat după finalizarea construcției în data de 29 august 1867, a constituit uricul de fundație al așezământului¹⁴.

Slujbele bisericești au fost făcute în limba greacă de către clerici greci, până la încetarea din viață a ctitorului, se presupune și sub influența principesei Smaragda, care era de origine greacă. Cărțile religioase în limba greacă se păstrau încă în anul 1927. Din această cauză, biserica era denumită și Capela grecească, cu toate că pe perete era inscripționat cu litere aurite Chapelle Michel Stourdza.

Este cunoscută afecțiunea domnitorului Mihail Sturdza pentru Rusia, motiv pentru care a decis prin instrucțiuni scrise, adresate preoților, care slujeau la biserică, să fie pomeniți la sfintele slujbe: împăratul și împărăteasa Rusiei și marele duce moștenitor al tronului imperiului rusec. Preoții ruși care vor fi la Baden-Baden au voie să facă slujba în rusește. Datorită acestei prevederi, multe familii nobile rusești care au frecventat această biserică i-au făcut daruri de mare preț.

Cel dintâi preot care a slujit la această biserică a fost Georgeos Rumeliotis, până în anul 1875. A urmat arhimandritul Grigorios Kalfoglus, care a funcționat până în 1883¹⁵.

Începând cu anul 1882, Mihail Sturdza supune biserica ctitorită de dânsul jurisdicției canonice a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, care își impune preoți români. Primul preot român a fost arhimandritul Nectarie Lușcanu, care a slujit până la anul 1892. Au urmat Teofilact Dinu (1892-1903), Ieremia Iliescu (1904), Iulius Scriban (1909), Cicerone Iordăchescu (1913) și Gheorghe Brănișteanu, care a slujit la această biserică până la anul 1916, când a început Războiul cel Mare¹⁶.

Până la anul 1882, biserica a fost condusă de ctitor, care nominaliza singur slujitorii bisericii. Conștient de vârsta înaintată, a intuit că

trebuie să numească altă instituție care să deservească biserica, motiv pentru care s-a adresat Mitropoliei Moldovei, respectiv Mitropolitului Iosif Naniescu, printr-o scrisoare din 20 august 1882, cerându-i să preia conducerea canonică a bisericii. Din scrisoare rezultă faptul că „A constituit, prin act notarial, autorizat și aprobat de Împăratul Germaniei, o rentă anuală și perpetuă, pentru a întâmpina toate cheltuielile cultului în această capelă și a întreține un preot, un diacon și un anagnost de religie ortodoxă a României. Prin acest act, s-a instituit o comisiune, dintre membrii municipalității din Baden-Baden, care, în viitor, va avea grijă de a administra renta constituită de mine și de a priveghea executarea nestrămutată a dispozițiilor cuprinse în act.

Pe lângă acestea, pentru a înlesni acestei comisiuni numirea și alegerea persoanelor bisericești și pentru a dovedi devotamentul meu de fiu al bisericii Moldovei, *Patria mea*, am hotărât ca această capelă să fie pusă, în perpetuitate, sub jurisdicțiunea Înalt Prea Sfinției Sale, Arhiepiscopului și Mitropolit al Moldovei, cu reședința în Iași, care va avea dreptul, după săvârșirea mea din viață și a soției mele, Principesa Smaragda Sturdza, de a recomanda și a numi, în urma cererii comisiei administrative din Baden-Baden, persoanele bisericești ale căror posturi ar deveni vacante”.

Răspunsul la această scrisoare survine pe 6 octombrie 1882, în care mitropolitul laudă această inițiativă, dar ridică anumite întrebări precum: „Vă atrag atenția asupra unui presupus incident, care s-ar putea întâmpla, între comisiunea municipalității din Baden-Baden, între clerul de la capelă și mitropolitul Moldovei: dacă comisia ar voi poate pe nedrept să elimine un cleric, sau să mențină pe un altul, despre care mitropolitul s-a încredințat că s-a abătut de la datoriile lui, cine ar fi chemat a se pronunța în acest caz?”¹⁷.

Capela, în final, a fost pusă sub conducerea unui comitet, compus din prefectul orașului Baden-Baden, primarul, preotul capelei și doi membri din Consiliul comunal. Fondul capelei a fost de 385.000 mărci, din al cărui venit urmau să se plătească preotului 280 de franci lunar și diaconului și cantorului câte 200 de lei lunar.

Documentul redactat de grefierul Tribunalului din Marele Ducat Baden, în prezența domnului August de Göler, șambelan al ducatului și director al municipalității orașului Baden, dar și a primarului Sörgen, ca martori, a făcut următoarele precizări: Au fost nominalizate bunurile imobile (capela, casa parohială și parcul); Bunurile mobile: colecția de obiecte necesare serviciului religios, precum icoane, statui, sfeșnice, cărți de rugăciune, odăjdii etc.; Capitalul de 169.000 florini (362,142 fr.), care va produce un procent necesar pentru serviciul divin și a personalului. Capitalul de fundație trebuie plasat în obligațiuni

de 5% ale Ducatului Baden și păstrat într-o casetă specială supusă controlului comisiei; Administrația este supusă supravegherii autorităților publice ale Statului. Consiliul plătește întregul personal, cu lefurile fixate de ilustrul fondator, împreună cu impozitele. Sunt precizate și lefurile celor care deservesc capela: preotul 3.360 fr., diaconul 1.800 fr., cântărețul 1.200 fr., dirijorul și coriștii 2.880 fr., portarul 1.044 fr., grădinarul 1.200 fr. Sunt prevăzuți bani și pentru: prescuri, tămâie, lumânări, untdelemn pentru candelă, cărbuni și mangal pentru încălzit (914 fr.). Pentru întreținerea și curățenia capelei sunt prevăzuți bani pentru: mături, perii, bureți, cârpe (12.448 fr. anual). Pentru întreținerea clădirii capelei și a casei parohiale, aleilor, grădina și a conductelor de apă (7.158 fr.). Cheltuielile prevăzute pentru administrația fundației au fost estimate la suma de 857 fr. Pentru asigurarea contra unor incendii s-au prevăzut 857 fr. Sunt admise numai ceremoniile de botez și de căsătorie în capelă. Sunt interzise înmormântările pe locul și împrejurimile care aparțin capelei.

Este de remarcat voința ctitorului de a supune jurisdicției canonice a mitropoliei Moldovei și Sucevei, cu îndatorirea mitropoliților să rânduiască preoți, diaconi și cântăreți. Ctitorul a prevăzut și cele mai mici lucruri necesare întreținerii capelei. Trebuie să precizăm și faptul că o sumedenie de clerici români, care au slujit la această biserică, au putut face studii superioare la universitățile din apropiere, ajungând unii din ei profesori și doctori universitari¹⁸.

Informații deosebit de interesante despre această capelă au fost identificate în mai multe arhive, precum Arhivele Naționale ale României, fondul „Visarion Puiu”, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Arhiva Administrației Patriar-

hale și Politisches Archiv des Auswärtigen Amts de la Berlin. Aceste documente au fost publicate de către Dorin-Demostene Iancu în volumul „Capela Ortodoxă Română M. Sturdza de la Baden-Baden în lumina unor noi documente”.

Publicarea acestor documente în ordine cronologică ne permite a evalua modul cum a fost administrată capela într-o perioadă dificilă, cu două războaie mondiale (1901-1944). Primele trei documente se referă la solicitarea unui absolvent al Facultății de Teologie din București, Iulius Scriban, de a „intra în cler oriunde mi se va indica locul hirotonei mele, în Eparhia Sfintei Mitropolii a Moldovei”¹⁹.

După trei ani, Iulius Scriban se adresează din nou cu o scrisoare Mitropoliei Moldovei, prin care mărturisește că este licențiat și solicită să intre în monahism la Sfânta Mănăstire Neamț. Cererea justificată va fi aprobată după ce Scriban va fi supus ispitelor canonice, pentru a se încredința că este vrednic a intra în tagma monahală²⁰. Aceste informații legate de Iulius Scriban sunt importante, pentru că el făcea parte dintr-o familie de preoți de elită, și astfel ajunge, după puțin timp, preot la capela din Baden-Baden²¹.

Prin demisia din 31 iulie 1904, din motive de sănătate, a preotului care slujea la capelă, Consiliul de administrație al Fundației „Prințul Mihail Sturdza” solicită Mitropoliei Moldovei un alt preot, care să primească un salariu de 2.400 de mărci și 200 de mărci pentru cheltuieli de călătorie. Se face și următoarea precizare: „Să ne trimiteți un cler destoinic, evlavios și iubitor de pace. Menționăm că din cauza spațiului limitat al casei parohiale, trebuie să primim un preot necăsătorit”²².

În septembrie 1904, Mitropolia Moldovei l-a desemnat pe Iuliu Scriban, care îndeplinea toate condițiile cerute, să fie numit preot la biserică Principelui Mihail Sturdza²³. Abia ajuns la Baden-Baden, acesta transmite o

carte poștală lui Visarion Puiu (1879-1964)²⁴, viitorul mitropolit al Bucovinei (1935-1940), pe care Nicolae Iorga, mai târziu, îl aprecia ca pe unul din cei mai culti clerici ortodocși români din perioada respectivă. Cartea poștală redă atmosfera pe care a găsit-o Iulius Scriban la Baden-Baden: „Iată-mă ajuns ca la mine acasă, după 3 zile și 2 nopți de drum. Eu sunt cu casa pe o culme de deal la marginea orașului. Am trei odăi foarte bune și mobilate, dar tot le-ar mai trebui câte ceva. De jur împrejur avem alei imense, în spatele casei este pădurea, un aer de pace domnește pretutindeni, în sfârșit mediul cel mai potrivit ca să te apuci de lucru, cum îmi place mie. Măine, luni, mă duc la Strasbourg să văd ce fac cu universitatea”²⁵.

Un moment delicat s-a întâmplat atunci când bisericile din străinătate au trecut sub jurisdicția canonică a Mitropoliei Ungro-Vlahiei (a Mitropolitului Primat), printr-o lege a clerului mirean, sancționată prin Înaltul Decret Regal cu nr. 869 din 25 februarie 1906. Din fericire, preotul Iulius Scriban a fost reconfirmat ca superior al Bisericii Române din Baden-Baden²⁶.

După o anumită perioadă, preotul Iulius Scriban solicită demisia, care este acceptată începând cu data de 1 mai 1910. Ca un adevărat creștin care a beneficiat de privilegiile de la Capelă, el avea să recomande Mitropolitului Moldovei câteva personalități care ar merita să-l înlocuiască la Baden-Baden. Primul era ieromonahul Valeriu Moglan, de la Mănăstirea Neamț și ierodiaconul Galaction Cordun, care studia în perioada respectivă la Seminarul din Odessa. Evident că avea în vedere și capacitatea acestora de a se folosi de timpul liber pentru a urma cursurile uneia din universitățile apropiate de Baden-Baden²⁷.

Dar Iulius Scriban avea la suflet o anumită preferință pentru a fi înlocuit, pe care o mărturisește printr-o scrisoare datată 17 martie 1909, adresată din Baden-Baden lui Visarion

Puiu. Scrisoarea prezintă cu lux de amănunte avantajele de care putea beneficia un preot care ar sluji la Capelă, scrisă cu multă sinceritate în dorința evidentă de a-l convinge pe Visarion Puiu să părăsească conducerea seminarului teologic din Galați, recomandând pe Cicerone Lordăchescu să-l conducă în locul lui.

Scrisoarea este o frumoasă pledoarie din mai multe puncte de vedere, care reflectă cu lux de amănunte care sunt condițiile de viață din Baden-Baden și redă anumite recomandări interesante: „Cum ți-

Detaliu din incinta capelei

am spus, leafa îți este de 224 de mărci lunar. Poți să trimiți în țară 82 de mărci, care fac 100 fr. Alte venituri nu sunt. Trebuie să-ți spun că Principesa Gagarin (n.a.: Maria Sturdza, care a fost căsătorită cu prințul rus Evgheni Gagarin (1811-1886), dă preotului totdeauna 200 de mărci la Paști, iar de se va întâmpla s-o mărturisești și împărtășești,

vei avea 100 de mărci... Eu întrețin pe o soră de-a mea într-un pension din București... Personal, duc o viață foarte cumpătată. În lunile de vacanță (când nu se deplasa la cursurile universitare din Strasbourg), cheltuiau cu masa 30-40 de mărci pe lună și puteam pune de o parte în fiecare lună câte 200 de franci. Așa se poate explica cum anul trecut am putut trimite în țară 1.000 de franci. Vezi ce bine o poți scoate la liman, căci pentru un călugăr e mai frumos să n-ai avere.

Cu toate acestea, cele necesare mi le-am cumpărat. Biblioteca mi-a crescut considerabil și puține fețe bisericești vor avea-o mai mare ca mine. Tu poate vei cheltui ceva mai mult cu ale mesei, fiind mai plăpând, dar oricum o vei scoate la capăt. Eu ți-o spun drept că au fost zile când m-am mulțumit cu o bucată de pâine și lapte acru, și fără să sufăr.

Deci, pe fratele tău îl poți ajuta foarte ușor, cred eu, ba de la o vreme l-ai putea aduce la tine să urmeze și la o universitate străină.

Să știi că administrația de aici plătește cheltuiala drumului la venire și la plecare cu câte 200 de mărci.

Era să uit a-ți spune că un mic venit mai este cu 4 fete de români, cărora le predam eu religia într-un institut din Karlsruhe, situat la 37 km de Baden-Baden. Dar afară de astea, Puiuile, aici sunt avantajii morale mari. Te afli în relațiune cu o lume cu care, ca preot, n-ai a face la noi. Și relațiunile astea folosesc și-ți servesc ca o foarte prețioasă experiență pastorală. Pe tine nespun de mult te va favoriza *ruseasca*. Eu am fost chemat la audiență și la Marea Ducesă de Baden, care, când a aflat că eu plec, atunci a dorit să mă cunoască.

Ea este protectoarea institutului unde se află româncele. Trei dintre ele sunt de familii bune din București și-i sunt recomandate în special de Regina Elisabeta a noastră. Principesa Gagarin ar dori mult să fii tu aici și a spus că i-ai fi un amic. Trebuie să-ți spun că multă nevoie de franceză ai aici, deci să te silești să-i dai multă atenție și s-o poți vorbi.

Totul pledează să vii aici. Liniștea și independența n-o ai în țară. Direcțiunea de seminar e bătaie de cap și nu te poți ocupa pentru tine personal. Aici e locul de a zice: viața pustnicilor fericită este. Deci, eu te rog să vii aici, căci ocaziunile acestea nu se întâlnesc deseori... Vei aduna un capital sufletesc, care te va bucura toată viața²⁸.

Soarta a decis ca cel care îl va succeda la Capela Sturdza pe Iulius Scriban să fie tocmai unul din preoții recomandați chiar de el să conducă Seminarul din Galați: Cicerone Lordăchescu.

În criză de timp, pe 10 aprilie 1909, Mitropolia Moldovei fiind solicitată de Administrația Fundației „Principele Mihail Sturdza”, nominalizează provizoriu, pentru a sluji la capelă, pe arhimandritul Ieremia Ilescu, care mai fusese la Baden-Baden²⁹.

Candidatura preotului Cicerone Lordăchescu la postul vacant de

preot al capelei este exprimată printr-o scrisoare adresată Mitropolitului Moldovei în data de 28 septembrie 1909: „Fiind informat că postul de preot de la Capela Prințului Mihail Sturdza din Baden-Baden este vacant și dorind a-mi continua studiile la una din universitățile cele mai apropiate de Baden-Baden, cu cel mai profund respect vin a Vă ruga să binevoiți a mă avea în vedere printre candidații la acest loc”³⁰.

Preotul Cicerone lordăchescu, licențiat în teologie și unul dintre cei mai buni preoți tineri din eparhie, este nominalizat pe 1 octombrie 1909, printr-un decret al Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Interesant este faptul că în decret sunt două precizări, care condiționează această nominalizare, pe lângă îndatorirea să săvârșească cu evlavie dumnezeieștile servicii, conformându-se regulilor bisericești și dispozițiilor actului ctitoricesc: „Se mai pune îndatorire preotului Cicerone lordăchescu ca în timpul cât va fi ținut în serviciul acelei capele să asculte regulat cursurile universitare din Strasbourg, secția filosofică-teologică, de la care va trimite regulat, pentru fiecare trimestru, inscripții. Preotul Cicerone lordăchescu va fi obligat ca după întoarcerea în țară să servească interesele Bisericii și școlii Mitropoliei Moldovei și Sucevei timp de cel puțin cinci ani, în care timp nu i se va elibera carte canonică de trecere în altă eparhie”³¹.

Un eveniment important este semnalat de către Consiliul de administrație al Fundației „Prințul Mihail Sturdza” din 18 octombrie 1909, prin care comunică faptul că: „Interiorul Capelei Sturdza este în renovare în momentul de față și trebuie ca serviciul divin să fie suspendat în perioada desfășurării lucrărilor. Întrucât lucrările nu se vor încheia până pe 10 decembrie anul acesta, Vă rugăm respectuos,

Înalt Preasfinția Voastră, să nu desemnați aici un preot înainte de această dată”³².

Dar cum nominalizarea preotului Cicerone lordăchescu s-a efectuat pe 1 octombrie, acesta s-a deplasat la Baden-Baden pentru a prelua inventarul bisericesc de la preotul Ieremia Ionescu.

Scrisoarea expediată din Strasbourg la 8 octombrie de către preotul Cicerone lordăchescu descrie situația reală pe care a întâmpinat-o la sosire la Baden-Baden: „Am luat în primire tot ce are capela de la preotul Ieremia Ionescu, care va pleca mâine în țară. Serviciul la biserică îl voi începe peste trei sau patru săptămâni, căci acum capela este în reparație... Mâine mă voi duce să mă înscriu la universitate”³³.

Postul de diacon la capelă fiind vacant, este nominalizat pe 1 decembrie 1909 licențiatul în teologie Constantin Proviaș: „Care prin decret se va obliga ca în timpul cât va fi în serviciul acelei capele va urma cursurile uneia din apropiatele universități, secția teologică. După venirea în țară, va servi cinci ani interesele Bisericii și școlii Mitropoliei Moldovei”³⁴.

Starea fizică a capelei și necesitățile urgente pentru serviciul religios sunt descrise și solicitate de preotul Cicerone lordăchescu Mitropoliei Moldovei printr-o altă scrisoare, din 15 decembrie 1909: „Duminică, 13 decembrie am făcut primul serviciu religios în Capela Sturdza. Cu o săptămână mai înainte se terminaseră reparațiile. S-a reparat pe dinăuntru negreala de pe pereți și s-a zugrăvit pe unde era nevoie. Acum capela este într-o stare foarte bună, curată, bine îngrijită și frumoasă. La primul meu serviciu au luat parte câțiva din nobilii ruși împreună cu prințesa care a făcut daruri capelei pe timpul părintelui Scriban, veșminte și alte obiecte sfinte, în valoare de peste 3.000 de mărci”³⁵.

În continuarea scrisorii sunt solicitate: „Un rând de cărți liturgice cu litere latine, nelegate – comisiunea de aici le va lega pe spesele fundațiunii. Există numai un rând de cărți de ritual în românește aici, pe când în grecește sunt două rânduri; nu s-ar uza așa tare, și mai ales acum când tot personalul de serviciu al capelei este românesc”³⁶.

Această solicitare de cărți bisericești în limba română a fost respinsă de Ministerul Cultelor pe 27 ianuarie 1910, cu următoarea motivație: „Capela română din Baden-Baden fiind o biserică particulară și întreținută de o familie dintre cele mai bogate din țară, nu putem da cărțile de ritual cerute”. La această decizie, Mitropolitul Moldovei îi solicită superiorului capelei: „Veți interveni pe lângă onor Consiliul de administrație al acelei capele, ca să plătească din fondul de întreținere cărțile necesare acelei capele”³⁷.

Preotul Cicerone lordăchescu fiind invitat pe 26 martie 1910 la ședința Consiliului de Administrație pentru fixarea bugetului acestei capele pentru anul curent, a propus: „Să se cumpere pentru capelă o parte din cărțile de ritual, cu litere latine, rămânând ca anul viitor să se completeze prin cumpărarea de mineie... Propunerea a fost acceptată și m-a însărcinat să mă interesez de costul lor”³⁸.

Cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la trecerea capelei sub supravegherea unei comisii formate din prefectul și primarul orașului Baden-Baden, preotul Cicerone lordăchescu, superiorul Capelei, se adresează Mitropolitului Moldovei pentru a-i aduce la cunoștință faptul că pe 6 iunie 1910 prefectul orașului a dispus: „... să se facă comemorarea acestei date printr-o mică serbare începând cu *Te deum* în capelă. Prefectul Lang m-a rugat să aduc la cunoștință Î.P.S.V. aceasta și pentru că aici este obiceiul

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

de a se da câte un act scris în semn de distincție și spre încurajare pentru serviciul persoanelor care au ajuns să serbeze jubileul activității lor într-o funcție, să Vă rog să binevoiți a dispune să se dea câte o distincție românească lui Karl Schreiber, secretar al comisiunii din 1885 și lui Ion Teodorescu, cântăreț, care servește Capela din 1872³⁹.

Decizia Mitropolitului Moldovei nu a întârziat și, pe 22 mai, emite o decizie din care rezultă următoarele: „Pentru membrii comisiunii se va da o telegramă, exprimându-se mulțumiri din partea mea pentru servicii; ei fiind noi în această sarcină. Pentru celălalt personal inferior administrativ, care are 25 de ani de serviciu, voi interveni să li se acorde câte o medalie din partea M.S. Regale (Carol I). În urma înțelegerii cu Spiru Haret, am alcătuit o notă spre a fi prezentată M.S. Regele. În notă am trecut pe preotul și diaconul capelei, spre a fi și ei medaliați. Sunt de părere să se acorde domnilor Schreiber și Teodorescu Medalia „Răsplata Muncii”, clasa a II-a, iar portarului Wilhelm Schaub Medalia „Serviciul Credincios”. Cât pentru membrii comisiunii, fiind în mare parte noi, nu sunt de părere să li se acorde vreo distincțiune⁴⁰.

Serbarea celor 25 de ani ai Comisiei administrative a Capelei „Mihail Sturdza” a fost relatată cu lux de amănunte Mitropoliei Moldovei de către cel care a oficiat această aniversare, preotul Cicerone Lordăchescu, superiorul Capelei, printr-o scrisoare din 30 mai 1910, adresată Mitropoliei Moldovei: „Jubileu de 25 de ani s-a serbat în Capelă printr-un Te deum oficiat de subsemnatul, în prezența domnului Lang, președinte al comisiunii și prefect al orașului Baden-Baden; a domnului Fieser, primarul acestui oraș și a celorlalți membri și a unui numeros public.

După terminarea oficiului divin, subsemnatul a ținut o cuvântare în limba germană, în care s-au pomenit fondatorii acestei capele și scopul pentru care s-a clădit, s-a arătat că de la sfințirea capelei, în 1866, până la moartea celui din urmă membru al familiei Prințului Mihail Sturdza, capela a fost administrată de familia fondatoare, de la această dată înainte, administrația a fost încredințată unei comisii compuse din prefectul și primarul orașului Baden-Baden; din alți doi membri și din superiorul capelei. S-a vorbit de importanța acestei capele românești, în care se aduc rugăciuni lui Dumnezeu în limba română... În cele de urmă, am adus mulțumi membrilor comisiunii administrative, urându-le la mulți ani, ca să poată administra cu aceeași dragoste fundația și în viitor⁴¹.

Anumite omisiuni din pleiada celor care merită a fi decorați este firească, iată că sensibilul preot Cicerone Lordăchescu se adresează Mitropoliei Moldovei cu o scrisoare din 26 octombrie 1910, prin care

semnala faptul că a fost omis un merituos slujitor al capelei: „Un bătrân îngrijitor și portar al capelei, de o corectitudine exemplară și care își îndeplinea datoria cu cea mai desăvârșită regularitate, dând de cele mai mute ori și informații frumoase despre țara noastră vizitatorilor străini ai capelei, care sunt cu miile în fiecare an, domnul Wilhelm Schaub, cetățean german, născut la 5 aprilie 1840, a fost în campania de la 1870, iar de la 15 octombrie 1891, în serviciul capelei române de aici. Cu cel mai adânc respect, Vă rog Î.P.S. să binevoiți și de această dată a acorda o medalie serviciului corect și conștiincios al d-lui Wilhelm Schaub⁴².

Confirmarea de primire a decorațiilor a fost exprimată printr-o scrisoare oficială adresată Mitropolitului Moldovei de către Consilierul superior de stat Lang, pe 1 ianuarie 1912. Interesant este și faptul că acest consilier care administra Fundația „Prințul Mihail Sturdza” a evaluat corect contribuția substanțială de lungă durată a secretarului din cadrul administrației, motiv pentru care solicită o medalie și pentru el: „Am onoarea să confirm primirea decorațiilor, alături de exprimarea respectuoasă a celor mai cordiale mulțumiri: Ordinul „Coroana României” în grad de comandor pentru subsemnatul, președinte al consiliului de administrație; Același ordin pentru primarul Fieser; Ordinul „Coroana României” în grad de ofițer pentru consilierul local Jung; Ordinul „Coroana României” în grad de ofițer pentru bătrânul consilier local Meyer; Ordinul „Coroana României” în grad de cavaler pentru contabilul fundației și funcționarului local Schreiber.

Secretarului administrației, Groß Karl Friedrich, cel care se îngrijește de problemele secretariatului din 1898, nu i s-a acordat până acum nici o decorație. Consiliul de administrație v-ar fi foarte recunoscător dacă i s-ar conferi aceeași distincție ca și contabilului Schreiber (Ordinul «Coroana României» în grad de cavaler)”. Ordinul „Coroana României” a fost creat de Regele Carol I și avea cinci clase. Era reprezentat printr-o cruce albă mărginită cu roșu și panglică albastră cu dungi argintii la margine⁴³.

Surprinzător este faptul că la primirea medaliilor nu este nominalizat cântărețul Ion Teodorescu, care slujea la capelă din anul 1872, de peste 38 de ani.

Între timp, preotul Cicerone Lordăchescu obține diploma de licență în teologie, care este transmisă în copie de către Ministerul Instrucțiunilor și Cultelor către Ministerul Afacerilor Străine cu rugămintea: „Să fie înmănată Sfinției sale, semnând pe ea în prezența consului din Baden-Baden, unde sus-numitul este preot la capela română⁴⁴.

Alexandru Beldiman, care îndeplinea funcția de ministru plenipo-

tențiar la Berlin (din 18 ianuarie 1896 până la 15 august 1916), confirmă la 6 iunie 1912 primirea diplomei de licență în teologie nr. 4958 din 2 aprilie, de către d-l Cicerone Lordăchescu, preotul capelei Române din Baden-Baden⁴⁵.

Situația materială a unui preot care slujește la capela din Baden-Baden este prezentată de preotul Cicerone Lordăchescu cu totul diferit față de preotul Iulius Scriban, atunci când dorea să-l convingă pe Visarion Puiu să vină în Germania. Poate modul de viață și scumpirea vieții după mai mulți ani din Germania, în perioada anilor 1904-1913, îl determină pe preotul Cicerone Lordăchescu să abordeze acest subiect mult diferit față de precedentul, intervenind la Mitropolia Moldovei cu o solicitare de prelungirea șederii la Baden-Baden.

Scrisoarea este datată 7 decembrie 1912 și are în vedere o complexitate de motive pentru susținerea unor solicitări, care merită a fi cunoscute, dar și pentru a identifica realitățile din perioada respectivă legate de statutul unui preot la capela din Baden-Baden: „Vă rugăm respectuos să ne mai acordați încă un an de ședere aici, mie și părintelui diacon C. Proviaș, ca să putem termina și examenul de doctorat”.

Următoarea parte a scrisorii pledează pentru necesitatea de a fi susținuți material preoții numiți la capelă cu obligația de a urma și cursuri universitare. Demn de remarcat este faptul că această a doua intervenție este făcută cu multă demnitate și generozitate, pentru că se referă nu la persoana sa, cât la cei care vor veni în viitor la Baden-Baden: „Vă mai rugăm să interveniți Î.P.S. Voastră pe lângă ministrul cultelor să ajute preoții și diaconii ce vor fi trimiși pe viitor aici, conform legii clerului de mir, să fie ajutați și din țară cu ceva, căci cu leafa de aici este prea puțin să poată

Grupul statuar cu Mihai Sturdza și Smaragda Sturdza

cineva îndeplini scopul pentru care este trimis aici, completarea studiilor... Din ce dă capela actualmente este de abia suficient pentru întreținerea existenței materiale. Viața aici este de trei ori mai scumpă ca la noi... Acum îndrăznesc să fac această intervenție, pentru că nu cer pentru mine, ci pentru cei ce vor fi trimiși aici de Î.P.S. Voastră.

Preoții de la capelele și bisericile străine: rusă, engleză, germană, catolică ori protestantă sunt cu totul altfel salariați decât noi. Preotul de la biserica rusă, de pildă, primește 600 de mărci lunar și este un bătrân, care nu este obligat să facă studii la universitățile de aici. Pe lângă aceasta, toate celelalte biserici au avantajul că au enoriași, de la care preoții primesc la diferite ocazii, pe când aici nu avem niciun enoriaș. Deci, personalul se găsește într-o situație cu totul inferioară. Dacă eu am putut face față lucrurilor, a fost că am avut ceva mijloace proprii”.

În continuarea scrisorii, revine la subiectul care îl preocupă cel mai mult, examenul de doctorat pe care îl analizează în comparație cu alți preoți din alte țări:

„... Eu muncesc și caut să fac tot posibilul

să termin până în ianuarie 1914, deci în timp de 4 ani să fac lucruri pe care alții le fac în 5, 6 ori 7 ani, în afară de pregătirea respectivă din țările lor... Deși puteam să merg la o universitate mai puțin însemnată și să câștig un doctorat, nu am făcut-o pentru că nu aveam curajul să mă sui la o catedră universitară și să învăț pe alții, eu care am nevoie încă de învățat mult și multe pentru mine.

...Din predecesorii noștri care au fost fie aici, fie la Paris, niciunul n-a stat mai puțin de 4 ani. Părintele Scriban a stat patru ani și jumătate, părintele Popescu-Mălăiești⁴⁶ a stat cinci ani în Germania, P.S. Vartolomeu⁴⁷ a stat peste cinci ani numai la capela din Paris.

Din activitatea mea pastorală, am răspândit numele de capelă românească. Am rugat comisia administrativă să dispună să înlocuiască inscripția franceză (Chapelle Michel Stourdza) cu denumirea: Rumänische Kapelle Stourdza, scrisă cu litere aurite pe peretele dinspre oraș. Am stăruit pentru mai multe reparații și în timpul din urmă am obținut, de la un creștin care vrea să rămână necunoscut, suma de 2.000 de mărci pentru auritul cupolei, sumă pe care am și înaintat-o președinte-

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

lui comisiunii. Președintele m-a rugat să scriu Prințului Sturdza de la Dieppe, să contribuie cu ceva la aurirea cupolei.

Epitropia are până acum adunate vreo 7.000 de mărci pentru aurirea cupolei, dar mai trebuie cel puțin 3-4 mii de mărci.

Vă rog respectuos să binevoiți a ne acorda termenul de un an ca să putem susține examenul de doctorat în filosofie, eu și părintele diacon C. Provian⁴⁸.

Se pare că această cerere a fost aprobată, pentru că scrisoarea de mulțumire pentru acordarea celor patru ani a coincis cu cererea de eliberare din funcția deținută la capelă, începând cu data de 1 octombrie 1913⁴⁹.

Postul de preot la capelă fiind vacant, este solicitat de preotul Gheorghe Brănișteanu, care era licențiat în teologie și frecventase cursurile Facultății de Litere, secția filologie clasică, și care a motivat această cerere cu dorința de a studia limbile clasice, latina și greaca. Cererea a fost aprobată cu începere de la 1 octombrie 1913.

Din informațiile pe care le aflase cu siguranță de la preotul Cicerone Iordăchescu, realizează faptul că salariul prevăzut la capelă este insuficient pentru a întreține o soție și doi copii. Pentru a suplini acest neajuns, a găsit o modalitate de a obține un concediu din funcția pe care o îndeplinea la catedrala metropolitană timp de un an de zile, cu posibilitatea de a fi continuată și în anii următori. Această modalitate de a susține un preot la capela din Baden-Baden a fost aprobată cu condiția ca în fiecare an să prezinte un certificat prin care să dovedească că participă regulat la cursuri la o universitate din apropiere de Baden-Baden⁵⁰.

În perioada respectivă, se pare că numărul enoriașilor a crescut și vizitatorii erau mai numeroși. Așa se explică faptul că preotul Gheorghe Brănișteanu solicită Mitropolitului Moldovei posibilitatea de a deveni duhovnic: „deoarece în această localitate nemaifiind alt preot ortodox, se simte absolut nevoia pentru duhovnicire a creștinilor ortodocși, care frecventează capela”⁵¹. Cuvântul diplomat a fost eliberat pe data de 2 martie 1915 și primit de preotul Gh. Brănișteanu în timp util.

Odată început Războiul Mondial, în care Germania a fost unul din cei mai importanți actori, era evident că situația capelei avea să sufere. Mărturiile legate de situația administrativă și funcțională a capelei din perioada 2 martie 1915-18 decembrie 1918, nu au putut fi identificate în arhivele mai sus amintite.

Primele vești legate de capelă sunt cuprinse într-un memoriu redactat de preotul Gheorghe Brănișteanu, la solicitarea Mitropoliei

Moldovei, redactat pe 18 decembrie 1918. După relatarea unui scurt istoric al capelei, memoriul aduce anumite informații deosebit de importante: „Fondul bănesc lăsat de fondator pentru întreținerea bisericii și plata personalului era de 350.000 de mărci, depuși la o bancă germană din Berlin. Din acest fond, Consiliul de administrație al capelei a semnat în mai multe rânduri împrumuturi de război german... Acoperișul este din aramă, care a fost aurit. La plecarea mea din Baden-Baden, în 14 decembrie 1917, autoritățile militare luaseră dispoziția de a se sechestra pentru nevoile războiului toate obiectele de aramă și se discuta cu acea ocazie dezvelirea bisericii. Nu pot spune precis dacă, în lipsa mea de acolo, capela a fost, ori nu, dezvelită”⁵².

Acest memoriu a fost dirijat de către Mitropolia Moldovei, Primului-ministru, Ion I.C. Brătianu, în speranța că va servi la pacea generală pentru reglementarea situației acestei capele⁵³.

Consiliul de administrație al Fundației „Prințul Mihail Sturdza” s-a adresat Mitropoliei Moldovei printr-o adresă din 2 august 1919, prin care solicita să se renunțe deocamdată la numirea unui preot la capelă, situație evidentă până ce relațiile diplomatice între România și Germania nu vor fi semnate oficial⁵⁴.

Mitropolia Moldovei se dovedește foarte activă în clarificarea acestui deziderat, de a revedea capela funcțională, motiv pentru care pe 18 august 1920 se adresează președintelui Senatului României, printr-o scrisoare unde sunt oferite informații suplimentare: „În timpul războiului, Statul german a dispus închiderea acestei biserici, iar preotul român (posibil să fi fost preotul Gh. Brănișteanu) de acolo a fost luat ostatic și numai după un an de zile i-a dat voie să se întoarcă în țară... Am onoarea de a întreba pe d-l Ministru de Externe, dacă în urma ratificării Tratatului de pace cu Germania, Statul nostru nu este în drept să intervină pentru deschiderea acestei biserici și pentru restituirea fondului din care ea se întreține, și dacă noi nu putem acum să trimitem un preot acolo, ca și mai înainte de război?”⁵⁵.

Birocrația oficială din perioada respectivă îl obligă pe șeful Legației Române de la Berlin, C.G. Nano, să intervină pe lângă Ministerul Afacerilor Străine German cu o scrisoare din 15 martie 1921, în care comunică faptul că autoritățile germane au pus sub sechestru fondurile alocate de ctitor și vine cu rugămintea: „Să binevoiți a interveni pe lângă autoritățile abilitate pentru ca această biserică să fie redată cultului și fondurile care îi revin să fie destinate din nou întreținerii sale și a personalului pe care Mitropolia din Iași, de care aparține biserica, ar dori să trimită ca preot”⁵⁶.

Răspunsul Ministerului de Externe al Germaniei, după ce s-a informat de la oficialitățile din Baden-Baden, survine relativ repede, pe 30 iulie 1921. Oficialul german nu recunoaște faptul că preotul a fost sechestrat, el afirmă: „Dacă nu s-a slujit în biserica română după 1917, cauza nu este alta decât plecarea, în decembrie 1917, a preotului român, care, până acum, nu s-a întors la Baden-Baden. După încheierea păcii, Consiliul de administrație al fundației l-a rugat pe Mitropolitul de la Iași să renunțe pentru moment la ocuparea postului vacant din Baden, dobânda fondului nemaifiind suficientă, într-un context, dată fiind scumpirea generalizată de la ora actuală și creșterea cheltuielilor necesare pentru asigurarea existenței unui preot. Situația nu s-a schimbat, prin urmare i-ar fi imposibil unui preot să trăiască la Baden-Baden din veniturile disponibile, cu excepția a câtorva luni pe an, în Casa parohială, care din cauza deficitului de locuințe a fost ocupată”⁵⁷.

Mitropolitul Moldovei insistă cu o adresă către Ministerul Afacerilor Străine, prin care solicită în 18 februarie 1922: „Dacă s-ar putea numi un preot la capela română din Baden-Baden și ce salariu i se poate plăti? Dorința noastră ar fi ca cel mai târziu, de la 1 iulie viitor, să se redeschidă capela și să înceapă serviciile religioase”⁵⁸.

Dar problema cu care se confrunta Fundația „Prințului Mihail Sturdza” este comunicată de C.G. Nano pe 1 mai 1922: „Fundația nu este în măsură de a suporta cheltuielile unui preot la capela română, deoarece fondurile sale actuale nu ajung nici pentru întreținerea imobilului, și având în vedere că salariul unui preot s-ar urca cel puțin la 30.000 de mărci anual. Suma alocată în buget pentru preot este de 2.688 de mărci; diferența ar urma să fie plătită de către Mitropolia Moldovei și

Sucevei, în cazul când ar vrea cu tot dinadinsul să aibă un preot la Baden-Baden”⁵⁹.

În aceste condiții, Mitropolia Moldovei solicită o analiză a situației actuale, preotului Cicerone Lordăchescu, în scopul de a se găsi soluții care să fie și viabile. Memoriul preotului impresionează printr-o analiză economică de înaltă ținută și este prezentat pe 6 iulie 1922: „Capela română s-a întreținut din procentele unui fond lăsat de ctitorul ei, în sumă de 380.000 de mărci... Venitul procentual al capitalului varia între 14 și 16 mii de mărci pe an. Din acest venit, se întreținea: capela, reparațiile, preotul, diaconul, cântărețul, prezbiterul, opt coriști, portarul, grădinarul și toate cheltuielile necesare cultului. Astăzi, acel fond – dacă mai există – nu este suficient nici pentru cheltuielile materiale ale bisericii, datorită deprecierei mărcii germane și scumpetea cunoscută. Pentru ca să-și poată relua capela firul vieții sale de dinainte de război, ar trebui fie s-o ia Statul (n.a.: român) în seama sa, fie să mijlocească a se vinde o parte din frumoasa proprietate de pământ de trei până la patru hectare din jurul capelei... Prin vânzare, s-ar obține un capital suficient pentru întreținerea ei, reducându-se firește personalul la minimum posibil. Locul ce ar fi de vânzare este foarte bun pentru construcție, necesar pentru sanatoriul Frey-Dengler, care ar putea oferi sume însemnate... Dacă s-ar reduce personalul la minimum posibil, adică: un preot, un cântăreț, un portar care să facă și serviciul de paracliser și un grădinar, cheltuielile în bani românești, ar fi:

- Preotul 4.000 lei lunar - 48.000 lei anual;
- Cântărețul 2.000 lei lunar - 24.000 lei anual;
- Portarul 2.000 lei lunar - 24.000 lei anual;
- Grădinarul 2.000 lei lunar - 24.000 lei anual;
- Întreținere și reparații - 15.000 lei anual;
- Total - 135.000 lei anual”⁶⁰.

Acest memoriu a stat la baza unei alte intervenții a Mitropoliei Moldovei la Ministerul Afacerilor Străine, din 5 decembrie 1923, prin care insista pentru vânzarea terenului din jurul capelei, soluție ce urma să fie analizată din punct de vedere juridic dacă poate fi făcută.

Reacția Consiliului de administrație la această propunere a survenit în 27 iunie 1924, printr-o scrisoare din care semnalăm următoarele: „...Propunerea nu mai poate fi luată în considerare, deoarece tot terenul cu numeroase drumuri de plimbare, plantații cu flori, a fost cedat încă de anul trecut orașului Baden-Baden, în schimbul preluării întreținerii și a obligației de a nu ridica construcții pe el... Stațiunea balneară este interesată de întreținerea capelei, ca monument demn de a fi vizitat. Consiliul local refuză acordarea unui ajutor suplimentar fundației, dar este gata, sub rezerva acordului Comitetului cetățenilor, să preia capela și casa parohială în posesia orașului, cu obligația de a le întreține cum se cuvine; reluarea serviciului divin în capelă, ceea ce ar avea drept urmare dizolvarea fundației”⁶¹.

Găsirea unei soluții privind capela a fost discutată și în Consiliul de Miniștri în data de 20 decembrie 1924, dar rezoluția a fost următoarea: „Statul nu poate interveni, fiind vorba de o fundație familială”⁶².

Întâmplarea face ca un preot român basarabean, Mihail Ștefărtă, aflat în serviciul organizației Bisericii ruse din Paris, avea sarcina din partea Mitropoliei ruse din capitala Franței să facă din când în când servicii religioase la biserica rusă din Baden-Baden, care este în vecinătatea capelei Sturdza. Această relatare a Mitropolitului Moldovei a fost comunicată Ministerului Afacerilor Străine în data de 29 ianuarie 1927, pe care o motivează cu următoarea explicație: „Preotul Ștefărtă prezentân-

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

du-se nouă cu ocazia trecerii sale prin Iași, din Basarabia la Paris, ne-a comunicat că a fost rugat de Consiliul administrativ al bisericii Sturdza să slujească la această capelă în limba română. Cu acest prilej, preotul basarabean a mărturisit și faptul că i-a fost promis că poate să locuiască în presbiteriu dacă oficiază cel puțin de 2 ori pe lună la capelă. Consiliul fundației a revenit, solicitând în continuare 800 de mărci pe an chirie".

În aceste condiții preotul basarabean a fost în imposibilitatea de a primi această sarcină, datorită și cheltuielilor necesare de a se deplasa de la Paris la Baden, spre a oficia la biserica română⁶³.

O analiză rezumativă la situația capelei este făcută la 10 mai 1927 de către Ministerul de Externe German, ca răspuns la solicitarea legății noastre de la Berlin: „...În prezent, numai casa parohială aduce un venit. Primul etaj este închiriat portarului Artmann pentru 500 de mărci anual, iar al doilea etaj inspectorului revizor Himmelhan, pentru 800 de mărci anual... În aceste condiții, nu este posibil, în viitorul apropiat, reluarea serviciului divin în mod regulat în Capela Sturdza, decât dacă membrii Familiei Sturdza sau alte persoane interesate acceptă să acorde o contribuție suficientă pentru plata unui preot român... Pentru preotul Ștefărcă, basarabean care locuiește la Paris și vorbește limba română și greacă, ar fi nevoie de o donație de aproximativ 2.500 de mărci pentru a remunera preotul, ca să slujească la Capela Sturdza⁶⁴.

Situația dificilă în care se găsea Capela Sturdza îl determină pe Mitropolitul Moldovei și Sucevei să se adreseze printr-o scrisoare, din 15 iunie 1927, urmașilor familiei Mihail Sturdza: prințul Mihail Sturdza, Grigore M. Sturdza și colonelul D. Sturdza, să ia, în calitatea lor de moștenitori, cuvenitele măsuri pentru salvarea capelei și punerea ei în funcție⁶⁵.

Răspunsul nu a întârziat, dar fiind profund nemulțumit, Mitropolitul se adresează Ministerului Afacerilor Străine cu o scrisoare, din 9 august 1927, în care relatează pe scurt răspunsul scrisorii, dar face și anumite sugestii de rezolvare: „Cu surprindere am căpătat un răspuns alăturat... Răspunsul îl considerăm nechibzuit, iar forma de adresare către Noi, nepoliticoasă, căci d-l M.D. Sturdza, prin însărcinatul casei sale, dovedește că poartă o totală lipsă de considerațiune față de scaunul vechii Mitropolii a Țării Moldovenești, unde străbunul său, de la care a moștenit mari averi, a fost odată pe tronul acestei provincii românești... Cred că interesele superioare ale țării noastre cer ca această chestie să fie rezolvată în așa fel fără a lăsa străinilor impresia că noi românii nu ne interesăm de așezămintele noastre românești din străinătate, fie chiar particulare, cum este cazul de față⁶⁶.

Răspunsul familiei Sturdza, semnat de administratorul general I. Gheorghiuță, la care se referă Mitropolitul, venea cu o soluție: „...Suntem de părere ca orașul Baden-Baden să preia capela, cu obligațiunea de a o întreține, iar Statul Român să îngrijească de funcționarea slujitorului cultului greco-oriental la această capelă⁶⁷.

După patru ani, situația acestei capele nu se schimbă și Mitropolitul Moldovei intervine din nou, de data asta printr-o scrisoare adresată Consiliului de Miniștri și Ministerului de Externe, din 6 martie 1931. Referatul cu situația capelei Sturdza, solicitat de patriarhul Miron Cristea, pentru a fi expediat Consiliului de Miniștri, a fost redactat de un consilier preot C.Gr. Vuiescu. Referatul amintește pe scurt de istoria acestei capele și precizează toate demersurile întreprinse pentru a soluționa această situație dificilă a capelei. Referatul este bine structurat pe 15 capitole. De reținut din acest referat două interesante informații:

1. Sunt prezentate rudele și urmașii fam. Sturdza cu adresele lor:
 - Prințul Mihail Sturdza - Str. Carol nr. 19 din Iași;
 - Colonelul D. Grigore Sturdza - Cdt. Bateriei Antiaeriene, București;
 - Constantin Grigore Sturdza - Cristești, jud. Baia;
 - Mihail Grigore Sturdza - Boureni, jud. Baia.

2. Referitor la preotul rus-basarabean refugiat, referatul face următoare precizare: „El este preot al coloniei ruse din Paris și în același timp preot la biserica rusă din Baden-Baden. El locuia iarna la Paris, iar vara la Baden-Baden. Acest preot a cerut în 1927, printr-o scrisoare către Mitropolitul Primat, să îl numească preot (paroh) la Capela din Baden-Baden. El declara prin acea petiție că locuiește la Baden încă din 1921. Probabil că în timpul din urmă, a determinat Consiliul de administrație al fundației să locuiască în imobilele capelei⁶⁸.

În concluzie, referatul face anumite propuneri: „Primăria din Baden-Baden, având interesul de bună întreținere edilitară a orașului, e dispusă de a lua în sarcina sa întreținerea capelei și a prezbiteriului, așa precum a luat până în prezent și întreținerea parcului... În ceea ce privește personalul slujitor și în special preotul, până ce se va putea prevedea în bugetul Statului o sumă pentru acesta, s-ar putea găsi preoți care să fie detașați pe timp limitat, spre a face un stadiu la Baden-Baden, în scop cultural. Ei ar primi pentru aceasta salariul lor ca preoți în țară, și li se va putea da o completare, eventual pentru drum, din fondul cultural al eparhiei⁶⁹.

Pe 17 octombrie 1940, Mitropolia Moldovei recunoaște, în mod provizoriu, ca slujitor la capelă pe călugărul rus de origine basarabeană Ștefărcă, care cu toate intervențiile Mitropoliei către administrația germană a fun-

dației, de a lăsa postul în seama unui preot delegat de către Mitropolitul Moldovei, nu a voit să plece de acolo⁷⁰. În aceste condiții, Mitropolia Moldovei solicită ministerului Cultelor și Artelor: „Să dispuneți afectarea unei sume în bugetul Statului, așa cum este prevăzut pentru Capela Română din Paris, în scopul întreținerii personalului slujitor, ținându-se seama de cerințele de trai din Germania. La vremea cuvenită, Noi vă vom recomanda personalul cleric necesar, luând în considerare misiunea ce o are de îndeplinire atât ca pregătire pe tărâm intelectual, cât și național”⁷¹.

Consulatul General Regal al României din Germania, prin reprezentantul său Dragoș Cotlarciuc, redactează un raport pe 20 ianuarie 1941, după ce se informează la fața locului: „În Baden-Baden există o singură româncă, căsătorită cu un german. Mai sunt vreo 30 de ortodocși, în majoritate ruși refugiați. Marchizul de Baden, căsătorit cu o principesă greacă (care se pare că ar fi vară primară cu M.S. Regina mamă Elena) și a cărei cununie a fost celebrată în Capela Sturdza, îl susține pe actualul paroh, preotul Ștefăruță, de care a fost cununat. Capela este foarte bine îngrijită, nu are însă încălzire, din care cauză nu se pot ține acum servicii religioase. Ele se țin din două în două duminici.

Casa parohială este în stare bună, foarte curat ținută, însă fără orice confort modern. Mobila aparține parohului și este un cadou al Marchizului de Baden. Stând de vorbă cu preotul Ștefăruță, acesta mi-a istorisit că a fost numit de către Mitropolitul Pimen la Capela din Baden-Baden, fără leafă. După moartea mitropolitului Pimen, fusese trimis la Baden-Baden arhimandritul Bonteanu, care însă nu ar fi fost acceptat de eforie. De atunci, situația a rămas neclarificată până azi. Preotul Ștefăruță, care este cetățean român originar din Basarabia și a cărui familie se află astăzi refugiată în România, vorbește bine românește și mi-a făcut impresie

bună. Precizez că am sosit neașteptat, ca un simplu vizitator și mi-am declinat calitatea abia la sfârșitul convorbirii. În localitate se află și o biserică rusească, care nu are preot și unde preotul Ștefăruță celebrează din două în două duminici serviciul religios în limba rusă. La capelă, susține Sfinția Sa, îl celebrează în limba română, așa cum cere și testamentul Prințului Sturdza, dar neavând cântăreț român, trebuie să recurgă la serviciile cântăreților de la biserică rusească; numai când marchizul cu soția sa asistă la serviciu, atunci, din deferență, îl ținem în limba grecească”⁷².

Situația capelei nu suferă nicio schimbare mult timp. O informație interesantă ne parvine prin adresa Mitropolitului Moldovei și Sucevei adresată Ministerului Cultelor și Artelor din 8 iulie 1944, privind detașarea preotului Visarion Puiu la capelă începând cu 1 august 1944. Se face și precizarea că preotul Visarion Puiu a fost până atunci preot ajutor la Biserica din Berlin și îndrumător cultural și religios pentru lucrătorii și ucenicii români din Germania⁷³.

Ultima informație din acest volum de documente este legat de decesul preotului Ștefăruță, care este relatat de preotul Ștefan Alexe: „Preotul Mihail Ștefăruță a încetat din viață, în vârstă de 96 de ani, în orașul Baden-Baden, la 29 august 1979, ora 9 dimineața, după o suferință de câteva zile. Întrucât preotul M. Ștefăruță era parohul parohiei ortodoxe ruse din Baden-Baden din anul 1921, de înmormântare s-a îngrijit Î.P.S. Arhiepiscop Irineu din Viena.

Au fost de față numeroși credincioși ruși și români, ortodocși și de alte confesiuni, prințul Eugen de Baden cu soția, primarul general al orașului și alte oficialități. Slujba s-a săvârșit în limba română și rusă”⁷⁴.

Istoria capelei se oprește aici, din motive de documentare, la nivelul anului 1979. Aceasta nu înseamnă că istoria capelei Mihail Sturdza nu a evoluat pozitiv, pentru că în pre-

zent sunt informații care scot în evidență reabilitarea și o activitate religioasă și culturală deosebit de activă.

ROMANIAN CHAPEL FROM BADEN - BADEN

The article presents information regarding the construction and the priests that served in the Romanian chapel from Baden-Baden, Germany.

Keywords: Mihail Sturdza, chapel, Baden-Baden, 1863-1866, Moldova Metropolitan Church

NOTE

1 Preotul dr. V. Pocitan a publicat mai multe lucrări, printre care și „Capela românească din Lipsca”, 1927.

2 Preot dr. Vasile Pocitan, „Capela românească din Baden-Baden”, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1928, p. 19.

3 Capela românească de la Lipsca (Leipzig) a fost înființată de negustorii români care activau în această zonă din Germania. Capela a fost sfințită la 7 septembrie 1858 cu hramul Sf. Gheorghe și a funcționat efectiv în perioada anilor 1861-1881, când, din lipsa fondurilor, a fost desființată.

4 În subsolul lucrării, încă de la început se face o remarcă îndreptățită legată de noțiunea de capelă: „Nu înțeleg de ce atât bisericilor noastre din Paris, cât și celor din Baden-Baden, li se zice **capelle**. În limba străină, capelă înseamnă bisericuță, paraclis, iar pe românește capelă înseamnă pălărie. Deci mai bine: biserica românească din Baden-Baden”.

5 Preot V. Pocitan, *op. cit.*, p. 3.

6 *Ibidem*, p. 4.

7 *Ibidem*.

8 Mihai Dim. Sturdza, „Omăgiu la 80 de ani”, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași: Sorin Iftimi, „Portretele domnitorului Mihail Sturdza”, p. 145. Pictorul Perignon a fost medaliat în 1844 la Salonul de Pictură de la Paris.

9 *Ibidem*, pp. 146-147.

10 Preot Dr. V. Pocitan, *op. cit.*, p. 5.

11 Ioana Beldiman, „Sculpturi franceze”, Editura Simetria, 2005, p. 107.

12 *Ibidem*, p. 109.

13 Preot Dr. V. Pocitan, *op. cit.*, p. 7.

14 Dorin-Demostene Iancu, „*Capela Ortodoxă Română «M. Sturdza» de la Baden-Baden în lumina unor noi documente*”, Editura Doxologia, 2013, p. 10.

15 *Ibidem*, p. 8.

16 *Ibidem*, p. 9.

17 *Ibidem*, p. 11.

18 *Ibidem*, pp. 13-19.

19 Dorin-Demostene Iancu, „*Capela Ortodoxă Română M. Sturdza de la Baden-Baden*”, Editura Doxologia, 2013, scrisoarea din 17 octombrie 1901, p. 21.

20 *Ibidem*, Scrisoarea din 15 iulie 1904, p. 24.

21 Neofit Scriban, preot, director al Școlii Trei Ierarhi și profesor la seminarul din Iași. Filaret Scriban, preot, profesor la Academia Mihăileană și autorul „Istoriei Bisericii Române”. Romulus Scriban, profesor de istorie și economie la Școala Comercială din Galați, tatăl lui Iuliu Scriban și August Scriban, autorul „Dicționarului Limbii Române” din 1939.

22 Dorin-Demostene Iancu, *op. cit.*, p. 26.

23 *Ibidem*, p. 28.

24 Visarion Puiu a fost episcop de Argeș (1921-1923), episcop de Hotin cu sediul la Bălți (1923-1935), mitropolit al Bucovinei (1935-1940), mitropolit al Transnistriei (1942-1943) și cărmuitor al Eparhiei românilor din străinătate (1945-1958).

25 Dorin-Demostene Iancu, *op. cit.*, p. 30.

26 *Ibidem*, p. 38.

27 *Ibidem*, pp. 42, 43, 46.

28 *Ibidem*, pp. 48-49.

29 *Ibidem*, p. 52.

30 *Ibidem*, p. 53.

31 *Ibidem*, p. 54.

32 *Ibidem*, p. 56.

33 *Ibidem*, p. 57.

34 *Ibidem*, p. 61.

35 *Ibidem*, p. 62.

36 *Ibidem*.

37 *Ibidem*, p. 65.

38 *Ibidem*, p. 66.

39 *Ibidem*, p. 67.

40 *Ibidem*, p. 68.

41 *Ibidem*, p. 70.

42 *Ibidem*, p. 72.

43 *Ibidem*, p. 74.

44 *Ibidem*, p. 75.

45 *Ibidem*, p. 76.

46 Ioan Popescu-Mălăiești (1874-1953), care a fost hirotonit diacon la Capela Română din Baden-Baden, a obținut doctoratul în litere și filosofie la Universitatea din Strasbourg în anul 1903. Profesor la Facultatea de Teologie din București (1907-1939).

47 Vartolomeu Stănescu a slujit ca ierodiacon la Capela Română din Paris în perioada iulie 1905-noiembrie 1909 Chapelle Michel Stourdza.

48 Dorin-Demostene Iancu, *op. cit.*, pp. 77-80.

49 *Ibidem*, p. 81.

50 *Ibidem*, pp. 82-84.

51 *Ibidem*, p. 87.

52 *Ibidem*, pp. 88-89.

53 *Ibidem*, p. 90.

54 *Ibidem*, pp. 91-92.

55 *Ibidem*, p. 94.

56 *Ibidem*, p. 96.

57 *Ibidem*, p. 98.

58 *Ibidem*, p. 100.

59 *Ibidem*, p. 102.

60 *Ibidem*, pp. 106-107.

61 *Ibidem*, p. 117.

62 *Ibidem*, p. 123.

63 *Ibidem*, p. 127.

64 *Ibidem*, pp. 138-139.

65 *Ibidem*, p. 141.

66 *Ibidem*, p. 142.

67 *Ibidem*, p. 143.

68 *Ibidem*, p. 148.

69 *Ibidem*, p. 149.

70 *Ibidem*, p. 157.

71 *Ibidem*, p. 158.

72 *Ibidem*, p. 161.

73 *Ibidem*, p. 163.

74 *Ibidem*, p. 162.

Biserica „Înălțarea Domnului” (Biserica Eroilor) – vedere frontală

BISERICA „ÎNĂLȚAREA DOMNULUI” (BISERICA EROILOR) DIN MUNICIPIUL GIURGIU

**Dr. Gabriel-Felician
CROITORU¹**

După reinstaurarea administrației românești în orașul Giurgiu, aici a început un proces lent, dar sigur, de construire a unor biserici destinate nevoilor populației creștine. Astfel, pe întreaga perioadă a secolului al XIX-lea, au fost construite noua Biserică „Adormirea Maicii Domnului” (1840) – actuala catedrală episcopală și singura existentă în perioada administrației otomane, Biserica „Sfântul Nicolae” (1830) – prin transformarea geamiei Bairacli, Biserica „Sfânta Treime” (1864) din noul cartier Smârda, Biserica „Buna Vestire” (1863) – a comunității grecești, Biserica „Sfântul Gheorghe” (1838) din cartierul Verde și Biserica „Sfântul Haralambie” (1848), toate ortodoxe, acestora adăugându-se prima Biserică Catolică (1885)².

Primul Război Mondial a avut consecințe catastrofale pentru Giurgiu, între 1916 și 1918 orașul suferind distrugerii semnificative. Bombardamentele din vara anului 1916 și anii ocupației militare asupra Giurgiului au dus la distrugerea orașului în proporție de 80%, putându-se spune, în concordanță cu aprecierile contemporanilor, că nici un alt oraș din Vechiul Regat al României nu a suferit atât de multe și profunde distrugerii.

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

Giurgiu s-a reclădit treptat și a intrat în circuitul normal al activităților economico-sociale, iar experiența traumatizantă prin care a trecut orașul și locuitorii săi, dar mai ales prinosul de sânge al soldaților români căzuți pe diferite fronturi au făcut ca autoritățile locale să ia în calcul construirea unui lăcaș de cult destinat memoriei acestora.

Astfel, în anul 1926, comitetul giurgiuvean al Așezământului Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor (devenit din anul următor Asociația „Cultul Eroilor”) a luat inițiativa propunerii construirii unei capele militare, în care preoții garnizoanei Giurgiu să poată oficia slujbe pentru pomenirea eroilor care s-au jertfit pentru țară. Capela militară urma să fie amplasată în imediata apropiere a cimitirului eroilor înmormântați în curtea Spitalului din Giurgiu.

Terenul pentru edificarea capelei și a mausoleului a fost donat de Primăria orașului Giurgiu, iar proiectul pentru construirea celor două obiective i-a fost încredințat arhitectului bucureștean State Baloșin.

Personalitate cunoscută a arhitecturii românești, dar poate insuficient popularizată, a dovedit pe parcursul carierei sale de aproape 40 de ani o incontestabilă valoare, măsura acesteia fiind dată de moștenirea sa profesională. Născut la 16 septembrie 1885, în satul Negoiești din județul Mehedinți, State Baloșin a fost al unsprezecelea copil al unei familii de țărani mijlocași. Școala primară a urmat-o la Baia de Aramă, fiind admis apoi la Colegiul Național „Carol I” din Craiova, pe care l-a terminat în 1905-1906 și unde s-a menținut constant printre bursieri³. După absolvirea liceului, s-a înscris la Școala Superioară de Arhitectură din București, iar în paralel, pentru a-și susține studiile, s-a angajat ca impiegat în cadrul Ministerului de Finanțe. După absolvirea facultății, în anul 1915, a fost promovat ca desenator, în același mi-

nister, unde, de altfel, și-a desfășurat întreaga activitate profesională. Aici, dând dovadă de pricepere și inițiativă, a parcurs toate treptele profesionale, de la impiegat, desenator, arhitect, conductor arhitect, sub-șef, șef de secție, șef de serviciu, inspector al arhitecturii, sub-director și, în fine, director, în intervalul 1940-1945, la finele acestei perioade fiind pensionat.

State Baloșin a fost membru în Societatea Arhitecților din România (fondată în 1891), și în Corpul Arhitecților din România (înființat în 1932), transformat ulterior în Colegiul Arhitecților din România⁴.

Cu adevărată excepțională a fost activitatea lui State Baloșin în conceperea și realizarea monumentelor eroilor români din primul război mondial, printre acestea numărându-se monumentul de la Mateiaș (împreună cu arhitectul D. Ionescu-Berechet), monumentul eroilor de la Cerna din parcul orașului Turnu-Severin sau monumentul eroilor de la Slobozia, județul Vlașca. În această pleiadă intră și Mausoleul Eroilor și Biserica „Înălțarea Domnului” din Giurgiu, concepute într-un stil arhitectural simplu, care îmbina stilul neoromânesc și stilul modern al epocii.

La Giurgiu, State Baloșin a conceput construirea unei biserici în plan treflat, cu două abside laterale, o cupolă centrală și cu o turlă principală, a cărei înălțime, depășea la acel moment toate clădirile orașului, precum și patru turlă mai mici, așezate în jurul cupolei centrale la nord-est, nord-vest, sud-est și sud-vest. Pe frontispiciul bisericii a fost prevăzut un ansamblu ornamental, compus din doi vulturi și doi dorobași, în mărime naturală⁵.

Lucrările au fost încredințate antreprenorului giurgiuvean Trifu Catană, iar piatra de temelie a bisericii a fost pusă în ziua de 15 august 1926. Cu această ocazie a fost oficiată și o slujbă religioasă, de către

un sobor de preoți civili și militari în fruntea cărora s-a aflat Episcopul Armatei, PS dr. Ion Stroe, la ceremonie asistând, alături de populație, o serie întreagă de oficialități civile și militare din București și Giurgiu. În aceeași zi, la fundația bisericii a fost așezat și un „act de fundație”, în care era înscrisă data începerii lucrărilor, numele personalităților aflate la conducerea statului și următorul text: „Așezând la temelia acestui sfânt locaș, documentul de față, gândul nostru se îndreaptă cucernic către cei morți pentru țară, cu nădejdea că pomenirea lor zilnică în altarul sfintei biserici să fie pildă sfântă și puternic îndemn către unire, celor ce rămân după noi”⁶.

Pentru suplimentarea fondurilor destinate construirii bisericii, cel mai probabil în anul 1927, Comitetul Județean Vlașca al Societății „Cultul Eroilor” a editat și o carte poștală⁷, ce a fost pusă în vânzare la prețul de 5 lei, pe care apare primul proiect al Mausoleului și Capelei militare din Giurgiu, realizate de State Baloșin⁸.

Lucrările efective de construcție au fost începute abia în 1927, dar ele au fost sistate în toamna anului 1928, din cauza lipsei fondurilor, când se ajunsese la nivelul ferestrelor. Criza economică începută în 1928-1929 și efectele acesteia au condus la sistarea totală a lucrărilor de construcție pentru o perioadă de circa 7 ani, ceea ce a determinat degradarea treptată a lucrărilor deja executate. Mai mult decât atât, s-a luat în calcul abandonarea construirii bisericii, demantelarea zidurilor acesteia și vânzarea la licitație publică a materialelor ce mai puteau fi refolosite, în vederea achitării creditelor⁹.

Situația s-a schimbat radical în anul 1935, când la comanda Regimentului 5 Dorobanți și a Garnizoanei Giurgiu a fost numit colone-

lul Traian Ghigortz, în același an fiind investit și în funcția de prefect al județului Vlașca. Militar de carieră, Traian Ghigortz a absolvit Școala de Ofițeri și Școala Superioară de Război, desfășurându-și activitatea în cadrul mai multor unități și mari unități ale Armatei Române. Printre acestea s-au numărat Regimentul 6 Infanterie, Regimentul 37 Infanterie, Regimentul 10 Vânători, Divizia 8 Infanterie, Regimentul 3 Grăniceri, Regimentul 5 Infanterie etc.

Prin prisma noii sale funcții, dar și a dinamismului ce îl caracteriza, colonelul Traian Ghigortz a luat cunoștință de starea în care se afla construcția bisericii, implicându-se în finalizarea proiectului început în 1927. Prin urmare, la apelul făcut de Comitetul Parohial al bisericii, de a lua măsurile convenite pentru terminarea lucrărilor, colonelul Traian Ghigortz a răspuns afirmativ, iar militarii au luat inițiativa construirii sfântului locaș și tot militarii au fost cei care au terminat lucrarea.

În paralel, pentru urgentarea terminării construcției și strângerea de fonduri,

Comitetul Parohial a luat măsura modificării parțiale a proiectului inițial, în sensul micșorării înălțimii turnului principal și neexecutării ansamblului ornamental de pe frontispiciul bisericii. De asemenea, a fost realizată o invitație către toți șefii de instituții din localitate pentru a contribui personal și de a face colete printre salariați și a fost difuzat un apel către toate unitățile militare din țară.

La rândul său, pentru a impulsiona terminarea lucrărilor, colonelul Traian Ghigortz a ordonat formarea a două comitete, formate din militari, ambele plasate sub coordonarea sa. Primul dintre acestea, Comitetul Parohial, era compus din colonel Traian Ghigortz – președinte și prefect al județului Vlașca, locotenent-colonel Ion Marinescu, căpitan Ion Marinescu și plutonier major Pandele Ștefanide. Cel de-al doilea, Comitetul de Construcție, era compus din colonel Tiberiu Chiliman – președinte, maior Ion Mihail, căpitan dr. Toma Moraru și căpitan Daniil Spălățescu.

Cele două Comitete au făcut apel în primul rând la ofițerii și subofițerii din Garnizoana

Mausoleul Eroilor

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

Mausoleul Eroilor (intrarea principală)

Giurgiu, pentru o contribuție lunară, cu o cotă din soldă, până la terminarea construcției. De menționat că unii dintre aceștia nu numai că au contribuit din soldă, dar au și lucrat în mod efectiv, alături de ostași, pe șantier. În ceea ce privește soldații, au constituit întreaga mână de lucru calificată și necalificată. La toate acestea s-a adăugat și o subvenție de 400.000 de lei venită din partea Primăriei orașului Giurgiu.

Prin efort susținut, în anul 1930 a fost finalizată faza de construcție a bisericii și, în același an, a fost realizată și pictura interioară, în ulei, de către pictorul bucureștean Paul Popescu Molda¹⁰. Sculptura catapetesmei și a stranelor a fost făcută de către sculptorul Ion Dumitrescu din București, operă care evidențiază un înalt simț artistic. Pictura catapetesmei, lucrată în stil bizantin, se datorează lui Dimitrie Hornung¹¹, după schițele executate de pictorul Georg von Löwenthal¹², lucrare de o deosebită valoare artistică.

La finele anului 1939 s-a făcut și sfințirea bisericii, slujba fiind oficiată de PS Dr. Partenie Ciopron¹³, Episcopul Armatei, înconjurat de un numeros sobor de preoți. Cu această ocazie, ca pisanie, a fost dezvelită o placă de marmură roșie, cu următorul conținut: „În anul 1939 după Christos, sub domnia glorioasă a Majestății Sale Regele Carol al II-lea, Moștenitor al Tronului fiind Măria Sa Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, Patriarh al României Înalt Prea Sfinția Sa Nicodim, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, la cârma țării aflându-se Guvernul condus de domnul Constantin Argetoianu, președintele Consiliului de Miniștri, ministru de Interne domnul Nicolae Otescu, ministru al Apărării Naționale domnul General Ioan Ilcuș, ministru al Cultelor și Artelor domnul dr. N. Zigre, Episcop militar de Alba Iulia PS dr. Partenie Ciopron, Rezident Regal al Ținutului Bucegi domnul profesor Gheorghe Alexianu, Prefect al județului Vlașca domnul Colonel Traian Ghigortz și Primar al orașului Giurgiu domnul Alexandru Navrea, urmând pilda strămoșilor, așa cum se desprinde din cartea de vitejie a trecutului, s-a zidit această sfântă biserică cu hramul „Înălțarea Domnului” în orașul Giurgiu, pe aceste locuri stropite cu sângele vitejilor oșteni ai marelui Voievod Mihai Viteazul și a tuturor vitejilor, care au primit moarte de eroi și s-au încununat cu cununia vitejii și a dreptății, în timpul Marelui Război de Întregire a Neamului. Ziditu-sa și împodobitu-sa acest sfânt locaș, întru pomenirea veșnică a eroilor jertfiți pentru întregirea neamului românesc și întru înălțarea sufletului ostășesc prin stăruința domnului Colonel Traian Ghigortz, Prefectul județului Vlașca, cu colaborarea ofițerilor și subofițerilor din Garnizoana Giurgiu, în frunte cu domnul Colonel I. D. Popescu, comandantul Regimentului 10 Artilerie și al Garnizoanei Giurgiu, și domnul Colonel Vasile Pascu, comandantul Regimentului 5 Dorobanți și a Comitetului de Construcție, format din domniile Colonel Tiberiu Chiliman, Maiorul Ioan Mihail, Căpitan dr. Toma Moraru și Căpitan Daniel Spălățescu, confesor al Garnizoanei fiind c.s. preotul Popescu Nicolae și cu sprijinul autorităților civile și militare și a bunilor creștini din Giurgiu, București și din județul Vlașca, după planurile domnului arhitect State Baloșin s-a sfințit acest Dumnezeesc locaș în ziua de 10 decembrie 1939, de către Prea Sfințitul Episcop militar Partenie Ciopron, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. Așezând această piatră, gândul nostru se îndreaptă către cei jertfiți pentru Țară, cu nădejdea că pomenirea lor la altarul acestei sfinte biserici va fi celor ce rămân după noi pildă sfântă și puternic îndemn către unire”.

O altă piatră, tot de marmură roșie, este așezată chiar lângă pisanie,

purtând următorul text: „Doamne Dumnezeu, Luând aminte la Dumnezeștile cuvinte ale Sfântului Apostol Pavel, unde zice «privind la mai marii voștri să le urmați credința» și având în suflelele noastre veșnica aducere aminte de jefa bravilor nostri eroi căzuți pe câmpul de luptă, ne-am ostenit a ridica acest sfânt locaș, noi, Comitetul Parohial compus din: colonel Traian Ghigortz – președinte, Prefectul județului Vlașca, lt. colonel Ioan Marinescu, Căpitan Emanoil Greceanu, Căpitan Victor Popescu, Căpitan Corneliu Mihăescu, Căpitan Preot Nicolae Popescu, Plot. Major Oprea Păun, Plot. Major Pandele Ștefanide. Aceiași simțire și râvnă ne-a îndemnat a sta alături cu cuvântul și cu fapta și pe noi, cei ce alcătuim Comitetul de Construcție, alcătuit din: Colonel Tiberiu Chiliman – președinte, Maior Ioan Mihail, Căpitan dr. Toma Moraru, Căpitan Daniel Spălățescu. Fie ca sfințele rugăciuni ce se vor înălța aci, să sfințească pentru Împărăția Cerurilor, sufletul celor morți pentru Patrie și să încălzească pentru aceiași dragoste de glie și de neam generațiile viitoare”.

După adoptarea Decretului nr. 177 din 4 august 1948 referitor la regimul general al cultelor religioase, clerul militar a fost desființat, prin abogarea Legii nr. 68 din 19 martie 1937 pentru organizarea clerului militar, iar Biserica „Înălțarea Domnului” – cunoscută în rândul populației giurgiuvene drept „Biserica Eroilor” – a fost trecută din jurisdicția Ministerului de Război sub cea a Bisericii Ortodoxe Române¹⁴.

Primele reparații asupra bisericii, după inaugurarea sa, au fost realizate în intervalul 1964-1966, în timpul slujirii preoților Niță Burcea și Marin Trandafir. Astfel, au fost dărâmate cele 4 turle mici, existente în jurul turlei centrale, care erau orientate înspre N-V, N-E, S-V și S-E, s-a reparat acoperișul, s-au refăcut

tencuielile exterioare și s-a restaurat pictura bisericii. Pe fondul unor lucrări edilitare, începând cu 1984-1985, s-a luat în calcul translatarea pe un alt amplasament al bisericii sau chiar demolarea lăcașului, autoritățile promițând chiar reconstruirea bisericii în forma și dimensiunile inițiale, dar pe un alt amplasament. Proiectul demolării sau translatarea bisericii a fost abandonat în anul 1989, când printr-o adresă a Consiliului Culturii și Cultelor, semnată de Suzana Gâdea¹⁵ și Tamara Dobrin¹⁶, se menționa că întregul complex arhitectural, format din Biserica „Înălțarea Domnului” și Mausoleul Eroilor, putea rămâne pe amplasamentul actual.

Între anii 1994-1995 s-a trecut la reparația exterioară a bisericii, în condițiile în care clădirea, importantă din punct de vedere istoric și arhitectural¹⁷, suferise distrugerii majore, îndeosebi la nivelul turlei principale, cu ocazia evenimentelor din decembrie 1989. Conform devizului, bisericii urma să i se redea aspectul original, prin refacerea celor 4 turle mici, lucru care nu s-a putut realiza din cauza fondurilor. În data de 23 aprilie 1999, în perioada slujirii preoților Stelian Roșioru și Gheorghe Ion și în prezența Episcopului Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, PS Teodosie Snagoveanu, biserica a fost resfințită.

În prezent, biserica este deservită de preoții Sabin Măț, Stelian Duțu și Ciprian Vișoiu, aflându-se în jurisdicția canonică a Sfintei Episcopii a Giurgiului și a PS Ambrozie Meleacă.

În paralel cu biserica, în imediata apropiere a acesteia și tot după un proiect semnat de arhitectul State Baloșin, a fost construit și Mausoleul Eroilor. Lucrarea a fost comandată tot de către filiala Giurgiu a Asociației „Cultul Eroilor”, fiind realizată, în cea mai mare parte, prin contribuție publică. Inițiativa de fapt

a proiectului a fost principesa Alexandrina (Didina) Cantacuzino¹⁸, care deținea funcția de președinte de onoare a Consiliului Național al Femeilor Române, aceasta având și inițiativa construirii Mausoleului de la Mărășești și a altor monumente dedicate eroilor români din Primul Război Mondial¹⁹.

Piatra de temelie a fost pusă, ca și în cazul Bisericii „Înălțarea Domnului”, în ziua de 15 august 1926, lucrările prelungindu-se până în anul 1939, când mausoleul a fost inaugurat oficial având la intrare următorul text: „În al IX-lea an al domniei Majestății Sale Regele Carol al II-lea s-a înfăptuit acest locaș de către Societatea Cultul Eroilor, Comitetul Central, București, 1939”.

În interiorul acestuia, la demisol, sunt depuse, în trei cripte, osemintele a 359 de eroi români identificați, căzuți în bătăliile desfășurate în județul Vlașca în toamna anului 1916 (la Giurgiu, Naipu, Prunaru și Bălăria) sau în prizonierat în Bulgaria, și a 69 militari germani, morți în Spitalul din Giurgiu, în perioada 1916-1918²⁰, al căror nume este inscripționat pe cele șapte plăci de marmură albă. Alături de aceștia, într-un osuar, se păstrează osemintele a 4.000 militari români neidentificați, cărora li de adaugă cele ale unui ofițer bulgar decedat în 1913 și osemintele a 3 soldați francezi, aparținând trupelor coloniale, decedați în anul 1918.

Clădirea Mausoleului a fost reabilitată cu sprijinul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor și al Consiliului Local Giurgiu, fiind reinaugurat și resfințit în data de 7 decembrie 2007²¹, păstrându-se toate elementele originale, inclusiv una din plăcile de marmură cu inscripția: „Cei ce căzut-au pentru țară/ Pe lanul câmpului bogat/ Jertfind o-întreagă primăvară/ Nu au murit, ci au înviat”.

THE „ÎNĂLȚAREA DOMNULUI” CHURCH (THE HERO'S CHURCH) FROM GIURGIU

The „Înălțarea Domnului” Church, known also like the Hero's Church, from Giurgiu was built in 1926-1939 by the grate architect State Baloșin, like a paying homage for the Romanian heroes who died in the First World War.

The church was built in a very simple architectural style in which were combined the Romanian style and the modern style of the epoch. The church became representative for the Romanian Army because the militaries contributed decisive for completion of the building work.

Very close to the church was built a Mausoleum of the Heroes, inaugurated in 1939. Here are resting about 4.500 soldiers bones, identified or unidentified from the Romanian, French, German and Bulgarian armies.

Keywords: the Hero's Church, the Romanian Army, Giurgiu, State Baloșin, Mausoleum of the Heroes

NOTE

1 Liga Navală Română – filiala Constanța.

2 Vezi Gabriel-Felician Croitoru, *Bisericile ortodoxe din orașul Giurgiu în secolul al XIX-lea*, în *Studia varia in honorem professoris Panait I. Panait octogenarii*, coordonator Andreea Atanasiu-Croitoru, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2011, pp. 168-184.

3 „Arhivele Olteniei”, an XV, nr. 86-88, iulie-decembrie 1936, p. 454.

4 Despre viața și activitatea lui State Baloșin, a se vedea materialul postat de Simina Stan pe <http://arhitectura-1906.ro/2013/08/state-balosin/> (accesat în 3 aprilie 2016).

5 Mircea Alexa, *O carte poștală editată de Societatea „Cultul Eroilor”, Comitetul Județean Vlașca*, în „România Eroică”, an XVII, nr. 2 (49), 2014, serie nouă, p. 48.

6 Constantin Enache, *Municipiul Giurgiu – compendiu monografic*, Editura Universul Familiei, București, 2005, p. 284.

7 Un exemplar se află și la Muzeul Județean „Teohari Antonescu” din Giurgiu, donat de ing. Lucian Iliescu, fost primar al municipiului Giurgiu în perioada 1996-2012 (cf. Mircea Alexa, *op. cit.*, p. 48).

8 Mircea Alexa, *op. cit.*, p. 48.

9 Constantin Enache, *op. cit.*, p. 285.

10 Paul Popescu Molda (1884-1955), unul din cei mai cunoscuți pictori români din perioada interbelică, a absolvit Școala de Arte Frumoase din București și Academia de Arte Frumoase din Veneția. Temele sale sunt foarte diversificate, plecând de la peisaje și portrete, până la pictură bisericească. Alături de pictura Bisericii „Înălțarea Domnului” din Giurgiu, Paul Popescu Molda a mai pictat bisericile „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” – Mântuleasa și „Sfântul Elefterie Vechi” din București, Catedrala Arhiepiscopală din Roman, iconostasul Catedralei ortodoxe din Turda etc.

11 Dimitrie Hornung (1909-1972), pictor și gravor, adept al stilului neobizantin.

12 Pictor, grafician, pedagog și maestru al primelor generații de artiști plastici din România de după Primul Război Mondial, baronul Georg von Löwenthal (1897-1964) a fost și un remarcabil om de teatru. Născut într-o familie danezo-rusă, cu origini nobiliare, format în Rusia avangardelor artistice, s-a afirmat ca pictor decorator în Bucureștiul anilor '20, devenind ulterior, timp de aproape un deceniu, și scenograful Teatrului Național din Cernăuți.

13 Partenie (nume de mirean Ștefan-Petre) Ciopron (1896-1980), Episcop al Armatei (1937-1948) și Episcop al Romanului și Hușilor (1962-1978) (pr. Petru Pinca, *Partenie Ciopron – Episcop al Armatei române (1937-1948) – viața și activitatea*, în „Altarul Reîntregirii”, nr. 2, mai-august 2007, pp. 186-242).

14 La articolul 59 Decretul nr. 177 din 4 august 1948 stipula că „Bisericele și capelele militare, cu întregul lor inventar, trec în proprietatea parohiilor de același cult, în circumscripția cărora se află”.

15 Suzana (Susănica) Gâdea (1919-1996), inginer chimist și om politic în perioada regimului comunist. Între 1976 și 1979 a deținut funcția de ministru al Educației și Învățământului, apoi între 1979 și 1989 a fost președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, cu rang de ministru. Între 1979 și 1989 a fost și membră a Comitetului Politic Executiv al Partidului Comunist Român.

16 Tamara Dobrin (1925-2002), membru supleant (1974-1976) și membru plin (1976-1989) al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

17 Biserica „Înălțarea Domnului” din Giurgiu este inclusă la poziția nr. 251, având codul GR-II-m-B-14877.02, în Lista monumentelor istorice, actualizată prin Ordinul ministrului Culturii și Cultelor nr. 2314/8 iulie 2004.

18 Principesa Alexandrina Cantacuzino (1876-1944), personalitate marcantă a mișcării feministe din România în perioada interbelică.

19 Mircea Alexa, *op. cit.*, p. 48.

20 Din cauza numărului foarte mare, o parte a răniților germani din București a fost transportată la Spitalul din Giurgiu. Cei care au murit, au fost înmormântați într-un cimitir din apropierea Spitalului, fiind ulterior reînhamuți în Mausoleul de la Giurgiu.

21 General de brigadă (ret) Petre Stoica, *Instituția Cultul Eroilor în perioada interbelică*, în „România Eroică”, an XVII, nr. 2 (49), 2014, serie nouă, p. 45.

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” ȘI GRĂNICERII MARAMUREȘENI

**Dr. Laurențiu
BATIN'**

Începând cu anul 1932, numărul trecerilor de la greco-catolici la ortodocși a început să crească simțitor, ajungând undeva la peste 1.200. În aceste condiții a fost imperios necesară construirea unei biserici ortodoxe în Vișeu de Sus. Dar pentru aceasta trebuiau fonduri serioase și din această cauză, parohul locului a făcut diverse apeluri unor instituții și autorități naționale și județene în vederea obținerii unui sprijin material consistent. Vom reda în continuare câteva astfel de apeluri:

- Prin adresa nr. 72 din 1 aprilie 1932, preotul Sebastian i-a trimis **regelui Carol al II-lea o scrisoare prin care îi cere sprijinul și din care redăm următoarele:** „Maiestate, noi ne-am străduit și ne străduim mereu să înjghebam un fond pentru edificarea unei biserici ortodoxe și începutul l-am făcut cu ajutorul vrednicului **comandant al Companiei de Grăniceri din localitate**, care ca bun român și bun creștin își dă seama de importanța ce prezintă această chestiune. Ne-am unit și luptăm împreună - **biserica și armata** - pentru ca idealul nostru de a avea o bisericuță, să se înfăptuiască. **Această bisericuță, pentru mine preotul, va fi și pichetul de veghe al ostașului și grănicerului și uniți într-un cuget** ne vom strădui din răspuțeri și până la ultima noastră suflare să ajutăm la propășirea scumpei noastre Patrii și a o feri de suferințe.

La aceasta ne determină dragostea noastră pentru Țară în general și în special, dragostea ce păstrăm Maramureșului, - căci Marele, Viteazul și mult Înțeleptul și Regretatul Nostru Rege Defunct Ferdinand I a sfințit acest colț de Țară prin cele câteva zile petrecute la **Castelul său din Făina și și-a**

exprimat plăcerea și bucuria ce a simțit-o la vederea acestor plaiuri ca fiind unele dintre cele mai frumoase din câte le are România Mare¹².

• Prin adresa nr. 182 din 22 noiembrie 1932, preotul Sebastian Sârcu îi scrie **Episcopului Armatei, Preasfințitului dr. Ioan Stroia**, cel care a sfințit biserica din Săcel, Maramureș, un material din care spicuim următoarele: „În punctul cel mai de nord al Țării Românești, între munți și în imediata apropiere a frontierelor ungurești și cehoslovace, există comuna Vișeu de Sus, județul Maramureș, cu o populație de aproape 16.000 de locuitori, dintre care numai 4.000 români, restul evrei, unguri, germani, polonezi, ruși, cehoslovaci etc.

Până în 1927 toți acești 4.000 de români, erau de confesiune greco-catolică, iar de atunci încoace, cu multă muncă și osteneală am reușit să convingem peste 1.200 dintre ei să treacă la religia strămoșească ortodoxă... parohia noastră este săracă, nu avem nici un fel de avere decât terenul pe care urmează a se construi biserica... ne-am gândit să ne adresăm I.P.S. Voastre cu următoarea umilă rugămintă: Dacă ați adresa acum cu ocazia sărbătorilor Crăciunului, o pastorală către toate formațiunile militare ale căror stăpân sufletesc sunteți, poate aceștia prin subscripții între ostașii țării, poate s-ar aduna fondurile necesare pentru ridicarea unei biserici care să nu se simtă umilită față de catedrala de care dispun ungarilor în această localitate...³.

• Prin adresa nr. 179 din noiembrie 1932, preotul Sârcu se adresează **Patriarhului Miron Cristea**: „**Începem prin a ne adresa Sanctității Voastre, cu umila rugămintă, ca din fondurile Patriarhiei, să binevoiți a ne ajuta cu cât va fi posibil, pentru ca cel puțin să începem opera de clădire a bisericii ortodoxe...**”⁴.

• Deoarece părintele Miron Codrea Nuțu din Vișeu de Jos, reușise în februarie 1932, în cadrul unei audiențe să-l convingă pe regele Carol al II-lea să devină ctitor al bisericii pe care o construia, ieromonahul Sebastian Sârcu face același demers către Casa Regală a României solicitând ca Marele Voievod de Alba Iulia, Mihai, să primească a fi ctitorul bisericii. Din nefericire nu s-a primit niciun răspuns, sau dacă s-a primit el s-a pierdut⁵.

• Preotul Sârcu a solicitat ajutor chiar și președintelui Uniunii Ofițerilor de Rezervă, **generalului Rujinski**: „Noi cu mari jertfe și sacrificii și numai cu ajutorul **Armatei Române**, care ne dă și mâna de lucru, am început un sfânt locaș de închinăciune, însă pentru a-l duce la bun sfârșit ne trebuie ajutoare. De aceia ne adresăm tot la bunii noștri militari, care în tot timpul au știut a-și face datoria chiar și față de sfânta noastră biserică”⁶.

În data de 9 noiembrie 1932, generalul de brigadă Uică Nicolae a venit la reședința **Regimentului 7 Grăniceri Baia Mare, ocazie cu care a inspec-**

tat Regimentul la Școala Instructorilor, o parte din frontieră (Satu Mare, Sighet și Vișeu) și la reședința Regimentului, remarcând peste tot starea jalnică a spațiilor de cazare⁷. Cu această ocazie se pare că a avut loc o

întâlnire între preotul Sebastian Sârcu și **Generalul Nicolae Uică**⁸, comandantul Corpului de grăniceri la acea vreme. După inspecție a cerut să vadă biserica ortodoxă din localitate. A fost condus la capelă unde s-a întâlnit cu preotul. Văzând că nu există biserică, generalul s-a hotărât ca în memoria fiicei lui, Mărioara, decedată prematur, să construiască o biserică cu zestrea ei. Generalul Uică a acceptat ca el să fie ctitorul bisericii⁹.

Datorită unor condiții improprie în privința terenului pe care urma să se construiască biserica, au avut loc mai multe schimburi de terenuri, hotărându-se în cele din urmă ca biserica să fie ridicată pe un teren de 507 mp din strada Ștefan Vodă. După obținerea terenului, generalul Nicolae Uică l-a delegat pe **plutonierul major Rujan Constantin**¹⁰ ca să conducă lucrările și să întocmească planul bisericii în stil bizantin, după modelul bisericii Sf. Nicolae Vlădica de lângă Patriarhie. Devizul a fost estimat la 1.066.121 lei, din care generalul Nicolae Uică s-a obligat să achite 500.000 lei¹¹ zestrea fiicei lui, plus mâna de lucru calificată. Restul sumei trebuia procurată de către parohia din altă parte.

Pentru restul sumei de bani s-au făcut colecte în toată țara și s-au organizat diferite activități cu scopuri caritabile, inclusiv baluri¹² cu concursul grănicerilor din Vișeu de Sus, al vânătorilor de munte și al femeilor din cadrul „Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române”.

Sumele de bani n-au întârziat să apară¹³. Vom exemplifica în acest sens câteva demersuri făcute de către diferite unități militare din zonă și din țară, astfel:

- Prin adresa nr. 177 din 26 ianuarie 1933, Regimentul 6 Artilerie Pitești înaintează parohiei Vișeu, tabelele și sumele de bani adunate de la cadre și trupă¹⁴.

Consiliul parohial din 1936. În centru se află preotul Sebastian Sârcu și căpitanul Vasile Popescu, comandantul Companiei de Grăniceri Vișeu

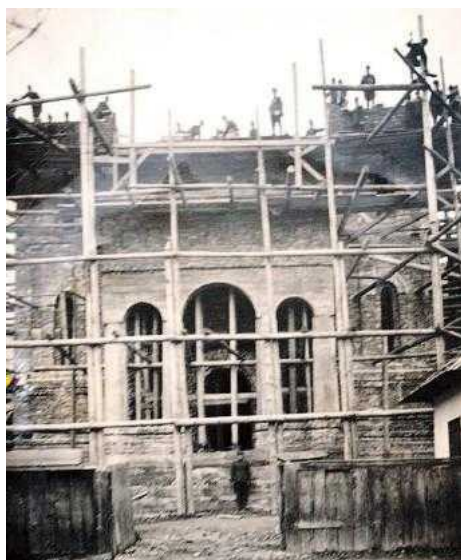

- Prin adresa numărul 5171 din 25 februarie 1933, Compania 1 Grăniceri Pază Vișeu se adresează Oficiului parohial cu următoarea precizare: „La nr. 108 din 19 ianuarie 1933, prin prezenta avem onoarea a vă aduce la cunoștință că, Corpul Grănicerilor a hotărât ca toată trupa, reangajații și ofițerii de grăniceri să-și dea obolul lor pentru ridicarea bisericii ortodoxe din Vișeu de Sus. Sumele respective se strâng de către Regiment și apoi se varsă Corpului de grăniceri pentru acest scop. Comandantul Companiei, **căpitan Grigorescu L. Petru**”¹⁵.

- Inspectorul General al Jandarmeriei București înaintează prin adresa 487 din 18 iunie 1933, tabelele și sumele aferente.

- Prin adresa nr. 752/31 august 1933, Corpul III Armată, prin Statul Major, comunică parohiei din Vișeu următoarele: „Cu onoare vă rugăm ca pomenirea celor care au contribuit cu obolul lor la mărirea fondului necesar construcției bisericii să se facă cu următoarea formulă - **General de Divizie Cănciulescu Petre**¹⁶, **comandantul Corpului III Armată, ofițerii și trupa de sub comanda dumisale**”¹⁷.

- Comandantul Batalionului 9 Vânători de Munte, **colonel Mociulschi Leonard**, i-a trimis preotului Sârcu adresa nr. 165/1934 prin

SURSA: Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Pitești, Fond Acte și documente relativ la construcția Bisericii Vișeu de Sus, ds. 1280, f. 86

14 decembrie 1936. Plutonierul major Constantin Rujan, șeful de șantier, și preotul Sebastian Sârcu

care îl înștiința că „rezultatul lipsei de subscripție nr. 9 vi s-a trimis cu adresa noastră nr. 180 din 2 februarie 1934 în recipisă de depuneri pentru care dumneavoastră nu ne-ați confirmat primirea”¹⁸.

- Comandantul Școlii de Aplicație a Infanteriei, **colonel Pleșoianu Ioan**, a trimis la 31 august 1934, parohiei din Vișeu, suma de 7.500 lei¹⁹.

- Prin adresa nr. 6165 din 20 iunie 1936, Comandantul Regimentului 22 Artilerie, **colonelul Georgescu A. Ioan**, comunică parohiei Vișeu faptul că prin mandatul poștal nr. 546 din 19 iunie 1936, a expediat colecta de la ofițerii și subofițerii acestui Regiment²⁰.

Se pare că construcția bisericii a început la data de 17 august 1933, după ce o mare parte din materiale au fost adunate²¹. Este posibil ca **data sfințirii locului pe care s-a construit biserica să fi fost cea de 13 august 1933, fapt rezultat din telegrama cu numărul 427 din ziua de Sâmbătă, 12 august 1933, pe care preotul Sârcu a expediat-o generalului Uică și care are următorul cuprins: „Cu**

ocaziunea Sfințirii locului pe care se înalță Biserica al cărei ctitor sunteți, gândul nostru îndreptat spre Atotputernic este roagă pentru sănătate și viață lungă și fericire a Excelenței Voastre”²².

Lucrările de pe șantierul bisericii s-au încheiat, pentru anul respectiv, la data de 12 decembrie 1933, când toți cei 42 de soldați din echipa de lucru au plecat într-un concediu de 30 de zile, drept recompensă pentru munca prestată. După înapoierea acestora la sediul Regimentului 7 din Baia Mare, plutonierul major Rujan a plecat cu 15 soldați, tâmplari și mecanici la sediul Grupului de Nave din Brăila, unde, pe timp de iarnă, au confecționat catapeasma, amvoanele, stranele, ușile, ferestrele și diferite sculpturi în lemn²³.

În anul următor campania de lucru a fost deschisă în luna martie iar stadiul lucrărilor, la sfârșitul anului 1934, așa cum rezultă el dintr-un raport al protopopiatului Maramureș, datat la 19 noiembrie 1934, s-a prezentat astfel: „...Cu ocaziunea inspecției ce am făcut din jurnalul parohiei se constată că aceasta parohie a realizat următoarele fonduri în scopul construirii bisericii:

1. Din colecte circa 70.000 lei.

2. Din vânzarea celor 1.500 metri cubi primiți de la compozitorat a realizat 90.000 lei.

3. Din vânzarea celor 1.000 metri cubi primiți de la comuna politică a realizat 65.000 lei.

4. De la Casa Clerului a împrumutat și nu a restituit 60.000 lei.

Cu aceasta suma de 285.000 lei s-au cumpărat 226.000 cărămizi și au fost puse la dispoziție nisipul, piatra necesară, varul și s-a cumpărat o parte din lemnărie. Toate celelalte materiale constatate în procesul verbal le-a dat D-I General Uică²⁴.

Pe parcursul anului 1934 au existat mai multe dări de seamă din partea grănicerilor cu privire la stadiul lucrărilor, astfel:

• La data de 30 martie 1934, căpitanul Gologan Nicolae, comandantul Companiei 1 Grăniceri Pază Vișeu, a înaintat Serviciului de Stat Major din cadrul Corpului Grănicerilor cu sediul în București, raportul numărul 5220 cu următorul conținut:

„1) La punctul nr. 1.

S-a ajuns la înălțimea de 5 m cu zidăria de la fundație în sus - care s-a acoperit cu scânduri la închiderea campaniei de lucru la 10.12.1933.

2) La punctul nr. 2.

Șantierul nu s-a redeschis.

3) La punctul nr. 3.

Materiale pe teren: 200 metri cubi nisip; 10.000 bucăți cărămizi; 50 metri cubi pietriș; 1 (un) vagon var stins și fierăria necesară care este închisă în magazii de către Plot. Maj. Tehnic Rujan Constantin.

Nisipul s-a adus de pe albiile râului Vișeu cât trebuie și când e nevoie; 150.000 bucăți de cărămizi mai este necesar, care se fabrică pe loc imediat ce timpul începe să se încălzească. Pietrișul s-a adus de pe prundul râului Vișeu, cât trebuie și când e nevoie. Materialul lemnos necesar nu s-a obținut până în prezent, iar de pe cererea Parohiei, Domnului Ministru al Apărării Naționale a promis că va interveni pentru obținerea materialului lemnos de la Ministerul de Domenii.

La Atelierul de Reparații al Corp. 5. Arm. Buzău se lucrează de echipa de meseriași ușile, ferestrele și mobilierul necesar Bisericii care este aproape gata.

4) La punctul nr. 4.

Delegatul Tehnic Plot. Maj. Rujan nu se află prezent ci la Atelierul de Reparații al Corp. 5. Arm. Buzău.

5) La punctul nr. 5.

Echipa de meseriași nu s-a înapoiat de la Buzău (Atelierul de Reparații al Corp. 5. Armată). Se află prezenți numai echipele de sa-lahori și zidari.

Totodată raportăm, că nu am avut posibilitatea a raporta imediat la primirea ordinului dumneavoastră întrucât Preotul a fost dus la București și lăsând totul închis, de unde nu s-a înapoiat astăzi data de mai sus²⁵.

• La data de 8 iunie 1934, plt. maj. tehnic Rujan Constantin a prezentat Serviciului Geniu din cadrul Corpului Grănicerilor, o dare de seamă a stadiului lucrărilor de la biserica din Vișeu de Sus. Acesta a raportat faptul că:

„Deschiderea șantierului la biserică s-a început la 1 Mai (1934) unde se aprovizionează materiale pentru construcție (var, nisip, piatră, pietriș, cărămidă, lemn pentru schelă) direct de parohie, unde îi privește personal, față de angajament să aprovizioneze și să plătească din fondurile lor proprii.

Zidul bisericii până în prezent se află construit până la înălțimea de 5 m, unde se continuă mai departe.

Din ordinul Generalului Uică s-a lucrat în timpul iernii la Atelierul de Reparații al Corpului 5 Armată Buzău, toată tâmplăria de lemn și metalică, străini, anvoane și catapetează cu 17 soldați grăniceri care în prezent împachetează toată tâmplăria, urmând a pleca cu vagonul și 15 soldați la Vișeu pe șantier iar doi soldați au rămas să continue construcția catapetezmei mai departe fiindcă aveau materialul necesar, bun și ieftin, procurat din munții Buzăului.

S-au lucrat 50 de icoane care s-au adus la București pentru pictură la locul destinat de Generalul Uică.

Așa cum se continuă cu lucrul avem programul că în cursul acestui an să se termine zidăria și învelitoarea, rămânând pentru uscarea zidurilor în timpul iernii și în campania anului viitor să se tencuiască și să se usuce, unde urmează a se aplica pictura pe pereți.

Lucrările merg încet din cauză că priza materialelor trebuie să se facă complet fiindcă deasupra lor se clădesc greutatea enorm de mari²⁶.

• Șeful Serviciului Geniu din cadrul Corpului Grănicerilor, maiorul Stănescu, a întocmit la data de 24 iunie 1934 un referat înaintat generalului Uică, cu următorul conținut:

„Asupra lucrărilor bisericii din Vișeu ce se construiește sub auspiciile Corpului Grănicerilor și cu ajutorul direct al Comandamentului - personal și donațiuni, pentru material prin contribuțiuni, acest serviciu are răspunderea executării tehnice, fiind vorba de lucrări în beton și bolți. Spre a-mi putea îndeplini obligațiunile ce-mi incumbă și verifica pe teren lucrările și planurile, este nevoie de o deplasare la Vișeu. Propun a se lua și pe sublocotenent Marinescu²⁷. Acest raport a fost aprobat de către generalul Uică, asigurându-le celor doi ofițeri ordine de serviciu, foi de drum pentru a se putea deplasa la Regimentul 7 Grăniceri și apoi la Compania 1 Grăniceri Pază Vișeu.

- La 19 septembrie 1934, același maior Stănescu întocmește referatul nr. 5 în care arată că „Am verificat planul și executarea în detaliu a lucrărilor și am constatat exactitate și concordanță între plan și lucrări ... Se găsesc în lucru la C 5. Arm. în atelierile de la Buzău: anvoanele, stranele și restul mobilierului. Acestea se vor continua pe timpul iernii după închiderea șantierului.

Atât tâmplăria cât și mobilierul interior sunt executate în stil bizantin conform cu iconografia Statutului bisericesc și conform planului inițial aprobat de Comandament.

Șantierul este îndestulat cu materiale necesare terminării lucrărilor, aprovizionate de Parohie.

Executarea se face prin echipe militare din Regimentul 7 Grăniceri, bine inițiate: 11 zidari, 5 lemnari, 2 fierari, precum și 23 oameni de corvoadă și un Sergent, total 43 oameni, care sunt puși în subzistență la Comp. 1 Gr. Pază Vișeu din Reg. 7 Gr.

Moralul trupei e ridicat. Sunt conștienți de opera ce înfăptuiesc. Populația Românească privește cu multă simpatie construirea singurei bisericii ortodoxe din Vișeu.

Lucrarea va dura cât va permite anotimpul în regiunea muntoasă, punându-se și acoperișul. Terminarea completă va avea loc în anul viitor 1935. Șantierul este bine organizat și munca repartizată rațional. Plutonierul Major Rujan C., conducătorul lucrărilor, dovedește competență și depune muncă și energie pentru înfăptuire²⁸.

- Cel mai complet raport întocmit în anul 1934 privitor la stadiul executării lucrărilor la Biserica în cauză, aparține, de asemenea, șefului Serviciului Geniu, maiorului Stănescu, și cuprinde următoarele date:

„Dare de seamă despre situația construcției localului de biserică ortodoxă din Vișeu

de Sus construită din inițiativa Generalului de Divizie Uică Nicolae și cu ajutorul material și tehnic al Corpului de Grăniceri.

Localul bisericii s-a început în anul 1933 cu conducere tehnică, mână de lucru și ajutor bănesc dat de Corpul Grănicerilor. Conducere și supraveghere tehnică, pe șantier **plutonier major tehnic Rujan Constantin**, verificare tehnică și conducere Serviciul de Geniu și Domenii Militare al Corpului de Grăniceri.

Meseriași militari și oameni de corvoadă din Regimentul 7 Grăniceri.

Planul bisericii întocmit după tipul adoptat de Casa Bisericii în stil bizantin după modelul bisericii Sf. Nicolae Vlădica de lângă Patriarhie.

Localul mare și foarte spațios situat în centrul orașelului Vișeu de Sus, pe un teren oferit de Casa Pădurilor, în poziție centrală, servind de catedrală, în localitate ne mai fiind o altă biserică română ortodoxă.

Animator sârguincios pentru strângerea fondurilor și grăbirea construcției, preotul ortodox Sârcu Sebastian, parohul local de origine moldovean din Basarabia.

Parohia și enoriașii au contribuit în toate modurile pentru desăvârșirea bisericii.

Localul este solid construit având fundație puternică în piatră și beton armat, pereți masivi de cărămidă arsă fiind terminată de roșu până la cerul bisericii inclusiv.

De asemenea, este gata mobilierul interior și mare parte din icoane și catapeteasma.

A mai rămas de lucru: turlele, învelitoarea (pentru care se posedă tabla zincată oferite de Uzine), tencuieli interioare și exterioare, vopseli și poleituri, armături pardoseli și pictura. De asemenea, și procurarea clopotelor.

Biserica era imperios de necesară a se construi la punctul de graniță din Maramureș unde străinismul a pătruns adânc înăbușind

elementul românesc. Prin construcția acestei biserici s-a început renașterea băștinașilor români care erau orientați spre alte religii și secte, iar acum, în urma ridicării bisericii în mare parte se întorc la credința strămoșească. Toți au ațintit ochii asupra ridicării acestui sfânt locaș și văd în aceasta o redeșteptare și o afirmare românească în Maramureș.

Biserica fiind aproape gata este o chestiune de amor propriu național de a se termina și preda serviciului divin cu orice chip și orice mijloace căci o stagnare sau o suspendare a lucrărilor ar constitui o mare descurajare pentru români iar pentru străini o satisfacție, lucru care nu trebuie să se întâmple iar Corpul de grăniceri care a început această operă este ținut sub raport creștinesc și românesc și să desăvârșească această lucrare cu orice sacrificii.

Nevoile nu sunt așa mari: o echipă de 10-15 meseriași și toți atâția oameni de corvoadă vor putea termina lucrarea în vara anului 1935 iar ca suma de bani circa 200.000 de lei s-ar putea strânge în diferite moduri, fără multă greutate. Cred că orice grănicer român va da benevol obolul său pentru această operă națională²⁹.

Optimismul de care au dat dovadă toți cei implicați în realizarea acestei opere mărețe a început treptat să-și piardă din intensitate. Pe de o parte, preotul Sârcu a primit primele lovituri chiar de la colegii săi de breaslă. Un exemplu în acest sens este cel al preotului din localitatea Ferești, județul Maramureș, care l-a contactat direct, la București, pe generalul Uică pentru a-i aduce la cunoștință faptul că „părintele Sârcu este călugăr fără titluri și fără drept de a ocupa parohie, și așa că, în calitatea lui de ctitor al bisericii să intervină pentru a fi înlăturat din parohia Vișeu de Sus și să fie numit el în locul lui³⁰.

Pe de altă parte, începând cu luna februa-

AȘEZĂMINTE MONAHALE ȘI LĂCAȘE DE CULT

Preotul Sârcu și plutonierul major Constantin Rujan lângă Monumentul Infanteriei din București

rie 1935 încep problemele legate de lipsa forței de muncă, și astfel se ajunge la o stagnare a lucrărilor. Cauza a fost următoarea: generalul Uică a fost schimbat din funcția de Ministru al Apărării la data de 1 iunie 1934, fiind înlocuit de Gheorghe Tătărăscu. Noul comandant al Corpului Grănicerilor, generalul de divizie Dumitru Grozeanu³¹, a refuzat să mai delege oameni pe șantierul de la Vișeu în absența unui ordin expres al noului ministru.

În aceste noi condiții, numai intervențiile insistente ale ieromonahului Sârcu la Regele Carol al II-lea, la Ministru Apărării și la Comandantul Corpului Grănicerilor, au reușit să descongese situația de criză creată.

La 4 martie 1935, generalul Dumitru Grozeanu a înaintat Ministrului Național, un raport în care a descris situația din Vișeu de Sus și a

menționat printre altele următoarea rugămintă: „Spre a se putea duce la bun sfârșit înfăptuirea acestei opere cu caracter național și creștinesc, Parohul solicită și pentru anul 1935 concursul Corpului de Grăniceri pentru executarea lucrărilor în care scop, cu onoare vă rugăm să binevoiți a aproba în mod excepțional să se dea numărul strict necesar de meseriași militari și oameni de corvoadă din acest Corp, precum și din Corpul VI Armată pe teritoriul căruia se ridică biserica spre a se putea continua și termina lucrările pe anul 1935. De la Corpul VI Armată ar fi necesari un zidar, un lemнар și doi oameni de corvoadă de fiecare Regiment, iar restul de oameni necesari, specialiști și conducerea tehnică de la Grăniceri”³².

Ministrul Apărării Naționale, prin ordinul nr. 1112 din 1 iulie 1935 a aprobat continuarea lucrărilor la biserica ortodoxă din Vișeu doar în următoarele condiții: „...se vor pune la dispoziția Parohiei Vișeu de Sus prin Compania de Grăniceri locală un număr de maximum 4-6 zidari și 2-3 tâmplari. Oamenii vor lucra sub supravegherea Companiei și în aceleași condițiuni ca și în anul trecut. Plot. Major tehnic Rujan C-tin va merge la Vișeu pentru aranjarea lucrului și pe cât însărcinarea ce are la Baia Mare, îi va permite - se va deplasa de 2 ori pe lună la Vișeu de Sus câte 2 - 3 zile spre a îndruma lucrul...

Oamenii de corvoadă nu se pot da. Parohia urmează a se îngriji de salahori dintre credincioșii bisericii, în echipe cu rândul”³³.

Pentru intervenția sa hotărâtoare pe lângă ministrul apărării și pentru ajutorul acordat finalizării lucrărilor de construcție a bisericii, la data de 17 mai 1936, Consiliul parohial al Parohiei Ortodoxe Române din Vișeu de Sus a hotărât să-l scrie pe generalul de divizie Dumitru Grozeanu, în Cartea de Aur Bisericii, ca și ctitor. De reținut este faptul că printre membrii consiliului parohial s-au numărat și patru militari: **căpitanul Popescu Vasile, locotenentul Puha Petre, Plutonierul Achim Constantin și sergentul instructor Tăbăcă Zaharia**³⁴.

Biserica a fost finalizată în decembrie 1938, dată la care părintele Sârcu îl informează pe **generalul Davidescu**, Comandantul Corpului 2 Armată București, despre faptul că conducătorul tehnic Rujan Constantin (în ultima perioadă aparținea de această unitate) a plecat de pe șantier în ziua de 23 decembrie 1938, dată la care a declarat închisă campania de lucru³⁵. Cu toate acestea, Rujan a continuat la Buzău, în iarna lui 1938/1939, să termine de finalizat mobilierul și podelele din interiorul bisericii, data scadentă fiind 10 iunie 1939.

La data de 13 august 1939 a fost semnat la Sighet contractul cu pictorul Eugen Profeta³⁶ din Cluj, în valoare de 60.000 lei, termenul

de executare a picturii fiind fixat la 17 august 1940. Icoanele de pe iconostas au fost realizate de Coca Romano. În februarie 1940, preotul Sârcu întocmește un raport către Episcopia Maramureșului, din care putem afla pe cei care au ajutat cel mai mult material și moral la ridicarea bisericii:

1. General Nicolae Uică, fost ministru al Apărării Naționale.
2. Căpitan Popescu Vasile din Regimentul 53 Infanterie, Comandant al Corpului de Grăniceri din Vișeu.
3. Virgil Ițoiaie șeful Ocolului C.A.P.S. Vișeu.
4. Gheorghe Frumușelu, inginer șef C.A.P.S. Vișeu.
5. Marin Nicola funcționar C.A.P.S.
6. Ludovik Marcaly inginer șef Ocolul silvic³⁷.

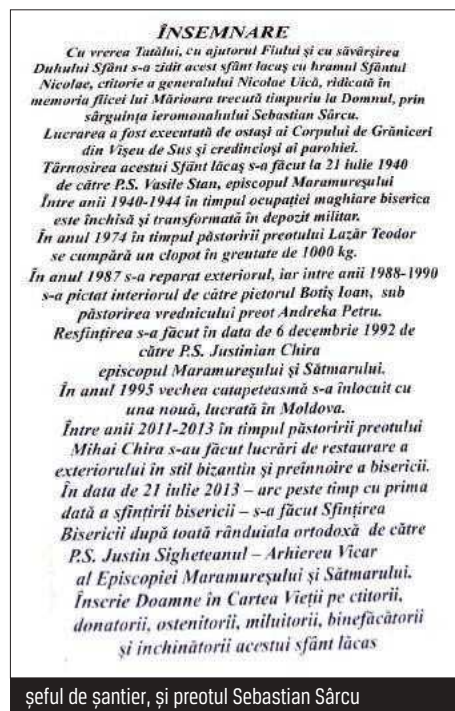
Toți aceștia au fost propuși de către Episcopia Maramureșului spre a fi răsplătiți de către Ministerul Cultelor și Artelor cu ordinul **Răsplata Muncii pentru Biserică**.

Căpitanul de grăniceri Popescu Vasile a primit în scris la 24 august 1939 mulțumirile preotului Sebastian Sârcu, pentru sprijinul acordat în construcția bisericii: „De la venirea Dvs. la Compania de Grăniceri, în anul 1936, până în prezent, ați înțeles să fiți alături de noi pentru ridicarea bisericii Ortodoxe Română, care este o operă de naționalism, aici între streini, la Granița de Nord a Țării ... prin munca dvs. Alături de noi am putut strânge fondurile cu care am ajuns la terminarea lucrului, astfel că în această toamnă să o putem sfinți³⁸.”

Veștile alarmante despre izbucnirea războiului au determinat armata să solicite parohiei urgentarea sfințirii Bisericii pentru a elibera fosta școală de arte și meserii unde funcționa capela, și unde urma să se instaleze o parte din **Divizia 3 Tunuri de Munte**³⁹. **Astfel au început demersurile necesare sfințirii biserici.** Ea a fost târnosită în ziua de 21 iulie 1940 de

către Episcopul Vasile Stan al Maramureșului ocazie cu care ieromonahul Sebastian a fost ridicat la rangul de protosinghel.

Din nefericire, credincioșii din Vișeu nu s-au bucurat multă vreme de noua lor Biserică de-

oarece Diktatului de la Viena a răpit României întreg Maramureșul, anexându-l Ungariei. Ieromonahul Sebastian a fost expulzat în România la sfârșitul lunii septembrie 1940. În urma suferințelor îndurate părintele, bolnav fiind, a trecut la cele veșnice în spitalul Elias în 28 ianuarie 1941 și a fost înmormântat în cimitirul Bellu în 30 ianuarie.

În Testamentul pe care l-a lăsat, l-a rugat pe preotul Miron Nuțu Codrea să-i ridice mormântul făcându-l de jur împrejur din beton, iar la mijlocul mormântului să lase loc pentru flori de răsădit; la cap să-i ridice o cruce pe care să pună o inscripție cu următoarele cuvinte: „*Acî odihnește și își doarme somnul de veci ieromonahul Sebastian Sârcu, care și-a închinat tinerețile lui bisericii a cărei victimă a fost, pentru munca fără preget și viața între-*

gă fără odihnă iar toți acei care l-au cunoscut află că în acest mormânt zace o floare ce din lume prea curând a dispărut, în vîrstă de 38 ani, împlinind 13 ani de muncă în slujba bisericii pe meleagurile Maramureșului”.

În privința bisericii din Vișeu de Sus trebuie amintit faptul că demersurile de a fi predată reformaților nu s-au realizat. Biserica a rămas închisă, iar farmacistul Kovassy Istvan a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a o distruge risipindu-i toată averea mobilă. Clopotul bisericii a fost dat reformaților din Bocicoiul Mare⁴⁰.

În 1944, tânărul preot Vasile Andreica, fiul cantorului Bisericii Bătrâne, a redeschis biserica și a construit o capelă ortodoxă, pe care a donat-o credincioșilor din „Valea Scradei”. Între 1947 și 1949, treburile și grija bisericii au fost preluate de vestitul luptător pentru ortodoxie Miron Codrea Nuțu, protopop al Vișeuului. Istoria bisericii și a parohiei a fost apoi legată de numele preotului Valerian Olaru (1949-1960). Memoria vișeuianilor este încă vie la auzul numelui părintelui Lazăr Teodor, care i-a păstorit pe credincioșii parohiei între 1960 și 1974. Din nou un fiu al orașului primește misiunea de a păstori această mare parohie, preotul Andreica Petru (1974-2006). Începând cu anul 1999, a fost secundat de preotul Gubici Gheorghe, iar din anul 2007 parohia este condusă de actualul paroh, Chira Mihai, devenit în decembrie 2014 și protopopul Vișeuului, care a continuat misiunea înaintașilor, a refăcut și modernizat vechea casă parohială, a înnoit exteriorul bisericii, a vopsit tabla de pe acoperiș, a schimbat pavajul în jurul bisericii și a refăcut Sfânta Masă, în vederea resfințirii bisericii. Sărbătoarea creștinească a început cu slujba de resfințire a bisericii și a continuat cu Sfânta Liturghie Arhierască oficiată de P.S.

Iustin Sigheteanul împreună cu un sobor de 30 de preoți. Cuvântul de învățătură a PS Iustin Sigheteanul a impresionat profund prin mesajul transmis⁴¹.

CHURCH „SAINT NICHOLAS” AND THE FRONTIER GUARDS FROM MARAMUREȘ

Starting with 1932, the number of Orthodox people, from Vișeu de Sus, has increased a lot. In this conditions, there was necessary the building of a new Orthodox church. This thing was possible thanks to General Nicolae Uica, than, the Commander of the Border Guard Body.

The General donated his daughter's fortune, Marioara, prematurely deceased, in order to built this church that bares the name of „Saint Nicholas”.

Keywords: Church „Saint Nicholas”, General Nicolae Uica, orthodox, Marioara, Vișeu de Sus

NOTE

1 Primar al comunei Giulești, jud. Maramureș.

2 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1932, document nr. 72/1 aprilie 1932, **Adresă către regele Carol al II-lea.**

3 *Ibidem*, document nr. 189/1932, conține 2 file, **Adresa către Episcopul Armatei, dr. Ioan Stroia.**

4 *Ibidem*, document nr. 179/1932, **Adresa către Patriarhul Miron Cristea.**

5 Mihai Chira, pr., *Biserica Ortodoxă „Sfântul Nicolae”, Vișeu de Sus*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2013, p. 31.

6 Simion Pașcu, Ștefan Andreica, *Grănicerii și polițiștii de frontieră vișeuani din 1918 până în prezent*, Ed. Aska Grafica, Sighetu Marmăției, 2013, p. 76.

7 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Pitești, fond Regimentul 7 Grăniceri, ds. 68, f. 9.

8 Generalul de corp de armată Nicolae Uică a fost comandantul Corpului de Grăniceri în perioada 1 iulie 1931-15 noiembrie 1933. Apoi a îndeplinit funcția de *ministru de război* în guvernele liberale conduse de *Ion Gh. Duca și Gheorghe Tătărescu* (14 noiembrie 1933-1 iunie 1934).

9 Mihai Chira, pr., *op. cit.*, pp. 31-32.

10 Plt. maj. tehnic Rujan Constantin a avut statutul de militar reangajat.

11 Cf. ziarului *Renașterea*, anul XIII, Cluj, 18 august 1935, nr. 33-34, p. 4 – rezultă din capitolul „Donații făcute pe seama bisericilor din eparhia noastră în cursul anului 1934 – în Protopopiatul Maramureș” faptul că generalul Uică a donat pentru biserica din Vișeu de Sus, suma de 1.000.000 lei.

12 Preotul Sârcu îl roagă pe **comandantul Batalionului 10 Vânători de Munte, maiorul Nicolae Ciubotaru**, ca în ziua de 11 februarie 1939, să organizeze un bal la Cazinoul român din Vișeu de Sus, în vederea strângerii de fonduri pentru biserică. La 19 mai 1938, ieromonahul Sebastian, solicită comandantului Batalionului 10 Vânători de Munte să organizeze un bal în 2 iunie a.c. în vederea strângerii de fonduri. Prin adresa nr. 162 din 24 august 1939, îi mulțumește **căpitanului de grăniceri Popescu Vasile**, pentru organizarea diferitelor serbări și baluri în vederea strângerii de fonduri pentru biserică.

13 Din puținul pe care l-a avut, ieromonahul Sârcu a donat suma de 552 lei, la 26 septembrie 1939, **generalului Pion** care ridică în acele timpuri o catedrală ortodoxă în Seini, Maramureș, poarta Someșului.

14 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1933, document nr. 177/1933, **Adresa de la Regimentul 6 Artilerie Pitești.**

15 *ibidem*, document nr. 5171/1933, **Adresa de la Compania de grăniceri.**

16 A urmat cursurile școlii primare în satul natal Poiana, jud. Dolj. Între anii 1892-1896 a urmat cursurile Școlii Fiilor de Militari din *Craiova*. Între 1896-1898 a urmat cursurile Școlii Militare de Ofițeri, absolvită la 1 iulie 1898 ca șef de promoție. În anul 1909 este admis la Școala Superioară de Război, pe care o absolvă în anul 1911. Este avansat, în ziua absolvirii Școlii Militare de ofițeri, la 1 iulie 1898, sublocotenent de infanterie și primește comanda unui pluton din batalionul 6, Divizia a 4-a. Este avansat locotenent la 7 aprilie 1902, iar la 1 septembrie 1903 este trimis la Viena pentru un stagiu de doi ani în Regimentul k.u.k. de Infanterie Baron de David nr. 72. Revenit în țară în anul 1904, este dat la Regimentul 5 vânători. La 10 mai 1907 este avansat la gradul de căpitan. Din 1911 este repartizat ca și comandant de companie în Regimentul 40 „Călugăreni”. Între 1912-1913 a fost, pentru câteva luni, comandant al Gimnaziului Militar din Craiova. Până în anul 1931 va parcurge toate treptele ierarhiei militare, până la gradul de general de divizie.

17 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1933, document nr. 752/1933, **Adresa de la Corpul III Armată.**

18 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1934, document nr. 165/1934, **Adresa de la Batalionul 9 Vânători de Munte.**

19 *ibidem*, document nr. 78/1934, **Adresa de la Școala de Aplicație a Infanterie.**

20 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1936, document nr. 6165/1936, **Adresa de la Regimentul 22 Artilerie.**

21 Mihai Chira, pr., **Biserica ortodoxă din Vișeu în prima jumătate a sec. XX**, în „Ămbele Vișae”, vol. III, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2009, p. 160.

22 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1934, **telegrama nr. 427/1933 adresată gen. Uică.**

23 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Pitești, fond Acte și documente relativ la construcția Bisericii Vișeu de Sus. Început cu 24 VIII 1933 – terminat la 18 VI 1935, ds. 1280, f. 39 v.

24 Mihai Chira, pr., *op. cit.*, p. 35.

25 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Pitești, fond Acte și documente relativ la construcția Bisericii Vișeu de Sus. Început cu 24 VIII 1933 – terminat la 18 VI 1935, ds. 1280, f. 35.

26 *Ibidem*, f. 24, 25 și 25 v.

27 *Ibidem*, f. 24 v.

28 *Ibidem*, f. 57 și 57 v.

29 *Ibidem*, f. 94.

30 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1934, **document nr. 109/1934.**

31 Dumitru Grozeanu (născut în 1876 - decedat în 1957) a fost un general român. În perioada 25 iulie 1934-1 septembrie 1937, generalul de divizie Dumitru Grozeanu a fost comandantul Corpului de Grăniceri.

32 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Pitești, fond Acte și documente relativ la construcția Bisericii Vișeu de Sus. Început cu 24 VIII 1933 – terminat la 18 VI 1935, ds. 1280, f. 96.

33 *Ibidem*, f. 113 – ordinul ministrului a fost transmis Brigăzii 2 Grăniceri și Regimentului 7 Grăniceri, prin intermediul Șefului de Stat, **lt. col. Petrescu N. Ioan.**

34 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1936, fără număr. A se vedea și *Graiul Maramureșului*, an V, nr. 162, Sighet, 4 octombrie 1936, p. 4 – articol intitulat „Un nou lăcaș de rugăciune”.

35 *Ibidem*, ds. pe anul 1936, **Adresa nr. 229/31 decembrie 1938 înaintată generalului Davidescu.**

36 Cf. *Mănăstireni și Mănăsturul Românesc: satul sufletului meu*, coordonator Gicu Agenor Gânsacă, Ed.

Studia, Cluj-Napoca, 2005, p. 218 – a pictat împreună cu fratele său Eremia, Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din Cluj.

37 Arhiva Bisericii Ortodoxe „Sfântul Nicolae”, ds. pe anul 1940, **Corespondență din 1940, document nr. 44 din 15 mai 1940.**

38 *Ibidem*, ds. pe anul 1939, **Adresa nr. 162/1939.**

39 *Ibidem*, ds. pe anul 1940, **Corespondență din 1940, document nr. 39 din 14 mai 1940.**

40 În luna iunie 1945, preotul Vasile Andreica a reușit să aducă clopotul bisericii care a fost dat de autoritățile horthiste reformaților din comuna Bocicoiu Mare. Apoi, a identificat persoanele care aveau obiecte de cult, veșminte sau părți ale arhivei și face eforturi de a le recupera. În aceeași lună reușește să obțină casa farmacistului Kovassy Istvan pentru casă parohială unde se va și muta în aceeași lună.

41 Aurel Ghilezan, *Biserica ortodoxă Sfântul Nicolae din Vișeu de Sus, în haină nouă*, în „Graiul online”, miercuri, 24 iulie 2013.

EPISCOPIA BUZĂU ȘI CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI 1877-1878 (CĂTRIBUȚII DOCUMENTARE)

***Conferențiar
univ. Dr.
CONSTANTIN I. STAN¹***

În efervescenta generală care a cuprins întreaga țară pentru dobândirea independenței de stat a României, s-au încadrat și locuitorii plaiurilor buzoiene. Fiii Buzăului și-au adus o contribuție importantă, efectivă pe câmpul de luptă. Încă de la începutul anului 1877 au fost încorporați 475 tineri recruți. Cei mai mulți dintre ei, 238, s-au instruit la Regimentul 8 Dorobanți Buzău. Această unitate militară făcea parte din Brigada a II-a Infanterie aparținând Diviziei 1 a Corpului I Armată. Din comuna buzoiană Brăiești au sosit la regimentul de dorobanți buzoian 14 tineri recruți². Ceilalți 237 recruți au fost repartizați la Garda Națională, la Escadronul 3 Călărași Buzău aparținând Regimentului 4 Călărași Prahova³. Tot acum au primit ordin de mobilizare 606 rezerviști din localitățile județului Buzău. O mare parte dintre ei au ajuns la Regimentul 8 Dorobanți. Aici, din 28 februarie 1877, s-au sistat din ordin superior toate concediile ofițerilor și subofițerilor, ei fiind chemați de urgență la batalioane și companii pentru a-i primi pe rezerviști, asigurându-le echiparea, cazarea, procesul de instrucție, hrană etc.⁴. Deplasarea ostașilor la unități se făcea cu dificultate. De aceea, comandanții de batalioane cereau autorităților locale

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

buzoieni să le trimită de urgență soldații reparați. Batalionul de miliție din orașul Buzău de pildă, conform documentelor vremii, reclamă că cinci soldați – Nicolae Neagu din Mlăjeț, Dobre Stroe și Petre Ioniță din Policiori, Ilie N. Pană din Bălănești și Grigore Botă din Gouidești, nu au sosit până la data de 28 mai 1877⁵. La 27 februarie 1877, comandantul Regimentului 4 Dorobanți din București reclama că soldații concentrați din județul Buzău nu au ajuns la unitățile sale⁶. Totuși, 45 de rezerviști buzoieni s-au prezentat la Regimentul 1 Geniu din capitală, alți 12 au completat efectivele Regimentelor 3, 6 și 7 linie⁷.

Râmnicenii au răspuns la rândul lor, cu entuziasm, la chemarea țării. Cei aproape 600 rezerviști au fost încadrați în Batalionul 2 din Regimentul 9 Dorobanți din localitate, ori în Escadronul 2 din Regimentul 6 Călărași, precum și în Regimentele 7 și 8 de linie⁸.

Cu toate că statul român a făcut eforturi financiare considerabile pentru echiparea, înarmarea și aprovizionarea armatei cu alimente, medicamente, haine, încălțăminte, dat fiind starea economică dificilă a țării, posibilităților financiare reduse, nu s-a putut realiza integral de la bugetul de stat necesarul de arme, alimente, îmbrăcăminte, animale. De aceea, s-a recurs la sprijinul populației care a fost mult peste așteptare. Astfel, pentru procurarea banilor necesari acoperirii plăților rechizițiilor s-au emis de către Ministerul de Finanțe bilete ipotecare în valoare totală de 26.260.000 lei garantate prin măsurile statului. Din această sumă s-a utilizat ceva mai mult de jumătate, adică 15.448.000 lei. Restul de 10.811.000 lei s-au folosit, potrivit statisticilor vremii, la construirea

liniei de cale ferată Buzău – Mărășești și pentru alte cheltuieli edilitare în anii 1879-1880⁹.

Până la data de 21 aprilie 1877, buzoienii au trimis 122 cai, din care 61 erau din donații. Într-un raport expediat în aceeași zi superiorilor din București, prefectul județului Buzău preciza că „astăzi s-au pornit și cei 7 cai, restul până la completarea numărului de 122 făcându-se prin rechiziții”¹⁰. În octombrie 1877, un fruntaș politic local, mare proprietar Ion Marghiloman, tatăl cunoscutului om politic conservator Alexandru Marghiloman, a donat 5 cai pentru armată, iar în vederea rechizițiilor a oferit alți 2 cai și 46 de bovine¹¹. În schimb, funcționarul Dimitrie Perictei, animat de un fierbinte patriotism, a venit în sprijinul armatei române, căci s-a angajat să îndeplinească, fără plată, timp de trei luni, funcția de intenendent al spitalului militar nou înființat în orașul Buzău¹². De asemenea, comitetul de femei condus cu pricepere și devotament de buzoianca Zoe Carp, a expediat ostașilor 12.115 kg scamă, comprese, bandaje și alte materiale sanitare. Acest organism filantropic asigura din fondurile sale asistență sanitară la 16 soldați răniți sau bolnavi¹³.

În primele rânduri ale instituțiilor buzoiene care au sprijinit armata română în războiul neatârării s-a situat și Episcopia Buzău. La începutul lunii mai 1877 impunătoarea clădire a Seminarului Teologic „Chesarie Episcopul” situată în incinta Palatului Episcopal și a catedralei a găzduit un spital militar rus destinat soldaților și ofițerilor răniți ori bolnavi aflați pe front. Primăria orașului Buzău a asigurat din bugetul propriu încartiruirea celor treizeci de

medici ruși care deserveau această instituție sanitară¹⁴. De asemenea, în localul Spitalului „Gârlași” (Maria Minculeasa) aflat din anul 1873 sub patronajul Episcopiei Buzău și condus de medicul primar George Constantinescu, funcționau 40 de paturi destinate tratării răniților și bolnavilor militari¹⁵.

Concomitent, pentru nevoile armatei, căci soseau tot mai mulți răniți, și-a deschis porțile, pe 1 noiembrie 1877, un spital militar având 20 de paturi la conacul moșiei „Gârlași” proprietatea lui E. Gherman și a ginerelui ei maiorul Alexandru Robescu. Acest așezământ medical era întreținut de primăria buzoiană. Directorul spitalului solicita de altfel, pe 6 ianuarie 1878, printr-o adresă, primarului, achitarea sumei de 262 lei și 14 bani cu care să plătească cheltuielile de întreținere. Din această sumă, 100 de lei reprezentau medicamentele deja achiziționate, dar neachitate, iar restul urmau să fie utilizați pentru hrană, combustibilul destinat încălzirii localului¹⁶. Primăria orașului Buzău nu a putut achita suma cerută și de aceea directorul spitalului a intervenit pe lângă prefectura de județ. Aceasta a înaintat pe 27 februarie 1878 primăriei buzoiene o adresă pentru acoperirea cheltuielilor în vederea întreținerii bolnavilor pe primele șapte zile din luna februarie 1878¹⁷.

Spitalul „Gherman” a funcționat până la data de 1 mai 1878, deși se mai aflau internați aici răniți. Proprietarii au făcut presiuni pentru închiderea acestui așezământ medical, deoarece clădirea era neîngrijită, suferise numeroase stricăciuni. De aceea, primăria din Buzău a trebuit să cheltuiască 223 lei și

61 bani pentru efectuarea reparațiilor¹⁸. De menționat că la spitalul „Gherman”, cu aprobarea Episcopiei buzoiene, a activat cu bune rezultate părintele Petru N. Economu. El s-a preocupat de îngrijirea spirituală a bolnavilor și răniților, cărora le adresa permanent cuvinte de încurajare, alinându-le suferințele sau dându-le ultima împărtășanie celor aflați în ultimele clipe de viață¹⁹.

Episcopia de Buzău și primăria orașului au făcut eforturi susținute pentru mărirea numărului de paturi în spitale și încadrarea lor cu personal de îngrijire. La 15 octombrie 1877 directorul general al serviciului sanitar al județului Buzău, dr. Capșa, a emis un ordin în care cerea primăriei buzoiene să mărească de urgență numărul de paturi în spitale, întrucât vor sosi foarte curând și alți răniți de pe câmpurile de luptă²⁰.

Având în vedere această situație, prin adresa nr. 410 din 27 octombrie 1877, episcopul eparhiei Buzău, Inochentie Chițulescu, informa pe starețul mănăstirii Ciolanu că „ostașii români răniți sau bolnavi în războiul actual reclamă ajutorul nostru în sufletele lor”. Din motivul amintit, înaltul prelat sublinia mai departe: „Clerul monahal nu poate rămânea înapoia celorlalte. De aceea, scrie-mi ca imediat să compui și să trimiți o listă de 20 de persoane dintre frații și monahii din mănăstire care se vor găsi mai îndemânatici în căutarea bolnavilor ostași din spitalele stabilite și ambulanțe cărora le vei arăta a se pregăti și cu necesarul de haine și primeneli a sta gata până la al doilea ordin.

Le vei arăta că întrucât privește nutrimentul, găzduirea și transportul lor de la Buzău înainte și pentru timpul cât vor fi în serviciu, acestea se vor procura de statu”²¹. În data de 27 martie 1878 același episcop, I. Chițulescu, a înaintat adresa nr. 120 stareței de la mănăstirea Rătești, aducându-i la cunoștință că: „Spitalul Gârlași de sub Epitropia noastră întreținând 24 de soldați răniți în războiul de peste Dunăre are multă nevoie de scamă pentru oblojirea rănilor. Scriem dar ca să propunem ca celor a se îndeletnici grabnic cu facerea de scame, de pânzeturii vechi curate, înaintând-o rânduri - rânduri în primirea noastră.

Aștept de la stăruința enoriașilor și de la zelul cuvivoaselor a avea această ofertă, cu bunăvoință din partea voastră”²².

În același timp, Episcopia Buzău s-a preocupat și de găzduirea unor ostași români. Militarii însărcinați cu păstrarea liniștii și ordinii în oraș au fost cazați din ordinul P.S. Inochentie Chițulescu în clădirea mănăstirii Banu din localitate²³.

Totodată, conducerea Episcopiei buzoiene a avut în vedere sprijinirea materială a trupelor. Într-o chemare a lui I. Chițulescu adresată la 12/24 iunie 1877 mănăstirilor din subordine, se subliniază necesitatea ajutorării forțelor militare românești: „Armata română - sublinia documentul - fiind în război are multă nevoie de ajutoarele și încurajarea

noastră, a tuturor”. Episcopul buzoian chema de asemenea pe toți slujitorii acestor lăcașe de cult ca „pe lângă rugăciunile de toate zilele, în biserică pentru biruința contra dușmanilor creștinătății să contribuiască din micile lor mijloace spre alinarea durerilor celor răniți în luptă”. În continuare apelul îndemna ca în mănăstiri să se strângă scamă, îmbrăcăminte, încălțăminte, lenjerie: „Veți spune dar - nota documentul - să se ocupe în mănăstiri cu facerea de scame, de rufării purtate, dar curate, de olandă, acre împreună cu alte oferte de bani sau obiecte după puterea și bunăvoința fiecăruia, să le trimiteți Episcopiei cu liste comune de ofertare spre a le înainta autorităților competente”²⁴.

Această chemare a avut un larg ecou în rândurile bisericilor și mănăstirilor, unde a început o neobosită activitate de colectare. Documentele inedite, toate listele de oferte, dovedesc spiritul de care erau animate măicuțele și călugării. Era în fond un răspuns de suflet la apelul lansat de P.S. Inochentie Chițulescu. Din micile lor economii ei au strâns sume importante de bani și cantități apreciabile de produse până pe 22 iunie 1877, monahiile de la mănăstirea Poiana Mărului au strâns suma de 60 de lei și 10 bani²⁵. Fiind mai numeroși, călugării de la Mănăstirea Ciolanu au oferit 150 de lei, 2 cearceafuri de olandă, 2 de americă, 1 cămașă de olandă, 2 cămași de pânză de casă, 1 cămașă de americă, 6 perechi ciorapi etc.²⁶. Schitul Rogozu a donat și el suma de 20 de lei și 29 bani, iar maicile de

la Schitul Cotești din județul Râmnicu Sărat au depus suma de 52 de lei. Schitul Găvanu nu a rămas nici el mai prejos, căci a dăruit suma de 78 de lei. La 16 iunie 1877, Mănăstirea Rătești a predat o oca (un kilogram) și jumătate de scamă, 33 caturi de pânză, 3 perechi de ciorapi, 2 fețe de pernă, 4 prosoape și 2 cearceafuri²⁷.

La 20 august 1877, cu adresa nr. 313, Episcopul de Buzău, I. Chițulescu a expediat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice suma de 429 de lei și 65 de bani împreună cu un pachet voluminos conținând: cămăși, ciorapi, lenjerie, prosoape, veselă, materiale sanitare. „În urma apelului adresat de mine – se afirmă în document – comunitatea mănăstirilor din Eparhia Buzău oferă un ajutor ostașilor români aflați în război: bani, obiecte și diferite pânzeturi, avem onoarea a le înainta într-un pachet ministerului de resort să confirme primirea banilor și materialelor printr-un mesaj de răspuns”²⁸. Ministerul de Război, care era beneficiarul banilor și materialelor, a răspuns prin adresa nr. 5763 din 29 septembrie 1877, precizând că: „Pachetul, lada și gropul cu suma de 429 lei și 65 de bani proveniți din lista înaintată Prea Sfinției voastre pe lângă adresa nr. 318 s-a primit de la Minister și s-au înmănat D-lui Ministru de Resbel, cunoscând totodată că am luat dispozițiuni a se publica în Monitorul Oficial al statului mulțumiri persoanelor pentru ofrandele făcute în folosul Armatei române”²⁹.

La îndemnul preoților, călugărilor și călugărițelor, ca urmare a apelurilor repetate ale autorităților guvernamentale, numeroși buzoieni și buzoience au făcut numeroase donații. Astfel, tânăra Zamfira Iorgulescu de numai 12 ani, din Buzău, fiica lui Nicolae Iorgulescu, a trimis o oca de scamă con-

ducerii Crucii Roșii Române din București³⁰. La rândul ei, Olga Costinescu, tot din orașul Buzău, a oferit armatei române 500 grame scamă, 100 fitiluri pentru lămpi cu petrol, 10 bandaje, 4 comprese. Cleopatra Codreanu, din aceeași localitate, a donat 900 grame scamă, 54 bandaje, 53 comprese, 3 prosoape ostașilor români³¹. În schimb, Ecaterina Ungureanu, moașa Ecaterina Herescu din plaiul Pârscov, au donat câte 1.500 grame scamă, iar alte 600 grame au venit de la Anica Popescu din comuna Păltinei, aflată în munții Buzăului³². Grigore C. Alexandru, proprietar din comuna buzoiană Merei, a contribuit cu suma de 200 de lei. Artistul Paul Jurjescu, lăutar din Mizil, a oferit pe 1 august 1877 – 32 de lei pentru întreținerea armatei³³. Exemplele din fericire pot continua.

Acțiunea de susținere a războiului pentru cucerirea independenței de stat a cunoscut o intensitate deosebită după apelul lansat pe 7 septembrie 1877 de ministrul român de Externe, Mihail Kogălniceanu, care afirma cu multă tristețe: „Avem brațe, dar nu avem puști”, solicitând populației să contribuie financiar sau cu produse în mod benevol pentru cumpărarea de arme. Nevoia stringentă de puști moderne, în special de tipul american „Peabody Martini” a fost demonstrată de luptele aprige din fața redutei Grivița, unde armele cu un randament scăzut deținute de armata română au constituit un impediment serios pentru forțele noastre armate în condițiile înzestrării cu armament superior a trupelor inamice.

Încă din data de 1 septembrie 1877, cetățenii orașului Buzău au hotărât strângerea sumelor necesare cumpărării a 2.000 de puști moderne „Peabody Martini”. Cu acest prilej s-a ales un comitet însărcinat cu adunarea banilor având în frunte pe Grigore C. Monteoru în calitate de președinte, Costache Ciochinescu vicepreședinte,

E.M. Mehtupciu, N.I. Constantinescu, N. Proper, Ștefan Anastasiu secretari³⁴. În ziua de 7 septembrie 1877, Episcopul de Buzău a expediat o adresă preoților, călugărilor și călugărițelor din eparhie. El a înfățișat și de data aceasta situația foarte dificilă în care se afla România, nevoia acută de armament performant, de calitate: „Cunoaștem strămtorarea casei statului în acest timp de grele încercări pentru țară. Apelul ce în toată țara se face la generozitatea binevoitorilor cetățeni ca să contribuie fiecare cât poate în acest scop”. În final, materialul îndemnat pe toți slujitorii bisericilor și mănăstirilor, pe enoriași, să contribuie cu orice fel de produse sau obiecte ce s-ar putea îndată vinde și preface în bani care se vor preda Episcopiei³⁵.

Apelul P.S. Inochentie Chițulescu s-a bucurat de succes deplin. Numeroși preoți, călugări și călugărițe au răspuns cu entuziasm la chemarea superiorului lor. La 8 decembrie 1877, spre exemplu, protoieria districtului Rm. Sărat, prin protoiereul (protopopul) Ilie P. Iconomu anunță Sfânta Episcopie a Buzăului de care aparține, că s-au adunat 160 de lei și 3 bani în șapte liste de subscripție³⁶. La rândul lor, cei 24 de preoți din orașul Buzău au oferit suma de 715 de lei. Slujitorii Altarului din județul Buzău au colectat suma de 375 de lei³⁷. Importante fonduri financiare au trimis schiturile și mănăstirile. În total s-au adunat la Episcopia Buzău pentru cumpărarea de arme 2.414 de lei³⁸.

Paralel cu aceste acțiuni s-a continuat activitatea privind colectarea de haine, lenjerie, pânzeturi, ciorapi, prosoape. La 24 octombrie 1877, Episcopia Buzăului preda 150 grame scamă, 24 perechi ciorapi de lână, 140 coți de pânză, 42 prosoape, 30 coți flanelă, 6 coți postav ș.a.³⁹.

Activitatea neobosită desfășurată de Episcopia buzoiană era apreciată de orga-

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

nele administrative locale. La 11 noiembrie 1877, prin adresa nr. 14168 prefectul județului Buzău mulțumea Episcopului Inochentie Chițulescu „pentru sentimentele patriotice de care ați fost animat, rugându-vă a binevoi să dispuneți ca să se exprime asemenea mulțumire persoanelor cuprinse în lista primită cu chitanța prea Sfinției Voastre adresă”⁴⁰.

La îndemnul preoților, dar și ca urmare a patriotismului de care erau animate, o serie de comunități buzoiene au răspuns cu mult entuziasm inițiativei colectării de bani în vederea cumpărării de arme performante. Locuitorii comunei Cilibia din plasa Câmpu, au creat un comitet local care și-a propus strângerea banilor necesari cumpărării a 10-15 puști „Peabody Martini”⁴¹. Mai optimist era însă subprefectul plaiului Pârscov. El a întemeiat un organism similar ce avea menirea colectării de mijloace financiare pentru achiziționarea a 50 de puști americane⁴². Asemenea comitete locale s-au înființat și în alte comune, precum Padina, Cioranca, Brăiești etc. Listele de subscripție pentru procurarea armelor s-au închis la Buzău pe 20 noiembrie 1877, totalizând suma de 139.417 de lei, superioară celei propusă, având în vedere că o pușcă costa 60 de lei⁴³.

Unii clerici buzoieni au cerut să meargă pe front. Amintim aici cazul arhimandritului Calinic Popovici, starețul Mănăstirii Nifon, care s-a oferit „cu toată bunăvoința a merge în mijlocul luptătorilor”, unde dorea „a încuraja și a face rugăciuni în calitate de preot”. El își motiva atitudinea prin faptul că „proclamarea independenței este o hotărâre de mult dorită de fiii României, iar Țara liberă și independentă nu poate sta fără luptă”. Mai departe, voluntarul stareț considera, pe bună dreptate, că „România are astăzi trebuință de concursul și brațul fiecărui Român”⁴⁴.

În afară de acest ajutor material deosebit de prețios, slujitorii Episcopiei Buzău au acordat sprijin spiritual neprecupețit și dezinteresat. În catedrala episcopală s-au organizat numeroase slujbe care au contribuit la ridicarea moralului luptătorilor pregătiți să plece pe front și al populației care aștepta îngrijorată vești de pe câmpul de război. La una dintre ele, ținută la 30 noiembrie 1877 în cinstea căderii Plevnei au participat și reprezentanții autorităților locale⁴⁵.

Activitatea Episcopiei Buzăului pusă în slujba sprijinirii eforturilor întregului popor pentru victoria finală este extrem de bogată. Noi am prezentat doar aspectele mai importante. Ea are desigur un profund caracter patriotic, înscriindu-se în largă acțiune organizată și pe plaiurile buzoiene, precum și în marele front ce a cuprins întreaga țară românească în timpul războiului pentru neatârnamare.

Anexa nr. 1

Adresa nr. 168 din 12 iunie 1877 înaintată mănăstirilor din Eparhie de Episcopul Buzăului Inochentie Chițulescu⁴⁶

Armata română fiind în război are multă nevoie de ajutoarele și încurajarea noastră a tuturor. Apelăm dar prin cuvioșia Voastră, ca pe lângă rugăciunile din toate zilele în biserică pentru biruința contra dușmanilor creștinătății să contribuiască din micile lor mijloace spre alinarea durerilor celor răniți în luptă. Veți pune dar ca să se ocupe în mănăstire cu facerea de scamă, din rufării purtate, dar curate, de olandă, dar care împreună cu cele oferite în bani sau obiecte după puterea bunăvoinței fiecăruia să le trimiteti Episcopiei cu liste cu nume de ofertări, oferte spre a le înainta autorităților competente.

P.S. Inochentie Chițulescu

Anexa nr. 2

Scrisoarea trimisă la 22 iunie 1877 de călugărul Ghenade, superiorul mănăstirii Poiana Mărului P.S. Episcopului Inochentie Chițulescu⁴⁷

Prea Sfinte Stăpâne,

În urma ordinului Prea Sfinției Voastre nr. 172 pe de o parte am luat măsuri de urgență a se face rugăciuni în biserică în toate zilele pentru biruința vrăjmașilor României, iar pe de alta, făcând apel către Soboru am contribuit mulți din Monahi după cum se constată din alăturata listă.

Urmează dar pe lângă această sumă de lei 68 și 10 bani, cât am strânsu, și vă rog respectuos să binevoiți a-i trimite locului cuvenit.

Primiți vă rog Prea Sfinte încredințarea deosebitului meu respect.

Sperior Ghenade

22 iunie 1877

Înaltu

Prea Sfântul Episcopului Buzăului.

Anexa nr. 3

Adresa nr. 313 din 20 august 1877 a Episcopiei Buzăului către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii⁴⁸

Domnule Ministru,

În urma apelului adresat de noi clerul monahal, comunitatea mănăstirilor din eparhia Buzău oferă un ajutor ostașilor români aflați în

război, bani, obiecte și diferite specii de pânzărie, avem onoare de a le înainta într-un pachet, una ladă și un gropu cu bani.

Totalul nostru, după cum anume eu însu-mează în această listă este: 429 lei și 65 bani, 2 bandaje, 7 cămăși, 2 perechi izmene, 66 coți pânză, 7 cearceafuri, 94 prosoape, 75 șervete, 7 perechi ciorapi, 591 linguri de lemn, 9 fețe de pernă, 7 solnițe de lemn, 2 basmale, 1 față de masă și una perină mică.

Vă rugăm Domnule Ministru ca pe de o parte să ne răspundeți de a lor primire, iar pe de alta să ordonați a se înainta autorităților competente.

Binevoiiți vă rog Domnule Ministru a primi asigurările noastre de înaltă considerație.

Episcop (ss indescifrabil)

Director (ss indescifrabil)

Domnului Ministru Secretar de Stat de la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice

Anexa nr. 4

Adresa nr. 5763 din 29 septembrie 1877 expediată de Ministerul de Război Episcopului de Buzău Inochentie Chițulescu⁴⁹

Prea Sfinte Părinte,

Pe lângă adresa sub nr. 377 primindu-se suma de lei cinci sute (500) ce ați oferit pentru întâmpinarea ostașilor români răniți în război.

Pachetul, lada și gropul cu suma de lei 429 și 65 bani, proveniți din lista înaintată de Prea Sfinția Voastră s-au primit de la Minister și s-au înmănat la Ministru de Resbel, cunoscând totodată, că am luat dispozițiunea a se publica în „Monitorul Oficial” al statului mulțumiri persoanelor pentru ofrandele făcute în folosul Armatei Române.

Ministerul de Război vă arată mulțumirile sale pentru această ofrandă.

Primiți vă rog Prea Sfinte Părinte asigurarea prea deosebitei mele considerațiuni.

Director Serviciu (ss indescifrabil)

Șeful biroului (ss indescifrabil)

Prea Sfinției Sale Episcopul de Buzău

Anexa nr. 5

Adresa nr. 410 din 27 octombrie 1877 a Episcopului Inochentie Chițulecu către staretul Mănăstirii Ciolanu⁵⁰

Prea Cuvioase Superioare!

Ostașii români răniți sau bolnavi în războiu actual reclamă ajutorul nostru în suferințele lor. Clerul monahal nu poate rămâne înapoia celorlalte. De aceea, 20 de persoane pentru frați și monahii acei din Mănăstire care vor pași mai îndemânatici în căutarea bolnavilor ostași din spitale stabilite și ambulante cărora le vei arăta a se pregăti și cu necesarul de haine și primeneli a sta gata până la al doilea ordin.

Le vei arăta că întrucât privește nutrimen-tul, găzduirea și transportul de la Buzău înainte și pe timpul ce vor fi în serviciu, acestea se vor procura de statu.

Episcop (ss indescifrabil) Director (ss indescifrabil)

Anexa nr. 6

Adresa nr. 14168 din 11 noiembrie 1877 expediată Episcopului Buzăului Inochentie Chițulescu de Prefectura județului Buzău⁵¹

Prea Sfinte,

Ofrandele cuprinse în adresa Prea Sfinției

Voastre nr. 1423, primindu-se, cu onoare în numele guvernului, vă exprimăm Prea Sfinte mulțumirile pentru sentimentele patriotice de care ați fost animați, rugându-vă a binevoi să dispuneți ca să se exprime asemenea mulțumiri persoanelor cuprinse în lista primită cu citata Prea Sfinției Voastre adresă.

Binevoiiți vă rog Prea Sfințițe a primi asigurarea prea distinsei noastre considerațiuni.

Prea Sfinției Sale Prefect,

Părintele Episcop al Eparhiei Buzău(ss indescifrabil)

Anexa nr. 7

Adresa nr. 7448 din 29 noiembrie 1877 a subprefectului Plasei Pârscov către primarul comunei Brăiești privind Te Deum-ul din 30 noiembrie⁵²

România 29 noiembrie 1877

Subprefectura Pârscov

Nr. 7448

Domnule Primar,

Consecință a telegramii Prefectului nr. 15046, vă invit domnule Primar a publica la moment că Plevna a căzut predându-se Osman cu toată armata sa. Totodată veți veghea a se celebra un Te Deum pentru luarea Plevnei pe la bisericile din acea comună mâine 30 curent unde veți fi prezent cu funcționarii autorităților locale.

Primiți domnule Primar asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

Semnat Subprefect

(ss indescifrabil)

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

Anexa nr. 8

Adresa protoereului Ilie P. Iconomu al Districtului Râmnicu Sărat nr. 270 din 8 decembrie 1877 P.S. Episcopului Inochentie Chițulescu⁵³

Protoeria Districtului
Râmnicu Sărat nr. 270
Anul 1877, Decembrie, 8

Prea Sfinte Stăpâne,

În consecința ordinelor Prea Sfinției Voastre nr. 356 și 407 cerându onorabilului comitetu instituitu pentru cumpărarea de arme optu liste și dându-mi-se din care șapte le-am dat Proistoșilor respectiv, iar una rămânând pe seama Sub Scrisului, cu care punând tot zelul și activitatea a se aduna bani pentru cumpărarea de arme, abia s-au adunat în cinci liste primite de la Proistoși și una Sub Scrisului suma de una sută șizeci lei și trei bani, după la cei ce-au avut bunăvoința a da, căci clerul are contribuții cu asemenea dare către Primarii respectivi având de mai înainte asemenea liste, iar două liste nu s-au primit nici până acum. De la Proistoși, după mai multe cereri ce le-am făcut arătați banii sau înaintați domnului Președinte al Comitetului instituit pentru aceasta ei împreună cu listele. Pe lângă adresa acestei protopopii nr. 244 despre a căror primire elaborându-mi chitanța sub nr. 329. Pentru care dreptu rezultatu la menționatele adrese supus eu profund respectu la cunoștință.

P.S. Vostre spre știință

Binevoiți vă rog Prea Sfinte Stăpâne a primi încredințarea prea deosebitei mele considerații

Protoereu Ilie P. Iconomu

Anexa nr. 9

Adresa nr. 120 din 27 martie 1878 expediată de P.S. Episcopul Inochentie Chițulescu stareței Mănăstirii Rătești⁵⁴

Cuvioasă Superioară,

Spitalul Gârlași de sub epitropia noastră întreținând 24 de soldați răniți în războiul de peste Dunăre are multă nevoie de scamă pentru oblojirea răniților. Scriem dar ca să propunem celor a se îndeletnici

grabnic cu facerea de scamă, de pânzeturi vechi curate înaintând-o rânduri, rânduri în primirea noastră.

Aștept de la stăruința enoriașilor și de la zelul cuvioaselor a avea această ofertă cu bunăvoință din partea voastră.

Episcop,
I. Chițulescu.

BUZĂU BISHOPRIC AND THE CONQUEST OF THE STATE INDEPENDENCE OF ROMANIA 1877-1878 (DOCUMENTARY CONTRIBUTIONS)

The article presents information regarding the support offered by Buzău Bishopric to the Romanian Army in the period of the Independence War.

Keywords: Independence War, Buzău Bishopric, battle field, Inochentie Chițulescu, Romanian Army

NOTE

1 Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

2 Arhivele Naționale Buzău (în continuare se va cita Arh. Naț. Buzău), Fond Primăria comunei Brăiești, dosar nr. crt. 78/1877, ff. 8-10.

3 *Războiul pentru independența națională. Documente militare*, Editura Militară, București, 1971, p. 132.

4 Arh. Naț. Buzău, Fond Primăria comunei Brăiești, dosar nr. crt. 78/1877, f. 3.

5 *Ibidem*, f. 104.

6 *Ibidem*, f. 3; Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Buzăul și Râmnicu Sărat în războiul neatârnării (1877-1878)*, Editgraph, Buzău, 2007, p. 50.

7 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C), Fond Ministerul Afacerilor Interne (în continuare se va cita M.A.I) comunele, dosar nr. crt. 106/1877, f. 5.

8 „Monitorul Oastei”, nr. 3, din 9 februarie 1877, pp. 127-128; Pantelimon Dascălu, *Aspecte ale contribuției militare a Buzăului în războiul de independență*, în „Mousaios”, II/1978.

9 *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență* (în continuare se va cita D.I.R. – R.I.), vol. VI, Editura Academiei Române, București, 1953, pp. 459-460.

10 A.N.I.C, Fond M.A.I. Com., dosar nr. crt. 489/1877, f. 213.

11 D.I.R.-R.I., vol. II, Editura Academiei Române, București, 1952, p. 323.

12 *Idem*, vol. VII, București, 1954, p. 6; Valeriu Nicolescu, *Contribuția militară și materială a județului Buzău la războiul de independență*, în „Mousaios”, IX/2004, p. 253.

- 13 D.I.R.-R.I., vol. VI, p. 363.
- 14 *Idem*, vol. VII, pp. 459-460; Dimitrie Gh. Ionescu, *Istoria orașului Buzău din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Editura Litera, București, 1979, p. 163.
- 15 Arh. Naț. Buzău, Fond Primăria orașului Buzău, dosar nr. crt. 2/1878, f. 40.
- 16 *Ibidem*, f. 1.
- 17 *Ibidem*, f. 9.
- 18 *Ibidem*, f. 46, 51; vezi și Radu Antofie, *Un spital sub epitropia episcopilor de Buzău în vol. Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*, tom I, sub îngrijirea lui Antonie Plămădeală, Editura Episcopiei Buzău, 1983, p. 141.
- 19 Arh. Naț. Buzău, Fond Primăria oraș Buzău, dosar nr. crt. 2/1878, f. 21.
- 20 D.I.R.-R.I., vol. VII, p. 258; V. Nicolescu, *op. cit.*, în „Mousaios”, IX/2004, p. 253.
- 21 Arh. Naț. Buzău, Fond Mănăstirea Ciolanu, dosar nr. crt. 1/1877, f. 81.
- 22 *Idem*, Fond Mănăstirea Rătești, dosar nr. crt. 1/1878, f. 17.
- 23 *Idem*, Fond Episcopia Buzău, dosar nr. crt. 2/1877, f. 13.
- 24 *Ibidem*, f. 1.
- 25 *Ibidem*, f. 8.
- 26 *Ibidem*, f. 12.
- 27 *Ibidem*, f. 17; Gabriel Cocora, *Contribuția monahilor din Episcopia Buzău la susținerea războiului de independență*, în „Îndrumător bisericesc”, Episcopia Buzău, nr. 6/1987, pp. 4-8.
- 28 Arh. Naț. Buzău, Fond Episcopia Buzău, dosar nr. crt. 2/1878, f. 34.
- 29 *Ibidem*, f. 35.
- 30 A.N.I.C., Fond M.A.I.Com, dosar nr. crt. 490/1877, f. 12.
- 31 D.I.R.-R.I., vol. VII, p. 681; C. I. Stan, *Acțiuni ale buzoienilor în sprijinul războiului pentru cucerirea independenței de stat a României (1877-1878)*, în „Mousaios”, vol. VI/2001, p. 247.
- 32 *Ibidem*.
- 33 A.N.I.C., Fond M.A.I.Com, dosar nr. crt. 4897/1877, ff. 410, 440-441, dosar nr. crt. 4902/1877, f. 212.
- 34 Apud V. Nicolescu, *Contribuții buzoiene la războiul de independență*, în „Școala buzoiană”, Buzău, 1977, p. 72.
- 35 Arh. Naț. Buzău, Fond Episcopia Buzău, dosar nr. crt. 3/1877, f. 3.
- 36 *Ibidem*, f. 3.
- 37 *Ibidem*, f. 5.
- 38 *Ibidem*.
- 39 *Ibidem*, dosar nr. crt. 2/1877, f. 37.
- 40 *Ibidem*, f. 38.
- 41 Constantin Gh. Dumitrescu (editor), *Material documentar privind viața orașului Buzău*, (Manuscris depus la Arhivele Naționale Buzău), vol. II, f. 402.
- 42 *Ibidem*, f. 403.
- 43 Gabriel Cocora, *Pentru libertate și unitate. Studii, articole și documente de istorie buzoiană*, Editura Litera, București, 1983, p. 97.
- 44 *Ibidem*, pp. 99-100; *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877-1878*, Editura Politică, București, 1967, pp. 118-119.
- 45 Constantin Gh. Dumitrescu, (editor), *op.cit* (mss.), vol. II, f. 384.
- 46 Arh. Naț. Buzău, Fond Episcopia Buzău, dosar nr. crt. 2/1877, f. 1.
- 47 *Ibidem*, f. 8.
- 48 *Ibidem*, f. 12.
- 49 *Ibidem*, f. 35.
- 50 Arh. Naț. Buzău, Fond Mănăstirea Ciolanu, dosar nr. crt. 1/1877, f. 81.
- 51 *Ibidem*, dosar nr. crt. 2/1877, f. 38.
- 52 Arh. Naț. Buzău, Fond Primăria comunei Brăești, dosar nr. crt. 78/1877, f. 269.
- 53 *Idem*, Fond Episcopia Buzău, dosar nr. crt. 3/1877, f. 3.
- 54 *Idem*, Fond Mănăstirea Rătești, dosar nr. crt. 1/1878, f. 17.

BISERICA ȘI ARMATA. INSTITUȚIA CLERULUI MILITAR ÎN ARMATA ROMÂNĂ ÎN SECOLUL AL XX-LEA

**Colonel (r)
DUMITRU
STAVARACHE¹**

Instituția clerului militar, formă reprezentativă a legăturii între Biserică și Armată, a cunoscut în armata română, în secolul trecut, o evoluție sinuoasă: realizarea, la începutul secolului, a dezideratului de permanențare a prezenței preoților militari în cadrul unei structuri bine definite; desființarea abuzivă, la jumătatea secolului, a instituției clerului militar și implicit eliminarea preotului militar din armată; renașterea, la sfârșit de secol, a asistenței religioase în armată. Ne vom referi, în cele ce urmează, la detalierea acestor momente de *naștere, viață, moarte și înviere* a instituției clerului militar în armata română în secolul al XX-lea.

Legături între Biserică și Armata Română până la înființarea Episcopiei Armatei

Biserica și Armata - instituții fundamentale ale neamului românesc, au existat și funcționat în chip natural, completându-se reciproc, unite prin iubirea de neam și credința în Dumnezeu. În toate marile momente ale istoriei noastre naționale Armata și Biserica au fost prezente și au avut un rol important, uneori determinant. Preotul român de totdeauna a fost slujitorul bisericii și în același timp al neamului său. Îl întâlnim alături de ostași în luptele pentru apărarea pământ-

tului strămoșesc, făcând slujbe pentru imploarea ajutorului Dumnezeiesc sau participând nemijlocit la acțiunile militare și diplomatice. Prapurii bisericilor, zugrăvite cu chipurile sfinților Gheorghe, Dumitru, Procopie etc. au servit ca steaguri de luptă în marile bătălii pentru apărarea credinței și a țării.

Odată cu formarea statului român modern și a armatei sale, în sec. al XIX-lea, s-a pus problema instituționalizării clerului militar; aceasta atât pentru promovarea valorilor morale în rândul celor aflați sub arme, cât și ca un garant al respectării drepturilor și libertăților cetățenești ale acestora.

Cele dintâi reglementări privind activitatea preoților în armata română au fost adoptate în anul 1850, intitulate *Îndatoririle preoților de oștire*². În anul 1870 exista deja un *Regulament pentru clerul din armată*³, iar în anul 1876 au fost adoptate *Datoriile preotului în armată*⁴. În Războiul de Independență din 1877-1878, trupele române au fost însoțite pe câmpul de luptă de preoți. În anul 1915, au fost adoptate *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată*, pe baza cărora s-a desfășurat asistența religioasă în campaniile Războiului de Întregire din anii 1916-1919; cei peste 200 de preoți care au însoțit trupele pe câmpurile de luptă au avut o contribuție importantă în a face pe militari să simtă mai ușor povara războiului; au fost cazuri în care preoții au luat comanda trupeii ai căror comandanți au căzut în luptă sau situații în care și ei au pus mâna pe armă. După război, Prot. Ic. Constantin Nazarie⁵, Șeful preoților de armată, a publicat o lucrare care oferă informații prețioase despre activitatea și contribu-

ția acestor preoți⁶. În Referatul către Sfântul Sinod, întocmit de părintele profesor Constantin Nazarie, se argumenta necesitatea permanențării preoților în armată.

Episcopia Armatei Române (1921-1948)

Anul 1921, este cel care marchează permanențarea asistenței religioase în armata română. *Legea privitoare la organizarea clerului militar* (1921), precum și *Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii* (1924), au constituit normele legislative de bază în organizarea și activitatea Episcopiei Armatei în perioada interbelică. Atât *Instrucțiunile provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie* (1931), cât și *Legea pentru organizarea clerului militar* (1937), nu au adus modificări esențiale la legislația anterioară, ci au făcut unele precizări și extinderi ale acesteia. Aspecte de noutate în Legea din 1937: preoții militari activi erau justițiabili din punct de vedere penal de tribunalele militare; în instituțiile militare de învățământ preoții militari puteau avea catedră dar nu primeau soldă pentru aceasta; controlul averii Episcopiei militare, a bisericilor și capelelor militare de orice rit se făcea de un consiliu administrativ compus din Episcopul militar, ca președinte, și 5 membri (2 preoți militari și 3 ofițeri superiori), numiți prin decizie de Ministerul Apărării Naționale pe o perioadă de 3 ani.

Scopul admitterii în cadrul armatei a clerului militar era acela al satisfacerii nevoilor profesionale și pentru dezvoltarea senti-

mentului religios. La toate structurile militare, începând cu regimental, se numeau preoți asimilați gradelor ofițerești: preotul de regiment – căpitan; preotul de divizie – maior sau locotenent-colonel; preotul de corp de armată – colonel; inspectorul clerului militar – general de brigadă. Legea din 1937 a înlocuit preotul de regiment cu preotul de garnizoană. Preoții militari nu aveau parohie.

Inspectorul clerului militar era un arhiepiscop, membru al Sfântului Sinod. Era numit episcop militar prin decret regal și purta titlul de *Episcop de Alba Iulia*. El avea jurisdicție dublă, una spirituală și alta administrativă. Atribuțiile sale din punct de vedere administrativ le exercita asupra întregului cler militar, iar din punct de vedere spiritual numai asupra preoților de rit greco-oriental.

Admiterea în clerul militar se făcea prin concurs. Candidații trebuiau să îndeplinească anumite condiții, legate de vârstă, studii, activitate anterioară. Drepturile preoților militari, similare cu ale ofițerilor, aveau unele particularități legate în special de portul ținutei; atribuțiile erau amplu precizate în Regulament și mai ales în Instrucțiuni. Îndatoririle în timp de campanie cuprindeau: organizarea serviciului religios la diferite comandamente, unități, formațiuni (ca și pe timp de pace), precum și activitatea pastorală în diferite momente ale campaniei (mobilizare, operațiuni militare, marșuri, zone de etape, după luptă) și în lagărele de prizonieri.

Aspectul ecumenic se poate vedea chiar de la conceperea și întocmirea legislației în perioada de constituire a Episcopiei Armatei,

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

unde au participat, pe lângă ierarhi ortodocși, reprezentanți ai altor culte – mozaic, romano-catolic, greco-catolic, protestant⁷. De altfel, accesul la funcții de comandă în armata română era liber pentru minoritățile confesionale, fapt ce se poate observa din situațiile și dările de seamă periodice. Prezentăm, ca exemplu, situația ofițerilor aparținând altor confesiuni decât cea ortodoxă, în câteva garnizoane, anul 1930: Bistrița – 28 greco-catolici, 3 romano-catolici, 19 lutherani; Iași – 5 greco-catolici, 16 romano-catolici, 26 mozaici; Constanța – 2 romano-catolici, 2 reformați, 5 islamici⁸. Cât privește preoții militari activi ai cultelor recunoscute, aceștia sunt consemnați și în Anuarul ofițerilor. Astfel, în Anuarul din anul 1940 sunt menționați: Zombory Ladislau (romano-catolic), locotenent-colonel la Corpul 2 Armată; Filimon Gavrilă (greco-catolic), maior la Corpul 6 Armată; Islam Ali Cocoli (musulman), căpitan la Divizia 9; Bondrea Vasile (greco-catolic), căpitan la Regimentul 86 Infanterie. Precizăm că legislația prezentată prevedea ca preotul militar al unității să fie de ritul religios al majorității militarilor; pentru minoritățile religioase se numea câte un preot, pastor, rabin sau imam pe garnizoană; preoții, pastorii, rabinii și imamii depindeau, din punct de vedere spiritual, de șefii religioși ai cultelor lor.

În perioada ei de existență, 1921-1948, Episcopia Armatei a fost condusă de trei episcopi⁹: Iustinian Teculescu, Ioan Stroia, Partenie Ciopron.

Episcopul Iustinian Teculescu, deși a fost pentru puțin timp la conducerea Episcopiei Armatei, este important prin aceea că a constituit primul nucleu de cadre ale clerului militar (15, din care 11 preoți ce participaseră pe front) și a contribuit la întocmirea *Regulamentului pentru punerea în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului militar*¹⁰. Episcopul Ioan Stroia a avut cea mai lungă păstorie, 12 ani, fiind la conducerea acesteia până la decesul său, la 18 aprilie 1937. În timpul său s-a mutat sediul Episcopiei Armatei, de la București la Alba Iulia, a crescut efectivul de preoți militari și au fost elaborate două importante norme legislative – *Instrucțiuni provizorii asupra Serviciului religios în timp de pace și în timp de război*, în anul 1931, și *Legea pentru organizarea clerului militar*, 1937. Al treilea, Partenie Ciopron, este considerat ca cel care avut cele mai importante realizări: a revigorat instituția clerului militar prin creșterea numărului de preoți¹¹, prin desfășurarea activităților pe baza unui plan unitar urmărit cu fermitate, vi-

zite pastorale în toate garnizoanele ș.a.; a fondat și editat revista *Arma Cuvântului*, ca organ oficial al Episcopiei Militare. Pe timpul Campaniei din Est, Episcopul Partenie Ciopron a preluat și conducerea Episcopiei Hotinului cu sediul la Bălți.

În perioada participării României la cel de-al Doilea Război Mondial (1941-1945), preoții militari activi și cei mobilizați au însoțit trupele române în ambele campanii, de Est și Vest. Dintre datoriile curente ale acestora menționăm următoarele: îmbărbătarea la luptă; săvârșirea de slujbe atunci când condițiile acțiunilor militare erau favorabile; organizarea cimitirelor ostașilor căzuți în lupte, cu evidența datelor de identificare strict necesare – gradul, numele și prenumele, unitatea militară, data decesului, locul unde este mormântul, denumirea și locul cimitirului ș.a.; redactarea scrisorilor de înștiințare a familiei celui căzut la datorie e.t.c. *Dările de seamă*, întocmite de preoții militari evidențiază multiplele activități desfășurate pentru populația civilă: biserici și case de rugăciune curățate, amenajate și redade cultului; capele amenajate pentru cult; oficierea de slujbe și alte servicii – botezuri, masluri, prohodiri, împărtășiri, pomenirea celor decedați, molifte ș.a.

Rapoartele trimise Inspectoratului Clerului Militar, de către preoții militari activi, consemnează activitățile multiple și diverse desfășurate de aceștia; un număr impresionant de asemenea documente (258), au fost publicate¹². Revista Episcopiei Militare, *Arma Cuvântului*, a oglindit în paginile ei activitatea de adevați misionari a preoților militari pe Frontul de Est.

După tragicele evenimente de la 23 august 1944, România a intrat în sfera de influență a URSS. Transformările din întreaga societate românească au inclus și armata română. S-a trecut la implementarea sistemului sovietic, în acțiunea de realizare a Armatei Populare, considerată de tip nou. Aparatul politic introdus în armata română încă din mai 1945, a devenit aparat de partid, secție a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Acest aparat politic a supus Episcopia Armatei unui adevărat asediu în perioada 1945-1948. La puțin timp după proclamarea Republicii Populare Române (30 decembrie 1947) și abdicarea silită a Regelui Mihai I, Episcopia Armatei a fost desființată. Aceasta s-a făcut prin *Legea privind regimul general al cultelor*, din 4 august 1948.

Reintroducerea Asistenței Religioase în Armata Română (1994)

După evenimentele din anul 1989, se impune ideea revenirii la tradiție în privința asistenței religioase în armata română. Prezența preoților este tot mai des solicitată la momente din viața militarilor: depunerea jurământului, primirea Drapelului de luptă, Ziua Armatei, zilele armelor, aniversări, absolvirea cursurilor de noi promoții în instituțiile de învățământ militar.

La 1 ianuarie 1994, în Armata Română a luat ființă Compartimentul de Asistență Religioasă. Decizia Ministerului Apărării Naționale, prevedea și încadrarea acestuia (un ofițer și doi preoți), precum și funcționarea în cadrul Direcției de Cultură. La 11 octombrie 1995, între Ministerul Apărării Naționale și Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române, s-a semnat Protocolul privind organizarea și desfășurarea asistenței religioase în Armata României. Compartimentul de Asistență Religioasă a devenit Secția de Asistență Religioasă.

Încadrarea cu preoți militari a unităților militare din armata română s-a făcut începând cu anul 1996, când a absolvit examenul de pregătire prima promoție de preoți militari.

În anul 2000, Guvernul României a emis *Ordonanța privind constituirea și organizarea clerului militar*³, cu următoarea structură: Cap. I, Dispoziții generale, art. 1-8; Cap. II, Organizarea clerului militar, art. 9-15; Cap. III, Îndatoririle și drepturile preoților militari; Cap. IV, Încetarea calității de preot militar; Cap. V, Dispoziții finale.

Din păcate, o Episcopie a Armatei, așa cum a fost și care și-a dovedit eficiența în perioada existenței ei (1921-1948), rămâne un deziderat. Asistența religioasă a militarilor Armatei Române continuă să fie asigurată de Secția de Asistență Religioasă a Armatei.

ICONOGRAFIE – din Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii Armatei*

Române.., 2016, pp. 271, 275, 278, 281.

Preot profesor Constantin Nazarie, șeful Serviciului Religios al Armatei Române în anii 1916-1922.

Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932), episcop militar (1922-1924).

Episcopul Ioan Stroia (1865-1937), episcop militar (1925-1937).

Episcopul Partenie Ciopron (1896-1980), episcop militar (1937-1948).

THE CHURCH AND THE ARMY.

THE INSTITUTION OF MILITARY CLERGY IN THE ROMANIAN ARMY IN THE 20TH CENTURY

The communication shows the evolution of religious assistance in the Romanian Army in 20th century. It is divided into three parts: religious assistance to the establishment of the Diocese Army (1921); Diocese Army and its activity up to demolition (1921-1948); reintroduction of religious assistance in the Romanian Army (1994).

Keywords: Diocese Army, military priests, military bishops, religious assistance

NOTE

1 Comisia Română de Istorie Militară.

2 Gheorghe Vasilescu, *Asistența religioasă în oastea Țării Românești în 1850-1870*, în vol. *Armata și Biserica*, coord. Ilie Manole, București, 1996, pp.132-135.

3 Înaltul Decret nr. 603, din 9 aprilie 1870, semnat de Domnul Carol I al României. Vezi și, Dumitru Stavarache, Florica Dobre, *125 de ani de la adoptarea primului regulament al preoților militari*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 2, 1995, pp. 26-27.

4 *Biserica Ortodoxă Română*, anul IV, 1877-1878, pp.173-180.

5 Constantin Nazarie (n. 16 martie 1865, Grădișteea, com. Vultureni, Tecuci, d. 21 martie 1926, București), profesor de teologie. Despre activitatea lui există o literatură bogată, menționată de Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcuraru, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua, editura Enciclopedică,

București, 2002, p. 328. Pentru subiectul comunicării noastre, vezi Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Preotul iconom stavrofor Constantin Nazarie (1865-1926), șeful Serviciului Religios al Armatei Române în Războiul pentru Întregirea Neamului*, în revista *Misiunea*, anul 2, nr. 2, 2015, pp. 52-63.

6 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, 1920, 108 p.

7 Arhiva Miinisterului Apărării Naționale, fondul Inspectoratului Clerului Militar, Microfilme, rola 1521, cadrul 0100.

8 Ibidem, cadrele 0529, 9549, 0590, 0593, 0611, 0613, 0634, 0650, 0664, rola 1541, cadrele 0864, 0847, 0844.

9 Cel dintâi Inspector al Clerului Militar a fost numit protopopul dr.Vasile Saftu, la 10 decembrie 1921, dar decesul acestuia (6 aprilie 1922), nu a permis ca el să parcurgă etapele necesare: tunderea în monahism, ridicarea la rangul de arhimandrit, hirotonirea ca arhiereu, investirea regală, instalarea în scaunul episcopal.

10 2 aprilie 1924, *Regulamentul* a fost avizat de Sf. Sinod al B.O.R., iar la 16 aprilie 1924 aprobat de Consiliul de Miniștri, prin Jurnalul nr.783.

11 În anul 1937, la instalarea ca Episcop al Armatei, a lui Partenie Ciopron, Episcopia Armatei dispunea de 38 de preoți militari activi, ca la intrarea în Război, în anul 1941, numărul acestora să ajungă la 111. Cf Anuarului ofițerilor activi ai Armatei Române, în anul 1944 funcționau 102 preoți militari activi; diferența o face pierderile pe front (3 dispăruți și un decedat) și retragerile (5).

12 Gheorghe Nicolescu ș.a., *Preoți în tranșee, 1941-1945*, editura Europa Nova, București, 2000, 392 p.

13 Monitorul Oficial nr. 436, din 3 septembrie 2000.

POZIȚIA CONDUCĂTORILOR BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PE TIMPUL CAMPANIEI DIN ANUL 1917

**Colonel (r)
REMUS MACOVEI'**

Motto:

„E bine ca posteritatea să cunoască nu numai faptele mărețe, ci și ticăloșiile cele mari”

Vasile Th. Cancicov

Pentru Biserica Ortodoxă Română perioada 1916-1918 a fost deosebit de dificilă. Evoluția nefavorabilă a acțiunilor militare, care a permis ocuparea de către trupele Puterilor Centrale a Olteniei, Munteniei și Dobrogei, a dus la împărțirea episcopilor și preoților în două categorii distincte.

În teritoriul ocupat au rămas ierarhi și preoți, avându-l în frunte pe Conon Arămescu Donici, Mitropolitul Primat al Bisericii Ortodoxe Române. Acesta a fost nevoit să rămână la București „la solici-tarea liderilor politici români, care doreau ca măcar șeful Bisericii Ortodoxe să rămână, ca un simbol al rezistenței, în capitala statului aflată în teritoriile ocupate de dușman”². Din păcate mitropolitul Conon, în vârstă de 80 de ani, era bolnav și incapabil să facă față unei astfel de misiuni. Nicolae Iorga îl con-sidera pe mitropolitul „un bătrân mărginit și aproape căzut în copilărie”³, iar Gala Galaction îl descrie ca fiind „bătrân, fără pic de inteligență, lipsit de memorie și plin de imaginație”⁴.

În Moldova își desfășoară activitatea, sub conducerea lui Pimen, Mitropolitul Moldovei, episcopii și preoții din Mitropolia Moldovei și Episcopiile Romanului, Dunării de Jos și Hușilor, precum și preoți refugiați din Muntenia, Oltenia și Dobrogea. O categorie aparte este constituită de preoții militari din Serviciul Religios al Armatei, condus de Protopopul Constantin Nazarie, conform Deciziei Sinodale nr. 60 din 15 mai 1915⁵.

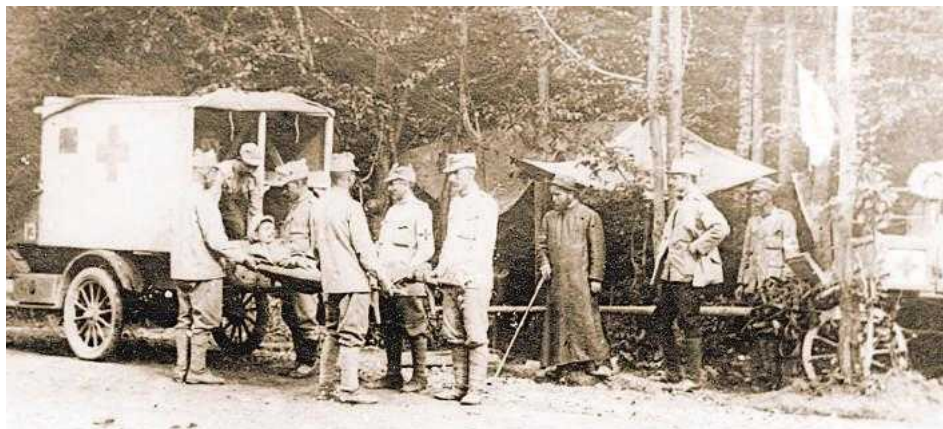
Sfântul Sinod nu s-a mai întrunit din toamna anului 1916, astfel că activitatea celor două categorii de prelați ortodocși nu se va desfășura unitar, fiecare având obiective specifice.

Chemarea Mitropolitului Primat, Conon Arămescu Donici

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române rămași în teritoriul ocupat au avut de suportat o multitudine de abuzuri din partea armatei ocupante. O parte din preoți au fost arestați pentru că au oficiat slujbe pentru victoria trupelor române, pentru că au pomenit la slujbe familia regală română, pentru că au făcut propagandă antigermană. În Dobrogea preoții români au fost siliți să officieze slujbele în limba bulgară, un mare număr dintre aceștia au fost maltratați și deportați în Bulgaria.

În schimb ierarhii din teritoriul ocupat, în frunte cu Mitropolitul Primat, s-au supus cu docilitate ordinelor ocupantului sau reprezentanților politici germanofili.

Autoritățile germane au solicitat lui Virgil Arion, garantul Ministerului Cultelor, să realizeze un document care să fie distribuit populației și militarilor români din Moldova, înaintea începerii luptelor din vara anului 1917. Gala Galaction, administratorul Casei Bisericii, a întocmit o ciornă a unui astfel de document, căruia Lupu Costache, garantul Ministerului

1917. Serviciul sanitar al Armatei Române pe frontul din Moldova

de Interne și Virgil Arion i-au dat forma finală. La 24 iulie 1917 acest document va fi adus la Mitropolie, de garanții celor două ministere fiind semnat de către Mitropolitul Primat. Pentru a da o mai mare credibilitate manifestului, acesta va obliga încă șapte prelați să semneze și ei, cu toate că nu cunoșteau conținutul documentului, garantându-le acestora că el își asumă întreaga răspundere.

Manifestul, denumit **Chemarea Mitropolitului Primat**, răspândit de aviația germană în tranșeele de pe frontul din Moldova și la Iași, avea următorul conținut:

„Români moldoveni și voi români de pretutindeni, adunați între Carpați și Prut, auziți glasul fraților voștri din România ocupată.

Oștile Puterilor Centrale sunt în trecătorile Carpaților, sunt la porțile de sus și la porțile de jos ale Moldovei. Ele înaintează și țara va fi din nou cruntată în sângele ei.

Noi Mitropolitul Primat al României am îngenuncheat dinaintea altarului și ne-am rugat Domnului pentru mântuirea poporului nostru și s-a umplut biserica de Lumina mării Domnului și asupra noastră a venit duhul cel bun ca să sfătuim Sfat de pace în cetatea noastră.

Țara vrea pace! Prea mult a fost pus spre

pustiire cuprinsul țării. Peste cele patru aripi ale pământului a venit asupra noastră sfârșitul nostru.

Celelalte ale țării au pierit; puterea noastră s-a surpat; mulți din fiii țării au fost uciși; alții s-au risipit prin țări străine, unde cuprinși de foame se sfârșesc.

Dar Domnul Dumnezeu s-a îndurat de țara aceasta. El a împlântat inima biruitorului către noi și a făcut dint-însul tovarășul nostru de muncă pentru mântuirea României.

Țărani, târgoveți, slujbași orice ați fi, aveți bună încredințare că biruitorul care intră în Moldova nu e setos de răzbunare, nu ucide, nu jefuiește, nu dă foc, nu pustiește!

Aci în Muntenia, averile, casele, cinstea noastră a tuturor a fost respectată.

Laolaltă noi am muncit câmpiile țării și ele au dat roadă. Dumnezeu a potolit mânia războinicului și a binecuvântat munca noastră comună.

Nu vă temeți fraților și nu apucați drumul pribegiei.

Cu dor și gând de pace ne întoarcem către voi și vă trimitem îndemn stăruitor să stați și să rămâneți cu toții la locurile voastre.

Ați apărat țara cu vrednicie. Datoria v-ați

făcut-o pe deplin. Mulți dintr-voi au căzut apărând moșia strămoșească. Astăzi puterile voastre sunt frânte. O singură datorie către țară mai aveți: să nu părăsiți pământul țării, să nu lipsiți România de puterile voastre, să nu puneți brațul vostru în slujba unei cauze străine.

Stați pe loc fraților!

Rămâneți între Carpați și Prut, nu faceți din acest râu românesc hotarul despărțitor între inimile voastre!

Rămâneți pe pământul strămoșesc, lângă bisericile clădite de Ștefan Vodă cel sfânt; rămâneți lângă mormintele străbunilor și ale fraților voștri de luptă, lângă holdele cari și de aici înainte vor hrăni neamul nostru.

Aveți încredere în Marele și milostivul Dumnezeu. Aveți încredere în pronia lui minunată care ridică pe cel surpat și din dărmături scoate din nou la față soarelui viața și mai frumoasă ca înainte! Aveți încredere în viitorul tulpinii românești!

București 24 iulie 1917⁶.

Semnatarii Chemării Mitropolitului Primat:

- Dr. Konon Ar. Donici, Arhiepiscop și Mitropolit Primat;
- Teofil M. Ploeșteanu, Vicar;
- Arhiepiscop Valerian Râmniceanu, Vicar al Sf. Episcopiei de Buzău;
- Arhiepiscop Meletie Constanțeanu, Vicar al Sf. Episcopiei al Dunării de jos;
- Iosif, Arhimandritul de scaun al Sf. Mitropolii;
- Econom Ovidiu Muscelanu, Director al Cancelariei Sf. Sinod și al Consistoriului Bisericesc;
- Econom G.I. Gibescu, Directorul Cancelariei Sf. Mitropolii;
- Arhimandrit I. Scriban, Director și profesor al Seminarului Central București⁷.

Apelul Mitropolitului Pimen

În Moldova, episcopii și toți preoții ortodocși, sub conducerea IPS Pimen, s-au mobilizat pentru susținerea armatei și refugiaților. În palatul mitropolitan se vor ține ședințele Sfântului Sinod, la care vor participa doar înalții prelați din Moldova și își va desfășura activitatea protopopiatul armatei, condus de Constantin Nazarie.

La 19 ianuarie 1917 Mitropolitul Pimen obține din partea Marelui Cartier General aprobarea de a lua contact cu trupele în refacere ori de câte ori considera necesar, aducându-și astfel contribuția la cultivarea sentimentului religios și întărirea suflotească a militarilor.

Partenie Ciopron, viitor episcop al armatei, relativ la activitatea IPS Pimen, în această perioadă deosebit de grea, relatează următoarele aspecte: „a îngrijit răniții pe front, fiind un colaborator prețios al Reginei Maria; a făcut rugăciuni în catedrală pentru pomenirea celor

morți în război, pentru biruința armatelor contra dușmanului; a însoțit până la gară toate regimentele care au plecat pe front, ținându-le cuvântări entuziaste și îmbărbătându-le în luptă”⁸.

La 8 iulie 1917 mitropolitul Pimen, în Catedrala din Iași, a ținut următoarea cuvântare:

„Cel ce nu are sabie să-și vândă sabia și să-și cumpere (Luca 22, 36). Când citez aceste cuvinte, spuse de Hristos către apostolii Lui, s-ar părea că de la acest loc sfânt vă spun ceva care nu ar sta în legătură cu învățătura blândului Hristos, care s-a jertfit pentru pacea lumii. S-ar părea ca eu îndrăznesc să vă înfățișez o nouă icoană în biserica creștină, vorbindu-vă altfel decât obișnuim a vă vorbi și voi erați deprinși a mă asculta. Și atunci cu drept cuvânt vă întrebați, de ce această schimbare? De ce azi în numele lui Hristos, vă vorbesc de sabie și nu de pace!

Se apropie înțelegerea luptelor din partea vrășmașilor și nu târziu avea să urmeze judecata nedreaptă și condamnarea celui nevinovat.

Și noi românii în aceste vremuri nemaipomenit de grele pentru apărarea țării noastre și în interesul neamului nostru datorim suntem a ne lupta cu sabia și orice armă contra dușmanilor noștri cotropitori.

Sunt mai multe luni de când oștirea noastră se războiește cu dușmanii pentru sfânta noastră dreptate și libertatea fraților noștri.

Din viața noastră pașnică, nevoiți am fost să eșim la război. Nu pentru a nedreptăți pe cineva, ci a ni se recunoaște dreptatea noastră și a ni se îndeplini dorința noastră de veacuri, adică, desrobirea pământului strămoșesc și unirea tuturor românilor. Suntem deci într-un război sfânt și trebuie să ne facem datoria până la jertfirea vieții, pentru țară și neam.

Nu toți putem purta sabie, dar toți avem datoria sfântă pentru apărarea țării și a neamului contra dușmanilor noștri, până a ne vinde și haina pentru a cumpăra sabie și munițiuni de război, ca să aibe cu îndestulare oștirea noastră tot cei trebuie pe câmpul de luptă și a îngriji de ostașii răniți și bolnavi de prin spitale, precum și copii rămași fără părinți.

Acum e vremea luptelor și a jertfelor și nimeni dintre noi, cei ce au suflet și inimă românească, nu-i scutit de luptă și jertfă. Și jertfele ce ni se cer trebuie să le socotim cu atât mai obligatorii pentru fiecare din noi cu cât dușmanii noștri nu cruță nimic pentru întărirea armatei lor. Averile lor, fără nicio alegere sunt puse la îndemâna armatei. Până și cele mai scumpe unelte casnice și pietre scumpe au fost depuse în Băncile statului ca să aibă mijloace destule bănești pentru întărirea oștirii lor contra noastră.

Așa se cade să facem și noi românii. Acum toată lumea care voiește să trăiască cu demnitate și să-și pregătească un viitor mai fericit, trece

prin vremea jertfelor și noi am moștenit de la bătrânii noștri, voința și dorința de a trăi și în-tregi neamul. Pentru această voință și dorință, care e visul nostru, se cuvine sau să trăim sau să murim. Să ne restrângem plăcerile care ne-au stăpânit și ne-au slăbit așa de mult și să întărim credința în Dumnezeu.

Să ne deprindem a fi mulțumiți cu puțin și strict necesar. Să avem sus inimile ridicate către Dumnezeul părinților noștri, iar gândul să fie îndreptat către scumpa noastră armată de la vitejia căreia așteptăm împlinirea dorințelor noastre sfinte.

La lucru deci cu toții cei ce suntem adevărați români și adevărate romance: cei tineri să meargă pe câmpul de bătaie toți până la unu; cei bătrâni la muncă fără preget pentru țară și armată; femeile române, fie cucoane din orașe, fie țărance din sate, să lucreze pe întrecute pentru nevoile oștirii de pe front și pentru îngrijirea răniților din spitale⁹⁹.

Apelul Mitropolitului Pimen va fi adus la cunoștința întregii populații de către preoții din parohii și la cunoștința militarilor de pe front de către preoții militari.

Influența celor două mesaje asupra românilor din Moldova

După răspândirea Chemării Mitropolitului Primat în tranșeele ocupate de trupele române, prin care militarii români erau îndemnați să nu mai lupte, să depună armele și să accepte ca și Moldova să fie ocupată de germani, nu s-a constatat o creștere a numărului dezertorilor, o scădere a capacității de luptă a subunităților și unităților române sau a încrederii în victorie în confruntarea care se apropia cu pași repezi.

Rușinosul mesaj nu a avut niciun efect asupra preoților militari din Serviciul Religios

al Armatei, care fusese înființat în 1915 de către Mitropolitul Primat, Conon Arămescu Donici și care, conform prevederilor Regulamentului pentru buna conduită a clerului, articolul 10, ar fi trebuit să fie supuși și să execute îndemnul primit de la acesta. Contrar îndemnului de a capitula în fața cotropitorului, comportamentul preoților militari pe timpul luptelor de la Mărăști, Mărășești și Oituz a fost exemplar, lucru dovedit de caracterizările pe care aceștia le primesc de la comandanții lor. Din aceste caracterizări, prezentate sintetic de către Protopopul Constantin Nazarie în analiza pe care o face la sfârșitul campaniei¹⁰, aflăm date concrete des-

1917. Slujba religioasă pentru soldații morți din Regimentul 11 Siret

pre rolul deosebit de important pe care preoții militari l-au avut în obținerea victoriei:

- Preotul **Iamandi Ioan**, din Regimentul 63/79 Infanterie, în tranșeele de la Mărășești, a stat neclintit la datorie, înălțând moralul trupeii, dând pildă de virtute militară, mergând prin tranșee, cu crucea în mână și înfruntând pericolul sub bombardamentul inamic.

- Preotul **Voinea Carol**, din Regimentul 35 Infanterie, a luat parte la luptele de la Mărășești, Valea Zăbrăuțului, Muncel și Valea Alunei purtându-se bine.

- Preotul **Gheorghiu Ion**, din Regimentul 73/78 Infanterie, când unitatea sa a ocupat sectorul de luptă la Mărășești și Răzoare, timp de peste patru luni va urma trupa în tranșee, dormind în adăposturi. A avut o conduită foarte bună.

- Preotul **Constantinescu Constantin**, din Regimentul 69/77 Infanterie, a luat parte la luptele de la Mărășești, Nămolosa, Răzoare și Panciu. A stat pe linia întâia îmbărbătând luptătorii, a îngropat morții, a încurajat răniții. A fost un exemplu de îndemn, sânge rece și curaj pentru trupă, ca și pentru ofițeri.

- Preotul **Mândescu Sp.**, din Brigada 10 Infanterie, în perioada de pregătire a ofensivei,

la Nămolosa, a fost în linia întâia, îmbărbătând soldații și ofițerii. A stat sub focul artileriei, în luptele de la Doaga, îngrijind, pansând, mângâind răniții.

- Preotul **Petroveanu Gheorghe**, din Regimentul 53/65 Infanterie, a luat parte la luptele de la Nămolosa și Cosmești/Mărășești. Nu a evitat de a se duce în tranșee și nu a lipsit nicio clipă de la capătul muribunzilor. A dovedit foarte frumoase sentimente de bun român.

- Preotul **Stoicescu Constantin**, din Regimentul 28 Infanterie, pe timpul luptelor

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

din perioada 9-16 iulie a mers până aproape de liniile de luptă sub gloanțele și proiectilele inamicului. A dat un prețios ajutor medicilor în căutarea răniților, pe care într-una îi încuraja cu cuvântul său. Pildă pentru ofițeri și soldați a îngropat vitejii regimentului, chiar pe poziție, sub ploaia de obuze și gloanțe.

- Preotul **Bărbulescu I. Ioan**, din Regimentul 30 Infanterie, la Răcoasa, în ziua de 11 iulie, a stat sub cutele drapelului, la reduta nr. 1, sub ploaia de gloanțe și obuze inamice, binecuvântând pe bravii noștri soldați, care plecau voioși la luptă.

- Preotul **Stroian Gheorghe**, din Regimentul 62/72 Infanterie, a contribuit mult la înălțarea sufletelor și la ridicarea moralului ofițerilor și soldaților. În momentele cele mai grele ale luptei de la Mărăști a stat neclintit la datorie.

- Preotul **Georgescu Ion**, de la Secția 15 Evacuare, în timpul bombardării spitalului, aflat dislocat în Tecuci, a fost nelipsit de la datorie, menținând moralul trupei și răniților.

- Preotul **Voicu Gheorghe**, de la Ambulanța Diviziei 9 Infanterie, a luat parte la luptele de la Mărășești și Muncel, însoțind pe ofițeri și trupă. A dat dovadă de curaj și dispreț de moarte, fără seamăn.

- Preotul **Moiescu Gheorghe**, de la Regimentul 39 Infanterie, a suportat greutățile campaniei cot la cot cu soldații în tranșee, încurajându-i să-și facă datoria.

- Preotul **Bădașcă Ion**, din Brigada 15 Artilerie, în timpul luptelor de la Mărășești a dat probă de un curaj neîntrecut, locuind în apropierea bateriilor de tragere, vizitând zilnic oamenii bateriilor, întărindu-i cu cuvântul său și faptele sale.

- Preotul **Roșescu Bănică**, din Regimentul 36 Infanterie, în vremea luptelor a stat la postul de prim ajutor, dând ultima îngrijire creștinească celor morți, îmbărbătându-i pe cei răniți.

- Preotul **Botez Vasile**, din Brigada 6 Roșiori, pe timpul cât unitatea sa a fost în tranșee, a menținut, prin predici și ajutoare date celor răniți, moralul și buna dispoziție a celorlalți soldați.

- Preotul **Pieptu Petre**, din Regimentul 3 Vânători, a fost amestecat întotdeauna când printre luptători, când printre răniți, căutând ca pe cei sănătoși să-i întărească, iar celor răniți să le ușureze suferințele.

- Preotul **Simedrea Tudor**, din Regimentul 36 Infanterie, pe timpul luptelor de la Muncel venea pe front, stătea de vorbă cu ofițerii și trupa,

Convoi militar în drum spre cimitir. În prim-plan generalii Mărdărescu, Moșoiu și Holban

găsind cuvinte blajine de îmbărbătare în luptă, contribuind mult la ridicarea moralului trupei și ofițerilor.

- Preotul **Stănescu Constantin**, din Ambulanța Diviziei 13 Infanterie, cu ocazia luptei de la Mărășești a dovedit curaj, dispreț de moarte și mare dragoste de țară. A înfruntat focul violent al artileriei inamice, îmbărbătând și îngrijind răniții. În toate luptele a fost la postul de prim ajutor, făcându-și datoria cu sfințenie, neținând cont de niciun pericol.

- Preotul **Cărlănescu Mihai**, din Brigada 14 Artilerie, la Nămolosa a fost foarte devotat, vizitând frontul și ținând predici, ridicând moralul soldaților și pregătindu-i pentru noi lupte. Sub bombardamentul intens al inamicului a oficiat înhumarea ofițerilor și soldaților căzuți în lupte.

- Preotul **Oprescu Haralambie**, din Brigada 5 Artilerie, s-a distins în mod vădit prin acte de abnegație și devotament, prin cuvântări sale patriotice contribuind la faptul că în această unitate nu a existat niciun netrebnic de dezertor. În timpul luptelor de la Cosmești și Mărășești, cu inimă și sânge rece a mers sub focul inamicului la toate unitățile, îmbărbătând ofițerii și soldații. A stat neclintit, oficiind la înmormântările celor căzuți pe câmpul de onoare.

- Preotul **Tudorache Iordache**, din Regimentul 10 Vânători, la Mărășești, și-a făcut datoria, stând veșnic printre soldați, îndemnându-i cu fapta și cuvântul.

- Preotul **Dumitrescu I.D.**, din Regimentul 38 Infanterie, a mers prin tranșee, vorbind cu multă însuflețire și făcându-se peste tot ascultat. Și-a îndeplinit serviciul ireproșabil, fiind foarte iubit de către soldați și căutat de ofițeri.

- Preotul **Cernăianu Vasile**, din Regimentul 18 Infanterie, își are par-

tea sa în izbânzile de la Mărășești și Muncel, cuvântările sale au întărit firile clătinate de nostalgie și suferințe. Demn în toate manifestațiunile acesta a căpătat un ascendent moral asupra tuturor.

- Preotul **Murărețu Dumitru**, din Regimentul 7 Vânători, în luptele de la Hârja (Oituz) a dat dovadă de mult curaj, servind de exemplu de curaj sub focul inamicului. A stat fără nicio frică, disprețuind moartea, numai aproape de front și la postul de comandă și prim ajutor.

- Preotul **Popescu St. Ion**, din Regimentul 51/52 Infanterie, în timpul luptelor de la Nămolosa, Mărășești și Muncel, a stat veșnic în mijlocul trupe, umblând cu crucea și cu apa sfințită în tranșeele din prima linie. În timpul luptei din 6 august de la Mărășești a ajutat pe medici la postul de prim ajutor, iar seara a îngropat morții sub bombardament. Cuvântările ținute trupe și ofițerilor erau înălțătoare.

- Preotul **Tomescu Gheorghe**, din Brigada 6 Artilerie, a luat parte la luptele de la Prala, Mărăști, Soveja și Oituz unde a dovedit știința de a insufla trupa sub focul violent al inamicului.

- Preotul **Oniceanu N.**, din Regimentul 32 Infanterie, a luat parte la luptele de la Mărășești, cu crucea în mână, a adunat și îmbărbătat răzlețe cete ale diferitelor unități, împingându-le din nou în focul luptei. Atunci când răpuși de număr, trupele au fost nevoite a ceda teren, cel din urmă cu același curaj și același nestrămutat spirit de sacrificiu, a trecut înot Siretul, spre a nu cădea în mâinile inamicului, ca după o scurtă durată, în fruntea trupe, să treacă pe malul părăsit.

- Preotul **Ionescu Ioan**, din Regimentul 20 Infanterie, la Nămolosa, sub mângâierea sa preoțească a încălzit cu totul pe soldați, cu diferite convorbiri pe front, dându-le cele mai folositoare sfaturi.

- Preotul **Sachelarie Gheorghe**, din Regimentul 33 Infanterie, la Mărășești, s-a comportat bine, stând la trenul regimentar și

la postul de prim ajutor.

- Preotul **Buzescu P. Constantin**, din Regimentul 4 Infanterie, a săvârșit Sfânta Liturghie, pentru ostașii regimentului și a făcut pomenirea celor morți în atacurile din ultimile zile, rostind un cuvânt de întărire sufletească și de mulțumire pentru vitejia dovedită în luptă. Pentru faptele sale este citat pe ordinul de zi al Armatei I¹¹.

- Pe timpul luptelor preotul **Ștefan Ionescu Cazacu**, confesorul Regimentului 3 Infanterie și-a pierdut viața la Mărășești, aflându-se cu crucea în mână în prima linie alături de trupă¹².

Următorii preoți pentru comportarea avută pe timpul luptelor de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost decorați astfel:

- **Aristide Popescu** - cu „Ordinul Crucea României în grad de cavaler cu spade”, „Meritul Sanitar clasa I”, „Crucea Comemorativă a războiului din 1916-1918” și „Victoria”.

- **Păduraru Petre** - cu „Meritul Sanitar” și „Crucea Comemorativă de război cu barete”.

- **Ionescu Dem** - cu „Coroana României clasa IV cu spade” și „Coroana României în grad de ofițer”.

- **Stoicescu Ion** - cu „Coroana României cu spade”, „Virtutea militară” și „Crucea de război”¹³.

Consecințele juridice ale Chemării Mitropolitului Primat

Duminică, 18 noiembrie 1918, în cadrul ceremoniei fastuoase organizate cu ocazia reînțoarcerii Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la București, Mitropolitul Primat, Conon Arămescu Donici oficiază la Mitropolie un Te Deum, urmat de momentul emoționant al înmânării de către generalul Eremia Grigorescu a bastonului de mareșal, Regelui Ferdinand¹⁴. Este ultima activitate condusă de compromisul Mitropolit Primat.

Luni, 26 noiembrie 1918, președintele Înaltei

Curți de Casație și Justiție, Corneliu Manolescu-Râmniceanu, la deschiderea anului judecătoreasc referitor la Chemarea Mitropolitului Konon consemna: „Nu pot termina fără a vorbi și de un fapt care trece în gravitate pe toate celelalte. În timpul ocupațiunii s-au aruncat din aeroplane, nenumărate exemplare, în tranșeele soldaților noștri și pe frontal armatei noastre, din Moldova un manifest intitulat: «Chemarea Mitropolitului Primat».

*Am speranța că se va putea dovedi că aceste iscălituri au fost falsificate, căci nu este cu puțință că atunci când în ajunul luptelor de la Mărășești, Mărăști și Oituz orice suflet românesc aștepta liberarea țării, de pe scaunul cel mai înalt al Bisericii Ortodoxe să se aducă cele mai mari laude vrășmașului cari distrugea, devasta, nu cruța nicio suferință, nicio umilire populațiunii române și să se îndemne la dezertare soldații care se aruncau în luptă, cu un eroism recunoscut și admirat chiar de vrășmașii noștri, pentru apărarea ultimei porțiuni de teritoriu scăpat de invaziune. Nu este cu puțință ca acești demnitari ai Bisericii române să fi spus soldaților noștri în acele momente că nu mai au nicio datorie de îndeplinit și să-i facă să considere ca o cauză străină pentru brațul lor, cauza aliaților noștri, care continuau să verse sângele pentru libertatea națiunilor și care prin luptele lor victorioase vin să ne aducă astăzi pe lângă libertatea țării, întregirea neamului românesc. În interesul chiar al celor iscăliți pe acest manifest, trebuie să se facă fără întârziere lumină și după lumina Justiției. Știți bine că fericirea cere indulgență și ertare. Nu ne este însă permis să ertăm fapte care sunt adevărate crime în contra Patriei!*¹⁵.

La 1 ianuarie 1919 Mitropolitul Primat, Conon Arămescu Donici, este schimbat din funcție și se retrage în casele Mânăstirii Cernica, într-o locuință deosebit de modestă, unde va muri la 7 august 1922.

Toți cei care au semnat Chemarea

Mitropolitului Primat vor fi demși din înaltele funcții ocupate și vor fi judecați de către Curtea Marțială a Corpului II Armată pentru trădare de țară. După un proces care s-a desfășurat pe parcursul a doi ani nicio persoană nu va fi condamnată. Împotriva unora dintre semnatari s-a desfășurat și o cercetare disciplinară de către o Comisie de judecată a Corpului Didactic secundar și superior, numită de Universitatea București. La 28 februarie 1920 această comisie, condusă de Dimitrie Gusti îi achită pe acuzați de orice pedeapsă disciplinară. Cu toate acestea niciunul din acești prelați nu vor mai fi numiți în înaltele funcții ocupate anterior.

THE POSITION OF THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH LEADERS DURING THE CAMPAIGN FROM 1917

The article presents the point of view of the Romanian Orthodox Church regarding the Romanian Army campaign from 1917 and the support given by the priests to the soldiers on the front.

Keywords: Romanian Orthodox Church, campaign, 1917, Conon Arămescu Donici, Pimen

NOTE

1 Președintele Filialei Constanța a Asociației Naționale „Cultul Eroilor”.

2 Constantin Claudiu Cotan, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, Ed. Universitară, București, 2015, pp. 83-84.

3 *Ibidem*, p. 184.

4 *Ibidem*, p. 165.

5 Aurel Pentelescu, Ionuț Constantin Petcu, *Episcopii Armatei Române. Biografii.*

Documente (1921-1948), Ed. Militară, București, 2016, p. 34.

6 Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației*, vol. 2, Ed. Humanitas, București, 2016, pp. 397-398.

7 *Ibidem*, p. 398.

8 Constantin Claudiu Cotan, *op.cit.*, p. 92.

9 *Ibidem*, pp. 339-340.

10 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, București, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, 1920, pp. 36-89.

11 Constantin Claudiu Cotan, *op.cit.*, p. 239.

12 *Ibidem*, p. 123.

13 *Ibidem*, p. 238.

14 Vasile Th. Cancicov, *op.cit.*, p. 387.

15 Constantin Claudiu Cotan, *op.cit.*, pp. 166-167.

Preocupat în continuu de grija de a face o bună educație morală religioasă trupelor de regiment - a fost în permanență în contact cu soldații -

Prin conferințele cu subiecte morale tenite săptămânal trupe, prin vizite în cantonamente, și sfaturi individuale date soldaților, prin căsuțe de recuperare bolnavilor din regiment.

Preotul confesor, ca constituit în toată viața sa întru menținerea unei bune stări de spirit în regiment.

În regiment

Preotul Daicoviciu Damaschin este un foarte bun confesor militar - responsabil într-o măsură pentru menținerea moralității trupe în orice timp de război.

Adă în grad de locotenent colonel

Comandant R. 17 Infanterie

artifică că prezentul memoriu conține... file numerotate și... file albe nescrise...

Comandantul Reg. I. Mehedinți Nr. 17 „Știrbey Vodă”

Colonel.

Preotul Cpt. Daicoviciu este unul dintre preoții tineri care desfășoară o frumoasă activitate pastorală. Cât timp a stat în garnizoana de rezervă a fost la înălțimea mentinei tale începând concentrările contingentelor mai vechi, pr. Daicoviciu a fost trimis pe front unde l-am găsit în vara trecută, activând cu mult entuziasm pentru ostășii săi însoțit cu cele religioase și în viața permanent morală ridicată.

Energic, stăruitor la muncă, disciplinat, îi place să se aplece asupra meselor în mijlocul ostășilor pe care îi iubeste ca un părinte. N-are vicii.

În concluzie, este un preot care face cinste clerului militar și ostășii.

Nu este însoțit.

INSPECTORUL CLERULUI MILITAR
EPISCOP, General Dr. Partenie Ciopron

Episcopul Partenie Ciopron

Dr. Luminița GIURGIU'

Preotul Damaschin Daicoviciu s-a născut la 21 noiembrie 1903, în localitatea Căvâcan, plasa Sacul, jud. Severin, ca fiu al lui Damaschin și al Sofiei. S-a căsătorit cu domnișoara Cecilia Baba (născută la Craiova, pe 23 ianuarie 1905), pe 16 februarie 1930, în orașul Caransebeș. A fost absolvent a 8 clase de liceu cu bacalaureat (1923), al Institutului Teologic din Caransebeș (1928) și al Facultății de Litere și Filozofie (1930), bun cunoscător al limbilor germană și maghiară².

În baza Înaltului Decret nr. 646 din 19 martie 1935 și a Ordinului Ministerului Apărării Naționale nr. 62534/1935 preotul Damaschin Daicoviciu a fost primit în cadrele Clerului Militar activ cu gradul de preot căpitan de la 1 aprilie, fiind repartizat la Regimentul nr. 11 Dorobanți „Siret”, cu garnizoana la Galați, „cu misiunea de a servi la toate corpurile de trupă din Garnizoana Galați și la capela militară Sf. Arhangheli Mantu”³.

În prima „Foaie calificativă” din 31 octombrie 1935 se menționează că preotul „se exprimă corect și clar, are dicție frumoasă. Aspect fizic plăcut, înalt de statură prezentabil, sănătos și rezistent pentru a suporta ușor o campanie. Educație frumoasă, atent, curtenitor față de camarazi, blând și prietenos față de ostași”⁴.

În primul său an de activitate în cadrul Clerului Militar a desfășurat numeroase servicii religioase și de educație morală: „15 mai: agheasma și jurământul recruților Regimentului 11 Dorobanți și Bazei Navale Fluviale cu conferința religioasă despre

PREOTUL LOCOTENENT-COLONEL DAMASCHIN DAICOVICIU - CONFESORUL GARNIZOANEI LUGOJ

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

«Sfințenia jurământului». 17 mai: conferința morală: «Ajutorul lui Dumnezeu și rugăciunea». 14 iunie: predica morală: «Voința și munca omului și aplicațiile la viața de ostaș». 26 iunie: convorbire cu soldatul baptist Arnăutu Petre, argumente din Sfânta Scriptură despre rătăcirea baptistă. 5 septembrie: idem cu soldatul baptist Vasilioglu Dumitru aflat la Spitalul Militar. 13 septembrie: conferință morală: «Explicarea rugăciunii Tatăl nostru cu aplicări la viața ostășească». 23 septembrie: vizitarea oamenilor din C[orpul] 3 seara înainte de stingere și convorbire cu ei despre păcatul înjurăturilor. În octombrie trupa fiind continuu la aplicații, nu a putut ține nicio prelegere. În fiecare duminică și sărbătoare a mai oficiat serviciul divin (Utrenia și Liturghia) la biserica militară, cu care prilej ținea și predici pentru detașamentele de trupă ce asistau⁵, urmând același program în fiecare lună la toate unitățile din garnizoană.

Comandantul Regimentului nr. 11 Dorobanți „Siret” concluziona: „mi-a lăsat impresia că este un preot foarte cult, cu multă tragere de inimă pentru noul apostolat ce i s-a încredințat și de pe urma capacității și dragostei sufletești ce manifestă, trupele vor prezenta foarte mult de la păstorirea sufletească a sa. [...] preot militar bine pregătit, distins și necesar instituției”⁶.

Comandantul garnizoanei Galați aprecia că în calitatea sa de confesor militar al garnizoanei, preotul căpitan Damaschin Daicovicu „a fost foarte conștiincios, deși abia începe acum cariera de confesor militar s-a pus repede la curent. Inteligent, cult și foarte inimos și ambițios în serviciul său. A ținut predici la toate corpurile de trupă din garnizoană și urmărește programul cu toată punctualitatea”. A inspectat biserica garnizoanei unde servește și a constatat că „a păzit rânduiala”. În ziua de duminică 17 noiembrie 1935 „am asistat la slujba religioasă ce face la biserica garnizoanei unde era și trupa adunată. A slujit frumos, conștiincios și a predicat foarte frumos și cu o documentare înțeleasă, talmăcind cuvântul din Evanghelia zilei, arătând cum trebuie înțeleasă bogăția și cum trebuie lucrat în Via Domnului. Face o bună impresie și biserica garnizoanei s-a mai luminat, este mai bine îngrijită și a făcut progrese”, concluzionând că „este un confesor militar care face cinste și este o bună achiziție pentru armată având și un ascendent moral,

dar și o pregătire și o cultură care îi mărește autoritatea și pregătirea de confesor”⁷.

Inspectorul Clerului Militar, episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia⁸ consemna la rândul său: „preotul căpitan Daicovicu Damaschin în activitatea sa de circa o jumătate de an, judecat după cele 2 rapoarte bilunare ale activității sale pastorale, primate ierarhic prin serviciul religios al corpului, a întărit impresia ce am câștigat la concursul său de intrare în sânul armatei. Se arată în adevăr preot conștient de chemarea sa în sânul armatei și își dă silința a și-o și împlini cu pricepere și devotament. De acord cu aprecierile comandanților imediați, credem și noi a-l putea, cu timpul, număra între cei mai distinși preoți ai armatei”⁹.

În anul următor este apreciat ca „sănătos și rezistent [...] Foarte energic, cu multă voință și multă putere de muncă. Caracter foarte frumos. [...] Foarte inteligent, cultură generală superioară. [...] Cu mult prestigiu în fața trupei, simțul onoarei foarte dezvoltat, devotat carierei și instituției militare, conduită distinsă. [...] A ținut la Regimentul 11 «Siret» 15 conferințe de educație religioasă, care au fost bine simțite de trupă și ofițeri căci ele erau așa de convingătoare încât toată atenția era îndreptată spre preot. Serviciile divine săvârșite la Regimentul 11 în diferite ocazii, au fost zile de înălțare sufletească și de întărirea credinței atât pentru trupă cât și pentru ofițeri”¹⁰.

Episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia aprecia că „și-a continuat rostul său de confesor al garnizoanei și anul acesta spre deplina noastră mulțumire. Dotat cu frumoase calități sufletești, promite a deveni din an în an tot mai folositor armatei”¹¹.

Comandantul garnizoanei Galați consemna la rândul său: „Preot cult, bine pregătit în cele bisericesti, cu multă prestanță în fața trupei. Conduită ireproșabilă în biserică și în afară de biserică. Se ocupă cu multă dragoste de biserica garnizoanei și de întreținerea ei. S-a ocupat tot timpul anului cu același devotament de sufletul tuturor ostașilor din garnizoană, ținând conferințe la toate unitățile și îndrumând cu dragă inimă acolo unde prezența, sfatul și binecuvântarea sa au fost mereu necesare”¹².

Și în anul următor se va bucura de aceleași elogioase aprecieri din partea comandantului Regimentului nr. 11 Dorobanți „Siret”. „Posedă o lăudabilă putere de muncă, perseverând în îndeplinirea îndatoririlor du-

hovnicești. Caracter loial și deschis. Atent și blând față de ostași ceea ce i-a atras o stimă și dragoste deosebită. Inteligență vie, posedând o cultură generală superioară. Excelent predicator. Prin talentul oratoric și siguranța expunerilor se face ascultat cu plăcere. Prin excelență omul datoriei. Confesor militar în adâncul înțeles al misiunii sale spirituale¹³. În garnizoana Galați, în fiecare duminică și sărbătoare, a oficiat slujbe religioase, a ținut 32 predici, conferințe și sfințiri de apă. Nu în ultimul rând „a asistat la masa trupei și a vizitat bolnavii din infirmeria corpului”¹⁴.

La 1 octombrie 1937, a fost transferat la cerere la Comenduirea Pieței Lugoj (Înaltul Decret nr. 27354). „Foaia Calificativă” pe perioada 1 noiembrie 1937-31 octombrie 1938 reține aceleași aprecieri elogioase. „[...] Prin felul de a se prezenta trupei impune respectul și creează trupei ambianța necesară propovăduirii marilor precepte creștine. [...] Loial, disciplinat, perseverent. Blând cu soldatul însă energic în ce privește truda de a-l menține pe calea bună. Multă putere de muncă. Profund înțelegător al tainelor sufletului, ceea ce face să fie un foarte bun pedagog. [...] Excelent format sub raportul culturii și judecății clare. [...] Este perfect identificat cu instituția pe care o servește din convingere. [...] Zelos și cu multă dragoste pentru soldat. Îndeplinește cu mândrie și plin de credință înalta misiune. În cuvântările ținute ostașilor cu un emoționant patetic, lasă să se reverse o atmosferă de caldă comunicativitate captivându-i pentru a sădi marile virtuți. A ținut câte o conferință religioasă în fiecare săptămână, tuturor trupurilor

din garnizoană, conform programului stabilit de garnizoană. În afară de conferințe a ținut în fiecare sărbătoare câte un serviciu religios în care scop a organizat la catedrala din localitate, în urma fructuoaselor demersuri pe lângă conducătorii bisericii, o oră specială celebrării serviciului. În special, a reușit să organizeze fastuoase celebrări la depunerea jurământului, patronul trupurilor și serbări interioare. În cursul anului a ținut în total 96 conferințe, predici și servicii speciale. În timpul nopții a controlat inopinat modul cum trăiesc și se aplică îndrumările religioase (rugăciunea, tratamentul etc.)”¹⁵.

Comandantul garnizoanei Lugoj, colonelul Rădulescu, menționa că preotul căpitan Damaschin Daicoviciu „depune mult suflet în îndeplinirea misiunii sale. Vorbește foarte frumos și convingător. Ostașii au profitat mult de pe urma convorbirilor sale. Pe timpul serviciului divin efectuat în fiecare sărbătoare servește ireproșabil. Aceasta are o mare influență binefăcătoare din punct de vedere religios asupra trupei. Un preot militar care se distinge prin cultura sa generală și specială, prin calitățile sale morale și devotamentul ce depune în slujbă”¹⁶.

În perioada 1 noiembrie 1938-10 septembrie 1939, notarea de serviciu a fost întocmită de Comenduirea Pieței Lugoj. Căpitanul Damian consemna: „poate face războiul în perfecte condiții. Este respectat de soldați prin felul în care a reușit să le câștige încrederea. [...] Energic, cu voință fermă și multă putere de muncă. Caracter ales, loial. [...] Spirit fin. Inteligență excelent dotată. Cultură

superioară. [...] Conduită ireproșabilă, perfect identificat cu instituția pe care o servește din convingere și cu toată dragostea. [...] S-a comportat ca un adevărat păstor al sufletelor în credință spre ocrotire. A dezvoltat o perseverentă activitate, alergând zi și noapte de la un regiment la altul cu duioasă grijă de soldați, încurajând pe cei șovăielnici, învățând pe neștiutori, admonestând pe cei care se abat de la căile Domnului, dovedind înalte calități de pedagog și putere de credință în sublima misiune. Nimic nu-i scapă necontrolat: masa soldatului, felul cum se închină și confortul pentru dormit. A ținut conferințe săptămânale trupei, propovăduind marile precepte creștine. Vorbește curgător cu pasiune și convingător. În duminici și sărbători a oficiat servicii divine în biserica orașului. Cu ocazia încorporării recruților a desfășurat o impresionantă activitate, găsimu-se tot timpul în mijlocul lor pentru a afla starea de spirit și a-i prepara pentru rolul de ostași devotați. Depunerea jurământului recruților, serbările patronilor trupurilor de trupă, au fost organizate de confesor cu un fast care îi face mare cinste. În general, activitatea ce a desfășurat este demnă de laudă în grad superlativ”, concluzionând că este „excelent pregătit pentru carieră. Preot distins și necesar instituției”¹⁷.

La 10 septembrie 1939, preotul căpitan Damaschin Daicoviciu a fost mobilizat și numit confesor al Regimentului 17 Infanterie „Știrbey Vodă”. Comandantul unității aprecia că preotul căpitan Damaschin Daicoviciu „a avut pe zona de concentrare o activitate demnă de laudă. Preocupat încontinuu de grija de a face o bună

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

educație moral religioasă trupei din regiment, a ținut în permanență contactul cu soldații. Prin conferințele cu subiecte morale, ținute săptămânal trupei prin vizite în cantonamente și sfaturi individuale date soldaților, prin cuvinte de încurajare bolnavilor din infirmerii. Preotul confesor a contribuit într-o mare măsură la menținerea unei bune stări de spirit în regiment¹⁸.

Inspectorul Clerului Militar, episcopul general dr. Partenie Ciopron¹⁹ nota că „preotul căpitan Daicoviciu este unul dintre preoții tineri care desfășoară o frumoasă activitate pastorală. Cât timp a stat în garnizoana de reședință a fost la înălțimea misiunii sale. Începând concentrările contingentelor mai vechi, preotul Daicoviciu a fost trimis pe zonă, unde l-am găsit în vara trecută, activând cu mult entuziasm pentru ostașii săi să fie îngrijiți cu cele religioase și să aibă permanent moralul ridicat. Energic, stăruitor la muncă, disciplinat, îi place să se afle cât mai des în mijlocul ostașilor pe care îi iubește ca un părinte. Nu are vicii. În concluzie, este un preot care face cinste clerului militar și oștirii²⁰.”

Până la 31 octombrie 1940, preotul căpitan Daicoviciu a făcut „serviciul tot timpul pe zonă cu regimentul. Preot activ, posedând o cultură superioară, pătruns adânc de simțul datoriei și importanța misiunii sale, mi-a fost un ajutor neprețuit pentru educația sufletească a ofițerilor și trupei din regiment și pentru menținerea moralului ridicat al unității. Înzestrat cu un talent oratoric rar, bazat pe argumente convingătoare izvorâte din superioritatea cunoștințelor sale, a ținut zilnic conferințe subunităților cu subiecte morale, religioase, pe care soldații nu numai că le ascultau cu drag, dar le cereau ei însuși din nevoia unei hrane sufletești de cea mai bună calitate, cum erau conferințele preotului căpitan Daicoviciu. Neobosit în munca de apostol zilnic. Preotul Daicoviciu colindă cantonamentele, vizită masa trupei, aducând pretutindeni sfatul și îndemnul său binefăcător. [...] Un preot militar foarte bun, adânc pătruns de importanța misiunii sale²¹ – nota comandantul unității.

Și noul comandant al regimentului aprecia că „preotul căpitan Daicoviciu are o înfățișare serioasă, care impune. Bine conformat, are prestanța necesară misiunii sale. Sănătos, poate face față greutăților vieții pe front. [...] Pare a fi un om cu stăpânire de sine, care în momente grele ar putea contribui cu exemplul său la păstrarea sângelui rece, a celor din jurul lui. [...] Are cultura generală necesară, cât și talentul de a

expune, atrage și menține atenția ascultătorilor, ostași, asupra subiecților morale, religioase necesare trupei în timp de pace și război. [...] Disciplinat. Pătruns de importanța și necesitatea rolului și activității sale, și-a dat toată osteneala să fie de folos în direcția educativă. [...] Lucrează cu mult zel și din adâncă convingere. Unitățile pe unde a trecut preotul s-au resimțit în bine”. Între virtuțile preotului sunt enumerate câteva care definesc personalitatea confesorului: „s-a interesat de hrana lor, de pregătirea mesei, de nevoile lor sufletești, de scrisorile și răspunsurile ce au primit de acasă, de necazuri personale de acasă sau de la serviciu, a încurajat pe toți, intervenind pentru a se cerceta, corecta sau ridica pedepse nepotrivite sau prea aspre. S-a ocupat și a urmărit chestiunea sectanților în regiment”. Comandantul aprecia faptul că a fost „ținut la curent zilnic cu modul aplicării programului său și cu rezultatele obținute, făcând propunerile necesare. A primit cu plăcere sugestiile mele și le-a aplicat, comunicându-mi rezultatele pentru verificare și eventual corectarea procedeelelor. A fost pentru mine o colaborare folositoare și plăcută în același timp, pentru că s-a desfășurat fără piedici și discuții²².”

Generalul E. Bârzotescu, comandantul Diviziei 1 Infanterie nota „un bun preot militar, și-a îndeplinit serviciul în bune condiții și cu bune rezultate. Pătruns de misiunea sa, cu o bună cultură generală, merită a înainta la vechime²³.”

Până la intrarea României în cel de-Al Doilea Război Mondial, preotul căpitan Daicoviciu s-a bucurat de aceleași elogioase aprecieri din partea șefilor militari. „[...] este sănătos și rezistent, putând suporta greutatea unei campanii în bune condiții. [...] Posedă o mare putere de muncă, perseverând în îndeplinirea îndatoririlor duhovnicești. Energic și depune multă stăruință pentru a-l menține pe soldat pe calea cea bună. [...] Capabil, foarte bine format sub raportul culturii și judecății clare. [...] Educație militară formată. Conduită bună. Perfect identificat cu instituția pe care o servește din convingere. [...] Depune mult zel și dragoste pentru soldat. Îndeplinește cu mândrie și credință înalta misiune ce o are. A dezvoltat o perseverentă activitate la regiment pentru soldați, pentru a-i readuce pe calea cea bună pe cei îndoielnici. A ținut în fiecare duminică și sărbătoare conferințe religioase ostașilor, atât la regiment cât și la biserica ortodoxă. În afară de aceasta s-a în-

grijit și de bunul trai al soldatului, asistând la masa trupei și insistând ca soldații să-și facă rugăciunea atât la masă cât și seara înainte de culcare²⁴.

Preotul căpitan Damaschin Daicoviciu a însoțit regimentul „în toate luptele din Basarabia, în acțiunile de urmărire a inamicului, până la Nistru, apoi peste Nistru până la căderea Odessei”. În această calitate a fost „adevărat mângâietor al sufletelor ostașilor, a fost mereu în mijlocul lor pentru a le întări credința în cruce și biruință. Împreună cu medicul regimentului a lucrat mult la asanarea câmpului de luptă, la identificarea morților, la îngroparea lor cu toate rugăciunile creștinești. Cu o cultură deosebită duhovnicească pusă în slujba bisericii și a neamului, a căutat să însuflească în ostași credința în ajutorul lui Dumnezeu la victorii. Și-a îndeplinit datoria cu mare conștiinciozitate. Când avea ocazie binecuvânta masa trupei. Fire puțin cam comunicativă cu restul camarazilor, nu are darul acesta de a apropia cu căldura sufletească pe camarazii ofițeri. Din această cauză îi plăcea să stea mai mult retras de restul ofițerilor regimentului²⁵.

Pentru activitatea religioasă „deosebită” depusă „tot timpul războiului, pentru munca depusă în îngroparea morților regimentului, cu toate datinile creștinești” a fost propus la decorare cu Ordinul „Coroana României” cu spade.

Comandantul Diviziei 21 Infanterie aprecia că „preotul a avut o foarte frumoasă activitate religioasă și a fost un prețios ajutor al medicului. Cerințele câmpului de luptă au cerut serviciului religios și medicului devotament extraordinar ceea ce a existat cu prisosință.

Îndeplinind condițiile de înaintare, bazat pe frumoasa activitate din timp de pace și pe înălțătoarea activitate din timp de război propunem: Merită a înainta la vechime”, apreciere exprimată și de comandantul Corpului 3 Armată: „bun preot militar, dovedit și în timp de pace și în timp de război²⁶.

În perioada 1 noiembrie 1941-31 octombrie 1942 a îndeplinit misiunea de confesor al Regimentului 17 Infanterie și al garnizoanei Lugoj. Pentru acest interval a fost caracterizat ca „[...] sănătos, destul de rezistent. Poate suporta greutățile războiului în bune condiții. În concluzie: bune aptitudini fizice. [...] Posedă o mare putere de muncă și extrem de ambițios și perseverent. Se interesează îndeaproape de viața sufletească a ostașului. [...] Preot militar cu o cultură generală divină de admirat, datorită căreia predicile ținute de acest confesor constituie adevărate lecții de morală religioasă. În concluzie: preot militar foarte capabil. [...] Educația militară și-a format-o însuși prin mediul militar în care activează zi de zi. Cu simțul datoriei foarte dezvoltat, nu i se pare niciodată că lucrează prea mult în direcția educației religioase a ostașului. Duce o viață modestă, demnă. Fire care trebuie să o pătrunzi bine ca să o cunoști. [...] În tot cursul acestui an cu o stăruință demnă de toată lauda a căutat să întărească credința în cruce și adevăr, în toți ostașii și recruții, atât de numeroși ce i-a avut regimentul anul acesta, contribuind prin aceasta la pregătirea de război a ostașilor. Mereu în mijlocul lor, binecuvântându-le masa, dându-le sfaturi sănătoase și ascultându-le păsurile a ajuns să fie iubit

de toți ostașii din regiment. Pe lângă cuvântările religioase din cursul săptămânii, însă, în fiecare duminică, preotul maior Daicoviciu oficia serviciul religios în cazarmă. Îndeplinind și funcția de preot confesor al garnizoanei Lugoj, a depus o mare stăruință în a îndruma sufletește pe toți ostașii prin cuvântările ținute cu o deosebită artă de predicator și misionar în toate ocaziile”, concluzionând că „preotul maior Daicoviciu în tot cursul acestui an a desfășurat o activitate în domeniul moral demnă de toată laudă²⁷.

La 25 octombrie 1942, a fost avansat la gradul de maior și detașat la Corpul 7 Armată (1 ianuarie-1 mai 1933), desfășurând următoarele activități: „1. A condus Serviciul Religios al C[orpului] 7 Teritorial în foarte bune condiții sub toate raporturile. 2. A soluționat întreaga corespondență privind serviciul religios al C. 7 Teritorial la timp și în bune condiții. 3. A organizat predicile morale și ședințele de educație morală și religioasă la unitate C. 7 Teritorial de recruți și teritoriale cu rezultate bune. 4. Personal a ținut predici și a oficiat serviciul divin cu rezultate foarte bune, din punct de vedere moral și religios. 5. A dat o deosebită atenție îngrijirii mormintelor eroilor din garnizoanele C. 7 Teritorial. 6. A dat asistență religioasă răniților de prin spitale. Fiind sub acest raport un foarte bun susținător moral și sufletec al răniților. Prin activitatea sa se califică un foarte bun preot militar și necesar instituției”, consemna șeful de stat-major al Corpului 7 Teritorial, colonelul Chițu.

La 1 mai 1943 a revenit în funcția de confesor al Garnizoanei Lugoj. În această calitate

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

„sănătos, rezistent. Poate îndeplini serviciul în orice situație pe timp de război. [...] Foarte conștiincios și muncitor în îndeplinirea serviciului. [...] Preotul maior Daicoviciu posedă o cultură generală superioară. Un perfect orator religios. [...] Prin mediul în care trăiește s-a adaptat vieții de ostaș și cunoaște perfect toate virtuțile morale ce trebuie să posede un luptător cu simțul datoriei foarte dezvoltat, urmărește îndeaproape educația religioasă a ostașului. Preot plin de calități morale duce o adevărată viață de propovăduitor al credinței în Dumnezeu. [...] Atât în Garnizoana Timișoara, cât și în Garnizoana Lugoj. Preotul maior Daicoviciu și-a îndeplinit serviciul cu o deosebită distincție. După un program alcătuit de garnizoană, a executat conferințe religioase și predici la toate unitățile și formațiunile din Lugoj cu o deosebită competență. De asemenea, pentru răniți, preotul maior Daicoviciu a fost adevăratul părinte sufletesc în încurajare și alinarea sufletelor. [...] preotul maior Daicoviciu a desfășurat o activitate preoțească demnă de toată lauda [...] evidențiindu-se cu o muncă deosebită cu un suflet ales și cu un dar de a vorbi și apropia sufletește pe toți ostașii. Activitatea sa nu s-a redus numai la servicii religioase și politice de morală creștină, ci și cuvântări național patriotice în toate ocaziile în interiorul cazărmilor cât și în biserică”²⁸. La 25 martie 1944 a fost mutat la Brigada 1 Artilerie, ca la 24 aprilie să urmeze marea unitate în Moldova unde, împreună Divizia 1 Infanterie, a stat în linia I până la 16 mai.

„Până la retragerea din Moldova, preotul maior Daicoviciu a fost tot timpul la datorie. Zilnic mergea pe rând la unitățile din linia I-a, la bateriile de tragere și la observatoare și ținea predici și cuvântări trupei, îmbărbătându-i și dându-le sfaturi înțelepte. Duminicile făcea slujba la biserică unde era cantonată brigada, ținând predici enoriașilor și ostașilor care luau parte la slujba religioasă”²⁹.

De la 1 noiembrie 1944 a revenit în funcția de confesor al garnizoanei Lugoj. „În această calitate a depus toată puterea de muncă, conștiinciozitate și tot sufletul, astfel încât rezultatele moral-religioase obținute la unități și formațiuni militare, au fost din cele mai bune. Pe lângă serviciile divine pe care le-a făcut la unități și spitale militare de zonă interioară, părintele maior Daicoviciu s-a ocupat și de pregătirea sufletească a ostașilor și răniților, ținând o serie de predici pentru susținerea și întărirea moralului și credinței ostașilor. La calitățile de mun-

că, stăruință și seriozitate semnate mai sus, se mai adaugă o frumoasă pregătire profesională și cultură generală, unite cu un deosebit dar al vorbei. Toate acestea fac din părintele maior Daicoviciu un confesor militar de elită”. În concluzie „foarte bun preot confesor militar, care aduce reale servicii instituției armatei și care va merita să înainteze la alegere atunci când îi va veni rândul” consemna comandantul garnizoanei Lugoj, colonelul Bossie³⁰.

În perioada 31 mai-2 iulie 1945, preotul maior Damaschin Daicoviciu a condus Serviciul Religios al Diviziei 19 Infanterie, „atenția sa fiind îndreptată mai ales către educația moral-religioasă. În acest scop a căutat zilnic ocazii de a avea convorbiri cu ostașii, la masă binecuvântând masa, în infirmerii aducând îmbărbătare și făcând rugi. A împărțit cărți de rugăciuni pentru ostași. În același sens a dat îndrumări și a supravegheat activitatea preoților subalterni”³¹.

Maiorul preot Damaschin Daicoviciu a asigurat din punct de vedere confesional și „Regimentul 42 Artilerie, Regimentul 95 Infanterie E.N.I. și F.S. Aici și-a dezvoltat mai larg misionarismul în liniile arătate mai sus. În fiecare duminică la aceste unități a făcut servicii divine, urmate de predici. A oficiat două parastase pentru eroii din Divizia 19 Infanterie și într-un sobor de preoți a sfințit placa comemorativă a eroilor diviziei, așezată în comuna Vej, (est Humipolec) Cehoslovacia”³², întocmind „cele mai bune lucrări relative la cimitirele și mormintele eroilor diviziei foarte bine apreciate la armată”³³.

Comandantul Diviziei 19 Infanterie, generalul Alexiu aprecia: „ca șef al Serviciului Religios al diviziei a rezolvat bine și la timp corespondența și a asigurat foarte bine funcționarea serviciului său. În concluzie. Preotul maior Daicoviciu și-a îndeplinit foarte bine condițiile misiunii sale. Este un neobosit și luminat slujitor al altarului. Este un foarte bun preot militar”³⁴.

În perioada 2 iulie-8 august 1945, preotul maior Daicoviciu a continuat să îndeplinească îndatoririle sale prin: „conferințe ostașilor și ofițerilor; indemnul și un permanent control al modului cum ceilalți preoți militari se ocupă de educarea religioasă și părintească a ostașilor din unități. În lungile marșuri executate pentru înapoierea în țară din Cehoslovacia, activitatea sa pe tărâmul religios a fost deosebit de rodnică și cu rezultate dintre cele mai frumoase. De remarcat, că aco-

lo unde nu existau preoți militari, se ducea și personal se ocupa de educarea religioasă a ostașilor³⁵.

După întoarcerea din Cehoslovacia, a revenit în calitate de confesor al garnizoanei Lugoj³⁶.

A fost înaintat la gradul de preot locotenent-colonel la 16 iunie 1945 (Înaltul Decret nr. 843), îndeplinind, în perioada 1 noiembrie 1945-20 mai 1946, funcția de confesor al Cercului Teritorial Severin și al garnizoanei Lugoj. În „Foaia Calificativă”, comandantul cercului teritorial consemna: „sănătos și rezistent, poate suporta greutățile serviciului cu ușurință. Muncitor și cu mult simț al datoriei s-a ocupat cu conștiințozitate de educația oamenilor, făcând în mod regulat slujbă duminicile și sărbătorile la unitate și spitale cu predici foarte instructive și educative și prin ședințe speciale făcute în cursul săptămânii. Foarte bun român și un preot cu mult suflet și multă dragoste de țară”, remarcând activitatea depusă „în mod special” prin care „s-a reparat și pus în perfectă ordine cimitirul eroilor din garnizoana Lugoj”.

Preotul locotenent-colonel Damaschin Daicovicu a continuat să fie „Disciplinat și manierat și foarte bun camarad este iubit și respectat de ostași. Caracter loial, demn, integru, duce o viață foarte modestă și morală³⁷”.

A fost trecut în cadrul disponibil pe data de 9 august 1946, în baza Legii nr. 433/1946 și a Înaltului Decret nr. 2498. La 9 august 1947 a fost „șters din controale”, fiind trecut în rezervă în baza Înaltului Decret nr. 1652³⁸.

Propunem cititorilor una dintre multele conferințe religioase prezentate de distinsul preot militar în fața ostașilor.

Virtutea credinței (Conferință)

Dragi ostași, vă vorbesc astăzi despre credința religioasă pentru ca să ne dăm seama cât mai mult cum trebuie să fie această credință a noastră în Dumnezeu ca ea să fie cu adevărat mântuitoare pentru sufletele noastre și vrednică de urmașii aceluia care a fost, este și va fi pururi lumina lumii.

Este nevoie să ne dăm seama de aceasta, fiindcă, dacă astăzi oamenii sunt, mai puțini fericiți decât au fost strămoșii lor acest lucru se datorează pe de o parte lipsei de credință în Dumnezeu a onora, pe de altă parte faptului că la mulți dintre credincioșii de azi, credința nu are acele însușiri neapărat trebuincioase ca ea să fie adevărată și izbăvitoare, credință.

Să vedem mai întâi ce se înțelege prin credința religioasă. Pentru aceasta să ne amintim pilda Patriarhului Avraam din T.V. și a sutașului din T.N. căruia Mântuitorul i-a lăudat credința. Din pilda lor se vede că credința religioasă înseamnă în primul rând încredere în puterea lui Dumnezeu și că această încredere trebuie să fie deplină și nestrămutată.

Cuvântul „cred” în viața de toate zilele arată o părere; în religie (de pildă în simbolul credinței) el arată siguranță.

Deci credința religioasă este o convingere lăuntrică nezdruncinată într-o putere mai presus de fire Dumnezeu care a făcut totul și deci poate totul. Ea trebuie să fie o încredere temeinică neclintită, fără pic de îndoială că cele descoperite de Dumnezeu oamenilor prin prooroci și mai ales prin însuși Fiul său, Domnul Iisus Hristos sunt adevărate și suntem siguri că sunt adevărate tocmai fiindcă aceste descoperiri vin de la Dumnezeu.

Credința e o putere a sufletelor noastre prin care primim, ținem și mărturisim de adevărate toate cele ce ne-a descoperit Dumnezeu, care s-au păstrat în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție și se propovăduiesc de Sf. Biserică. Ea este un dar al Sf. Duh, însă atârână și de voința noastră: Omul care nu vrea să creadă nu poate avea credință. Să ne închipuim o cameră întunecoasă prin care trebuie să trecem noaptea. Ca să o străbatem cu bine fără să ne lovim de masă, scaune sau alte obiecte din cameră ne trebuie două lucruri: lumina și ochii deschiși. Degeaba ținem ochii deschiși dacă n-avem lumină, ne vom împiedica la tot pasul. Dar tot așa zadarnic avem lumină dacă nu vrem să deschidem ochii, iar ne vom lovi mereu de obiectele camerei. Așa stau lucrurile și cu credința religioasă. Viața pământească este pentru fiecare din noi ca o cameră mai mult sau mai puțin întunecoasă. Credința religioasă este lumina care ca tot darul desăvârșit de sus de la Părinte se coboară asupra vieții noastre și o luminează, dar și noi trebuie să ținem ochii sufletului deschiși, să primim lumina credinței, dacă vrem să vedem limpede drumul vieții.

Ca o credință religioasă să fie adevărată și mântuitoare, trebuie să aibă următoarele însușiri. Să fie:

1) **Dreaptă** sau ortodoxă, adică să credem numai ceea ce într-adevăr a descoperit Dumnezeu și această descoperire se găsește în Sf. Scriptură, în Sf. Tradiție și în învățătura Bisericii noastre strămoșești.

2) **Tare** adică fără pic de îndoială.

3) **Smerită** prin aceea că recunoaștem adevărul că noi oamenii oricine am fi, sărac sau bogat, învățat sau neînvățat, toți atârnam

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

de voința lui Dumnezeu față de atotputernicia căruia puterea noastră omenească este doar un strop în mare. Un adevărat credincios nu va fi niciodată îngâmfat, ci aducându-și aminte de adevărul spus atât de frumos de către poeții noștri că pe toți ne stăpânește „raza lunii și geniul morții” și că față de Dumnezeu cel veșnic, „să fii cât munții de voinic ori cât un pumn să fii de mic, cărarea mea și a tuturor este tot nimic”, el va fi totdeauna modest (smerit).

4) Credința adevărată mai trebuie să fie **statornică** adică fără întreruperi și fără șovăiri, întemeiați pe adevărul că în această lume un singur lucru rămâne de-a pururi și statornic: că atârnăm în totul de puterea lui Dumnezeu.

5) **Luminată** adică să nu conțină idei goale, credințe deșarte fără niciun temei nici în Sf. Scriptură nici în mintea sănătoasă a omului. Astfel de credințe deșarte, rămășițe din păgânism sunt vrăjitoriile, farmecele și așa numitele superstiții ca de pildă credința deșartă că-ți merge rău dacă ești al 13 la masă sau dacă pleci marța la drum sau dacă ți-a ieșit cineva cu gol sau ți-a trecut un iepure pe dinainte sau te-ai întâlnit cu un popă și alte năzbâții de acestea. Se poate explica cum de s-a ajuns la unele din aceste credințe deșarte dar ele sunt cu totul fără temei.

6) În sfârșit credința religioasă ca să fie adevărată și ziditoare de suflet, mai trebuie să fie **vie**, adică să se arate prin gânduri, vorbe și mai ales prin fapte creștinești. Căci ne spune Sf. Apostol Iacob în Epistola sa: „precum trupul fără de Duh (suflet) este mort, tot așa și credința fără de fapte este moartă”. Ea trebuie să fie unită cu dragostea de Dumnezeu dovedită prin fapte de dragoste din inimă curată față de aproapele.

Dragi ostași. Am văzut însușirile credinței adevărate: să vedem acum care sunt **foloasele** ei. Ele sunt mai multe.

1. Credința adevărată în Dumnezeu aduce în sufletul credinciosului **pace și mulțumire** sufletească.

2. Ea dă omului **tărie**, ca să lupte împotriva ispitelor și-l încurajează pentru izbânda în viață. Omul cu credință și nădejde în Dumnezeu poate fi lovit în afară, dar niciodată înfrânt în suflet.

3. Credința singură dă omului **mângâiere** în nenorociri mari cum este de pildă pierderea unei mame sau a unui fiu. Pe când necredinciosul se frământă, se zbuciumă și nu poate înțelege de ce îi este dat să sufere și nu găsește nicio alinare durerii lui cumplite, credinciosul știind, prin credința lui în Dumnezeu că cu viața pământească nu se

sfârșește totul, găsește o mângâiere și o alinare durerii lui în credința în zilele de apoi care, astfel rămâne „singura tărie în noi” în asemenea împrejurări grele.

4. Ea **luminează mintea** omului ca să poată **cunoaște pe Dumnezeu și rostul vieții**.

5. Credința **întărește și călăuzește voința** omului **arătându-i limpede drumul vieții**: venim de la Dumnezeu care ne-a făcut și ne-a mântuit și mergem tot la Dumnezeu care ne va judeca și va răsplăti fiecăruia după faptele lui.

6. **Minunile și faptele mari ale istoriei** s-au făcut tot prin **credință vie și prin eroism**. Exemple:

a) Minunile Mântuitorului au avut la bază credința, Domnul a spus-o de atâtea ori: „Credința Ta te-a mântuit”.

b) La Maglavit s-au vindecat numai cei care au avut credință neclintită în sufletul lor că mergând acolo Dumnezeu îi va ajuta prin rugăciunea cinstului cioban.

c) Numai prin credință și eroism cei 12 apostoli, altfel oameni simpli fără multă știință de carte, au mărturisit păgânismul și au reușit să pună temelii unei lumi noi, lumea creștină.

d) Neamul nostru românesc la fel tot prin credință și vitejie a înfruntat vijelia năvălirilor atâtor popoare care au venit la noi să ceară pământ și apă, dar care cu ajutorul lui Dumnezeu și prin vitejia străbunilor eroi s-au făcut cum zice poetul „o apă și un pământ”.

e) Numai din aceste câteva foloase, ale credinței religioase și ne putem convinge că ea este **adânc trebuincioasă** pentru viața noastră. Mai întâi pentru **izbânda în lupta** vieții și în lupta de apărare a patriei. Apoi pentru **înantare** (progres) și **fericire** în viața pământească și în sfârșit **pentru dobândirea fericirii veșnice** adică pentru **mântuirea sufletului**. Iată ce ne spune în această privință Sf. Scriptură: „Fără credință nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu” scria Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei, iar Mântuitorul ne arată hotărât în Evanghelia după Marcu cap. 16 că numai „Cel ce va crede și se va boteza, se va mântui, iar ce nu va crede, se va osândi”.

De aceea, dragi ostași, din cele spuse să desprindem această învățătură pentru viața noastră și să ne pătrundem sufletul de ea: că omul are neapărată nevoie de credință în Dumnezeu dacă vrea să fie fericit aici pe pământ și dincolo de mormânt. Strămoșii noștri prin credință în Dumnezeu și prin vitejie au trăit și au învins. Și noi tot numai prin ea

vom birui greutățile vieții și pe dușmanii țării.

Să rugăm deci pe bunul Dumnezeu să ne ajute ca să avem această credință strămoșească, dar și noi să ne silim, să o păstrăm pentru mântuirea sufletelor noastre și pentru izbândă întru apărarea patriei. Să nu uităm însă că credința noastră în Dumnezeu trebuie să fie vie, adică să fie mărturisită prin vorbe și fapte în viața noastră de toate zilele și că ostașul român își va putea dovedi mai bine credința în Dumnezeu prin fapte de credință față de Tron și Patrie, pentru care a și jurat.

Domnul Dumnezeu să vă ajute.

Confesorul Garnizoanei Galați
Preot căpitan Daicoviciu D.³⁹

LIEUTENANT-COLONEL PRIEST DAMASCHIN DAICOVICIU - THE CONFESSOR OF LUGOJ GARRISON

Military priest Damaschin Daicoviciu had a laborious confessional activity among the servicemen from the regiments where he served and also in the garrisons of residence. Together with the military doctors, he offered support to the soldiers in the fights that took place on the Eastern and Western front. He also organized the heroes' cemeteries.

Keywords: military priest Damaschin Daicoviciu, Lugoj, Galați, Regiment 11 Infantrymen „Siret”, Regiment 17 Infantry „Știrbey Vodă”

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei, Comisia Română de Istorie Militară.

2 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Comisariatul Militar Regiune Banat, dosar nr. crt. 120/1935, f. 1.

3 Ibidem, f. 20.

4 Ibidem.

5 Ibidem.

6 Ibidem.

7 Ibidem.

8 Pe larg vezi Marius-Cătălin Mitrea, *Episcopia Armatei Române - apostolat în slujba patriei*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 54-60 și Comandor (r) prof. dr. Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Un ierarh uitat - episcopul militar dr. Ioan Stroia*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 71-76.

9 A.M.R., Fond Comisariatul Militar Regiune Banat, dosar nr. crt. 120/1935, f. 20.

10 Ibidem, f. 21.

11 Ibidem.

12 Ibidem.

13 Ibidem, f. 22.

14 Ibidem.

15 Ibidem, f. 23.

16 Ibidem.

17 Ibidem, ff. 24-26.

18 Ibidem.

19 Pe larg vezi Marius-Cătălin Mitrea, *Episcopia Armatei Române - apostolat în slujba patriei*, în revista „Misiunea”, anul I, nr. 1/2014, pp. 54-60 și Colonel (r) prof. univ. dr. Gheorghe Nicolescu, *Un episcop pentru Armata Română. Generalul de brigadă dr. Partenie Ciopron*, în „Calendarul Tradițiilor Militare - 2013”, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2012, București, pp. 30-40.

20 A.M.R., Fond Comisariatul Militar Regiune Banat, dosar nr. crt. 120/1935, ff. 24-26.

21 Ibidem, ff. 27-29.

22 Ibidem.

23 Ibidem.

24 Ibidem, f. 30.

25 Ibidem, f. 31.

26 Ibidem, ff. 31-32.

27 Ibidem, ff. 33-34.

28 Ibidem, ff. 38-39.

29 Ibidem.

30 Ibidem, ff. 40-41.

31 Ibidem.

32 Ibidem.

33 Ibidem.

34 Ibidem.

35 Ibidem.

36 Ibidem, f. 42.

37 Ibidem, f. 43.

38 Ibidem, f. 2.

39 A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 4.1563, cd. 10-13.

CULTELE RELIGIOASE DIN DOBROGEA ÎN OPERA COLONELULUI MARIN IONESCU-DOBROGIANU (1866-1938)

**Profesor univ. Dr.
Valentin CIORBEA¹**

În *Prefață* la monumentalul său volum **Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografia matematică, fizică, politică, economică și militară** (București, 1904, 1010 p.), Marin Ionescu-Dobrogianu, atunci cu gradul de căpitan, ne informează că locuia în Constanța din anul 1890. După locul nașterii era bucureștean. Conform documentelor de arhivă s-a născut la 21 octombrie 1866, iar după propriile mărturisiri a venit pe lume, conform calendarului ortodox, la „zi mare - «Intrarea Maicii Domnului în Biserică»" (21 noiembrie 1866), într-o familie modestă după venituri și cu mulți copii². Părinții îl trimit la școală, iar după absolvirea Liceului „Matei Basarab”, instituția școlară prestigioasă fondată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 25 noiembrie 1859, s-a încadrat, la 19 decembrie 1884, ca voluntar în armată, încheind stagiul militar cu gradul de sergent. Atras de mediul militar a solicitat reîncadrarea cu același grad pentru o perioadă de doi ani. Apreciat de superiori, a fost trimis la Școala de subofițeri care a funcționat între anii 1888-1898 la Mănăstirea Bistrița (județul Vâlcea), ctitorie a boierilor Craiovești din anii 1492-1494. Încheie studiile la 1 octombrie 1890, este avansat sublocotenent, fiind repartizat într-un regiment cantonat la Craiova, ulterior mutat la Calafat.

Când Marin D. Ionescu a venit la Constanța, provincia transdunăreană (județele Constanța și Tulcea) parcursese doisprezece ani de la unirea cu România, o etapă decisivă ce a înscris regiunea pe drumul ireversibil al modernizării și integrării în statalitatea românească³. A fost martorul progreselor înregistrate de Dobrogea și, în 1904, scria: „însemnate îmbunătățiri s-au făcut în provincia noastră de dincoace de Dunăre”⁴.

1890 a fost anul în care și-a început și studiile asupra județului Constanța cu intenția mărturisită de a face o comunicare la Societatea de Geografie și a elabora un dicționar. Întrucât apăruse dicționarul

geografic realizat de Gr. Dănescu, se decide să-și extindă cercetările asupra întregii regiuni dintre Dunăre și Marea Neagră, „să prezint o lucrare despre Dobrogea până în anul 1900, cu care se sfârșește veacul al XIX-lea”⁵. Unele cercetări în teren au fost ocazionate de misiunile primite ca ofițer. Bunăoară, „în vara anului 1891” a făcut parte din echipa care a primit misiunea de a realiza ridicarea topografică a frontierei terestre dintre România și Bulgaria⁶.

Cu vocație nativă de cercetător pasionat de geografie și istorie, M.D. Ionescu a găsit în Dobrogea regiunea ideală pentru cercetările sale, cărora li s-a dedicat cu multă perseverență. Timp de doisprezece veri a bătut regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră în lung și-n lat. I-a fost de ajutor și faptul că la 16 aprilie 1894 a fost mutat din corpul ofițerilor regimentului din Calafat în cel al Regimentului 34 Infanterie, unitate nou creată la Constanța. Cu acest regiment a luat parte la manevrele (aplicațiile) din 1894, 1895 și 1896 desfășurate în centrul Dobrogei.

Opțiunea sa de a deveni dobrogean⁷ se poate explica atât prin interesul studierii regiunii, cât și prin faptul că un strămoș, pe linie paternă, din Ocna Sibiului, Ioachim Mocanu, își mâna, la mijlocul secolului al XVII-lea, turma de oi, asemenea altor oieri ardeleni, la Hârșova, unde ierna între Sfânta Marie (8 septembrie) și Ispas (Înălțarea, 9 iunie). A contat, probabil, și viitoarea soție, Josephina Spaty, a cărei familie locuia la Constanța.

Prima lucrare pe care a publicat-o, „fructul a doi ani de muncă”, poartă titlul **Cercetări asupra orașului Constanța. Geografie și istorie**⁸ pe care o „închină lui Grigore Tocilescu, membru al Academiei Române”. Ilustrul savant

Catedrala Sfinții Petru și Pavel din Constanța, imagine utilizată de autor în volum

acceptă să-i prefațeze cartea. Găsim în textul ce poartă data de 1 ianuarie 1897 următoarele aprecieri: „(...) *lată pentru ce am lăudat, și în același timp am admirat, silințele d.lui locotenent D.M. Ionescu de a ne înfățișa într-o expunere scurtă, clară și metodică trecutul și prezentul orașului nostru de predilecțiune.*

*Timpul ce i-a lăsat liber îndeplinirea sarcinilor carierei sale, dânsul a știut a-l întrebuința cu bine și cu folos pentru sine și patria sa; dânsul a evitat inerția spiritului și sedentari-tatea intelectuală – boală periculoasă și care amenința să umple vatra României cu cenușă moartă – s-a ridicat prin studii și reflecțiune, prin dragoste de a munci și energie laborioasă, mai presus de sarcina sa profesională și, căutând să guste plăcerile vieții superioare, s-a îndeletnicit și cu lucrările minții și ale cu-getării, făcând și pe alții a le gusta împreună cu D-sa*⁹ (sic). O prezentare cum nu se poate mai frumoasă și încurajatoare pentru autorul primei monografii dedicate Constanței.

Pe lângă cunoașterea situației orașului la zi, studierea izvoarelor istorice locale, M.D. Ionescu dovedea că parcursese o literatură despre Dobrogea și oraș publicată de autori români și străini. Cu eforturi financiare substanțiale și-a achiziționat unele lucrări pentru biblioteca personală. Conform cercetărilor făcute de Luminița Stelian, colecția sa de tipărituri „însuma un total de 4.732 titluri, numărul total al volumelor atingând peste 30.000 de unități, multe dintre acestea fiind reprezentate de volume apărute în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, cărți rare și ediții princeps”¹⁰.

Să revenim la monografia dedicată Constanței din perspectiva subiectului abordat în articolul de față. Este prima lucrare în care abordează și problema cultelor. În capitolul al XVIII-lea – *Cultul* – enumera date succinte despre lăcașurile de rugăciune din oraș. După ce precizează că Dobrogea și Constanța erau arondate Episcopiei Dunării de Jos¹¹, sunt înșiruite bisericile comunităților etnice ale orașului. A

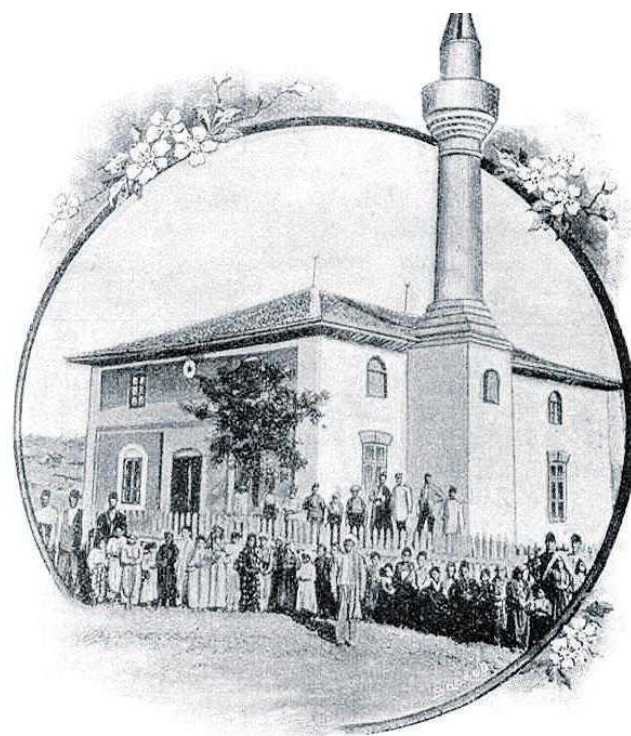
ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

Început cu „Marea catedrală” „Sfinții Petru și Pavel”. Trebuie precizat că la instalarea autorităților românești la Constanța, la sfârșitul lunii noiembrie 1878, s-a constatat că românii nu aveau biserică. De altfel Te-deum-ul, cu ocazia festivităților de la Constanța, s-a efectuat la biserica greacă. După demersuri, la 4 septembrie 1893 s-a pus piatra de temelie a Catedralei „Sfinții Petru și Pavel”, în cadrul unei ceremonii¹². Comunitatea elenă avea la Constanța, pe malul Mării Negre (astăzi str. Mircea cel Bătrân) o frumoasă biserică „Metamorphosis”, construită, precizează M.D. Ionescu, între anii 1864-1867. În realitate, conform Pisaniei, construcția bisericii s-a finalizat în 1868. Aflăm din monografie că în oraș exista o biserică bulgară. Al patrulea lăcaș de cult, în ordinea enumerării autorului, este capela catolică zidită în 1872, prin grija unui funcționar al companiei engleze care administra portul, George Riga. În anul 1885 s-a ridicat o nouă capelă, ctitorită de Anatole Magrin, consul onorific al Franței și primul artist fotograf al Dobrogei¹³. La Constanța, la data tipăririi monografiei, comunitatea protestantă avea propriul lăcaș de cult. Armenii aveau, de asemenea, o biserică, evreii o sinagogă, iar musulmanii șapte geamii, M.D. Ionescu menționând pe „cele mai de notat”: „Mahmudia” ridicată în 1722 și „Azizie” în 1860¹⁴.

Cum am precizat, lăcașurile de cult din Constanța exprimau caracterul multiethnic al orașului. M.D. Ionescu a inclus în monografie situația demografică în anul 1895. Datele sunt elocvente. Constanța avea 10.419 suflete, din care români - 2.450; greci - 2.460; bulgari - 1.060; musulmani - 2.200; evrei - 795; armeni - 490; francezi - 51; italieni - 109; englezi - 45; austrieci - 181; germani - 331; olandezi - 5; ruși - 33; prusieni - 1; sârbi - 4; muntenegreni - 4¹⁵.

Marin D. Ionescu se implică în viața culturală a orașului, se alătură grupului de intelectuali care au fondat prestigiosul periodic de cultură „Ovidiu”, realizat și tipărit la Constanța, între 15 septembrie 1898 și 30 iulie 1910¹⁶. Aici a publicat, în serial, articole pe teme de geografie: „Dunărea”, „Numele Dobrogei în diferite timpuri”, „Insula Șerpilor”, „Marea Neagră” ș.a.¹⁷. Directorul fondator al revistei, Petru Vulcan, scria, în termeni elogiși, despre valorosul colaborator: „tânăr vast, pregătit printr-o cultură bine îngrijită pentru a mânui cu mai multă dibăcie până decât sabia”, iar referitor la studiile publicate că sunt „izvor de cunoștințe profunde și vor fi de mare preț cercetătorilor enciclopediști”¹⁸. Devine membru al Societății Geografice Române în al cărei Buletin semnează studii pe teme de geografie și istorie, și ține conferințe¹⁹.

În anul 1904, căpitanul M.D. Ionescu, membru al Societății Geografice Române, surprinde lumea științifică românească cu monumentala sa lucrare **Dobrogia în pragul veacului al XX-lea. Geografie matematică, fizică, politică, economică și militară**, menționată deja la începutul studiului, ce s-a impus prin problematica vastă abordată, fiind cea mai temeinică și solidă contribuție la cunoașterea regiunii dintre Dunăre și Marea Neagră la începutul secolului XX, în multe privințe încă nedepășită.

Geamia de la Cernavodă, fotografie din volum

În *Prefață* autorul mărturisește că tomul era „fructul a 13 ani de muncă, de la 1890” până la finalizarea textului. Pe lângă studiul bibliografic a efectuat cercetări intense în teren pentru observații geografice, culege informații de la primari, notari, învățători, preoți, persoane în vârstă, agricultori, crescători de vite și pescari. Lucrarea este împărțită în cinci cărți, fiecare în mai multe subdiviziuni și subcapitole. În loc de concluzii, autorul a inclus, după cum menționează în *Prefață*, conferința pe care a ținut-o în fața Regelui Carol I, a principelui moștenitor Ferdinand și a membrilor Societății Geografice Române, unde precizează că „am făcut o comparație între starea în care am găsit noi Dobrogea la 1878 și aceia din 1900”²⁰. Hărți ale regiunii, planșe, crochiuri, schițe,

fotografii și un util index încheie lucrarea semnată de militarul savant²¹. Academia Română a recunoscut valoarea lucrării incluzându-l între laureații săi. Pentru meritele sale în domeniul științei, a studiilor dedicate Dobrogei a primit, prin Înalt Decret Regal, medalia cu deviza „Bene Merenti”, clasa a II-a, în 1903 și clasa a I-a, în 1915²².

Din volum nu puteau lipsi informații și considerații privind cultele în Dobrogea. Bunăoară, plecând de la informațiile lui Herodot despre geți, M.D. Ionescu reține numele divinităților acestora: Dyonisos Sabazios și Zamolxis/Gebeleizis. Despre Zamolxis, fost sclav în Samos al lui Pytagora, reîntors printre ai săi a trăit trei ani într-o chilie sub pământ, geții l-au crezut „Sfânt și ascultau de sfaturile lui”. Autorul face referiri la credința geților în nemurire, care le-a modelat caracterul netemător de moarte în război precum și practica-rea, din cinci în cinci ani, a sacrificiului uman ca ofrandă adusă zeilor²³.

În același capitol dedicat etnografiei Dobrogei, M.D. Ionescu analizează religia și practicile religioase ale lipovenilor, comunitate importantă în regiunea transdunăreană pe care îi apreciază ca „ereticii religiei ortodoxe” divizată în mai multe secte²⁴. Pornind de la cercetările episcopului Melchisedec Ștefănescu al Episcopiei Dunării de Jos (14 decembrie 1872-22 februarie 1879) concretizate în lucrarea *Lipovenismul adică schismaticii sau rascolnicii și ereticii rusești. Despre autorii ruși și izvoare naționale române* (sic), (Imprimeria C.N. Rădulescu, București, 1871), M.D. Ionescu explică succint când a apărut respectiva sectă în Rusia, în anul 1416 și cum s-a dezvoltat până în 1654. În esență, timp de mai bine de două se-

cole, „din cauza ignoranței clasei de jos, preoții introduseseră în cărțile bisericești o mulțime de inovațiuni, de natură a schimba dogmele ortodoxiei”. În anul 1654 țarul Alexei Mihailovici (1645-1676) și patriarhul Nikon au început reforma religioasă „îndreptând cărțile bisericești cu inovațiunile rătăcite”²⁵. Cei nemulțumiți de reforma nikoniană, *rascolnicii* sau *starovenii* au respins-o, considerând-o erezie și au cerut „să se distrugă cărțile lui Nikon și să se revie la vechea credință”²⁶.

Pe fondul disputelor religioase și sociale, lipovenii au început, în timpul domniei lui Petru cel Mare (1682-1725) să emigreze și spre Dobrogea. M.D. Ionescu ne informează că la mijlocul secolului al XIX-lea în localitățile dobrogene Camena, Sarichioi, Jurilovca trăiau 774 de familii. După războiul Crimeii s-au așezat și la Tulcea, unde au ridicat o biserică. Principalele lor secte erau: *popiștii*, *nepopiștii*, *scopiștii* și *molocanii*²⁷.

Popiștii acceptau preoții hirotonisiți deși considerau Biserica Ortodoxă a Rusiei ca fiind „etică”. *Nepopiștii*, ne precizează M.D. Ionescu, nu admiteau „preoția canonică”, acceptau numai botezul și confesiunea pe care o susțineau mirenii, indiferent de sex. Cititorul va găsi în *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea* informații despre bisericile lipovenești, dispunerea intrărilor (femeile foloseau numai ușa dinspre apus), icoane, cărțile bisericești vechi, dinaintea reformei nikoniene, și muzica religioasă pe care autorul o apreciază ca fiind „psaltirie vechie” (sic). *Molocanii*, conform aprecierilor autorului, se evidențiau prin grija față de persoanele în vârstă, antialcoolism și hărnicie. Țineau slujbele duminică în două părți: între 8-13 la casa de rugăciune, iar după prânz se ci-

tea din Biblie în fiecare familie²⁸. Cea mai stranie sectă lipovenească, așa cum o surprinde și M.D. Ionescu, este cea a *scopiștilor* sau *castrașilor*. Aflăm informații despre întemeietorii sectei: Selivanov, care și-a propovăduit ideile în anul 1772, când în Rusia domnea țarina Ecaterina a II-a (1762-1796), Șilov „iubitul fiu” și Aculina Ivanovna „mătușa bogorodița”. Nu erau consumatori de carne și băutură „pentru ca să nu se aprindă corpul și să nu se deștepte pasiunea”, respingeau contactele sexuale prin operațiile de castrare atât la bărbați, cât și la femei, prin mutilarea sânilor și organului genital. Aceasta constituia Botezul, celelalte taine ale Ortodoxiei fiind respinse. Se practica și la adulți, dar și la tineri, având comportament ascetic și monahal. Frecventau bisericile ortodoxe, dar aveau case de rugăciuni. Iată ce scrie M.D. Ionescu: „*Casele lor de rugăciune se fac cu mai multe intrări și ieșiri pentru intrări neprevăzute. Casa scopitului se împarte în două: antreul și odaia mare curată. În prima sunt lavițe, în a doua icoanele sfinților lor, cu următoarele desenuri: tot-văzătorul ochi, cu îngerii zburând împrejurul lui și Adam și Eva aplaudând, un sihastru răstignit a cărui gură este închisă cu un lacăt, în piept are inima deschisă, iar în mâini un pahar cu flăcări, închipuirea abisului și a cheii iadului (organele sexuale). Selivanov desenat în halat, șezând în jilț lângă măsuță, cu o basma în mâna stângă; Alexandru Ivanovici Șilov, Aculina Ivanovna, Petru III, Theodorovici și alte celebrități ale ereziei scopiștilor. Înaintea tuturor acestor icoane se aprind multe lumânări și se afumă cu tămâie.*

În fiecare rugătoriu este o cruce cu un scopit răstignit. În fundalul unui rugătoriu se face totdeauna o catacombă cu o ușă secretă”²⁹. Aici se practicau operațiile castrărilor³⁰.

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

După statistica alcătuită de M.D. Ionescu, în anul 1900, în Dobrogea existau 9.194 *popiști* și 3.983 *nepopiști*, în total 13.177 de lipoveni. În ceea ce-i privește pe *scopiți*, autorul ne informează că au venit în Dobrogea după instalarea administrației românești. Erau semnați 19 la Sulina, 22 la Măcin, iar în satul 2 Mai din județul Constanța, fondat de Mihail Kogălniceanu, „lo-cuiau numai scopiți din București, Galați și Iași”³¹.

Date și aprecieri găsim în **Dobrogea în pragul veacului al XX-lea** referitoare și la comunitatea turcă. M.D. Ionescu precizează că în regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră s-au instalat, cu aprobarea lui Mihail Paleologul, 10-12.000 de turcomani sub conducerea lui Saltukdede. Citându-l pe Evlia Celebi, celebru călător din secolul al XVII-lea care, precizăm noi, a făcut cinci călătorii în Dobrogea, între 1641-1667, cu aprobarea împăratului Mihail al VIII-lea (1261-1282) s-au instalat sub conducerea lui Saltukdede 10-12.000 de turcomani „pe coastele occidentale ale Mării Negre”. Considerat sfânt, o parte din trupul său a fost înhumat la Babadag, devenit loc de pelerinaj³².

Conform unor cercetări mai recente grupul turcilor selgiucizi au venit sub conducerea prințului Izzeddin Kykauz și a misionarului Sari Saltuk Dede, considerat erou, decedat pe la 1300³³. M.D. Ionescu apreciază Coranul, „cartea sfântă a mahomedanilor; în el sunt concentrate toate relațiunile vieții lor politice, civile și religioase, reglementate de la conștiința individului, până la cele mai mici detalii ale vieții practice”³⁴. Coranul „învață pe turci a crede într-un singur Dumnezeu și în nemurirea sufletului”³⁵. Referindu-se la moschei, scrie: „sunt casele lor de rugăciune mai mult sau mai puțin spațioase, ornamentate înăuntru foarte simplu: patru tablouri pe care sunt scrise numele celor patru imami, discipoli ai lui Mahomed: Abu-Hanifad, Malek, Chafei și Ahmed, cum și câteva bucăți din Coran înfipite prin diferite părți, mai ales către tribună de unde se citește cartea sfântă constituie aproape podoaba interioară a unei moschei. La unul din colțurile clădirii sunt construite minaretele, niște turnuri înalte în care, printr-o scară lăuntrică, se urca muzzeinul; eșirea în galeria circulară exterioară trebuie întotdeauna să fie îndreptată spre Meca. De cinci ori pe zi muzzeinul cheamă credincioșii la rugăciune prin strigătele: «Dumnezeu e mare, Dumnezeu e Dumnezeu. Nu e decât un singur Dumnezeu. Alergați la faptele bune. Alergați la rugăciune. Dumnezeu e Dumnezeu și Mahomed profetul său»”³⁶ (Sic).

M.D. Ionescu își mai informează cititorii că la slujbă credinciosul „trebuie să se spele, credința lui fiind că spălându-și corpul își curăță ini-

ma”³⁷. Slujba este ținută de imam care citește Coranul, credincioșii stau jos, în liniște. Femeile ocupă în moscheie un spațiu destinat numai lor.

În capitolul II în care analizează administrarea regiunii, căpitanul M.D. Ionescu include informații despre biserică referitoare la anul construcției, numărul de preoți, suprafețele de teren pe care le gospodăreau în 63 de localități din județul Tulcea și 80 din județul Constanța.

Capitolul al III-lea este dedicat *Geografiei* politice a Dobrogei. Autorul a inclus în subcapitolul II, intitulat *Biserica*³⁸ o succintă prezentare a evoluției creștinismului. Cititorul poate afla că propovăduirea învățaturii lui Iisus Hristos și-a asumat-o dintre ucenici, Apostolul Andrei. Se fac, de asemenea, referiri la episcopii Tomisului, ai Silistrei și activitatea Mitropoliei Dârstorului (Silistrei). M.D. Ionescu este printre primii cercetători români care se oprește asupra sprijinului pe care domnitorii români l-au acordat bisericii dobrogene. Sunt menționați Grigore Ghica I (1660-1664), Grigore Ghica al II-lea, domn în Țara Românească și Moldova (1726-1752), Alexandru Ipsilanti (1774-1782), Constantin Moruzi, domnitor al Moldovei (1777-1782). Autorul citează documente ce fac referiri la daniile acordate Mitropoliei Silistrei și bisericilor din Babadag și Cernavodă în bolovani mari de sare și sume de bani.

În partea a doua a subcapitolului, M.D. Ionescu sistematizează, pe județe, localități, hram, anul fondării bisericii, și scurte referiri la așezare și la preoți. În județul Constanța prezintă mai întâi situația *lăcașurilor ortodoxe* din 78 de localități. Spațiul tipografic al revistei nu ne permite o prezentare a tuturor informațiilor, dar vom rezuma, ca o invitație pentru cei interesați de toate datele, numai a datelor despre lăcașurile de cult din principalele orașe ale Dobrogei. Aflăm că orașul Constanța avea Catedrala cu hramul „Sf. Apostoli” (Petru și Pavel – n.n.), „mărețată construcție în stil bizantin, se află lângă mare. A fost inaugurată în 1895. E deservită de patru preoți”. Biserica cu hramul „Schimbarea la față” a comunității elene în care slujeau doi preoți. Comunitatea bulgară își ținea slujbele într-un lăcaș cu hramul „Sf. Metodiu și Kiril” (sic) care era „mai mult o casă de rugăciune” unde ținea slujbe un singur preot. Comunitatea a pus fundația unei noi biserici. Biserica „Adormirea” a comunității armene, a fost finalizată în 1890 și avea un singur preot³⁹.

Din informațiile pe care le-a cules de la un român din Cernavodă, locuitor al orașului, în vârstă de 76 ani, M.D. Ionescu a aflat că a existat o biserică ortodoxă dăruită în războiul ruso-turc din 1828-1929. În oraș a funcționat și o biserică grecească ale cărei ruine se vedeau

la data publicării lucrării. În jurul anului 1848 românii au ridicat o mică biserică învelită cu olane care „fiind o construcție șubredă s-a dărâmat cu desăvârșire în 1789”. Icoanele au fost recuperate și date bisericii noi ridicată între 1882 și 1894 cu hramul „Sf. Împărați”, pe care autorul o caracterizează ca „o construcție solidă de piatră în stil bizantin deservită de doi preoți”⁴⁰.

În orașul Mangalia funcționau două biserici: „Sf. Gheorghe”, ridicată în 1884, avea un preot și „Sf. Nicolae” – lăcaș al comunității elene, construită în 1832, era „foarte rău întreținută”, cu un preot.

La Medgidia, până în 1877, a funcționat o casă de rugăciune cu un preot. În 1890 s-a ridicat biserica „Sf. Apostoli”⁴¹.

Referindu-se la *Biserici lipovene*, autorul menționează casa de rugăciune de la Ghindărești, fondată în 1880 și „o frumoasă biserică”, ridicată în 1872, la Caracoiu (Năvodari)⁴².

Lăcașuri catolice în județul Constanța, conform datelor lui M.D. Ionescu, au fost ridicate numai în două localități: la Constanța, în 1860 și Caramurat (Mihail Kogălniceanu) în 1882, de către comunitățile germane, ambele „dependințe de arhiepiscopia din București”⁴³. Așezăminte de cult *protestant* au fost identificate la Constanța, o biserică și nouă case de rugăciuni în județ, majoritatea fondate după 1877. Cultul mozaic se oficia în două sinagogi în Constanța, construite în 1866 și 1872. Numărul geamiilor a fost de 170, majoritatea întreținute de credincioși. Sunt precizate pentru fiecare lăcaș numărul hogilor*, imamilor**, muzeinilor*** și hatipilor****⁴⁴.

Prezentarea așezămintelor ortodoxe din județul Tulcea începe cu Mănăstirea Cocosul cu hramul „Adormirea” unde viețuiau 73 de călugări. Avea două biserici: Mănăstirea Saon, a cărei biserică avea hramul „Sf. Treime” și 28 de călugări. Mănăstirea Cilicul cu hramul „Adormirea”. Avea două biserici. Mănăstirea

Tichilești cu hramul „Înălțarea” și trei călugărițe. Biserici ortodoxe și case de rugăciuni, inclusiv cele ale comunității ruse numărau 148 de lăcașuri. Pentru fiecare sunt precizate hramul, anul fondării. Totalul bisericilor și caselor de rugăciune era de 102.

În ceea ce privește *bisericile lipovenești* aflăm că în comuna Slava Rusă cultul avea două mănăstiri cu hramul „Uspenia”, una unde viețuiau 72 de călugări și 97 de călugărițe. La Tulcea era un schit lipovenesc. De asemenea, în județul Tulcea, lipovenii aveau 20 de biserici; statistica ne precizează localitatea, hramul, cărei secte aparțin, popiști sau nepopiști, precum și anul fondării. Catolicii, protestanții și bapțiștii tulcenii aveau 15 lăcașuri, armenii – două case de rugăciune și o biserică. Sinagogi erau în cinci localități, iar numărul geamiilor era de 29, cea mai veche fusese fondată în 1622 la Babadag. Aici funcționa și un seminar⁴⁵.

Colonelul Marin Ionescu Dobrogianu a dat, în anul 1931, o nouă monografie a Constanței⁴⁶. A completat informațiile despre lăcașurile de cult ale orașului cu prezentarea bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” ridicată de primarul Ion Bănescu, unul din cei mai prolifici edili ai Constanței, între 10 iulie 1906 și 1 octombrie 1907, în Piața Griviței pentru „cartierul de sus” al orașului⁴⁷. Populația Constanței crescuse substanțial. În anul 1928, luna august, orașul număra aproape 41.000 de locuitori, din care 70% români, adică 28.700⁴⁸.

Prin opera sa de incontestabilă valoare, colonelul Marin Ionescu-Dobrogianu a deschis noi teme de cercetare științifică. Pentru subiectul nostru, datele și informațiile puse în circulație, asupra cărora am încercat să atragem atenția distinsului cititor, sunt de neocolit pentru istoria cultelor religioase din Dobrogea. Indubitabil, Marin Ionescu-Dobrogianu se înscrie între militarii care, în cercetările sale, n-a ocolit și problematica cultelor, bisericilor, lăcașurilor de

cult din regiunea transdunăreană, ce pun în evidență realități de necontestat că, începând din 1878, anul instalării administrației românești între Dunăre și Marea Neagră, toți locuitorii indiferent de etnie au găsit cadrul legal propice afirmării și dezvoltării credințelor.

RELIGIOUS CULTS FROM DOBROGEA IN COLONEL MARIN IONESCU- DOBROGIANU WORK (1866-1938)

The article shows Colonel Marin Ionescu-Dobrogianu preoccupations regarding the religious cults from the historical perspective of the dates and information collected within the documentation periods. There are presented information about the cults and the churches from Constanța and Dobrogea, Orthodox, Catholics, Protestants, mosaic cult followers and other topics.

Keywords: Dobrogea, Colonel Marin Ionescu-Dobrogianu, religious cults, churches, religious practices

NOTE

1 Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România; Universitatea „Ovidius” din Constanța.

2 Vezi Luminița Stelian, *Marin Ionescu-Dobrogianu (1866-1938), personalitate plurivalentă a dobrogenisticii românești*, Editura Muntenia, Constanța 2014 (Passim).

3 Vezi Valentin Ciorbea, *Integrarea Dobrogei. Consecințe socio-economice în Istoria românilor*. Vol. VII, Tom. II. *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*.

Ediția a II-a, revăzută și adăugită, coord. Acad. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, pp. 207-230.

4 Căpitanul M.D. Ionescu, *op.cit.*, (Prefață).

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

7 Precizăm că Marin D. Ionescu și-a semnat, ulterior, studiile, articolele și cărțile cu numele Marin Ionescu-Dobrogianu, expresie a preocupărilor sale științifice și atașamentului față de regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră. Guvernul României i-a recunoscut, prin Jurnalul 810 din 4

iunie 1910, dreptul de a atașa numelui și Dobrogianu (Luminița Stelian, *op.cit.*, p. 43).

8 Locotenent M.D. Ionescu, *Cercetări asupra orașului Constanța. Geografie și istorie.*

Prefață de domnul Gr.G. Tocilescu, cu un plan al orașului și al lucrărilor noi ale portului, Tipografia și Fonderia de litere Thoma D. Ionescu, 1897 (Prefață).

9 *Ibidem.*

10 Luminița Stelian, *op.cit.*, p. 115.

11 Incluziunea Dobrogei în Episcopia Dunării de Jos s-a făcut în baza decretului domnesc nr. 633 din 16 martie 1879 (Laurențiu Mănăstireanu, *Viața religioasă în nordul Dobrogei - 1878-1918*, Editura Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, p. 35).

12 Doina Păuleanu, Virgil Coman, *Catedrala „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, Constanța, 1883-2008*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, 2008, p. 22.

13 Dan Arhire, *Dobrogea. Cheia de boltă*. Asociația „La Drum”, Tulcea, 2010, p. 33.

Marian Moise, *Constanța veche*, Editura Menora, Constanța, 2001, p. 101.

14 M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 47.

15 *Ibidem*, p. 88.

16 Referitor la locul lui Marin Ionescu-Dobrogianu în viața culturală a Dobrogei, vezi Luminița Stelian, *Considerații privind locul lui Marin Ionescu-Dobrogianu în viața culturală dobrogeană*, în „Ex Ponto”, text, imagine, metatext, nr. 3-4 (51-52), iulie-septembrie, octombrie-decembrie 2016, p. 182.

17 C. Călinescu, I. Făiter, *Dimensiunile unor vocații*, Constanța, 1979, p. 522-523.

18 „Ovidiu”, an I, nr. 10, 1 februarie 1899, p. 145-146.

19 C. Călinescu, I. Făiter, *op.cit.*, p. 523.

20 M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 2.

21 O analiză cuprinzătoare a lucrării a realizat-o Luminița Stelian în teza de doctorat.

Vezi *Marin Ionescu-Dobrogianu*, pp. 213-244.

22 *Ibidem*, p. 56.

23 Căpitanul M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 322.

24 *Ibidem*, p. 329.

25 *Ibidem*.

26 *Ibidem*, p. 329.

27 Pentru problematica referitoare la sectele lipovenești a se vedea Alexandru Fenoghen, *Starovenii: istorie, mitologie și literatură*, Editura C.R.L.R., București, 2009 (Passim); Dr. Cerasela Dohinescu, *Evoluția confesională a starovenilor după reformele nikoniene. Sectele rusești din Dobrogea*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, Tom XVIII, 2015, pp. 465-475.

28 Căpitanul M.D. Ionescu, *Dobrogea*, p. 932.

29 *Ibidem*, p. 334-335.

30 Dr. Paul Traeger, reputat etnolog german nota în studiul *Sectele rusești din Dobrogea*, publicat în 1918, că prin respectivele operațiuni „se extirpează «cheia spre iad» și «cheia spre prăpastie» pentru a ucide voluptatea simțurilor”. Același cercetător precizează că își găseau motivația în evangheliștii Matei și Isaia care au vorbit despre fameni care vor fi mai bine acceptați de Dumnezeu. (Dr. Paul Traeger, *Studii despre Dobrogea* în

Bilder aus der Dobrudshca 1916-1918 / Imagini din Dobrogea 1916-1918, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011, p. 204-205).

31 *Ibidem*, p. 334.

32 *Ibidem*.

33 Nuredin Ibram, *Comunitatea musulmană din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011, p. 7.

34 Căpitanul M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 336.

35 *Ibidem*, p. 337.

36 *Ibidem*.

37 *Ibidem*.

38 *Ibidem*, pp. 625-655.

39 *Ibidem*, p. 642.

40 *Ibidem*, p. 643.

41 *Ibidem*, p. 645.

42 *Ibidem*, p. 646.

43 *Ibidem*.

* *Hoge* – preot, învățător, dascăl.

** *Imam* – conducător al rugăciunii colective dintr-o moschee.

*** *Muzein* – slujitor care cheamă din vârful minaretului credincioșii la rugăciuni.

**** *Hatip* – se ocupa cu probleme administrative dar și oficierea slujbelor.

44 *Ibidem*, pp. 647-650.

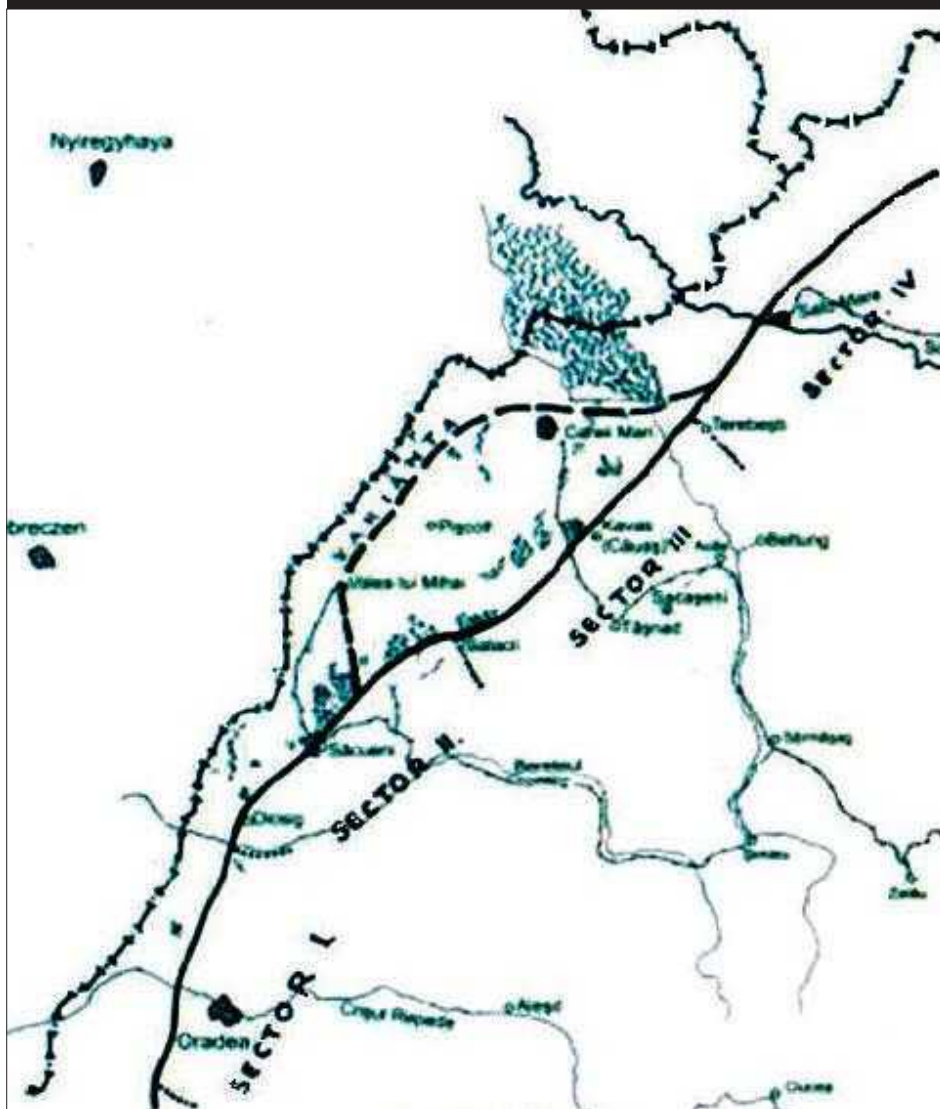
45 *Ibidem*, pp. 650-655.

46 *Tomi-Constanța. Monografie alcătuită de colonelul Ionescu M. Dobrogianu.*

Profesor. Cu planul orașului și un indice alfabetic al străzilor. Conține 20 de vederi (afară din text), Constanța, Tipografia „Lucrătorii asociați”, 1931, 136 p.

47 *Ibidem*, p. 91.

48 *Ibidem*, p. 97.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ - SCUT DE APĂRARE ȘI FORTIFICARE SPIRITUALĂ A ROMÂNILOR DE LA GRANIȚA DE VEST A ROMÂNIEI MARI

**Colonel (r.) Dr.
Dan PRISĂCARU¹**

1. Transilvania - obiectiv prioritar al revizionismului ungar în perioada interbelică

Participantă la „Marele Război” de partea Puterilor Antantei, România a reușit, după grele jertfe pe câmpurile de luptă, să-și desăvârșească unitatea națională în urma exprimării voinței de unire a românilor din Basarabia, la 27 martie 1918², Bucovina, la noiembrie 1918³, și Transilvania și Banat, la 1 decembrie 1918⁴.

Cele trei acte ale unirii vor fi recunoscute, după lungi și stăruitoare eforturi ale delegației României, în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, din anii 1919-1920⁵.

Ca urmare, în întreaga perioadă interbelică, centrul de greutate al politicii externe românești l-a constituit respectarea tratatelor de pace, a statu-quo-ului stabilit la Versailles, apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României Întregite⁶.

Lucruri greu de îndeplinit, în condițiile în care statele învinse își vor revigora treptat puterea economică și militară și, folosindu-se de politica de *appeasement*⁷ a învingătorilor, vor adopta, tot mai insistent, mai coordonat și mai vizibil politica de revizuire a sistemului de pace wersaillez.

Din nefericire, România a fost pe parcursul întregii perioade interbelice, și în special în deceniul patru al secolului trecut, statul cel mai vizat din sud-estul Europei pentru revizuirea granițelor. Frontierele naționale erau amenințate din direcțiile est, vest și sud, 53% dintre acestea fiind vulnerabile. Analiștii militari români aveau să perceapă corect această realitate, sens în care, în 1927, maiorul Ion Cernăianu atenționa: „Vecinii noștri, de la care am preluat

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

teritoriile ce ni se cuveneau, se obișnuiseră a considera aceste teritorii ca pe o proprietate absolută și definitivă, iar ruperea lor din trupul Rusiei, Bulgariei și Ungariei a fost și este considerată de către acestea ca o nedreptate flagrantă. Ca urmare, dușmănia lor își găsește resortul esențial în revendicările teritoriale, reunindu-le într-o comunitate de interese. De aceea, trebuie să privim amicitia ruso-maghiaro-bulgară ca pe o veritabilă alianță cu caracter agresiv, care ne va lovi fără milă în momentul în care va avea puțința de a o face" (subl.n.)⁸. Juste și realiste observații, care, din păcate, se vor confirma în fatidicul an 1940.

În ceea ce privește frontiera de vest a României Mari, după 4 iunie 1920, revizuirea Tratatului de pace de la Trianon a devenit „nu numai un scop al politicii externe, ci o prioritate stringentă a sistemului social-politic din Ungaria, prezent în toate domeniile vieții sociale, economice, politice, culturale etc. ale țării, care a influențat acțiunile tuturor guvernelor care s-au succedat la conducerea Ungariei” (subl.n.)⁹.

Contestarea acestui document juridic internațional a fost considerată „problema vitală a națiunii ungare”¹⁰, căreia i s-au subordonat toate prioritățile și pentru care s-au încălcat orice alte principii, inclusiv cele morale.

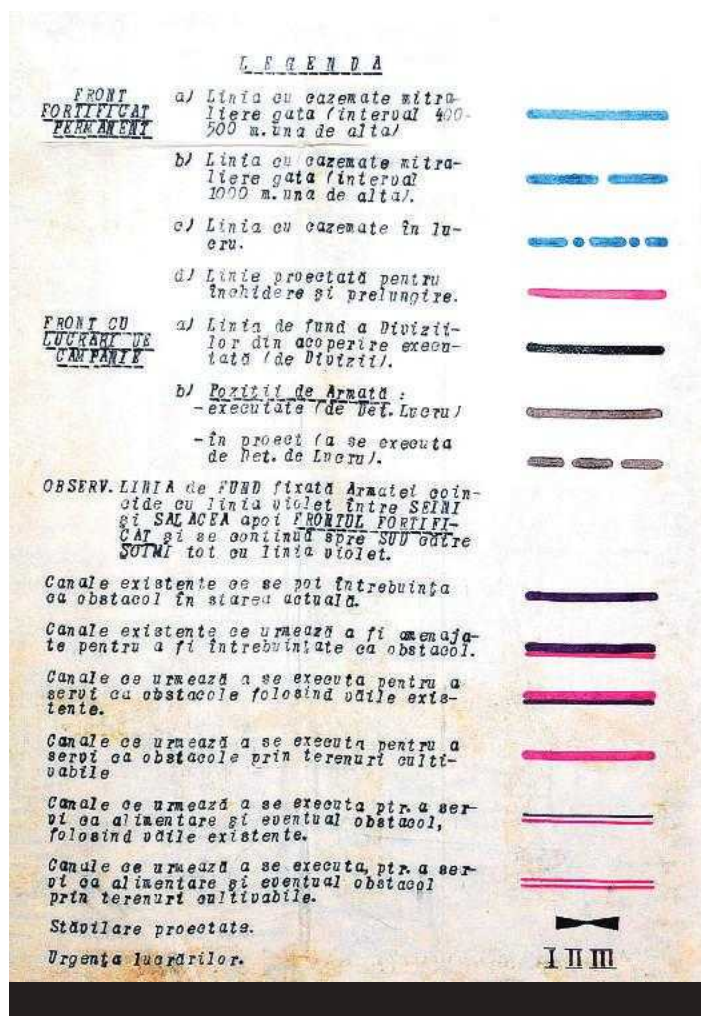
Urmărind himera refacerii „Ungariei istorice”, elita conducătoare de la Budapesta va transfera această obsesie întregii națiuni timp de peste două decenii¹¹.

Acțiunile revizioniste ungare au crescut în intensitate în deceniul al patrulea al secolului trecut, pe fondul ascensiunii totalitarismului și a propagandei revanșarde în unele state europene, în special în Germania nazistă¹².

„Linia Carol al II-lea” - aliniamentul de piatră și oțel pentru descurajarea agresiunii împotriva Transilvaniei

Modificarea echilibrului de putere în Europa după 7 martie 1936 în favoarea celui de-al Treilea Reich și continuarea politicii de conciliatorism de către Franța și Marea Britanie au determinat autoritățile politico-militare de la București să ia în calcul varianta unei posibile conflictului continental în care țările din centrul, estul și sud-estul Europei să suporte principalul șoc al unei confruntări cu trupele Wehrmacht-ului¹³.

Ca urmare, la 10 iulie 1936 a fost aprobat *Memoriul nr. 455* al Marelui Stat Major intitulat *Organizarea defensivă a Frontului de Vest* în care se menționa că „înarmările Germaniei și mai ales tendințele revizioniste tot mai accentuate ale Ungariei, sprijinită fățiș chiar de Italia,

au readus pe prim plan posibilitatea unui conflict în Europa Centrală”. Concluzia documentului era că „începând cu anul 1936, Marele Stat Major a reluat în studiu fortificarea Frontului de Vest pentru a stabili necesarul de fortificații capabil să ne permită a face față oricărui atac în forță și oricărei situații”¹⁴.

Izvorât din concepția defensivă promovată în politica externă și de apărare a statului român, care avea ca scop fundamental respectarea statu-quo-ului teritorial stabilit prin tratatele de pace de la Paris din anii 1919-1920, proiectul construirii unor aliniamente fortificate pe granițele amenințate de vecinii revizionisti a fost în atenție de specialiștii militari în anii 1928, 1930, 1934 și 1936¹⁵.

Ideea lui Napoleon Bonaparte potrivit căreia „fortificațiile sunt singurul mijloc pe care îl avem pentru a întârzia, împiedica și a slăbi un inamic victorios”¹⁶, a atras tot mai mulți adepți din rândurile factorilor de decizie politici și militari, în condițiile în care teritoriul național era amenințat pe ¾ din lungimea frontierelor sale. În același timp, experi-

ența românească din Primul Război Mondial, când fortificațiile permanente au avut un rol secundar în desfășurarea operațiilor militare, dificultățile materiale și financiare, cât și divergențele de opinie dintre teoreticienii militari și factorii de conducere politică au fost contraargumente solide care au avut ca efect tergiversarea luării unor decizii în această privință până în anul 1936.

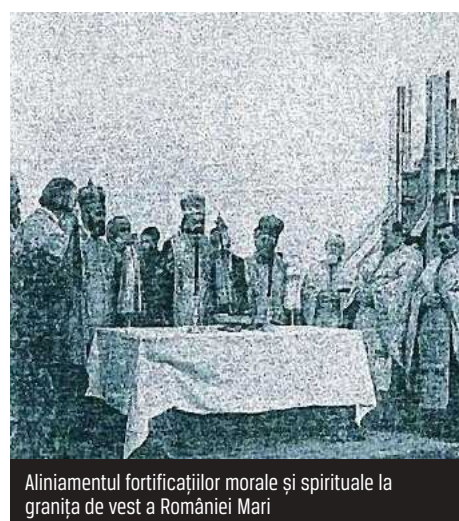
La 25 septembrie 1936, Consiliul Superior al Apărării Țării a aprobat alocarea sumei de 250 milioane lei pentru executarea unor lucrări de fortificații „în zona principală de apărare, pe direcțiunile mai probabile și în special în *Poarta Someșului*”¹⁷.

La 5 martie 1937, Consiliul Superior al Apărării Țării a aprobat proiectul *Organizarea permanentă defensivă a Frontului de Vest*. Documentul prevedea construirea zonelor fortificate *Someș, Crișul Negru, Mureș* și grupul de fortificații *Țibleș-Rodna*¹⁸. Frontul fortificat de vest trebuia să bazeze ofensiva trupelor ungare și/sau germane prin *Poarta Someșului*¹⁹ și *Poarta Mureșului*²⁰ și în același timp să asigure condițiile necesare desfășurării mobilizării și manevrei pe linii interioare pe oricare din fronturile amenințate²¹.

Sistemul de fortificații cuprindea o poziție fortificată, formată din trei linii de cazemate, construite la o distanță de 300-400 m una față de alta și între liniile I și a II-a și la 500-600 m între liniile a II-a și a III-a. În fața poziției fortificate era prevăzută amenajarea canalului colector dintre Crișul Repede și Crișul Negru, canalul lerului la nord și săparea unui șanț antitanc cu o adâncime de 3-5 m și o deschidere de 15 m la partea superioară și 8 m la cea inferioară. Planul general mai prevedea inundarea unor raioane și completarea cazematei construite la pace cu

fortificații pasagere executabile la mobilizare²².

Dezmembrarea teritorială a Cehoslovaciei și prăbușirea Micii Înțelegeri impuneau factorilor de decizie politici și militari urgentarea măsurilor de îmbunătățire a caracteristicilor tehnice a aliniamentului fortificat, denumit în epocă *Linia Carol II*, și de creștere a măsurilor de siguranță în zonă. În condițiile în care elementul etnic devenea o vulnerabilitate majoră, trupele destinate apărării fortificațiilor trebuiau să provină din proximitatea zonei fortificate, condiție greu de îndeplinit în acea perioadă. Soluția colonizării fâșiei fortificate²³ cu etnici români necesita

cheltuieli de câteva miliarde de lei și o perioadă de câțiva ani de zile din cauza situației politice și economice dificile a țării.

În vara anului 1939, se finalizaseră lucrările la linia fortificată din *Poarta Someșului*, care avea scopul de a interzice principala direcție de ofensivă a armatei ungare. În iulie 1939 erau construite 160 de cazemate pentru mitraliere și 12 cazemate pentru puncte de comandă de pluton, însă slab utilate cu armament, îndeosebi artilerie. Armamentul din dotarea cazematei, în special puști mitralieră, era insuficient și pentru respingerea unui atac al inamicului cu infanterie și blindate. De asemenea, au fost executate șanțuri antitanc pe o distanță de 24 km și rețele de sârmă ghimpată în lungime totală de 107 km. Lipseau însă amenajările pentru tunurile obuziere²⁴. Într-un raport al Marelui Stat Major din 16 ianuarie 1939 se menționa că „[...] până în prezent nu s-a primit materialul necesar armării obiectivelor de fortificații, decât 479 puști-mitralieră Z.B.; lipsesc tunurile anticar, pistoalele-mitralieră pentru paza intrării și mitralierele speciale Z.B.”²⁵. În momentul în care s-a luat decizia de trimitere în *Poarta Someșului* a 40 de baterii antitanc, echivalând cu 160 de tunuri, Inspectoratul General al Artileriei a obiectat susținând că „nevoile armatei sunt așa de mari în această privință, încât luând din acest stoc un număr de doar 40 de piese, nu vom putea înzestra celelalte unități ale armatei nici pentru nevoile instrucției”²⁶.

Încheierea pactului Ribbentrop-Molotov și

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

declanșarea la 1 septembrie 1939 a celui de-al Doilea Război Mondial în Europa a înrăutățit substanțial situația geopolitică și geostrategică a României. În noile condiții, ipoteza unui atac concentric ungaro-germano-sovietic și bulgar asupra statului român devenea plauzibilă²⁷.

Locotenent-colonelul Paul Leonida, șeful Secției Operații din Marele Stat Major, aprecia că „evoluția evenimentelor politice din cursul anului 1939, impune să nu neglijăm orice măsură destinată a mări potențialul nostru militar, astfel că la începutul primăverii (anului 1940 – n.n.) să putem face față oricăror atacuri, pe orice front²⁸. Reprezentantul Marelui Stat Major avea în vedere atât

Episcopul Clujului, Nicolae Colan

accelerarea înzestrării armatei, cât și luarea unor măsuri urgente pe toate cele trei fronturi, respectiv: prelungirea sectorului fortificat Otomani-Pir și Apatcu-Sititlec-Șoimi și închiderea direcției Seini-Crasna, întărirea zonei Adjud-Nămoloasa-Brăila, efectuarea lucrărilor pentru inundarea în caz de necesitate a luncii Prutului inferior și a Nistrului între Răutu și Botna, construirea în regim de urgență a pozițiilor în bretele Târgu-Neamț-Târgu Frumos și Iași-Cornești, fortificarea poziției lacul Oltina-Negru Vodă-lacul Mangalia²⁹.

Măsurile propuse de reprezentanți ai Marelui Stat Major referitoare la executarea de lucrări defensive pe toate fronturile, nu țineau cont de situ-

ația reală, depășeau posibilitățile bugetare, iar timpul necesar era cu totul insuficient. Astfel, la declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale, apărarea granițelor țării, bazată pe un sistem de fortificații de front și adâncime, era departe de necesitățile operative. Pe Frontul de Vest s-au executat aproximativ 50% din lucrările prevăzute în plan, pe Frontul de Est erau în faza de început, iar pe Frontul de Sud erau în stadiul de proiect³⁰.

În ceea ce privește Frontul de Vest, în perioada 1937-4 iulie 1940 au fost construite un număr de 469 cazemate, din care 406 cazemate pentru mitralieră și 63 cazemate punct de comandă de pluton. De asemenea, în același interval de timp au fost realizate următoarele lucrări: 134,115 km de șanț obstacol; 159,475 km rețea obstacole antiinfanterie; 33,113 rețea șanț obstacole; 165,515 km rețele de transmisiuni; 21,900 km rețele de comunicație; 115,700 km transmisiuni aeriene³¹.

Pentru realizarea acestor lucrări au fost utilizate 15.073 vagoane de ciment, 4.406 vagoane de fier beton, 252 vagoane de sârmă ghimpată, 164.558 mp grilaj metalic, 198.885 mp plasă camuflaj, 562 km cablu telefonic, 15.700 km transmisiuni aeriene. La aceste categorii de materiale s-au mai adăugat aparatură, mobilier, cazarmament și alte echipamente necesare frontului fortificat³². Cazematele au fost dotate cu armament automat modern, în majoritate de fabricație cehoslovacă (mitraliere Z.B. cal. 7,92 mm pentru fortificații și puști-mitralieră Z.B. cal. 7,92 mm), precum și cu tunuri și obuziere de diferite calibre³³.

Pentru ducerea acțiunilor de luptă în zona fortificată din vestul României au fost înființate unități speciale astfel: Brigada 1 Fortificații cu Regimentele 1 și 2 Fortificații; Batalionul 1 Grăniceri Fortificații; Brigada 1 Artilerie Fortificații cu Regimentele 1, 2 și 3 Artilerie Fortificații³⁴.

Costurile fortificațiilor construite la granița de vest s-au ridicat la suma de 5.552.793.705 lei, fără a fi incluse în acest total valoarea aparaturii, mobilierului, cazarmamentului și armamentul din dotare³⁵.

În legătură cu cheltuielile efectuate pentru acest proiect, ne raliem opiniilor potrivit cărora construcția cazematei a necesitat eforturi financiare și costuri materiale ridicate, la care s-au adăugat subscripțiile publice³⁶ și munca voluntară a mii de locuitori transilvăneni. Privite ca efecte imediate și nu comparativ cu «prețul» unei zile de război, sau față de consecințele pe termen lung, economice și sociale ale cedării fără luptă ale nord-vestului Transilvaniei în urma Dictatului de la Viena, cu certitudine putem afirma că acele costuri se justificau, având ca bază logică imperativul apărării țării, pentru care nici un preț nu-i prea mare³⁷.

Al doilea „brâu” de apărare - aliniamentul fortificațiilor spirituale. Rolul Bisericii Ortodoxe Române în fortificarea morală și sufletească a românilor de la hotarul de vest al României Mari

Alături de acțiunile politico-diplomatice și militare de apărare a granițelor, în zona frontierei de vest a României Mari au fost întreprinse și măsuri speciale de fortificare morală și spirituală a populației românești. Față de celelalte teritorii care s-au unit cu regatul României, în Transilvania exista un dezechilibru pentru Biserica Ortodoxă Română, comparativ cu celelalte culte. Situația era cauzată de măsurile luate de imperiile habsburgic și austro-ungar de trecere forțată la catolicizare, calvinizare și luteranizare. Românii din Transilvania s-au salvat, pe cât a fost posibil, sub steagul Bisericii Greco-Catolice, deoarece vechile rânduieli ortodoxe nu erau recunoscute și/sau nu erau încurajate de autoritățile stăpânitoare³⁸. Menționând în mod distinct implicarea activă a Bisericii Greco-Catolice, de la nivelul Mitropoliei Blajului până la cea mai îndepărtată parohie, în manifestările și acțiunile de afirmare și apărare a drepturilor românilor din Transilvania³⁹, în continuare vom face referiri doar la acțiunile întreprinse de Biserica Ortodoxă Română pentru fortificarea spirituală a românilor din această parte a țării.

În viziunea regelui Carol al II-lea, Biserica Ortodoxă Română reprezenta un element de tărie morală a statului, fiind chemată să iasă din starea contemplativă, să se modernizeze

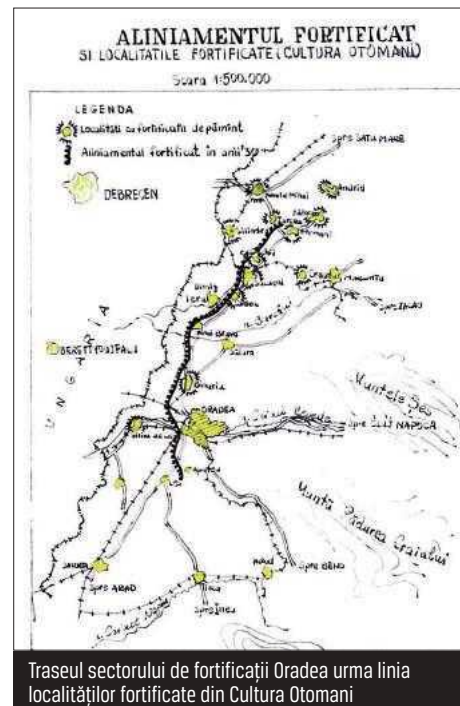
și să devină un organism viu, fapt pe care l-a avut în vedere inclusiv prin desemnarea patriarhului Miron Cristea la conducerea guvernului de uniune națională⁴⁰, la 11 februarie 1938.

În a doua parte a deceniului al patrulea al secolului al XX-lea, odată cu luarea deciziei de trecere la executarea lucrărilor de fortificații pe Frontul de Vest, Carol al II-lea a numit pe noii și tinerii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, în locul celor trecuți la cele veșnice.

Astfel, la 2 iunie 1936, au fost învestiți în noile demnități bisericești episcopii Nicolae Colan al Clujului și Nicolae Popovici al Oradiei, pe care îi trimitea cu misiunea de „*întărire sufletească a poporului românesc și prin această întărire a sufletului să consolidați puterea de credință și să sporți calitățile naturale ale*

neamului, căci biserica trebuie să fie un organism viu a cărei forță trebuie să se manifeste prin strălucirea sufletească a credincioșilor”

(subl.n.)⁴¹. Evidențind importanța eparhiilor de la granița de vest, pe care le considera „*cețări de care să se spargă valurile dușmane*”, regele aprecia că Episcopia Clujului, Vadului și Feleacului constituie un „*adevărat simbol al stăpânirii noastre în Ardeal. Ea a înflorit cu stăpânirea domnilor români și a dispărut sub stăpânire străină, proces care ne arată cât de importantă este. Iată de ce Prea Sfinția Ta, primind astăzi acest toiag păstoresc, ai datoria de a face să înflorească și să se întărească, întărind astfel și România. Întărirea sufletească a poporului printr-o constantă și neîncetată educare, iată chezașia de progres, iată ținta care toți care ne iubim neamul trebuie să o avem înaintea ochilor*” (subl. n.)⁴². De asemenea, monarhul îl îndemna pe episcopul Nicolae Popovici, să fie vrednic și să prețuiască pilda înaintașilor, precum Roman Ciorogariu⁴³, primul episcop ortodox al Oradiei, care prin rana dobândită de la dușmanii țării a devenit un martir al neamului său și a rămas, cu toate suferințele fizice, ferm hătărât, să stea neclintit la datorie, așezându-se astfel la rând cu marii părinți ai începuturilor bisericii.

La 1 iulie 1937, se reînființa prin stăruința

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

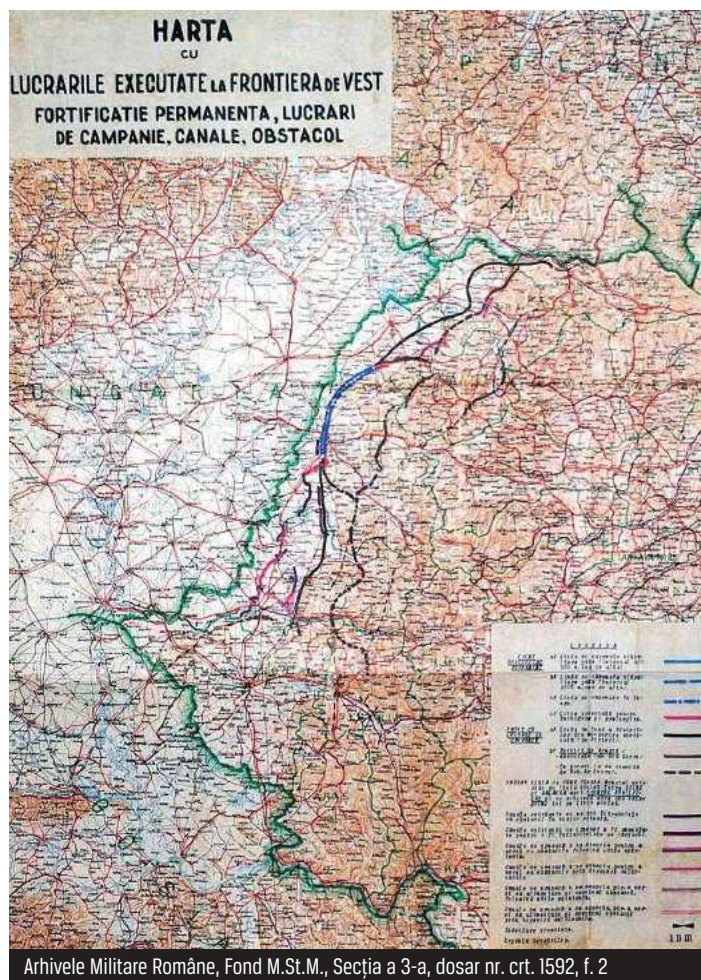
mitropolitului Bucovinei Visarion Puiu, Episcopia Maramureșului, care a fost pusă sub ocrotirea canonică și materială a Mitropoliei Bucovinei. Investirea noului episcop de Maramureș, dr. Vasile Stan, fiu al Munților Apuseni (născut la Sohodol, pe valea Arieșului, la 30 ianuarie 1875), a avut loc în sala tronului din Palatul Regal, la 16 decembrie 1938. La acest eveniment de importanță bisericească și națională au participat, alături de suveran, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, importante personalități ale legislativului, guvernului, justiției și armatei. Înmânându-i cărja episcopală, regele Carol al II-lea i-a încredințat misiunea de întărire și consolidare a elementului românesc din acel colț de țară. „Dacă oștirea este chemată să apere granițele Patriei prin jertfa de sânge – afirma regele – Biserica este chemată a le apăra prin întărirea sufletească și puterea morală a locuitorilor mărginași ai țării”⁴⁴. Și a adăugat: „Pornești cu acest toiag păstoresc, pe care ți l-am încredințat, pe un drum de munte, deci pe un drum care te ridică. Acesta să fie un semn îmbucurător că tot într-o înălțare să fie viitorul eparhiei și al Maramureșului” (subl.n.)⁴⁵. Înțelegându-și rosturile înalte ce le avea de îndeplinit, episcopul dr. Vasile Stan îndemna întreaga suflare românească să privească spre Eparhia Maramureșului ca la „o nouă fortăreață a sufletului românesc la granița de mieznoapte a țării, un blindaj moral pentru siguranța acestei granițe”⁴⁶.

Episcopul dr. Vasile Stan a desfășurat o rodnică activitate în eparhia care o primise spre pastorație și a depus eforturi stăruitoare pentru construirea unei catedrale. La 15 octombrie 1939, are loc slujba religioasă de sfințire a clopotelor și a clopotniței noii eparhii. La eveniment au luat parte episcopul Nicolae al Oradiei, Eugeniu Suceveanul, episcopul vicar al Mitropoliei de la Cernăuți, generalul Ion P. Georgescu, comandantul Diviziei 20 Infanterie, preoții din eparhie, reprezentanți ai autorităților locale, precum și un număr mare de locuitori din zonă, îmbrăcați în straie naționale.

În predica ținută, episcopul dr. Vasile Stan s-a referit la semnificația clopotelor de la Tisa, a căror glas de metal chema la desăvârșita unitate sufletească și vestea că „între granițele noastre etnice pulsează toată vigoarea sufletului românesc, care ne înfrățește pe toți cu glia strămoșească și cu legea românească” (subl.n.)⁴⁷. În cuvântul său, arhimandritul Eugeniu Suceveanul a evidențiat meritele celor care s-au jertfit pentru reînvierea eparhiei Maramureșului, între care au fost menționați mitropolitul Visarion⁴⁸ și episcopul Vasile Stan, care „a ostenit pentru realizarea dorinței ce a văzut împlinirea”⁴⁹.

La rândul său, generalul Georgescu a reiterat ideea rodnică colaborării între Armată și Biserică, două instituții chemate să zidească siguranța românilor în jurul granițelor României Mari, pentru care s-au jertfit peste 700.000 de conaționali în Războiul de Întregire Națională⁵⁰.

Având în vedere vrednicia episcopilor de Caransebeș, Arad, Oradea și Cluj, pentru a ne referi doar la eparhiile de la frontiera de vest a României

Mari, și simpatia de care se bucurau aceștia în rândurile populației românești, la cel de-al IV-lea Congres al Frăției Ortodoxe Române (F.O.R.)⁵¹, ce a avut loc la Oradea, în perioada 6-8 noiembrie 1937, Sextil Pușcariu cerea guvernului să „ridice cât mai neîntârziat și ultimul fort care ne lipsește în Apus și pe care îl cerem de atâția ani: Episcopia de Timișoara”⁵².

Urmare a acestor demersuri, la 8 noiembrie 1939, prin Decretul-Lege nr. 3998, se reînființa Episcopia Timișoarei, iar episcopul Nicolae Popovici al Oradiei a fost investit de Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, ca episcop locțiitor al Timișoarei. Noii eparhii i s-a stabilit și misiunea de a de-

veni o catedrală de cultură, menită să continue și să cinstească tradiția cărturărească. În opinia episcopului loctiitor, episcopia Timișoarei avea rolul de a deveni o „*cetate spirituală la frontierele de vest ale țării, care să lumineze de acum înainte din neam în neam*” (subl.n.)⁵³.

Reînființarea Episcopiei Timișoarei, alături de cele din Maramureș, Oradea și Caransebeș, întreaga „*brâul episcopilor misionare, care străjuiau la hotarul de vest al țării*” (subl.n.)⁵⁴ și care îl completeau „*brâul de piatră și fier*” (subl.n.), după cum denumise prim-ministrul Gheorghe Tătărăscu cazematele liniei fortificate Carol II.

Starea de spirit de însuflețire și angajament pentru apărarea graniței de vest ce se instalase în armată, în perioada execuției lucrărilor, a fost indusă și populației din zonă și întreținută prin presă și propagandă oficială. Concomitent cu zidirea fortificațiilor, Biserica Ortodoxă Română ridica cel *de-al doilea brâu al fortificațiilor* prin pregătirea morală și spirituală a poporului. Noile eparhii, parohii, catedrale și biserici zidite de-a lungul frontierei de vest de la Sighet, Satu Mare, Oradea, Salonta, Arad, Timișoara reprezentau tot atâtea fortărețe spirituale⁵⁵. Orice nou turn de biserică era semnul unei cetăți de pază și de întărire a sufletelor. Aici se clădeau, în paralel, două feluri de fortificații: cele din beton și cele duhovnicești, care pregăteau suflete credincioase, hotărâte și neșovăitoare pentru apărarea hotarelor. „*Cine putea spune care dintre cele două cetăți este mai puternică și mai necesară: betonul sau sufletul?* – se întreba episcopul Nicolae Popovici și tot el răspundea – „*ele se întregesc și una fără cealaltă sunt insuficiente, iar împreună sunt inexpugnabile*” (subl.n.)⁵⁶.

În perioada 1930-1940, numai în Eparhia Oradea au fost sfințite peste 70 de biserici noi și renovate multe altele⁵⁷. De asemenea, unită-

Episcopul Armatei, dr. Partenie Ciopron

țile militare dislocate la frontiera de vest, comitent cu realizarea fortificațiilor, au contribuit cu sume bănești, materiale și forță de muncă pentru ridicarea bisericilor din Aleșd, Salonta, Biharea, Săcuieni, Scărișoara Nouă, Livada, Țețchea, Cornițel, Marghita⁵⁸.

Un sprijin deosebit pentru eparhiile din vestul țării în acțiunile de fortificare morală și spirituală a fost acordat de episcopul Armatei, dr. Partenie Ciopron, un ierarh care în Războiul de Întregire Națională cunoscuse pe front bucuria și suferința soldatului. La învestirea sa, la 30 septembrie 1937, regele Carol al II-lea arăta: „*Nu ești episcop ca ceilalți, nu ești episcop cu eparhie, ci unul în a cărei grijă țara a pus întărirea sufletească a acelelor care cu piepturile lor sunt chemați să apere hotarele țării*” (subl.n.)⁵⁹. În cuvântul său, tânărul episcop al Armatei, afirma: „*De aici înainte, cu arma cuvântului evanghelic, voi predica de la un capăt la altul al țării: credință în Dumnezeu, credință și supunere regelui, iubire de patrie, disciplină necondiționată*” (subl.n.)⁶⁰.

Astfel, în toată perioada executării concentrărilor și a construirii fortificațiilor, episcopul dr. Partenie Ciopron, alături de episcopii eparhi-

ilor din vestul României și de preoții din cadrul acestora, au fost prezenți în mijlocul ostașilor, oficiind slujbe religioase și îmbărbătându-i.

Evidențiem în acest sens, însuflețitorul cuvânt pentru ostași, rostit de episcopul Ciopron pe timpul sfințirii capelei militare din Cetatea Oradiei, la 7 mai 1938, prilej cu care îi chema să vină la biserică, deoarece „*icoana, cântările, cuvintele și gesturile preotului, precum și întreaga atmosferă din lăcalul sfânt te îndeamnă să te rogi cu toată căldura inimii*”. Totodată, a ținut să arate că dintre multele învățături ale Bisericii Ortodoxe, una se potrivește „*în chip deosebit pentru voi, ostașii: ascultarea necondiționată față de comandantii voștri, bine știind că numai disciplina face față unei armate*” (subl.n.)⁶¹. În finalul cuvântului său, înaltul ierarh al Armatei a îndemnat ostașii să respingă învățăturile potrivnice neamului și credinței strămoșești și să aibă veșnic înaintea pilda înaintașilor care s-au jertfit fără precupețire pentru a ne lăsa o Românie Mare și liberă, pe care cu toți au datoriat să o apere⁶².

De asemenea, în Pastorală de Paști, din aprilie 1940, adresată tuturor ostașilor, din toate armele, episcopul dr. Partenie Ciopron scria: „*De aproape un an de zile simțim noi românii urmările războiului între alte popoare și de aici îngrijorarea ca nu cumva să ajungă și la noi [...]. Vremurile de astăzi sunt vremuri de încercare, iar pentru noi îndeosebi sunt vremuri de pregătire în vederea apărării țării. Sunt vremuri excepționale și avem datoria să facem dovada că suntem la înălțimea lor. Înaintașii noștri ne-au lăsat o scumpă moștenire, România Mare. Câte jerfe n-a cerut România de azi? Strămoșii noștri au ridicat munți de oase și au făcut să curgă râuri de sânge pentru întregirea Pariei lor. Ei au semnat, iar noi suntem secerătorii [...]*” (subl.n.)⁶³.

În preajma marilor drame naționale, de cedări teritoriale din vara anului 1940, episcopul Ciopron a continuat vizitele canonice în unitățile militare dislocate în zona Banatului și Crișanei, la Pamonta, Giarmata, Caransebeș, Bozovici etc., unde a oficiat slujbe religioase de două ori pe zi și a transmis emoționante mesaje de fortificare morală și spirituală a ostașilor și populației românești.

Prin toate aceste manifestări religioase și culturale conștiința națională și solidaritatea românească s-a afirmat cu putere, între Armată și Biserică existând o trainică și solidă colaborare.

Mobilizările parțiale și generale din anii 1938-1940 și rezistența românilor din teritoriile intrate vremelnic sub stăpânire străină în anul 1940 au evidențiat cu pregnanță măsura în care Armata, Biserica Ortodoxă și școala au pregătit opera de fortificare morală a populației românești, îndeosebi a celei de la frontiera de vest a României Mari.

Nu știm cum s-ar fi comportat cazematele românești în fața unui atac al trupelor ungare și germane. Specialiștii militari apreciază că ar fi rezistat o perioadă de timp și ar fi asigurat timpul necesar concentrării rezervelor.

Cedarea fără luptă a nord-vestului Transilvaniei în urma Dictatului de la Viena și implicit a liniei de fortificații *Carol II* a produs stări de nemulțumire profundă atât în rândurile armatei, cât și a românilor ardeleni. Acestea au fost amplificate și de faptul că ani la rând propaganda autorităților de la București a susținut cu tărie că apărarea granițelor și a fortificațiilor este *fără gând de retragere*, că s-a construit la frontiere un „*stăvilă de foc și oțel*”⁶⁴, „*O linie Maginot sau Siegfried românească*”⁶⁵. Evenimentele dramatice din vara anului 1940 au evidențiat, din nefericire, încă o dată discrepanța uriașă între discursul oficial al autorităților, iluziile întreținute prin propagandă și realitățile stării națiunii și Armatei Române⁶⁶.

ROMANIAN ORTHODOX CHURCH - DEFENSE AND SPIRITUAL FORTIFICATION SHIELD OF THE ROMANIANS FROM THE WESTERN BORDER OF GREAT ROMANIA

During the interwar period, the western border of Great Romania was subject to continuous and systematic revisionist actions from Hungary, which have increased alarmingly around the outbreak of the Second World War.

As a defense measure and to deter the aggression in this direction, Romania started to build a permanent fortification system, known as "Charles II line".

These fortifications were doubled by an intense and ongoing work

to strengthen the morale and spirituality of the Romanian population and military, done by the hierarchs of the Romanian Orthodox Church, which contributed substantially to the strengthening of the national consciousness and faith in the eternity of the western border of Great Romania.

Keywords: concrete and steel fortifications, Romanian Orthodox Church, moral and spiritual fortification

NOTE

- 1 Cadru didactic asociat la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu.
- 2 Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 282-291; George Ciorănescu, *Basarabia - pământ românesc*, Ediție îngrijită de Crisula Ștefănescu și Matei Cazacu, Editura Fundației Culturale Române, București, 2002, pp. 90-93.
- 3 Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 385-404.
- 4 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 15.
- 5 *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe*, vol. I-IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986; Ioan Ciupercă, *România în fața recunoașterii unității naționale. Repere*, Ediția a II-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010; Lucian Leuștean, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon 1918-1920*, Editura Polirom, Iași, 2002.
- 6 Keith Hitchins, *România, 1866-1947*, Traducere de George Potra și Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, București, 1996, p. 454.
- 7 M. Gilbert, R. Gott, *Conciliatorii*, Editura Politică, București, 1966, pp.17-29.
- 8 Maior Ion Cernăianu, *Adoptarea doctrinei franceze în armata noastră*, Tipografia Adolf Auspitz, Lugoj, 1927, p. 15.
- 9 Ion Clafeteanu, *Revizionismul ungar și România*, Editura Enciclopedică, 1995, p. 17.
- 10 Érdélyi mártirok és hősök aranykönyve, Budapest, 1941, p. 11, *apud* Ion Clafeteanu, *Op. cit.*, p. 17.
- 11 Ion Clafeteanu, *Op. cit.*, p. 17.
- 12 Detalii în Em. Bold, I. Ciupercă, *Ascensiunea nazismului (1919-1936). Cum a fost posibil?*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010.
- 13 Ioan Talpeș, *Diplomatie și apărare. 1933-1939. Coordonate ale politicii externe românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p.193.
- 14 AMR, fond nr. 948/RSS 3, dosar nr. crt. 457, ff. 847-848.
- 15 *Idem*, fond *Direcția Fortificații*, dosar nr. crt. 423, f. 1; Locotenent-colonel D. I. Vasiliu, *Fortificația permanentă contemporană (1914-1934)*, Tipografia Revistei Geniului, București, 1934, p. 170; Colonel Barbu Alinescu, *Strategia și tactica fortificațiilor militare*, în „Revista Geniului” nr. 10/1937, p. 13.
- 16 M. Boteanu, *Fortificații permanente*, București, 1894, p. 2.

17 *Ibidem*, ff.166-168. În referatul nr. 740 semnat de șeful Marelui Stat Major se menționa că „lucrările de fortificații vor consta din grupe de organizații prevăzute cu cazemate pentru organe de foc și cu obstacole artificiale, în care barajele de mine antitanc vor căpăta o mare importanță. Pentru a restrânge cheltuielile, propunem a se folosi toate cuirasamentele aflate în bună stare, care au rămas din fostul front Focșani-Nămoloasa-Galați, din fosta cetate București, precum și cele aflate în depozitele armatei”.

18 AMR, fond nr. 948, *Secția a 3-a*, dosar nr. crt. 1595, ff. 193-197.

19 *Poarta Someșului*, cuprinsă între Munții Țibleș și Munții Bihorului, cu o lărgime de aproximativ 130 km, traversată de văile Someșului, Crasnei, Bereteului și Crișului Repede, oferea condiții naturale pentru dezvoltarea ofensivei inamicului cu forțe însemnate chiar din momentul agresiunii. Structura orografică a *Porții Someșului* prezenta probleme dificile pentru apărător, care era obligat din start să organizeze fâșii largi de apărare, îndeosebi în zona de frontieră, cu densități maxime de lucrări de fortificații și guri de foc pe toată adâncimea apărării. Atenția deosebită care trebuia acordată *Porții Someșului* era impusă și de faptul că în acest spațiu se estima că inamicul va ataca cu forțele sale principale și că aici se va da bătălia decisivă dacă zona de frontieră era depășită în prima etapă a confruntării armate (Leonida Loghin, „*Apărarea țării în concepția militară a României în perioada 1932-1939*”, Teză de doctorat, Academia Militară, București, 1979, p. 49).

20 În *Poarta Mureșului* direcțiile de pătrundere erau deschise de văile Crișului Negru, Crișului Alb și Mureșului. Prin capacitatea operativă redusă de desfășurare a unor acțiuni militare de amploare în lungul Mureșului și cu acțiuni de întoarcere prin văile Crișurilor, această direcție era apreciată ca secundară în planurile strategice.

21 Dr. Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2007, p.205.

22 *Ibidem*, p. 212 și urm.

23 AMR, fond 5418, dosar nr. crt. 1710, p. 7. a) O propunere, cu o susținere teoretică avansată, a vizat crearea la frontiere, inclusiv la cea vestică, a unei *zone grănicerești*, care să fie colonizată cu o „populație pur românească, care să fie preferință urmașii celor cazuți în luptă”. Colonelul Leon

Cerchez propunea ca zona grănicerească să aibă o adâncime de 20 km, iar termenul în serviciu al grănicerilor să fie de cinci ani, aceștia urmând a fi împroprietăriți cu loturi cuprinse între 5-10 ha. Cum numărul populației grănicerești, după calculele sale, se putea ridica într-o perspectivă de 2-3 decenii la circa 3.000.000 de oameni, se propunea crearea unui *Corp al grănicerilor*, compus din trei divizii, fiecare cu 2 brigăzi de infanterie și una de artilerie. Fiecare divizie urma să aibă în pază 1/3 din frontieră (Leon Cerkez, *Trei chestiuni militare de actualitate*, Tipografia Școlii Militare de Infanterie Nr. 1, București, 1922, pp. 42-55). b) Colonizarea granițelor, aprecia generalul Teodor Nicolau, comandantul Diviziei 1 Vânători, într-un memoriu din 1934 adresat regelui Carol al II-lea, „este pentru statul român o chestiune de apărare națională și de înalte interese de stat”. Generalul Teodor Nicolau propunea, la rândul său, ca zona grănicerească să aibă o adâncime de 30 km, să fie colonizată cu moși și, în plus, să se treacă la o politică de împăduriri masive. În schimbul obligațiilor militare, grănicerii urmau să beneficieze de o serie de avantaje (ANIC, fond *Casa Regală*, dosar nr. crt. 10/1934, f. 22). c) Ideea colonizării moșilor pe granița de vest se regăsește și în alte două memorii adresate președintelui Consiliului de Miniștri de către Comisariatul Munților Apuseni (ANIC, fond *Casa Regală*, dosar nr. crt. 25/1934, f. 52), precum și de ziarul *Graiul Moșilor (Graiul Motilor*, nr. 28, 1934, p. 2). Se urmărea în mod practic refacerea vechilor instituții ale plăieșilor, scutelnicilor și dorobanților, care au funcționat la sud și la est de Carpați, și a regimentelor grănicerești din Transilvania, create de împărăteasa Maria Tereza. d) Ideea este reiterată și de participanții la Congresul al IV-lea al Frăției Ortodoxe Române (FOR), desfășurat la Oradea, în perioada 6-8 noiembrie 1937. Pe timpul dezbaterilor s-a afirmat că fortificațiile „ne vor apăra cu adevărat numai atunci când în dosul lor nu se găsesc oameni fără legătură cu acest pământ” și se propunea ca „pe o adâncime de câțiva zeci de km, „*brâul de piatră și fier*” (denumire dată de prim-ministrul Gheorghe Tătărescu cazematei liniei fortificate «Carol II») va trebui evacuat de orice minoritar, iar în locul lor trebuie aduși coloniști români ortodocși” (Sextil Pușcariu, *Cuvânt de deschidere la Congresul al IV-lea al F.O.R.*, în „*Legea românească*”, 1937, nr. 22-23, p. 214,

apud dr. Constantin Moșincat, *Op.cit.*, p. 269).

24 *Idem*, fond 333, dosar nr. crt. 670, ff. 45-47.

25 *Idem*, fond 948 P., *Secția a 3-a*, dosar nr. crt. 1595, f. 491.

26 *Idem*, dosar nr. crt. 1567, f. 47.

27 *Idem*, fond 5418, dosar nr. crt. 1706, p. 36.

28 *Idem*, fond 948, dosar nr. crt. 1591, f. 601.

29 *Idem*, fond 333, dosar nr. crt. 670, f. 601.

30 Petre Otu, *Îmbrățișarea anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939-22 iunie 1941*, Editura Militară, București, 2006, p. 51.

31 ANIC, fond *Casa Regală, Carol al II-lea*, dosar nr. crt. 3/1939, ff. 84-85. În legătură cu numărul total al cazematei construite sunt vehiculate date diferite. Astfel, colonelul (r) Grigore Bartoș afirmă că până la 18 august 1940, când lucrările de fortificație pe Frontul de Vest au fost sistate din cauza preliminarilor Dictatului de la Viena, au fost executate 316 cazemate din totalul de 510 cazemate planificate. (Colonel (r) Grigore Bartoș, *Note critice privind linia fortificată „Carol al II-lea*”, în „*Pietre de hotar*”, vol.1/1997, Editura Papyrus, Oradea, 1998, p.157)

32 *Ibidem*, f. 85.

33 *Ibidem*, ff. 70-74.

34 Arhivele Județene Cluj-Napoca, fond *Ținutul Someș*, dosar nr. crt. 35/1939, f. 236; dosar nr. crt. 28/1940, ff. 159, 176, *apud* Vasile Ciubăncan, *Sistemul de apărare la granița de vest a țării 1937-1940*, în „*Acta Mvsei Porolissensis VI*”, Anuarul Muzeului de Istorie și Artă din Zalău, 1982, pp. 276-277.

35 ANIC, fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, dosar nr. crt. 134/1942, f. 4.

36 Banca Națională a României (BNR) a constituit *Contul 202-Fortificarea Grănițelor*, începând cu 17 ianuarie 1938, și *Contul 203-Înzestrarea Armatei*, la data de 16 mai 1939, în care s-au depus, prin subscripție publică, la apelul guvernului, sume de bani, astfel: subscrieri directe (cont 202), vărsate la BNR, cu destinația *Fortificarea Grănițelor*: 62.295.423 lei și subscrieri directe (cont 203), vărsate la BNR, cu destinația *Înzestrarea Armatei* - 219.971.188 lei (AMR, fond 3050, dosar nr. crt. 5, ff. 6-7).

37 *Idem*, fond 5418, dosar nr. crt.1737, p.138.

Cheltuielile pentru acoperirea costurilor lucrărilor de fortificații au fost efectuate din bugetul ordinar și extraordinar

pentru apărare, înzestrare și fortificare. La sumele alocate din bugetul de stat s-au adăugat subscripțiile publice, contribuțiile și prestările de servicii efectuate de funcționarii de stat, de breslele profesionale și de cetățeni. Costurile integrale pentru fortificații pe un front de 180 km era estimat la 12 miliarde lei. În condițiile în care s-au realizat doar 96 km (52%), echivalentul era de aproximativ 6 miliarde lei.

38 Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 267.

39 *Ibidem.*

40 *Ibidem.*

41 Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea noilor episcopi*, București, 2 iunie 1936, în „Cuvântările regelui Carol al II-lea”, p. 229.

42 *Ibidem.*

43 Roman R. Ciorogariu (1852-1936), originar din localitatea Pecica, Arad, a urmat studii la Arad și Bratislava. În 1879 a absolvit studiile teologice la Arad, iar în 1880 devine profesor de teologie. În 1901 a fost numit director al Seminarului teologic-pedagogic din Arad, iar în 1917 a fost ales președinte al Consistoriului Ortodox din Oradea. A îndeplinit funcția de vicepreședinte al Consiliului Național Român din Oradea și Bihor și a participat în fruntea românilor din Bihor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. A publicat numeroase studii de modelare a conștiinței, prin sfaturi și îndemnuri morale adresate fiilor noii patrii, în periodicele *Tribuna și Biserica și Școala* și în *Revista Legea Românească*, ce va fi înființată în anul 1921. A acționat pentru reînființarea Episcopiei din Oradea Mare, care va avea loc la data de 30 august 1920. Primul Sinod bisericesc, convocat la 3/16 octombrie 1920, prezidat de mitropolitul Nicolae Bălan, l-a ales episcop cu 54 de voturi din 55 exprimate pe Roman R. Ciorogariu. Hirotonirea și înscăunarea solemnă au fost amânate până în toamna anului 1921 din cauza atentatului de la Senat, al cărei victimă a fost și episcopul Ciorogariu. La noua reședință episcopală, Roman R. Ciorogariu va desfășura o activitate laborioasă și plină de râvnă pentru a ridica clerul la înălțimea așteptării vremurilor și pentru a-și îndeplini misiunea încredințată de Ferdinand Întregitorul, de a păzi, prin credință, frontierele de vest ale României Mari. Pe lângă misiunea principală de slujire și preamărire a lui Dumnezeu și de mângâiere a sufletelor românilor, cea mai importantă sarcină a slujitorilor de altare ortodoxe a fost aceea de reparare, întreținere și conservare a bisericilor de lemn și de zidire de noi biserici, în lungul frontierei și în adâncimea Eparhiei Oradea Mare (*Legea Românească*, 1936, nr. 9, p. 99). Prin Decretul regal nr. 3665/30 august 1920, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 29/14.09.1920, Corpurile legiuitoare au aprobat: „Articol unic: *Vechea episcopie ortodoxă română din Oradea Mare, cu ținutul Bihorului, se restatornicește în drepturile sale de odinioară*”.

44 *Legea românească*, 1939, nr. 1, pp. 7-8, *apud* dr. Constantin Moșincat, *Op.cit.*, pp. 280-281.

45 *Ibidem.*

46 *Ibidem.*

47 Grațian Chișu, *Biserica Ortodoxă din Maramureș în sărbătoarele*, în „*Legea Românească*”, 1939, nr. 20, p. 288.

48 Pe lângă demersurile administrative, mitropolitul Visarion Puiu al Bucovinei a

mai dăruit, ca ajutor, suma de un milion de lei pentru opera culturală și administrativă a Episcopiei Maramureșului (A.E.O.R.O. Bihor-Sălaj, fond *Episcopia Ortodoxă Română Oradea. Documente*, Act nr. 1516/04.04.1940, *apud* Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 283).

49 Grațian Chișu, *Op. cit.*, p. 29.

50 *Ibidem.*

51 În cuvântul de deschidere la cel de-al patrulea Congres al F.O.R., prefectul Bihorului, dr. Ioan P. Băncilă, afirma printre altele, că Biserica Ortodoxă Română, asemenea celei Greco-Catolice a avut un rol deosebit de important în afirmarea rezistenței naționale, acestea fiind păstrătoare ale comorilor neamului la frontieră și vectori de propagare a românismului la granița de vest a țării. În intervenția pe care a avut-o generalul Sabin Banciu în numele garnizoanei Oradea a evidențiat legătura indestructibilă care exista între F.O.R. și ostașii care erau în posturile de veghe la granița de vest a țării. Totodată, generalul Banciu a mai afirmat: „*Legăturile armatei, din cele mai vechi timpuri, s-au făcut prin firele puternice ale credinței ortodoxe și prin morala născută din aceasta. Morala creștină, acest puternic factor de realizare în viața spirituală a omului, avea darul de a uni sufletele într-un gând și ale îndemna spre un ideal. Îndemnul moralei creștine reprezintă acea parte din viața spirituală a ostașului care-i formează caracterul său, astfel încât din liberă voință să se supună comandamentului disciplinei și să subordoneze interesele sale celor obștești*”. Totodată, pe timpul derulării congresului, episcopul Nicolae Popovici a oficiat, împreună cu un sobor de preoți, slujbe de sfințire a statuii generalului Traian Moșoiu, ridicată lângă catedrala greco-catolică, „cu banul poporului sărac, dar recunoscător din Bihor”, și a aeroportului din Oradea (*Legea Românească*, 1937, nr. 22-23, pp. 210-220).

52 Sextil Pușcariu, *Cuvânt de deschidere la Congresul F.O.R.*, în „*Legea Românească*”, 1937, nr. 22-23, p. 214.

53 Nicolae Popovici, *Lespezi de hotar*, 1942, p. 64.

54 A.E.O.R.O. Bihor-Sălaj, fond *Episcopia Ortodoxă Română Oradea. Documente*, Act nr. 1516/04.04.1940, *apud*

Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 283.

55 Dr. Constantin Moșincat, *Op. cit.*, p. 299.

56 *Legea Românească*, 1939, nr. 18, pp. 239-240.

57 Dr. Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*.

Documente, Anexa 6, Editura Tipo MC, Oradea, 2007, pp. 62-64.

58 Vasile Sabău, *Biserici construite de Armata Română în Bihor*, în „*Cetatea Bihariei*”, 2004, nr. 1, pp. 93-94.

59 Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea Prea Sfințitului dr. Partenie Ciopron, Episcop al Armatei*, Sinaia, 8 octombrie 1937, în „Cuvântările regelui Carol al II-lea”, p. 274.

60 Constantin Moșincat, *Puterea credinței*, Editura GP, Oradea, 2001, p. 132.

61 *Legea Românească*, 1938, nr. 9-10, p. 94.

62 *Ibidem.*

63 AMR, fond 5418, dosar 1737, p. 125.

64 La 6 februarie 1940, în articolul „*Stăvilarul de la frontiera de Vest*” se afirma: „Linia noastră nu este o copie a sistemelor de fortificații din alte țări, ci rezultanta unor nevoi

și concepții autohtone. Această linie a fost lucrată după cerințele și proiectele noastre, constituind un sistem original de apărare a integrității teritoriului [...]. De-a lungul ei, se înșiruiesc cazematele – aceste moderne replici ale lui «Nautillus». Adevărate submarine terestre, cazematele adăpostesc grupele de luptă, ce formează un mănunchi de specialiști din mai multe arme [...]. «Stavilarul» este sortit să aducă mari servicii țării noastre prin inegalabila sa putere de rezistență. El nu oprește numai eventuale atacuri, ci împiedică până și proiectarea unor asemenea ofensive. El nu are numai meritul de a feri țara de acțiuni vrăjmașe, ci și pe acela de a întări sentimentul de siguranță și de încredere al întregii națiuni" (ANIC, fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presă Internă*, dosar nr. crt. 437/1940, f. 24).

65 Ziarul *Ancheta* din 20 martie 1940 publica articolul „O linie Maginot sau Siegfried românească” în care se menționa următoarele: „Mai bine de trei ani frontiera a fost un întins șantier pe care au fost transferați munți de beton și fier. De-a lungul frontierei s-au înșirat una după alta ca monedele într-o salbă cazematele, obiectele din beton și fier. Rezistența lor a fost calculată după toate datele științei, indiferent de focul concentrat asupra lor rămânând

nevătămate. În adâncurile pământului nu sunt decât vaste uzine în care soldații au devenit specialiști. Armele la tot pasul, în lipsa lor servanții își văd liniștiți de treabă. Afară, în fața cazematei câmpul este minat și brăzdat în toate sensurile de sârmă ghimpată. În întregul lor, fortificațiile reprezintă astăzi o formidabilă mașină de apărare pusă la punct. Este suficient să apeși un buton electric pentru ca întregul mecanism să intre în funcțiune, pentru ca miile de guri de foc să înceapă să scuipe moarte. Planul oricărei armate s-ar frânge neputincios în fața unei atât de formidabile centuri de forțe. Ea dovedește cât de întins, dar mai ales cât de serios s-a lucrat în ultima vreme pe tărâmul apărării naționale. Centura de fortificații dinspre Tisa este o linie *Maginot* sau *Siegfried* românească. În fața unei asemenea opere uimitoare, sentimentul siguranței te copleșește. Perspectivele zilei de mâine apar mai puțin sumbre și optimismul ia loc neîncrederii" (ANIC, fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presă Internă*, dosar nr. crt. 437/1940, f. 19).

66 Detalii în Dan Prisăcaru, *În avanpostul luptei pentru supraviețuire. Apărarea națională a României și frontul secret în vâltoarea anilor 1938-1940*, Editura Militară, București, 2014, pp.129-262.

MISIUNEA CULTURALĂ A BISERICII ÎN „DIDAHIILE” SFÂNTULUI IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL

**Preot Dr.
Constantin
MĂNESCU¹**

S-au împlinit, în luna septembrie 2016, trei sute de ani de la săvârșirea uneia dintre cele mai mari crime din istoria poporului român, ce avea să urmeze altor evenimente nefaste determinate de ciocnirile dintre Imperiul otoman și Imperiul moscovit: instaurarea regimului fanariot în Moldova, la 7 octombrie 1711, prin domnul Nicolae Mavrocordat, decapitarea voievodului Constantin Brâncoveanu, împreună cu cei patru fii ai săi și cu sfetnicul Ianache la Constantinopol, la 15 august 1714, și instaurarea regimului fanariot în Țara Românească, la 25 decembrie/5 ianuarie 1716, prin același domn, Nicolae Mavrocordat. Este vorba despre trimiterea în surghiun, la Mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe Muntele Sinai, a mitropolitului Antim Ivireanul al Țării Românești, pe care soldații, credincioși lui Nicolae Mavrocordat, l-au omorât și i-au aruncat trupul într-un afluent al Mariței, anume Tungia, care trece prin Adrianopol și se varsă în golful Enos din Tracia². Data exactă a omorului nu se cunoaște. Acesta a fost săvârșit în ultima decadă a lui septembrie 1716, după 22 ale lunii, când Antim semna în trei locuri o lungă listă de datorii, întocmită cu o zi sau două înaintea surghiunului și uciderii sale.

Prin aceste măsuri extreme, Înalta Poartă încerca să pună capăt acțiunilor de redeşeptare națională și în special de culturalizare a poporului român, care atinseseră apogeul în cei aproape 26 de ani cât vrednicul mitropolit, străin de neamul nostru, se întâlnește, documentar, viețuind în Țara Românească (1690-1716). În această perioadă, el și-a dat toată osteneala ca Biserica Ortodoxă Română să-și îndeplinească misiunea sa culturală, de luminare a poporului prin preoți care, la rândul lor, trebuie să fie oameni luminați. Folosind din plin minunatele daruri cu care l-a înzestrat Dumnezeu, vrednicul ierarh Antim a așezat o piatră trainică la temelia culturii naționale a poporului român și a luptat până la jertfă pentru libertatea sa, într-o perioadă în care voievodul martir Constantin Brâncoveanu a inițiat și a susținut o mișcare culturală pe care a ridicat-o la o excepțională strălucire. Meritul celor două personalități ale istoriei noastre, de a ridica cultura românească la culmea cea mai înaltă, este cu atât mai mare, cu cât la curtea lui Brâncoveanu se încrucișau două curente culturale diferite: cel italian, venit din Occident și reprezentat de Anton Maria del Chiaro, secretarul lui Brâncoveanu pentru limbile occidentale, medicul

grec Iacob Pylarino, predicatorii greci George Maiota, cu studii făcute la Roma și Veneția, și Ioan Avramios, predicator al Curții și fost paroh al coloniei grecești din Veneția, și curentul grecesc, venit din-estul ortodox, reprezentat prin patriarhii Dositei și Hrisant Notara ai Ierusalimului, Gherasim Paladas al Alexandriei, Athanasie IV Dabbas al Antiohiei și mulți alți ierarhi ortodocși care au trăit ani de zile la curtea lui Brâncoveanu³. În afară de aceasta, nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că, spre acest timp, „slavonismul din principatele dunărene intrase în agonie, nemaifiind alimentat de focarele de cultură din sud, care se stinseseră sub apăsarea turcească”⁴, și că pe ruinele lui se ridica grecismul, susținut de învățații și ierarhii ortodocși amintiți.

Într-un astfel de climat prielnic pentru cultura românească și-a desfășurat activitatea Antim Ivireanul. El a slujit neamului nostru mai întâi pe calea tiparului, contribuind prin cărțile sale la desăvârșirea procesului de românizare a slujbelor bisericești și făurirea unei limbi liturgice românești, folosită până azi. Cât a stat la noi, a tipărit sau a supravegheat îndeaproape imprimarea a 64 de cărți de diferite mărimi, dintre acestea 38 de cărți fiind lucrate de el. Acestea au apărut în marile centre tipografice ale Țării Românești, după cum urmează: 20 dintre ele la București, 14 la mănăstirea Snagov, 10 cărți la Râmnic, 19 cărți la Târgoviște și în sfârșit una în tipografia din mănăstirea Tuturor Sfinților din București, în anul 1716, cu puțin timp înainte de uciderea mitropolitului Antim. Având în vedere curentele culturale din vremea sa, Antim a vrut să răspundă acestora, dar a urmărit în același timp introducerea limbii române în slujbele biseri-

cești. Așa se explică faptul că el tipărește 30 de cărți în limba greacă, 24 cărți în limba română, o carte în limba slavonă, 8 cărți în câte două limbi, din care 5 slavo-române, 2 greco-arabe și una greco-română; și în sfârșit, o carte în trei limbi: grecește, slavonește și românește⁵. Este adevărat faptul că în secolul al XVI-lea apăruse în sânul Bisericii noastre un curent prielnic pentru traducerea și tipărirea de cărți de slujbă în românește (diaconul Coresi). Până la sfârșitul secolului al XVII-lea se dobândesc trei lucruri: tipicul, citirile din Sfânta Scriptură (Psaltirea, Paremiile, Apostolul, Evanghelia) și Cazania. Mai rămăneau de câștigat: rugăciunea, adică slujba și cântarea. Pe toate acestea le-a dobândit mitropolitul Antim Ivireanul⁶.

Dar, în același timp, Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul a slujit neamul nostru și a devenit făuritor de limbă românească prin cuvântările sale religioase. Deoarece manuscrisul autograf al cuvântărilor s-a pierdut, nu știm cum își va fi intitulat Antim opera sa, însă copiii din secolul al XVIII-lea au intitulat-o **Didahii ce să numesc a fi făcute de răposatul Vlădica Anthim**⁷. Cuvântul **Didahie** vine de la cuvântul grecesc διδάσκω (didasco) = a învăța pe cineva și înseamnă, ca și sinonimul lui **omilie**, învățătură vorbită, și, într-adevăr, Antim, prin didahiile sale este întemeietorul oratoriei române, al oratoriei în dependență de cult și de biserică, așa cum au fost în toată lumea veche începuturile acțiunilor culturale. Cercetătorul Gabriel Ștrempel care, în 1962, tipărea prima ediție critică a Predicilor lui Antim, afirma în studiul introductiv al acestei ediții: „Antim Ivireanul este primul mare orator bisericesc în limba română care înlocuiește cazania seacă și stereotipă, ce se citea în

biserică, cu predica vie, legată de viața de toate zilele, menită să biciuiască și să îndrepte stările de lucruri ce contraveneau moralei creștine și eticei sociale. Din punct de vedere literar și artistic, predicile depășesc tot ceea ce s-a scris și s-a tipărit în românește până la acea dată, prin expresivitate, vigoare și lirism”⁸. Predicator social și scriitor de talent, Antim Ivireanul a fost contemporan cu scriitorii talentați ai Franței: Bossuet (1627-1704), Bourdaloue (1632-1704), Fléchier (1632-1710) și Massillon (1663-1742), precum și cu predicatorul Ilie Miniat (1669-1714) din Capadocia și cu Ion Avramios (c. 1650-1718) de la Veneția. Cu toate acestea, chiar dacă valoarea predicilor lui Antim nu este cu nimic mai mică decât aceea a predicilor scriitorilor citați, cunoscuți în lumea cultă și a altor țări, Antim al nostru este cunoscut mai mult la noi și mai puțin în străinătate. El poate fi așezat la loc de cinste alături de toți acești mari predicatori ai omenirii, pentru că întâlnim și la el, ca și la ceilalți, aceleași trăsături: originalitate, măiestrie literară, argumentație logică, francheță biciuitoare, gând curat de îmbunătățire a moravurilor sociale, același tablou realist al societății contemporane, același spirit profan de a interpreta situațiile sociale.

Ni s-au păstrat 28 de predici ținute de Antim Ivireanul în timpul domniilor lui Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino. Raporturile lui cu Nicolae Mavrocordat, foarte încordate, ne fac să credem că în timpul domniei acestuia, Antim Ivireanul n-a ținut nici o didahie, cu excepția **Cuvântului de învățătură asupra omului mort** pronunțat, se pare, la moartea doamnei Pulcheria Mavrocordat, în timpul slujbei îngropăciunii, oficiată la Mitropolie⁹. Grupate pe sâr-

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

bători, observăm că cinci dintre ele au fost ținute la Duminica Floriilor, trei la Schimbarea la față; câte două la Sfinții Constantin și Elena, Adormirea Maicii Domnului, Sfântul Dimitrie, Sfântul Nicolae, la Nașterea Domnului și la Duminica lăsatului sec de brânză; câte una la: Tăierea împrejmur, Botezul Domnului, Întâmpinarea Domnului, Sfinții Petru și Pavel, Intrarea în biserică a Maicii Domnului, Soborul Sfinților Arhangheli, Duminica Vameșului și a Fariseului și una Asupra pocăinții. La acestea se adaugă șapte predici ocazionale: una la urcarea în scaun, intitulată: „**Aceasta o am zis când m-am făcut mitropolit**” și rostită la 22 februarie 1708, în Duminica Ortodoxiei, la Mitropolie, într-o frumoasă limbă românească, deși erau de față doi patriarhi greci¹⁰; trei cuvântări funebre, un cuvânt la parastas și două cuvântări (mai degrabă învățături) la „isповедanie”. Trebuie menționate aici și cele două apărări celebre prezentate în scris domnitorului Constantin Brâncoveanu, în zilele de 13 ianuarie și 3 februarie 1712, prin care se dezvinovăța de acuzațiile nedrepte că ar fi complotat împotriva domnitorului¹¹.

În ce privește data și locul ținerii Didahiilor, acestea au fost ținute de Antim Ivireanul cât a condus Biserica Ungro-Vlahiei, ca mitropolit (1708-1716) și cele mai multe au fost rostite în timpul lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Nouă didahii au fost ținute în fața domnitorului. Știm aceasta, fiindcă ele sfârșesc cu îndemnuri sau urări la adresa conducătorului țării. Ba, uneori, îi pomenește, în mod direct, chiar numele cu formula de legitimitate „Io Constantin Voevod”. O singură didahie are, în cuprinsul ei, data de 1710, când a fost rostită¹².

În ceea ce privește locul, acesta este cu siguranță actuala Catedrală patriarhală din București. Brâncoveanu locuia aici numai șase luni pe an, fiindcă dinaintea Paștilor și până în octombrie se muta la Târgoviște. Simțise că turcii vor să-l mazilească și, ca să fie mai sigur de fugit în Ardeal, sta jumătate de an la Târgoviște, deși boierii și mai ales negustorii erau nemulțumiți. Cu toate acestea, la Sfinții Împărați Constantin și Elena, ziua domnitorului, se țineau în mod obișnuit predici, fie la Târgoviște, fie că venea domnul la București pentru ziua aceea¹³.

O altă problemă este aceea a izvoarelor de inspirație folosite de Antim Ivireanul la alcătuirea operei sale oratorice. După episcopul Melchisedec al Romanului, cel care a schițat pentru întâia dată biografia lui Antim în 1888, acesta ar fi fost puternic influențat de marele predicator grec de la Veneția, Ilie Miniat. Mai târziu, Nicolae Iorga, fără să cerceteze adevărul spuselor sale, a pretins că „frumoasele **Didahii** românești sunt făcute după modelul Didahiilor lui Hrisant Notaras”¹⁴,

schimbându-și punctul de vedere anterior (exprimat în *Istoria literaturii române, în secolul al XVIII-lea*, vol. I, pp. 429-430), care afirma originalitatea predicilor lui Antim. Cercetările ulterioare au dovedit că aceste teorii nu sunt argumentate și nu sunt reale. Pentru un teolog ca Antim, care a dovedit o excepțională pregătire înainte chiar de a fi fost arhieru, izvoarele de inspirație nu trebuie căutate în scrierile unor contemporani ce nu-i erau cu nimic superiori. Ion Rotaru afirmă: „Influența lor asupra lui Antim nu trebuie însă exagerată. Mitropolitul este complet liber de modelele sale, fără prejudecăți cărturărești anume, cu totul legat de realitățile sociale și politice în care trăiește, în care este amestecat cu toată ființa sa. Am putea zice că manifesta un spirit de independență și chiar inconformism mai pronunțat mai mult decât în cazul lui Varlaam”¹⁵. Izvoarele sale de inspirație trebuie căutate în scrierile clasice ale creștinismului și în operele comentatorilor acestor scrieri, devenite și ele clasice. Antim era un mare și adânc cunoscător al Sfintei Scripturi, atât a Vechiului, cât și a Noului Testament, argumentând orice afirmație cu citate biblice, pe care le avea în minte și în inima sa, rostindu-le atât de des, încât „ai impresia că vorbește cu Biblia în mână”¹⁶. La acestea se adaugă citate din Sfinții Părinți, pe care-i numește „Dumnezești dascăli”, sau din „tâlcuitorii Sfintei Evanghelii”. Dintre aceștia, se cade să așezăm în primul loc **Comentariile asupra celor patru Evanghelii** ale arhiepiscopului Theofilact al Bulgariei, operă tradusă și în latinește (1524), cunoscută la noi încă din secolul al XV-lea (în slavonește) și tâlmăcită la începutul secolului al XVIII-lea de episcopul Damaschin al Râmnicului, urmaș în scaun al lui Antim¹⁷.

Dintre Sfinții Părinți sunt citați, în primul rând, Capadocienii, în frunte cu Ioan Gură de Aur, pe care-l numește „Sfântul Ioan Zlataust”, „cel cu rostu de aur”, „marele Zlataust”, „cel cu limba și cu inima de aur”, dovadă că-l prețuia foarte mult. De asemenea, sunt pomeniți: Vasile cel Mare, Grigore „Bogoslovul”, Atanasie cel Mare, Efreim Sirul, Dionisie Areopagitul, Eusebiu de Cezareea și Ioan Damaschinul. În afara scrierilor așa-numite canonice, adică admise de Biserică, Antim s-a folosit în alcătuirea predicilor și de unele texte apocrife, necanonice, așa cum s-a întâmplat în predica la Intrarea în biserică a Maicii Domnului (Vovidenie), unde sunt povestite legende luate din scrierea necanică numită **Protoeranghelia lui Iacov, fratele Domnului**, cum ar fi: umilința la care au fost supuși Ioachim și Ana înainte de nașterea Fecioarei Maria, nașterea acesteia, intrarea în biserică și proorocirile lui Zaharia.

Tot apocrifă este și legenda trecerii Sfântului Ioan Botezătorul printr-un munte, inserată în predica la Bobotează: „După nașterea Domnului Hristos, rămâind batjocorit și amăgit Irod împăratul de vrăjitori, s-au mâniat foarte și au trimis la Vithleem și în toate hotarale lui de au junghiat 14 mii de coconi mici câte de 2 ani și mai jos, întru care coconi era și cinstitul Ioan, prunc mic în brațele maică-sa Elisaftei. Și, vrând ca să-l junghie și pre el, s-au desfăcut muntele din voia lui Dumnezeu și au trecut de ceia parte maică-sa cu dânsul. Și îngerul Domnului l-au luat de l-au dus în pustie și-l hrăniia acolo, până au venit în vârstă de s-au făcut de 33 de ani și 3 luni, a căruia hrană era vlăstarile copacilor și miiare sălbatecă”¹⁸.

În omiliile pe care le-a rostit, Antim Ivireanul nu s-a rezumat la argumente exclusiv teologice, având totdeauna în vedere faptul că vorbea cel mai adesea în fața unui public mai ales, cu o subtilă cultură clasică grecească și romană. Cunoșcător al filosofiei grecești, al mitologiei și istoriei greco-romane, el va face aluzie la personalități din ale căror opere își formase o bogată cultură generală. Invocă filosofii și poeții greci: Anaxagoras, Aristotel, Democrit, Anaximandru și Hesiod¹⁹, combătându-le părerile asupra cauzelor cutremurelor, pentru că nu-l aminteau pe Dumnezeu, „carele iaste pricina cea dintâi” (aluzie la Aristotel). Citează celebrul aforism al lui Socrate: „cunoaște-te pe tine însuși”, în predica a doua din Duminica lăsatului sec de brânză, amintește de Artaxerxes, împăratul persan înaintea căruia, zice Antim, nu-i era îngăduit nimănui să apară îmbrăcat în sac, de „Tumcuin, împăratul Kitaiului”, de Alexandru Macedon și de mulți alții.

Interesantă ni se pare împăcarea pe care o încearcă Antim între filosofia materialistă greacă și creștinism. Omul și toată lumea – zice Antim în *Cuvântul de învățătură la Bogoiavlenie* (adică la Bobotează) – sunt alcătuite din patru stihii: vânt, foc, apă și pământ. Aceste stihii trebuiau sfințite prin persoana Mântuitorului Hristos: „vântul și focul s-au sfințit prin pogorârea cuvântului lui Dumnezeu” (Iisus Hristos fiind cuvântul lui Dumnezeu întrupat), „pământul s-au sfințit când Domnul S-a născut trupește în peșteră, iar apa într-alt chip nu să putea să se sfințească, de nu s-ar fi botezat Domnul, trupește, în Iordan”²⁰.

De bună seamă că, din aceste scrieri profane, Antim a deprins în același timp procedeele artei de a întocmi un discurs, fiindcă departe de a-i fi străine, el este conștient de rosturile compoziției și își dă seama de efectul pe care-l poate produce asupra ascultătorilor „ospățul cuvintelor”.

Antim Ivireanul era și un bun cunoscător al literaturii populare, de care se folosește adeseori la ilustrarea ideilor sale și mai ales în comparațiile cu care își împodobeste elocința. În aceeași predică rostită la Bobotează, Antim își îndeamnă păstorii să frecventeze bisericile și mai ales să împărtășească celor de acasă din învățăturile căpătate acolo. Ei trebuie să procedeze aidoma ariciului din *Fiziolog*, care săturându-se de struguri, duce în spate și puilor hrana de care au nevoie: „Și când eșim de la beserică să nu eșim deșărți, ci să facem cum face ariciul că, după ce merge la vie, întâi să satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dânsule de să înfig în ghimpii lui și duce și puilor”²¹. De asemenea, în Cuvântul de mângâiere rostit

la înmormântarea doamnei Pulcheria, soția lui Nicolae Mavrocordat, Antim amintește de pasărea Phönix, intrată și ea în vechea noastră literatură populară, care renaște din propria cenușă, folosită ca imagine a biruinței vieții asupra morții, pentru că „această cocoană s-au săvârșit pentru ca să trăiască în veci, pentru ca să se bucure împreună cu îngerii, pentru ca să se nască a doua oară, în ceriu”²².

Dacă este să ne ocupăm, în puține cuvinte, de calitățile literare ale didahiilor, de meritele lui Antim în dezvoltarea limbii literare, atunci va trebui să remarcăm din capul locului raritatea elementelor epice din cuprinsul predicilor sale, ceea ce le definește ca pe o operă de înălțător lirism. Deși a învățat târziu limba patriei sale adoptive, de care nu s-a înstrăinat niciodată prin aspirații, Antim ne uimește prin însușirea limbii române în toate nuanțele ei și prin folosirea acestei limbi în redarea celor mai alese imagini pe care un poet al acelor vremi le-ar fi putut trăi. Acesta este unul dintre marile merite ale lui Antim la dezvoltarea limbii române. El a învățat limba poporului căruia i-a închinat toate zilele vieții sale, ba chiar și viața, și a vorbit limpede, pe înțelesul tuturor și fără multe ocoluri în a spune lucrurilor pe adevăratul lor nume. Vorbirea lui naturală, fără artificiile pe care le vom întâlni în limba românească plină de grecesme din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, a plăcut cu siguranță ascultătorilor, căci place și astăzi, după trei sute de ani de la data când au fost rostite predicile²³.

Antim Ivireanul a mânuit cuvântul ca un adevărat retor, cunoscând puterea acestuia în biciuirea năravurilor și în îndreptarea relelor, fără să se abată de la legile clasice ale oratoriei, pe care le va fi studiat sistematic la mării oratori

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

ai antichității greco-romane, ca și la marii predicatori creștini. A folosit toate procedeele stilistice ale oratoriei: interogația, exclamația, repetiția, dialogul, contrastul, pateticul, ironia, pamfletul, metafora, dilema, alegoria, cu naturalețe, folosind un limbaj înțeles de auditor, mânuit cu multă convingere. Adesea, limba Ivireanului seamănă cu a cronicarilor epocii. Asemănarea, atât ca topică, cât și ca lexic, cu fraza lui Ion Neculce, este izbitoare. Victor Eftimiu, într-un sonet pe care i-l închină, zice, în legătură cu graiul lui Antim:

„Menindu-l spre amvonul înălțării,
Cuvântului ce fremăta-n mulțime,
I-ai dăruit balsam și prospețime
Și-ai întrecut pe cronicarii țării”²⁴.

Pe lângă valoarea literară, predicile mitropolitului Antim Ivireanul constituie un interesant izvor de informație economică și politică, privitor la Țara Românească din primele decenii ale veacului al XVIII-lea, și dezvăluie numeroasele aspecte sociale și morale – consecință firească a situației economice diferite în care se încadrau cele două clase sociale opuse: țărănimea și marii proprietari feudali. Antim nu-l cruță nici pe domn pentru nedreptățile de care se făcea vinovat. Abuzurile aparatului fiscal folosit de Brâncoveanu se măresc și se înmulțesc, ajungându-se la 42 de biruri care apăseau pe umerii populației sărace²⁵. Mitropolitul îi aduce aminte de ele într-o zi de Sfinții Constantin și Elena, când spune: „Să nu socotească împărații și stăpânitorii pământului cum că i-au pus Dumnezeu să șază pe scaun frumos numai spre vedere, înaintea ochilor omenești, împodobiți cu veșminte scumpe, cu cununa în cap și cu schiptrul cel de aur în mână, că numai singură dreptatea iaste de-i face cinstit la norod. Pentru aceia zicea și înțeleptul Isiod (Hesiod – n.n), cum că împărații pentru doao lucruri s-au rânduit, de oameni, să fie: una, pentru ca să le facă dreptate și alta, ca să rădice strâmbătățile de la mijloc”²⁶. În Scrisoarea de la leat 7220, în luna ghenarie, în 13 zile, Antim se justifică pentru cuvintele cu care l-a înfruntat pe domnitorul său: „De am grăit au în beserică (propovind cuvântul lui Dumnezeu), au afară, în taină, sau de față înaintea măriei-tale, au și pe după dos vreun cuvânt carele să nu fie fost pre plăcerea măriei-tale, l-am grăit din datorie, ca un păstoriu sufletesc, iar nu cu vicleșug, să te vatăm, au trupește au sufletește”²⁷.

Este clar că în predicile sale, Antim se ocupă cu tâlcuirea învățăturii creștine, dar tâlcuirea aceasta nu se mișcă în sfera teologisirii abs-

tracte, ci e adusă mereu în legătură cu realitățile vieții, cu împrejurările concrete în care trăiau ascultătorii, împrejurări din care **Didahiile** îți trag mare parte din substanța și culoarea lor²⁸. În primul cuvânt adresat păstoriților, acela de la înscăunarea sa ca mitropolit, Antim se declară atașat de poporul de jos, de țărani, pe care îi laudă „pentru buna închinăciune și dreapta credință care o păzit curată și nespurcată, fiind încungiuerați și îngrađiți între hotarele celor striini de fel și împesurați de atâta nevoi și scârbe ce vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpânesc pământul acesta...”²⁹. Iar mai jos, le promite să rămână în mijlocul lor, la bine și la rău, „purtător de grijă la cele ce ar fi spre folosul mântuiri și să vă fiu de mângâiere la scârbele robiei cei vavilonești a lumii aceștia... și dimpreună cu dumneavoastră să pătimesc la toate câte va aduce ceasul și vremea”³⁰.

Cuvintele lui Antim sunt străbătute de un înalt patriotism, în condițiile asupririi turcești, predicând pentru a păstra trează ideea rezistenței naționale românești³¹. Apăsătoarea stăpânire turcească, concretizată în epoca lui Brâncoveanu, printre altele, și prin ridicarea haraciului de la 280 la 520 de pungi, acceptată de domn, dar aruncată asupra poporului, este deseori amintită în didahii. Căzut în tinerețe rob la turci, nu-și va putea exprima direct gândul acțiunilor antiotomane, dar îi va numi pe turci în predicile sale „lupii cei nevăzuți”, „vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți”. La stăpânirea turcească se referă direct, fără ocol, într-una din didahiile rostite la **Schimbarea la față**, în care face un aspru rechizitoriu ascultătorilor când zice: „că nu putem să le facem acestia ce ne învață Hristos, că nu ne dă îndemână, căci avem case grele și vremea nu ne slujește, că suntem supuși supt jugul păgânului și avem nevoi multe și supărări de toate părțile”³².

Dacă prudența l-a obligat pe mitropolitul Antim Ivireanul să-și cântărească fiecare cuvânt referitor la crâncena stăpânire turcească, în schimb el a pătruns adânc cu observațiile sale în putregaiul societății diferențiate și a legat ideile teologice de viața cotidiană a acestor spoliatori interni. În aceasta constă, mai ales, originalitatea lui Antim. A combătut exploatarea feudală, inegalitatea dintre clase, înfierând pe boieri pentru jafurile și nedreptățile și tratamentul neomenos la care supuneau țărănimea, pe boieroaice pentru luxul și bogăția hainelor lor scumpe ce contrastau cu mizeria poporului, pe negustori și meșteșugari, care lucrau în duminici și sărbători³³. În primul **Cuvânt de învățătură la Duminica lăsatului de brânză**, îndemnându-i pe credincioși la

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

milostenie, critică pe jefuitorii ce vor să-l împace pe Dumnezeu, plătind rugăciuni cu bani furai: „...Iar nu ca unii dintre noi ce fac jafuri și fac câte sunt mai rele pre pământ, apoi să duce cu gând ca acela ce dă vreunui popă să-i facă sărindariu ca să i să iarte păcatul și el tot cu totul stă în tina răutății”³⁴. Cât de bine a prins Antim Ivireanu scăderile morale ale boierilor, se vede și dintr-o predică la **Duminica Floriilor**, în care vorbește despre spovedanie. După ce-i critică pentru dezmațul din timpul Postului Mare, continuă: „Unii să ispoveduesc de frica vreunor întâmplări, alții pentru un obicei, alții de rușinea omenească, alții de frica stăpânilor; alții iară au câte doi duhovnici, unul la țară și altul la oraș; la cel de la țară, ca la un om prost, spune păcatele cele ce socotește el că sunt mai mari, iar la cel de la oraș spune păcatele cele ce socotește el că sunt mai mici, neguțătorind și meșteșugind taina ispovedaniei”³⁵. Ipocrizia boierilor este denunțată cu ironie: „Și când mergem să ne ispoveduim nu spunem duhovnicului că mâncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sângele și sudoarea feței lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, ci spunem cum c-am mâncat la masă domnească, miercurea și vinerea, pește și în post raci și untdelemn, și am băut vin”³⁶.

Antim Ivireanu este îngrijorat și de starea de ignoranță a preoților din vremea sa, care exista nu numai în țările noastre, ci și în celelalte țări ortodoxe de răsărit. El pune accentul pe misiunea culturală a Bisericii, tipărind, în 1705 în Râmnic, **Învățătura pe scurt pentru taina pocăinței**, și, în 1710 la Târgoviște, **Învățătura bisericască la ceale mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților**. În prefața acesteia din urmă, Antim

își exprimă îngrijorarea și în același timp dorința de a lumina pe preoți, pentru ca, la rândul lor, și aceștia să lumineze poporul: „Între celelalte scârbe ce am de mă rănesc la inimă, iaste aceasta cea mai grea de mă întristează și mă mâhnesc că văz între preoții mei atâta prostime și atâta nedumireală, câtă cunosc că nu puteți face vreun ajutoriu, sau vre un folos ticăloasei turme și pentru acea multă prostime a voastră și neștiință la sfânta carte, m-am îndemnat fiind cuprins de frica dumnezeiască, a vă înființa cu această cărțicea mică”³⁷. Pe de o parte, Antim înfierează în **Didahiile** sale necinstirea fețelor bisericești de către păstoriți, dar în același timp îi mustră și pe preoții care țin bisericile „ca niște grajduri” și n-au o ținută cuviincioasă în timpul serviciilor religioase.

Antim Ivireanu rămâne unul dintre cei mai mari oratori religioși din trecutul poporului român. Calitățile artistice ale predicilor sale îl așază printre cei mai de seamă propagatori ai limbii române literare³⁸. Gabriel Ștrempel arată că „stilul mitropolitului Antim Ivireanu este natural: cum a gândit, așa a și scris. El a știut să-și nuanțeze stilul cu imagini artistice în așa fel încât să fie ascultat cu plăcere și cu interes. Unele dintre aceste imagini sunt atât de plastice și de frumoase, încât par ieșite de sub condeiul vreunui mare scriitor contemporan”³⁹. Ca și pentru Eminescu, spre exemplu, și pentru Antim „luna iaste podoaba nopții”, „asămănătoarea soarelui și stăpână mării”⁴⁰. Mihail Sadoveanu, el însuși un mare maestru în mânăuirea graiului românesc, acorda **Didahiilor** o deosebită prețuire, arătând că Antim Ivireanu „a ajuns să vorbească și să scrie o limbă, poate cea mai frumoasă dintre a tuturor cărturarilor epocii”⁴¹. Nu există tratat de istoria literaturii române care să nu facă aprecieri elogioase

la adresa mitropolitului Antim Ivireanu și a operei sale. Marele nostru critic literar George Călinescu (1899-1965), în lucrarea sa monumentală „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, are cuvinte de laudă la adresa lui Antim: „Spontaneitatea exordiilor, trecerea firească de la planul material la cel alegoric, reintrările familiare în chestiune, indignările, întristările, muștrările, interogațiile retorice, curmate la timp înainte de a deveni bombastice, pasiunea ce echilibrează toată exacta mașinărie a cazaniei destăinuie un orator excelent și un stilist desăvârșit. Didahiile rămân și azi vii”⁴².

Prin Didahiile sale de o mare înălțime și intensitate morală și ancorate puternic în realitățile zilei, ascultătorii Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanu, ca și cei ce l-au citit în manuscrise, au avut puțința nu numai de a se înălța duhovnicește, ci și de a respira, în vârtejul unei politici infeudate turcilor, o atmosferă ideală de dreptate, de respectarea omului de către om, de bună conviețuire și de înlăturare a asupririi. Totodată, Antim a dat prin Didahii „străluciri literare elocvenței sacre”⁴³ și poate fi considerat pe bună dreptate creator al limbii noastre bisericești. El a ținut mult la limba poporului, așa cum o vorbește clasa de jos în toate ținuturile locuite de neamul nostru. Opera lui a rămas actuală și după trei sute de ani și va mai rămâne până când mai este popor românesc și până când acesta va avea păstori sufletești, care vor duce mai departe misiunea culturală a Bisericii, împlinind astfel cuvintele Mântuitorului Hristos adresate apostolilor: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (Matei 28, 19-20).

THE CULTURAL MISSION OF THE CHURCH IN SAINT HIERARCH MARTYR ANTIM IVIREANUL TEACHINGS

The article represents a portrait of Saint Bishop Antim Ivireanul and offers information regarding his cultural activity through the teachings that he wrote.

Keywords: Antim Ivireanul, Constantin Brâncoveanu, teachings, Romanian Orthodox Church, cultural mission

NOTE

1 Biserica Urșani, Horezu cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”.

2 Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul. La 250 de ani de la moartea sa*, în *Analele Academiei R. S. România*, Seria a IV-a, volumul XVI, anul 100 (1966), p. 688, nota 3.

3 Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1981, p. 143.

4 N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980, p. 381.

5 Pr. Nicolae Șerbănescu, *Strădanii în slujba Bisericii Românești. Antim Ivireanul tipograf*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIV (1956), nr. 8-9, p. 750.

6 Asistent Mircea Păcurariu, *Importanța mitropolitului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească*, în „Mitropolia Banatului”, an. XVI (1966), nr. 7-9, p. 502.

7 Dan Simonescu, *Antim Ivireanul, scriitorul (La 250 de ani de lauciderea lui: 1716-1966)*, în „Analele Academiei Republicii Socialiste România”, anul 100 (1966), Seria a IV-a, volumul XVI, p. 666.

8 Antim Ivireanul, *Predici*, Ediție critică, studiu introductiv și glosar de Gabriel Ștrempel, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, pp. 38-39.

9 Cf. Antim Ivireanul, *Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972, pp. 188-192.

10 Hrisant Notaras al Ierusalimului și Gherasim Palladas al Alexandriei.

11 *Istoria literaturii române*, vol. I, coordonator: acad. Al. Rosetti, Ediția a II-a revăzută, Editura Academiei Române, București, 1970, p. 497.

12 Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Antim Ivireanul predicator și orator*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIV (1956), nr. 8-9, p. 787.

13 Antim Ivireanul, *Predici*, cu o prefață și indice de cuvinte de Petre V. Haneș, Editura Minerva, București, 1915, pp. XXI-XXII.

14 N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. II, București, 1932, p. 57.

15 Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Dacoromână TDC, București, 2006, p. 130.

16 Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *op. cit.*, p. 792.

17 Al. Piru, *Literatura română veche*, Ediția a II-a, Editura Pentru Literatură, București, 1962, p. 280.

18 Antim Ivireanul, *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*, în vol. *Opere*, ed. 1972, pp. 65-66.

19 *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Române, București, 1979, p. 43.

20 Antim Ivireanul, *Opere*, ed. 1972, p. 68.

21 *Ibidem*, p. 73.

22 *Ibidem*, p. 191.

23 Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul*, Editura Academiei Române, București, 1997, p. 199.

24 Victor Eftimiu, *Oda limbii române (poezii 1906-1956)*, cu o prefață a autorului, E.S.P.L.A., București, 1957, p. 385.

25 Dr. Gabriel Ștrempel, *Valoarea documentară a Didahiilor mitropolitului Antim Ivireanul*, în „Memoriile secției de științe istorice, seria IV, tomul I, 1975-1976, extras, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 134.

26 Antim Ivireanul, *Opere*, ed. 1972, pp. 86-87.

27 *Ibidem*, p. 227.

28 Pr. prof. D. Belu, *Aspecte sociale în Didahiile lui Antim*, în „Mitropolia Olteniei”, XV (1963), nr. 9-10, p. 761.

29 Antim Ivireanul, *Opere*, ed. 1972, p. 6.

30 *Ibidem*, p. 7.

31 Prof. Ștefan Bazilescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul – patriot și luminător al poporului*, în „Mitropolia Olteniei”, XXVII, (1975), nr. 11-12, p. 871.

32 Antim Ivireanul, *Opere*, ed. 1972, p. 81.

33 Prof. dr.-doc. Dan Simonescu, *Tendențe sociale și estetice în predicile lui Antim Ivireanul*, în „Mitropolia Olteniei”, XXVII (1975), nr. 11-12, p. 857.

34 Antim Ivireanul, *Opere*, ed. 1972, p. 39.

35 *Ibidem*, pp. 94-95.

36 *Ibidem*, p. 95.

37 Pr. Stelian Izvoranu, *Mitropolitul Antim Ivireanul sfântuitor și îndrumător pentru preoți și duhovnici*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXIV (1966), nr. 9-10, p. 974.

38 Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, Editura Științifică, București, 1961, p. 160.

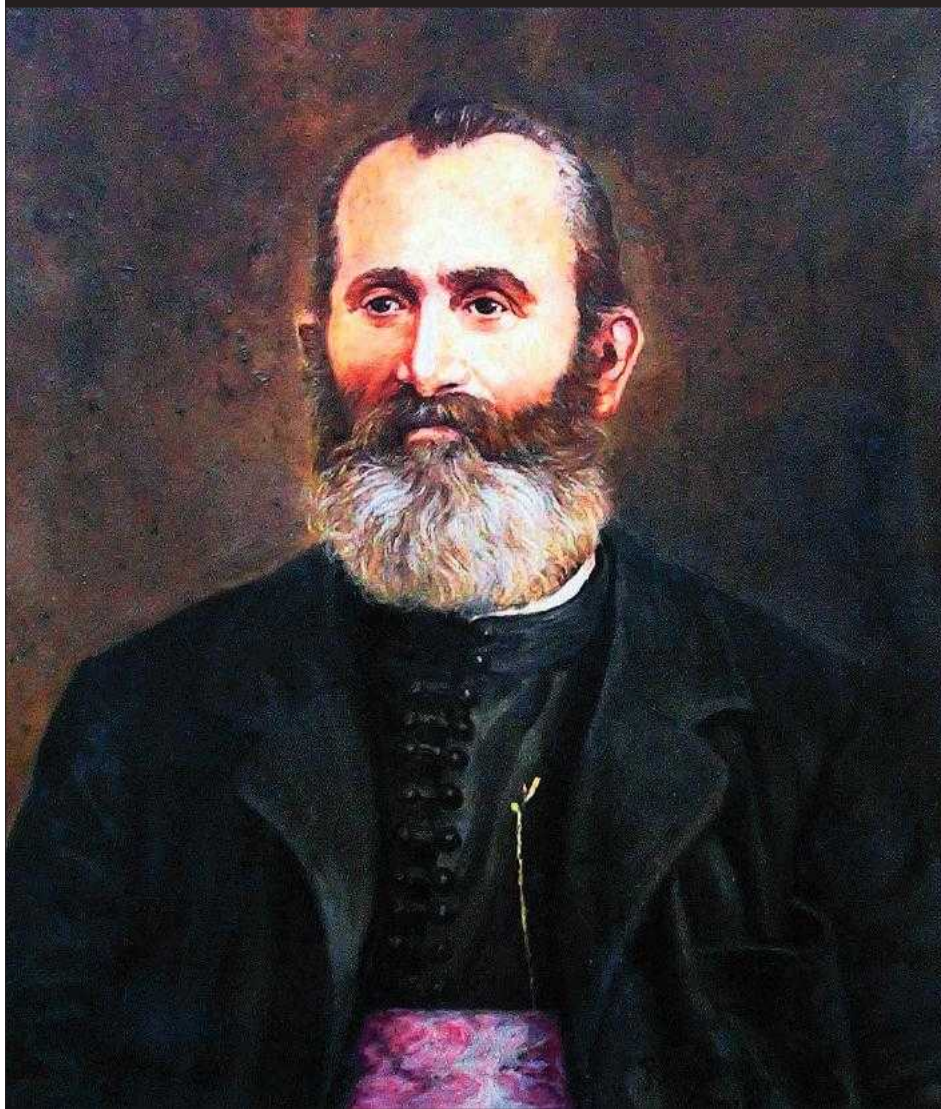
39 Antim Ivireanul, *Predici*, ediția Gabriel Ștrempel, 1962, p. 60.

40 Antim Ivireanul, *Cazanie la Sfinții Apostoli Petru și Pavel*, în vol. „Opere”, ed. 1972, p. 59.

41 Mihail Sadoveanu, *Limba povestirilor istorice*, Comunicare făcută la Academia R.P.R., în *Contemporanul*, nr. 6 (436) din 11 februarie 1955, p. 3.

42 George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1986, p. 12.

43 *Dicționarul literaturii române*, coordonator gen. Eugen Simion, vol. I, Lit. A-L, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012, p. 62.

FRAGMENTE DIN ISTORIA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL: ARESTAREA ȘI DEPORTAREA PREOȚIMII ROMÂNE DIN TRANSILVANIA

**Cercetător
Științific III Dr.
Mircea-Gheorghe
ABRUDAN¹**

A fi român în țara ungurească era o crimă în fața cârmuitorilor acestei țări, clădite, din veac, pe temelia fărădelegilor. Iar cel ce cuteza să dea glas credinței sale românești fără sfială, purta pețea trădătorului de patrie și era scris cu slove de osândă în catastifele negre ale stăpânirii¹².

„Și osânda cea mai grea căzuse asupra slujitorilor altarului, pentru că stăpânirea ungurească înțelesese că preoții români au fost vestalele, care au ținut pururea vie flacăra focului credinței naționale în sufletul poporului românesc¹³.”

Preot dr. Sebastian Stanca

Rândurile de mai sus îi aparțin preotului cărturar transilvănean Sebastian Stanca (1878-1947)⁴, unul dintre sutele de preoți români ardeleni, ortodocși și greco-catolici, care au pățimit și au suferit abuzuri, umiliri, arestări, privări de libertate, deportări și internări forțate în timpul Primului Război Mondial⁵. Citatele, extrase din operele istoriografice ale părintelui Stanca, dau glas în mod sugestiv motivelor care au determinat autoritățile austro-ungare să pună sub o supraveghere atentă preoțimea și intelectualitatea românilor ardeleni, bănățeni și bucovineni în cursul conflagrației mondiale și să aplice o serie de măsuri restrictive și punitive împotriva acestora după angajarea militară a României de partea forțelor Antantei⁶. În studiul de față mi-am propus să surprind un capitol prea puțin cunoscut mediului eclezial, cultural, militar, politic și național românesc – cu toate că s-a bucurat în istoriografia românească de atenția pr. academician Mircea Păcurariu⁷, și, recent, de cea a unor reprezentanți ai școlii clujene de istorie⁸-, și anume arestarea de către autoritățile austro-ungare a sute de preoți români din Transilvania, în momentul emiterii declarației

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

de război a Regatului României din 15/28 august 1916, încarcerarea și deportarea lor în diferite orașe din centrul și vestul Ungariei pe întreaga durată a anilor 1916-1918. Scopul declarat al acestui material este de a contribui la cultivarea memoriei acestor sacerdoți români care s-au jertfit pentru ceea ce au considerat în epocă a fi „războiul pentru întregirea neamului”, la sfârșitul căruia s-a înfăptuit succesiv unirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Maramureșului și Crișanei cu regatul român luând naștere „România dodoloață”, cum o numește Lucian Blaga în „Hronicul și cântecul vârstelor”⁹, sau „România Mare”, cum a rămas în conștiința românească până în ziua de astăzi.

Reacția rapidă și implementarea consecventă a măsurilor punitive derulate de guvernul de la Budapesta împotriva intelectualității române din Transilvania în august 1916 denotă existența unui plan bine pus la punct, pe care autoritățile maghiare nu l-au inventat pe loc, ci pe care îl aveau deja elaborat, astfel că nu a fost nevoie decât să facă recurs la o strategie existentă pe hârtie. Am putea crede că starea de război însăși constituie o explicație plauzibilă la această constatare, din moment ce războaiele au cauzat ample mișcări de populație și dislocări demografice din zone strategice și de pe linia frontului, mișcări operate fie de propriile autorități, ca o precauție împotriva sabotajelor și spionajului, fie de noul ocupant, din motive similare ori terțe. Desigur, această explicație se susține și în cazul Transilvaniei, însă aici în particular, și în Austro-Ungaria, în general, autoritățile au operat încă din primul deceniu al secolului XX regulamente, planuri și strategii ce urmau a fi implementate în ceea ce privea administrația civilă și populația în caz de război. În cazul Transleithaniei, deci a jumătății maghiare a Monarhiei Austro-Ungare – care cuprindea Banatul și Ardealul –, aflată sub autoritatea guvernului budapestan a fost elaborat un plan strategic de maghiarizare forțată a românilor, plan sintetizat într-o lucrare amplă, confidențială, realizată în 1907 de Antal Huszár, funcționar al Ministerului de Interne de la Budapesta, și publicată în 25 de exemplare sub titlul „Românii din Ungaria. Pentru întrebuițare confidențială” în beneficiul membrilor guvernului¹⁰. Lucrarea prezenta date statistice, etnice și religioase pe unitățile administrative ale Ungariei și făcea referire explicită la instituțiile românești care susțineau românismul din Ungaria: cele două Biserici (ortodoxă și unită), sistemul școlar confesional, băncile, organele de presă și Astra, aducând, totodată, în discuție măsurile care ar trebui implementate de guvern pentru combaterea, restrângerea și chiar sistarea activităților acestora. Din cuprinsul lucrării lui Antal Huszár rezultă în mod limpede că exponenții principali ai

românismului din Transilvania erau preoții, profesorii seminariilor teologico-pedagogice și ai gimnaziilor românești, precum și miile de dascăli ai școlilor confesionale, caracterizați drept cei mai de seamă „agenți” ai Partidului Național Român. Referitor la preoții ortodocși, în special, lucrarea sublinia că aceștia sunt cei care realizau „educația politică a poporului român, al cărui suflet și centru este preotul”. Din acest motiv Huszár propunea suspendarea autonomiei Bisericii Ortodoxe, controlarea mai strictă și cenzurarea manualelor utilizate în seminariile preoțești ortodoxe de la Sibiu, Arad și Caransebeș, precum și înființarea unei Facultăți de Teologie Ortodoxă în cadrul Universităților de la Cluj sau Budapesta cu internat și limba de predare maghiară, prin intermediul acestor instituții putându-se dobândi „o educație și instrucție patriotică, care ar asigura nu numai patriotismul preoților, ci și al credincioșilor, care astăzi (1907, n.n.) lasă mult de dorit”¹¹.

Constatarea rolului proeminent jucat de Biserică și școală, de preoți și învățători în viața culturală, politică și națională a românilor ardeleni nu a fost însă conștientizat doar de autoritățile maghiare, ci la aceeași concluzie a ajuns marele istoric și om de cultură român Nicolae Iorga în lucrările sale dedicate istoriei și situației de la începutul secolului XX a românilor din Transilvania și Ungaria¹², cum reiese limpede mai ales din paginile volumelor „Sate și preoți din Ardeal” – închinat „preoților și învățătorilor din românimea de peste munți, **celor prin care se păstrează neamul** (subl. noastră) în așteptarea viitorului care atârnă de vrednicia noastră”¹³ –, publicat la București în anul 1902, „Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906”, apărut tot la București în anul 1906¹⁴, sau din articolele publicate în ziarul „Neamul românesc”¹⁵.

Cunoscând această realitate și stare de spirit din Transilvania, dar și din alte părți ale Ungariei, unde minoritățile reprezentau de fapt blocuri demografice majoritare compacte, guvernul de la Budapesta a decis transpunerea în plan legislativ a unor prevederi care să permită, în împrejurări excepționale, introducerea unor măsuri restrictive asupra populației civile. Astfel, în noiembrie 1912 a fost adoptat un codicil secret marcat „Cs-1” prin care s-a introdus în regulamentul de funcționare al jandarmeriei din Ungaria articolul 11 ce prevedea ca persoanele suspecte de spionaj să fie reținute în ziua mobilizării. În virtutea acestei prevederi legislative arestările operate de autorități în rândul persoanelor aparținând naționalităților nemaghiare au început în 25 iulie 1914, așadar mai înainte de declanșarea propriu-zisă a conflagrației mondiale, cu o așa de mare amploare, încât numai după o săptămână,

la 2 august 1914, Ministerul de Interne ungar a emis un decret de modificare a articolului 11 al Codicilului amintit în sensul că numai acele persoane să fie arestate care în mod real au o influență negativă asupra pregătirilor de război, ceilalți suspecti fiind raportați poliției și ținuți sub supraveghere, însă nu și reținuți. Cu toate acestea arestările masive au continuat, iar internările în lagăre s-au extins¹⁶.

Suspiciunile autorităților maghiare nu erau însă neîndreptățite în ceea ce privea loialitatea față de monarhia dualistă a unor preoți și factori de opinie ai românilor ardeleni. Un studiu recent semnat de cercetătoarea Andreea Dăncilă lneoa scoate la iveală faptul că Arhivele Naționale de la București ascund documente inedite care sugerează că preoții „Sebastian Stanca și tatăl acestuia, Avram Stanca au stat în perioada neutralității în legătură cu Direcția Poliției și Siguranței Generale de la București, furnizând informații strategice și construind o celulă de acțiune în zona Petroșani dedată activităților de spionaj în favoarea României și pregătind terenul pentru momentul în care trupele române aveau să intre în Transilvania¹⁷. Or, în acest caz nu trebuie să ne surprindă faptul că cei doi preoți pomeniți au fost arestați exact în ziua de 15/28 august 1916 când România a declarat război Austro-Ungariei, iar trupele române au escaladat punctele de frontieră. În acea zi a Adormirii Maicii Domnului suspiciunea de trădare, irendentism și colaborare cu dușmanul a românilor din Austro-Ungaria a aplanat asupra întregii populații românești, ceea ce reiese din mai multe acțiuni și decizii ale autorităților austro-ungare din zilele și lunile următoare, explicând, totodată, adresele de loialitate emise de ierarhia celor două biserici românești, somate de guvern să-și declare loialitatea față de împărat și de cele două guverne de la Viena și Budapesta¹⁸. Ceea ce s-a petrecut

ulterior denotă furia autorităților și dorința lor de a nu pierde lucrurile de sub control, atunci declanșându-se pentru mii de români un calvar care se va sfârși abia în primăvara anului 1919. Prin ordinul nr. 4845 din 31 august 1916 al ministrului ungar de interne către conducerea tuturor comitatelor din Transilvania s-a dis-

Preot Sebastian Stanca, arestat în 15 august 1916, deportat în Șoproș și Rust între 16 august 1916-17 februarie 1917

pus supravegherea și urmărirea „cu maximă vigilență a mișcărilor naționaliștilor români [...], a activității mișcărilor naționale române și mai ales a activității asociațiilor române¹⁹. Erau puse în gardă și alarmate, în acest fel, nu numai autoritățile centrale, ci și regionale și locale, care nu au ezitat în a interveni brutal în viața civililor indiferent de vârstă ori sex.

Autoritățile nu s-au limitat doar la supravegherea naționaliștilor români, ci au trecut la o a doua fază de acțiune care a căpătat treptat un veritabil caracter represiv deoarece s-a prevăzută, pe de o parte, arestarea, încarcerarea și deportarea intelectualilor, preoți, dascăli, notari, avocați și ziaristi români transilvăneni acuzați de „trădare de patrie”, „simpatie față de Regatul român”, „instigare împotriva autorităților”, „spi-

onaj în favoarea României” și „instigare contra națiunii maghiare și legii maghiare”, iar, pe de altă parte, numirea unor comisari ministeriali maghiari în toate „preparandiile confesionale române²⁰, precum și instituirea unei „granițe culturale” pe lanțul Carpaților ce însemna de fapt etatizarea și maghiarizarea tuturor școlilor confesionale românești, ortodoxe²¹ și greco-catolice, în interesul „siguranței statului” (ungar, n.n.) pentru ca „țara (Ungaria, n.n.) să fie pe deplin asigurată în contra strecurării oricărui spirit de atragere către statul vecin, mai ales în comitatele mărginașe”, cum se exprima ministrul ungar Albert Apponyi²². Cu alte cuvinte, autoritățile maghiare au intenționat extragerea și alungarea din mijlocul comunităților românești a liderilor formatori de opinie, și în mod special a preoților, deoarece, așa cum am arătat deja prin cuvintele lui Sebastian Stanca și a lui Antal Huszár, „preoții au fost vestalele care au ținut pururea vie flacăra focului credinței naționale în poporul românesc” și au reprezentat sufletul mișcării naționale a românilor ardeleni.

Desigur, chiar dacă nu cunoaștem cu exactitate încă la nivelul întregii Transilvanii efectele produse de măsurile restrictive și punitive antiromânești ale guvernelor budapestane din perioada imediat următoare intrării României în război, putem constata că doar într-un singur comitat ardelean, Solnoc-Dăbâca, aceste acuze au fost exprimate și materializate juridic, numai în perioada septembrie-decembrie 1916, la adresa unui număr de 179 de români²³. Arestarea și deportarea intelectualilor români nu s-a mărginit doar la spațiul intracarpatic, unde se derulau confruntările militare, ci a cuprins tot arealul geografic locuit de românii din regatul Ungariei. De asemenea documentele vremii ne dezvăluie că ridicarea și internarea fruntașilor români nu s-a realizat pe baza unor dovezi clare, cu atât mai puțin în urma unor procese juridice și

Internații din Rust, 1916-1917

a unor verdicte emise de autoritățile competente, fiind în multe cazuri nimic altceva decât rezultatul unui abuz generat de tensiunea încinsă a războiului, precum și a excesului de zel al autorităților locale ungurești de a-i dezavua pe posibiii trădători ai patriei. O mărturie elocventă în acest sens ne-o oferă scrisoarea stegarului Eugen Suciu din Ineu către mitropolitul ortodox Vasile Mangra de la Sibiu, prin care ierarhul era rugat, la 30 septembrie 1916, să intervină pe lângă autoritățile centrale maghiare pentru eliberarea tatălui său, avocatul dr. Ioan Suciu, „de vreo două săptămâni internat în Veperd (Șopron)”. Stegarul român era convins că intervenția mitropolitului va avea sorti de izbândă deoarece „chestia e dealfel ușoară, căci procedură legală în contra sa nu s-a pornit, ci fu provocat să-și părăsească casa și să plece la locul lui de acum. Iar de altă parte, e cert că nu a comis nicio faptă, ce ar justifica această internare, provocată prin vreun hiperzelos funcționar”²⁴.

O mărturie sugestivă referitoare la motivul arestării, deportării sau încarcerării preoțimii românești din Transilvania a oferit-o la scurtă vreme după Marea Unire, cunoscutul romancier ardelean Liviu Rebreanu. În romanul său „Pădurea spânzuraților”, publicat în anul 1922 în memoria fratelui său, „Emil, executat de austro-unguri, pe frontul românesc în anul 1917”, scriitorul amintește două cazuri de preoți internați în Ungaria, protopopul octogenar Groza din Parva și preotul Constantin Boteanu, ambii fiind arestați deoarece fuseseră percepuți drept „periculoși pentru liniștea” comunelor. Romancierul, care cunoștea atât de bine viața satului românesc al cărui fiu credincios era, a subliniat totodată vina de care preoțimea românească se făcea automat vinovată în fața autorităților ungurești, anume faptul că preotul român predica de pe amvon nelepădarea și păstrarea cu sfințenie a „limbii strămoșești” și a „credinței în Dumnezeu”²⁵. Or, autoritățile maghiare, civile și militare, care o dată cu prelungirea conflictului militar și cu intrarea României în război se confruntau tot mai mult nu numai cu problema dezertărilor de pe linia frontului, ci și cu nemulțumirea crescândă a populației pe fondul lipsurilor de

orice fel, generate de efortul de război al statului, au dorit prin măsurile punitive luate la adresa clerului român să evite escaladarea mișcării naționale românești, în slujba și în fruntea căreia se pusese încă din veacul al XVIII-lea ierarhii, protopopii și clerul parohial²⁶.

Să vedem însă în continuare cum și în ce fel s-au făcut arestările și internările preoților, încercând mai apoi să întocmim o serie de statistici prin care să observăm mai limpede dimensiunea numerică înregistrată asupra preoțimii transilvănene a măsurilor punitive ungurești.

Din memorialistica vremii se poate ușor reconstrui următorul trașeu al celor arestați: preoții sau ceilalți intelectuali au fost ridicați fără explicații sau mandate scrise în timpul slujbelor săvârșite în biserici, de acasă sau de pe stradă de către jandarmi care i-au însoțit până la cel mai apropiat post de poliție sau notarariat comunal, de unde au fost expediați, „între baionete” pe jos, cu trăsura sau cu trenul, către sediile poliției sau al pușcăriilor din reședințele comitatelor, cei mai mulți ajungând în Sibiu, Sighișoara, Mediaș, Cluj, Târgu Mureș, Alba Iulia, Orăștie, Odorhei, Făgăraș, Seghedin, Timișoara, Oradea și Arad. O parte a celor ridicați au rămas încarcerati în așteptarea deschiderii proceselor de judecată, altă parte însemnată fiind expediați către vestul Ungariei în zona localităților Șopron și Ruszt, unde au trăit în condiții mizere până la sfârșitul anului 1918. Desigur, perioada de arest și internare a fost însoțită de umilințe, violențe verbale și fizice, amenințări, raționalizare extremă a hranei și a pieselor vestimentare, limitarea comunicării cu cei de acasă. Textele memorialistice publicate în epoca interbelică de comerciantul George Moldovan²⁷, de pr. greco-catolic Septimiu Popa²⁸, dar mai ales cele adunate împreună de pr. Sebastian Stanca în volumul „Contribuția preoțimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului”²⁹ descriu în mod amănunțit arestul, detenția și internările preoțimii. Pentru a ilustra cele afirmate voi exemplifica prin câteva texte memorialistice semnate de Sebastian Stanca.

Alături de alți intelectuali din Sebeșul-Săsesc, preotul Sebastian Stanca a fost arestat, încarcerat și apoi deportat în comitatul Șopron. Referitor la momentul deținerii și al despărțirii de familie preotul Stanca scria că s-a petrecut „la miezul nopții” într-o atmosferă de liniște și acalmie, ceea ce confirmă faptul că datorită legăturilor sale cu Direcția Poliției și Siguranței Generale de la București, acesta se aștepta să fie ridicat de autorități. Desigur, rândurile sale denotă și perspectiva retrospectivă a evenimentelor prin cunoașterea deznodământului fericit și a împlinirii naționale de la 1 decembrie 1918: „La miezul nopții, când abia ațipisem în urma agitațiilor zilei, mă trezește brusc un zăngănit de arme. În casă intrase un strajămeșter (sergent-major, n.n.) cu doi jandarmi înarmați până în dinți. Eram uimit de această încălcare

nocturnă câtă vreme îmi știam toate ușile încuiate. M-am dumerit însă îndată. La poartă, stau de strajă lați doi împăcați cu baionetele pe pușcă, la scările locuinței doi sergenți de poliție, iar alături de ei un băiat de lăcătuș cu o uriașă legătură de chei false. Atunci am înțeles. Strajămeșterul, mulțumit de succesul planului infernal, mă declară imediat arestat și mă provoacă să mă îmbrac, gătindu-mă «de un drum lung». Când nevasta voi să-mi dea rufele și hainele necesare pentru drumul lung, împănatul a oprit-o cu vorbe aspre: «Nu-i trebuie nimic și n-are să-și ia nimic». Și nu mi-a lăsat decât hainele de vară de toate zilele, ba la urmă mi-a scotocit din buzunare briceag, ceruză (creion, n.n.), caietul de notițe și tot. Eram în curat, că «drumul lung» nu poate fi altul, decât drumul veșniciei, glonțul sau spânzurătoarea. Ce mari și minunate sunt lucrurile lui Dumnezeu în împărăția sufletului omenesc. În momentele cele mai grele ale vieții, dă acestui suflet energii neînchipuite. O liniște grozavă mi-a cuprins sufletul în aceste momente, liniștea înspăimântătoare, care ca un preludiv cuprinde natura întreagă în preajma furtunei ce clocote înăbușită în adâncime. Îmi făcusem repede seama cu mine. Dacă atâtea sute și mii de mucenici au sângerat pentru înfăptuirea unui ideal visat de veacuri, cu atât mai vârtos acum când înfăptuirea e în prag, reclamă acest ideal jertfă și mai multă de sânge. Iar dacă Dumnezeu mi-a scris ca și eu să dau acest tribut glorios și sfânt, fie voia Domnului. Acum înțeleg pe deplin, de ce cei mai mari nevinovați ai istoriei au pășit pe treptele eșafodului cu atâta liniște și bărbăție³⁰.

În ciuda acestei liniști întâmpinată cu bărbăție, Stanca dă frâu liber emoțiilor, durerii și îngrijorării ce l-au cuprins în momentul reținerii gândindu-se nu la sine, ci la familie, la despărțirea de soție și de cei trei copii, la soarta lor în timpul lipsei sale. Ridicarea de

acasă a fost făcută de „jandarmi cu baionete”, care-l vor însoți la postul de poliție, apoi la gară, de unde au fost expediați cu trenul la Sibiu. Pe străzile Sibiului, de la gară la poliția de frontieră, Stanca și tovarășii săi s-au confruntat pentru prima dată cu oprobiul public și plebea orașului, „care ne scuipa, ne huiduia și în urlete grozave ne trimitea la spânzurătoare”. Acest tratament a continuat și la sediul poliției de frontieră unde, alături de alți români și românce arestate, între care merită reținut numele istoricului Ioan Lupaș și al mamei lui Octavian Goga, au fost întâmpinați „cu cele mai triviale și neaoșe înjurături ungurești”³¹.

După o zi petrecută în arestul celor de la poliția de frontieră, Stanca cu ceilalți români reținuți au fost duși la gară, urcați într-un „vagon de cărbuni” și trimiși la Șoproon. Călătoria a durat mai multe zile și nopți ducându-i pe la Copșa Mică, Teiuș, Cluj, Oradea, Seghedin, Budapesta, Győr, timp în care Stanca subliniază că toți areștii au îndurat frigul nopții și arșița zilei, iar hrana le-a fost pâinea, slănină, cărnații și cașul primit în anumite gări de la diferiți preoți și țărani români care s-au milostivit de ei. Lipsurile și angoasele au fost însă depășite cu ajutorul credinței și al rugăciunilor, în grupul celor 16 areștați fiind șapte preoți, astfel că într-o duminică în frunte cu protopopul Ioan Lupaș au săvârșit mai multe rugăciuni și cântări bisericești primenindu-și sufletele „cu vraja dulce a credinței religioase”³². Curajul și tăria cu care toți și-au îmbrățișat soarta sunt fisurate doar în momentul aducerii aminte de cei dragi rămași acasă, o rugăciune făcută de părintele Lupaș „pentru familie, soție și copii” fiind urmată de o emoție colectivă până la lacrimi³³.

În aceeași manieră, Sebastian Stanca descrie momentul ajungerii în localitatea Rust, limitrofă orașului Șoproon, menționând că: „în amurgul serii de 5 sept[embrie] pe când ciur-

zile de vite coboară de pe colină intram în sat și amestecați cu aceste vite blânde, care căscau ochii mari la veneticii necunoscuți, ne facem intrarea «festivă» în cuibul, care avea să închidă pe lungă vreme cu lanțurile nelegiuirilor suspinele sufletelor noastre oboșite. Un polițai ursuz ne ia din nou pomelnicul și după ce ne cetește regulile aspre ale internării ne dă drumul în comună. Zadarnică ne-a fost reclamația că n-avem bani, n-avem haine, n-avem alimente, n-avem nimic și zadarnică cererea ca să ne dea un adăpost. O ridicare din umeri a fost tot răspunsul. Noroc că în comună erau multe case goale, pe care mai cu binele, mai cu forța le ocupam câte doi-trei în tovarășie”³⁴.

Cu același lux de amănunte este descrisă și viața exilaților („expuși primejdiei de a pieri aici de foame”³⁵), relația cu autoritățile maghiare (cărora „suferința noastră le oferă prilej de plăcere și satisfacție”³⁶), precum și lipsa de ocupație a celor internați, Stanca notând în acest sens că erau „lipsiți de orice ocupație fizică și intelectuală nu ne rămâne alta decât să hoinărim vagabonzi pe uliți, pe malul lacului și prin vie. Pândarii ne urmăresc însă cu o vigență respectabilă și nu îndrăznim să ne apropiem de boabele strugurilor ispititori. Colindăm potecile presărate cu foile de vie topite de otrava brumei, poposim la o răscruce, stăm ceasuri întregi tolăniți pe țelina ruginită, nostalgia ne taie firul vorbelor și jalea după cei rămași acasă ne copleșește”³⁷.

Dar cea mai gravă lipsă pe care internații au fost nevoiți să o îndure a fost alimentația precară, Sebastian Stanca aducând în discuție această situație de mai multe ori. Prima oară notează că una din mesele de la începutul internării a constat dintr-un „papricaș piperat, o compoziție imposibilă de apă caldă, roșie, amestecată cu zgârciuri și oase”, în urma căreia tuturor li s-a deschis o perspectivă „disperată pentru viitor”, pentru

Protopopul ortodox al Făgărașului Nicolae Borzea, internat la Oradea între septembrie 1916-mai 1917

că cei mai mulți au rămas „flămânzi, lăsând neatins blidele cu margi-nile înflorite de murdărie”³⁸. Despre aceeași situație se relatează în altă parte următoarele: „Cu alimentația o ducem tot mai rău. Voluminoasa noastră cârciumăriță ne înăsprește tratamentul din zi în zi. Carnea de bou bătrân pusă la fiert la 11 ni se așterne caldă la ora 12, garnisită cu legume crude, stropite cu apă rece, sare și oțet. Zgârciurile de stomac ne silesc adeseori să postim ziua întregă”³⁹. Lipsa alimentației și precaritatea acesteia le va dăuna multor internați, Stanca menționând că celor mai mulți li s-a „ruinat stomacul” din această cauză, autoritățile maghiare mutându-i pe majoritatea românilor internați de la Rust în orașul Șopron. Despre atmosfera și zilele petrecute acolo Stanca nota: „Supravegherea în Șopron e mai severă, cu ordinul de prezentare la poliție de două ori pe săptămână, cu opreliștea strictă de a cerceta localurile publice și ieșirea din oraș. Ni se indică un singur loc de întrunire, cafenea „Panonia”, cu o masă dosită, rezervată anume pentru noi, pentru ca poliția să ne aibă la dispoziție în tot momentul”⁴⁰.

În ciuda restricțiilor internației români din localitățile diferite ale vestului Ungariei au reușit să comunice între ei, Sebastian Stanca făcând în câteva locuri referire la situația conaționaliilor săi din zonele învecinate: „Din satele județului ne vin vești tot atât de triste. Preoții și intelectualii internați rabdă foame și frig și ca să poată rezista aces-

tor dușmani indezirabili mulți s-au angajat la scosul cartofilor de pe câmp, la culesul cucuruzului, iar în timpul iernii la tăiat de lemne în curțile gospodariilor pentru ca să-și poată asigura o bucată de pâine și un colț de adăpost”⁴¹. Privațiunile suferite i-au adus pe unii la limita răbdării, Stanca însuși notând că entuziasmul curajos de la început se estompase transformându-se într-o „resemnare apatică”, puterea de a privi înainte și nădejdea eliberării și a întoarcerii acasă izvorând din puterea credinței. Cuvintele părintelui Stanca sunt edificatoare: „Bolnavi, flămânzi și încremeniți de frig, pe sufletele noastre se înstăpânise o resemnare apatică și în negura desiluziilor zilnice doar o mică rază de nădejde ne mai lumina cărările, credința în Dumnezeu, care și din piatră poate face pâine și din moarte poate naște viață”⁴².

Pe baza mărturiilor strânse de la cei încarcerati în diferite închisori, același pr. Sebastian Stanca a realizat următoarea descriere a atmosferei carcerale: „În aceste închisori preoții români sunt înjosiți ca cele mai urgisite animale, alături de toți tâlharii, vagabonzii, bicherii (pramatie/chefliu, n.n.), haimanalele, țiganii și prostituatele. Dormeau pe scândurile goale, fără nici un fel de așternut. Odată sau de două ori pe an li se dădea un braț de paie, care în scurtă vreme se făcea gunoi. Insecte de tot soiul bâjbâiau cu milioanele. S-au umplut toți de păduchi. Odată pe zi erau scoși la aer în curte timp de 10-30 minute fără a avea permisiune să vorbească unul cu altul. Noaptea le țineau tovărășie șoarecii și cloțanii. Trebuințele trupești erau siliți să le satisfacă în celulă unde erau strâmtorați 8-15 inși. De mirosul greu și ucigător, cei mai mulți și-au atras boli grele și incurabile”⁴³. Cu privire la alimentația primită de cei închiși Stanca preciza că porțiile de hrană variaseră în funcție de oraș și de „felul închisorii”, în cele mai multe deținuții primind mâncare „numai o dată pe zi, o bucată de pâine neagră și uscată”. În anumite închisori, precum cele din Făgăraș, Brașov și Sibiu aceștia primiseră „zamă de morcovi sau napi de vite în fiecare zi, de două ori pe săptămână varză mucedă cu șoric de porc”, iar în cea din Târgu-Mureș, „zamă dulce de fasole sau cir de mămăligă și de două ori pe săptămână varză acră cu oase de oaie”. Regimul din închisoarea de la Cluj fusese puțin diferit, deoarece acolo deținuții „primeam mâncare de trei ori pe zi după un meniu special. Dimineața, apă caldă cu chimin sau cafea neagră din coaje arse de pâine, la prânz zamă de cartofi, fără cartofi sau zamă de fasole, cir de bostani, brusturi și otavă fiartă în apă. Rar, câte o bucată de zgârciuri de vită. La cină, rămășițele de la amiaz, brânză cu viermi, cârnați de cal sau pește împuțit”. În restul închisorilor meniul constase în „zamă de cartofi degerați, de morcovi sau napi și mămăligă. Dejunul și cina răbdări prăjite în foame cu scânteii și demolite cu lacrimi”⁴⁴.

La începutul anului 1917, în urma numeroaselor intervenții ale populației locale, incapabilă să întrețină numărul mare de încarcerări, autoritățile maghiare au procedat la eliberarea unui însemnat număr de deținuți, printre aceștia numărându-se și preotul Sebastian Stanca, eliberat la 17 februarie 1917. Eliberarea nu i-a ușurat situația, dimpotrivă, întors acasă și-a aflat avutul „pustiu”, în „jaf și mizerie”, fiind obligat să se prezinte de două ori pe săptămână la poliție și să suporte supravegherea fiecărei acțiuni de către organele de ordine maghiare⁴⁵.

Referitor la atmosfera din închisori, la modul și felul în care s-au derulat anchetele Sebastian Stanca consemnează: „Frigul își făcuse strat în zidurile reci și umede și nu-l putea domoli nici răsuflarea robilor, nici plimbările lor agitate prin celule. Mai îngrozitor a fost însă tratamentul la investigații. Legați în lanțuri, care le tăiau adânc în carne, deținuții erau târați în fața judeului de instrucție. Interogatoriile erau însoțite de pâlmi, pumni, ghionturi și maltratări. Bieții mucenici se întorceau în celule cu degetele zdrobite de ciocane, cu picioarele ucise de potcoavele cizmelor jandarmilor, cu răni adânci în piept, în brațe, în spate și plini de sânge cu obrazul umflat și plin de vânătăi, cu unghiile și părul smuls, cu capul plin de cocori. Pe mulți îi aduceau pe sus schingiuiți și mai mult morți și îi aruncau cu înjurături sălbătice în mijlocul celulei ca pe niște hoituri netrebnice. [...] Torturile suferite nu se pot descrie. Regimul temniței a fost îngrozitor⁴⁶.

Cu toate acestea, deținerea, încarcerarea și deportarea preoților români transilvăneni în Ungaria nu poate fi comparată cu sistemul penitenciar comunist, cum s-a încercat de către unii. În acest sens, trebuie precizat că cei deținuți și deportați au beneficiat de o „pensie” de internare (care varia de la câteva coroane, până la câteva zeci de coroane și care îi permitea celui deținut asigurarea unui minim

alimentar), de colete cu alimente expediate de familii sau de diferitele bănci românești, puteau trimite și primi corespondențe, aveau acces la diferitele periodice ale vremii, inconvenientul, pentru un intelectual, fiind arestul la domiciliul stabilit, într-un teritoriu străin, condițiile improprie, ocara populației maghiare, precum și limbajul aspru și jignitor utilizat de autoritățile de ordine maghiare⁴⁷.

În ceea ce privește numărul celor arestați, încarcerări și internați în vestul Ungariei trebuie precizat că nu există încă o statistică clară, definitivă atât în ceea ce-i privește pe preoți, cât și pe laici. De aceea cifrele pe care le voi prezenta în continuare nu pot fi considerate exacte, ci doar relative, urmând ca numai pe viitor, în urma depistării și fructificării tuturor surselor încă inedite, să se poată întocmi o statistică completă.

După retragerea armatei române din Transilvania la sfârșitul lui septembrie 1916, Ministerul de Justiție de la Budapesta a dispus începerea proceselor pentru „trădare de țară”, astfel că numai în septembrie au fost deschise 257 de procese împotriva intelectualilor, țăranilor și muncitorilor români din Transilvania acuzați de agitații naționaliste. În toamna anului 1916 numărul internaților români din jurul orașului Șopron și al celor din Seghedin era apreciat ca variind între 2.000 și 3.000 de persoane, pe lângă preoții deja amintiți numărându-se nume cu rezonanță ale culturii și vieții politice românești din secolul XX, precum Gheorghe Dima, Valeriu Braniște, Ion Clopoțel sau Emilian Cioran⁴⁸.

În urma unei anchete, ale cărei date nu au fost însă decât parțiale, realizată la inițiativa și sub egida Astei în anii 1921-1922 de către autoritățile civile și ecleziastice locale transilvănene, istoricul și publicistul Teodor V. Păcățian (1852-1941) a calculat un număr de 1.734 de români arestați și internați în închi-

sori și lagăre de către autoritățile maghiare din întreaga Transilvania după declarația de război a României și intrarea trupelor române în Transilvania⁴⁹. Numărul acestora a fost însă cu siguranță mai mare, deputatul bucovinean în parlamentul austriac de la Viena, Constantin Isopescu-Grecul, vorbind într-o interpelare din toamna anului 1916 de circa 6.000 de cetățeni de naționalitate română din Transilvania care au fost internați în lagăre și închisori, solicitând intervenția suveranului

în favoarea acestora⁵⁰. Alte surse din epocă vorbesc despre „sute și mii de români” care au fost arestați, deportați sau bătuți și umiliți de autoritățile austro-ungare în cursul anilor 1916-1918 datorită faptului că au fost suspecți și învinuiți pentru activități „nepatriotice” sau „promânești”⁵¹, în timp ce listele de suspecți întocmite de autorități indică cifra rotundă de 10.000 de persoane⁵².

Referitor eminentemente la preoții români care au avut de suferit în perioada Marelui Război, Sebastian Stanca a realizat și publicat în anul 1925, pe baza informațiilor colectate de la preoții închiși, internați și refugiați, următoarea statistică: 16 preotese și 252 preoți, ortodocși și uniți, din Transilvania și Banat, mai ales din vecinătatea graniței cu România - din cuprinsul

judetelor actuale Caraș-Severin, Hunedoara, Alba, Sibiu, Brașov, Covasna, Harghita și Mureș – au fost internați în lagărele înființate în comunele din jurul orașului Șopron și în Voivodina; 3 preotese și 111 preoți ortodocși și uniți au fost încarcerati în închisorile din Cluj, Făgăraș, Târgu Mureș, Odorhei, Timișoara, Seghedin și Vaț; 106 preoți ortodocși și uniți au plecat în pribegie dincolo de munți alături de armata română după mijlocul lui septembrie 1916, retrăgându-se ulterior în Moldova și în Basarabia, iar unii ajungând până în Ucraina și în Rusia; 15 preoți și-au pierdut viața în perioada arestului, interogațiilor, internărilor și a pribegiei, alți 28 trecând la cele veșnice, în urma suferințelor și a lipsurilor îndurate, la scurtă vreme după ce au revenit la casele lor⁵³.

Cea de a doua statistică întocmită și publicată la mijlocul anilor douăzeci ai secolului trecut de Romulus Cârdea (1886-1973) cu referire doar la clericii Mitropoliei Ortodoxe cu sediul la Sibiu⁵⁴, compusă din trei eparhii (a Transilvaniei, a Aradului și a Caransebeșului) prezintă următoarele date centralizate: din Arhidieceza Ardealului cu un număr total de 1.037 clerici la sfârșitul anului 1915 (930 preoți parohi, 24 administratori parohiali, 54 capelani, 18 preoți pensionari, 2 arhimandriți și 9 diaconi)⁵⁵, 97 preoți și 6 elevi seminariști ai Seminarului Andreian⁵⁶ au fost internați, 45 întemnițați, iar 106 au pribegit în Vechiul Regat, în Moldova și în Ucraina; din Episcopia Aradului au fost internați 17 preoți, alți 12 fiind puși sub arest la domiciliu; iar din Episcopia Caransebeșului au fost internați 13 preoți și 3 elevi seminariști de la Seminarul diecezan⁵⁷.

Chiar dacă aceste date statistice nu au fost complete, din ceea ce au evidențiat atât Stanca, cât și Cârdea încă din perioada interbelică se poate observa că doar din Arhiepiscopia Ortodoxă a Ardealului în a doua jumătate a anului 1916 au fost arestați, închiși și internați ori au fugit în exil din fața autorităților maghiare unul din patru preoți, statistic vorbind 25% din numărul total al clerului ortodox, numai în patru din cele treizeci și patru de protopopiate ale eparhiei nu a fost luată nici o măsură asupra clerului, cea mai afectată de măsurile punitive ungurești fiind preoțimea din protopopiatele Sibiu, Brașov, Bran, Treiscaune, Alba Iulia, Avrig și Făgăraș⁵⁸.

O a treia statistică mai amplă a fost realizată spre sfârșitul perioadei interbelice de preotul profesor Grigore N. Popescu (1901-1961), care în urma centralizării informațiilor primite de la autoritățile locale (primării și oficii notariale) și regionale (preturi de plasă și prefecturile județene) de pe întreaga suprafață a țării, coroborate cu datele oferite de lucrarea lui Sebastian Stanca, a publicat în anul 1940 două volume intitulate sugestiv: „Preoțimea română și întregirea neamului”⁵⁹. În volumul II, subintitulat „Temnițe și lagăre”⁶⁰, este realizată o statistică alfabetică, pe județele României Mari, a tuturor preoților militari, a călu-

gărițelor de caritate și a preoților de mir români, ortodocși și greco-catolici, care au fost arestați, judecați, încarcerati, bătuți, internați în lagăre, refugiați sau care și-au pierdut viața în cursul anilor 1914-1919. Statistica finală a lucrării lui Grigore N. Popescu oferă următorul tablou

Preoți	Ortodocși	Greco-catolici	Total
Întemnițați	199	53	252
Internați	166	52	208
Refugiați	83	13	96
Bătuți, maltratați	114	16	130
Morți în temnițe și în urma suferințelor	20	1	21
Omorâți	31	4	34
Apărători ai populației, naționaliști	53	14	67

la scara României interbelice⁶¹:

O ultimă statistică a fost întocmită cu meticulozitate de către părintele academician Mircea Păcurariu și publicată în anexele lucrării sale „Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918”, apărută la Sibiu în anul 1986. Pe baza celor trei statistici amintite mai sus, a altor titluri bibliografice și a unor surse inedite, extrase din Arhiva Mitropoliei Ardealului de la Sibiu, rezul-

Preoți ardeleni și bănățeni, ortodocși și uniți	Nr.
Închiși în diferite temnițe din Transilvania, Banat și Ungaria	411
Deportați în Șopron și în alte zone	218
Refugiați între anii 1916-1919 în România, Basarabia și Rusia	136
Morți în închisoare și în deportare	10
Morți în timpul refugiului	3
Uciși între toamna anului 1918 și primăvara anului 1919	9
Condamnați la moarte și salvați de armata română sau de enoriași	6
Morți, la scurt timp, după eliberarea din temnițe și deportări	19
Alienați mintal din cauza schingiuirilor	2
Preotese și fiice de preoți închise sau deportate	17
Elevi ai seminariilor teologico-pedagogice	
Deportați în Șopron	6
Refugiați în Vechiul Regat împreună cu trupele române	7
Împușcați	1

tatele la care a ajuns părintele Păcurariu sunt următoarele⁶²:

Evocarea și restituirea acestor mărturii, alături de ilustrarea acestor date statistice sunt în măsură să faciliteze o imagine mai clară a dimensiunii suferinței preoțimii române din Transilvania în perioada

Marelui Război, memorialistica, documentele epocii, istoriografia, dar mai ales cifrele demonstrând că slujitorii altarelor strămoșești, liderii incontestabili ai poporului român din Transilvania, după cum constatase Nicolae Iorga în anul 1902 când scrisese că „istoria Ardealului românesc e o istorie de sate și de preoți”⁶³, au plătit alături de păstoriții lor un tribut aspru pentru că și-au iubit limba, neamul și credința, jertfa lor stând la baza „României dodoloațe”, a „României mari” sau a „României întregite”, cum i-au spus chiar ei în epocă. Pe jertfa tuturor acestora și a multor altora s-a zidit România de astăzi, de aceea consider că este datoria noastră a tuturor și a Bisericii în special să-și aducă aminte de ei, să-i pomenim în rugăciunile noastre și să le eternizăm memoria prin monumente publice și cărți care să vorbească peste ani de jertfa lor generațiilor de astăzi și de mâine.

FRAGMENTS FROM THE HISTORY OF THE FIRST WORLD WAR: THE ARREST AND DEPORTATION OF THE ROMANIAN PRIESTHOOD FROM TRANSYLVANIA

This study presents a less known chapter from the history of the First World War in the Romanian, Hungarian and implicit, to the European landscape: the arrest, incarceration and deportation of a significant part of the Orthodox and Greek-catholic Romanian priests from Transylvania by the Hungarian authorities to Western Hungary, near the town of Sopron. After the Romanian Kingdom entered the First World War on the side of the Triple Entente in 15/28 august 1916 and the Romanian army started its campaign in Transylvania, the Hungarian government under the pretext of "non-patriotic" attitudes and accusations of "betrayal", "espionage and sympathy for Romania" of Romanian elite

from Transylvania ordered a repression against Romanian priests, teachers, lawyers and journalists, state measures that intended to chase away the leaders of the communities. The author presents the following statistics: 411 priests were imprisoned in different towns like Cluj, Târgu Mureș, Timișoara, Arad, Oradea and Szeged, 218 priests and 17 priest's wives and priest's children were deported in Western Hungary, 10 priests died during the arrest and deportation, which means that one of four Romanian Orthodox priests suffered under these measures.

Keywords: The Great War, Romania, Austro-Hungary, the Romanian clergy from Transylvania and Banat, repressive measures

NOTE

1 Centrul de Studii Transilvane al Academiei Române, filiala Cluj.

2 Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*. Ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian Groza și Mircea-Gheorghe Abrudan, Ed. Argonaut/Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj-Napoca/Deva, 2015, p. 39.

3 Idem, „Carmen saeculare. Preoțimea română din Ardeal în slujba idealului național”, în *Ibidem*, p. 169.

4 Despre viața și activitatea sa vezi: Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Luliu-Marius Morariu (coord), *Sebastian Stanca (1878-1947). Un cleric cărturar din Sebeșul de altădată*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2016; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 605-606.

5 Despre conflagrație vezi: Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)*, Ed. Corint Educațional, București, 2014; Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Ed. Humanitas, București, 2014; Jay Winter (coordonator), *The Cambridge History of the First World War*, volum I-III, Cambridge University Press, Cambridge,

2014; Gerhard Hirschfeld, Gerd Krumeich, Irina Renz (Hg.), *Enzyklopädie Erster Weltkrieg*, Erneut actualizate und erweiterte Studienausgabe, Paderborn, Ferdinand Schöningh, 2014.

6 Despre participarea României în război vezi: Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, traducere din limba engleză Dan Criste, Meteor Publishing, București, 2014.

7 Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 179-209.

8 Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000, volum III, Tom I. Biserică. Națiune Cultură*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, pp. 565-569; Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania. Familie, moralitate și raporturi de gen*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 33-51; Mihai-Octavian Groza, „Din istoria mai puțin cunoscută a Marelui Război. Instituirea graniței culturale, arestarea, încarcerarea și deportarea preoților români transilvăneni în Ungaria (1916-1918)”, în *Astra Salvensis*, an III, nr. 6, 2015, pp. 43-61; Mircea-Gheorghe Abrudan, „Sebastian Stanca: memorialist al Primului Război Mondial”, în Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Luliu-Marius Morariu (coord), *Sebastian Stanca (1878-1947). Un cleric cărturar din Sebeșul de altădată*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, pp. 93-135; Mihai-Octavian Groza, Diana-Maria Dăian, „Displacements of Populations in the Years of the Great War. The Arrest, the Incarceration and the Deportation of the Romanian Transylvanian Priests in the West Hungary (1916-1918)”, în Robert Mieczkowski (coord), *Miedzy Geopolityką a Emigracją*, Ed. Armagraf, Varșovia, 2016, pp. 11-32.

9 Lucian Blaga, *Hronical și cântecul vârstelor*, ediție îngrijită de Dorli Blaga, Ed. Humanitas, București, 2012, p. 240. Despre Blaga ca memorialist vezi: Mihai-Octavian Groza, „Lucian Blaga: memorialist al Primului Război Mondial și al evenimentelor premergătoare Marii Uniri”, în *Tabor*, anul IX, nr. 10/octombrie 2015, pp. 72-80.

10 Antal Huszár, *A magyarországi románok. Bizalmas használatra. Munkatársak közreműködésével (Jelen műnek bármilyen formában való nyilvánosságára hozatalát illetőleg a szerzőjog fentartatik)*, Nyomatott a Magyar királyo

állami nyomdában, Budapest, 1907, XXIV + 953 p.). Cea mai amplă sinteză în limba română a acestei lucrări vezi la: Onisifor Ghibu, *Un plan secret al guvernului unguresc din 1907 privitor la maghiarizarea românilor din Transilvania – Un plan secret du gouvernement hongrois de 1907 concernant la magyarisation des Roumains de Transylvanie*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1940.

11 Citat după Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania*, p. 53.

12 N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria Vol. I până la mișcarea lui Horea (1784), Vol. II de la mișcarea lui Horea până astăzi (1915)*, ediție îngrijită și prefațată de I. Opreșan, Ed. Saeculum I.O., București, 2009.

13 N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, ediție critică de I. Opreșan, Ed. Saeculum I.O., București, 2007.

14 N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, ediție îngrijită și prefațată de I. Opreșan, Ed. Saeculum I.O., București, 2009.

15 N. Iorga, *Transilvania VIII. Ce pătimesc frații noștri*, ediție critică de I. Opreșan, Ed. Saeculum I.O., București, 2011; N. Iorga, *Transilvania IX. Ceasul pe care-l așteptam*, ediție critică de I. Opreșan, Ed. Saeculum I.O., București, 2011.

16 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, pp. 34-35.

17 Andreea Dăncilă Ineoan, „Sebastian Stanca și generația revistei «Lucefărul»”, în Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Luliu-Marius Morariu (coord), *Sebastian Stanca (1878-1947). Un cleric cărturar din Sebeșul de altădată*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, p. 90.

18 George Moldovan, *Fragmente din viața internaților zmulși dela vetrele lor de deregătoriile maghiare și duși prin lumi streine – după intrarea României în războiu 1916-1918*, Tipografia Libertatea, Orăștie, 1919, p. 4.

19 Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918*, ediția a II-a, București, 1972, pp. 464-465.

20 Albert Apponyi către Vasile Mangra, 6 iunie 1917, în Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania*, pp. 240-241.

21 Conform unei statistici realizate de Lazăr Triteanu, în anul 1919, fuseseră înglobate în această „zonă culturală” un număr de 236 de școli confesionale ortodoxe din Arhiepiscopia Transilvaniei. Cf. *Ibidem*, pp. 248-249.

22 Albert Apponyi către Vasile Mangra, Budapesta, 2 august 1917, în *Ibidem*, p. 242.

23 Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 467.

24 Eugen Suciuc către Vasile Mangra, Feldpost (Câmpul de război) 60, 30 septembrie 1916, în *Vasile Mangra. Corespondență*, volum II, ediție, studiu introductiv și note de Marius Eppel, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, pp. 367-368.

25 Liviu Brebeanu, *Pădurea spânzuraților*, Ed. Regis, București, 2007, passim.

26 Despre mișcarea națională a românilor transilvăneni în secolele XVIII-XIX vezi: David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, Ed. Enciclopedică, București, 2013; Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 și 1848*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986; Keith Hitchins, *Români*

1774-1866, ediția a II-a revăzută, traducere de George G. Potra și Lidia Răzdolescu, Ed.

Humanitas, București, 2004, pp. 246-334; Keith Hitchins, *Afirmarea națiunii: Mișcarea națională românească din Transilvania 1860-1914*, traducere de Sorana Georgescu-Gorjan, Ed.

Enciclopedică, București, 2000; Adrian Ignat, *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, Ed. Universitară, București, 2011, pp. 49-186.

27 George Moldovan, *Fragmente din viața internaților*, 75 p.

28 Septimiu Popa, *Temnițele Clujului. Din însemnările unui popa românesc*, Institutul de literatură și tipografie Minerva S.A., Cluj, 1937, 96 p.

29 Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii*, pp. 39-167.

30 *Ibidem*, pp. 45-46.

31 *Ibidem*, p. 47.

32 *Ibidem*, p. 52.

33 *Ibidem*, p. 53.

34 *Ibidem*, pp. 54-55.

35 *Ibidem*, p. 57.

36 *Ibidem*.

37 *Ibidem*, p. 58.

38 *Ibidem*, p. 57.

39 *Ibidem*, p. 58.

40 *Ibidem*, p. 64.

41 *Ibidem*, p. 65.

42 *Ibidem*.

43 *Ibidem*, p. 68.

44 *Ibidem*, pp. 68-69.

45 *Ibidem*, pp. 65-67.

46 *Ibidem*, p. 69.

47 A se vedea: Elie Dăianu, *Însemnări din închisoare și exil (1917-1918)*, volum I-II, ediție îngrijită de Valentin Orga, Maria Aldea, Cosmin Budeancă, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2002-2003.

48 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, p. 41.

49 Teodor V. Păcățian, *Jertfele românilor din Ardeal, Bănat, Crișana, Sătmar și Maramurăș, aduse în războiul mondial din anii 1914-1918*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1923, Anexa A, p. 25.

50 Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania*, p. 45.

51 Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914-1918*, Cernăuți, 1923, pp. 44-166; Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 468.

52 Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 468.

53 Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii*, p. 171.

54 Despre istoria și organizarea acestei mitropolii vezi: Nicolae Popea, *Vechia Metropolia ortodoxa romana a Transilvaniei, suprimarea și restaurarea ei*, Sabinu, tiparul tipografiei lui S. Filtsch (W. Krafft), 1870; Ilarion Pușcariu, *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania. Studiu istoric despre reînființarea metropoliei. Dimpreună cu o colecțiune de acte*, Sibiu, Tiparul

Tipografiei Archiepiscopale, 1900; Onisifor Ghibu, *Viața și organizarea bisericească și școlară din Transilvania și Ungaria*, București, Institutul de arte grafice „Nicolae Stoilă”, 1915; Remus Roșca, *Monografia mitropoliei ortodoxe române a Ardealului începând de la repausarea arhiepiscopului mitropolit Andreiu baron de Șaguna până astăzi. Contribuții istorice*, Sibiu, 1937.

55 *Protocolul Sinodului ordinar al Arhidiecezei gr. orientale române din Transilvania ținut în anul 1916*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, p. 74.

56 Despre această instituție de învățământ teologic ortodox din Transilvania vezi: Eusebiu R. Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologico-pedagogic „Andreian” al Arhidiecezei gr. or. române din Transilvania*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1911; Mircea Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu 1786-2016*, ediția a 2-a adăugită, Ed. Andreiana, Sibiu, 2016.

57 Romulus Căndea, „Biserica ardeleană în anii 1916-1918”, în *Candela. Revistă teologică și bisericească*, an XXXVII, nr. 10-11, Cernăuți, 1926, pp. 244-253.

58 *Ibidem*, pp. 246-247. Detalii despre organizarea eparhiei ortodoxe a Transilvaniei în perioada anilor 1761-1918 a se vedea: Mircea-Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire. Evoluție istorică și relații confesionale*, Ed. Andreiana/Presa Universitară Clujeană, Sibiu/Cluj-Napoca, 2015, pp. 454-508.

59 Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului. Chipuri, fapte suferinți și pilde pentru viitor*, volum I, Tipografia „Vremea”, București, 1940.

60 *Idem*, *Preoțimea română și întregirea neamului. Temnițe și lagăre*, volum II, Tipografia „Vremea”, București, 1940.

61 *Ibidem*, p. 357.

62 Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania*, pp. 179-199, 260-282.

63 N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, p. 27.

PĂRINTELE CONSTANTIN POPESCU DIN CONSTANȚA, CĂPITAN ȘI EROU AL RĂZBOIULUI PENTRU REÎNȚREGIREA NEAMULUI ȘI MARTIR AL ÎNCHISĂRIILOR COMUNISTE

***Asistent univ.
Dr. protos.
Maxim VLAD***

Azi se cunosc multe nume de deținuți politic care au suferit sau au murit în închisorile și lagărele comuniste din România. După anul 1989 au început să apară biografii, să fie cercetate arhivele, să fie consemnate mărturiile, să se întocmească liste cu numele celor care au suferit sau au murit în aceste lagăre. Cu toate acestea sunt încă mulți alți morți ale căror nume nu se vor cunoaște niciodată.

Așa putea să se întâmple și în cazul preotului Constantin Popescu, întemeietorul parohiei „Sfântul Andrei” - Palas din orașul Constanța, care deși a murit în anul 1953 într-una din temnițele comuniste, numele lui nu apare consemnat în nicio scriere despre foștii deținuți.

Schiță biografică

Preotul Constantin Popescu s-a născut pe 24 ianuarie 1886, în comuna Bordușelu, jud. Ialomița, din părinții Ion și Bălașa. Pe 2 septembrie 1909 se căsătorește cu Ana Petrescu, fiică de preot, cu care are 4 copii: Elisabeta, Elvira, Tatiana și Elena. A fost hirotonit preot în ziua de 12 noiembrie 1909, pe seama parohiei Vlădeni, jud. Ialomița, unde a slujit până la 1 septembrie 1916, când a fost mobilizat pe front. Ca urmare a actelor de eroism a fost avansat la gradul de căpitan² iar în urma unor răni primite este lăsat la vatră și se reîntoarce pe 15 iulie 1918 la parohia de unde plecase. De la 1 august 1921 se transferă în orașul Constanța, unde ridică o biserică cu hramul Sf. Ap. Andrei în cartierul Palas. În anul 1923 a fost ridicat la rangul de iconom-stavrofor. A absolvit Seminarul Teologic din Cernăuți, Facultatea de Teologie din București în anul 1916 și Facultatea de Filosofie și Litere din București, specializarea Istorie, în anul 1929. Între 1933 și 1934 a fost protopopul județului Constanța. În anul 1949 a ieșit la pensie, dar a continuat să slujească în această biserică până în anul 1952, când a fost arestat și închis pe 15 august 1952 în lagărul de la Midia. A murit pe 16 octombrie 1952, după cum atestă un certificat de deces eliberat în 1960, certificat contestat de familia preotului Constantin.

Pe frontul Primului Război Mondial

A fost mobilizat în data de 1 septembrie 1916 la Ambulanța Diviziei a 4-a³, la acea vreme fiind preot la parohia Vlădeni, Ialomița. Apoi a deservit Divizia a 13-a, Brigada 13 Artilerie. După război, pe data de 15 iulie 1918 s-a reîntors la aceeași parohie⁴, iar începând cu 1 noiembrie 1921 a fost transferat la parohia din Analdachioi, biserica „Sf. Andrei” (Palas, Constanța).

A fost deosebit de apreciat de camarazii și superiorii săi: „De la Regimentul 2 Vânători, și-a îndeplinit serviciul religios. Preot cu o vastă cultură generală și de specialitate și-a îndeplinit misiunea alături de soldați, urmându-și regimentul și în Basarabia” (Colonel Constantinescu)⁵.

Privațiunile și lipsurile de tot felul suportate de familia părintelui sunt redată într-o scrisoare a soției părintelui Constantin Popescu, către Ministrul de Război, prin care solicita informații despre soțul ei, mobilizat la Ambulanța Diviziei I Infanterie și un ajutor financiar⁶.

„Onor Domn Ministru de Război, Iași Domnule Ministru,

Inviaza turco-bulgară, cu barbariile ei, m-a silit să-mi părăsesc locuința din comuna Vlădeni, jud. Ialomița, pentru a-mi salva viața și cinstea.

Într-o pribegie de două luni, care a tras adânci brazde de durere în sufletul meu și al copilașilor, am consumat toate resursele materiale adunate de economiile noastre. Acum, împreună cu cei doi copilași, sunt completamente lipsită de existența zilnică. Soțul meu, preotul Constantin Popescu, este mobilizat la Ambulanța Diviziei a 4-a. Orice încercare de a mă pune în contact cu el mi-a fost imposibilă. D-l maior de la biroul de informații din Comandamentul Bacău a refuzat să dea informații cumnatului meu despre locul ambulanței diviziei.

Doamne, ce de sacrificii și privațiuni îndurăm și ni se cer fără ca în schimb să avem dreptul de a ști soțul de soție și copii!!

Implor mărinimia Domniei Voastre, domnule ministru, ca sau să binevoiți a dispune să mi se dea și mie jumătate din salariul soțului meu pentru existența zilnică, sau să binevoiți a ordona un mijloc de comunicație cu soțul

Preotul Constantin Popescu

meu pentru ca dânsul să-mi procure existența necesară. Primiți vă rog, domnule ministru, asigurarea celei mai adânci recunoștințe.

*Aneta Preot Constantin Popescu,
refugiată cu locuința la G. Serban – Letea*

Noua - Bacău

26 ianuarie 1917

Nr. 22170 – 4 februarie 1917”.

De asemenea raportul parintelui, de la Ambulanța Diviziei 4 Infanterie prin care aduce la cunoștință Protoiereului preoților de armată greutățile materiale cu care se confruntă este de asemenea edificator cu privire la consecințele războiului asupra slăbirii calității vieții⁷.

„Prea Cucernice Părinte,

Se împlinește o lună de zile de când prin ordinul Prea Cucerniciei Voastre, telegrafic, sunt mobilizat ca preot militar – să spun – pe frontul de nord. Prin lege – așa știu și așa mi-ați și spus verbal – că preotul se bucură de toate drepturile unui locotenent, în timp de campanie. Deci, pe lângă salariul respectiv, să primesc și prima de echipare. Cum însă, în privința salariului întâmpin dificultăți de a-l primi din cauza unor certificate, ar fi de drept să mi se dea prima de echipare ca să pot trăi. Pentru acest lucru am făcut un raport către Divizia a IV-a, la care îmi și răspunde că, pentru a se da prima de echipare la preoți, trebuie să se

decidă ulterior. Drept să va spun, am rămas trăsnet de așa răspuns: 1. Pentru că preoții ce fac parte din această divizie, până acum, au primit prima lor de echipare; 2. Știu că era o măsură că preoții vor lua prima de echipare în momentul ce se va declara mobilizarea.

În fața neajunsurilor ce întâmpin pe front, precum și în fața neajunsurilor ce întâmpină familia mea, n-ați putea Prea Cucernicia Voastră a interveni pentru a mi se da drepturile mele cuvenite? Până acum toate nevoile mele și ale familiei mele le-am împlinit cu produsul muncii mele, încă de când eram nemobilizat. Acum ce să fac și cu ce să trăiesc, decât de aici de unde muncesc?

În privința salariului, iarăși întâmpin dificultăți. Nu mi se dă adevăratul salariu, după cum se dă la alți preoți. Primesc în mână, absolut, 424,28 lei și eu – după câte s-a făcut socoteală – nu primesc peste 350 lei.

Acum, că mi-o da mai puțin și oricând, nu mă importă, căci cu timpul mi se va recunoaște dreptul și-mi va restitui – să zic și eu – ulterior. Aș vrea ca să mi se dea prima de echipare, din care, până la plățirea salariului, să pot trăi eu și familia mea. Știu bine destinația primei, însă cele necesare mi le-am procurat pe banii mei.

Faceți, vă rog, Prea Cucernice Părinte, intervenirea necesară pe lângă Divizia a IV-a, pentru prima de echipare și, dacă vreți, și pentru salariul cu care este retribuit un locotenent, pe timp de mobilizare, fără să-mi scadă ceva.

Cât privește de activitatea mea de preot la o ambulanță divizionară, cred că știți care este. Nu mai vorbesc de pericolele la care am fost expus timp de peste 10 zile de retragere: cât pe aci să fim decimați sau luați prizonieri.

În lipsă de timp, scurtez și vă voi povesti multe verbal sau în scris, după încetarea războiului.

Vă sărut mâna cu tot respectul,

Preot Constantin Popescu-Vlădeni.

Ambulanță Diviziei a IV-a

4.X.1916, Băicoi".

A. M. R., fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar 2, f. 37°.

Repere din activitatea pastoral-misionară ca preot în Constanța

Prin adresa nr. 32250/21 iunie 1923, Ministerul Cultelor și Artelor informa Episcopia Constanței că preotul Constantin Popescu de la parohia „Sf. Andrei” Palas-Gară era numit, prin Înaltul Decret Regal 3179/18 iunie 1923, revizor eparhial⁹. S-a implicat personal în ridicarea Bisericii Sf. Ap. Andrei din Constanța, prima Biserică din Dobrogea alipită la

România care a purtat acest hram. Acest lucru nu este întâmplător deoarece Părintele Constantin avea o mare evlavie la Ap. Andrei după cum mărturisește în jurnalul său soția acestuia Aneta Popescu: „Ce repede trece timpul! El își urmează cursul, fără să ție seama de frământările noastre. Săptămâna asta a fost Sf. Andrei (30 noiembrie), cel întâi chemat. Costică a dat acest hram bisericii, fiind de el înființată. Apostolul Andrei, unul dintre apostolii Mântuitorului, pe care El i-a trimis în toate părțile lumii, a trecut și a propăvăduit, semănând credința și pe aici, pe meleagurile noastre. Costică caută să-și facă enoriașii să înțeleagă și să-l sărbătorească pe Sf. Andrei, ca fiind unul care merită onoarea aceasta, fiindcă a venit pe aici. Numai că enoriașii lui au capul cusut cu ață tare și greu se desfac aceste cusături. Mulți sunt chemați, dar puțini înțeleg! El însă nu cedează. An de an le spune și le explică, cu multe zile înainte despre Sf. Andrei, ca să se obișnuiască să vină în număr cât mai mare la biserică. Le face liturghie frumoasă și ei vin, nu însă în număr mare.

Eu însă, sfințesc cu toată dragostea și voioșia această zi a Sf. Andrei, din două motive: fiindcă trăiesc pe acest pământ, pe care l-a bătătorit el și pentru că este ziua de nume a bunului și înțeleptului meu părinte. În dragostea și iubirea, ce noi, toți copiii, am avut pentru părinții noștri, mi se pare că și tatăl meu a fost chemat. Deși nu întâiu, a fost în adevăr apostol al Domnului și a avut chemare¹⁰”.

Cu siguranță Părintele era conștient de istoria întrucâtva uitată de români, a evanghelizării Dobrogei de Primul Apostol chemat de Mântuitorul Hristos la Apostolat. De altfel, alături de Părintele Constantin Lembrău, de teologul, istoricul și omul politic Jean Dinu, Părintele Constantin Popescu a redescoperit, revalorizat și revitalizat cultul Apostolului Andrei pe meleagurile dobrogene creștinate de acesta în urmă cu două mii de ani. Este printre pușinii slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, din perioada interbelică care a contribuit la conștientizarea, recuperarea și răspândirea cultului Sf. Ap. Andrei, atunci când acestea i s-a recunoscut Autocefalia și când ulterior, după Marea Unire de la 1918, a fost înălțată la rang de Patriarhie.

Părintele Constantin Popescu devine și primul redactor șef al revistei Episcopiei Constanța, „Tomis” (a apărut în perioada 15 aprilie 1924-iunie 1948). În al doilea an de apariție a revistei eparhiale, pe care o coordona încă de la primul număr, preotului Constantin Popescu i se reproșa de către „mulți dintre preoți și chiar din cei mai apropiați de sufletul meu”, precum nota sfinția sa, că este salariat al revistei, fapt neadevărat. Lucrul în ogorul Domnului era benevol, subliniind că: „nu primesc nici o centimă. Nu m-am gândit nici nu mă gândesc să primesc, atât cât mi se încredințează această povară de Sf. Episcopie¹¹”. Mai mult, drumurile la

tipografia din București nu îi erau decontate, iar o mare parte din timpul său îl dedica publicației, care-și avea sediul în Palas. În anul 1927 părințele reprezenta eparhia Tomisului la Congresul național, fiind ales în data de 22 mai, de către Adunarea Eparhială¹².

La sfârșitul anului 1924 a publicat lucrarea „Preotul misionar”¹³ iar în ziua de 24 ianuarie 1925 a conferențiat „în fața profesorilor, publicului și a elevilor liceului din Constanța”¹⁴.

A colaborat cu ziare locale precum „România dela Mare” și „Dobrogea Jună”. În anul 1936, Gh. Stețcu îi rezerva o cronică în deschiderea ediției a „Dobrogei June” din 16 ianuarie, în care, încă de la început, acesta mărturisește apreciativ la adresa Parintelui Popescu că: „mă simt foarte slab în argumente pentru a putea să-mi exprim toată admirația pentru opera creștinească și românească ce desfășurați în parohie și prin presă”¹⁵, după care face o recenzie a articolului „Prin Case” publicat de pr. C. Popescu în „România dela Mare”, material de mare actualitate și astăzi, tema acestuia fiind problemele celor două clase sociale a săracilor și a bogaților, precum și modalitatea pastorală de abordare.

Din anul 1941 încep să apară editoriale semnate de sfinția sa în „Dobrogea Jună”. Condeiul format de-a lungul timpului face ca scriitura să fie una lină, ușor de citit, pertinentă. Primul articol identificat se intitulează „Un mare binefăcător: **D-I. Constantin Predescu**”¹⁶ în care este vorba despre un creștin modest din punct de vedere financiar, dar cu mare dragoste de Dumnezeu, ce a donat pentru ridicarea bisericii din Palas suma de 1.000 de lei. Alături de acesta a publicat și alte medalioane între care demn de amintit este acela dedicat

„**Mamei Iordana**”, o bătrână care a trăit 111 ani foarte apropiată de Biserică și de păstorul ei¹⁷.

În ceea ce privește propunerea arhimandritului Chesarie Păunescu pentru scaunul eparhial de Constanța se pare că preotul Constantin Popescu¹⁸ a avut un cuvânt greu de spus, așa cum reiese din articolul semnat de sfinția sa, „*Noul nostru Episcop: Chesarie Păunescu*”, în care îi face o scurtă prezentare noului ierarh¹⁹.

O serie de articole intitulate generic „Duminica” tratează diferite teme: fie despre viața lui Zaheu Vameșul²⁰, fie despre Constantin Sarry care a ținut vie gazeta, cu toate dificultățile apărute de-a lungul timpului, vreme de 40 de ani²¹, sau despre vremurile de restriște, pline de suferință ale războiului și despre postul mare care abia începea. Preotul regreta că odată cu intrarea în post, lumea începea să se dedea mai mult băuturii și altor patimi, în loc să pună început bun vieții creștine²². Un alt subiect abordat în această serie, încercările misionare ale celor care „*nu-l văd pe Dumnezeu sau îl văd de departe*”²³. Alte teme tratate: Sfintele Paști²⁴, morală²⁵, antipatiile și animozitățile dintre preoți și dificultatea noului ierarh de a se încrede în vorbele preoților²⁶, necesitatea unui dialog sincer între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană²⁷, purtarea de grijă a lui Dumnezeu în caz de primejdii²⁸, rolul preotului în timp de război²⁹, delăsarea în îngrijirea sufletului și importanța acordată trupului³⁰, recenzia cărții „Spiritualitatea românească” (I. Zamfirescu)³¹. Foarte multe articole publică și în revista eparhială „Tomis” pe care o și conduce încă de la primul număr. A predat la Seminarul Teologic Sf. Impărați Constantin și Elena din Constanța

iar timp de mai mulți ani a fost profesor de religie și istorie la Liceul Mircea cel Bătrân din Constanța. Alături de C. Mureșan a înființat biblioteca populară „Cartea sub icoană”, „răspândind și dăruind, cu totul gratuit, cărți religioase, celor merituoși”.

A făcut parte din Comitetul de realizare a monumentului „Mihai Eminescu”, sfințit la 15 august 1934, de ziua Marinei. Doi ani a predat limba română la liceul de fete din Constanța (Liceul Mihai Eminescu).

Este demnă de remarcat dăruirea cu care slujea Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie chiar și în cele mai dificile și riscante situații. Preoteasa Aneta Popescu descrie Liturghia oficiată de Părintele Constantin în ziua bombardării Constanței de către aviația rusă: „*Duminică, 11 iunie 1944, la ora 8 dimineața, am auzit alarma prevestitoare. Ne cam obișnuisem însă și nu prea-i mai dam atenție. Când soseau la graniță, se comunica la radio, direcția în care o apucau. Nu știu cum se făcea, dar ocoleau Constanța. Trecuseră vreo trei sferturi de oră și nu se auzea nimic. Voiam să așez ceva la foc și mă îmbrăcam să mă duc la biserică. Deodată, se auzi un zbâmbâit îngrozitor, iar dinspre vest, se vedeau avioane albe și lucioase, ca niște păsări veninoase, înaintând spre Constanța. Am luat pe Dănuț în brațe și am fugit cu el, în adăpost. Imediat, adăpostul s-a umplut de lume, care venea îngrozită. Începuse ploaia de bombe.*

Aveam aceeași senzație, ca atunci, când C.F.R.-iștii descărcau vagoanele cu piatră. Cum șiroiau pietrele printre coamele furcilor de fier cu care descărcau, așa șiroiau bombele din avioane. Au dat peste 600 bombe, numai aici, deasupra atelierului și societăților. S-au

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

învârtit pe deasupra noastră, dar țintele lor, atelierul C.F.R. și depozitul de la hipodrom, n-au fost lovite. Au făcut însă destul dezastru, căci au lovit un colț din cartierul Brătianu, distrugând locuințe și făcând multe victime omenești. Costică era cu Lilica în biserică, iar biserica era plină de lume. El le-a spus: „Care vă temeți, fugiți la adăpost, că sunt destule în jurul bisericii”. Nimeni n-a voit să iasă și au spus: „Stăm cu Sfinția ta, aici, părinte! Ce o vrea Dumnezeu!” Atunci el, cu toată lumea în genunchi, a întrerupt slujba, care era aproape de Evanghelie și cu toții cântau „Cu noi este Dumnezeu!” Enoriașii noștri spun, că de aceea nu a căzut nicio bombă, fiindcă a stat părintele cu ei în biserică. Curios, de altfel, pe lângă grădina noastră au căzut vreo 90 bombe, dar ne-a apărut Dumnezeu. Invazia a durat vreo 20-30 minute. După ce au plecat, lumea a început să iasă din adăpost și să comenteze”³².

Martir al închisorilor comuniste

Fiind apurig contestatar al regimului comunist, în anul 1952 părintele Constantin a început să primească informații de la un fost elev că este urmărit de securitate și că s-ar putea să fie arestat. Fiind deja la pensie și după 40 de ani de preoție, părintele Constantin nu s-a speriat și se purta în parohie la fel ca și până atunci. Mai mult de atât într-o duminică în timpul slujbei, după ce a aflat că în biserică sunt persoane care îl urmăresc, la predică a zis: „Știu că în biserică sunt persoane de la Securitate. Ce aveți cu mine? Sunt aici îmbrăcat în haine de preot, dacă aveți îndrăzneala să mă luați, poftiți și luați-mă!” astfel, după o săptămână, în noaptea de 15 august 1952, a fost arestat de securitate. Din acel moment familia nu avea să îl mai vadă niciodată.

La scurt timp după arestarea lui, oamenii din parohia pe care a păstorit-o peste 30 de ani s-au adunat în fața sediului Securității din Constanța și au cerut eliberarea preotului Constantin. După mărturia fetei celei mici a preotului, Elena, este posibil ca și acest fapt să fi condus la agravarea situației tatălui său, fiind mutat la colonia de la Capul Midia, după cum avea să-i mărturisească mai târziu preotul Constantin Coadă, care l-a întâlnit acolo, în perioada în care a fost și el închis. Preotul Coadă, a povestit un episod în care preotul Popescu în timp ce era lângă gardul de la colonia Midia, a primit de la o femeie care trecea pe partea cealaltă de gard un ciorchine mare de strugure. Părintele s-a dus cu ciorchinele în baracă și a zis: „Fraților, uitați-vă ce am căpătat!”

și a stat cu ciorchinele în mână până când ceilalți deținuți au luat câte un bob de strugure, fără ca el să mai apuce să se servească.

Lată cutremurătoarea mărturie, consemnată în Jurnal, a mult încercatei soții care nu îndrăznea să strige nimănui durerea: „14 ianuarie 1953. Te țin ascuns, biet tovarăș, prin locurile cele mai mizerabile, nu-mai să nu te pierd și pe tine! Am încercat, în decursul acestor 5 luni, de când a plecat Costică, să mai îmi ușurez zbuciumul, vorbind cu tine. Nu mai pot. Nici eu nu mai am puterea de gândire și concentrare dinainte, poate din cauza vârstei sau a necazurilor și durerii...”

Primesc zece vești reci, una caldă, îmi vâjâie capul și nu știu ce să mai cred. De două zile, am auzit, că scumpul meu Costică e mort. Sunt disperată și de la copiii ăștia, nu am niciun sprijin moral. Eu nu pot da drumul durerii, lacrimilor și gândurilor mele așa cum mă năpădesc, căci văd că Lilica e într-o stare de plâns. Eu trebuie să mă stăpânesc față de ea, să o încurajez, că așa i-a fost destinul, că poate Dumnezeu vrea așa, încă mai este nevoie de martiri. Mă grăbesc să vin acasă, să mă satur de urlat și de revoltă, împotriva tuturor acelor care amărăsc lumea. Cum adică, să moară Costică, ca un câine flămând și înghețat și să fie aruncat la groapa comună, fără cel puțin să aibă la cap semnul, că acolo e un creștin și preot?! Să nu știi unde să te duci la o zi mare, cu un hârb de tămâie și să-i aprinzi o luminiță și lui la cap? Ei, asta întrece orice putere omenească! Dacă într-adevăr el e mort, sufletește și eu încetez de a mai fi! Simt, că am să fac umbră pământului degeaba și nu voi mai scrie nimic, cred”³³.

Certificatul de deces, eliberat de Penitenciarul Jilava în anul 1960, are trecută ca dată a morții ziua de 16 octombrie 1952, adică doar două luni de la arestare.

PRIEST CONSTANTIN POPESCU FROM CONSTANȚA, CAPTAIN AND HERO OF THE FIRST WORLD WAR AND MARTYR OF THE COMMUNIST PRISONS

The article is a portrait of priest Constantin Popescu who participated at the First World War and who served in a church in Constanța. Because he expressed his thoughts without any fear regarding the Communist regime, he was arrested and he died in prison.

Keywords: priest Constantin Popescu, First World War, Communist regime, prison, Constanța

NOTE

1 Universitatea „Ovidius” din Constanța.

2 Aneta C. Popescu, *Jurnalul meu prin două Războaie Mondiale*, Reflection Publishing, California, p. 47.

3 Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului (AAT), Dosar personal pr. Constantin Popescu, fila 16, adresa nr. 4402/18 iunie 1940 emisă de Episcopia Constanței prin care solicita Ministerului Apărării Naționale date referitoare la activitatea preotului Constantin Popescu, pentru completarea fișei de pensionare.

4 AAT, Dosar personal pr. Constantin Popescu, fila 19, adresa nr. 4402/18 iunie 1940 emisă de Episcopia Constanței prin care solicita Protoieriei I Călărași date referitoare la activitatea preotului Constantin Popescu, pentru completarea fișei de pensionare.

5 Gheorghe Nicolescu, N. Andrei, *Preoți în lupta pentru Marea Unire 1916-1919*, Ed. Europa Nova, 2000, p. 346.

6 Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, pp. 41-42.

7 Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, pp. 41-42.

8 A.A.T. caseta III (1924), dosar 10, fila 202. Tabloul preoților din jud. Constanța cuprinzând etatea și situația lor militară.

9 AAT, Caseta I, 1923, Dosar nr. 1, fila 7. Acesta era răspunsul primit din partea Ministerului la adresa nr. 23/4 iunie 1923, prin care PS. Ilarie îl recomanda pe preotul Constantin Popescu în funcția respectivă. - fila nr. 2.

10 Aneta Popescu, *op. cit.*, p. 102.

11 Pr. Const. Popescu, *Spre știința preoțimii* în „Tomis” (Constanța), an II, nr. 8, 15 noiembrie 1925, p. 176.

12 *** *Congresul bisericesc/Tablou de comisiunile alese prin remaniere de adunarea Eparhială a sf. Episcopii în adunarea ordinară de la 22 Maiu 1927* în „Tomis” (Constanța), an IV, nr. 9, septembrie 1927, p. 28.

13 *** *Informațiuni* în „Tomis” (Constanța), an II (1925), nr. 10, 15 ianuarie, p. 16.

14 *** *Informațiuni* în „Tomis” (Constanța), an II (1925), nr. 11, 15 februarie, p. 31.

15 Gh. Stețcu, *Pentru Prea Cucernicul Preot C. Popescu - Palas* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XXXI (1936), nr. 13, 16 ianuarie, p. 1.

16 Pr. Constantin Popescu, *Un mare binefăcător: D-I. Constantin Predescu* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XXXVII (1941), nr. 88, 15 iunie, p. 1.

17 Pr. Constantin Popescu, *Mama lordana*, în „Dobrogea Jună” (Constanța) An XL (1944), nr. 22, 16 martie, pp. 1 și 4.

18 C. D. Basarab, *Îndemnul Preotului Constantin*

Popescu în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 4, 27 ianuarie, pp. 1-3.

19 Pr. Constantin Popescu, *Noul nostru Episcop: Chezarie Păunescu* în „Dobrogea Jună” (Constanța) An XL (1944), nr. 2, 14 ianuarie, p. 1 (pp. 1-2).

20 Pr. Constantin Popescu, *Duminica*, în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1940), nr. 3, 23 ianuarie, p. 1.

21 Pr. Constantin Popescu, *Duminica (Dreptate și recunoștință)*, în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1940), nr. 8-9, 25 februarie, pp. 1-2.

22 Pr. Constantin Popescu, *Duminica* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 10, 3 martie, pp. 1 și 3. Pr. Const. Popescu, *Duminica* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 11, 10 martie, pp. 1-2. Pr. Constantin Popescu, *Duminica* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 15, 30 martie, p. 1.

23 Pr. Constantin Popescu, *Duminica* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 13-14, 23 martie, p. 2.

24 Pr. Constantin Popescu, *De Înviere...* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 17, 14 aprilie, p. 1.

25 Pr. Constantin Popescu, *Constatări și adevăr* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 21, 30 mai, p. 1.

26 Pr. C. Popescu, *Noi, preoții...* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 22, 10 iunie, pp. 1-2.

27 Pr. Const. Popescu, *În Anglia se mai poate auzi glasul Domnului?* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 23, 23 iunie, pp. 1-2.

28 Pr. Const. Popescu, *În fața primejdiei* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 24, 30 iunie, pp. 1-2. În articol e descris cum într-o zi de duminică, când oamenii erau la biserică în rugăciune, cădeau bombe asupra orașului Constanța. Pr. Const. Popescu, *Tot în fața primejdiei* în „Dobrogea Jună” (Constanța) An XL (1944), nr. 25, 13 iulie, pp. 1-2.

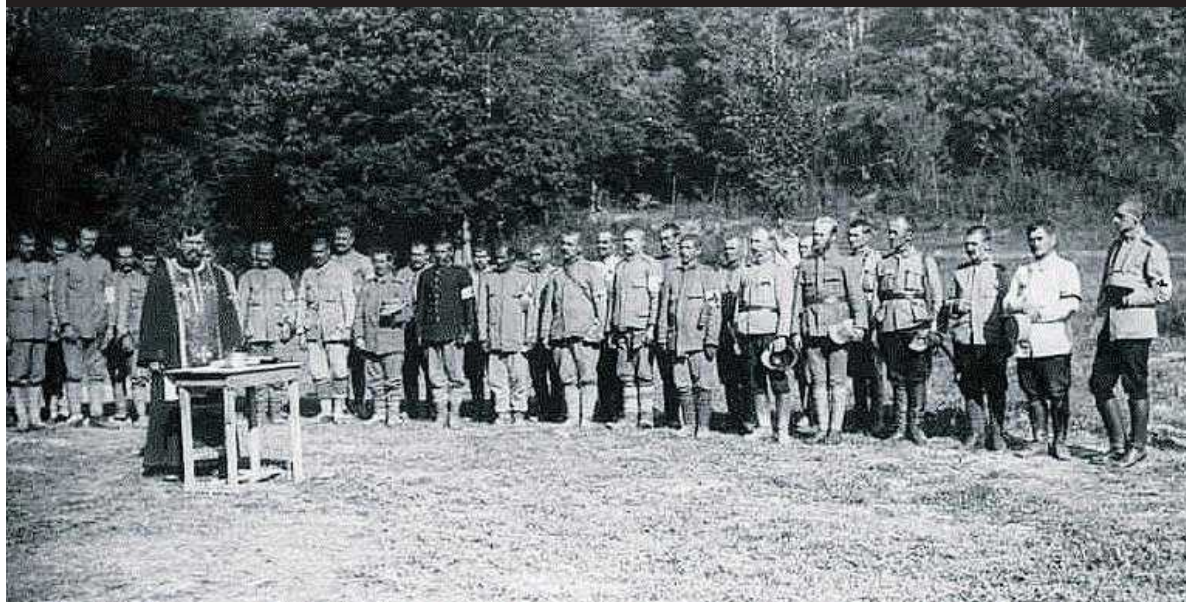
29 Pr. Const. Popescu, *O mare problemă pentru noi* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 27, 31 iulie, pp. 1-2.

30 Pr. Const. Popescu, *Ce ni-ar trebui?* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 28, 10 august, pp. 1-2.

31 Pr. Const. Popescu, *Cum trăesc unii și cum trăesc alții?!* în „Dobrogea Jună” (Constanța) an XL (1944), nr. 32, 20 septembrie, pp. 1, 4.

32 Aneta Popescu, *op. cit.*, p. 90.

33 Aneta Popescu, *op. cit.*, p.161.

MODEL DE VIAȚĂ ȘI SLUJIRE: PREOTUL CIVIL ȘI MILITAR IOAN GHEORGHE LUDU (1887-1952)

Introducere

**Dr. Ionela
ZAHARIA¹**

Este o zi de iarnă însorită în Klagenfurt, capitala land-ului Carintia, Austria. În mica bisericuță de pe Kreuzbergl (Muntele Crucii), preotul Viorel Visarion Ipati slujește cu smerenie și multă dăruire Sfânta Liturghie pentru mica, dar inimoasa, comunitatea română ortodoxă adusă pe aceste plaiuri de circumstanțele economice din România și Moldova postcomuniste. De la epocă la epocă, circumstanțele care îi determină pe oameni să își părăsească locurile natale, pentru o perioadă mai scurtă sau mai îndelungată de timp, variază. Și acum 100 de ani, în același oraș austriac, se afla o comunitate românească, ajunsă pe meleaguri îndepărtate la porunca de mobilizare generală a împăratului de la Viena, sub care se găseau românii din Transilvania, Banat și din Bucovina. Preotul care se îngrijea atunci de sufletele românilor din Klagenfurt era părintele Ioan Gheorghe Ludu², din comuna Prejmer, aflată în județul Brașov, la granița cu județul Covasna.

Mobilizarea generală declanșată de declarația de război a Austro-Ungariei către Serbia în 1914 și apoi extinderea conflictului la nivel mondial, a fost responsabilă pentru dislocarea temporară a aproape 800.000 de români, cetățeni ai Dublei Monarhii. În funcție de evenimentele cheie care au influențat evoluția conflictului - precum intrarea în război a Italiei în mai 1915 - cei mobilizați au fost transferați de pe un front pe altul, la sute de kilometri depărtare de locurile natale. În orașele din apropierea fronturilor, unde așteptau fie ordine, fie erau internați din cauza rănilor sau bolilor, soldații au format mici comunități românești care au luat contact direct cu imperiul bătrânului împărat Franz Josef, cu oamenii, cu locuri și culturi care le-au influențat, fără

doar și poate, percepția față de lume și viață. Această influență se poate observa în schimbările petrecute în societatea românească, rurală și urbană, în perioada interbelică.

Articolul de față își propune să urmărească viața și activitatea preotului Ioan Ludu, ajuns *Feldkurat* după declanșarea Marelui Război și să identifice influențele lăsate de conflagrația mondială în viața și activitatea sa religioasă, socială, culturală și filantropică, și astfel să demonstreze și ilustreze efectele pe termen lung ale Marelui Război.

În vremuri de pace

Ioan Ghe. Ludu s-a născut la 5 iunie 1887 în comuna Prejmer. Părinții săi, Maria născută Frateș, și George Ludu, care a fost preot și învățător la școala confesională din sat, aflată în imediata apropiere a bisericii, s-au îngrijit să îi ofere o educație în sânul comunității românești din localitatea locuită preponderent de șași la acea vreme. După terminarea claselor primare la școala confesională ortodoxă din sat au urmat cursurile liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, un loc de erudiție, pe băncile căruia au studiat numeroșii preoți români ai generației Marelui Război. Printre colegii lui de generație s-au numărat Veniamin (Virgil) Nistor, cu care a avut o relație strânsă de prietenie. În iunie 1905, după ce și-a obținut bacalaureatul, tânărul Ioan Ludu a decis să calce pe urmele tatălui său și să urmeze o carieră preoțească, fapt pentru care, în același an, s-a înscris la Institutului Teologic „Andrei Șaguna” din Sibiu. Trei ani mai târziu, în iunie 1908, și-a obținut calificarea de preot, iar în septembrie 1909 a dobândit-o și pe cea de

învățător. Aproape o lună mai târziu, pe 24 octombrie 1909 s-a căsătorit cu Melania Pop, fiica preotului Virgil Pop și a Eugeniei (n. Comănicu) din Cristian, jud. Brașov, și a fost numit preot capelan în parohia tatălui său. O scurtă perioadă, din 1908 și până în 1910 și apoi la finele Marelui Război în 1918-1919, tânărul preot a ocupat și funcția de învățător și învățător suplinitor la școala confesională ortodoxă din Prejmer³.

În lipsa unui jurnal sau a memoriilor, detalii despre viața tânărului Ioan Ludu sunt puține. Un fapt este cert, interesele tânărului preot nu s-au mărginit doar la activități școlare sau clericale. Încă din această perioadă, el a început să își arate interesul față de compoziția literară și cea istorică. În 1908 expune într-o conferință la Casa Națională din Brașov, o lucrare despre opera lui Mihail Sadoveanu, care a rămas însă nepublicată. Această înclinație se va dezvolta în special după terminarea Marelui Război.

Preot militar în spitalele de pe diferite fronturi 1914-1918

Asasinarea principelui moștenitor al tronului Austro-Ungariei și a soției acestuia la finele lui august 1914 a însemnat, involuntar, începutul unui proces de transformare a lumii din diferite puncte de vedere: politic, social, cultural etc. Aceste transformări au afectat fiecare persoană atât în mod particular, cât și ca membru al societății. În ceea ce îl privește pe părintele Ioan Ludu, conform *Protocolului de Esibite al parohiei Prejmer*, vol. IX, în 27 iunie 1914, a fost mobilizat ca preot militar pentru *honvezime*, armata regală maghiară⁴.

Ca preot militar pentru k.u. Honvédség,

părintele Ludu nu se deosebea de preoții militari mobilizați pentru armata comună, după cum indică un prim regulament organic care reglementa asistența religioasă acordată personalului militar din gărzile naționale, apărut în 1876. În cuprinsul regulamentului se preciza faptul că preoții militari pentru Landwehr sau Honvédség urmau să fie numiți doar pe timp de război. În perioada în care erau consemnați ca și preoți militari pentru gărzile naționale, preoții erau remunerați ca și preoții militari de la armata comună aflați în clasa a 2-a. Pe timp de pace, personalul militar din aceste gărzi naționale rămânea în grija preoților locali⁵. Hotărârile privind asistența religioasă acordată armatelor Landwehr și Honvédség sau instrucția morală și religioasă din institutele de învățământ militar care țineau de cele două corpuri de armată erau stabilite în dezbaterile parlamentare de la Viena și Budapesta⁶.

Printre deosebirile dintre preoții militari de la armata comună și preoții militari de la armatele naționale trebuie subliniată subordonarea pe linie militară. Preoții care se îngrijeau de personalul gărzilor militare se aflau sub jurisdicția comandanților trupelor Landwehr/Honvédség și a ministerelor apărării. În materie de probleme religioase, ei se aflau, ca și preoții de la armata comună, în subordinea episcopilor de la care își primiseră jurisdicția⁷. În caz de mobilizare, preoții aceștia erau plasați, din punct de vedere religios, sub jurisdicția feldsuperiorilor și a prim preoților ortodocși și/sau greco-catolici aflați pe front⁸.

Conform datelor din Arhivele Militare de la Viena în primul an de război, părintele Ludu a funcționat ca preot militar la Armata a 3-a aus-

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

tro-ungară, pe lângă Spitalul Mobil de Rezervă Nr. 2/7. Numărul spitalului indică faptul că aparținea corpului de armată numărul VII, care corespundea districtului militar nr. VII, cu sediul la Timișoara. Aceste informații sunt foarte importante pentru a afla detalii legate de locurile în care a fost detașat preotul Ludu și personalul militar cu care a intrat în contact.

Ca și preot militar al armatei a 3-a, pe linie militară, părintele s-a aflat, la începutul conflagrației, sub comanda generalului de cavalerie Rudolf von Brudermann. Luptele grele din zona Lemberg-ului și pierderile de vieții omenești l-au determinat pe generalul von Brudermann ca în septembrie 1914 să își înainteze decizia de pensionare și să părăsească teatrul de operațiuni. Comanda armatei a 3-a a fost înmănată generalului de infanterie Svetozar Boroević, unul dintre pușinii generali sârbi ortodocși din armata austro-ungară. Până la finele războiului s-au mai aflat la comanda armatei a 3-a: Paul Suhallo von Brlog, Karl Tersztyánszky von Nádas, Hermann Kövess von Kövessháza, Karl von Kirchbach auf Lauterbach și Karl Křitek.

Cercetările istoricilor au scos la iveală faptul că, în primele două săptămâni din septembrie, trupele k.u.k. au înregistrat 400.000 morți, răniți și prizonieri de război⁹, iar până în iunie 1915 trupele de la corpul VII de armată au participat la unele dintre cele mai dificile și mai sângeroase lupte de pe frontul din Galiția și din Carpați, în încercarea de a opri înaintarea trupelor rusești spre nordul Ungariei. Trebuie să menționăm că violențele celor două armate nu s-au limitat doar la linia frontului. În octombrie 1914 spitalul de război amenajat în manăstirea din Chyrow (astăzi **Chyriw**, în Ucraina, la granița cu Polonia)¹⁰, aflată aproape de linia frontului în zona în care era detașată armata a 3-a, a fost lovită deseori de artileria rusă, asta deși regulamentele internaționale clasificau spitalele și punctele de prim ajutor ca spații neutre în care erau tratați răniții, indiferent de armata din care făceau parte. Spitalele de rezervă mobile, precum cel la care era detașat părintele Ludu, aveau posibilitatea de a prelua 200 de răniți și/sau grav bolnavi de la spitalele de pe câmpul de luptă¹¹.

Câteva fragmente de memorii, publicate de părintele Ludu în 1918 în *Gazeta Poporului*, de la Sibiu, foaie politico-culturală ce apărea duminică și era editată de Ștefan Popp, Silviu Dragomir, Nicolae Bălan și Ioan Broșu, redau succint situația pe front și ceva mai detaliat pe cea din sufletul preotului militar și al celor răniți.

Primul fragment de amintiri publicat a fost „Prin spitale”. Acesta debutează cu descrierea cu acuratețe a chinurilor prin care trec soldații răniți, din momentul în care ajungeau pe targă și până în primul spital: „să-l vezi cu corpul, hainele pline de sânge, purtat pe targă, dus de căruțe sanitare de munte, zdruncinat de orice pas al catârului printre bolovani. Jos, în primul spital, targa lui e desfăcută de pe caretă. Începe chinul. E desbrăcat, osul sfârâmat e pipăit, rana spălată, curățită, desinfectată și legată de mâini pricepute”¹².

Faptul că astfel de imagini făceau parte din viața de zi cu zi a frontului o demonstrează și mențiunea privind desfășurarea luptelor de pe frontul rusesc din primul an de război: „O amintire de acum mai trei ani... [...] Afară plouă, norii se lăsau grei, mohorâți, dușmănoși asupra ținutului frământat de lupte”¹³.

Ca și preot de spital, părintele Ludu avea o misiune foarte dificilă. Pe lângă ținerea Sfintei Liturghii, afectată și ea de situația luptelor, după aducerea răniților în spital, preotul trebuia să îi cerceteze pe muribunzi pentru a le oferi posibilitatea de a se spovedi și împărtăși. Apoi venea rândul celor care erau răniți. Era considerat a fi de datoria sa a ajuta personalul medical în vindecare rănilor sufletești, a traumelor psihice provocate de experiența în linia întâi, dominată de imaginile carnagiului provocat de noile tehnologii utilizate în luptă, de spaima provocată de rănile suferite:

„Poate glonțul, ori schija de granată a rămas undeva, în piept, în braț, în picior. Dar rănitul nu se mai gândește la nimic. Mort de oboseală, sfârșit de dureri, de umblat, cu sângele curgând, așipește pe targa sau patul lui. Ochii i se închid. Dar gemetele, fața strânsă, râsuflarea fierbinte de-i mai arată suferința. De multe ori nici odihna asta nu îi este dată. O operație sau o amputare (tăiere), această groază a tuturor răniților, se dovedește de neîncurajat: altcum e pierdut. Cu cruțare îl vestește doctorul. Atunci ochii i se împăienjenesc, tot sufletul i se tulbură, un geamăt sălbatic i se rupe din piept: «Nu, nu, mai bine să mor...» Dar doctorul e neînduplecat. Vorbele lui însă nu-l pot încredința, nu-l hotărăsc, toate sfaturile lui sunt degeaba. Românii noștri sunt cei mai îndărătnici, și rar se găsește câte unul să se lase înduplecat de rugămințile doctorului. «Să vie domnul Feldkurat!» Aceasta-i cea din urmă scăpare. Doctorul mă asigură, cu durere, că amputația (tăierea) nu e de încunjurat. Mai întreb, mai mă îndoiesc și eu, dar apoi

mă apropiu de rănit. Îl cunosc de undeva, de la spovedanie, de la vre-o liturghie unde mi-a ținut cădelnița, l-am văzut la locul de bandaj, ori pe targă, ori poate nu-l cunosc. Cum să știu începe, Doamne!"¹⁴.

Momentele în care trebuia să îi convingă pe răniți să se supună instrucțiunilor medicilor și astfel să accepte amputarea părții de corp distruse l-au marcat profund pe preotul Ludu dar l-au și învățat cum să pătrundă și mai adânc în sufletele celor aflați în suferință. Această incursiune în sufletul celui rănit însemna atingerea unor corzi sensibile, trezirea unor „icoane înrudite cu sufletul", parafrazându-l pe părinte. Aceste icoane erau: mama, soția, copiii, și casa/câmpul. „Nu-i spun de amputație. Îl întreb de casă, de părinți, nevastă, copii...Cu ochii închiși, printre dinții încleștați răspunde. Îi spun cuvinte de îmbărbătare. El tace...Îi povestesc apoi de mama, care și-așteaptă feciorul, de nevasta cari și-așteaptă soțul, de copiii cari întreabă într-una: «Tata când vine mamă?»"¹⁵.

Familia și casa/câmpul erau cele mai importante elemente din viața românului care trăia preponderent în lumea satului și care își câștiga pâinea, cea de toate zilele, cu munca fizică la câmp. De aceea, a suferi o amputație, care îi lăsa, în concepția lor, imobilizați și îi obliga să nu poată contribui prin munca fizică la bunăstarea familiei, era văzută ca un blestem: „Rănitul deschide ochii și o privire plină de dușmănie ațintește dureros asupra-mi. «Părinte, nu ți-e milă și păcat?... Ce-am s-ajung eu? Și ce-am fost odată...Blăstăm, nu viață!...»"¹⁶.

Ultima „icoană" la care apela părintele pentru a-l convinge pe rănit să accepte operația era moarte. Tocmai pentru că soldatul

român venea din lumea satului, însemna, de cele mai multe ori, că avea o legătură aparte cu Biserica, că nu își vedea viața în afară comuniunii cu tainele și ritualurile rânduie de aceasta: Taina Sfântului Botez, Taina Cununiei, Slujba înmormântării și toate cele aferente. Posibilitatea unei morți pe câmpul de luptă, fără o înmormântare după rânduiala Bisericii, fără un mormânt la care să se reculegă cei dragi, era astfel percepută ca un blestem mult mai mare. De ce? Pentru că înmormântarea creștinească și mormântul erau considerate o condiție *sine qua non* pentru mântuire și pentru liniștea sufletească a celui trecut la cele veșnice și mai ales a celor de acasă:

„...îi povestesc chinul celor ce așteaptă în zadar pe cei ce nu vor mai veni niciodată, pe cei de la cari nu vor auzi, nicicând vre-o veste. Undeva prin țări streine, prin vre-un colț de câmp, prin vre-un fund de vale, prin vre-un zghiab de munte rămas pe vecie. Nimeni nu va scrie acasă: «Să știți că pe Ion al Dumnevoastră l-am îngropat eri», și mama așteaptă și văduva așteaptă, și copiii întreabă într-una: tata când vine? Și el nu va mai veni în veci. Și mătăniîi bate mama, și în genunchi stă ceasuri nevasta, și copilașii se roagă și ei, și el nu vine. Și părul mamei încărunește și ani din viață și-ar da nevasta, să audă, să afle, să știricească, ce-i și cum? Și nu știu, și nu l-or mai vedea, și și-ar da tot ce au să-l mai vadă, și-ar da tot să-i vadă mormântul măcar, dar mama se va prăpădi plângând și nevasta, ce va începe ea, biet cap de femeie cu holdele în câmp, cu o casă de copii...Rănitul oftează, greu, oftează iar, de ți se rupe inima. Îi spui cum îi vor eși înainte, bucurându-se că-l văd,

cum îl vor griji, cum îi va sfătui și se va bucura de zilele lui. Sub pleoapele închise o lacrimă se furișează. Lacrimă fierbinte, arzătoare. Tot focul tinereții, tot dorul de a te simți întreg, sănătos, toată jelea de a nu mai fi om ca oamenii, zace în lacrima asta"¹⁷.

Acest ultim apel îi determina, în cele din urmă, pe cei răniți să se supună bisturiului care urma să le schimbe viața în mod ireversibil. Dar, cu toate că incursiunea în sufletul celui rănit se încheia cu un „succes", în sensul în care operația era acceptată și viața era salvată, astfel de conversații, pre și post operatorii, solicitau intens și sufletul preotului, care încerca să își disimuleze durerea din suflet și lacrimile din colțul ochilor: „Îmi vine să întru în pământ. Să m-ascund, să pot vărsa nevăzut lacrimile cari mă podidesc. Dar doctorul îmi face semn: mai iute! Îi spun acum că nu se poate fără amputație, că e voia Domnului, că Acesta nu-l va lăsa... mai știu eu ce i-am spus? [...] Stam la căpătâiul lui și așteptam. Îl las să plângă. Tac și îi respect (cinstesc durerea.) Într-un târziu, ridică încet plapoma, cu rușine parcă și se uită lung, cu o privire pe care n-am s-o uit nicicând, la ce i-a mai rămas. «Mai bine muream!» Oftează și închide ochii. Tăcut îi strâng mâna, negăsind cuvinte în acest minut."¹⁸

Eforturile de a salva sufletele și viețile celor răniți au fost remarcate și de superiori pe linie militară ai părintelui Ludu. La numai un an de la izbucnirea Marelui Război, pentru activitatea sa din spitalul militar, a fost decorat pe 2 august 1915 cu *geistliche Verdienstkreuz GVK 1* (Crucea proțească pentru merite militare, clasa a II-a).¹⁹

Intrarea Italiei în conflagrație, și mai apoi cea a României, au determinat autoritățile

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

austro-ungare să realizeze o serie de schimbări în privința trupelor. Din această cauză, în 1916 părintele a fost transferat pe frontul italian, în zona Tirolului de Sud - Carintia. O serie de fotografii de propagandă, accesibile pe site-ul Bibliotecii Naționale a Austriei (http://www.bildarchivaustria.at/Pages/Search/Result.aspx?p_ItemID=2&p_iCollectionID=15760977) arată că spitalul în care activa părintele a fost mutat de mai multe ori atât în Delach, cât și Mauthen, localități aflate la poalele munților Alpi. Imaginile cu transporturile de soldați răniți și cele cu camerele în care erau internați pentru recuperare sunt o dovadă în plus a suferinței provocată de Marele Război, suferință pe care preoții militari, indiferent unde au fost mobilizați, au încercat să o aline.

Anul 1917 a fost unul și mai dificil din punct de vedere personal. Pe 24 august a fost din nou transferat pe frontul rusesc, la Armata a 10-a, Divizia de infanterie nr. 34, unde a însoțit trupele pe front²⁰. Pe acest sector de front luptele au continuat și în Bucovina, unde după ofensiva Kerenski, în a doua jumătate a luni iulie 1917, a început contraofensiva austro-ungară pentru eliberarea acestei provincii și a Galiției de Est²¹. Apoi, la finele anului, pe 29 decembrie/11 ianuarie, a trecut la cele veșnice tatăl său, George Ludu, rămas acasă și ca prin minune nearestat de autorități. Pentru că parohia a rămas fără preot, în 4 ianuarie 1918, oficiul parohial aduce la cunoștința Consistoriului de la Sibiu decesul parohului Gheorghe Ludu și cere numirea în funcția rămasă vacantă a capelanului Ioan Ludu și intervenția pe lângă autoritățile militare pentru eliberarea acestuia de la „miliție”. La 29 ianuarie sosește și răspunsul de la oficiul protopopesc de la Brașov, care înștiințează oficiul parohial de decizia Consistoriului de a-l numi în funcția de paroh pe Ioan Ludu²².

Situația critică de pe front, datorată lipsei de hrană și a oboseții psihice acumulate, a făcut ca, exact în această perioadă, autoritățile austro-ungare să lanseze campania de propagandă împotriva inamicului și educație patriotică. Acestea aveau menirea să ridice moralul trupelor și să legitimizeze continuarea războiului. Datorită lipsei de personal calificat, autoritățile au decis să implice și clerul militar în această campanie, dat fiind faptul că preoții cunoșteau mai bine sufletul soldaților. Probabil din cauza nevoii de personal, conform celor confirmate de protocolul parohiei din Prejmer, abia în iulie 1918 Ioan Ludu a revenit în parohia sa, de unde a trimis Consistoriului, *Offen Befehl*-ul (ordinul) cu care a fost eliberat din armată²³.

Viața și activitatea de după Marele Război

După terminarea Marelui Război, părintele Ludu și-a continuat activitatea de preot civil cu o conștiințozitate și o implicare aparte, pe plan religios, cultural și social, și totodată demnă de urmat. În noiembrie 1918, ca și ceilalți preoții militari ai fostei Dublei Monarhii, el s-a alăturat Gărzilor Naționale și a participat la Marea Adunare de la Alba Iulia, pentru a susține desprinderea Transilvaniei de Austro-Ungaria și unirea ei cu Regatul Român.

A continuat apoi să se implice în politica locală, unde, începând din 1922, a activat ca membru al consiliului comunei Prejmer și în comisia de valorificare financiară a Consiliului Județean Brașov. Printre activitățile care l-au avut ca promotor trebuie menționate: înființarea Societății pentru ajutoare de înmormânare, a Cooperativei plugarului, prin care s-au achiziționat utilaje agricole, a corpului local de pompieri. Pe lângă acestea el a susținut Reuniunea femeilor din localitate și o serie de activități menite să ridice nivelul cultural: înființarea unui cor al femeilor, a fanfarei, a Societății Tineretului Adult Sfântu Gheorghe, a ASTRA Prejmer, a unui cerc pentru educație fizică și sport, a căminului cultural în care a organizat șezători populare, școli țărănești pentru bărbați și femei, cursuri de țesătorie, de menaj, echipă de teatru, cor și dansuri populare, conferințe, prelegeri. Aici se poate observa o posibilă influență a participării ca preot militar în timpul Marelui Război. Astfel de activități au fost utilizate de autoritățile austro-ungare, prin preoții militari, și pe fronturi, pentru a ridica moralul și nivelul cultural al soldaților²⁴.

Pe tărâm bisericesc el și-a continuat activitatea misionară. În 1925 a realizat o călătorie în Țara Sfântă. Experiența sa a împărtășit-o ulterior, în cadrul unor prezentări ținute la liceul Andrei Șaguna din Brașov. Începând cu anul 1928 a fost ales de către Adunarea Eparhială din Sibiu ca membru al Consistoriului Spiritual, iar opt ani mai târziu, în 1936, a devenit președinte al acestei comisii de disciplină. În același timp a continuat să fie profesor de religie la școlile din Sfântu Gheorghe.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial el a rămas la Prejmer, care a fost unul dintre cele două puncte de frontieră unde, de două ori pe săptămână, joia și duminica, de la ora nouă la ora unu după amiaza, românii din Ardealul de Nord puteau să se întâlnească cu rudele sau cunoscuții, după

EROI ȘI MARTIRI AI NEAMULUI

ce înaintau o programare jandarmerie sau poliție. Al doilea punct era localitatea Feleac²⁵. Din parohia sa el a încercat să îi ajute pe preoții și românii ortodocși din Ardealul de Nord, anexat de Ungaria. În 1941 a fost ales ajutor de protopop al Brașovului, încredințându-i-se 56 de parohii rămase din protopopiatul Sfântu Gheorghe, Oituz și parțial Odorhei²⁶. Ele au constituit baza protopopiatului de Prejmer, a cărui administrator protopopesc a fost. Din pricina războiului a fost hirotesit ca protopop abia în 23 aprilie 1944. Conform documentelor de arhivă, de la Prejmer, s-a încercat, pe perioada războiului și după, ajutorarea spirituală și materială a ortodocșilor de dincolo de graniță, din Secuime. Celor rămași acolo li s-au trimis cărți de rugăciuni, apă sfințită, anaforă și câte un cuvânt de îmbărbătare, conform unui raport al părintelui Ludu. Cei care au ales calea refugierii au fost primiți cu brațele deschise și li s-a oferit adăpost²⁷.

După terminarea războiului, protopopiatul de la Prejmer s-a desființat, iar părintele Ludu a fost numit administrator protopopesc al reînființatului protopopiat de Sfântu Gheorghe. Această funcție a deținut-o până în octombrie 1948. În același timp, el a continuat să fie, până la trecerea la cele veșnice în anul 1952, preot paroh în Prejmer.

Cu toate că a fost o personalitate implicată activ în bunul mers al parohiei care i-a fost încredințată, pe toată perioada, de după terminarea Marelui Război și până la finele vieții, părintele Ludu s-a dedicat și compoziției literare, pedagogice și istorice. Pe lângă fragmentele memorialistice *Prin spitale* și *În jurul focului*, publicate în 1918 în *Gazeta Poporului* el a mai scris piese de teatru: *Icoana Maicii Preciste*, piesă de teatru în 3 acte inspirată de război; *Divina Comedie*, tablou istoric după Dante, pentru Casina română din Prejmer 1938; *Trei ore de Geografie*, fantezie comică pentru tineret; *Moartea lui Gheorghe Ilie*, scenetă;

Liga Națiunilor la Prejmer, tablou istoric într-un act; *Ion Urzică*, scenetă comică într-un act 1944; *Miss România*, comedie în 3 acte care s-au jucat pe scena teatrului din Prejmer. O vreme a colaborat și la revista *Prometeu*, ca membru al Comitetului de Redacție, unde publică mai multe articole și un studiu despre Ioan Bran Lemeny. Printre scrierile sale se mai numără: Cartea Tinerimii, îndrumări pentru tineret, apărută în 1933, traduce Tragediile Vremii de Richard Voss și o serie de schițe din limba germană, despre Mark Twain²⁸. Ca și colaborator la revista *Țara Bârsei*, traduce în limba română *Cronica Prejmerului*, începută în 1750 de pastorul evanghelic Thomas Tartler. În arhiva parohiei s-a păstrat și o monografie a comunității românești ortodoxe din localitate, lucrare care a rămas neterminată și în manuscris.

Concluzii

Documente despre viața și activitatea preotului și Feldkurat-ului Ioan Ghe. Ludu se găsesc dispersate atât în diferitele instituții păstrătoare de arhive din România, cât și la Arhivele de război din Viena, Austria, și în biblioteci sau colecții private. Puse cap la cap, ca și piesele unui puzzle, ele reușesc să reinvie întâmplări, o lume aflată în schimbare și viața deosebită a unui preot care poate fi luat ca model. El s-a născut și a crescut în Imperiul Austro-Ungar, într-o perioadă de relativă acalmie. Anul 1914 și declanșarea Marelui Război au însemnat însă începutul unor schimbări profunde pe toate planurile vieții. Experiența de preot militar în spitale și pe front, contactul cu suferința, cu alte zone ale Europei, unele mai dezvoltate altele mai puțin, au avut un impact major asupra felului de a fi și acțiunea al părintelui. Suferințele celor din jur, în special

cele trăite în timpul Marelui Război, l-au determinat, dintr-un puternic simț al datoriei cât și din dorința de a ajuta, să încerce să cunoască mult mai bine sufletele celor care i-au fost încredințați și să continue, până la finele vieții sale, să contribuie la bunăstarea spirituală, culturală și socială a celor din jurul său, uneori cu prețul propriilor lacrimi, după cum stau mărturie câteva rânduri din scrierile sale:

„...Tăcut îi strâng mâna, negăsind cuvinte în acest minut. Între zgârciuri de durere pe fața lui, se ivește ca soarele printre nori un zâmbet slab, duios. Cu o duioșie fără seamăn îl aud murmurând: „Săraca mama, încai va primi câteva coroane pe lună...după mine. Sărăcuța de ea!”... Sărman prietin! Îți vei aduce oare aminte, de vei ceti undeva aceste rânduri, de cel căruia i-ai spus aceste cuvinte, și care a ieșit plângând afară? Tu cu cârjile tale vei trece prin mulțime și toți vor zice: iată un erou. Și toți se vor gândi la zgomotul luptelor, la fumul tunurilor, la vâjăitul groaznic al obuzelor, la chinurile tale sub cuțitul doctorului. Dar puțini vor ști că nu te-a durut atât rănilor, cât te-a durut gândul la ce va simți în inima ei mama ta sărăcuța de ea, când te va vedea schilod. Cine cugetă la durerile sufleteste, la tinerețea îngropată, la dorurile ascunse sub fața serioasă, palidă ale acestor viteji? Cine cugetă la jalea acestor vieți după visurile tinereții, cari pentru ei nu se vor mai împlini? O viață întreagă, necăjită, lipsită de plăceri, îi așteaptă; și ei cu cârjele lor pornesc pe drumul acestei vieți, ca niște noi eroi. Au fost viteji în fața morții și rămân cât vot trăi asemenea în fața vieții, pe care o străbat, hotărâți, cum străbăteau odată câmpiile pline de foc dușman.

Oameni buni, când treceți pe drum pe lângă ei, faceți-le loc, descoperiți-vă capetele și nu-i priviți cu milă, ci cu admirație, căci aceștia sunt de două ori eroi...”²⁹.

**A MODEL IN LIFE AND IN SERVING:
CIVIL AND MILITARY PRIEST IOAN
GHEORGHE LUDU (1887-1952)**

The article is dedicated to the life and activity of priest Ioan Ludu who participated on front during the First World War. There is also information regarding his religious, social, cultural and charitable activity not only during the war but also after it ended.

Keywords: Ioan Gheorghe Ludu, priest, First World War, hospital, Prejmer

NOTE

1 Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.

2 Menționat și în articolul autoarei publicat în Revista „Misiunea”, nr. 1/2016.

3 RO-SJAN BV, 718. Fond personal Luana Popa, 48. Autobiografia parohului Ioan Ludu - Prejmer f1 - f1 (verso).

4 *Protocolul de Esibite al parohiei Prejmer*, vol. IX, 1914-1927, p. 2.

5 *Laibacher Diöcesanblatt*, Nr. 11/1876, pp. 134-135.

6 Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, Arhiva Alexandru Vaida Voevod, Dosarul 6: Relațiile lui Franz Ferdinand cu Alexandru Vaida Voevod, f. 15.

7 *Die Habsburgermonarchie 1848-1919*, vol. 5: *Die bewaffnete Macht*, pp. 682-683.

8 *Die Habsburgermonarchie...*, vol. 5 *Die bewaffnete Macht*, pp. 682-684.

9 Brigitte Biwald, *Von Helden und Krüppeln. Das österreichisch-ungarische Militärsanitätswesen im Ersten Weltkrieg*, Teil, 1, Öbv& hpt, Viena, 2002, pp. 343-343.

10 *Ibidem*, pp. 347-348.

11 *Ibidem*, p. 56.

12 Ioan Ludu, „Prin Spitale”, în *Gazeta poporului*, Nr. 10 /1918, Sibiu, p. 2.

13 *Ibidem*, p. 3.

14 *Ibidem*, p. 2.

15 *Ibidem*.

16 *Ibidem*.

17 *Ibidem*.

18 *Ibidem*, p. 3.

19 AT-OeStA, Haus-, Hof-, und Staatsarchiv, Matrikel für das geistliche Verdienstkreuz GVK I.

20 *Calendarul diecezan*, Arad, 1918, p. 159.

21 Dan Simon Grecu, „Aspecte ale vieții preoților militari români din Armata Austro-Ungară (1914-1918)”, în: *Buletinul Cercului de Studii de Istorie Poștală din Ardeal, Banat și Bucovina*, an XII, Nr. 3, <http://www.multimania.com/dgrecu/> (Accesat în data de 16.08.2012), p. 2.

22 *Protocolul de Esibite al parohiei Prejmer*, vol. IX, 1914-1927.

23 *Ibidem*.

24 Ionela Zaharia, Teză de doctorat: *Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război*, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, 2016, pp. 133-193.

25 *Unirea poporului*, nr. 15/9 aprilie 1944, p. 5.

26 RO-SJAN BV, 718. Fond personal Luana Popa, 48. Autobiografia parohului Ioan Ludu - Prejmer.

27 Violeta Pătrunjel, „Biserica Ortodoxă și viața românească din Covasna sub semnul tranziției și incertitudinii” (1944-1945), în *Angustia*, nr. 4, 1999, p. 362.

28 RO-SJAN BV, 718. Fond personal Luana Popa, 48. Autobiografia parohului Ioan Ludu - Prejmer.

29 Ioan Ludu, „Prin Spitale”..., p. 3.

Ecaterina Teodoroiu la 18 ani

VENERABILA PILDĂ A EROISMULUI FEMININ

MARTIRIUL SUBLOCOTENENTULUI ECATERINA TEODOROIU

**Dr. Irina-Alexandra
SIMION'**

La un secol distanță de la trecerea sa în nemurire, Ecaterina Teodoroiu continuă să întruchipeze majestatea eroismului feminin românesc, la concurență cu nume celebre din străinătate sau consoarte de legendă din legendele istorice naționale. Asemenea Anei din legenda meșterului Manole, firava Cătălina și-a asumat deliberat rolul de combatant, înfruntându-și destinul cu sânge rece și devoțiune.

Cercetaș și soldat-voluntar

Născută pe 14 ianuarie 1894 în comuna Vădeni, jud. Gorj, în familia agricultorilor Elena și Vasile Toderoiu, tânăra Cătălina a avut patru frați: Nicolae, Eftimie, Andrei și Vasile și două surori, Sabina și Elisabeta. Tatăl său fusese soldat în Regimentul 2 Linie.

A început școala primară în satul natal și a terminat-o la Târgu Jiu, unde învățătoarea a înscris-o în catalog cu numele de Ecaterina Teodoroiu, nume sub care va dăinui în istorie. Ecaterina a fost elevă, probabil între anii 1905-1909, la Școala româno-germană din Târgu-Jiu (situată pe strada Popa Șapcă), unde director era Ștefan Bobancu.

Etapa finală a studiilor urmate de Ecaterina a constituit-o perioada de șapte ani în care a frecventat cursurile liceale la București, până în vara anului 1916. În 1909 se afla în Capitală, unde a urmat inițial cursurile unui gimna-

ziu-pension de lângă Cișmigiu, dorind să devină învățătoare. Ulterior și-a continuat studiile la o școală de infirmiere.

În condițiile declanșării Primului Război Mondial s-a înrolat într-una din primele unități de cercetașe din București, cohorta „Păstorul Bucur”, condusă de către Arethia Piteșteanu. În vara anului 1914 a revenit la Târgu Jiu, activând în cadrul cohortei de cercetași „Domnul Tudor”².

Din iunie până în august 1916, la decretarea mobilizării, Ecaterina s-a aflat din nou la Târgu Jiu, unde a activat în cadrul cohortei „Domnul Tudor” sub conducerea lui Liviu Teiușanu, instructor al cohortei din septembrie 1914, ajutând la îngrijirea răniților. Datorită dăruirii și angajamentului său, la începutul lunii octombrie 1916 a fost chemată de către M.S. Regina la București. În scrisoarea atribuită Ecaterinei Teodoroiu, păstrată în fondul Manuscrise al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” din București, aceasta solicita sprijin comandantului Diviziei 2 Infanterie: „Prin aceste rânduri [...] îmi permit să vă supun Domniei Voastre viața mea de până acum în calitate de cercetașă româncă, de soldat voluntar-femeie și, în sfârșit, prin ce împrejurări am ajuns la dumneavoastră ca să vă cer protecție părintească și o îndrumare din punct de vedere militar.

Făceam clasa a 5-a de liceu la București când, cu ocazia războiului din 1913 m-am înscris în prima asociație a cercetașelor românce pentru a-mi servi cât de puțin țara în împrejurări grele.

La decretarea mobilizării în august 1916 am fost întrebuințată ca cercetașă la îngrijirea răniților în Târgu Jiu. Venind chemată la București de M.S. Regina, m-am dus iar, iar la reînțoarcere, cu ocazia celei de-a doua invazii a nemților la Târgu Jiu, am aflat că tata, ca sublocotenent de rezervă în Regimentul 18 Gorj (?!), a fost făcut prizonier, iar doi frați ai mei, unul sublocotenent de rezervă la Regimentul 7 Călărași și celălalt locotenent în Regimentul 5 Vânători (?!), sunt amândoi morți pe câmpul de onoare.

Nemaigăsind nici pe mama mea și lipsită de orice ajutor, m-am hotărât a mă înscrie voluntară pentru a-i răzbuna pe ai mei.

În ziua de 6 octombrie pierd și pe ultimul meu frate, caporal în Regimentul 18 Gorj, căzut în lupta de la Porcenii de Gorj; atunci m-am dus la domnul colonel Jipa, comandantul Regimentului 18 Gorj, cerându-i voie să lupt în Regimentul domniei sale.

Cu începere din ziua de 7 octombrie am luat parte la lupte în tranșee alături cu soldații Regimentului 18 Gorj.

Pe ziua de 18 octombrie, în urma unei surprinderi din partea inamicului și a unei scurte lupte, am fost luată prizonieră. Puțin după aceea fiind escortată de o santinelă germană, am scos neobservată de nimeni un revolver din sân și am împușcat santinela și fiind noapte, am fugit. Cu mine au mai fugit și alții de-ai noștri.

În timpul fugii însă inamicul a tras focuri și două gloanțe m-au nimerit, rănindu-mă ușor în piciorul drept. Nouă zile mai pe urmă spărturi de obuz m-au rănit în coapsă. Am fost dusă la spital în Craiova, apoi evacuată la București și, în sfârșit, la Iași.

Când m-am făcut bine am vrut să ies din spital și am întrebat pe un domn sublocotenent unde este Regimentul 18 Gorj. Mi-a răspuns că e pe front. Domnia sa recomandându-se că este din Gorj, mi-am adus aminte că o cunosc pe sora domniei sale și i-am cerut protecție și un sfat cum aș putea continua a face serviciu militar, totodată terminându-i convalescența.

Domnul sublocotenent Gheorghe Mănoiu mi-a permis atunci să fac serviciu în Compania a 7-a ce comanda în Regimentul 43/59 Infanterie.

M-am dus la regiment, m-am prezentat domnului maior Mareș și corpului ofițeresc la popota regimentului. Din ziua aceea, adică acum o lună, am îngrijit de numeroșii bolnavi din Compania a 7-a, am contribuit cât de mult la depăduchieră oamenii, am observat ca mâncarea lor să se facă cu îngrijire și am mâncat laolaltă cu ei, iar în cantonament am stat în aceeași casă cu domnul sublocotenent Mănoiu, neavând posibilitatea să am o casă singură pentru mine și am dormit mereu cu fata gazdei în pat (sic!).

Acum șase zile am fost chiar la Iași la Palatul M.S. Regina pentru a obține grație trecerii și cunoștinței mele cu A.S. Regală Principele Nicolae câte ceva pentru a îmbunătăți traiul soldaților din Regimentul meu 43/59 Infanterie. M.S. Regina m-a ascultat cu bunăvoință și apoi a ordonat ca imediat să mi se încarce sania cu 400 kg sare de bucătărie și câteva mii de țigări pentru soldați. M-am înapoiat cu aceste daruri de la milostiva și buna noastră Regină și le-am împărțit chiar eu personal pe la companii, căci oamenii refuzau hrana nesărată.

În ziua de 14 februarie domnul colonel Lăzărescu a venit să inspecteze satul Dumitrești-Gălăței, unde este cantonamentul companiei mele. După ce domnia sa s-a declarat foarte mulțumit de felul cum am îngrijit eu personal de soldații noștri, a plecat fără să-mi zică nimic rău

sau ceva care să mă facă să bănuiesc vreo intenție rea a domniei sale.

Imediat însă după plecarea domnului colonel Lăzărescu, domnul maior Mareș mi-a dat ordin să părăsesc regimentul. N-am insistat ca să rămân și nici n-am căutat să aflu motivele pentru care am fost izgonită și îndată am venit la dumneavoastră, mult respectate domnule colonel, pentru ca supunându-vă atenției trecutului meu, faptul că-am fost rănită în luptă de un dușman care mi-a desființat familia și totodată exprimându-vă curățenia sentimentelor mele de româncă care vrea cu arma în mână să-și dezrobească colțul de patrie cotropit, vă rog să binevoiți a ordona să fiu primită în oricare alt regiment sau serviciu al diviziei dumneavoastră. Referințe puteți lua de la Regimentul 18 Gorj și de la Familia noastră Regală.

Mă încred în spiritul dumneavoastră de dreptate și mă adresez dumneavoastră ca unui părinte pentru a-mi da puțința să-mi urmez serviciul pentru patrie și a repara nedreptatea ce mi s-a făcut"³.

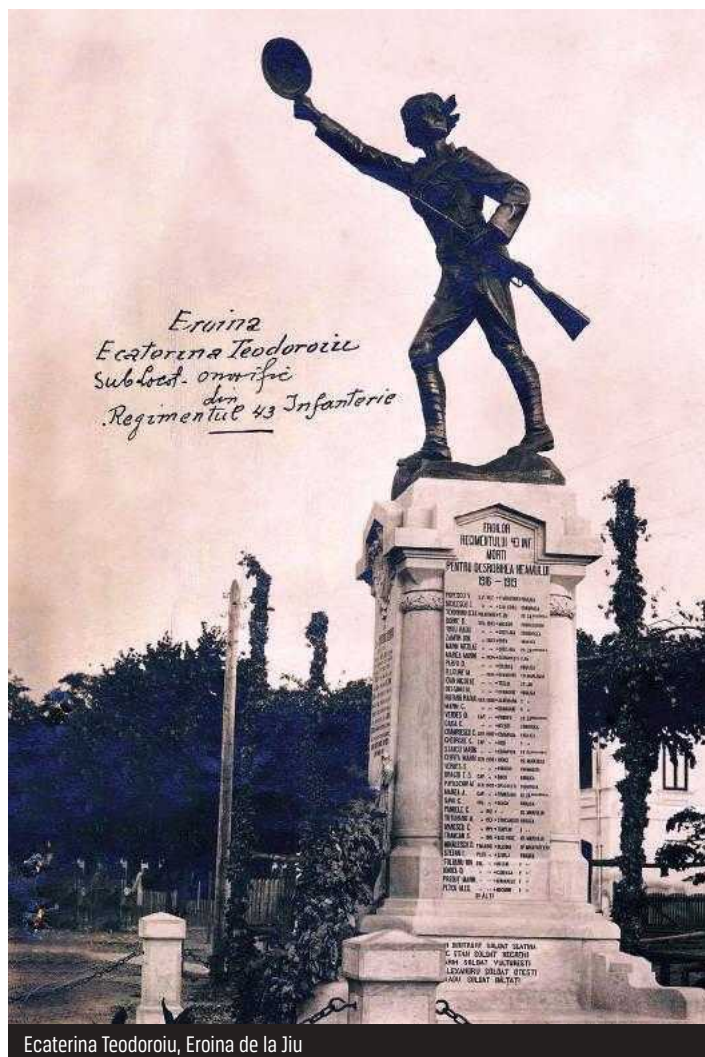
Cu raportul nr. 11 din 16 februarie 1917, căpitanul Livius Teiușanu, comandantul Companiei a 2-a Elevi din cadrul Școlii Militare de Infanterie Iași îl informa pe locotenent-colonelul Traian Stârcea, aghiotant regal, șeful Biroului 7 Decorații din Marele Cartier General: „La ordinul domniei voastre din 16 februarie 1917 relativ la activitatea cercetașei Teodoriu Ecaterina, care făcea parte din Legiunea „Domnul Tudor” unde eram ca instructor și comandant de centurie, și care s-a înrolat ca soldat voluntar în Compania a 8-a Regimentul 18 Gorj, am onoare a vă raporta următoarele: Domnișoara Teodoriu Ecaterina e una dintre primele cercetașe din București, unde se afla într-unul din pensioane. Cu câțva timp înainte de declararea războiului, domnișoara a părăsit Capitala și s-a retras cu familia în Târgu Jiu, în apropiere de proprietatea lor din comuna Schela-Gorj. Totodată s-a

înscris și transferat în Legiunea „Domnul Tudor” a acestui județ. Odată cu începerea războiului, am întâlnit-o de câteva ori ca cercetașă în spatele frontului, trecând în Transilvania și ținându-se după unitatea fratelui ei, ce se găsea în Compania a 8-a a Regimentului 18 Gorj. I s-a interzis de a mai călca în regiunea frontului, atât domniei sale cât și celorlalți cercetași ce îndeplineau funcțiunea de brancardieri sau infirmieri, conform unui ordin sosit la corpuri atunci; totuși cercetașă Teodoriu a cerut cu insistență a i se admite să rămână pe front, ca una ce are dorința să ajute pe fratele ei și pe toți ceilalți răniți din unitatea sa. Cu toate greutățile luptei și mai ales a primelor retrageri, cercetașă Teodoriu a persistat a rămâne pe lângă Compania a 8-a iar pentru a nu i se mai face observații, a îmbrăcat peste costumul său o manta soldățească, și-a pus o raniță și o capelă și a luat o armă găsită pe câmp, pe care n-a părăsit-o nici când a fost rănită de obuz, aducând-o cu sine la spital. Aceasta se întâmpla la prima incursiune a inamicului în Țară, când se ocupase comuna Schela de către inamic și mama sa rămăsese cotropită de adversar, simultan cu moartea unuia dintre frații săi, ce era ofițer în alt regiment. Nerămânându-i pe lume, după cum declară domnia sa, decât singurul frate din Compania a 8-a Regimentul 18 Gorj, se hotărî să lupte ca soldat lângă dânsul, spre a îmbărbăta pe soldați să-și elibereze pe mama sa. Într-adevăr, în ziua de 16 octombrie 1916 dimineața, tocmai pe timpul loviturii furioase ce am dat cu Divizia noastră, distrugând Divizia 11 Bavareză, trecând să observ mersul luptei a Secției a II-a de Mitraliere a Regimentului 18 Gorj din compania ce comandam, am întâlnit în drum pe domnișoara Teodoriu Ecaterina cu fratele ei, care tocmai îi arăta cum se încarcă arma, ochirea și punerea baionetei. Întrebând-o ce voiește cu aceasta, mi-a răspuns că se duce la Schela să-și scape pe mama sa. De aici îna-

inte cercetașă Teodoriu Ecaterina a luptat cu arma în mână lângă fratele său, constituind un adevărat exemplu eroic pentru soldați, cu care a îndurat toate greutățile și de care nu s-a despărțit nici un moment, chiar când compania pornea la asaltul cu baioneta, după cum mi-au istorisit mulți dintre oamenii companiei mele, în special sergentul Safta Pavel din Compania de Mitraliere, comandantul Secției a IV-a care a luptat mai ales în timpul retragerii din Oltenia, împreună cu Regimentul 18 Gorj. Căutându-mă la Școala Militară de Infanterie Iași, unde îndeplinesc funcția de profesor și comandantul Companiei a II-a de elevi de la trei săptămâni de la amputarea brațului meu drept, numitul sergent, ce venise cu piesele sale la Arsenal spre reparare, mi-a istorisit adevărate minuni săvârșite de cercetașă Teodoriu care, deși fusese prizonieră, a scăpat din mâna inamicului, și-a regăsit compania sa pe o ploaie și întuneric, la miezul nopții, prin împrejurimile Cărbunestilor, luptând până în apropiere de Filiași, când a fost rănită de un obuz în ambele picioare și transportată la Spitalul Regal din București. Făcându-se bine, cercetașă Teodoriu avea intenția de a intra în Aviație. Ca o concluzie, părerea mea intimă în calitate de instructor al legiunii din care făcea parte, este că cercetașă Teodoriu a fost o domnișoară corectă și a dat dovadă de mult curaj, abnegație până la deznădejde și iubire familiară, în plus convingerea îndeplinirii îndatoririlor conștiințioase a Legii Cercetașilor, meritând toată admirația acestei Jeana d'Arc a noastre, ce se cuvine a fi recompensată, chiar dacă neseriozitatea vârstei sale încă fragede iar da aparența unei vivandiere din vechea armată franceză"⁴.

Vizita eroinei din luna februarie 1917 a fost un eveniment deosebit pentru tinerii combatanți: „Se face liniște... Ne-am așezat în cerc. Dânsa trecu prin fața fiecăruia. Privirile se ațintesc asupra-i care, impresionată adânc, pășeș-

te șovăind, întreținându-se cu fiecare din noi. Caută cu ochii săi negri să ne cuprinză și să ne citească în suflete spre a întrevădea ce simțim. Deși tânără, totuși se vede că avea suflet mare; privește drept înainte și pare a spune: «- Deși sunt femeie, am luptat și mi-am vărsat sângele pentru apărarea Patriei. Sângele meu care a curs să vă fie imbold în viitor». O vedem cu toții: pe piept îi sclipește «Virtutea Militară»⁵.

Ecaterina Teodoroiu, Eroina de la Jiu

Pentru faptele sale de arme, Comandamentul Marii Legiuni a Cercetașilor i-a decernat Medalia „Virtutea Cercetășească” de aur iar la propunerea ministrului secretar de stat la Departamentul de Război nr. 12678 din 10 noiembrie 1916, prin Înaltul Decret nr. 191 din 10 martie 1917 „domnișoara Teodoroiu Ecaterina din Legiunea de Cercetașe «Domnul Tudor» a fost distinsă cu Medalia «Virtutea Militară» de război clasa a II-a pentru vitejia și devotamentul ce a arătat pe câmpul de luptă, s-a distins în toate luptele ce Regimentul 18 Infanterie a dat cu începere de la 16 octombrie 1916, dând probe de vădită vitejie, mai ales în luptele ce s-au dat la 6 noiembrie 1916, în apropiere de Filiași. A fost rănită de un obuz la ambele picioare»⁶.

Eroina de la Jiu

Pe 14 octombrie, în timpul primei ofensive germane peste Munții Gorjului, ia parte, alături de populația civilă, cercetași și o companie de milițieni, la luptele de la Podul Jiului, concurând la respingerea atacului unei companii bavareze inamice. Confruntarea seamănă, de departe, a scenariu de film: „În timpul luptei, pe la amiază, o coloană inamică, în forță de o companie și jumătate, cu mitraliere, reușește să se strecoare printre grupul nostru central și detașamentul din stânga și ajunge în marginea de vest a orașului, la podul de fier al Jiului. Vestea se răspândește cu iuțea fulgerului în oraș. O revoltă și o însuflețire extraordinară cuprinse pe locuitorii mândrului orașel. «- La pod, la pod, să nu lăsăm pe nemți să intre în oraș!», strigau toți din toate părțile. În cea mai mare grabă se organizează apărarea podului cu concursul unui comisar de poliție, care adunase și el câțiva sergenți de oraș și cu o companie de 150 milițieni. La această mână de apărători bătrâiori și greoi se lipiră de bună voie o seamă de locuitori, târgoveți și țărani, înarmați cu pe ce puseseră mâna. Printre ei, femei și copii. Cu un entuziasm de nedescris, trupa de apărare a Târgu Jiului luă poziția în spatele digului de pe malul râului, lângă grădina publică a orașului. Coloana de bavarezi încercă să intre pe pod, dar fu primită cu salve de focuri. Încercările repetate ale dușmanului nu reușiră; voinicii apărători îl țineau în respect pe celălalt mal. Patru copii cercetași elevi ai gimnaziului local luau parte inimoasă la luptă. Femei curajoase îngrijeau pe răniți chiar lângă linia de luptă și cărau muniții luptătorilor. Printre ele se distingea prin curajul și înflăcărea ei o tânără infirmieră, Ecaterina Teodoroiu, care mai târziu va câștiga, prin moartea ei eroică, dreptul de a rămâne în istorie cu numele de «eroina de la Jiu»⁷.

Episodul este descris, în aceeași notă entuziasmantă, și de colonelul Nicolae Teodorescu: „Însuflețiți de patriotism, dornici să-și apere orașul, amenințat de dușmanul ce apăruse la porțile lui, câțiva milițieni strânși în grabă, în urma alarmei date, au pornit în marș forțat spre pod, urmați de patru cercetași, între care și o fată, Ecaterina Teodoroiu, un grup de țărânci și câțiva bărbați, înarmați fiecare cu ce au putu găsi la îndemână. ... Cei patru cercetași în strigăte de Ura! trăgeau și ei neînțecat. Bravele femei care stăteau acum în linia de foc aduceau munițiile și pansau pe răniți»⁸.

La fel de surprinzătoare apar, privite retrospectiv, și preocupările memorialistice ale Ecaterinei Teodoroiu: „... Grație ziaristului N. Rădulescu-Marador, proprietarul revistei «Viitorul țării», ea rămâne cronicarul de război atipic, memorialistul de conjunctură, în sensul că deși a venit pe front să-și răzbune frații cu arma în mână (și chiar o va face),

situația a fost de așa natură încât, la un moment dat, lașii fiind supraaglomerați datorită refugiaților, ajunge să doarmă câteva nopți pe canapeaua din subredacția revistei pe atunci militarizate «Viitorul țării» (al cărui sediu central era în Bacău, pe timpul refugiului) de pe strada Sf. Teodor nr. 24. Acolo a găsit-o directorul revistei în miezul unei nopți din primăvara lui 1917 și acolo și-a redactat ea, a doua zi, în vreme ce N. Rădulescu-Marador se afla «cu ceva treburi la Serviciul Cenzurii», primele ei memorii de război. Publicate însă relativ târziu de Rădulescu-Marador, cu explicațiile de rigoare, inclusiv cu descrierea acelei întâmplări de la miezul nopții dintre el, ziaristul de război - în care s-a deșteptat pe loc vocea meseriei - și eroină. Toată acea poveste, așadar, avea să apară abia peste patru ani, în pagina 4 a numărului 101-102/ianuarie 1921 al revistei «Viitorul țării», prilejul constituindu-l aducerea osemintelor Ecaterinei Teodorii din Moldova, unde căzuse la datorie, în orașul natal". Pentru conformitate, redăm un fragment din articolul cu titlul «Cum mi-am făcut datoria», semnat Ecaterina Teodoroiu: „... Tatăl meu era prizonier, iar doi din cei trei frați ai mei morți în luptă. N-am plâns, dar am simțit în suflet atâta ură și-atâta dor să fac ceva de seamă; o sete de sânge, de moarte, că m-am speriat singură de schimbarea ce s-a făcut în mine... Nu mai eram copilă, vream să lupt, să pot urma, să fiu alături de ostași..., și să răzbun pe ai mei și țara. [...] Am întâlnit, retrăgându-se cu trupele, pe ultimul meu frate; ne-am îmbrățișat fără să ne spunem un cuvânt, doar o lacrimă îmi umezea ochii pe care n-am șters-o căci îmi era rușine să mă vadă plângând. El a plecat în jos, eu înspre casa unei prietene, spre a o lua să mergem împreună. La podul Jiului însă, văd patrulă germane observând pozițiile alor noștri; n-aveam nicio armă să trag în ei, dar am fugit înapoi strigând după ajutor; ei au tras o

salvă după mine fără să mă atingă. Se-ncinge o luptă între gardiștii orașului și ei - eu căram muniții -, sosind și un grup de soldați, patrulele inamice au fost respinse peste munte, iar noaptea a fost liniște. A doua zi [...], moare și ultimul meu frate⁹.

Pe 30 octombrie, în timpul ofensivei trupelor germane și a retragerii trupelor noastre, ignoră orice risc și-i duce de-ale gurii fratelui său Nicolae, sergent în Regimentul 18 Gorj. Răpus la finele întrevederii de explozia unui obuz, tânăra jură că îl va răzbuna. Pentru aceasta, la începutul lunii noiembrie îi solicită colonelului Obogeanu, în comuna Dănești, să fie primită voluntară în unul din regimentele de infanterie ale brigăzii. Ca urmare, ziua de 4 noiembrie o găsește cu Compania a 8-a comandată de locotenentul Gheorghe Gheorghiu în marș spre comuna gorjeană Rășina, pentru a ține piept inamicului pe aliniamentul Târgu Jiu-Brătuia-Rășina-Peșteana. Aici are loc primul episod eroic al tinerei combatante care, intrând în contact cu inamicul care încercuise compania, a reușit o eschivă demnă de un cercetaș iscusit: „Ecaterina Teodoroiu le răspunde pe nemțește că se predă, dar în același timp a pus arma la ochi și trăgând cu o îndemănare fără seamăn, ucide câțiva inși. Grație derutei ce a produs pe neașteptate, scapă de a fi luați prizonieri din unitate Ecaterina Teodoroiu, comandantul companiei, locotenentul Gheorghiu și 15 soldați¹⁰.

Într-o altă împrejurare, relatată de colonelul Jipa, comandantul Regimentului 43/59, a căzut prizonieră împreună cu alți camarazi, fiind dusă sub escortă spre Bumbești. „Făcându-se noapte și profitând de neobservarea santinei, ea a scos un revolver pe care îl avea în sân și, fără a avea un singur moment de ezitare, a împușcat santinela¹¹. A scăpat cu o rană ușoară la piciorul drept și s-a alăturat din nou regimentului său.

Episodul este descris de eroină în memoriile încredințate ziaristului N. Rădulescu-Marador: „Rămasă singură pe lume, am jurat să mă răzbun și m-am rugat să fiu înrolată chiar în compania fratelui meu. Plec pe front, de data aceasta ca soldat, și în ziua de 10 octombrie 1916 primesc botezul de sânge, dar avântul răzburii m-a făcut să pierd prevederea și sunt luată prizonier. Escortată de un soldat german care mi-a luat arma am fost trimisă... unde?, nu știu. În cale mi-aduc aminte că am încă revolverul; două gloanțe în capul santinei mi-au redat libertatea. Îmi iau arma și fug pe poteci dosnice înspre ai noștri. Sunt văzută însă la un luminiș și-o ploaie de gloanțe răpăie în urma mea, răbindu-mă la piciorul drept. Nu simt nimic; libertatea îmi dă aripi. Fug înainte și la două noptea sunt între ai mei, cărora le descriu poziția inamică. Vor să mă bage în spital, dar nu primesc și plec în luptă cu un bandaj sumar. Iau parte la un atac de baionetă și cu toată greutatea armei avântul îmi dă putere săucid trei inamici. Sunt mulțumită! La Bărbătești, o bombă de 305 îmi fracturează tibia și coapsa stângă, așa că în timpul retragerii am fost tot în spital. Acuma sunt bine, sunt sublocotenent și plec din nou să caut glonțul pe care va scrie glorie sau... moarte pentru țară¹².

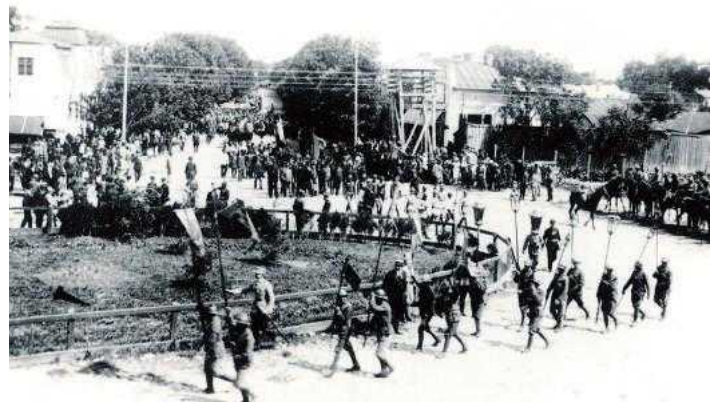
Ecaterina era o luptătoare înăscută, capabilă de un angajament total. Fire inimoasă și întreprinzătoare, știa să tragă cu pistolul, carabina și mitraliera, arunca foarte bine grenada de mână și călărea cu o mare abilitate. În „Memorii asupra activității eroinei Ecaterina Teodorii în partea a doua a campaniei cu Regimentul 43/58 Infanterie”, colonelul Constantin Pomponiu, fost comandant al acestui regiment își amintește: „Lunar se ducea la Palatul Regal unde se prezenta M.S. Regina și de unde i se dădea suma de lei 400; acești bani nu-i cheltuia pentru ea, decât foarte puțin, fiind și foarte sobră ajută soldații,

ridicându-le traiul cu ce se putea cumpăra în acele timpuri; regimentul având grijă pentru mâncarea și îmbrăcămintea ei, echipată cu aceeași uniformă ca și ofițerii. Deși avea un fizic nu tocmai forte la vedere, însă a fost totdeauna sănătoasă, chiar călărea foarte bine. La toate marșurile inerente intrării Regimentului pe front a mers tot timpul pe jos în fruntea plutonului său pe care-l antrena prin exemplul și însuflețirea sa patriotică, cu toate că purta carabină, cartușele necesare 160, precum și grenade, totdeauna am văzut-o neobosită și cu moralul ridicat¹³.

În luptele din 6 noiembrie 1916 din apropiere de Filiași a fost rănită de un obuz la ambele picioare, fiind evacuată la București și ulterior la Spitalul „Regele Ferdinand” din Iași. Cu prilejul vizitei M.S. Regina Maria, aceasta a recompensat-o cu 400 lei lunar, acordându-i totodată gradul de sublocotenent onorific, pentru a-i conferi autoritate în fața trupei.

Așadar, după ieșirea din coalescență, pe 23 ianuarie 1917, a fost încadrată în Regimentul 34/59 Infanterie, cantonat la Codăești pentru refacere, în calitate de comandant de pluton în Compania a 7-a, comandată de sublocotenentul Mănoiu, pe care îl cunoscuse în spitalul de la Iași. În memoriul său, colonelul Jipa, comandantul Regimentului 43/59 Infanterie evocă, ușor romanțat, acest episod: „În ziua de 23 ianuarie 1917, Ecaterina Teodoriu terminându-și convalescența în spital și neavând în Moldova niciun cunoscut și nicio legătură cu nimeni, și-a adus aminte de tovarășul său de spital (sublocotenentul de rezervă învățător Gheorghe Mănoiu din Regimentul 59 Infanterie, orginar din comuna gorjeană Bălești, cu sora căruia fusese colegă de liceu - n.n.) și s-a hotărât să se ducă la regimentul din care făcea el parte. De aceea, luând o sanie particulară, s-a transportat din Iași în comuna Dumitrești-Gălăței, unde era cantonat Regimentul 43/59 Infanterie. Acolo s-a prezentat domnului maior Mareș, comandantul regimentului și i-a raportat că a venit la regiment în calitate de cercetașă voluntară cu scopul de a îngriji de soldații bolnavi, printre care începuse să se declare tifosul exantematic. Domnul comandant al regimentului a prezentat-o corpului ofițeresc la popotă și i-a îngăduit să se instaleze în cantonamentul Companiei a 7-a pe care o comanda sublocotenentul Mănoiu. Aici, timp de aproape o lună de zile, a îngrijit cu mult devotament de numeroșii bolnavi în Compania a 7-a, a stăruit să se facă despăduchiera lor și chiar a gătit la bucătărie pentru soldați. În ziua de 7 februarie 1917 s-a dus la Iași și s-a prezentat M.S. Regina Maria, rugând-o să îmbunătățească traiul soldaților din Regimentul 43/59 Infanterie. M.S. Regina a ascultat-o cu bunăvoință și apoi a ordonat ca să i se pună în sanie 400 kg sare de bucătărie și câteva mii de țigări pentru soldați. Aceste daruri Ecaterina Teodoriu le-a împărțit personal la toți soldații din regiment. În ziua de 14 februarie, în urma unui denunț anonim la Marele Cartier General cum că în cantonamentul Regimentului

43/59 Infanterie se găsește o femeie, domnul colonel Lăzărescu, șeful de stat major al Diviziei a II-a a făcut o anchetă. Simțindu-se vizată prin această anchetă, Ecaterina Teodoroiu s-a prezentat în persoană domnului general Broșteanu, comandantul Diviziei a XI-a și i-a raportat situația sa. Domnul general Broșteanu găsind întemeiate cele raportate de

1921. Reînhumarea Ecaterinei Teodoroiu la Târgu Jiu

Ecaterina, a ordonat Regimentului 43/59 Infanterie să o mențină la serviciu ca și până atunci, dându-i respectul cuvenit și a raportat verbal A.S.R. Principele Carol. A.S.R. Principele Carol și-a adus aminte că o cunoaște pe Ecaterina și va interveni la M.S. Regele să o decoreze. În adevăr, la 17 martie 1917 M.S. Regele a decorat pe eroină cu Medalia «Virtutea Militară» de aur și i-a acordat gradul de sublocotenent onorific în Regimentul 43/59 Infanterie, plătindu-i-se solda corespunzătoare din Casa Palatului. De la această dată eroina a luat parte completă la instrucția trupei în timpul refacerii, fiind atașată plutonului comandat de sublocotenentul Mănoiu în Compania a 7-a iar când sublocotenentul Mănoiu lua comanda companiei, ea rămânea drept comandant de pluton¹⁴.

Prin adresa nr. 3923 din 21 februarie 1917, generalul Ernest Broșteanu, comandantul Diviziei a XI-a informa Brigada 21 Infanterie și Regimentul 43/59 Infanterie: „Veți binevoi a cunoaște că domnișoara cercetașă Teodoroiu Ecaterina e autorizată a-și continua serviciul ce îl îndeplinește la Compania a 7-a, comandată de sublocotenentul Gh. Mănoiu. Va fi considerată și tratată cu cea mai mare îngrijire astfel cum merită un suflet nobil, cinstit, demn și plin de sentimentul de sacrificiu al domniei sale. Va lua masa gratuit la popota ofițerilor, unde i se va da cinstea cuvenită¹⁵. Ca urmare, comandantul Regimentului 43/59 Infanterie, maiorul Lăpădătescu a adus la cunoștința ofițerilor și trupei acest fapt, prin Ordinul de zi nr. 445 din 22 februarie 1917.

Prin raportul nr. 165 din 23 februarie 1917, același colonel Broșteanu informa Corpul I Armată: „Am onoare a raporta că ancheta pe care am ordonat-o în privința domnișoarei Ecaterina Teodoroiu s-a terminat și am

mulțumirea a vă face cunoscut că toate cele ce s-au scris pe socoteala acestei brave fete nu erau adevărate. Din contră, ancheta a dovedit că această fată rămasă fără părinți și frați a luptat în adevăr în liniile de trăgători cu soldații Regimentului 18 Gorj, unde se ocupa cu hrana soldaților și îngrijirea bolnavilor. Purtarea sa a fost din cele mai morale, deși a trăit până acum numai în mijlocul bărbaților, dar este fecioară (sic!). Alțeta Sa Regală Principele Carol, căruia i-am povestit această chestiune, mi-a comunicat că o cunoaște și că s-a făcut raport M.S. Regelui a fi decorată. Mulțumită acestei constatări, am dat-o personal în primirea comandantului regimentului, maior N. Ștefănescu, recomandând-o cu toată insistența a i se da considerațiunea ce merită și protecțiunea necesară, pentru a servi ca un frumos exemplu de bravură soldaților. Deși nu are etatea decât 17 ani, dar îndrăzneala, hotărârea cu care este înzestrată va da desigur un imbold pentru acte de curaj camarazilor săi de regiment". Pe acest raport, comandantul Corpului I Armată a pus următoarea rezoluție: „Sunt de aceeași părere cu comandantul Diviziei. Doresc ca domnișoara să-mi fie prezentată la prima vizită ce voi face regimentului”¹⁶.

În privința statutului de ofițer al eroinei, într-un raport datat 29 aprilie 1920, sublocotenentul de rezervă Gheorghe Mănoiu menționează: „Eroina știu precis că în mai 1917 s-a prezentat la Palat, unde a primit o sumă egală cu solda unui sublocotenent. La Palat s-a prezentat în baza unui ordin ce s-a primit de la Divizia a XI-a. Îmi aduc aminte când îmi spunea că Palatul i-a încuviințat purtarea gradului de sublocotenent asimilat, ordin în această privință nu am citit”¹⁷.

Jertfa pe câmpul de onoare

Pe 4 august 1917 a plecat împreună cu camarazii săi pe front, îmbrăcată în uniforma de sublocotenent și echipată cu armă, raniță,

cartușieră, grenade și sacul de pesmeți. În pofida drumului anevoios, a mărșăluit pe jos, pe 20 august regimentul ocupându-și pozițiile în tranșeele de pe Dealul Secului. Miercuri, 22 august, la ora 21.15, unitățile române sunt atacate și surprinse descoperite de unități din Regimentul 40 Rezervă german. Pe timpul retragerii, sublocotenenta Ecaterina Teodoroiu a fost izbită în cap de două gloanțe de mitralieră pe Dealul Secului-Muncel.

În Darea de seamă asupra operațiunilor executate pe zile, conform Jurnalului de operații din perioada 1 ianuarie-15 septembrie 1917, generalul Ernest Broșteanu, comandantul Diviziei a XI-a consemnează: „Brigada 21 Infanterie. În cursul zilei de 22 august a.c., până la ora 21.30 pe tot frontul a fost acalmie completă, întreruptă foarte rar de slabe focuri de artilerie. În acest timp s-a încercat a se face mai multe recunoașteri. La Regimentul 42/66 aceste recunoașteri n-au reușit a înainta din cauză că inamicul avantajat de situația dominantă ce are a tras asupra acelor patrulare; asemenea și la Regimentul 43/59 patrulele au fost oprite de focurile de mitraliere. La ora 21 inamicul a început un atac prin surprindere, cu patrulare mari care s-au apropiat de tranșeele Regimentului 42/66 și 43/49. Inamicul s-a servit pentru atacul său mai ales de grenade de mână și mitraliere, în timp ce bombardiere de tranșee au tras asupra regiunii rezervelor noastre. Atacul a fost pe deplin respins la ora 21.30, producând pierderi inamicului prin focuri de mitraliere, grenade de mână și baraj de artilerie. În această luptă am pierdut pe eroina noastră voluntara Ecaterina Teodoroiu, care a căzut vitejește în capul plutonului ei, îmbărbătându-și soldații”¹⁸.

Pe 23 august a fost citată prin Ordinul de Zi nr. 1 al Regimentului Lupeni, comandat de colonelul Constantin Pomponiu, „pentru dragostea-i de țară, pentru simțul rar al datoriei, pentru energia și avântul cu care și-a împlinit

ceea ce socotea misiunea ei, până la jertfa supremă”, fiind dată ca pildă tuturor ostașilor: „În timpul ciocnirii de ieri noaptea pe Dealul Secului a căzut în fruntea plutonului său lovită în inima ei generoasă de două gloanțe de mitralieră voluntara Ecaterina Teodoroiu din Compania a 7-a. Pildă rară a unui cald entuziasm, unit cu cea mai stăruitoare energie, aceea pe care unii au numit-o cu drept cuvânt ««Eroina de la Jiu» și-a dat jertfa supremă, lipsită de orice trufie, de orice deșartă ambiție, numai din dragostea de a apăra pământul Țării acesteia cotropită de dușmani. Ecaterina Teodoroiu a fost la înălțimea celor mai viteji apărători ai Țării sale și i-a întrecut prin puterea cu care, înfrângând slăbiciunea femeiască, a știut să dovedească vigoarea bărbăției de trup și de suflet și calitățile întregi ale unui ostaș îndrăzneț, neobosit și plin de entuziasmul de a se face folositoare cu orice preț. Aceea care a luptat ca un viteaz din alte vremuri la Târgu Jiu, aceea care și-a desfășurat energia-i rară împotriva morții albe care a secerat pe camarazii ei bolnavi de tifos exantematic pornește din nou în luptă cu un avânt renăscut, cu nădejdea că va contribui și ea la opera cea mare a revanșei la a cărei pregătire a luat parte foarte activă, conducând instrucția. A căzut înainte de a ajunge la țelul acestei revanșe. Și-a dat viața cu simplitatea eroismului adevărat, nu pentru a obține apoteoze de vorbe ci pentru că așa cerea inima ei, pentru că așa credea sufletul ei că se împlinește datoria vieții. Aceea care în vitejia ei comunicativă a murit în clipa când se descomperea spre a-și îndemna ostașii cu vorbele: «-Înainte, băieți, nu vă lăsați, sunteți cu mine!», are drept din clipa aceea la cinstirea veșnică a unui nume neuitat de camarazi”¹⁹.

În raportul nr. 108 din 24 august 1917, comandantul Brigăzii 21 Infanterie raporta comandantului Diviziei a XI-a: „Am întâlnit pe voluntara

Ecaterina Teodoriu în ziua când am venit la Poienile Popii cu brigada, făcând un drum extraordinar de greu pe o ploaie torențială care a durat de cu noapte până la ajungere la destinație. Avea cu ea arma și un sac de pesmeți atârnat de gât. Întrebând-o ce face, mi-a răspuns cu veselia ei obișnuită că luptă cu greul și nu se simte biruită; arătându-mi sacul era plin de cartușe. Mi-a spus apoi că ține cu orice preț a lua parte la aceste prime lupte ca să nu zică soldații că până acum i-a îndemnat să fie viteji și tocmai când trebuie să le dea și exemplul de vitejie ea să dispară din mijlocul lor, trecând la un serviciu înapoia frontului. După ce va obține o biruință cu plutonul ei va trece la Crucea Roșie²⁰.

Cercetași la troița Ecaterinei Teodoroiu

În rezoluție pe acest raport, generalul Ernest Broșteanu a consemnat: „În ziua de 17 august am chemat-o la Cartierul Diviziei la Pufești, unde i-am mulțumit pentru serviciile aduse în Regiment, pe zona de refacere, rugând-o a primi să treacă la Spitalul mobil, unde avea ocazia să dea noi dovezi de devotament și dragoste, pentru gorjeni și pentru armată. Dânsa m-a rugat însă, în modul cel mai energic, de a-i permite să ia parte 3-4 zile la lupte, spre a da noi dovezi de vitejie, în mijlocul soldaților, pe care i-a îmbărbătat și condus pe zona de reorganizare. Apoi, dacă Dumnezeu o va apăra și va trăi, va executa ordinul ce i-am dat, dar până atunci nu. M-am văzut atunci obligat a-i îndeplini voința. Fatalitatea a urmărit-o însă. Cu moartea ei se dă cea mai nobilă și extraordinară pildă de iubire de soldați, armată și țară, de Majestatea Sa Regele și Majestatea Sa Regina, în numele cărora se închina zilnic. Pentru toate aceste fapte merită a fi citată printr-un ordin de zi pe Armata I și chiar pe întreaga armată²¹.”

A fost înmormântată cu paradă pe 23 august 1917, în valea Zăbrăuciorului, lângă casa viei Apostoleanu, alături de căpitanul Dumitru Morjan, gorjean căzut la datorie cu o zi înainte, în fruntea Companiei a 6-a.

La căpătâi i-a fost ridicată o mare cruce de stejar, de către comandantul Diviziei a XI-a. „Astfel a pierdut Regimentul 43/59 Infanterie aceas-

tă fecioară inimoasă, vitează, demnă de moșii și strămoșii ei și ca o pildă atât pentru Regimentul cu care a luptat și și-a dat viața pentru apărarea și mărirea Patriei cât și pentru toți românii și, în special, pentru femeile române, fiind unicul exemplu în istoria Patriei, ca o fecioară tânără să aibă atât de mare însuflețire să-și jertfească viața pentru pământul strămoșesc²² - conchidea la 10 mai 1920, în Memoriul său, colonelul Pomponiu.

În zilele de 30 și 31 august 1919 a avut loc un pelerinaj și un parastas la mormântul eroinei, în comuna Fitionești, județul Vrancea, organizat de doamna Atenia Călugăreanu, soția lui Catone Călugăreanu, viitor director al Siguranței Statului, la care a participat și generalul Ernest Broșteanu, ca delegat al Ministerului de Război. Pe 23 septembrie 1919 li s-a făcut o vizită părinților și fraților săi supraviețuitori, în satul gorjean Vădeni.

Pe 4 iunie 1921 osemintele eroinei au fost deshumate și transportate la Târgu Jiu, unde pe 9 iunie au fost depuse în cavoul din fața Primăriei, în așteptarea proiectatului monument comemorativ.

În ziua de 8 iunie, Capitala Țării a dat onoruri militare osemintelor eroinei sublocotenent Ecaterina Teodoroiu, care străbătuseră triumfal traseul Focșani-București-Râmnicu Sărat-Buzău-Ploiești. În aceste gări vagonul național rezervat eroinei a prilejuit însuflețite manifestări de pietate și recunoștință. Școlile, oficialitățile, poporul, oștirea, invalizi, orfani și văduve de război au găsit în acest periplu comemorativ o mângâiere pentru rudele și apropiații căzuți la datorie.

Ajungând în Gara de Nord, vagonul cu osemintele eroinei, acoperit de flori și îmbrăcat în verdeață și în tricolor, a fost primit cu multă însuflețire de oficialitățile Capitalei, de școli, diferite societăți și de populația bucureșteană. Cortegiul istoric care urma să o însoțească pe eroină, format din două tunuri din cele capturate de gorjeni la Jiu și Mărăști, a parcurs străzile Capitalei, în uralele mulțimii. Cele două tunuri erau conduse chiar de ofițerii eroi care le capturaseră, căpitanii Nicolae Pătrășcoiu și Ioan Neferescu, ambii din Regimentul 18 Infanterie. Din partea Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” s-a depus la această solemnitate o frumoasă jerbă de flori albe, rostindu-se de către secretarul Societății, publicistul George Lungulescu, redactor al ziarului „Universul”: „...Ca o mărturie a dragostei nemuritoare cu care Patria își îngrijește copiii căzuți pe câmpul de onoare, depun pe rămășițele pământești ale sublocotenentului Ecaterina Teodoroiu, căzută eroic în fruntea ostașilor săi pentru împlinirea visului de unire al întregului neam românesc; această podoabă de flori albe ca și nevinovăția sufletului pe care îl avea.

Cuprinsă de un rar avânt de dragoste de neam, copila gorjeană de șaisprezece ani, cu fața gânditoare și ochii visători, din prima zi a mobilizării însoți cu priviri înflăcărare de bucurie șirul batalioanelor noastre ce se îndreptau pe defileul Jiului, mândre și voioase că merg

spre Sionul neamului, spre bătrânii Carpați, ca să ștergă pentru veșnicie granița ce străjuia de pe înălțimile lor, o nedreptate milenară.

Când primelor triumfuri urmară grele încercări, când cincizeci și trei de divizii dușmane încercuiră hotarele țării, dintre care fură trimise cinci ca cele mai reputate, la Jii, contra diviziei a unsprezecea românească, - și aceea cu rândurile rărite de grele lupte, - când prin glasul marelui Dragalina vorbi însuși glasul neamului nostru cerând tuturor apărarea cu viața a pământului sfânt al Olteniei și al Țării, atunci, în cugetul copilei acesteia pătrunse un gând mare, care-i umplu și stăpâni întregul suflet: cinstea Țării!

Din eroismul celor mulți, umili și tăcuți, din jertfa celor ce mureau preamărindu-și Țara, mintea ei de copil desprinse și înțelese toată măreția acestei simțiri, așa cum sufletul omenească vede prin credință în tot ceea ce-l înconjoară, atotputernicia lui Dumnezeu.

La chemarea Țării alergă pe front fără zăbavă, lăsându-și toiagul de cercetaș, pentru a ridica de pe câmp arma unui soldat căzut și a-l înlocui în luptă. [...] Din istorisirea oștenilor, faptele eroinei trecuseră de mult în legendele satelor. Nu este casă și nu e colțisor de pământ românesc unde să nu bată pentru ea o inimă simțitoare. Nu e cămin unde să nu se simtă nevoie de a-i avea chipul printre sfinții neamului, mai ales în umilele colibe de la țară, unde icoana ei priveghează ca și a unui heruvim aducător de ocrotire divină.

Ca și floarea de nufăr care se înalță ca o candelă luminoasă din adâncul apelor întuncate, amintirea ei de arhanghel înveșmântat în raze de glorie se ridică peste uitarea omenească și mai puternică decât lumina ce învăluie lucrurile și tremură scânteietoare peste întinderi, se împrăștie și străbate peste munții Pindului și ai Crainei Sârbești, până în largul șes al Torontalului bănățean, ca acolo să stingă plânsul inimilor măhnite, să potolească durerea care omoară, dând visurilor gata să

piară puterea credințelor neclintite.

Ai știut să mori ca un viteaz, tinere camarad!

Cu emoție deci, sufletul Țării întregi te urmează până acolo unde trupul tău va fi redat pământului care l-a născut, locului în care aceste rămășițe omenești se vor amesteca cu huma Gorjului, cu această inimă a pământului românesc, care de-a lungul veacurilor a fost zăcământ de comori străbune și obârșie de fapte mari.

Mormântul tău va deveni de acum înainte altarul conștiinței de neam, unde va arde nestinsă flacăra ce va răspândi peste mulțimile neamului un simbol de iubire umană, de dragoste de țară și de infinită înfrățire creștinească. [...]

Te preamărim cu toții, eroină a neamului, și nu ne îndoim că, de acolo de unde ești, din rândul marilor străbuni și din slava Țării, când haos plumburiu și sângerat va acoperi din nou cerul Țării Tale, mâna divinității va lua numele tău nepieritor și ca pe un nou semn din vedenia împăratului creștin, îl va brazda cu litere de foc pe cerul Țării, ca să ne fie crez al biruințelor viitoare și răsărit al altui viitor de glorie²³.

Cu această ocazie, Ministerul de Război a dispus botezarea Regimentului 43/59 Infanterie cu numele eroinei Ecaterina Teodoroiu. În perioada 1959-1961, numele tinerei combatante din Primul Război Mondial a fost purtat de Regimentul 18 Mecanizat din Caransebeș.

MARTYRDOM OF SECOND LIEUTENANT ECATERINA TEODOROIU

Second lieutenant Ecaterina Teodoroiu (January 14, 1894-August 22, 1917) participated at the First World War as a volunteer and was remarked in the fights on Jiu (October-November 1916). She lost heroic her life on duty, at the command of the platoon that she led during the Muncelu battle (August 22, 1917). She became a feminine sacrifice symbol and Romania's national heroine.

Keywords: Ecaterina Teodoroiu (1894-

1917), volunteer combatant, First World War, Great Romania's national heroine

NOTE

- 1 Locotenent psiholog, Comandamentul Flotei Constanța.
- 2 Marian Moșneagu, „Legenda Ecaterinei Teodoroiu: Cespun Arhivele Militare”, în „Historia”, nr. 136, mai 2013, p. 3.
- 3 *Ibidem*.
- 4 *Ibidem*.
- 5 Locotenent Constantin Popescu, „Amintiri din războiu. Ecaterina Teodoroiu la Școala Militară din Iași”, în „Cultul eroilor noștri”, nr. 3/1922, p. 4.
- 6 „Monitorul Oficial” nr. 292 din 16 martie 1917.
- 7 Constantin Kirițescu, „Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918”, vol. I, pp. 370-371.
- 8 „România în timpul războiului 1916-1918”, seria I, fascicula nr. 5 din noiembrie 1919, pp. 93-94.
- 9 Dan Giju, „Istoria presei militare de la Cezar la Ceaușescu. Armata. Presa scrisă”, vol. I, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2012, pp. 306-308.
- 10 Marian Moșneagu, *loc.cit.*, p. 7.
- 11 *Ibidem*.
- 12 Dan Giju, „Înger al răzburării și cronicar de front”, în „Observatorul militar” nr. 6 (10-16 februarie 2010), p. 16.
- 13 Marian Moșneagu, *loc.cit.*, p. 11.
- 14 *Ibidem*.
- 15 *Ibidem*.
- 16 *Ibidem*, p. 16.
- 17 *Ibidem*.
- 18 *Ibidem*, pp. 17-18.
- 19 *Ibidem*.
- 20 *Ibidem*, pp. 19-20.
- 21 *Ibidem*.
- 22 *Ibidem*, p. 25.
- 23 „Întâmpinarea eroinei în Capitala Țării”, în „Cultul eroilor noștri”, nr. 2 din 1921, pp.1-3.

UN SECOL DE POMENIRE NEÎNTRERUPTĂ, ÎN ALTARUL BISERICII DIN COMUNA VEDEA (JUDEȚUL GIURGIU), A EROILOR DIN OSTROVUL ÎMECICA

**Dr. Andreea
ATANASIU-
CROITORU'**

Primul an de război, 1916, a constituit începutul unei perioade de grea încercare pentru forțele combatante ale României. Au fost pierdute vieți omenești și distruse destine, față de care, pierderile materiale aproape că nici nu mai contează.

În semn de respect și apreciere pentru eroii ce și-au dat viața în timpul primei conflagrații mondiale, statul român le-a acordat acestora cele mai înalte distincții. Cum era și normal, printre aceștia s-au numărat și marinarii, cu numele unora dintre cei căzuți la datorie fiind botezate nave militare ale Forțelor Navale Române, în semn de recunoștință pentru sacrificul suprem adus în timpul luptelor purtate în Războiul de Reîntregire².

Așa cum s-a întâmplat în majoritatea conflictelor armate, multe familii nu și-au mai putut lua rămas bun de la tinerii căzuți pe câmpul de luptă și nu au mai avut unde să își plângă morții, neexistând un loc de îngropăciune cunoscut al celor pierduți. Ca întotdeauna, și mai ales în vremurile de restriște, Biserica s-a îngrijit, prin slujitorii ei, să izbăvească sufletele chinuite ale muribunzilor, să le trimită chiar, ultimele gânduri acasă, și mai ales, să nu uite să-i amintească pe eroii neamului românesc, în slujbele de pomenire.

Un exemplu impresionant prin statornicia lui este reprezentat de Biserica „Sfântul Pantelimon” din comuna Vedea (fostă Arsache) din județul Giurgiu, lăcaș monument istoric, ridicat în 1845 și

pictat de Gheorghe Tătărescu. Acesta este locul unde au fost aduși și înmormântați cei 6 eroi marinari din Ostrovul Mecica. Un lucru este cert, de aici, 15 ani mai târziu, osemintele locotenentului Remus Lepri au fost deshumate și apoi depuse în Mausoleul Eroilor din Turnu-Severin, orașul familie sale. Ce nu se cunoaște însă este ce s-a întâmplat cu rămășițele tovarășilor săi.

Cercetarea pe care am întreprins-o în toamna anului 2016, în localitatea Vedea, în speranța identificării locurilor de veci sau măcar aflării unor noi informații despre eroii marinari nu a făcut mai multă lumină în caz, dar a adus totuși, unele elemente de noutate față de ceea ce se știa.

Din discuțiile purtate cu preotul paroh Horia Vamoș³, slujitor al altarului de aproape patru decenii și foarte bun cunoscător al locurilor, am putut afla că nu mai există nici o urmă a vechilor morminte. Cu toate acestea, în curtea bisericii, în fața intrării în lăcașul de cult, se înalță o cruce de piatră impresionantă, pe care sunt încrustate numele eroilor locali căzuți în Primul Război Mondial, alături de care se află și numele *Marinarilor morți în explozia de pe Dunăre*, așa cum sunt cunoscuți de toată comunitatea: locotenentul Remus Lepri, sergentul David Iacob, soldații Enache Cioroiu, Nicolae Cumpătă, Constantin Grecu și Constantin Stancu. Tot de la preotul Horia Vamoș am aflat și că monumentul a fost ridicat imediat după încetarea ostilităților prin strădania unora dintre urmașii celor peste 100 de oameni pe care comuna Arsache i-a dat tribut războiului⁴. Inițiatorii monumentului, dăltuiți pe fețele laterale ale acestuia, sunt localnicii: Lazăr Iancu, Vasile Zoițoiu, Stancu Chiripuci, Tudor Manea, Petre Balacciu, Ștefan Piroi, Alexandru Clejanu, Radu Popescu, Constantin Bitu, Ștefan Anghelescu și Marin Căciulan.

Părintele Horia Vamoș ne-a mărturisit că

Crucea de piatră ridicată în memoria eroilor din Primul Război Mondial

nu cunoaște amănunte legate de tragedia petrecută în dreptul ostrovului Mecica, dar la fel ca și predecesorii săi, duce mai departe o misiune de credință, prin pomenirea *Marinarilor morți în explozia de pe Dunăre*, în fiecare an, de sărbătoarea Înălțării Domnului, Ziua Eroilor. La un secol de la tragedia din 1916, o simplă hârtie îngălbenită de vreme poartă numele eroilor mai departe, prin pomenirea lor în timpul slujbelor⁵.

Dezastrul din Ostrovul Mecica

Locotenentul Remus Lepri s-a născut la 19 noiembrie 1886, în București. Mama, Aneta, era româncă, iar tatăl său, Giacomo Lepri era italian, de profesie inginer, intrat voluntar în armata română, în rândurile căreia a luptat la Plevna și Grivița. În anul 1887 a plecat din București și și-a stabilit definitiv domiciliul

liul în Turnu-Severin⁶. A avut doi fii, Remus și Romulus Lepri, pe care i-a pierdut în confruntările din timpul Primului Război Mondial.

După ce a terminat liceul, Remus Lepri s-a îndreptat spre o carieră militară, absolvind în 1910, Școala de Artilerie, Geniu și Marină⁷, fiind încadrat în Marina Militară, cu gradul de sublocotenent. În anul 1913 a fost avansat locotenent, făcându-se repede remarcat printre colegii săi, pe de o parte prin prisma educației primite în familie, dar și a firii sale plăcute. Unul din camarazii săi, Virgil Alexandru Dragalina, considera că tânărul locotenent Remus Lepri „era cel mai frumos ofițer din marină. De statură mijlocie, însă bine legat, brunet cu tenul alb și ochii negri, visători, era deștept, amabil și politic⁸. De asemenea, unul dintre subalternii săi, sergentul de marină Vasile Ghiță îl descria cu afecțiune: „Ne ubea și ne aprecia foarte mult, cu el am fi mers la pericolele cele mai mari, căci nu mulți sunt înzestrați cu așa calități ca domnia sa”⁹.

La 1 iulie 1916, cu numai două luni înainte de intrarea României în prima conflagrație mondială, Remus Lepri a fost încadrat la Grupul Port-mine, Dragă și Stăvilare, aflat sub comanda locotenent comandoului Constantin Rădulescu¹⁰, tânărul locotenent fiind considerat, din punct de vedere profesional, un excelent specialist în folosirea armelor sub apă.

În luna august 1916, în contextul general al desfășurării operațiunilor militare pe linia Dunării, locotenentul Remus Lepri a primit misiunea de a organiza baraje de mine la Turtucaia, între kilometrii 390 și 392, pentru protejarea retragerii Diviziei a 9-a din Silistra. La începutul lunii următoare, ofițerul a avut de executat o nouă însărcinare, aceea de a proteja podul de vase de la Flămânda, realizat pentru trecerea forțelor românești la sud de Dunăre, în spatele trupelor inamice ce acționau în Dobrogea, prin lansarea unui baraj de

mine care ar fi oprit înaintarea navelor austro-ungare¹¹. Pentru apărarea podului s-au completat măsurile împotriva minelor de curent prin instalarea de stăvilare și dispozitive de pescuit mine. O altă măsură, trasată tot de Comandamentul Apărării sub Apă, prevedea instalarea unor baraje de mine în dreptul ostroavelor Mecica și Cinghineaua și al localității Pietroșani, județul Vlașca¹².

Barajele erau realizate cu ajutorul minelor „Rădulescu”, inventate de locotenent comandorul Constantin Rădulescu, specialist în Arme sub apă. Mină fluvială de curent și, în același timp, mină de contact, mina avea un sistem de aprindere mecanic, folosind fulmicotonul ca încărcătură de explozie. Odată cu mobilizarea generală a armatei, în 1916, unitățile Marinei Militare au fost dotate cu 362 mine „Hertz”, 100 mine de proveniență rusească, 49 mine „Sautter-Harlé”, 48 mine „Lernet”, 500 mine de curent sistem „Vislowski”¹³ și 1.000 mine tip „Rădulescu”. Era normal ca ponderea să o dețină minele de fabricație românească¹⁴, dar acestea au funcționat defectuos, provocând mari probleme genștilor și marinarilor români. Colegul de școală militară și prietenul lui Remus Lepri, Virgil Alexandru Dragalina confirmă și el faptul că: „Aceste mine de invenție românească, nu au omorât în cursul războiului nici măcar un singur inamic, în schimb au făcut prăpăd în rândurile noastre. Chiar și unul francez, căpitanul Mercier, i-au rupt un braț; el se afla cu o echipă de mineri pe Valea Jiului, când o mină a explodat ca din senin”¹⁵. Similar, generalul Alexandru Averescu considera, într-un raport referitor la operațiunile militare de la Flămânda, că „în timpul executării barajelor de la Mecica și Pietroșani”¹⁶, au avut loc explozii premature de mine, omorând ofițeri și trupă, din cauza defectuoșității materialului,

Inscripția care îi menționează pe cei 6 marinari care și-au pierdut viața în Ostrovul Mecica (aflată pe Crucea de piatră ridicată în memoria eroilor din Primul Război Mondial)

fabricat și imaginat în țară”¹⁷.

Lui Remus Lepri i-a fost ordonată misiunea montării unui baraj de mine în dreptul ostrovului Mecica, din dreptul localității Arsache, ju-

Locotenentul Remus Lepri (stând jos) alături de fratele său, căpitanul Romulus Lepri, eroi ai Primului Război Mondial, anul 1916

dețul Vlașca, unde au fost aduse, în secret, 50 de mine „Rădulescu”. Locotenentul a pregătit minele timp de două zile pentru organizarea dispozitivului, așteptându-se un moment favorabil pentru lansarea barajului¹⁸, fără a ști că acestea au fost, practic, ultimele sale momente de viață. În dimineața zilei de 6 septembrie 1916, întregul dispozitiv de apărare construit de locotenentul Remus Lepri și de soldații ce se aflau în imediata apropiere a explodat, provocând moartea instantanee a acestora.

Extrem de impresionantă este descrierea momentului deflagrației de către Virgil Alexandru Dragalina: „Era dimineață, timp frumos, iar Lepri stătea pe o mină și citea un ziar, în timp ce un sergent cu trei marinari făceau ultimul control și legăturile necesare. Nu se știe ce s-a întâmplat, cu siguranță însă, un defect de construcție, o mină a explodat și, prin simpatie, au explodat deodată toate minele”¹⁹. Iar relatarea a ceea ce a urmat este de-a dreptul tragică: „A fost o explozie formidabilă, ceva infernal, când pământul s-a cutremurat, arborii din apropiere au fost smulși și aruncați la mari distanțe, iar Lepri cu cei patru marinari au fost pulverizați. În jurul locului, pe o mare întindere, pământul a fost scormonit și iarba arsă. Totuși, pe un sector îngust, ce avea vârful în centrul cercului celor 50 de mine, nu s-a dezvoltat nici o presiune și nici căldură, așa că iarba a rămas intactă. Pe acest

sector veneau doi ostași călări, aducând un nou ordin locotenentului Remus Lepri. Acești călăreți se aflau la o mică distanță de locul nenorocirii și astfel au putut să povestească cele de mai sus. Și nimic nu s-a putut găsi din corpurile celor patru nenorociți, decât o bucată de stofă din sacoul locotenentului Remus Lepri, aruncată departe în pădure, într-un vârf de copac²⁰.

Unul dintre puținii supraviețuitori ai exploziei, deși șocat, a descris întrucâtva altfel evenimentul. Astfel, Gheorghe C. Vasile relatează: „Mă aflam la 7 metri de locul unde erau minele, am fost izbit de o puternică bubuitură care m-a trântit la pământ. După câteva secunde am auzit a doua explozie, era o teribilă dezordine printre materialul minelor, corpuri mutilate și zdrobite. Sergentul David Iacob era agățat într-un pom cu capul rețezat care împreună cu o parte din regiunea abdominală și antebrațele se găseau la 10 metri depărtare, restul corpului era azvârlit la trei metri înălțime în salcia sub care lucra. Locotenentul Remus Lepri se afla cu fața spre mină și cu spatele spre Dunăre, cu picioarele zdrobite de la glezne, cu lovituri multe pe tot corpul, cu hainele în mare parte arse. Soldatul Stancu Constantin nu a putut fi găsit decât prea mutilat și sfâșiat în bucăți care se depărtau de la locul exploziei la 30 de metri și chiar mai mult. Soldatul Cioroiu Enache avea intestinale zdrobite, soldatul Grecu Constantin era cu craniul spart și picioarele lipsă mai jos de genunchi²¹.

Locotenentul Remus Lepri, alături de camarazii săi, a fost înmormântat cu onorurile cuvenite, în curtea bisericii din comuna vlăsceană, la vremea aceea, Arsache. În anul 1931, osemintele locotenentului Remus Lepri au fost deshumate și depuse în Mausoleul Eroilor din Tumu-Severin, împreună cu cele ale fratelui său, căpitanul de infanterie Romulus Lepri, căzut și el la datorie, tot în anul 1916²².

Comandantul ofițerului-erou, locotenent comandorul Constantin Rădulescu, scria la 16 septembrie 1916, tatălui acestuia: „A fost un excelent ofițer de marină, avea o educație aleasă și un caracter desăvârșit. Pierderea lui este plânsă de toți ofițerii de marină, de la cel mai mic până la amiral. A murit făcându-și datoria, (...) a murit ca un erou”. Martor al sfârșitului tragic al locotenentului Remus Lepri, sergentul de marină Vasile Ghiță mărturisea: „În cei trei ani cât am fost ajutorul său, am fost tratat nu ca un inferior, ci ca un frate mai mic (...)”²³.

Parcă urmând cuvintelor pe care Virgil Alexandru Dragalina le spunea despre Remus Lepri: „A fost un erou, însă înainte de toate a fost un martir al neamului²⁴”, statul român încă din Primul Război Mondial, a dat numele eroului unui ponton de mine, pentru ca, ulterior, prin Înaltul Decret Regal nr. 1.061 din 1 aprilie 1921, a acordat unei canoniere numele „Locotenent Lepri Remus”²⁵.

Chiar dacă locotenentul Remus Lepri cunoaște o notorietate ceva mai mare, nu trebuie uități nici cei 5 camarazi ai săi: sergentul David Iacob și soldații Enache Cioroiu, Nicolae Cumpătă, Constantin Grecu și Constantin Stancu, oameni care au trăit, iubit și au avut speranțe de viitor, și care, mult prea devreme, au părăsit lumea aceasta. Încercăm ca prin reconstituirea acestui mic episod din istoria noastră, să nu îi uităm nici noi. Pentru că oriunde s-ar afla acum aceștia, Biserica le cinstește neîntrerupt sacrificiul.

A CENTURY OF INTERRUPTED COMMEMORATION IN THE CHURCH OF VEDEA (GIURGIU COUNTY) SHRINE OF THE HEROES FROM MECICA ISLE

The first year of war, 1916, was the beginning of very difficult times for the Romanian Army. In the First World War were lost lives

and were destroyed destinies, over this reality any material loss became insignificant.

Like always, especially in hard times, the Church through her priests, take care of the unfortunate souls to give them the last confession or to send for them the last thoughts at home. But maybe, the most important is the Church never forgets them and in each memorial service mentions their names.

A moving example is given by the "Saint Pantelimon" Church from Vedea, ex-Arsache (Giurgiu County), a historical monument built in 1845 and painted by Gheorghe Tătărescu. In her courtyard were buried the six heroes from the Mecica Isle and, from a centenary, in her shrine they are mentioned in every service memorial in the Day of the Heroes.

Keywords: heroes, the First World War, the Church of Vedea (Giurgiu County), Remus Lepri, the Mecica isle.

NOTE

1 Muzeograf, expert Patrimoniu Naval, Muzeul Marinei Române, Constanța.

2 Andreea Atanasiu-Croitoru, „*Dulce et decorum est pro patria mori*”. Anul 1916, *Despre eroi*, în volumul *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație*, vol. IV, partea I, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2016, p. 301.

3 Interviu realizat de Andreea Atanasiu-Croitoru în data de 23 noiembrie 2016.

4 Marcel Țena, *Istoria localității Vedea (Arsache, Parapani) din județul Giurgiu (Vlașca)*, Editura MIRA, București, 2012, p. 179.

5 Andreea Atanasiu-Croitoru, *Despre eroi. Tragedia fraților Lepri*, în „Marea Noastră”, serie nouă, an XXVI, nr. 4 (107), noiembrie-decembrie 2016, p. 23.

6 Nicolae C. Petrescu, *Marina militară română în Războiul pentru Întregirea României. File de istorie*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2004, p. 193.

7 Anton Bejan (coord.), Raymond Stănescu, Neculai Pădurariu, Carmen Atanasiu, Ovidiu Victor Ionescu, Paul

Ionescu, *Dicționar Enciclopedic de Marină*, I, Editura Societății Scriitorilor Militari, București, 2006, p. 298.

8 Scrisoare adresată de Virgil Dragalina, lui Traian Lepri, în 16 aprilie 1966, Fondul documentar al Muzeului Marinei Române.

9 Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

10 *Ibidem*, p. 193.

11 *Ibidem*, p. 194.

12 Cornel Marinescu, Florin Nistor, *Contribuția Marinei Militare Române la planificarea, organizarea și realizarea manevrei de la Flămânda*, în volumul *Forțele Navale Române. 150 de ani de tradiție*, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2010, p. 148.

13 Mina „Vislowski”, invenția mecanicului civil Vislowski din Marina Militară, este o mină fluvială, derivantă, de contact, cu sistem de aprindere mecanic (Georgeta Borandă, *Istoricul minelor folosite în Marina Militară Română 1900-1947*, lucrare de cercetare, 1984, Fondul documentar al Muzeului Marinei Române, pp. 87-89).

14 *Ibidem*.

15 Virgil Alexandru Dragalina, *Escadrila de Nistru*, Editura Militară, București, 2011, p. 196.

16 La Pietroșani, județul Vlașca, au avut loc două accidente grave, din cauza exploziei premature a minelor „Rădulescu”, care au ucis majoritatea personalului specializat, un marinar francez și pe căpitanul francez Beherze de Laulay. Constantându-se că exploziile erau provocate de scurt-circuite, comandantul Apărărilor sub apă a hotărât să nu le mai întrebuițeze până nu vor fi puse la punct (Nicolae Bârdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria Marinei Române, I, Din cele mai vechi timpuri și până în 1918*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 288).

17 Alexandru Averescu, *Memoriu asupra trecerii de la Flămânda*, în revista „Document”, an XII, nr. 2 (44), 2009, p. 46.

18 Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

19 Virgil Alexandru Dragalina, *Escadrila de Nistru*, p. 196.

20 *Ibidem*, p. 197.

21 Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 100.

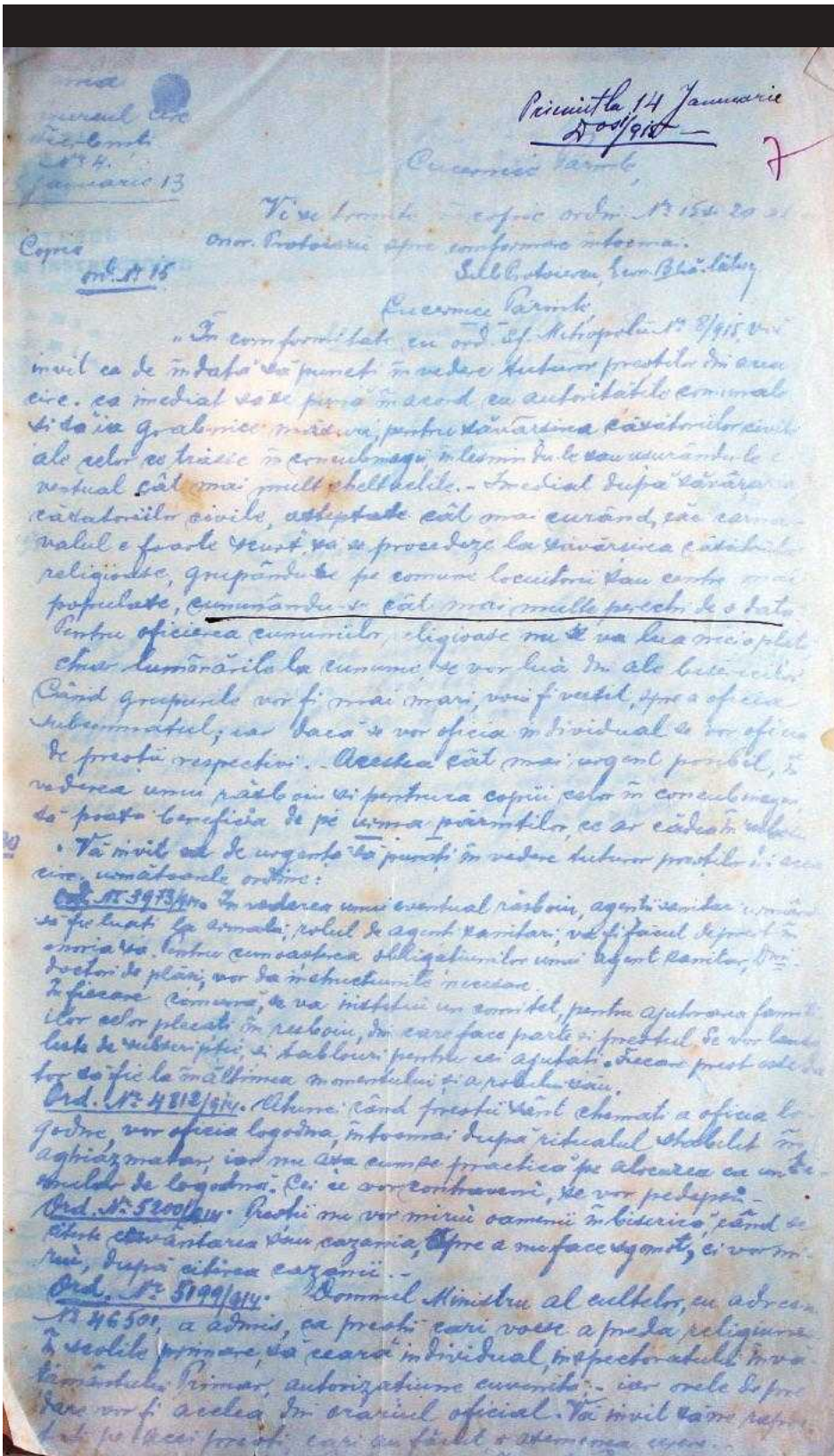
22 Căpitanul Romulus Lepri (Puiu) era în fruntea unei companii de mehedințeni și făcea parte din Divizia de la Cerna comandată de generalul Ioan Dragalina. A murit în confruntările de la Jiu, în dimineața zilei de 14 octombrie 1916: „Mergând la atac în fruntea companiei lui și cu țigara în gură, în cea mai înverșunată luptă și hotărâtoare în același timp - lupta de la Rasovița -, Puiu Lepri a fost lovit de două gloanțe de mitralieră în piept. Dus de brancardieri înapoia frontului, el a cerut fanionul tricolor de la o brancardă, s-a ridicat pe coate ca să sărute culorile țării și apoi, cu gura plină de sânge, a vrut să strige, însă abia a putut să articuleze: „Trăiască generalul Dragalina!” și imediat a căzut mort pe brancardă” (Virgil Alexandru Dragalina, *Escadrila de Nistru*, p. 199).

23 Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

24 Scrisoare adresată de Virgil Dragalina, lui Traian Lepri, în 16 aprilie 1966, Fondul documentar al Muzeului Marinei Române.

25 Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

Preot Adrian Lucian SCĂRLĂTESCU¹

Arhiva Parohială Fierbinți Târg – Ialomița
se găsește un act primit la 14 ianuarie
1915 un Ordin al Sfintei Mitropolii nr.
8/1915 cu următorul conținut în rezumat:

Imediat preotul paroh să se pună de acord
cu autoritățile și să se ia grabnic măsuri pen-
tru săvârșirea căsătoriilor civile ale celor ce
trăiau în concubinaj, înlesnindu-le sau ușu-
rându-le cheltuielile.

Imediat să se săvârșească căsătoriile re-
ligioase, grupându-se pe comune sau centre
mai populate, *cununându-se chiar cât mai
multe perechi deodată*. Nu se va fi luat nici
o plată. Chiar lumânările trebuiau date de la
biserica.

Pentru grupuri mai mari trebuia chemat
subprotoiereul care trimitea la parohie ordinul
iar căsătoriile individuale vor fi fost oficiate de
preoții parohi. Aceste măsuri trebuiau urmate
cât mai repede posibil pentru ca urmașii par-
ticipanților la războiul ce se prefigura, bărbați
care la acel moment trăiau în concubinaj, să
beneficieze dacă aceștia vor fi căzut în luptă.

CUNUNAȚI-VĂ ȘI PLECAȚI LA RĂZBÔI

În original, transcris, documentul mai puțin cunoscut, din anul 1915, are următorul text:

Protoiereul Circ(umscripție). Fierbinți, Nr. 4.

1915 Ianuarie 13

Primit la 14 Ianuarie 1915

Cucernice Părinte,

Vi se trimite în copie ordin. Nr. 15 și 20 al Onor. Protoierie spre conformare întocmai.

Sub Protoiereu Econ(om). B(arbu). Scărlătescu

Copie

Ord(inul). Nr. 15

Cucernice Părinte,

În conformitate cu Ord(inul). Sf(intei). Mitropolii Nr. 8/(1)915 vă invit ca de îndată să puneți în vedere tuturor preoților din acea Circ(umscripție). ca imediat să se pună de acord cu autoritățile comunale și să ia grabnice măsuri pentru săvârșirea căsătoriilor civile ale celor ce trăiesc în concubinagii, înlesnindu-le sau ușurându-le eventual cât mai mult cheltuielile.

Imediat după săvârșirea căsătoriilor civile, așteptate cât mai curând, căci carnavalul² e foarte scurt, să se procedeze la săvârșirea căsătoriilor religioase, grupându-se pe comune locuitorii sau centre mai populate, cununându-se cât mai multe perechi de o dată³.

Pentru oficierea cununiilor religioase nu se va lua nici o plată, chiar lumânările la cununie se vor lua din ale bisericilor.

Când grupurile vor fi mai mari, vom fi vestit, spre a oficia subsemnatul; iar dacă se vor oficia individual se vor oficia de preoții respectivi.

Acestea cât mai urgent posibil, în vederea unui războiu și pentru ca copiii celor în concubinagii să poată beneficia de pe urma părinților ce ar cădea în războiu.

Ord(inul). Nr. 20

Vă invit ca de urgență să puneți în vedere tuturor preoților din acea Circ(umscripție). următoarele ordine:

Ord(inul). Nr. 3973/(1)914.

În vederea unui eventual războiu, agenții sanitari urmând să fie luați la armată, rolul de agenți sanitari va fi făcut de preot în enoria sa.

Pentru cunoașterea obligațiilor unui agent sanitar, D(om)nii doctori de Plăși vor da instrucțiunile necesare.

În fiecare comună se va institui un comitet pentru ajutorarea familiilor celor plecați în războiu, din care face parte și preotul.

Se vor lansa liste de subscripție și tablouri pentru cei ajutați.

Fiecare preot este dator să fie la înălțimea momentului și a rolului său.

Ord(inul). Nr. 4812/(1)914

Atunci când preoții sunt chemați a oficia logodne, vor oficia logodna întocmai după ritualul stabilit în Aghiazmatar, iar nu așa cum se practică pe alocurea ca un simulacru de logodnă. Cei ce vor contraveni, se vor pedepsi.

Ord(inul). Nr. 5200/(1)914

Preoții nu vor mirui oamenii în biserică când se citește Cuvântarea sau Cazania, spre a nu face sgomot, ci vor mirui după Citirea Cazani(e)i.

Ord(inul). Nr. 5199/(1)914

Domnul Ministru al Cultelor, cu Adresa Nr. 46501, a admis ca preoții care vo(i)esc a preda religiunea în Școlile primare, să ceară individual Inspectoratului Învățământului Primar autorizațiunea cuvenită iar orele de predare vor fi acelea din orariul oficial.

Vă invit să ne raportați pe acei preoți cari au făcut o asemenea cerere.

Am încercat să observăm dacă Ordinul Sfintei Mitropolii nr. 8/1915 a produs efecte în Fierbinți Târg, în sensul că a grăbit și convins viitorii participanți la Războiul Întâi Mondial să se cunune, în cazul în care nu erau cununați. Pentru aceasta am consultat două izvoare:

Lista cu eroii din Parohia Târgul F(i)erbinți morți pe câmpul de onoare. 1916-1919, aflată pe balustrada cafasului Bisericii de la Fierbinți Târg, numită în continuare *Lista și Registrul pentru înscrierea căsătoriilor, 7 februarie 1902 - 27 iulie 1941*, document din Arhiva Parohială Fierbinți Târg, care se prezintă ca un tipizat fără coperti cu 99 file din care completate primele 49, numit în continuare *Registrul*.

Am pornit de la ideea că acestea au fost alcătuite cu acrivie, pentru a putea face o cercetare corectă. Ulterior am găsit motive să punem la îndoială exactitatea lor.

LISTA CU EROII DIN PAROHIA TÂRGUL/
F(1)ERBINȚI MORȚI PE CÂMPUL DE ONOARE.
1916-1919

DUMITRU UTA - LOCOT(ENENT). 2
ART(ILERIE)/ GRIGORE M. IANCU - SERG(ENT).
33 INF(ANTERIE)/ **ION D. BATALU** - SERG(ENT).
33 INF(ANTERIE)/ ILIE NECULAE - SERG(ENT).
5 PION./ MITICĂ D. BATALU - SERG(ENT).
75 INF(ANTERIE)/ CONSTANTIN DUMITRU -
SOLD(AT). 35 INF(ANTERIE)/ CONSTANTIN
I. RĂCARU - SOLD(AT). 35 INF(ANTERIE)/
CRISTACHE TEODORESCU - SOLD(AT). 35
INF(ANTERIE)/ ENACHE ION -SOLD(AT). 35
INF(ANTERIE)/ GHIȚĂ ION - SOLD(AT). 2
ART(ILERIE)/ GHEORGHE M. STANCU - SOLD(AT).
35 INF(ANTERIE)/ IVAN STOIAN - SOLD(AT). 35
INF(ANTERIE)/ MARIN VASILESCU - SOLD(AT).
75 INF(ANTERIE)/ MATEI SANDU - SOLD(AT).
75 INF(ANTERIE)/ MUȘAT NECULAE - SOLD(AT).
75 INF(ANTERIE)/ NAE V. ENUȚA - SOLD(AT). 9
VÂN(ĂTORI)/ NECULAE S. IONESCU - SOLD(AT).
76 INF(ANTERIE)/ **NECULAE I. RĂCARU** -
SOLD(AT). 75 INF(ANTERIE)/ SILIVESTRU
BARBU - SOLD(AT). 75 INF(ANTERIE)/ ȘTEFAN
T. MATEI - SOLD(AT). COMP. 9 SUBZ./ STAN
SANDU - SOLD(AT). 75 INF(ANTERIE)/ STAN V.
VASILE - SOLD(AT). 75 INF(ANTERIE)/ TUDUR D.
MIHAI - SOLD(AT). 75 INF(ANTERIE)/ VASILE C.
PREDA - SOLD(AT). 13 ART(ILERIE)/ VASILE N.
STOIAN - SOLD(AT). 35 INF(ANTERIE)/ VASILE
COMAN - SOLD(AT). 35 INF(ANTERIE)/ VINTILĂ
SPANDONIDE - SOLD(AT). 75 INF(ANTERIE)/
VASILE TUNARU - TRANSILVĂNEAN/ ION GHIȚĂ
- SOLD(AT). 5 OBUZ./ DONATĂ DE FAM(ILIA).
IORDACHE CONST(ANTIN). BUCUREȘTI.

Numele boldate apar și în *Registru* din
care facem o statistică a numărului de cunu-
nii oficiate:

1902 - 7 cununii; 1903 - 6 cununii; 1904 - 7
cununii;

1905 - 6 cununii. Între ele: (Nr. Curent) 1.
(Mirele) Nicolae Ion G. Răcaru, june, 23 ani,
(Mireasa) Joița Petre Dumitru, jună, 18 ani,
(Nr. și Data Actului Primăriei:) 2 (din) 15 ianu-
arie 1905, (Nuni) Costandin Gheorghe cu Io(a)
na Costandin Gheorghe. Lipsește iscălitura
Preotului Oficiant (Mincu Popescu) și Data cu-
nuniei religioase.

Între eroii căzuți pe câmpul de luptă din
Fierbinți Târg, în Primul Război Mondial este și
Neculae I. Răcaru.

1906 - 11 cununii; 1907 - 4 cununii; 1908 -
11 cununii; 1909 - 7 cununii;

1910 - 14 cununii. Între ele: (Nr. Curent) 12.
(Mirele) Ion Dumitru G. Batalu, june, (Mireasa)
Floarea Simion Blăguță, jună, (Nr. și Data Actului
Primăriei:) 42 (din) 14 noiembrie 1910, (Nuni)
Gheorghe Toma Cioceanu cu Ioana Gheorghe.
Lipsește iscălitura Preotului Oficiant (Mincu
Popescu) și Data cununiei religioase.

Între eroii căzuți pe câmpul de luptă din
Fierbinți Târg, în Primul Război Mondial este și
Ion D. Batalu.

1911 - 8 cununii; 1912 - 10 cununii; 1913 - 4
cununii; 1914 - 10. De fapt nouă, deoarece că-
sătoriile 7 și 9 sunt una și aceeași.

1915 - o cununie: (Mirele) Costandin
Bucureșteanu, June, (Mireasa) Aristița N.
Rădulescu, Jună, (Nr. și Data Actului Primăriei:)
25, (din) 14 noiembrie 1915, (Nunii) G.I. Vlădoiu
cu Stanca Vlădoiu, Preot Oficiant Mincu

Popescu. Lipsește data cununiei. Probabil 14
noiembrie 1915.

Costandin Bucureșteanu nu apare în *Listă*.

1916 - o cununie; 1917 - nici o cununie; 1918
- 5 cununii; 1919 - nici o cununie; 1920 - 8 cu-
nunii; 1921 - 8 cununii; 1922 - 4 cununii; 1923 - 7
cununii; 1924 - 5 cununii; 1925 - 11 cununii; 1926
- 7 cununii; 1927 - 11 cununii; 1928 - 7 cununii;
1929 - 13 cununii; 1930 - 4 cununii; 1931 - 6 cu-
nunii; 1932 - 11 cununii; 1933 - 9 cununii; 1934
- 13 cununii; 1935 - 4 cununii; 1936 - 19 cununii;
1937 - 7 cununii; 1938 - 15 cununii; 1939 - 11 cu-
nunii; 1940 - nici o cununie; 1941 - o cununie.

Din *Listă* lipsește un erou.

Învățătoarea și preoteasa Elena NEGULESCU,
de la Școala din Fierbinți Târg, la capitolul *Cultur.*
Bisericile, din *Monografia*⁴ sa, pagina 29/ fila 84
față, arată:

*După Preotul Dumitru a urmat fiul său
Preotul Ioniță care neavând copii, a înfiat pe
nepotul soției sale, Alexandru, ce urmează în
preoție după tatăl său adoptiv.*

*Preotul Alexandru are un singur copil pe
Mircea, care nu se mai face preot, mort în
războiul 1916-1918. Preotul Alexandru Donescu
mort la 5 Iunie 1931 iar la 15 Octombrie, același
an, vine actualul preot, N(iculae). Negulescu.*

În *Registru*, la anul 1909 este prezentată
cununia acestui erou: (Nr. Curent) 3. (Mirele)
*Mircea Pr. Alexandru Popescu, june, 22 ani,
(Mireasa) Tinca Dumitru Ștef. Rotaru, jună, 19
ani, (Nr. și Data Actului Primăriei:) 5 din 23 ianu-
arie 1909, (Nuni) George M. Panaitescu cu Sofia
G.M. Panaitescu. Lipsește numele Preotului ofi-
ciant (Mincu Popescu) și data cununiei.*

Ne-am așteptat ca numărul căsătoriilor după primirea celui ordin să crească simțitor. După cum s-a văzut, n-a fost nici pe de parte așa. Aceasta se datorează mai multor factori: încorporabilii erau deja cununați sau cununile acestora de după 14 ianuarie 1915 nu au fost trecute în *Registru*.

Este importantă intenția celui ordin și e mai mult decât sigur că el a avut efecte benefice. Cununarea celor aflați în concubinaj este un act creștinesc.

Cercetarea este îngreunată de pierderea unor documente de acum un veac privind această subiect. *Liste* găsim în sau pe lângă orice biserică dar *Registre* atât de vechi sunt mai greu de aflat.

O discuție trebuie avută în vedere și în ceea ce privește termenul cununându-se cât mai multe perechi de o dată.

Conform Dogmaticii, Tipicului bisericesc, datinei, cutumei străvechi, Cununia religioasă ortodoxă se săvârșește doar pentru doi creștini ortodocși de sex diferit, necăsătoriți, care nu se află într-un grad de rudenie apropiată⁵.

Formularea subliniată, neexplicată, poate duce la ambiguități, având cel puțin două sensuri: 1) să se cunune mai multe perechi la aceeași dată sau

2) să se facă o singură slujbă mai multor perechi în același timp.

Varianta 2) este împotriva regulilor vechi bisericești în ceea ce privește Cununia, reguli păstrate până azi.

În anumite parohii memoria colectivă păstrează amintirea unor zile cu mai multe cununii în care nași pentru toate perechile era câte o familie mai de văză pentru toate sau mai multe cupluri. Uneori naș a fost chiar prefectul județului prin reprezentant. Singura diferență este că asemenea relatări se fac referitor la anul 1938 nu 1915.

Din toate aceste relatări reiese că din cele mai vechi timpuri până azi Biserica a avut grijă de a avea familii cu binecuvântarea Sfintei Taine a Cununii. În 1915 peste această grijă s-a suprapus cea a statului pentru supraviețuitorii din familiile eroilor căzuți în război.

Bibliografie

Arhiva Parohială Fierbinți Târg-Ialomița.

Lista cu eroii din Parohia Târgul F(i)erbinți morți pe câmpul de onoare. 1916-1919, aflată pe balustrada cafasului Bisericii de la Fierbinți Târg.

Registru pentru înscrierea căsătoriilor, 7 februarie 1902 - 27 iulie 1941, document din Arhiva Parohială Fierbinți Târg-Ialomița.

Elena Negulescu, *Monografia Comunei Fierbinții de Sus-Stroești - Ilfov, 1944, Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Culturii Naționale și Cultelor, dosar nr. crt. 697/1944.*

Preot profesor dr. Isidor Todoran, Arhidiacon profesor dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Dogmatică, manual pentru seminariile teologice, E.I.B.M.B.O.R., București, 1991.*

WED AND GO TO WAR

The article offers information regarding an order that was given by the Metropolitan church

about the officiation of the marriages of the ones that lived in concubinage. The order referred to the young people that could participate at the First World War.

Keywords: hero, First World War, marriage, concubinage, church

NOTE

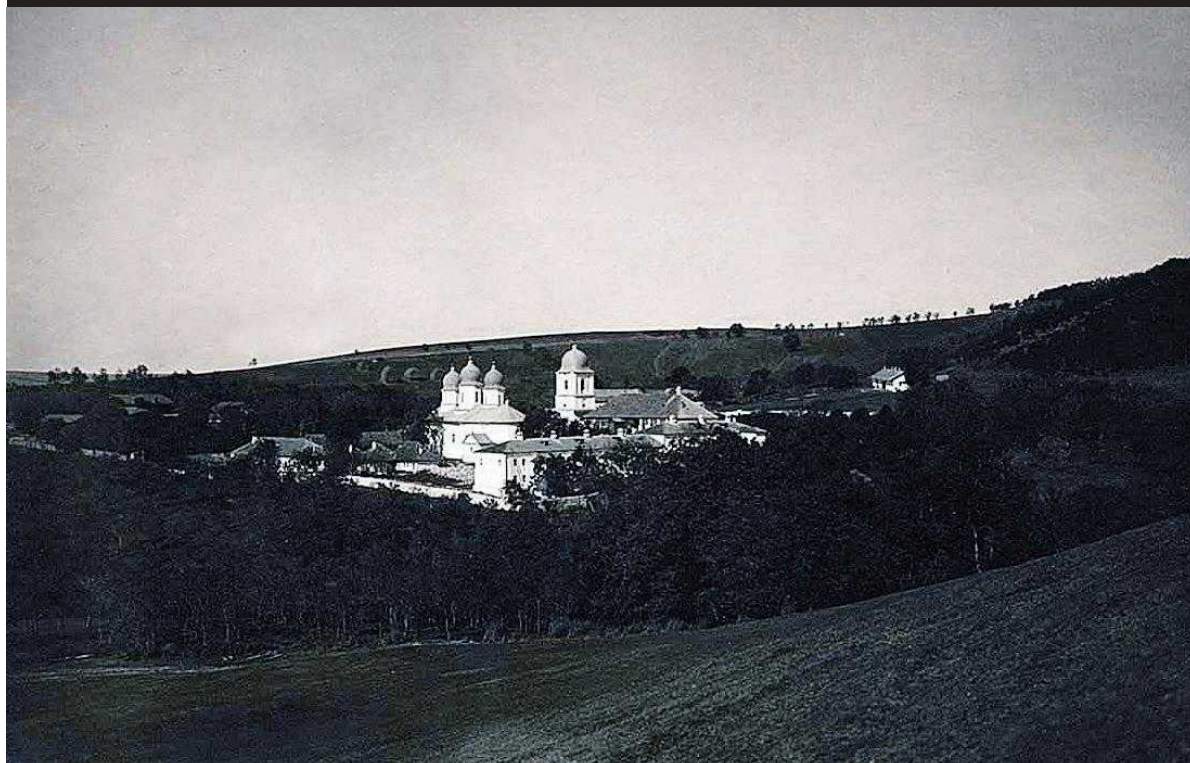
1 **Catedrala Sfinții Împărați - Urziceni.**

2 CARNAVÁL, *carnavaluri*, s.n. Perioadă care precedă postul în unele țări, când au loc petreceri populare însoțite de deghizări, care alegorice, focuri de artificii etc. Petrecere populară din această perioadă. Aici probabil cu sensul de *intervalul de timp până la începutul războiului.*

3 Sublinierea este în original.

4 *Monografia Comunei Fierbinții de Sus-Stroești - Ilfov, 1944, Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Culturii Naționale și Cultelor, dosar nr. crt. 697/1944.*

5 Preot profesor dr. Isidor Todoran, Arhidiacon profesor dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Dogmatică, manual pentru seminariile teologice, E.I.B.M.B.O.R., București, 1991, p. 357.*

PREOȚI MILITARI ÎN BAȘARABIA – MISIUNI, ACTIVITATE, CONSTATĂRI, PROPUNERI

***Colonel (r)
prof. univ. dr.
Ion GIURCĂ***

Unirea Basarabiei cu România la 27 martie/9 aprilie 1918 a fost primul pas către Marea Unire desăvârșită la 18 noiembrie/1 decembrie același an, proces istoric în care armata și biserica, prin reprezentanții lor de frunte și marea masă a celor care le compuneau, au avut un rol incontestabil. Evenimentele din Rusia declanșate în februarie 1917, ajunse la apogeu în octombrie același an, au creat o stare de insecuritate pentru românii din spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru, fapt ce a impus ca armata română să acționeze pentru restabilirea ordinii, apărarea bunurilor care-i aparțineau, asigurarea libertății de acțiune pentru factorii de decizie politică de la Iași și Chișinău, apoi, din primăvara anului 1918, pentru apărarea teritoriului dintre Prut și Nistru unde Sfatul Țării decisese unirea cu Țara. Inițial în Basarabia, la cererea Sfatului Țării, au acționat Diviziile 11 și 13 infanterie, 1 și 2 cavalerie, constituite în Corpul 6 armată comandat de generalul Ion Istrati. Evoluția situației pe frontul oriental, unde Rusia a încheiat pacea cu Puterile Centrale la 18 februarie/3 martie 1918, a impus României să încheie așa numita pace de la Buftea la 20 februarie/5 martie, care a avut ca prevederi și demobilizarea unor mari unități, între care și diviziile de infanterie aflate în Basarabia, introducerea pentru o scurtă perioadă în acest spațiu a Diviziilor 4 și 5 infanterie și a unor regimente constituite în Detașamentul „General Rășcanu”. În acele condiții, mai ales după semnarea păcii de la București la 24 aprilie/7 mai, în structura forțelor militare dintre Prut și Nistru au survenit alte modificări, între care constituirea comandamentului Corpului 5 armată, înlocuirea Diviziilor 11 și

CENTENARUL RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

13 infanterie cu Diviziile 9 și 10 infanterie, care rămâneau cu efective de război. La începutul lunii iulie 1918 se aflau în dispozitiv de apărare pe Nistru Diviziile 9, 10 și 15 infanterie, Divizia 1 cavalerie, care până în primăvara anului 1920 au dus lupte cu bandele bolșevice de peste Nistru și cu forțele ostile din Basarabia. În toată această perioadă s-a desfășurat procesul inițial de instalare a autorității și legiilor românești în Basarabia, inclusiv în privința desfășurării serviciului religios. Problemele cu care noua administrație se confrunta este relatată de către preoți militari de la unitățile aflate în misiune între Prut și Nistru, care reflectă situații relevante pentru cunoașterea realităților din acest spațiu românesc în privința desfășurării serviciului religios. Rapoartele preoților militari de la unitățile din Basarabia, referitoare la activitatea liturgică și pastorală, au fost trimise în conformitate cu ordinele circulare transmise de către Protoiereul Constantin Nazarie, șeful Serviciului religios din cadrul Eșalonului II al Marelui Cartier General, nr. 20/1918 și nr. 540/28 februarie 1919. Din multitudinea de rapoarte prezentăm două, relevante pentru cunoașterea stării de spirit din Basarabia în anii 1918 și 1919 în privința prezenței armatei române în acest spațiu și activității confesoriilor militare din două unități militare.

La 4 aprilie 1919, aflat la Chișinău în funcția de confesor al Brigăzii 15 artilerie, economul Ivan Gheorghiu i-a adresat lui Constantin Nazarie un raport asupra activității desfășurate ca preot militar în cele 11 luni de când unitatea sa fusese dislocată în cea mai importantă garnizoană din Basarabia. Conform uzanțelor și prevederilor regulamentare ale vremii, documentul a fost înaintat prin comandamentul brigăzii, dovadă fiind Raportul nr. 19 transmis comandantului acesteia, în care se arăta: „Am onoarea a vă înainta raportul de față, respectuos rugându-vă să binevoiți a dispune înaintarea lui către Prea Cucernicul Econom C. Nazarie, Protoiereul preoților militari la Marele Cartier General, Eșalonul II, Serviciul religios”². La 5 aprilie 1919 comandantul brigăzii a înaintat raportul la Marele Cartier General, documentul ajungând la destinație în ziua de 10 aprilie, fiind înregistrat în evidența Serviciului religios. În raport se arăta pe larg: „După ce cu Ordinul Nr. 812/1918 am fost mutat la Regimentul 1 vânători, am sosit la Chișinău la 12 aprilie 1918 și am fost numit de către comandantul Corpului 5 armată (generalul Ion Istrati, n.a.), ca confesor al garnizoanei Chișinău, având locuință chiar în casele Arhiepiscopiei, să fac serviciul religios la Catedrala orașului și să observ de aproape toate mișcările călugărilor și preoților ruși ce se agitău.

Am stăruit în scris și I.P.S.S. Anastasie, arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, a admis ca să pomenesc la slujbe familia noastră regală și a Mitropolitului Pimen al Moldovei, eu însumi am fost admis a servi românește în săptămâna patimilor și cea luminată.

La 18 aprilie am luat parte la potolirea mișcării de rebeliune a țărănilor din satul Budești, lângă Chișinău, și în urma cuvântărilor ținute, țărani au cerut iertare în genunchi și nu s-a vărsat sânge.

La 25 aprilie am însoțit pe I.P.S.S. Anastasie în călătoria la Iași, unde a refuzat să se supună Sfântului Sinod român – cu toată stăruința pusă-și deci a recunoaște unirea bisericii basarabene cu biserica regatului, cum recunoscuse politicește. I.P.S.S. pleacă la Moscova la 3 mai 1918.

La 8 iunie am dat lămuriri I.P.S.S. membrii al Sfântului Sinod în sala de ședințe din Palatul Mitropolitan din Iași, fiind de față domnii miniștri S. Mehedinți și Inculeț, și am insistat a se face ceva cu rezolvarea crizei bisericesti din Basarabia, căci rușii și chiar moldovenii vedeau în această stagnare o slăbiciune a noastră, părere la care s-au aliat și I.P.S.S. mitropolitul Pimen și P.S.S. episcopul Teodosie al Romanului, care până aici susțineau amânarea până la toamnă.

Dovadă că așa era, a fost mișcarea cu caracter revoluționar a peste 800 de femei din Chișinău, care ziceau că «trebuie a se dezveli cu forța statuia țarului Alexandru II (ce fusese acoperită cu rogojini de bolșevici), ca să trimită Dumnezeu ploaie», mișcare pusă la cale de preoții ruși care au dispărut. La 16 iunie opresc cu forța plecarea la Odesa a protosinghelului Ghenadie Robeja, ieconomul Mitropoliei, și-l oblig a da în primire călugărilor români averea Mitropoliei.

Atașat temporar pe lângă persoana domnului general Văitoianu, comisar general al Basarabiei, duminică 17 iunie îl asist la luarea declarațiilor scrise a P.S.S. arhieriei ruși Gavriil și Dionisie: «Că credincioși jurământului către Sfântul Sinod rus, ei pleacă din Basarabia», iar eu cu Arhimandritul Gurie ținem locul de vicari până la venirea Arhiepiscopului român. În această calitate, și cu Ordinul Nr. 7554/1918 al Comisariatului general al Basarabiei, în zilele de 20, 21 și 22 iunie merg personal însoțit de părintele Gheronte Guțu, arhidiaconul Mitropoliei, un bun român, și un plutonier major de jandarmi înarmat, și înlocuiesc stareții ruși din mănăstirile Căpriana, Țigănești și Doboșă, cu comisii compuse din călugări români.

Sâmbătă 23 iunie primim și instalăm în scaun pe I.P.S.S. Nicodim, când încetează vicariatul nostru. Vineri 29 iunie se hitoronisește preot

arhideaconul Gherontie Guțu și se întărește stareț la mănăstirea Căpriană cu gradul de protosinghel, aceasta și ca o recompensă pentru serviciile aduse cauzei române, găzduindu-mă și ajutându-mă în greaua mea muncă. Formez apoi un cor (cu propriile mele mijloace) compus din 11 domnișoare, îmbrăcate în frumoase costume naționale care au cântat în sala eparhială din Chișinău la matineurile Universității populare diferite imnuri religioase și naționale, stârnind furtuni de aplauze și făcând chiar pe ruși să ne privească altfel și să ne simpatizeze. Prin îngrijirea Comisariatului general, am mers cu acest cor și în satele: Căpriană, Strășeni, Năpădeni și Bricani, unde pe lângă imnurile sfintei liturghii la biserici, am cântat și la șezătorile literare, iar țăranii bătrâni, tineri, femei și copii, nu mai puteau de bucurie, ne luau cu drag pe la casele lor, ne ospătau și găzduiau și admirând costumele naționale ale fetelor spuneau: nu am crezut că românii cântă așa de frumos și au așa frumoase haine pe care nu le-am mai văzut, iar la plecare ne petreceau până afară de sat. Dacă se urma așa înainte poate alta era azi situația din Basarabia unde tot suntem priviți cu neîncredere și chiar cu dușmănie. Fiind mutat de la Regimentul 6 vânători la Brigada 15 artilerie, am servit regulat la biserica militară din Buicani de la 25 decembrie 1918 și până azi, și prin felul servirii și prin cuvântări de înfrățire, am reușit a face să vină la biserică și săteni din Buicani, făcându-i să se apropie de noi, iar unii chiar și-au măritat fetele după plutonieri majori din regimente, fapt ce m-a înveselit foarte mult, căci acești locuitori moldoveni rușificați nici că voiau să audă de noi.

Am luat parte, chemat special de Dl. Lt. colonel Brătescu, Prefectul poliției, la depunerea jurământului gardiștilor basarabeni și

prin cuvântările ținute i-am făcut să fie mereu cu gândul la datorie, păzind averea, liniștea și viața cetățenilor frați cu ei. Și de unde erau molâi, au devenit foarte energici, plătind vreo patru cu viața lor prinderea atâtor bandiți ce operau în orașul Chișinău¹³.

La 6 aprilie 1919, confesorul Regimentului 34 infanterie, din cadrul Diviziei 9 infanterie, econom B.I. Roșieru, aflat la Atachi, a transmis, în baza aceluiași ordine circulare, un Memoriu către șeful Serviciului religios din Marele Cartier General, referitor la activitatea desfășurată în Basarabia: „Zi vrednică de ținut minte va fi pentru mine 7 mai 1918, când pentru prima dată am pus piciorul pe pământul Basarabiei. Inima mea avea palpații de bucurie, că Dumnezeu m-a învrednicit ca și eu să iau parte la înfăptuirea unei părți din visul dorit de străbunii noștri. Pășesc cu încredere, în fruntea vitejilor mei fii sufletești și în satele pe unde treceam un neastâmpăr nu-mi da pace, cel de a vorbi cu frații noștri basarabeni care de drept erau cam supărați, de multele neajunsuri ce li se făcuse de parte din armata noastră. Îmi era mai mare dragul să stau de vorbă cu sătenii, dar de multe ori nu puteam să-mi astâmpăr oftatul, la multe neajunsuri pe care mi le povesteau că le pățise din partea armatei noastre și de aceea ne priveau și pe noi ce eram în trecere, cu mare neîncredere. Ajuns în satul Camenca la ora 2 p.m., unde am și poposit până a doua zi, pe la ora 4 se prezintă la mine o femeie și mă roagă să-i cunun pe fiul său, căci preotul local îi cere prea mult (100 ruble). Am rugat pe toți domnii ofițeri să facem o faptă caritabilă și să cununăm noi pe fiul văduvei sărace. Toți domnii ofițerii, au primit cu dragoste propunerea mea, asistând toți ca nuni, făcând tinerei perechi un cadou de 1.000 lei. Cununia am oficiat-o eu, căci deși

satul era moldovenesc, preotul era rus și nu citea moldovenește. Cu mare bucurie am asistat la oficiere sătenii și sătencile, rugând pe domnul general să mă lase preot la ei. În ziua de 9 mai, când toți basarabeni au obiceiul de a serba pe Sf. Nicolae de primăvară, am luat parte la serviciul divin în biserica din satul Iablona, după serviciul divin am oficiat în fața trupei și a sătenilor un te-deum, după care printr-o cuvântare am arătat trecutul și legăturile noastre de neam și modul de purtare ce trebuie să avem unii față de alții ca frați de sânge. După masă domnii ofițeri și trupa au luat parte la petrecerile satului. A doua zi am pornit spre orașul Bălți, unde am cantonat o noapte, de aici pornind am ajuns în satul moldovean Rădoia, unde iarăși am poposit. În satul Rădoia am vizitat pe preot și școala, aici am constatat mai multă dragoste din partea sătenilor față de noi, căci mare parte din săteni dau pâine și brânză soldaților și la plecare ne-au petrecut cu dragoste. Pornind înainte am ajuns în orașelul Căprești, locuit numai de evrei fără să fie suflet creștinesc în el și aici am poposit o noapte. Pe ziua de 12 am ajuns în satul Șoldănești lângă gara cu același nume, unde era locul de stabilire al regimentului. Trupa a fost plasată prin diferite sate și pe marginea Nistrului. Sosind Dl. comandant colonel Dumbravă, ce fusese la Iași, am stabilit și programul meu, așa că timp de trei luni, cât am stat aici, zilnic am vizitat satele ce ocupau trupa și unde am făcut serviciu cu preoții locali, după fiecare serviciu oficial am te-deum urmat de cuvântări și sfaturi. Serviciu am făcut în satele: Șoldănești, Porcani, Tereuca, Glingenii, Lipca, Mihurcani, Șiștaci, Coșniaca, Olișcani, Răspopeni, Sămășcani, Țăpordeni și Cobala. Împreună cu Dl. comandant am vizitat mănăstirile Japca, Cușilovca și

CENTENARUL RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

Dobrușa. Cu mare părere de rău am putut constata că majoritatea preoților ne privesc foarte rău, și deși moldovenii serveau rusește. Deși sunt moldoveni, însă sunt cu totul rusificați, din cauza avantajelor ce aveau, la înmormântări cereau câte 50-60 și 100 ruble și la cununii tot la fel, bisericile au câte 40-50 și 100 desetine (unitate de suprafață de 756 m², n.a.) pământ de cultură de care se folosesc tot preoții. Preoții nu statu de vorbă cu sătenii, ci sunt priviți ca burjoi (boieri). Se mirau că eu le vorbeam și le dădeam sfaturi. În vara trecută fiind lipsă de ploie și plantele piereau fiind pustiire, am sfătuit sătenii să semene în locul păioaselor păpușoi des pentru nutreț, care a reușit foarte bine. Mai toți

sătenii priveau rău armata noastră, pe motiv că cavaleria ce fusese înaintea noastră (Divizia 2 cavalerie, n.a.) îi furau și îi înșelau, am găsit pe la săteni mai multe bonuri false date pentru orz, ovăz, porumb, etc., și neplătite. Văzând că trupa noastră este disciplinată și-i ajută la munca câmpului foarte mult se bucurau și-i iubeau pe soldați. În multe părți se rugau să nu plece trupa, căci ei singuri o întrețin. Sătenii priveau armata ca apărători ai boierilor, spunând că n-au venit pentru înfrățire ci pentru apărarea boierilor și aceasta o ziceau pe bază că mulți din domnii ofițeri de la cavalerie căutând să servească pe boierii cărora bolșevicii le fărâmaser curțile, îi apăsau pe săteni să le plătească stricăciunea. Am întâlnit propagandiști, dar întrebând pe săteni dacă le-a vorbit cineva ei mi-au spus că nu le-a vorbit nimeni. Dl. commandant al nostru a și făcut raport pentru propagandiști că nu fac nimic, ci se plimbă în multe părți de prisos. Pe ziua de 19 iulie am plecat cu tot regimentul la orașul Soroca, unde trebuia să ne stabilim garnizoana. Ajunși la Soroca pe ziua de 20, aici am stabilit programul, de trei ori pe săptămână să țin conferințe la trupa pe batalioane, iar duminica și în

zilele de sărbătoare oficiam serviciul divin în biserica din satul Bujoreanca, unde aveam două batalioane, ca să poată asista și trupa la serviciu. Am mai avut în îngrijire și spitalul de boli molipsitoare din Soroca. Și aici în Soroca preoții erau contra noastră, invocând ca motive că au copii care au învățat rusește și nu pot sta în România, și că noi suntem un stat sărac și am venit să ne hrănim în țara lor, dar în curând o să plecăm, că nu putem ține la luptă cu rușii. Cu toate că populația e moldovană în satul Bujoreanca, preotul nu voia să servească moldovenește, numai eu le serveam moldovenește și le părea foarte bine. Pe ziua de 6 decembrie formându-se ordinea de bătaie, am plecat cu două batalioane la orașul Atachi, ce e față în față cu Moghilev, oraș în Ucraina. În Atachi populația este în majoritate formată din evrei și o parte ruși, aici am servit până în ziua de 27 decembrie, când am plecat în concediu pentru 30 de zile. În timpul cât am fost în concediu s-au întâmplat luptele cu bandele bolșevice. Pe ziua de 27 ianuarie sosind din concediu, am găsit un mai mare câmp de a-mi desfășura activitatea, mai cu seamă că multe din sate au luat parte la lupte alături de bolșevici în contra armatei noastre. Am început activitatea mea cu orașul Atachi, în asistența D-lui general al Diviziei 9 și a unui numeros public, în biserică și afară din biserică am oficiat te-deum, în urmă am ținut cuvântare și am rugat publicul să depună jurământ de credință M.S. Regelui și supunere legilor țării. În Atachi am înființat o societate culturală românească. Societatea are de scop de a înființa cursuri de adulți, bibliotecă cu cărți morale și literare românești și filantropică, de a ajuta pe cei sărguitori și copii săraci ce se vor distinge la învățătură, fără deosebire de naționalitate. Am fost prin câteva sate ca: Volocineț, Unguri, Arionest, Lipnic și Săuca, unde am oficiat te-deum și am ținut cuvântări și sfaturi. Pentru a-mi putea desfășura o activitate mai mare, am cerut de la regiment o căruță pentru transport din sat în sat. Căruța mi s-a pus la dispoziție, așa că acum voi începe fără preget semănarea cuvântului frățesc prin toate satele din sectorul regimentului meu, care numără peste 30 sate. Modul de procedare îl cunosc destul de bine, mai cu seamă că sunt de aproape un an în Basarabia. De munca și roadele ce voi putea aduce, voi raporta la timp. Până acum domnii ofițeri și trupa din Regimentul Constanța nr. 34 au fost de laudă în purtarea față de săteni. Este necesar a se interveni către P.S. Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului să impună preoților să țină conferințe în graiul moldovenesc, la care să luăm parte și noi preoții militari, să li se interzică preoților de a se mai tocni pentru servicii. Seminaristilor ce cer să fie hirotonisiți să li se dea parohii în Basarabia. Învățătorii iarăși trebuie

trimiși cel puțin un an sau doi în țară și apoi să li se dea catedre în Basarabia. Ca protoierei și subprotoierei să fie aduși preoți din țară. La reședințele de voloste (similar cu plasa ca unitate administrativă, n.a.) să fie puși învățători din țară, care ca și subprotoierei și învățătorii să țină conferințe. Ca funcționari în Basarabia e bine a se trimite pe la sate mai mult moldoveni, căci se împacă mult mai bine cu spiritul basarabean. O vizită de plăcere a P.S. episcopi din țară n-ar strica să se facă, căci ar aduce multe roade de mai mare înfrățire, căci poporul basarabean e foarte primitiv și o socotesc ca o băgare în seamă din partea patriei mame. În multe părți mi s-a spus că de ce nu vin oameni de seamă care să le grăiască și să stea de vorbă cu ei, mulți mi-au spus că mai marii noștri vin numai la Chișinău, dar nu se coboară la sate în mijlocul poporului. Cu cinste și cu dreptate se câștigă foarte lesne sufletul poporului basarabean. E necesar să se trimită funcționari buni, căci nu-mai așa se poate face înfrățirea mai bine, căci ei cunosc pe funcționarii ruși ca pe niște satraپی, care nu le făceau dreptate decât celor ce dau ruble mai multe, așa ca să vadă că la noi se dă dreptate celui ce o are, nu celui ce dă bani. În ținuturile ce au fost ocupate de trupele austriece (în nordul Basarabiei, n.a.), boierii au fost foarte mult protejați, așa că și-au arendat moșiile la săteni forțându-i a plăti câte 150 ruble de ținerea, care mai înainte se arenda cu 10-15 ruble, e bine a le impune să le restituie banii sătenilor. Orice alte propuneri voi raporta la timp⁴,

Multe din rapoartele trimise de către preoții militari aflați în Basarabia evidențiau reacția preoților locali față de cerința firească de desfășurare a serviciului religios în graiul moldovenesc, care fie că invocau apartenența la biserica rusă, fie lipsa cărților bisericești în limba română pe care să le utilizeze în diferite situații. Față de această situație, la 8 mai 1919 Constantin Nazarie a adresat un raport Ministrului Cultelor și Instrucțiunii, în care ară-

ta: „Din referatele și informațiile ce avem, pe cale verbală, se constată că starea duhovnicească din cuprinsul Basarabiei nu este tocmai mulțumitoare, mai ales că ea provine din situația bisericească de acolo. Preoții locali în general, ostili nouă, din împrejurări ce nu se pot discuta acum, continuă, în multe părți, să efectueze serviciul religios, chiar în comune curat românești, în limba slavonă și astfel nu întrețin legătura sufletească între noi și ei, pe motivul, mai ales, că nu au cărți în limba română. Motivul acesta, dacă nu este pe deplin justificat, își are totuși, temeiul său. De aici, necesitatea de a se pune la îndemâna preoților basarabeni toate mijloacele pentru atingerea scopului firesc și legal, pe care-l urmăresc, nu ca mijloc de siluire a conștiințelor, ci ca mijloc de luminare și îndreptare către țelul românismului. În țară se găsesc la toate bisericile cărți vechi – bineînțeles fără valoare istorică – cu litere slavone, care ar putea fi imediat utilizate cu mare folos, în Basarabia, și fără nicio pagubă în țară la noi. Aducând acestea la cunoștința D-voastre, sper că P.P.S.S. vă vor da tot concursul, întru atingerea scopului mare al Neamului și că D-voastră ve-ți lua urgente măsuri, pentru ca răul în chestiune să se remedieze și că, înlocuindu-se cărțile bisericești slavone cu cărțile românești deocamdată cu litere slavone, să se curme, pentru totdeauna, cu scuza de a nu se avea la îndemână miloacele trebuincioase unei vieți duhovnicești cu adevărat românească⁵.”

Din toate rapoartele transmise din Basarabia rezultă problemele de natură diferită cu care autoritățile române se confruntau după realizarea Marii Uniri, într-un spațiu în care trecutul nu fusese dat uitării, iar o propagandă activă, dirijată de la Moscova, sădea neîncrederea în armata și clerul român, preocupat de introducerea serviciului religios după regulile Bisericii Ortodoxe Române și desfășurarea unei intense activități de educație națională.

MILITARY PRIESTS IN BESSARABIA – MISSIONS, ACTIVITY, OBSERVATIONS, PROPOSALS

The article shows with the help of two reports the state of mind in Bessarabia in 1918 and 1919 regarding the presence of the Romanian army in this territory and the activity of military priests. The Romanian clergy was preoccupied to introduce the religious service after the rules of the Romanian Orthodox Church and to realize an intense national education activity.

Keywords: Constantin Nazarie, military priest Ivan Gheorghiu, military priest B.I. Roșieru, Bessarabia, General Headquarters

NOTE

1 Universitatea „Hyperion” din București.

2 Arhivele Militare Române, Fond Marele Cartier

General, Serviciul religios, dosar nr. crt. 4, vol. II, f. 7.

3 Ibidem, ff. 8-9.

4 Ibidem, ff. 12-14.

5 Ibidem, f. 41.

PREOT MILITAR SAU PREOT DE ARMATĂ?

**Comandor (r) Dr.
Marian MOȘNEAGU'**

În bogata literatură memorialistică dedicată Primului Război Mondial se înscrie, la loc de cinste pot spune, fără teama de a exagera, lucrarea „Însemnări din anii 1916-1919. Din primul an al războiului de întregire 1916-1917. Biserica Română din Paris în 1917-1919”², publicată două decenii mai târziu, în anul 1937, de preotul Cicerone Iordăchescu³, la Tipografia Alexandru Țerek din Iași. Lucrarea este dedicată „Memoriei părinților mei: preotului Dumitru Iordăchescu și soției sale Maria, morți ambii în aceeași zi, 22 mai (4 iunie) 1917, de tifos exantematic, adus în țară de trupele rusești”. Așadar, o persoană mai mult decât avizată, îndrituită prin tripla ipostază de combatant, confesor al militarilor români și victimă a mării conflagrații mondiale.

Născut pe 22 ianuarie 1882, în familia preotului Dumitru Iordăchescu, din satul Lițca, comuna Miclăușeni, jud. Iași, Cicerone Iordăchescu avea să devină peste ani nu numai un eminent teolog, distins filosof creștin și versat poliglot, cunoscător al limbilor greacă, latină, franceză, germană, engleză, rusă și italiană ci și un reputat publicist.

După primele studii în domeniu la Seminarul teologic inferior din Roman și la Seminarul superior „Veniamin Costachi” din Iași, absolvit în 1903, a urmat cursurile Facultății de Teologie din

București (1904-1908). După studii aprofundate la Universitățile din Strasbourg (1909-1911) și Freiburg (1911-1913), în 1915 și-a luat licența în filosofie la Universitatea din Iași.

A activat inițial ca secretar al Seminarului Teologic „Sf. Andrei” și preot la biserica „Sf. Voievozi” din Galați (1908-1909); preot la Catedrala mitropolitană și profesor la Seminarul „Veniamin” din Iași (1909), superior al Capelei ortodoxe române din Baden-Baden (1909-1913) și preot la biserica „Bărboi”⁴ din Iași (1913-1916).

În timpul Primului Război Mondial a fost mobilizat confesor militar (1916-1917), ulterior fiind desemnat superior al Bisericii ortodoxe române din Paris (1917-1919).

Întors în țară, a fost preot la biserica „Bărboi” din Iași (1919-1921), profesor de limba engleză la Liceul Național din Iași, profesor de Filosofie și Pedagogie (1921-1927), respectiv director al Seminarului „Veniamin” din Iași (1925-1927), consilier cultural al Arhiepiscopiei Iașilor, profesor de Istoria Bisericii Vechi și Patrologie la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927-1941), decan (1930-1932), apoi la Facultatea din Cernăuți – Suceava (1941-1947), unde a fost o vreme și decan.

Deși în anul 1947 a fost nevoit să se pensioneze, pentru limită de vârstă, din învățământ, a continuat să slujească timp de 12 ani ca preot-paroh la Catedrala mitropolitană și la Biserica „Bărboi” din Iași.

A trecut la cele veșnice pe 29 aprilie 1966, fiind înmormântat în Cimitirul „Eternitatea” din Iași.

Cei mai buni fii ai țării s-au jertfit tăcut și sublim pe altarul patriei

Argumentul autorului este mai mult decât elocvent pentru acest prețios demers editorial: „Vacanța cea mare a anului 1937 am folosit-o, răscolind amintiri din anii 1916-1919, consemnate în niște însemnări pe care le-am făcut la front,

de la 15 august 1916, când România a intrat în război și până în luna octombrie 1917, când am fost trimis la Paris, ca superior al bisericii române de acolo și la Paris, în anii 1917-1919. În ambele situații – atât la front, ca preot de armată, cât și la Paris, ca superior al bisericii române de acolo – am trăit momente care, consemnate, depășesc cadrul unui interes strict personal. Nu toate notele pe care le-am făcut, mai ales la front, pot vedea lumina tiparului. Pe unele le-am pierdut în timpul unei retrageri a armatei noastre, împreună cu lada de campanie, unde le păstram. Altele care privesc unele umbre ale situațiilor, inerente în asemenea împrejurări; le las să dispară cu trecutul lor dureros. Omul, ca și societatea, înaintează prin binele ce-l pot realiza și nu prin greșelile ce sunt legate de ființa noastră trecătoare. Deci voi da mai mult aspecte pozitive ale împrejurărilor prin care am trecut sau la care am fost martor, lăsând greșelile să se piardă în împărăția uitării!

Socotesc nimerit să dau expresie în publicația de față însemnărilor de atunci abia acum, după 21 de ani de când țara noastră a intrat în hora cea mare a războiului, de pe urma căruia și-a întregit aproape întreg teritoriul și s-a învrednicit să strângă laolaltă pe mai toți românii aflați sub stăpâniri străine până atunci. Însemnările acestea puteau fi publicate îndată după ce glasul armelor a încetat și România și-a văzut visul izbândit. N-am făcut-o însă pentru că mi-a fost groază să nu fiu socotit printre cei ce și-au precupețit meritele pentru îndeplinirea datoriei către țară, zbatându-se pentru răsplată și privilegii. Mulți din cei ce au avut foarte puțin contact cu frontul s-au înrolat în lupta pentru răsplată de pe urma lui. Și nu fără succes! Convingerea subscribului este că datoriile mari își găsesc răsplata cu prisosință în faptul că au fost împlinite. Ce-ar spune cineva de mama care cere răsplată pentru că-și iubește copilul și e gata să moară pentru el sau de copiii care caută răsplată pentru dragostea ce-o poartă părinților lor? Datoria către țară

n-are nevoie de altă răsplată decât cea a conștiinței și aceea pe care ne-o rezervă Dumnezeu.

Cei mai buni fii ai țării s-au jertfit tăcut și sublim pe altarul patriei, fără decorații sau vreun gând profanator de răsplată omenească. Din cei ce au supraviețuit războiului, cei mai zgomotoși n-au fost și la front cei mai buni ostași sau în interiorul țării cei mai buni cetățeni!

Ca unul care am stat la front mai bine de un an – de la declararea războiului, 15 august 1916 și până în mai 1917, la Regimentul 4 Vânători iar de la mai până în octombrie 1917 la Ambulanța Diviziei a XV-a, când am fost trimis la Paris – deci în vremea cea mai grea a războiului nostru – mi-am putut da seama de valoarea adevăratului ostaș sau cetățean român, și de patriotismul de vorbe al atâtoră, care n-au cunoscut decât o singură luptă – a vorbelor sau a dobândirii de avantaje după război!

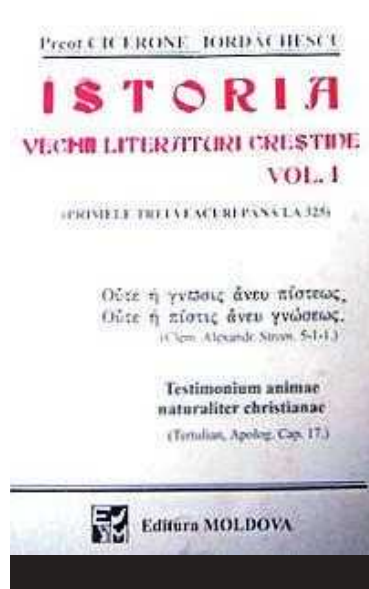
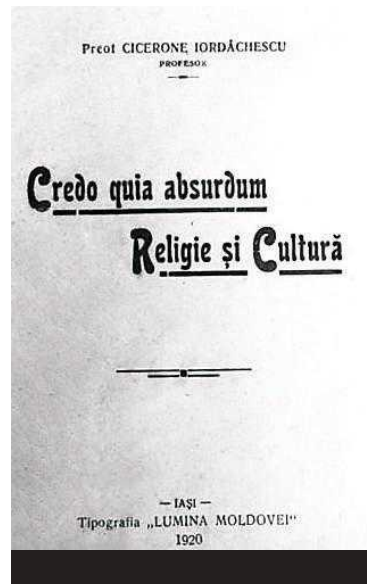
Tipărint aceste însemnări – atât de târziu – după 21 de ani, îmi îndeplinesc o datorie mai întâi de conștiința mea, iar apoi pentru a face dovadă prin ele că Biserica, căreia îi aparțin prin misiunea mea, n-a fost absentă de la datoria față de țară. Lucru acesta îl arată și publicația fostului protoieru al armatei, Constantin Nazarie – «Activitatea preoților în armată în campania 1916-1918», București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, în care sunt arătate rapoartele și aprecierile comandanților de la diferitele unități militare, făcute preoților care au fost mobilizați, ca preoți de armată. Din această publicație, ca și din notele de față se poate vedea că prezența preotului în mijlocul ostașilor este de mare folos oricând, dar mai ales în vremuri de supremă datorie, cum sunt cele de război⁵.

Preot militar sau preot de armată?

Încercând să se poziționeze echidistant față de misiunea și menirea preotului în vremuri de restriște, Cicerone Iordăchescu caută

și găsește o explicație și o delimitare pentru fiecare: „Iată două noțiuni cu înțeles deosebit și care totuși vor să aibă pentru mulți același înțeles. Una înseamnă *preot militar* și altceva *preot de armată*. Deosebirea de expresie poartă în sine și o cât de mică nuanță de deosebire de sens. Prima noțiune, *preot militar*, pare a-ți pune înainte nu calitatea de preot a cuiva ci cea militărească. Preoția dispăre oarecum în fața milităriei; ea pare a fi mai mult un pretext, lucrul principal fiind milităria. Aceasta o citești în galoanele pe care preotul militar le poartă la pălăria sau pe hainele lui! Ce lucru nepotrivit pentru preot și preoție! Pe cât sunt de la locul lor galoanele pentru militarul de carieră pe atât de comice par ele pe o haină preoțească!

Cea de-a doua noțiune, *preot de armată*, îți scoate în evidență datoria nobilă ce revine unui anumit membru al clerului – aceea de a se

Din 1916 încoace însă o atenție mai mare s-a dat acestui serviciu. Fie prin imitație, fie că unii oameni au înțeles nevoia de a se îngriji mai de aproape și de sufletul ostașilor, serviciul religios în armată a fost legiferat în chip oficial, și el a continuat și după sfârșitul războiului. Armata germană, armata austriacă aveau un asemenea serviciu și în timp de pace. În Germania – înainte de marele război – erau așa-numitele *Garnizon-Kirchen* – biserici de garnizoană, în care ostașii – ofițeri și soldați – erau inițiați în nepătrunsele taine ale credinței. Însumi am asistat la atari servicii în Germania, prin anii 1909-1913.

Când s-a declarat războiul european, în 1914 – și grija unei generalizări a războiului a cuprins pe toți – oamenii noștri s-au gândit în toate chipurile cum să pregătească armata. Din sfera preocupării lor n-a lipsit nici partea ce revenea bisericii. În vederea aceasta s-au elaborat o lege și un regulament⁷ (nu știu precis) a preoților de armată. Legea aceasta a creat în armată un serviciu special – Serviciul Religios – și a obligat pe preoții respectivi să se ocupe mai de aproape de trupă, în vremea când autoritățile militare le vor da puțință s-o facă. Lucru cum nu se poate mai bun. Erau rezervate preoților de armată zilele de sărbătoare sau orele de repaus, când el trebuia să fie în mijlocul soldaților, să le vorbească, să-i însufletească și să-i grijească sufletește⁸. Însă, ca orice început, legea aceasta avea și lipsuri. Nu obliga, de pildă, pe șeful Serviciului Religios să vină cât mai des pe la unitățile militare unde erau preoți, să cerceteze cum își îndeplinesc datoria subalternii săi; nu-i obliga să vină – mai ales în vreme de război – pe front și, cu prezența sa, să înalțe sufletește pe ostași. O lipsă mare a legii a fost și asimilarea în grad a preoților cu gradele din armată: preot locotenent, preot căpitan etc. Ce non-sens! Preotul nu poate fi, în armată, decât preot! Atât și nimic mai mult. Precum și episcopul nu poate fi decât episcop. După cum nu pot zice de un căpitan că

îngriji sufletește de armată, de a purta grijă de sufletele ostașilor. Preot de armată, preot de spital, preot la C.F.R. etc, sunt tot atâtea denumiri în diferitele instituții publice în care autoritatea de stat este – sau ar trebui să fie – obligată de a nu neglija sufletul omenesc și sub aspectul vieții religios-morale. Pentru a îndeplini una sau alta din datoriile ce revin unui cleric în viața publică, în instituțiile publice ale țării, el n-are nevoie de alte insigne decât acelea ale instituției sale. Ca preot el este chemat în armată, la spital, la C.F.R., deci cu insignele misiunii sale trebuie să se prezinte el acolo...

Preoți de armată, propriu-zis, noi nu avem decât din vremea ultimului război. Este drept că la războiul din 1877, ca și la cel din 1913 au fost chemați, pe lângă unitățile militare, și preoți, care să îndeplinească unele servicii inerente situației create de starea de război. Serviciul preoțesc însă, în armată, a încetat deodată cu încetarea războiului⁶.

este arhieru tot așa nu pot pune nici rangurilor preoțești epetete de ranguri militare. Nu trebuie confundat un oficiu cu altul. Din asemenea confuzii izvorăsc prejucii din care nimeni nu iese câștigat. A completa oficiul meu de preot cu un rang militar înseamnă a abdica, în chip nemărturisit, de la ceea ce reprezint, la demnitatea oficiului meu!

Dar ceea ce este și mai izbitor în această lege este dispoziția, de care cei mai mulți n-au ținut seamă, ca preotul militar să poarte uniforma militară⁹. În toamna anului 1916, când armata noastră a primit ordinul să se retragă și să lase Capitala în mâinile inamicului, regimentul meu, IV de Vânători, a luat drumul spre Râmnicu Sărat. Mergeam abătută și îngândurați de situația ce se crease și străbăteam satele Munteniei, spre îngrijorarea mai mare a locuitorilor, care urmau să rămână sub ocupație germană. Eram alături de comandantul regimentului, d. General D. Gherculescu, când am văzut poposind pe marginea unui șanț soldați și ofițeri de la un alt regiment. Printre ei cineva, care nu purta nici haină soldătească nici de gradat și nici ofițerească. Comandantul m-a făcut atent asupra lui și m-a întrebat dacă aș putea ghici ce-i? După ce l-am privit cu mai multă băgare de seamă pe ostașul, care nu era ostaș, dar după barbă vedeai că-i preot, am răspuns colonelului: -Acesta trebuie să fie preotul regimentului! Apropiindu-mă mai mult, l-am și recunoscut. Era un preot cunoscut în consistoriile bisericesti, atașat pe lângă un regiment din Moldova. Ce uniformă avea? Acea prescrisă în legea de atunci a preoților de armată: manta ostășească, pantalonii la fel, un chipiu nu mai știu cum pe cap și baston - toiag păstoresc! Acesta nu mai era un preot care, în mod discret, dar continuu și fără șovăire, să-și îndeplinească misiunea sa. Să-și îndeplinească această misiune prin serviciile divine ce este obligat să le facă; prin cuvântări, prin vorbire cuviincioasă și la locul ei, prin știință, așa cum așteaptă lumea

de la un preot, prin atitudini bine chibzuite. Un preot își îndeplinește oficiul său prin toată ținuta sa, prin ținuta sa de fiecare clipă. El nu este ca un ostaș care la un moment dat poate străluci printr-o atitudine eroică, pentru ca în restul vieții să-și reia unele libertăți care, poate, i se iartă lui dar nu și unui cleric. Dacă la preot atitudinile eroice sunt extrem de rare, eroismul lui stă în ținuta discretă, cuminte, smerită, înțeleaptă din fiecare clipă. Un preot trebuie să se învingă pe sine în tot momentul și să fie conștient că este obiect de atenție al tuturor celor din jurul său, credincioși sau necredincioși.

El era un *preot militar*. Un preot pentru care preoția era numai un pretext. Bucuria lui mare era că avea o uniformă; că-l puteau privi soldații și lumea îmbrăcat în haine militarești. Se va fi bucurat probabil că în această uniformă, poate și comanda ofițerește soldaților, iar aceștia, la rândul lor, tremură înaintea lui! Era *preot militar!*

Când s-a alcătuit legea sau regulamentul - nu-mi amintesc bine care - a preoților de armată și s-a prescris uniforma acestora, s-a avut, bănuiesc, în vedere ca haina preoțească să nu fie obiect de atenție sau, cum se spune în limbajul militar, punct de reper pentru inamic. S-a uitat însă că preotul trebuie să se prezinte în fața ostașului ca preot, nu ca militar. Când soldatul stă toată vremea sub disciplina militară - care disciplină este și un bun și o necesitate imperioasă în armată - când uniforma ofițerească îi impune această disciplină, din care rezultă pentru el o stare de spirit totdeauna încordată, atentă, plină de grijă; de ce să nu aibă și el unele momente cel puțin când această atitudine să nu mai fie obligatorie? Este nevoie ca și în fața preotului să stea el tot așa de încordat cum stă în fața superiorului său din armată? Nu este mai nimerit ca ostașul să vadă în figura preotului pe preotul din satul său, din enoria sa, pe preotul înaintea căruia să-și poată spune păsul fără teama că a călcat cumva disciplina ostășească, pe preotul căruia

să i se poată spovădui cu adevărat?

În mijlocul duriții pe care-o reclamă viața militară, cu drept cuvânt este nevoie de clipe de alinare. Pe acestea trebuie să le procure preotul. Când însă el este îmbrăcat în uniformă militară, nu mai poate inspira încredere celor ce au nevoie să-și deschidă sufletul duhovnicului. Și adevăratul preot trebuie să fie duhovnicul sufletelor credincioșilor. Deci nu preot militar ci preot de armată, preot pus în slujba armatei, a acestei admirabile instituții, garanție și siguranță a hotarelor patriei și, implicit, și al marelui patrimoniu sufletesc al neamului, cultura lui, în care credința religioasă trebuie să stea în primul loc¹⁰.

În hora cea mare a războiului...

Pe 16 august 1916, Cicerone Lordăchescu, preot la Biserica „Bărboi” din Iași, a plecat mobilizat spre trupă, cu trenul, spre Tecuci, în același compartiment cu nimeni alții decât scriitorii George Topârceanu și părintele Grigore Pișculescu (Gala Galaction).

Când s-a raliat Regimentului IV Vânători, comandat de locotenent-colonelul, pe atunci, Dumitru Gherculescu, unitatea se afla în localitatea Feșteleac, răspândită pe dealurile din împrejurimile orașului Miercurea Ciuc. „Prima mea grijă a fost să iau contact cu trupa printr-un serviciu divin și, în urmă, să mă ocup, pe linia îndatoririlor mele, de fiecare companie aparte - își amintește preotul Lordăchescu. Am cerut să mi se așeze un cort chiar în mijlocul soldaților. Mă simțeam foarte bine în mijlocul lor și eram convins că și ei aveau nevoie de prezența mea. Eram mulțumit că le pot înșenina viața cu o vorbă bună, cu un sfat sau cu un serviciu religios¹¹.”

„M-am ocupat deci îndeosebi de soldați. Săptămânal sau la două săptămâni o dată - după cum mi se pune trupa la dispoziție - mă

duceam în mijlocul soldaților, la sediul de pe atunci al regimentului, în strada Sărărie din Iași. Aici le făceam o rugăciune; le vorbeam despre chestiuni de ale credinței sau de ale datoriei către țară; le ascultam păsurile cu toată atenția iar în posturi îi spovedeam și împărțeam. Am descoperit, cu acest prilej, multe daruri sufletești ale poporului dar și unele metehne care se cereau îndreptate. Mai ales spovedania mi-a pus înaintea o lume cu totul alta decât cea pe care-o cunoșteam din cărți sau din experiența mea de până atunci. Cine poate cunoaște mai bine decât preotul sufletul poporului și deci și al ostașului? Cât de înseninați și de înviorați nu plecau soldații în urma unei rugăciuni, a unei cuvântări sau mai ales în urma primirii unei taine creștinești! Ar fi trebuit ca cei care au acceptat să fi fost cândva, cel puțin pentru scurtă vreme, duhovnici ai soldaților, mai ales în vreme de război, pentru a-și putea da seama de cât de bine fac să numere și pe preoți printre cei ce pregătesc pe eroii apărării țării și ai neamului!

Uneori lua parte și ofițerul de serviciu la convorbirile ce aveam cu soldații. Foarte rar mai mulți ofițeri.

În primăvara anului 1916 regimentul meu era în Carpați, la Agaș, jud. Bacău. Avea atunci de comandant pe vrednicul colonel Leca. Acesta a dorit să prăznuiască într-un chip deosebit marea sărbătoare creștinească Învierea. În acest scop m-a chemat de la Iași și am răspuns chemării lui cu toată căldura. Trupa era așezată în preajma vechii granițe, în Munții Agașului din jud. Bacău. La ora 12, în noaptea Paștilor, ea a fost concentrată pe o colină deschisă, de unde puteai privi și peste hotare.

Acolo am făcut serviciul Învierii în prezența întregii trupe. După terminarea serviciului divin și eu, ca preot, și șeful regimentului am vorbit soldaților de ziua cea mare a învierii neamului, zi care se apropia. Toți ascultau cu atenție dar mai ales cu o evlavie de mănăstire. O comuniune de simțire se stabilise între ofițeri și trupă și pe fețele tuturor lumina, parcă, nădejdea zilelor ce aveau să vină. Asemenea clipe și stări sufletești nu pot fi descrise; ele se trăiesc, se simt și lasă urme adânci, cu ecouri îndepărtate, în suflete!...¹².

Primul serviciu divin pe front

Duminică, 21 august 1916 a oficiat primul serviciu religios, la care au asistat trei grupuri de soldați din Regimentul IV Vânători, în frunte cu comandantul regimentului și ofițerii săi și o parte din Regimentul XVI Infanterie, aflat în vecinătate. Slujba a început cu un *Trisaghion* pentru prima victimă din regiment, soldatul Iosub Țubucanu din Compania I. A urmat apoi Te-Deum-ul. La final, părintele Lordăchescu a spus: „Se împlinesc azi, duminică, 21 august, 315 ani și 12 zile de când a fost omorât, în chip mișelesc, unul din cei mai mari voievozi ai neamului, Mihai Viteazul. Era o duminică de august 9/19 a anului 1601, când marele voievod a fost

surprins în cortul său; i s-a înfipt sulița în pânțele și i s-a tăiat capul!

În aceste zile mari, pe care le trăim noi acum, armata română a trecut Carpații pentru ca să desăvârșească opera începută acum trei sute și mai bine de ani de Mihai Viteazul. Voi, feciorii cei mai buni ai țării, ați fost trimiși aici ca să îndepliniți trei mari datorii: Să dezrobiți pe frați de sub jugul străin sub care stau de veacuri; să așezați țara în hotarele ei firești, eliberând tot pământul pe care se găsește suflare românească; și, în al treilea rând, să dăm și noi, cu toții, obolul nostru pentru a grăbi pacea lumii, care de doi ani stă sub apăsarea unui crud și cumplit război.

Dacă la 1913 am fost aleși de Dumnezeu să aducem liniște în Balcani, între frați de aceeași credință, să vedem și în participarea de acum a noastră la marele război al lumii tot degetul lui Dumnezeu. Se cuvine să punem și noi umărul pentru a scăpa lumea de urgia ce o stăpânește de doi ani încoace.

Am început rugăciunea de azi prin pomenirea soldatului Țubucaru Iosub, primul căzut pe câmpul de onoare din regimentul nostru, pentru ca într-un gând să ne rugăm cu toții lui Dumnezeu și să zicem: Dumnezeu să-l ierte. Numele lui va fi trecut în pomelnicele bisericii, alături de numele tuturor celor ce vor cădea pe câmpul de glorie pentru cauza cea mai sfântă a neamului nostru. Biserica română întreagă se roagă pentru izbânda armatei noastre și se va ruga de-a pururi pentru sufletele vitejilor ei. Numele lor vor fi trecute în cartea de aur a neamului nostru. Să dea Dumnezeu ca acest început strălucit al războiului nostru să ducă la deplină izbândă iar noi toți, ofițeri și soldați, să avem bucuria de a sărbători la un loc ziua cea mare a neamului românesc, care va fi fructul străduințelor tuturor¹³.

Pe itinerariul eroic al izbăvirii neamului

În noaptea de 2 spre 3 septembrie 1916 trupa s-a îndrepta spre Odorheul Secuiesc, înfruntând rezistența și atacurile inamicului cu prețul a 12 noi vieți pierdute și a peste 50 de răniți. Pe 7 septembrie orașul Odorhei era în stăpânirea trupelor române. Pe 15 septembrie regimentul se afla la izvoarele Mureșului, luând drumul spre Sovata. În luptele crâncene cu un inamic superior înarmat și pregătit s-au înregistrat numeroase victime, printre care și locotenentii Paul Anastasiu și Alexandru Cernea. A urmat retragerea în grabă a trupelor române spre Piatra Neamț, unde au ajuns pe 28 septembrie, după ce au străbătut Carpații prin Cheile Bicazului. Ulterior regimentul a urmat traseul spre Onești, prin Grozești, Comănești și Asău. În Poiana Uzului, unde s-a poposit vreo patru zile, a avut loc o nouă confruntare, soldată cu 30 de victime și 92 de răniți.

După un concediu petrecut între 26 și 31 octombrie la Iași, preotul Lordăchescu a revenit pe front, pe 7 noiembrie 1916.

Unitatea s-a deplasat pe direcția București-Călugăreni, unde a sosit pe 15 noiembrie. Aici regimentul a pierdut 965 de oameni, morți și răniți. A urmat o nouă retragere prin localitățile București, Dimeni, Căciulești, Pașcani, Bolomei, Fierbinți, Maia, Adâncata, Jilavele, Rădulești, Florica, Cilibia, Găvănești, Robeana, Slobozia-Galbenul, Galbenul, Bălăceanu, Șocariciul, Ruhla, Obidiți, Râmnicu Sărat, Flămânda, Obrejița, Drăghirești, Herești și Buda. Pe 23 decembrie se aflau în dreapta satului Pădureni din jud. Putna, deasupra Arvei. Crăciunul l-a făcut cu trupa în satul Țifești, de pe râul Putna.

Anul Nou 1917 a fost întâmpinat printr-un serviciu divin, cu urări, la cota 707, în Munții Zăbrăuțiului, în apropierea satului Pralea, unde au cantonat aproape toată iarna, în compania unor ofițeri din Misiunea franceză.

A urmat o altă haltă la Teiuș, începând cu 20 februarie și un concediu la Iași, între 9 și 27 aprilie.

Împărtășind bucuria victoriei de la Mărăești

Pe 13 mai 1917 a primit înștiințarea prin care, în conformitate cu Ordinul Marelui Cartier General Eșalonul II, Serviciul Religios cu nr. 357 din 6 mai 1917 era mutat la Divizia a XV-a.

Ca urmare, pe 10 mai 1917, de Ziua Națională, a oficiat ultimul serviciu divin, la Cașin.

După experiența nefastă a pierderii ambilor părinți, preotul lordăchescu și-a continuat activitatea de campanie, până în iulie 1917, la Ambulanța Diviziei a XV-a, aflată pentru refacere în satul Scheia din jud. Vaslui.

Conform ordinului telegrafic nr. 12036 din 8 septembrie 1917 al I.P.S.S. Mitropolitul Moldovei, transmis cu Ordinul Diviziei a XV-a, Eșalonul II, nr. 2609 din 9 septembrie 1917, preotul confesor căpitan Cicerone lordăchescu a fost chemat pentru a-l înlocui la Legația din Paris pe părintele Chezarie Ștefano, decedat în urma unei boli incurabile.

Astfel, pe 9 septembrie 1917, Cicerone lordăchescu avea să părăsească definitiv frontul Primului Război Mondial, cu o experiență de viață de neuitat.

Ulterior, avea să descopere în broșura editată de prof. univ. Constantin Nazarie, fostul protoiereu al preoților de armată, următoarele aprecieri: „Preotul lordăchescu Cicerone, Iași, de la [Regimentul] 4 Vânători, a luat parte la toate luptele, fiind întodeauna în prima linie, îngrijind răniții și, *prin exemplul său*, îmbărbătând oamenii. Deseori trecea prin tranșeele ocupate de regiment, pe sub gloanțele și șrapnelele trase de inamic” (Maior Diamandy).

„Pentru curajul și modul cum își îndeplinește serviciul îl propunem a fi înaintat la excepțional” (Colonel Rujinschi).

„Acest preot a contribuit mult la pregătirea sufletească a ostașilor acestui regiment. *Cinstește și preoțimea și corpul*. Prezența acestui demn preot și vrednic român a contribuit în largă măsură la menținerea mereu la cea mai înaltă treaptă a moralului soldaților din [Regimentul] 4 Vânători. *Face cinste Țării și Neamului*. Prin conduita sa a binemeritat de la Patrie” (Colonel Gherculescu).

„*Model de preot*. Predicile militare ținute de acest preot sunt pilda celei mai frumoase concepții de rolul preotului de armată” (Maior Diamandy)¹⁴.

O pildă cât un postulat

„Precum o datorie imperioasă îmi poruncește să risipesc minciuna pentru a face să triumfe adevărul, tot aceeași datorie îmi impune să-mi apăr țara sau să-mi salvez pe frați din robie. Și tocmai aceasta este suprema datorie a românilor în vremea războiului european. Intrarea României în război nu era determinată de dorința de cucerire sau din vreo pornire imperialistă, ci din datoria de a elibera pe frații subjugăți. Și această datorie nu cade în contradicție cu legea creștină. Deci și

rostul meu de preot creștin pe lângă regiment, în vreme de război, își avea temeiul său.

Fără îndoială, ideea religioasă este mult mai largă și mai cuprinzătoare decât cea națională. Lucrul acesta n-are nevoie de demonstrat. Ideea religioasă te leagă de infinit, de Dumnezeu. De aceea și sentimentul ce-o însoțește este mai puternic și mai profund. Pentru aceasta însă și ideea națională, cu sentimentul ce-o însoțește, nu este mai puțin originală, mai puțin firească. Și ea face parte din acel patrimoniu al sufletului individului, ca și al sufletului unui popor, patrimoniu ce trebuie păstrat, cultivat și prețuit cu sfințenie. Izvorâtă din ființa noastră sufletească, ideea națională este o pârghie a personalității noastre. N-o putem nesocoti și deci nu trebuie s-o trecem cu vederea. Dimpotrivă, se cuvine s-o întărim și înălțăm în ceea ce are ea mai nobil. Putem afirma cu certitudine că dacă nu trezim la un popor conștiința ființei, valorii și demnității sale naționale, nu vom putea face din el nici buni creștini. Ideea și sentimentul național sunt o realitate pe care n-o putem suprima după capricii. Cel mult putem încurca sau temporiza manifestarea lor, în dauna oricui alt bun al culturii umane, deci și al religiei.

Noi, românii, și înainte și în vremea, ca și acum, după douăzeci și mai bine de ani după război, ne găsim în perioada când trebuie să stăpânească primatul educației naționale. Până nu reinviem personalitatea noastră națională, până nu restabilim tot patrimoniul nostru sufletească, în ce are mai de preț și mai original, până nu căpătăm conștiința ființei noastre etnice și morale, până atunci orice trudă, de orice fel, de a face bine neamului, este zadarnică¹⁵.

MILITARY PRIEST OR ARMY PRIEST?

Cicerone lordăchescu (January 22, 1882-April 29, 1966), distinguished theologian and well-known Christian philosopher, was mobilized between August 16, 1916 and October 1917 on the

front of the First World War, as military confessor of Regiment 4 Hunters and ulterior of Division 15 Ambulance. His work "Notes from 1916-1919. From the first year of the WWI 1916-1917. Romanian Church from Paris 1917-1919" that was published in 1937 at Alexandru Țerek Printing House from Iași, represents a valuable contribution related to the memoirs of the First World War, offering a lot of testimonies regarding the role, the place and the mission of the priest in campaign.

Keywords: Cicerone Iordăchescu (1882-1966), theologian and Romanian Christian philosopher, military confessor, 1916-1917, campaign memoirs

NOTE

1 Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”.

2 Volumul mi-a fost semnalat și donat, cu multă generozitate, împreună cu lucrarea „În vâltoarea războiului (1914-1919). Amintiri” de Constantin Turtureanu, apărută în 1938 la Tipografia „Litera Românească” din Cernăuți, de domnul Vasile Cornea din Timișoara, căruia îi transmit, și pe această cale, profunda mea recunoștință.

3 Același prolific autor a mai semnat „Expunerea și critica teoriei în Max Muller despre religione”, București, 1908, „Eustațiu”, roman religios de Cristoph von Schmid, traducere din limba germană, București, 1908, „Preotul și opinia publică”, Galați, 1909, „Sf. Ioan Damaschin”, studiu patristic, Iași, 1912, „Istoria dogmelor ca disciplină teologică și premisele ei”, Iași, 1912, „Credo quia Absurdum. Religie și cultură”, Iași, 1920, „Teoria judecării”, studiu logico-epistemologic, Partea I, Iași, 1927, „Romantismul religios”, Chișinău, 1929, „Omiliile duhovnicești” de St. Macarie Egipteanul, traducere din limba greacă, ediția I, Chișinău, 1931, ediția a II-a, Chișinău, 1932, „Ierarhia cerească”, de Dionisie Pseudo-Areopagitul, traducere din limba greacă, Chișinău, 1932, „Istoria vechii literaturi creștine”, Partea I, Iași, 1934, Partea a II-a, Iași, 1935, Partea a III-a 1940 (socotită primul tratat de Patologie în limba română; reeditată la Iași în 1996), „Despre numele divine în teologia mistică”, de Dionisie Pseudo-Areopagitul, traducere din limba greacă în colaborare cu profesorul Theofil Simenschy, Iași, 1936, „Contra destinului” de Grigore de la Nissa, Iași, 1938, „Institutiones divinae”, Iași, 1938, de Lactanțiu, traduse în colaborare cu Theofil Simenschy, conferința „Sf. Grigorie de Nissa”, 1942 ș.a. De asemenea, a publicat numeroase studii și traduceri în revistele „Viitorul” și „Mitropolia Moldovei” din Iași, „Biserica Ortodoxă Română”, „Luminatorul” din Chișinău, „Viața Creștină”, condusă de el însuși, la Iași, ș.a.

4 Biserică creștin-ortodoxă construită în anii 1841-1844, pe locul unei biserici ridicate de vornicul Ursu Bărboi între anii 1613 și 1615. Realizată după planurile arhitectului grec Andrei Caridis, ajutat de meșterii Atanasie și Gheorghe, greci din Sisani, biserica, cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, este situată în centrul municipiului Iași, pe stradela Bărboi nr. 12. Transformată în mănăstire în 1669, urmașii ctitorului au închinat-o Mănăstirii Vatopedu din Muntele Athos. În această biserică sunt înmormântați fostul domnitor Ioniță Sandu Sturdza (1822-1828), primul domn pământean al Principatului Moldovei de după epoca fanariotă, și

alți membri ai familiei Sturdza, precum și poetul Alecu Russo (1819-1859).

5 Preot Cicerone Iordăchescu, „Însemnări din anii 1916-1919. Din primul an al războiului de întregire 1916-1917. Biserica Română din Paris în 1917-1919”, Iași, Tipografia Alexandru Țerek, pp. 5-7.

6 Autorul se află în eroare întrucât asistența religioasă în Armata Română datează încă din anul 1834, când exista un „confesor al capelei” în statul major al dorobanților iar în 1837 era consemnată pastorația unui „preot al oștirii, ieromonah Visarion” pentru comandamentul superior. Mai mult, în Instrucțiunile date de șeful oștirii, marele spătar N. Ghica în anul 1850, se stipula ordinul de „a se orându-i câte un preot pe lângă fiecare polc de-al oștirii” în garnizoanele București, Craiova și Brăila. Pentru detalii, vezi comandor (r) dr. Ilie Manole, „Preoții și Oștirea”, Tirgoviște, Editura Eduard T., 1998.

7 Pentru reglementarea pastorației, în octombrie 1850 Mitropolia și Departamentul Lucrărilor Oștirii au întocmit „Îndatoririle preoților de oștire” iar prin Î.D. nr. 603 din 6 aprilie 1870 a fost adoptat „Regulamentul clerului din armata permanentă”. Pe 28 octombrie 1915 Sfântul Sinod a aprobat „Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților la armată”. Apud comandor (r) dr. Ilie Manole, *op. cit.*, pp. 41, 52-54, 67.

8 Detalii în „Armata Română și cultele”, studii și comunicări prezentate la sesiunea națională de comunicări științifice Pitești-Mioveni, 25 iulie 2014, coordonatori: comandor dr. Marian Moșneagu, colonel dr. Petrișor Florea, colonel dr. Dan Prisăcaru, Brăila, Muzeul Brăilei, Editura Istros, 2014.

9 Pentru detalii, vezi Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, „Preoți în lupta pentru Marea Unire 1916-1919”, București, Editura Europa Nova, 2000.

10 Preot Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, pp. 9-14.

11 *Ibidem*, p. 19.

12 *Ibidem*, pp. 15-17.

13 *Ibidem*, pp. 24-26.

14 *Ibidem*, p. 82.

15 *Ibidem*, pp. 22-23.

Dr. Vasile MĂRCULEȚ¹
Dr. Alexandru BUCUR²

Județul: Mediaș
 Plasa: Mediaș

Comuna: Mediaș
 Popoara/ținea română suflete. 16

Tablou nominal

despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914—1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalie	A luat parte la războiul din anii 1914—1918			Socotă contribuția în timpul războiului				Observare	
						în zilele războiului	în zilele războiului	în zilele războiului	ca înviat	ca rănit	ca dispărut	ca văduva		ca orfan
1	Jean Bocuș	Mediaș	zidar	caporal										
2	Jean Lucăscu	Mediaș	zidar	caporal										
3	George Titu	Mediaș	zidar	zidar										
4	Ficior Ciocan	Mediaș	zidar	zidar										
5	Nefan Seceta	Mediaș	zidar	locot. caporal										
6	Nicolae	Mediaș	zidar	locot. caporal										
7	Nefan Seceta	Mediaș	zidar	locot. caporal										
8	Tulian Nestor	Mediaș	zidar	locot. caporal										
9	Fasile Ruc	Mediaș	zidar	locot. caporal										
10	Jean Alăscu	Mediaș	zidar	locot. caporal										
11	Nic. Filip	Mediaș	zidar	locot. caporal										
12	Jean Popa	Mediaș	zidar	locot. caporal										
13	Emil Pintea	Mediaș	zidar	locot. caporal										
14	Jean Filip	Mediaș	zidar	locot. caporal										
15	Fasile Ruc	Mediaș	zidar	locot. caporal										
16	Nikolaie Ciocan	Mediaș	zidar	locot. caporal										
17	Demetriu	Mediaș	zidar	locot. caporal										
18	Ioan Popa	Mediaș	zidar	locot. caporal										
19	Alexandru	Mediaș	zidar	locot. caporal										
20	Ștefan Blăjan	Mediaș	zidar	locot. caporal										
21	George	Mediaș	zidar	locot. caporal										
22	Anton	Mediaș	zidar	locot. caporal										
23	Ioan	Mediaș	zidar	locot. caporal										
24	Coste	Mediaș	zidar	locot. caporal										
25	Teodor	Mediaș	zidar	locot. caporal										

zbučnirea Primului Război Mondial în anul 1914 a implicat participarea unui mare număr de locuitori români din Transilvania, în cadrul armatei austro-ungare. Cetățenii de naționalitate română Mediașului au avut propria participare și au dat propriul tribut de sânge. Din păcate, până în prezent, nu dispunem de lucrări de specialitate care să pună în evidență aportul locuitorilor Mediașului la război.

Studiul nostru își propune să prezinte aportul locuitorilor de naționalitate română din Mediaș la prima conflagrație mondială. Demersul inițiat de noi se bazează pe un document inedit, intitulat *Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918*, aflat la Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, în Fondul Astra, pachet nr. 12, act nr. 12a.

Documentul studiat de noi conține 9 file, numerotate de la 16 la 24. Fila 24v este completată parțial, pe aceasta fiind realizat totalul. (Fig. 1, 2). El a fost realizat în urma demersurilor Astrei, îndeosebi ale lui Teodor V. Păcățean, pe lângă autoritățile locale³. În conformitate cu o însemnare de pe fila 24v, acesta a fost redactat la 8 februarie 1922⁴. Pe aceeași filă, actul poartă semnăturile primarului Mediașului, de la data respectivă, dr. Julius Stenzel (1920-1933), și prim-notarului primăriei orașului⁵.

Conform documentului supus analizei noastre, între 1914 și 1918 din Mediaș au fost

ROMÂNI MEDIAȘENI PARTICIPANȚI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL 1914-1918. PE BAZA UNUI DOCUMENT INEDIT

concentrați sub diferite forme, pentru a lua parte la prima mare conflagrație mondială, sau determinat de aceasta, un număr de 476 locuitori de naționalitate română⁶. Cât au reprezentat aceștia din totalul populației de naționalitate română a orașului nu poate fi precizat cu exactitate, deoarece, spre deosebire celelalte documente similare din Fondul Astra, cel întocmit la Mediaș nu ne oferă numărul total al populației române de la data întocmirii acestuia⁷. Din acest motiv, pentru elucidarea aproximativă a acestui aspect am fost obligați să apelăm la datele transmise de Recensământul din 1910, ca fiind cel mai apropiat de izbucnirea războiului. Potrivit recensământului respectiv, în anul 1910 locuiau la Mediaș 8.626 de locuitori, dintre care 2.729 etnici români⁸. Raportat la aceste cifre, numărul românilor mobilizați în 1914 reprezintă 17,42% din rândul etnicilor români și aproximativ 5,52% din rândul populației orașului.

În ceea ce privește situația celor 476 de români mediașeni concentrați, 475 dintre aceștia, reprezentând 99,79%, au fost mobilizați pentru război⁹, iar unul (0,21%) a fost reținut și deportat¹⁰. Victima acestei măsuri represive a fost preotul unit (greco-catolic) Iuliu Nistor, viitorul protopop al Mediașului, care, potrivit unei însemnări din document, a fost deportat și încarcerat, timp de 20 de luni la Sopron, în Ungaria¹¹.

Documentul analizat ne prezintă importante informații cu privire la locul de origine și la apartenența socială a celor 476 de etnici români mobilizați. Referitor la primul aspect, constatăm din conținutul lui că 377 dintre ei, adică 79,20% erau născuți în Mediaș, iar 99, respectiv 20,80% erau născuți în alte localități, dar la momentul redactării actului erau stabiliți în Mediaș¹².

Din punctul de vedere al apartenenței sociale, actul investigat ne relevă o situație foarte complexă a celor 476 de locuitori români concentrați. După cum reiese din acesta, 326 (68,48%) au fost agricultori, 38 (7,98%) erau funcționari, 91 (19,11%) erau meseriași, 14 (2,94%) erau intelectuali, 6 (1,26%) erau întreprinzători, iar unul (0,21%) era cerșetor¹³.

Nici situația celor 475 de români mobilizați sub diferite forme pentru război nu a fost identică. Dintre aceștia, 421, respectiv 88,63%, au fost încadrați la partea activă, iar 54, însemnând 11,37%, la partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizați pe loc¹⁴.

Numele și pronumele	Născut în comuna	ocupației civile	Gradul avut la mobilizare	A fost decorat cu medalia	mișcările timpului de război					jurnalul marșurilor în timpul războiului					Observații	
					Chiarul fiind	la prima mobilizare	pe timpul de luptă	pe timpul de retragere	pe timpul de repaus	la prima mobilizare	pe timpul de luptă	pe timpul de retragere	pe timpul de repaus			
Tăbăc	Mediaș	agricultor	cap													
...
Total					476	357	71	21	323	19	21	48				

Fila 24

Alte informații se referă la gradele militare deținute de cei 475 de locuitori mobilizați pentru război. Dintre ei, 15 (3,15%) au fost ofițeri, 12 (2,52%) subofițeri, iar 445 (93,68%) gradați și soldați¹⁵. Trei dintre ei (0,63%) apar cu statutul de lucrători¹⁶. Acest lucru ne determină să credem că aceștia au fost mobilizați ca personal civil.

Facem aici, de asemenea, precizarea că toți cei 15 cu grad de ofițer au fost ofițeri inferiori. Cel mai înalt grad deținut a fost cel de căpitan¹⁷.

Potrivit documentului analizat, la sfârșitul războiului, din rândul celor 476 de români concentrați la începutul conflagrației, supraviețuiseră acesteia un număr de 415, adică 87,18%, iar 61 de persoane, respectiv 12,81%, nu s-au mai întors¹⁸. Din rândul supraviețuitorilor, 323, reprezentând 77,83% dintre aceștia, s-au întors acasă deplin sănătoși, 21, însemnând 5,06%, au fost răniți, vindecându-se ulterior, iar 71, adică 17,10%, au revenit din război invalizi¹⁹. Din totalul celor 61 de persoane care nu s-au mai întors, 35, însemnând 57,37% respectiv 7,35% din totalul celor mobilizați, și-au pierdut viața pe câmpul de luptă, 19, reprezentând 31,14% dintre ei și 3,99% din total, au fost dați dispăruți, iar 7, adică 11,47% și 1,47% din total, au decedat în urma rănilor sau de boală²⁰.

Pe parcursul războiului, militarii mobilizați din Mediaș, și-au îndeplinit misiunea în mod exemplar, dovadă numărul apreciabil de deco-

rații și medalii austro-ungare primite. Numărul celor care au primit asemenea distincții s-a ridicat la 167, respectiv 35,15% din rândul celor mobilizați pe front²¹. Numărul decorațiilor și medaliilor primite de cei 167 de militari români din Mediaș s-a ridicat la 331²².

Grav afectate de pierderile suferite au fost familiile celor mobilizați la război, îndeosebi ale celor care și-au pierdut viața. În conformitate cu conținutul documentului, în urma celor care nu s-au mai întors din război au rămas 26 de văduve și 48 de orfani²³.

Dincolo de importanța pe care o prezintă, prin prisma informațiilor pe care le transmite, documentul analizat de noi lasă în suspensie mai multe aspecte, devenite tot atâtea chestiuni care își așteaptă rezolvarea. Conținutul său, care determină aceste probleme, nu permite însă, prin știrile pe care le transmite și elucidarea acestora.

Unul din aspectele care nu poate fi cunoscut, pe baza informațiilor transmise de act, îl reprezintă identificarea momentului în care au fost concentrați cei 476 de locuitori medieșeni de naționalitate română. Ne este absolut imposibil să stabilim pe baza informațiilor transmise de el, dacă toți au fost concentrați încă de la începutul primei conflagrații mondiale, în 1914, sau unii dintre ei au fost mobilizați sau încorporați ulterior, pe parcursul celor patru ani de război.

Documentul nu precizează, de asemenea, nici dacă românii medieșeni participanți la război în armata austro-ungară, respectiv supraviețuitorii, au fost demobilizați cu toții abia la sfârșitul războiului, sau unii au fost lăsați la vatră încă în timpul acestuia. Referitor la acest aspect, logica ne determină să credem

că, cel puțin, cei deveniți inapți pentru război din diferite motive, cum ar fi cazul celor ajunși invalizi, să fi fost demobilizați în momentul în care a survenit incapacitatea.

Un alt aspect pe care conținutul actului nu ne permite să-l elucidăm îl reprezintă momentul stabilirii la Mediaș a celor proveniți din alte localități. Cu privire la acest aspect, înclinăm să credem că, cel puțin, o parte dintre aceștia nu locuiau în Mediaș în momentul mobilizării sau încorporării, ci că s-au stabilit în oraș între momentul demobilizării, oricare ar fi fost acesta, și 8 februarie 1922, data redactării actului. Exemplul cel mai elocvent din acest punct de vedere îl reprezintă cazul preotului Iuliu Nistor, care nu a funcționat la Mediaș până în momentul numirii sale în funcția de protopop, fapt produs abia la 1 octombrie 1918²⁴. În timpul Primului Război Mondial, Iuliu Nistor a funcționat ca protopop la Târgu Mureș, demnitate în care a fost numit la 22 ianuarie 1911²⁵. Știm de asemenea că el a fost deportat la Fertőmezőgyes-Şopron între 28 august 1916 și 1 iulie 1917, ceea ce înseamnă cam 11 luni, nu 20 de luni, cum apare consemnat în document²⁶.

Pe baza constatărilor făcute, conchidem că documentul din 8 februarie 1922 nu reflectă cu claritate realitățile existente la Mediaș în perioada 1914-1918, cu privire la românii concentrați în timpul primei conflagrații mondiale. El redă însă cu fidelitate situația existentă în momentul redactării sale. Acest lucru nu îi diminuează însă în mod semnificativ importanța.

ROMANIANS FROM MEDIAS THAT PARTICIPATED IN THE FIRST WORLD WAR. Based on a Unique Document

On February 8, 1922 the local authorities were performing a statistic regarding the

Romanians from Medias that participated in the First World War. The statistic was realized at the request of Astra. The unique document registers 476 Romanians from Medias that were mobilized for war.

Keywords: Medias, Romanians, officers, soldiers, NCOs (noncommissioned officers), farmers, officials, craftsmen, intellectuals

BIBLIOGRAFIE

Surse

Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fondul Astra, Pachet nr. 12, act nr. 12a: *Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918.*

Presă

„Unirea”, XXCIII, 1918, 60.
„Unirea”, XXI, 1911, 4.

Lucrări speciale

Monografia județului Târnava Mare, Sighișoara, 1944.

T.V. Păcățian, *Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș aduse în războiul mondial din anii 1914-1918*, Sibiu, 1923.

M. Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*, Sibiu, 1986.

NOTE

1 Doctor în istorie, profesor la Colegiul Tehnic „Medienseis” din Mediaș.

2 Doctor în istorie, Sibiu.

3 T.V. Păcățian, *Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș aduse în războiul mondial din anii 1914-1918*, Sibiu, 1923, pass.

4 Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fondul Astra, pachet nr. 12, act nr. 12a: *Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii*

1914-1918, ff. 16-24 (SJANSB, Fond Astra, pachet nr. 12, act nr. 12a: *Tablou nominal*).

5 *Ibidem*, f. 24.

6 *Ibidem*, ff. 16-24.

7 *Ibidem*, f. 16.

8 *Monografia județului Târnava Mare*, Sighișoara, 1944, p. 96.

9 SJANSB, Fond Astra, pachet nr. 12, act nr. 12a: *Tablou nominal*, f. 24.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*, f. 16.

12 *Ibidem*, ff. 16-24.

13 *Ibidem*.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*, ff. 16-17, 24.

16 *Ibidem*, f. 16, 18, 23.

17 *Ibidem*, f. 24.

18 *Ibidem*, ff. 16-24.

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 *Ibidem*.

23 *Ibidem*.

24 „Unirea”, XXIII, 1918, 60, p. 3.

25 *Idem*, XXI, 1911, 4, pp. 46-47.

26 Cf. M. Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din*

Transilvania în perioada dualismului (1867-1918), Sibiu, 1986, p. 271, unde autorul îl dă ca funcționând la Târnăveni, jud. Mureș.

SENTIMENTUL RELIGIOS PE CÂMPUL DE LUPTĂ - UN STUDIU AL CRITICULUI LITERAR DUMITRU CARACOSTEA LA SFÂRȘITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

**Colonel Dr.
Mircea TĂNASE¹**

La începutul anilor '20 ai secolului trecut, când încă nu se stinsese ecoul loviturilor de tun din Primul Război Mondial, lumea încerca să-i găsească din nou rosturile firești, deși finalul conflagrației consfințise o nouă ordine mondială. Dacă în plan politic și militar lucrurile se schimbaseră fundamental, se destrămaseră imperii care păreau că vor dăinui etern, se afirmau noi претенdenți la hegemonia lumii, iar în plan societal o nouă formă de orânduire era impusă cu brutalitate pe o mare întindere a emisferei nordice, în plan spiritual războiul dovedise, în mod dramatic, nevoia de legătură cu Divinitatea. Sentimentul religios se dovedise, încă o dată, un panaceu necesar și tămăduitor pentru spiritele bulversate de grozăvia și ororile războiului, de iminența morții.

Revista *România Militară*, editată de Statul Major General al Armatei României încă din 1864, după ce își încetase apariția la începutul războiului, și-a reluat-o începând cu 1 ianuarie 1921, dorind să cuprindă „toate învățămintele trase din războiul european, toate propunerile relative la nevoile armatei de mâine în legătură cu mijloacele economice, de personal, de material, de instrucție și educație militară”², dorind a deveni o revistă „de largă cultură militară, în care să se expună toate învățămintele trase din războiul european [...], la care să colaboreze toate valorile de seamă atât din sânul armatei, cât și din afară”³.

Dumitru Caracostea (n. 10 martie 1879, Slatina – d. 2 iunie 1964, București) a fost un critic, istoric literar și folclorist român. Specialiștii îl consideră a fi, alături de Tudor Vianu, unul dintre cei mai mari stilisticieni ai literaturii române. La Universitatea din București i-a avut profesori pe Titu Maiorescu, Ion Bianu și Ovid Densusianu. A susținut două doctorate, în 1913, unul în filosofie, altul în filologie romanică. În 1920 era docent la Universitatea București, iar în 1930, profesor universitar la catedra de istorie a literaturii române moderne. În același an a fost primit ca membru corespondent al Academiei Române, iar în 1938 membru titular. Contribuie la înființarea, în 1933, a Institutului de Istorie Literară și Folclor. A fost ministrul Educației Naționale în Guvernul Ion Gigurtu (4 iulie-4 septembrie 1940) și Guvernul Ion Antonescu (4-14 septembrie 1940). În perioada 1941-1944 a fost director al Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă. În 1950 a fost arestat de autoritățile comuniste și a stat 5 ani în detenție.

La 1 martie 1919, după o întrerupere de 3 ani, Școala Superioară de Război – cea mai înaltă instituție de învățământ militar – și-a reluat cursurile. Printre cursanți se numărau ofițeri care întrerupseseră cursurile la intrarea României în Primul Război Mondial, când au fost trimiși pe front, dar și o nouă serie, a 26-a, cu tineri ofițeri care trăiseră deja experiența războiului.

Acestora din urmă, Dumitru Caracostea, pe atunci profesor la Universitatea din București, le-a ținut o serie de prelegeri de psihologie și le-a dat ca sarcină didactică întocmirea unei lucrări cu tema: *Experiența psihologică a primelor trei luni de campanie*.

Ofițerii respectivi, erau, după aprecierea justă a lui Caracostea, selecționați din ce avea mai destoinic oștirea, bărbați în plină maturitate, căpitani, maiori, locotenent-colonei, între 30-40 de ani. De aceea, aprecia profesorul, dată fiind situația și experiența celor care au făcut lucrarea, libertatea absolută și sinceritatea în înfățișarea și interpretarea faptelor, materialul rezultat merita „tot crezământul și o deosebită luare aminte”. De aceea a consimțit ca materialul să fie publicat în revista *România Militară*.

Referitor la această serie de cursanți ai Școlii Superioare de Război – promoția a 26-a (1919-1920), prima după terminarea războiului, putem afirma că a reprezentat o promoție puternică, care a dat armatei române nume de rezonanță, cu frumoase cariere în perioada interbelică, la comanda unor mari unități în cel de-al Doilea Război Mondial, unii dintre ei implicați direct în evenimentele politico-militare de la finalul războiului. I-am putea aminti aici pe generalii Constantin Sănătescu, actor principal în actul de la 23 august 1944 și prim-ministru al guvernului în două mandate succesive (23 august-4 noiembrie și 4 noiembrie-2

decembrie 1944), Gheorghe Mihail, șeful Marelui Stat Major în 1940 și în perioada 23 august-12 octombrie 1944, Paul Teodorescu (subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale în perioada 1937-1938 și ministru al Aerului și Marinei în mai multe guverne în perioada 1938-1940), Aurel Racoviță, Vasile Atanasiu (căsătorit cu Eugenia Filotti, fiica actriței Maria Filotti), Emanuel Leoveanu, Nicolae Mazarini, Ion Arbore, Grigore Georgescu (inițiatorul și susținătorul ridicării Monumentului Geniului), Gheorghe Leventi, Florea Mitrănescu – comandant al Corpului 7 A, ucis pe front la 1 aprilie 1944, Orezeanu Teodor – fost director CFR în anii '40, proprietar al conacului Orezeanu din comuna Traian, județul Brăila, Constantin Constantinescu-Claps, Alexandru Dumitrescu, Traian Grigorescu (fiul generalului Eremia Grigorescu), Teodor Ionescu, Dumitru Mavrocordat, Alexandru Tătărescu (fratele politicianului Gheorghe Tătărescu), Constantin Trandafirescu etc.

Deși recunoaște că nu este un creștin practicant și nu a încercat, într-o măsură puternică, vibrația sentimentului religios, ba mai mult, nu a fost nici combatant în război, Dumitru Caracostea se angajează într-un demers deloc ușor, de interpretare a mărturiilor celor care au cunoscut, personal, acest sentiment, au trăit sub înrăurirea lui, deși, după cum tot el afirmă, „materialul acesta, chiar când este adunat cu tot spiritul critic necesar, nu-și destăinuiește deplin înțelesul decât celui care-l poate face să trăiască în propriul lui suflet”¹⁴.

Despre importanța acestui sentiment religios, autorul adaugă: „Istoria lumii stă mărturie neclintită de rolul pe care sentimentul religios l-a avut în prefacerile politice, rânduirile sociale și creațiunile estetice. Toate acestea și atâtea altele, pe care nu mă pot opri să le amintesc, sunt fapte care pun, în o netăgăduită lumină, însemnătatea sentimentului religios”¹⁵.

În ceea ce privește geneza acestui sentiment, autorul îl vede „izvorând din însăși micimea, nepriceperea și mărginirea ființei noastre omenești. Frica, nesiguranța zilei de mâine, îl hrănesc. Cu cât e mai apăsător omul, cu atât un instinct îl face să privească mai sus de el. Zeii se hrănesc și cresc atotputernici din micimea noastră. [...] Pentru că frica ne turbură cugetul, ne paralizează mișcările, ne lasă dezarmați, un instinct elementar te duce să cauți o scăpare, în o amuletă, în o iconiță, în un fetiș netrebnic...”¹⁶.

Referitor la dăinuirea neîntreruptă a vieții religioase, de la primii muguri ai conștiinței omenești și până în prezent, autorul apreciază că aceasta nu este în nici un caz o rătăcire a spiritului uman, dimpotrivă, acest sentiment religios trebuie să îndestuleze o adâncă nevoie a sufletelor, să aibă un însemnat rol biologic și social. De aceea, „frământarea celui care se află în nemijlocita apropiere a morții va îndruma, cu o

pornire instinctivă, pe cel covârșit de frică, spre Dumnezeu⁷, aspect care poate conduce, după cum crede autorul, la obârșia vieții religioase, pentru că atunci când îi este amenințată existența, individul își caută, firesc, un punct de sprijin. Războiul, care prin definiție provoacă nesiguranță și teamă pentru propria existență, generează, la nivel individual, anumite nevoi sufletești, care oferă unele *preparate psihologice*, menite, după cum spune autorul, să ne arate clar factorii hotărâtori ai experienței religioase.

Primele trei luni ale războiului pentru unitatea națională au reprezentat, în aprecierea lui Caracostea, un bogat material sufletesc, o intensă desfășurare de sentimente, cum puține epoci ale istoriei universale au avut. De aceea a considerat benefic să le adune și să le supună observației obiective a cercetătorului științific:

„Străbătând lucrările acestea, ești adeseori surprins să constăți cum, în felurite situații și momente, aceleași fenomene sufletești ieșeau cu necesitate la iveală și numai sentimente sau stări generale, normale, dar chiar unele stări care ieșeau din cadrul normal. Bunăoară, atât la Dunăre, cât și în Carpați și în șesul muntean, nu odată, s-au produs mișcări de panică, purcese din același fenomen de iluzie: în licărirea luceafărului, companii întregi, câteodată regimente, vedeau mișcarea Zepelinului⁸.

Astfel, maiorul **Fălcoianu**, participant la luptele din apropierea Sibiului, relatează reacția unui soldat milițian, rănit la cap, văitându-se amar și implorându-l pe Dumnezeu: „Doamne, Doamne, scapă-mă!...ce se fac copilașii mei!”⁹, iar maiorul **Teodor Ionescu** consemnează: "Supraveghez mișcarea, când un obuz de calibru mare se sparge la zece metri de locul unde mă găseam. Instinctiv m-am aplecat pe gâtul calului și mi-am zis în gând: Doamne, ajută-mă!”¹⁰.

Despre maiorul **Alexandru Culici** aflăm că a căzut prizonier în 1916, la Filipești de Pădure,

Ceremonie religioasă la depunerea jurământului elevilor Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie

Prahova, a fost deținut în lagărul de prizonieri de la Crefeld, Germania, și s-a reîntors în țară în 1918. Acesta mărturisea: „Cu cât primejdia era mai mare, cu cât moartea era mai aproape, cu atât oameni erau mai religioși. De dimineață, se închinau; se spălau, se închinau; mâncau, se închinau; apunea soarele, se închinau. Mărturisesc că și eu mă gândeam foarte des la Dumnezeu și nici că nu-mi trecea prin gând să neg existența lui”¹¹.

Când legământul religios se face în comun, într-o oarecare rînduială, se simte nevoia unui mijlocitor în relația cu Divinitatea, funcție atribuită, de regulă, preotului. Când acesta lipsește, poate fi „mandat” în acest rol o persoană din grup. Iată ce consemnează maiorul **Constantin Constantinescu**: „Într-una din zile, trecând valea râului Cașin, am observat un grup de soldați îngenunchiați în apropiere de apă. După mișcările ce făceau, mi s-a părut din depărtare că mâncau. Apropiindu-mă însă mai mult, observ că unul din ei citea dintr-o carte de rugăciune, deoarece ceilalți soldați

îngenunchiați făceau din când în când semnul crucii și își plecau frunțile până la pământ. Câți din cei ce n-au cercetat cărările domnului înainte de război, n-au simțit nevoia credinței unei vieți viitoare, încredințându-se pe cea de azi, atât de expusă în mâinile Domnului celui bun și drept. Acele cărări necercetate de câte ori n-au fost umblate și cercetate și de sufletul meu, atât de zguduit în timpul războiului”¹².

Mayorul **Emanoil Leoveanu**, „un spirit care nu primește cu simpatie pe preot”, după cum îl caracteriza Caracostea, dar care nu se putea opune contopirii instinctului de conservare, în momentele grele pe cîmpul de luptă, cu simțământul religios, credea că ar fi bine ca în timpurile de răgaz un preot să-i stropească pe soldați cu aghiazmă, văzând în acest gest un sprijin moral considerabil. „Răsfoind carnetul meu de note, remarc că atât la început, cât mai ales în perioada evenimentelor grele, gândul meu s-a îndreptat la Dumnezeu...Orice acțiune începeam mă serveam de semnul crucii. Același lucru îl făceau și soldații mei. Când era

bombardamentul mai puternic și învălmășeala mai mare, înainte chiar de a se feri, își făceau semnul crucii.

Nu mai vorbesc de talismanele purtate de gât, care-i dregea ca pe eroii din poveste, ca să nu fie loviți de glonț: cruciulițe de lemn, săculeț cu busuioc și tămâie sfințită, mir de la hramul Maicii Domnului, păr din moțul de pe când erau copii mici și altele erau odoarele ce formau scut în fața morții.

Multe rugăciuni pornite din suflet am îndreptat către cer...deși nu m-am împăcat cu speculațiunea acestei nevoi de prima ordine a sufletului, în mâna unei clase de egoiști intriganți și perversi, care doresc ca lumea să rămâie în umbră, pentru ca ei să-și spoiască fața în duhul sfânt, numai pentru a înșela pe bigoți și pe proști, în ținta la care nu renunță cu nici un preț: îmbogățirea^{m3}.

Locotenent-colonelul **Dumitru I. Popescu**: „La serviciile divine, care se făceau pe front, vedeai ingenunchind alături credincioși și necredincioși; toți credeau acum, aveau nevoia să creadă și cereau sprijin de undeva, sprijin în care aveau încredere.

În seara când să trecem frontiera, s-a oficiat la marginea unei păduri un serviciu divin, la care au luat parte vreo 5000 de oameni, când au ingenuncheat i-am putut vedea pe toți: erau mulți și asta mi-a făcut bine. Preotul – o! preotul – azi nu mai era omul cu care până ieri jucam table, luam aperitive și spuneam fel de fel de lucruri – câte nu se spun la un pahar de vin! Acum era „altul”, avea o putere pe care abia acum i-o vedeam și **pe care țineam noi să o aibă**...Niciodată nu am pus în rugă atâta credință; simțeam că ceva nevăzut ne vine în ajutor; iar la terminarea serviciului divin, m-am simțit mai bun; iar când în urale s-a strigat „Trăiască România Mare!” noi eram siguri de izbândă”.

Maiorul **Gheorghe Iordăchescu**, care avusese de executat o misiune grea, lângă Făgăraș, consemna: „Știam de cu ziua că soldații mei văzuseră desfășurarea luptei, focarul morții, ascultaseră istorisirile răniților și toate acestea aveau oarecare influență demoralizatoare, sporită și prin alte împrejurări. Toate acestea aveau oarecum o greutate ce ne sta pe suflute, care se spulberă odată cu vederea preotului, ce venea pentru a ne da binecuvântarea lui Dumnezeu. Acesta ne deștepă îndrăsneala, sub simțământul religios, care ne luă de sub impresia fricei și a nesiguranței și acum ne da toată puterea.

Niciodată nu m-am simțit mai înălțat ca în acel moment, când preotul făcea rugăciunea și ridicându-și brațele mi se părea că intrăm sub scutul ocrotitor al puterii dumnezeiești. Ceremonialul slujbei îmi dete simțământul că suntem învăluți într-o autoritate divină și că Dumnezeu este neclintit. Rezultatul a fost: ne-am simțit cu toții siguri de reușită și am pornit cu credința că vom isbuti, ceea ce s-a și întâmplat^{m4}.

Despre însemnătatea la care se poate ridica preotul, atunci când, în adevăr, e la înălțimea chemării sale, aflăm de la maiorul **C. Vasiliu**: „Preotul N. plecase cu noi în război, ca preot al regimentului. Puțini, foarte puțini preoți am cunoscut de talia acestui preot, care să aibă atâta putere să te convingă, atît cu fapta cât și cu vorba. Niciodată, cât am fost cu el, nu am găsit acestui om un singur lucru care i s-ar putea reproșa. Un adevărat apostol; și cred că mare parte din isprăvile făcute de vânătorii noștri numai lui i se datoresc. Nu știu de ce, dar atunci când din ura lui auzeam zicând: „înțelegeți nemuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu”, simțeam atît de mare fior în mine, ideea dumnezeiască mă cuprindea într-atâta, încât mergeam cu speranța în Cel de Sus.

Adesea, în discuții, îmi era rușine să mă las bătut în teoriile mele dinainte, pe care priveam ca rezultat al studiilor mele; câteodată îmi ziceam că sunt naiv să mă iau după popi, însă văzui că în sufletul meu convingerea unui Dumnezeu atât de mult încolțise, că orice manifestare aș fi făcut în afară, interiorul mă dădea de gol. Purtam cu drag acum iconița Sf. Nicolae și în ea aveam o deosebită încredere.

Această credință mi-a dat, apoi, tăria nestrămutată de am putut săvârși, în cadrul activității mele, fapta de care mă simt mândru.

O legătură sufletească, o mare dragoste se legase între mine și preotul N., că foarte adesea, în măsurile ce trebuia să le iau în compania mea, mă sfătuiam cu dânsul^{m5}.

Căpitanul **Dumitru Georgescu** este impresionat de puterea convingerii religioase și de prioritatea acesteia în raport cu celelalte îndatoriri pe cîmpul de luptă: „Pe când mă târam pe lanțul de trăgători, găsesc, la un moment dat, înapoia lanțului, un sergent care citea o carte; intrigat cum acest om, în loc să observe de acolo oamenii săi, citește o carte în toiul luptei, mă apropii de el; mare îmi fu mirarea când văzui că el citea „Visul Maicii Domnului”; i-am atras atenția că nu e locul și timpul pentru asemenea lucru, iar el mi-a răspuns că, neavînd timp toată ziua să citească cărțulia, Maica Domnului o să-l pedepsească, în cursul acestei lupte, căci așa a văzut el, câteva minute mai înainte, când îngerul i s-a prezentat lui și i-a cerut să citească „Visul Maicii Domnului”. L-am lăsat să-și continue citirea, convins, și eu, de influența mare ce o avea acest sentiment, în vreme de pericol^{m6}.

O relatare deosebită este cea a căpitanului **Victor Precup**¹⁷, un ofițer cu o biografie ulterioară destul de controversată, integrat în armata română după ce fusese ofițer în armata austro-ungară și făcuse campania în câmpiile Poloniei, care surprinde trăirea sentimentului religios, în timpul pericolului, nu numai la combatanți, ci și la cei ce trăiesc în zona morții: „La înaintarea din Polonia rusească am văzut, într-o casă

izolată pe câmpie, o familie evreiască strânsă la masă, pe care ardeau lumânări. În mijlocul lor citea un evreu bătrân din Talmud, cu glas tare. Actul acesta religios le-a dat lor liniștea și încrederea că vor scăpa de pericol: în jurul băntuia, de mai multe ore, o luptă crâncenă. Soldații, care în trecere intrau în casă, o părăseau din propriul lor îndemn, nevoind a conturba". O scenă simplă, dar care are, în percepția lui Cracostea, „ceva de o măreție epică, în momentele sângeroase, când fiara și instinctele brutale se pot deslănțui ușor, soldatul flămând, însetat, care vine în contact cu o atmosferă religioasă, străină de legea lui, simte un val de umanitate, ceva din potolirea pe care numai preajma celor sfinte o poate sălășlui în sufletele pornite spre distrugere”¹⁸.

Implorarea sprijinului Divinității se face cu aceeași intensitate, indiferent de momentul luptei: la începutul acesteia, în toial primejdiei sau după încheierea luptei, sub influența rugăciunii, soldatul se simțea mai pregătit și întărit sufletește. Maiorul **Nicolae Mazarini** relatează: „în fiecare seară, după o mare luptă, bateria își făcea rugăciunea, în care fiecare om era aprofundat”¹⁹.

Din lucrarea maiorului **Gheorghe Mihail**, intitulată „Cum mi-am stăpânit, pentru întâia dată, frica de moarte”, profesorul Cracostea preia un pasaj amplu: „Era în ziua de 29 septembrie 1916. La ora 12 la amiază colonelul R. îmi dă ordin de a interveni în lupta de pe dealul Șoimului, în munții Buzăului. Primele gloanțe ce-mi șuerară pe la ureche mă făcură să alerg înapoia unei case părăsite; instinctiv mă adăpostii după zid, ca pentru a scăpa vederii inamicului. Momentan, în siguranță, îmi putui da seama că asudasem learcă, dovadă că ființa mea suferise lovitura emoției frice; în același timp simții că sudoarea era rece și o tendință forte de a căsca mă apucă...

Cred că această stare să fi durat vreo cinci minute, când în mine se produse o reacțiune:

mă comparai singur cu soldatul din punct de vedere al valorii mele morale, văzui că rezultatul comparației ar fi nefavorabil și m-aș simții umilit, dacă aș continua să stau la adăpost. Astfel sentimentul egoist al onoarei, apărătorul tuturor bunurilor mele sufletești, m-a încătușat. O pisică, singura viețuitoare a casei părăsite, ce de frică se înghemuisse lângă mine, mă umili și mai mult. Frica de rușine învinse frica de până acum.

Dacă însă sentimentul onoarei se deșteaptă ca apărător al ființei mele morale, simții nevoia unui alt apărător, al ființei organice și repede și pentru întâia oară în viață îmi îndreptai gândul spre Dumnezeu. Simții, pentru prima oară, razimul puternic al acestui sentiment, simții întâia oară că iubesc pe Dumnezeu, pentru întâia oară mă rugai.

Îmi dau seama acum că obârșia sentimentului religios la mine a fost frica. Dar nu numai la mine; observai același lucru la soldați: niciodată n-am văzut fluturând pe buzele soldaților atâtea rugăciuni, niciodată n-am văzut făcându-se atâtea semne ale crucei ca în primejdiile luptei. Pentru întâia oară mă gândii la icoana Madonei din Lourdes, dată de mama înainte de a pleca la război; pentru întâia dată m-am gândit la Sf. Vineri, Sf. Gavrilă și Sf. Maria, date de rudele mele și la sfântul mir, pe care o călugăriță de la mănăstirea Țigănești mi-l pusese în chipiu. Toate acestea căpătară, pentru mine, o valoare deosebită, mă umplură cu speranță și curaj.

Și atunci, împins de sentimentul onoarei, îmi dusei carcasa tremurândă înainte și, sprijinit de sentimentul religios, biruii frica, dobândii încredere, în ce privește necunoscutul înfricoșător, și liniște pentru inima neliniștită.

Pericolul ce mă amenință l-am trecut cu bine; evident, am avut, atunci, cea mai bună dovadă de ajutorul celui de sus și de puterea lui binefăcătoare de îndreptarea credinței în el”²⁰.

Mai mult, consemnează Cracostea, maiorul Mihail i-a mărturisit, că deși fusese ateu până atunci, după această experiență a început treptat să se intereseze de viața religioasă și de lectura cărților sfinte.

Despre o schimbare sufletească vorbește și maiorul **Constantin Sănătescu**: „Pierdusem contactul cu inamicul. Era cald și liniște. În mijlocul câmpiei ne strângem cu toții, iar preotul începe slujba. Fie momentul, fie locul, fie sufletul deprimat, n-aș putea preciza, dar știu că am ascuțit urechea la vorba preotului, ale cărui cuvinte se desprindeau rare și simțeam cum intrase în suflet, producând o ușurare binefăcătoare...Și evlavios am făcut semnul crucii, genunchii s-au îndoit și, privind în pământ, am ascultat slujba până la sfârșit. Împins parcă de ceva, m-am apropiat apoi de preot și m-am grijit, lucru ce nu mai făcusem de copil. Sufletul meu parcă s-a schimbat din aceea clipă, am simțit ceva ca o revărsare binefăcătoare, care mi-a servit apoi de sprijin în multe împrejurări grele.

În lada de bagaje aveam cruciulița, dată la plecare de cei de acasă; până în acest moment nu-i dasem atențiune. M-am dus imediat de am scos-o, m-am închinat și mi-am lipit buzele de ea, apoi am atârnat-o de gât.

Simțeați absolută nevoie de a căuta razim în aceste zile grele și toți l-am căutat în credință. Eu, cel rătăcit, mă apropiam cu încredere de misterele ei și când credința a pătruns în cutele sufletului meu, parcă m-am născut din nou.

După această schimbare sufletească, am primit ordinul de a pleca cu escadronul spre a lua contact cu inamicul; de data aceasta am plecat cu atâta seninătate și atâta încredere, că nu mai eram de recunoscut”²¹.

O notă aparte o face în această lucrare relatarea maiorului **Al. Dumitrescu**, care relevă rolul sentimentului religios la cei aflați în pragul morții, sentiment care te ajută astfel nu

numai să trăiești, dar să și mori, împăcat cu tine și cu lumea: „Ne-am întors la postul de prim ajutor al regimentului 45, pe la orele 6, aducând cu noi și doi răniți grav, printre care un plutonier, care avea un glonț și o împunsătură de baionetă în abdomen. Rana lui trebuie să fi fost extrem de dureroasă, după cum îmi spunea medicul și totuși rănitul, care nu-și pierduse de loc conștiința, nu dedea nici un semn de suferință; așa putea zice chiar că pe figura lui se citea un fel de mulțumire. Însuși medicul fu mirat de acest lucru și-mi atrase atenția, fără a-mi putea explica faptul.

Cum în noaptea aceea nu mă mai puteam coborî în Azuga, rămăsei pe noapte în mijlocul răniților, căutând ale da, pe cât posibil, ajutorul meu. Pe la orele 10, m-am apropiat de rănitul pomenit mai sus, atras de conversația liniștită pe care se părea că ține cu infirmierul: speram că, dacă i-ar fi mai bine, așa putea să-i cer informații asupra morții fratelui meu.

Ceremonie religioasă la depunerea jurământului de către soldații Armatei 1

Dar, aparențele mă înșelaseră, căci, cu toată liniștea ce o arăta, sârmanul plutonier era pe moarte. Văzându-mă lângă el, își îndreptă privirea de la infirmier și continuă cu mine conversația începută cu acesta, care părea că nu-l prea înțelege. Și îmi spuse cam următoarele, îmi reamintesc bine:

- Vedeți, domnule căpitan, dacă n-ar fi grija nevesti-mii, care rămâne singură, eu aș fi acuma fericit. De când am simțit că s-a isprăvit cu mine și că am să plec în lumea cealaltă, unde este dreptate și fericire, am o mare mângâiere, o bucurie fără seamăn. Acuma eu am să mă duc la Dumnezeu și nu am nici o teamă, că n-am făcut nici un rău pe lumea asta. Simt cu siguranță că am să intru în rai! Și n-o să am nici grijă, nici necaz.

Vorba lui, deși liniștită, și convingătoare, mă făcu să cred, în primul moment, că poate are febră și chemai și pe doctor. Când îl văzu rănitul îi spuse:

- Lasă, domnule locotenent, îngrijește de alții care pot să mai scape, cu mine nu mai este nimic; și apoi, zău, eu n-aș vrea să mă mai înapoiez din drumul ăsta.

Și aproape încă zece minute continuă să vorbească în felul acesta, repetând mereu convingerea lui, că este mai bine pe lumea cealaltă și făcând mereu la cruci.

A murit lângă mine, vorbind până în ultima clipă despre Maica Precista și despre Dumnezeu, cu liniște, cu bucurie, fără să manifeste nici o durere, deși trebuie să fi avut suferinți fizice grozave, după cum m-a încredințat doctorul încă odată, când am mai discutat de cazul acesta.

Dacă n-aș fi văzut, n-aș fi crezut niciodată că sentimentul religios poate da atâta tărie și bărbăție în momentele grele ale morții. Este probabil că acest om a avut credința în sufletul lui întotdeauna; nu pot admite că numai în aceste ultime momente - în fața morții - s-a putut deștepta în el sentimentul religios cu atâta tărie.

De atunci m-am gândit mult, la cazul acesta, pe care niciodată n-am să-l pot uita. Ceva mai mult: el mă stăpânește mai puternic decât și-ar putea închipui cineva, deoarece e atunci, ori de câte ori m-am găsit într-o situație grea - prin asociație - mi-am reamintit seninătatea cu care acest om a știut, sau mai bine zis a putut să moară cu sufletul plin de ideea dumnezeirii; fără să vreau, cer și eu ajutorul lui Dumnezeu. Și, deși nu pun aceeași căldură și convingere pe care o pune el, totuși o ușurare sufletească am simțit întotdeauna¹²².

Despre felul cum era percepută menirea credinței religioase în clipele grele ale morții, indiferent de nivelul de pregătire al celui aflat la capătul drumului, când conștiința științifică poate privi, în chip religios, veșnicia, aflăm din relatarea locotenent-colonelului **M. Niculescu**: „În spital, la Târgu-Jiu, între diferiți răniți, ce soseau zilnic, căzuți în luptele de pe frontieră, a sosit și locotenentul de rezervă T. Popescu, profesor și director de gimnaziu, care, fiind grav rănit în intestine, căpătase peritonită.

Conștient de gravitatea bolii, cu toate ajutoarele medicale ce i se puneau la dispoziție, ofițerul își dădea bine seama de consecințele ranei. În cele din urmă, fiind convins că orice îngrijire îi era zadarnică și cu toată slăbiciunea fizică în care se găsea, totuși, pătruns de sentimentul religios și cu credința nestrămutată, am observat cum, printr-o efort fizică supraomenească se ridică puțin, în ultimul moment, își făcu semnul crucii și împăcat că s-a achitat creștinește și de această ultimă îndatorire, în viața aceasta, își lăsă iarăși capul pe pernă și închise ochii pentru totdeauna.

Am admirat, în aceeași persoană, pe omul de știință, care își dădea perfect seama de realitatea și de consecințele ranei ce căpătase, cum am vă-

zut într'însul, pe creștinul convins, care apelând la Dumnezeu și în ultimul moment al vieții, își pregătea, prin speranța într-un viitor necunoscut, pentru viața viitoare, o aceeași cale a binelui și adevărului, ce o avusese și în viața ce terminase cu o astfel de mulțumire sufletească¹²³.

Maiorul **Athanasie Trincu** consemnează o altă ipostază a sentimentului religios, cea a reînțoarcerii acestuia la stările rudimentare, superstițioase, pe fondul unei dezagregări sufletești accentuate, generate de situația dezastruoasă de pe front (în luptele de la Jiu, din timpul retragerii): „Era o epocă de surescitare nervoasă, și de pierdere a încrederii în noi! Soldatul, incult și inconștient, zicea că s-a nemțit Dumnezeu, nu mai vrea nici el cu noi. Ofițerul devenise superstițios și ridicol; am văzut ofițeri cu câte un soldat țigan în mijlocul lor, care le da cu bobii spre a le prezice soarta lor și a armatei¹²⁴”.

Nici chiar atunci încrederea este aproape pierdută, nevoia credinței dănuiește, deși se manifestă sub forme rudimentare atavice – ghiocul țiganului e chemat să lumineze negura viitorului – însă elementele vieții religioase nu pot să fie desrădăcinate din sufletele oamenilor.

În finalul studiului său, profesorul D. Caracostea atrage în mod serios atenția asupra greșelii majore care s-ar putea face, aceea de a atribui sentimentului religios puteri discreționare, de a investi în el în scopul nimicirii adversarului, de a-l face un fel *Ancilla Martis*, ceea ce, avertizează autorul, ne-ar întoarce la „Dumnezeul războaielor”:

„Socotim că acesta e un punct de vedere și mărginit și nepractic. De bună seamă ar fi o coborâre a religiei creștine, dacă am face din ea, fie un instrument al pornirii de distrugere, fie slujitorul intereselor unei clase sau al unei anumite forme de guvernământ. [...]

Îndrepte-se conștiința religioasă și cultul

cu slujitorii lui spre sfera superioară a lucrurilor veșnice, care planează deasupra sărmanelor noastre frământări! Izvorul acesta trebuie să fie limpede, puternic și la îndemâna celor însetați. Cu cât va fi mai pur cu atât, în zile grele ca cele prin care am trecut, va îndestula și va înviora mai mult sufletele, potrivit nevoilor lor¹²⁵”.

Fotografiile provin din Arhiva Muzeului Militar Național „Ferdinand I”, prin bunăvoința doamnei Cornelia-Gabriela Mihăilă, redactor la ziarul „Observatorul Militar”.

THE RELIGIOUS FEELING ON BATTLE FIELD - A STUDY OF THE LITERARY CRITIC DUMITRU CARACOSTEA AT THE END OF THE FIRST WORLD WAR

The First World War on spiritual plan proved in a dramatic way the need for God's protection. The article presents the study published by Dumitru Caracostea in the review "Military Romania" (no. 4/1921) which was edited by General Staff.

Keywords: war, national unit, psychological experience, campaign, "Military Romania"

NOTE

1 Statul Major General.

2 Constantin Antip, *Publicistica militară în serviciul apărării patriei*, Editura Militară, București, 1983, p. 90.

3 *Ibidem*.

4 Dumitru Caracostea, *Experiența religioasă a războiului în practică și în poezie*, în revista „România Militară”, nr. 4/1921, p. 435.

5 *Ibidem*, p. 436.

6 *Ibidem*, p. 437.

7 *Ibidem*, p. 440.

8 *Ibidem*, p. 441.

9 *Ibidem*, p. 442.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*, p. 443.

14 *Ibidem*, p. 444.

15 *Ibidem*, p. 445.

16 *Ibidem*.

17 Maiorul Victor Precup nu figurează printre absolvenții seriei a 26-a a Școlii Superioare de Război (vezi lucrarea Gl.It. Mircea Agapie, Mr. Dănuț-Mircea Chiriac, Mr. Ion Emil, Mr. Constantin Hlihor, *De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte Studii Militare - Comandanți, profesori, absolvenți*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1995, p.182).

18 Dumitru Caracostea, *op. cit.*, p. 446.

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*, p. 447.

21 *Ibidem*.

22 *Ibidem*, p. 449.

23 *Ibidem*, p. 450.

24 *Ibidem*.

25 *Ibidem*, p. 452.

Sf. Ierarh Varlaam

Dr. Teodora GIURGIU¹
Drd. Daniel NICULAE²

Preotul Ilie Hociotă s-a născut la 18 octombrie 1876, în comuna Săliște, jud. Sibiu, ca fiu al lui Ilie și Stana. S-a căsătorit în anul 1927 cu domnișoara Cornelia. A fost absolvent al Liceului român din Brașov, al Seminarului Teologic din Sibiu și al Facultății de Teologie din Cernăuți.

A fost chemat în cadrele active ale armatei la 1 ianuarie 1919, cu gradul de maior, în baza Înaltului Decret nr. 395 din 2 februarie 1924, cu vechimea de la 1 ianuarie 1920 și repartizat la Corpul 5 Armată.

În baza Înaltului Decret nr. 2294/1928 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel și numit protopop al acestei mari unități.

La 31 august 1937 a fost trecut în rezervă pentru limită de vârstă în conformitate cu Înaltul Decret nr. 2244 din 18 mai 1937.

Pentru întreaga sa carieră a fost decorat cu „Crucea Comemorativă” cu barete și Medalia „Victoriei”³.

În calitate sa de șef al Serviciului Clerului Corpului 5 Armată, protopopul Ilie Hociotă a elaborat *Directive către preoții militari*, document al cărui text îl redăm în continuare:

„Corpul V Armată
Serviciul Clerului

DIRECTIVE CĂTRE PREOȚII MILITARI - 1935

Prin aceste directive voim să îndemnăm preoții noștri să deschidă larg ușile inimilor tinere ale soldaților pentru primirea Mântuitorului.

Să-i facă să asculte, iarăși, cu evlavie cuvântul Lui întăritor de suflete și plin de mângâiere, de care, în zilele noastre, au nevoie mai mult ca oricând. În învățăturile Lui voim să fie crescut și educat soldatul român.

Fiind problema educației sufletești atât de importantă și de grea pentru existența poporului nostru, este firesc să rechemăm toate forțele capabile.

Ne trebuie o lume mai bună, al cărui scop să nu fie numai materia, ci mulțumirea sufletului. Dar, ca să începem o viață nouă, ne lipsește tăria sufletească pe care nu ne-o poate da decât o credință tare și neclintită.

ACTIVITATEA PREOȚILOR MILITARI ÎN OPINIĂ PĂRINTELUI LOCOTENENT-COLONEL ILIE HOCIOTĂ, CONFESORUL CORPULUI 5 ARMATĂ

Această realizare nu o putem ajunge decât stăruind în învățătura bisericii noastre ortodoxe.

I. Starea sufletească religioasă în general

Mai înainte preoții erau conducătorii satelor și sfatul lor a fost ascultat, deci crucea era în frunte. Astăzi s-au schimbat lucrurile, credința a scăzut mult, legătura dintre preoți, cărturari și popor a slăbit mult din multe pricini.

Carențele subversive, anarhiste, socialiste și sectare care cultivă înstrăinarea de biserică și de cele sfinte, prind tot mai mult în sânul poporului. Acestea voiesc răsturnarea bisericii, fiindcă ea este digul cel puternic împotriva scopului lor.

În ceea ce privește cheștiunea sectelor religioase, asta este o problemă care trebuie să se pună stăruitor în țara noastră, mai ales în împrejurările de după război. Zdruncinările sufletești prin care a trecut lumea în cursul războiului mondial au produs un dezechilibru dureros în viața popoarelor. Nemulțumirile de tot felul s-au arătat tot mai mari din zi în zi.

În sufletul multor creștini s-au furișat neîncrederea și îndoiala cu privire la mijloacele de îndrumare sufletească, pe care reprezentanții străvechilor autorități bisericesti, înțelegeau să le pună la dispoziția celor ce veneau la dânșii ca la niște tămăduitori de suflete.

Pe de altă parte, nici căpeteniile bisericesti nu și-au putut da seama repede că mijloacele vechi de păstorie sufletească moștenite nu mai sunt suficiente ca să reziste în contra pretinselor înnoiri stricacioase.

Toate aceste porniri rele își au originea mai ales între lucrătorii fabricilor de la orașe.

Că nu mai stăm la nivelul moral ca și înainte, poate fi cauza și lipsa de prevedere a capilor bisericii de a opri preoții să intre în partide politice, ceea ce aduce dezbinarea lor de poporani și îndepărtarea de biserică.

Ne mai având școala și biserica aceeași conducere unitară, adeseori se întâmplă ca

cei doi factori educatori, în loc de a se sprijini în munca comună pentru luminarea poporului, se învrăjesc și luptă ca să-și surpe reciproc autoritatea de care se bucurau mai înainte în ochii sătenilor.

De la sate vine soldatul cu puțină morală, lipsit de cunoștințele elementare religioase și pentru asta este ușor de convertit la idei socialiste, comuniste, subversive sau la sectari. Însă, aici fiind controlul mai sever și frica de pedeapsă mare, fizionomia sufletului ostașului nu se poate manifesta în adevărata sa oglindă.

II. Care sunt stricăciunile sufletești care trebuie combătute?

- a) lipsa de credință;
- b) sectarismul;
- c) francmasoneria;
- d) comunismul;
- e) lipsa de discreție în chestii de stat sau militare;
- f) furtul;
- g) jurământul fals;
- h) dezertarea;
- i) beția și desfrâul.

a) Lipsa de credință

Cea mai mare slăbiciune sufletească este lipsa de credință, ateismul și indiferentismul. Mulți chiar dintre cei ce se numără printre intelectuali nu cunosc îndeajuns temeiurile învățaturii creștine ortodoxe. Așa sunt ateistii care rămân indiferenți la religia strămoșească. Necunoscând învățăturile bisericii creștine, nu le pot urma și sunt ușor de convertit de învățături contrare și conduși de idei greșite. Deci, preoții noștri trebuie să-și dea osteneala să instruiască oamenii. În cele mai multe cazuri, biserica a avut tăria de a lupta cu izbândă împotriva necredincioșilor, căutând toate mijloacele ca să-i întoarcă de la rătăcirea lor spre căile adevărului.

b) Sectarismul

Din țări străine și, mai ales, din America au pătruns și în țara noastră învățături greșite, care numai în aparență se țin de Sfânta Scriptură, dar din pricina talmăcirii rău înțeleasă a Sfintei Învățături, pe care numai oamenii bisericii sunt autorizați să o facă, iar nu fiecare om, după capul lui, ceea ce poate duce la greșeli nefaste și la dezbinări în sânul bisericii.

Oamenii străini, voind să pună mâna pe stăpânire în țară, prin învățăturile acestora religioase, confuze și nefondate, câștigă aderență care să atace biserica și să destrame statul.

1. Adventiștii propovăduiesc venirea a doua a Mântuitorului Cristos spunând că aceasta se va întâmpla în curând. Atunci vor fi pe pământ numai adventiști, adică cei drepți. N-au Sfinte Taine, n-au preoți, n-au icoane, nu se închină la cruce, nu cinstesc sfinții, nu țin Duminica, ci Sâmbăta. Nu jură, nu vor să facă serviciul militar și nu vor să pună mâna pe armă.

2. Baptiștii. Numele lor îl au de la învățătura ce o pretind despre botez. Nu recunosc pe cei botezați de mici. La vârsta de 20 de ani, botează oamenii a doua oară. Dar nu în apă sfințită, fiindcă n-au preot care să o sfințească. Nu jură, nu se închină la sfinți și nici la icoane; cinstesc ziua Sâmbetei.

3. Nazarenii sau pocăiții: învață că prin pocăință poate ajunge cineva la adevărata credință creștină. Țin, de asemenea, ziua Sâmbetei drept sărbătoare. Biserica ortodoxă este numită localul lui Anticrist și potirul e paharul diavolesc.

4. Milaniștii sau studenți în Biblie: nu cred în Sfânta Treime. Împărăția de o mie de ani o socotesc de la războiul mondial până la 2914. Propagandistul acestei învățături, I. Sima din Cluj se plânge că nu poate răspândi această sectă din cauza bunei paze a preoților români.

Mai există multe alte secte asemănătoare cu învățătura și cu datini pe care nu le mai pu-

tem înșira aici, dar toate hulesc biserica, având toate același scop și anume a aduce stricăciuni țării prin dezbinarea cetățenilor și opoziție față de serviciul militar.

c) Francmasoneria

Francmasonii pun lumii în vedere o patrie în care va fi toată lumea fericită. Fiecare va avea libertatea credinței religioase, program mare social, împărțirea averilor. Învățătura despre o voință neatârnată de nimic, de nicio lege, de nicio stăpânire; propagă deci anarhia.

Egalitatea proprietății o înțeleg ei în sensul că pământul este al tuturor și tot dreptul de proprietate de până acum are să înceteze. Spre scopul lor lucrează să răstoarne pe regi și ordinea publică. Deci sunt anarhiști. Pe preoți îi consideră mari inamici ai neamului omenesc pentru că le stau împotriva la ajungerea idealului lor.

Tot de asemenea armata care apără țara, o privesc ca o piedică a frăției și ca element netrebuincios, parazitar. Armata o numesc francmasonii ciuma și groaza neamului omenesc. Lățesc, de asemenea, comunismul și anarhia, distrugând religia, biserica, statul și armata, fiindcă ordinea morală este ținută prin biserică, iar ordinea de stat prin funcționarii săi civili și militarii.

d) Comunismul

Comunismul este cea mai molipsitoare boală sufletească pentru omenire. A început întâi în Rusia, apoi la noi a trecut în vara anului 1917, când trupele rusești nu au voit să mai lupte.

Ele au aruncat armele alegându-și comandanți dintre soldații cei mai guralivi. Formară o armată din hoți și tâlhari scoși din pușcărie, pe care au trimis-o să jefuiască de la bogați tot ce pot și tot ce vreau.

Ca să câștige și pe țărani de partea lor, le-a spus: „Puneți mâna pe toate pământurile boierilor și împărțiți-le între voi. Luați-le femeile și vă bateți joc de ele, căci după legea noastră nu dați socoteală nimănui”.

Țăranii s-au lăsat ispitiți și făcură așa. Apoi au alcătuit o armată mai puternică, care să stăpânească țara cu teroare și cu sabie. Au distrus familia, nerecunoscând căsătoria de taină, ci privind-o numai ca un contract care se poate schimba oricând, ca și la un târg de vite.

Copiii sunt ai nimănui, de aceea stau zdrențăroși și flămânzi pe stradă, până ce îi adună poliția să-i hrănească. Crimele și jafurile sunt la ordinea zilei în fiecare sat; se împușcă oamenii grămadă, fără nicio vină sau judecată. Pe cei ce se opun a da roadele muncii lor, statul îi trimite în Siberia sau îi împușcă. Multă jale și lacrimi sunt în țara rușilor.

Pe oamenii de știință, comuniștii nu-i prețuiesc, lăsându-i să moară de foame. Cel mai mare dușman al comuniștilor este biserica

ortodoxă. Pe Dumnezeu nu vor să-l cunoască, pe Hristos nu-l prețuiesc. Sunt ateii deplini. Au întemeiat societăți fără Dumnezeu, făcând demonstrații pe stradă. Pe învățătorii care au cutezat să învețe copiii „Tatăl nostru” îi aruncă în închisoare sau îi trimite în Siberia. Sute de mii de preoți au împușcat fiindcă nu s-au lepădat de Hristos. Bisericile le-au stricat și apoi le-au transformat în localuri de petrecere.

Cele mai frumoase monumente creștine le-au dărâmat ca să nu mai rămână urmă de legea creștină.

e) Lipsa de discreție în chestiuni militare sau de stat

De multe ori nu ne-am dat seama de chestiuni care nu coboară în ochii străinilor și le-am povestit fie pe stradă în auzul tuturor, fie în localuri publice, fără să ne gândim că urechile agenților străini stau așintite asupra noastră. Aceste divulgări ne-au adus în timp de război pierderi fără seamă.

Este, deci, necesar să ne deprindem în școala tăcerii, să se facă educația voinței de a tăcea. Aceasta ne aduce atât folos, câtă pagubă ne-a adus trădarea sau destăinuirea secretului.

f) Furtul

Înstrăinarea averii altuia, fie un obiect cât de mic este oprită de legile dumnezeiești și ale statului. Mai ales între camarazi, furtul de obiecte se consideră ca o infracțiune destul de gravă.

g) Jurământul fals

Când face cineva o făgăduință solemnă în fața autorităților și a Sfintei Cruci și nu o respectă, se numește că jură fals. El cheamă pe Dumnezeu mărturie la făgăduința lui și dacă nu o împlinește a luat numele lui Dumnezeu în deșert, deci mare crimă militară (Mântuitorul nu-l oprește, ba chiar însuși a jurat înaintea judecătorilor).

h) Dezertarea

Soldatul care nu ține obligația făcută cu jurământ înaintea Sfintei Cruci și pe Drapel și pleacă de la datorie și de la post fără îngăduința comandanților săi, înseamnă că dezertează. Mai ales în timp de război, când soldatul se retrage din front fără motiv și fără permisiune, se zice că dezertează. Aceasta este o crimă ostășească, care în timp de război este pedepsită cu moartea.

i) Beția și desfrâul

Consumarea alcoolului peste măsură aduce nu numai boala trupului ci și desfrâul și alte fapte urâte, precum certuri familiale, bătaii și

chiar omoruri. Beția nu este numai un păcat contra poruncii dumnezeiești, dar aduce degenerarea familiei și moartea fără de vreme și degenerarea statului. Pentru că oamenii bețivi nu-și pot îndeplini datoria față de sine, nici față de familie și nici față de stat.

III. Cum trebuie combătute aceste slăbiciuni?

Datoria preoților este să împlinească sfatul Ap. Pavel, dând pildă cu învățătura lor și cu viața demnă de înalta lor misiune. Pentru combaterea ideilor subversive, anarhice, păgubitoare bisericii și statului, se cere o îngrijire religioasă specială, anume întocmită spre satisfacerea trebuințelor sufletești ale păturilor intelectuale și muncitorești de la orașe, a celor neîmpăcate sau pornite pe calea răzvrătirii la sate. Când preoțimea va fi bine pregătită și înarmată cu prisosul științei bisericești și al spiritului de sacrificiu creștinesc, va putea și contra sectanților și comunistilor să lupte cu izbândă. Aceștia sunt în cele mai multe cazuri, niște oameni semidocti, însă se știu furișea adeseori cu dibăcie între oamenii lesne crezători. Nu este, însă, îngăduit factorilor de conducere ai statului și ai bisericii românești să se amăgească cu iluzia că, precum au putut rezista înaintașii noștri secole de-a rândul atacurilor continue și ispitelor care-și întindeau mrejele din partea catolicilor și protestanților asupra sufletului românesc, vor putea rezista în aceeași măsură și generațiilor viitoare. În trecut, principiul autorității era nezdruncinat. Oricât de multe atacuri se îndreptau împotriva conducătorilor statului sau a slujitorilor bisericii, încrederea poporului român rămânea nezguduită.

Erau bine organizați și formau un puternic zid de apărare, câtă vreme școala și biserica aveau aceeași conducere unitară.

Statul unguresc, din motive politice, a sprijinit sectele și a avut scop să despartă pe

români, să le slăbească biserica și influența preoților asupra poporului.

Agenții comuniști și ai diferitelor secte religioase au vrut să surpe biserica, ca să poată pune stăpânire cu timpul nu numai asupra sufletului, ci și asupra țării românilor. Sub învelișul propagandei religioase, foarte adesea, se ascund scopuri politice, de a distruge unitatea sufletească a neamului românesc.

Sectarismul și comunismul pot fi considerate ca o platformă religioasă a politicii străine îndreptate contra noastră, a românilor.

Biserica creștină nu întrebuițează arma în lupta ei pentru fericirea oamenilor, ci luptă cu sabia credinței și cu puterea învățaturii Mântuitorului. Servitorii altarului, Duminica și la serviciul divin să explice Sfânta Evanghelie, ale cărei motive să le îndeplinească cu cele din viața ostășească.

Să aducă pilde din viața oamenilor mari și istoria neamului, pe cei ce și-au iubit legea și țara și au murit pentru acestea, să facă ca toți ostașii să știe și să cunoască frumoasele însușiri ale strămoșilor noștri, prin conferințe religioase și cuvântări potrivite. Să spună că Neagoe Basarab cum a dat învățături fiului său, Teodosie, îndemnându-l să-și îndeplinească dorințele față de Dumnezeu și să se poarte ca un creștin, căci toată viața omului stă în mâna lui Dumnezeu, ea este picătura de ploaie în streășina casei. Pentru apărarea țării, ei să lupte, chemând pe Dumnezeu în ajutor, căci mai bună este moartea cu cinste, decât viața cu amar și ocară.

Preotul va insista ca cerințele sufletești ale ostașilor să fie satisfăcute, ca să se respecte repausul duminical și la armată, pentru ca să nu jignească sentimentul religios al ostașului.

Superiorii ar trebui și ei să nu lase toată sarcina educației morale numai în grija preotului, ci să-l ajute în toate ocaziile.

Ei să premeargă ca bun exemplu, ca soldatul

să vadă și pe superiori la datorie și cu purtarea corectă; atunci are mai puțină nevoie de predică.

Avem toți o lege ortodoxă, o credință cu rânduielile sale bisericești cărora trebuie să ne conformăm și să le păstrăm întocmai; să nu se ceară schimbarea sau scurtarea cultului bisericesc după dorințele unuia sau altuia.

Să-și amintească și superiorii pilda lui Ștefan cel Mare, care îngenunchea la altar dimpreună cu poporul; apoi în vreme de război au făcut soldații scut împrejurul măriei sale.

Constantin Brâncoveanu ascultase, la anul 1690, Sf. Liturghie în biserica Sf. Nicolae din Brașov. Pe lângă cântecele naționale este bine și recomandabil ca soldații să învețe și cântările de la Sf. Liturghie.

La ocazii festive din viața de cazarmă să nu se permită declamări triviale și batjocuri față de cele sfinte. Lecturile să fie controlate și numai piese literare și alese să existe în biblioteca ostașului. Pe soldatul bun să-l aducem ca pildă și să-l distingem fie prin laude, fie prin tratament deosebit.

a) *Combaterea sectelor în special*

Sectarii luând citate din Sf. Scriptură le tălmăcesc după cum le înțelege fiecare și după interesul lor. De pildă, ei se referă la cuvântul Ap. Pavel (C. 3 și 4 către romani): „Că nu există deosebire între oameni”. Aici e alta tâlcuiala bisericii. Pavel spune că nu e deosebire dintre iudei și păgâni, despre care este vorba aici; deci pot fi primiți și păgânii la creștinism, fără să mai fie nevoie la trecerea în iudaism.

Sectarii n-au preoți, uită că slujbele sfinte erau de la începutul creștinismului încredințate preoților și episcopilor care au primit darul de la Sfinții Apostoli. N-au Sf. Liturghie; deci nici vinul și nici pâinea nu se pot preface în Sfânta Împărtășanie ca în biserica noastră.

Sf. Cruce, icoanele, altarul, moaștele sfinte, lumânările, ornatele nu le are biserica ortodoxă de la păgâni. Este știut că creștinii se adunau în primul secol, când nu aveau biserici, în anumite locuri, Duminică să se închine. În catacombe aflăm pe pereți icoane cu scene din Sfânta Scriptură. Acestea erau cinstite cu respect, după cum un fiu bun iubește fotografia părinților săi.

Cinstirea sfinților sunt ceremoniile religioase de la începutul creștinismului. Așa s-au închinat străbunii noștri făcându-și cruce, având lumânări și ornate, după cum spun scriitorii vechi Tertulian⁴ și Origen⁵.

Învinuirile sectarilor că în biserica noastră sunt multe păcate, nu au temei. La ei se observă cel mai păcătos desfrâu sub scutul ceremoniilor religioase. Fiind biserica creștină o instituție pământească, nu este scutită nici de scădere sufletească, dar învățătura Domnului este din cer și nu se poate îndeplini pe pământ întocmai.

Sectarii nu-și fac Sf. Cruce, dar în numele Sf. Cruci a biruit Constantin împăratul oastea necredinciosului Maxentie. În Apocalipsa lui Ioan (C. 7.2) se zice că Ioan văzuse un înger cu pecetea viului Dumnezeu în mână. Acesta a strigat celor 7 îngeri trimiși să pedepsească pământul zicând: „Nu vătămați pământul și nici marea, nici copacii până ce nu vom pecetlui pe frunte robii domnului nostru”. Pecetea asta nu este altceva decât semnul crucii, care este creștinilor semn de biruință.

Sectarii nu pun jurământul, bazându-se pe Evanghelia lui Matei (C. 5-21): „Să nu jur nici pe cer, nici pe pământ”. Cu aceste cuvinte Mântuitorul a combătut obiceiul urât al evreilor, care se jurau pentru orice lucru de nimic și luau numele Domnului în deșert, chemându-l mărturie la lucruri mărunte.

Mântuitorul însuși a jurat când l-a întrebat arhiereul „jură-te pe Dumnezeu cel Sfânt să-mi spui dacă ești tu împărat”. A răspuns: „Tu zici că împărat sunt eu”. Asta era formula de jurământ obișnuită la evrei pe timpul acela.

Referitor la prinderea armei. Mântuitorul nu ne oprește ca să ne apărăm de cei care ne atacă viața. Sectarii susțin că întrebuițarea

armei ar fi contra poruncii „să nu ucizi”. Nici aici nu au dreptate, căci dacă cineva prinde arma în mână nu înseamnă că trebuie să șiucidă.

Nu putem rămâne nemişcați în timp de război când dușmanii ne atacă și neucid părinții și copiii și ne iau munca și averea noastră. Aici avem datoria să ne apărăm. Dacă popoarele pașnice nu ar fi organizate ca să se poată apăra cu arma, toate țările ar ajunge sub stăpânirea barbarilor. Apărându-ne, împiedicăm pe dușmani a ne face rău, ca să putem trăi în liniște.

Sectarii țin ziua Sâmbetei; se întorc, deci, la legea lui Moise. Mântuitorul a sfințit însă ziua de Duminică prin învierea sa. Aceasta este mai presus decât Sâmbăta lui Moise. Ca să se poată cineva mântui nu este nevoie să iasă din biserica ortodoxă, ci să urmeze învățăturile Mântuitorului și aici. Nici biserica nu permite omorul, furtul, jurământul fals, minciuna, beția etc.

b) Combaterea comunismului

Combaterea comuniștilor - asasinii preoților noștri, pângăritorii credinței în Dumnezeu - înseamnă că îi combatem pe dușmanii tuturor ideilor care ne sunt scumpe.

Atâta au sucit comuniștii învățătura Mântuitorului, tălmăcind-o după interesele lor, încât afirmă că Hristos a fost comunist și Evanghelia este tot de aceeași părere cu ei.

În realitate învățătura lui Hristos este diametral opusă comunismului. Creștinismul și comunismul sunt doi poli deosebiți.

Socialiștii nu au înțeles Sfânta Învățătură a lui Hristos, care se bazează pe iubirea aproapelui și pe convingere.

Pe Mântuitorul îl prezintă ca socialist revoluționar, ceea ce n-a fost niciodată. Domnul Hristos a recunoscut și a observat legea țării cu toate slăbiciunile ei, cu exil, închisoare, condamnare. El a vindecat bolnavi, a înviat morți, dar niciodată n-a eliberat arestați. N-a călcat legea și nu s-a răzvrătit contra diriguitorilor, nici nu i-a disprețuit, fiindcă spunea că puterea lor de la Dumnezeu este rânduită.

Mântuitorul ne-a dat o poruncă nouă când a zis: „Poruncă nouă vă dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul, precum eu v-am iubit pe voi. După aceasta vă va cunoaște lumea că sunteți ai mei învățăcei, dacă veți avea dragoste între voi”.

Această poruncă dacă oamenii o țin, șterge toate legile omenești. Cine o împlinește întocmai acela stă deasupra legilor fiindcă n-are trebuință de ele; stă mai presus de diriguitorii, căci acestea nu au putere asupra lui; stă mai presus decât statul fiindcă toate legile țării se sparg de această poruncă a lui Hristos ca undele mării de stânci.

În această poruncă zace întregul înțeles al vieții omenești și cine este în stare s-o împlinească poate fi pe pământ fericit și poate face

drumul vieții, fără îngrijorările care însoțesc pe orice necredincios.

Iubirea aproapelui s-o avem după cum Iisus v-a arătat-o, să urmeze oamenii pilda lui Iisus, când zice: „Luați jugul meu și învățați de la mine, că eu sunt blând și smerit și veți afla odihna sufletelor voastre”.

Inimă curată și gânduri curate are de la noi Mântuitorul și simțul iubirii.

Produceți acest sentiment în interiorul vostru, atunci veți fi fericiți și liberi și nu veți mai avea nevoie nici de diriguitori, nici de autorități, nici de legi.

Tot ce e pământesc cade de pe voi, oamenii devin frați egali între ei și liberi.

„Cine dintre voi vrea să fie mai mare, să fie tuturor slugă”.

Pilat întreabă pe Iisus zicând: „Așadar împărat ești tu?”. „Tu zici că împărat sunt eu”. „Pentru aceasta m-am născut și am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul”.

Pilat întreabă: „Ce este adevărul?” Iisus nu-i mai răspunde.

Vedeți aici s-ar părea, cum afirmă socialiștii, că ținuta lui Iisus în fața lui Pilat, seamănă a anarhie. Hristos anarhist? Se poate?

Creștinismul să fie înrudit cu anarhistul? Comuniștii zic că Hristos n-a voit să răspundă lui Pilat, deci n-a respectat autoritățile.

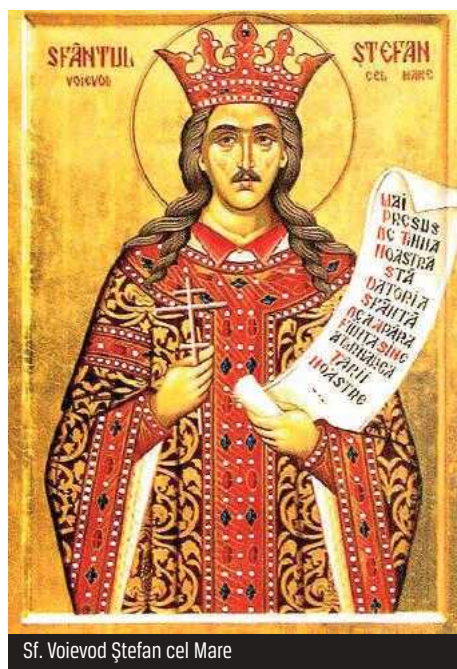
Cât de mult învățesc comuniștii învățătura lui Iisus? Și ce rătăcire? Cum se potrivește afirmația comuniștilor, cu supunerea lui Iisus autorităților, cu suferința lui la judecată, cu cuvintele rostite către Pilat, când zice: „N-ai avea putere asupra mea dacă nu ți s-ar fi dat aceasta de sus”.

Iată că Iisus recunoaște stăpânirile.

Stăpânirile voiesc să împlinim poruncile lor. Dacă avem iubire față de stăpânitori toate le împlinim, nu de frică, ci din dragoste. Eu iubesc pe Regele și pe superiorii mei nu pentru că sunt stăpânitorii mei, ci pentru că sunt

aproapele meu, sunt gata să-mi dau viața pentru ei.

Și dacă Regele însuși este creștin adevărat și superiorii mei asemenea creștini, atunci și ei ne iubesc și sunt gata a se jertfi pentru supușii lor.

Sf. Voievod Ștefan cel Mare

Aici este anarhie?

Tu ești soldat și adevărat creștin. Îți îndeplinești serviciul așa de bine, încât superiorul mult te laudă. Dar și el este creștin, te iubeste și-și dă silința să întocmească serviciul așa ca să nu-ți cadă greu.

Atunci amândouă serviciul devine ușor „jugul meu ușor este, sarcina mea nu-i grea”.

Dacă ai dragoste, tot ce ți se poruncește faci cu ușurință, fiindcă cine poruncește încă are iubire. Ce greutate este a împlini ceva din dragoste? O plăcere, dar nu o greutate!

Dacă toți oamenii ar trăi după învățătura Mântuitorului fiind creștini și cu sufletul, ar fi posibil războiul? Nu. Inamicul te iubeste și nu se ceartă, este gata să se jertfească pentru tine, asemenea îl iubești și tu, atunci cum se poate ca cineva să ceară război? Iată aici nu mai au rost armele.

Lucrătorii fabricilor cer 8 ore de muncă pe

zi, au și alte pretenții, fac grevă, dacă nu li se împlinesc.

Dacă este lucrătorul creștin, iubeste pe fabricantul capitalist și este dispus să muncească nu numai 8 ore pe zi, ci 10 sau mai multe. Însă dacă fabricantul este creștin și consideră pe lucrător ca pe aproapele său, el nu cere 8 ore de lucru, ci 7 sau 6 sau mai puține, chiar dacă întreprinderea nu ar aduce venit mare.

Așa putem înțelege cum se rezolvă problemele sociale.

Putem ajunge la ciocnituri, dacă ne iubim?

Problema agrară, în cazul acesta, nu există. Proprietarul iubeste pe țăran și-i dă pământ. Dacă-l urăște și-l disprețuiește ar fi ca mormintele spoite, pe dinafară frumoase iar înăuntru putrezime.

Astfel sunt socialiștii, plini de fățarnicie și de păcat.

Au lucrat Lenin și Stalin corect? Nu. Au fost niște fățarnici, n-au lucrat din dragoste față de popor, ci din dorul de a stăpâni și de a se îmbogăți. Ei n-au înțeles niciodată învățătura Evangheliei, după cum nici Tolstoi și nici comuniștii nu o înțeleg.

Aceștia voiesc să introducă cu forța în viață Evanghelia lor rătăcită, falsă și neînțeleasă.

Viața este una și împărăția lui Dumnezeu este cu totul alta.

Pentru ca să se poată aplica învățătura Mântuitorului întregă aici pe pământ ar trebui să fie toți oamenii, adevărați creștini.

Este asta posibil?

Un legiuitor întreabă pe Iisus zicând: „Învățătorule bun ce să fac, ca să moștenesc viața de veci?”.

Iisus îi răspunde: „În lege cum e scris? Cum citești? Să nu trăiești fără de legi, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturisești minciuna.

Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău.

Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta. Du-te și fă așa”.

Aceasta a cerut Hristos de la oameni: împlinirea legii morale, care este temelia legilor civile și militare; nimic mai mult n-a pretins.

Mântuitorul știe cât de slabi și imperfecti sunt oamenii și nu pretinde nimic greu sau cu neputință de la ei.

Legiuitorul s-a depărtat mâhnit, fiindcă îi ceruse Hristos să-și împartă averea săracilor și să-l urmeze.

Însă nimeni din cei bogați nu voiește să-și părească averea și frații sau părinții pentru a-l urma pe Hristos, de aceea cât de greu va putea câștiga bogatul împărăția cerurilor!

Mântuitorul a făcut deosebire între cele pământești și cele cerești, între lumea desăvârșită și cea pământească.

„Voi sunteți de jos, eu sunt de sus, voi sunteți din lumea aceasta, eu nu sunt din lumea aceasta”.

Aici pe pământ este lupta pentru existență, pentru trai, aici sunt necazuri, boli, ură, certuri și crime. Pentru Hristos nu există acestea.

Împărăția pământească este cu rege, cu ofițeri, cu ostași, cu diriguitori, cu războaie, crime și judecăți. Împărăția oamenilor păcătoși.

„Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte ce vă lipsesc vi se vor adăuga vouă”.

Unde este împărăția lui Dumnezeu? Nu o putem afla aici sau dincolo, fiindcă ea este în interiorul nostru.

Dorințele, cugetele, sentimentele noastre: acestea formează împărăția lui Dumnezeu pe pământ.

Comuniștii nu o pot dobândi, fiindcă din inima lor izvorăsc cugetele viclene, crime, hoții, adulter, injurii și mărturii mincinoase.

Din această cauză este cu totul opus socialismul învățaturii creștine.

Comuniștii afirmă că și ei propovăduiesc frățietatea, egalitatea și libertatea.

Unde este frățietatea și egalitatea cânducid fără milă și fără judecată pe toți cei ce nu se împacă cu principiile lor? Când stăpânesc cu teroare, aduc fericirea oamenilor pe pământ?

Cum pot face ei cu forța pe oameni egali între ei? Dumnezeu n-a creat pe oameni egali între ei, deși i-ar fi putut crea. Spre ajungerea scopului lor au întărit comuniștii pe săraci, să lupte contra bogaților. O clasă socială, să nimicească pe cealaltă? Frumoase lucruri au pus la cale.

Unde au rămas virtuțile creștine, credința, speranța și iubirea?

Credința a fost nimicită. Dumnezeu la ei nu mai există, nici Hristos, nici iubirea.

În ce mai sperăm? În izbânda luptei de clasă? În locul iubirii, comuniștii au semănat ura și pizma, distrugerea. Învățătura lor este din lumea asta. Ea s-a născut din pofte urâte, din cugete viclene și n-are nimic creștinesc într-însa.

Nu putem asemăna niciodată creștinismul cu comunismul. Acesta din urmă are asupra conștiinței sale atâtea crime politice, atentate cu bombe și omoruri. Ce deosebire teribilă între iubire și ură!

„Iubirea cum spune Apostolul Pavel este îndelung răbdătoare, nu se mândrește, nu se răzbună, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr”.

Ce program precis, clar și ușor pentru viața creștinului? Toate se pot îndeplini prin iubire.

„Dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu; dați celui cu dijmă, dijmă, celui cu cinstea, cinste”.

Nu rămâneți datori cu nimic; să vă iubiți unul pe altul, că cel ce iubește pe aproapele său acela îndeplinește legea.

Cu câți sunt mai mulți creștini într-o țară, cu atât este viața mai ușoară și legile mai blânde. Acolo închisorile sunt goale, nu se pomește de tâlhării, nici de crime.

Cu cât se îndepărtează oamenii mai mult de Hristos cu atât devine viața mai îngrozitoare. Căci nicio știință omenească nu poate înlocui ceea ce a propovăduit Hristos oamenilor. Chestiunile agrare, de muncă și toate problemele blestemate puse de filosofii noștri nepricepuți se rezolvă atât de simplu, dacă trăiești după învățătura Mântuitorului.

Dacă-ți îndeplinești lucrul tău și porți iubirea aproapelui în inima ta, atunci nu există chestie neînțeleasă.

Acesta este adevărul.

Câtă vreme păcatul stăpânește lumea și inima omului este rea și poartă ură contra aproapelui său, sunt necesare legile și autoritățile cu rânduiele lor. Sunt necesare bisericile cu icoanele, cu preoții în odăjdii, cu lumânări, cu misticism și fum de tămâie, fiindcă inima omului este apăsată de simțuri rele, de necazuri și griji.

Sunt trebuincioase și folositoare rugăciunile, cântările, ceremoniile și toate obiceiurile vechi.

Așa s-a rugat tata, mama, moșul și strămoșul, au aprins lumânări și s-au închinat până la pământ. De două mii de ani au răsunat cântările bisericesti, din straja dimineții până noaptea a vibrat dulce glasul preotului la Sf. Altar, cu lumânări și fum de tămâie.

Așa a fost de la început, așa va rămâne în veci.

IV. Urmările pe care le au lipsurile religioase supra statului și asupra armatei în special

a) Despre ceea ce se petrece în Rusia, statul fără Dumnezeu și plin de curente subversive, este tuturor cunoscut. Aceiași pildă ne dă și Spania. Unde se distrug averile, bisericile și proprietățile și revoltele nu mai conțin. Aici în loc de slujbe religioase în Duminici și sărbători se țin întruniri politice, de-

monstrații de stradă, lupte, omoruri și atentate. Conducătorii ateï n-au milă pentru durerile și ne-
cazurile poporului. Din contră, în statul unde legea
Domnului este stăpână, domnește pace, bună înțe-
legere și frățietate, cetățenii se supun direcțiilor
și legilor, căci ei știu că acestea de la Dumnezeu
sunt rânduite. Și împlinind poruncile și legea, au
convingerea că ascultă de voia lui Dumnezeu. Aici
pedeapsa cu moartea nu există sau dacă există
ea este numai pe hârtie. Închisorile sunt goale. De
furturi și de tâlhării aproape nu se mai aude și viața
este mai tihnită.

b) Asupra armatei

Ostașul necredincios nu consideră nimic
ca păcat și nu va avea niciodată remușcare,
pentru dezertare sau alte păcate, fie că sunt
săvârșite împotriva aproapelui sau împotriva
neamului întreg. Deoarece biserica învață: „Dați
Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu
ce este a lui Dumnezeu”, este lucru firesc, căci
numai un soldat creștin își va îndeplini datoria
față de stat și țară mai bine decât cel necredin-
cios, își va face serviciul cu dragoste, va fi un
bun camarad, căci va ține la învățătura crești-
nă: „iubește pe aproapele ca pe tine însuși”.

Va fi deci săritor când va vedea pe altul la
nevoie. Numai ostașul credincios ține la sfin-
țenia jurământului. Mai bine moare decât să
fugă de la datorie.

Un superior credincios va lucra contra rău-
lui, după cum a lucrat Hristos contra pângărito-
rilor de templu. Șeful creștin dacă pedepsește
la nevoie o face fără ură sau patimă contra
subalternului. Creștinul nu cunoaște dușmănie.
Dacă toți ostașii ar fi adevărați creștini și dacă
și ceilalți cetățeni ar ține legea lui Hristos, n-ar
mai fi războaie în lume, fiindcă s-ar iubi unul pe
altul. Când superiorul iubește soldatul și vice-
versa, atunci serviciul îl face ostașul cu dragos-
te. Și ce este din dragoste, o faci cu plăcere.

Tot trecutul nostru istoric dovedește că
țara a fost atunci înfloritoare când credința a

fost mai puternică și domnitorul adevărat creș-
tin. Poporul român își amintește cu evlavie de
Ștefan pe care-l numește Ștefan cel Mare și
Sfânt, fiindcă a luptat ca un mare erou al creș-
tinătății, a cărmuit poporul cu înțelepciune, era
milostiv, bun și drept. Că a zdrobit de atâtea ori
pe turci, asta se atribuie credinței puternice și
convingerii că luptă în numele lui Dumnezeu și
că are putere de sus. Tot de acest duh crești-
nesc erau conduși și moldovenii lui.

V. Serviciul de informații pentru a studia valoarea credinței în sufletul omului de trupă

Este absolut necesar ca preotul militar să
fie informat asupra stării spirituale a ostașilor.

Acest lucru se va putea obține cu urmă-
toarele mijloace:

Prin anumiți soldați care prin purtarea lor
prezintă toată încrederea să urmărească ac-
tivitatea și manifestările acelor soldați care
apar dubioși sau care urmăresc să facă o anu-
mită propagandă subversivă printre soldați.

Se recomandă ca preotul militar, pentru atin-
gerea acestui scop, să lucreze în deplină colabo-
rare cu ofițerul informator al regimentului.

VI. Preotul militar trebuie ca în afară de slujbă și de predică, să stea printre oameni în timpul recreației

Din când în când, preotul trebuie, ca în
afară de slujbă și de predică, să stea între oa-
meni în orele de recreație, la masa trupei.

Prin convorbiri conduse cu un anumit scop
va putea afla tot ceea ce îl interesează, mai ales
asupra credințelor lor religioase, precum și des-
pre unele porniri contra ordinii de stat existente.

Se va putea informa și de viața sufletească,
familiară a soldaților, de obiceiurile locale, strică-
cioase la diferitele ocazii din viața săteanului.

Cu ocazia aceasta va putea combate unele
obiceiuri rele de la sărbătorile Crăciunului, precum

și alte superstiții și obiceiuri contra religiei creștine
care se țin la înmormântări sau la ospete.

VII. Exemple de planuri de predică în legătură cu cele de mai sus

a) Înfrăurirea ortodoxiei pentru păstrarea
naționalității române

Rolul bisericii române ortodoxe în viața
neamului nostru a fost dintre cele mai însem-
nate. De-a lungul veacurilor, biserica a fost
singura instituție care a continuat și a ocrotit
unitatea sufletească a poporului nostru.

Prin puterea sa spirituală a creat ea însăși
această unitate națională, de care s-au izbit
toate năzuințele contrare.

Fără ocrotirea scutului Dumnezeiesc în-
tins prin biserica ortodoxă, asupra acestui
neam mult prigonit, s-ar fi putut întâmpla ca
el să dispară din cartea neamurilor.

Mai ales după ce ungurii au reușit în coas-
tele românilor și în parte pe pământul strămo-
șesc un regat catolic, cu scopul de a răspândi
religia catolică între români cu orice mijloace,
dacă poporul român n-ar fi fost legat de biseri-
ca ortodoxă a răsăritului, nu ar fi putut rezista
propagandei, ci s-ar fi contopit cu ungurii ca-
tolici. În cursul veacului ar fi fost desființat ca
element etnic deosebit și urma lui ar fi pierit.
Aceasta o recunosc chiar și istoricii străini.

Dacă ar fi primit poporul nostru religia
catolică, ar fi apus sub influența culturală
germană, cum s-a întâmplat cu ungurii, cu
cehii și slovenii, care cultură nu ar fi fost potri-
vită cu structura noastră sufletească, fiindcă
n-avem înrudire cu rasa germană. N-ar fi avut
putință să se dezvolte o viață culturală proprie
și am fi rămas imitatorii altora.

Așezarea noastră în familia popoarelor roma-
ne a făcut-o biserica din Țările Românești, nu alții.

Biserica ortodoxă se poate considera,
cum o numește Eminescu, „Mama Neamului
Românesc”, noi să mai adăugăm și „Mama

Statului Român Întregit", fiindcă prin învățăturile ei s-a pregătit sufletul neamului și i-a trezit nădejdea unificării.

b) ortodocșii vorbesc limba lor

Tot sub aripa bisericii ortodoxe s-a dezvoltat limba și literatura, școala și cultura românească.

După ce s-a desfăcut de influența slavonă în sec. al XVI-lea, limba română a pătruns în biserică. Mai întâi în strană, ceva mai târziu la altar și la amvon, apoi în școală și în domeniul cultural al neamului.

Stăruința cu care s-a propovăduit de vechii vrednici arhieriei și preoți cunosători ai meșteșugului tiparului, cuvântul lui Dumnezeu în limba poporului, de la catechismul din Sibiu în anul 1544, până la Biblia din București în anul 1688, i-a deschis porțile culturii și i-a plămădit o limbă aleasă culturală, în care se pot exprima cele mai înalte gânduri.

Biblia de la București a fost tălmăcită de arhiepiscopul Gherman și de alții, despre care se spune să știau bine românește.

c) Cum luau transilvănenii cărți din Muntenia

Principele Șerban Cantacuzino tipărise, cu cheltuiala Măriei Sale, „Sf. Evanghelie și Apostolul” la 1682 și trimise multe exemplare ca danie bisericilor din Ardeal. Alți domnitori trimiseră cărți bisericești și la românii ortodocși din Turcia.

Vestita Cazanie a Mitropolitului Varlaam și alte cărți rituale, Psaltirea și Biblia, le aduseră călugării în spate, peste munții și diecii și librării ambulante le răspândeau până la Bihor și Banat.

Fiind Domnitorul Țării Românești ctitorul Mitropoliei din Bălgrad (Alba Iulia) mitropolitul de aici trebuie să se prezinte întotdeauna noului domn. Cu această ocazie primea, pe lângă multe alte daruri bănești, și cărți bisericești, pe care le aduse la Alba Iulia.

Schimbul acesta material și spiritual, dintre aceiași frați de un sânge și lege, a ajutat la pregătirea pentru unificarea neamului.

d) Cum și până când am numit vlădici în Transilvania?

Ca să nu mai alege preoții români pentru sfințire la episcopii străini, bulgari și sârbi, a întemeiat Alexandru Basarab, la anul 1359, în înțelegere cu patriarhul din Constantinopol demnitatea de Mitropolit al Ungro-Vlahiei, așezând pe primul mitropolit român Iachint⁶ în Curtea de Argeș.

Ceva mai târziu, la 1368, Vlaicu Vodă biruise pe regele ungar Ludovic și luă în stăpânire o parte din „Banatul Severin, din Ducatul Amlașului și Țara Făgărașului”. Așeză în părțile Severinului cu voia Patriarhului, pe Mitropolitul Daniel, care funcțione n-a avut multă durată. Numirea însă s-a păstrat ca amintire istorică în titulatura episcopului de Râmnicu Vâlcea „al Noului Severin”.

Episcopia Vadului și a Feleacului se întindea pe tot teritoriul stăpânit de Ștefan cel Mare la 1488, deci numai domnitorul pune aici

episcopi. El era ctitorul Mitropoliei din Alba Iulia.

De la anul 1665 poartă Mitropolitul României titlul de „Exarh al plaiurilor” ceea ce înseamnă că el are jurisdicția bisericească și asupra românilor din Ardeal.

Domnul Moldovei, Constantin Movilă, la 1608, trimise în Maramureș, la Peri, un episcop învățat și cucernic, pe Silovan, pe care și Principele Ardealului, Bathory, îl recunoscuse.

Mitropoliții Moldovei sfințeau deci pe episcopii din Maramureș și Vad, fiindcă stăteau sub jurisdicția canonică a lor, după cum Mitropolitul Țării Românești sfințea pe mitropolitul de la Alba Iulia, care era subordonat canoniceste lui.

Această legătură canonică, între mitropoliții sau episcopii din Ardeal cu cei din Țările Române, a ținut până la anul 1700 când mitropolitul Atanasie Anghel de la Alba Iulia a fost sfințit la București.

Cu această ocazie a făcut el un jurământ prin care se leagă să urmeze și să plece cu totul învățăturilor celor bune ale prea sfințitului său stăpân și biruitor a toată țara Ungro-Vlahiei kir Teodosie Vestemianul și câte tocmeli are scaunul Ungro-Vlahiei să le păzească neschimbate întru toată eparhia sa.

După ce mitropolitul Atanasie s-a unit cu biserica Romei a făcut la Viena alt jurământ în care zice: „De azi încolo mă lepăd de toată legătura prin scrisoarea și de prieteșugul sistematicilor și al ereticilor și a craiului său, vodă Țării Muntenesti și nici pe bucureșteanul mai mult Arhiepiscop al meu nu-l voi cunoaște și voi asculta de Arhiepiscopul catolic din Estergom”.

După unire românii ortodocși din Ardeal n-au mai avut episcopi 60 de ani. Cei aleși, de la 1783 până la Șaguna, îi puse Împăratul Iosif al II-lea sub jurisdicția canonică a sârbilor din Carloviț.

Așadar, de la anul 1359 până la 1783, atârnuau vlădicii Ardealului canoniceste de capii bisericii ortodoxe ai Țării Românești.

De aici se poate vedea că legătura aceasta canonică între românii din Principate și cei din Ardeal, care în decurs de 500 de ani a încheiat sufletele, a avut mare înrăurire la păstrarea unității naționale.

VIII. Credința să fie însoțitoarea vieții noastre

a) Toți oamenii doresc să fie în lume fericiți. Bogăția nu duce la fericire, numai credința. Pentru munca omului, trebuie binecuvântarea lui Dumnezeu. Numai cel credincios este bun creștin. Bogatul creștin ajută pe cel sărac. Credința ne face viteji, răbdători la necazuri. Pilde de domnitori credincioși: Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Împăratul Constantin, Mircea cel Bătrân. Biruința ostașului român în Războiul Mondial. Fără credință nu putem plăcea lui Dumnezeu.

Omenirea atunci a fost fericită când a fost credincioasă.

b) Importanța religiei

Religia este necesară pentru hrana socială. Între oameni trebuie să existe anumite drepturi și datorii obligatorii. Altcum, ar domni cel mai tare. Ar răpi avutul celui slab și unii ar fi foarte bogați, iar alții foarte săraci.

Oamenii trebuie să se țină de legi care izvorăsc de la Dumnezeu. Credința este necesară și contribuie la buna înțelegere dintre oameni. Statul nu poate exista fără religie.

Religia este necesară pentru viața familială. Binecuvântarea căsătoriei.

Religia dă părinților autoritate pentru creșterea copiilor.

Iubirea între membrii familiei se bazează pe porunca lui Dumnezeu.

Istoria ne arată progresul omenirii când a ținut la religie și decăderea când s-a abătut de la religie. Dovadă bolșevismul.

Religia este mângâierea sufletului omenesc în toate împrejurările.

c) Înraurirea religiei ortodoxe asupra existenței neamului românesc

Religia ne-a susținut neamul și limba de nu ne-am amestecat cu alte popoare. Religia ne-a ridicat în cultură.

Primele cărți românești erau cărți religioase.

Domnitorii erau apărătorii creștinătății. După victorie ridicau biserici. Artele frumoase, arhitectura, pictura s-au dezvoltat prin religie. Credința primește înfățișare vitejească și îndeamnă la fapte mari. Neamul nostru a fost mare numai prin credință și a scos la suprafață atâția eroi.

d) „Dați Cezarului ce e al Cezarului și lui Dumnezeu ce e al lui Dumnezeu”

Ispitirea lui Iisus din partea fariseilor.

Iisus arată iudeilor datoria lor.

În numele lui Dumnezeu stăpânește regele.

Pavel zice: „ascultați de mai marii voștri și

fiți supuși, că ei au să-și dea seama de voi, îngrijiți ca să împlinească ei aceasta cu bucurie nu cu mâhnire”.

Nu te răzvrăți și nu critica stăpânirea.

e) Ce datorăm Regelui și stăpânitorilor?

Domnitorul țării îngrijește de asigurarea vieții și averii, de cultură, școli, biserici, de ordine din țară. Înrolează ostași să păzească țara. Îngrijește de spitale. Ajută nenorociții.

Pentru aceasta le datorăm iubire. Să plătim biruri. Pentru facerea de bine să ne rugăm lui Dumnezeu pentru ca și noi să avem viață tihnită.

f) Jurământul

În fiecare stat se cere o chezașie de la diriguitori că-și vor îndeplini slujba. Chezașia e jurământul.

Ostașul făgăduiește că nu va păta onoarea țării.

Chemarea lui Dumnezeu la mărturie. Fuga de la datorie e păcat.

Nu vă lăsați amăgiți de slugi viclene, de sectari.

Superiorii sunt loctiitorii Regelui.

g) Contra beției

Beția nimicește trupul. Răpește puterea morală. Soldatul bețiv nu poate îndeplini ordinerile. Refuză supunerea, este om de neîncredere.

Bețivul fură, se ceartă, din ceartă vine bătaia și omorul. Bolile, urmările rele ale beției. Sărăcia familiei, nimicirea popoarelor.

h) Contra minciunii

Cum să ne ferim de minciună. Cine se numește mincinos. Jurămintele false la judecătoria. Mincinosul păcătuiește contra lui Dumnezeu care a lăsat ca oamenii să aibă încredere unul în altul.

Minciuna este de la diavol. Minciuna aduce învățături rele.

Prin minciună și jurământ fals, se nimicesc atâtea drepturi oamenilor.

Minciuna este cauza neîncrederii între popor și popor.

În viața comercială, abuzul înșelăciunii

este rezultatul minciunii.

Minciuna scrie romane și jurnale. Nimicește onoarea omului cinstit. Soldatul mincinos îi minte pe superiori, pe camarazi și pe părinți. Cel cinstit urăște minciuna.

Șeful Serviciului Clerului C. V A.
Protopop Lt. colonel I. Hociotă⁷.

MILITARY PRIESTS ACTIVITY IN THE OPINION OF FATHER LIEUTENANT-COLONEL ILIE HOCIOTĂ, CONFESSOR OF CORPS 5 ARMY

Father Lieutenant-colonel Ilie Hociotă, confessor of Corps 5 Army, in 1935 elaborated a document that was entitled „Directives for military priests”. The article presents its text.

Keywords: Lieutenant-colonel Ilie Hociotă, Corps 5 Army, military priests, 1935, directives

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei.

2 Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

3 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.),

Fond Direcția Cadre și Învățământ, Registru preoți militari activi, vol. II, f. 6.

4 Tertulian născut Quintus Septimius Florens, a fost un scriitor creștin timpuriu, primul scriitor patristic care a publicat în limba latină, motiv pentru care a fost numit „părintele creștinătății apusene” și „fondatorul teologiei vestice”.

5 Origene (n. 185, Alexandria, Egipt – d. 254, Caesarea Maritima, Israel) a fost un învățat și teolog creștin considerat ca fiind unul dintre cei mai renumiți Părinți ai Bisericii.

6 Sfântul Ierarh Iachint de Vicina a trăit în secolul al XIV-lea, fiind ultimul conducător al Mitropoliei de Vicina și primul mitropolit al Ungro-Vlahiei, prăznuirea lui făcându-se la 28 octombrie.

7 A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 4.1558, cd. 11-28.

Preotul Ștefan Pârligras

ASPECTE DIN ACTIVITATEA UNOR PREOȚI MILITARI LUAȚI PRIZONIERI SAU RĂNIȚI ÎN TIMPUL PRIMEI CONFLAGRAȚII MONDIALE

Colonel Adrian GRIGORE¹

Decretarea mobilizării generale a Armatei Române a fost transmisă de către ministrul de război cu ordinul nr. 2891. Prima zi de mobilizare a început în noaptea de 14/15 august 1916, ora 12. Toate comandamentele, trupele și serviciile au primit ordin să deschidă plicurile cu Ipoteza Z, să treacă la executarea ei, comunicându-l tuturor unităților din garnizoană și celor detașate².

Odată cu mobilizarea armatei au fost mobilizați și reprezentanții ai Clerului, mărturie stând consemnările din memoriile originale ale preoților Ștefan Pârligras, Alexandru Popescu, Ioan Grigorescu și Duminică Ionescu.

Cei patru preoți militari - luați prizonieri sau răniți - au luat parte la campanie în calitate de confesori ai unor unități militare în prima conflagrație mondială.

Preotul căpitan Ștefan Pârligras s-a născut la data de 29 noiembrie 1881, în localitatea Batoți, Plasa Blahnița, ca fiu al lui Pârvu și al Ioanei³.

A fost hirotonit preot la data de 1 octombrie 1908.

La data de 15 august 1916 a fost mobilizat, în baza Înaltului Decret nr. 2787/1916 și încadrat ca preot la Regimentul 1 Mehedinți nr. 17 „Știrbey Vodă”⁴. La data de 23 noiembrie 1916 a căzut prizonier în localitatea Tia Mare, județul Romanați. La data de 2 iunie 1918 s-a întors din prizonierat și a fost demobilizat, fapt consemnat în Ordinul de Zi pe Unitate nr. 3276⁵.

În „Foaia calificativă” seria A nr. 3028 pe anul 1916 (de la 15 august până la 23 noiembrie), comandantul Regimentului Infanterie Mehedinți nr. 17 „Știrbey Vodă”, nota: „A luat parte în campanie cu Regimentul Infanterie Mehedinți, ca [sic!] confesor al regimentului. I-a condus bine, îndeplinindu-și cu sfințenie și curaj însărcinarea sa de confesor și, cu atât mai mult cu cât batalioanele regimentului erau împărțite pe un front mare și pozițiile, așa că veșnic erau bătute de focurile artileriei dușmane. Pe lângă serviciul religios de duminică și sărbători, pe lângă slujbele de înmormântări care le efectua unde se întâmplau cazurile, pe lângă îngrijirile cu cele Sfinte după cum prevăd slujbele bisericesti, prin predici și sfaturi frumoase a contribuit la înălțarea sufletului soldatului. A căzut prizo-

nier la Tia Mare o dată cu Grupul Cerna, trecând prin lagărele de la Temeșvar (astăzi Timișoara - n.n.) și Soprowick unde, pe baza condițiilor Crucii Roșii și ale Convenției de la Haga ar fi cerut trimiterea în țară. Nu cunosc rezultatele. Pentru modul cum s-a comportat ca [sic!] confesor și cum și-a îndeplinit serviciul, îl propun să fie decorat cu «Crucea Serviciului Sanitar», iar pentru curajul său, disprețul de moarte ce a arătat, îl propun să fie decorat cu Ordinul «Co-roana României» clasa a V-a cu spade".

Episcopul eparhiei Râmnicului Noul Severin nota la rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”: „Prea cucernicul preot Ștefan Pârligras s-a distins întotdeauna în misiunea sa evanghelică, fiind apreciat de noi ca protoiereul cel mai distins din eparhie pentru care merite noi l-am păstrat neschimbat în cei 10 ani de când suntem Episcopul Eparhiei”.⁶

În „Foaia calificativă” pe anul 1919, comandantul Regimentului Infanterie Mehedinți nr. 17 „Știrbey Vodă”, colonelul Aleman, nota: „N-a fost mobilizat de la 28 octombrie 1918 până în prezent. Îl cunosc personal, foarte conștiincios la serviciu, prin conferințele sale ținute trupei, prin sfaturile sale, a știut să contribuie foarte mult la înălțarea moralului trupei chiar și în cele mai grele împrejurări. În lagărul Sopronieck, mulțumită cunoștințelor superioare generale și teologice a știut, prin conferințe ținute ofițerilor, prin serviciul religios ce-l ținea la fiecare sârbătoare și duminică, să mențină destul de ridicat moralul ofițerilor. S-a repatriat numai cu o lună înaintea celorlalți ofițeri [...] Astăzi este numit protoiereu al județului Mehedinți. Merită a înainta asimilat gradului de căpitan, chiar și în mod excepțional”⁷.

Comandantul Brigăzii 1 Infanterie, îl propune să fie înaintat la „gradul de confesor asimilat gradului de căpitan”, fapt materializat în baza Înaltului Decret nr. 127 din 5 februarie 1921.

La data de 18 decembrie 1926 a fost „înscris în controalele” Cercului de Recrutare

Mehedinți, fiind repartizat acestui cerc prin „Anuarul ofițerilor în rezervă” din anul 1925.

Preotul Alexandru Popescu, născut la data de 16 aprilie 1878, în localitatea Andronești, județul lalomița, fiul lui Teodor și al Tarșitei, licențiat în teologie, declara următoarele: „Subsemnatul Preot Popescu Alexandru am fost mobilizat pe 15.VIII.1916, la Reg(imentul) 6 Inf(anterie) M(ihai) V(iteazul). Am luat parte la campania din Ardeal până la retrage(re) când, în ziua de 23 noiembrie 1916, am căzut prizonier împreună cu întreg Reg(imentul) 6 Inf(anterie). 18 iulie 1918 demobilizat[...]”.

Conform datelor înscrise în „Memoriul original”, preotul Popescu Alexandru a fost mobilizat, cu gradul de locotenent asimilat, la data de 15 august 1916, în baza Înaltului Decret Regal nr. 2784. La data de 23 noiembrie 1916 a „căzut prizonier” urmând ca, la data de 15 iunie 1917 să fie clarificată situația și să fie „avansat căpitan.” La 18 iulie 1918 a fost demobilizat, iar la 25 februarie 1919 a fost mobilizat, cu gradul de căpitan, în baza Ordinului de Zi nr. 1353.

În „Foaia calificativă” pe anul 1916 (de la 15 august la 23 noiembrie), comandantul regimentului, colonelul Socolescu, nota la rubrica „Nota comandantului corpului de trupă sau șefului de serviciu”: „Om robust și sănătos. Preot cu o cultură întinsă. Este bine reprezentat Clerul României prin acest preot la serviciile divine ce se oficiau prin bisericile românești din Transilvania. A însoțit regimentul la toate luptele la care a luat parte. Ține cuvântări de îmbărbătare oamenilor și îi îndeamnă să-și facă datoria. Probă că oamenii și-au făcut datoria pe deplin este că acest regiment de trei ori a fost refăcut. Pe timp de 43 zile cât regimentul a stat în cercul munților Sorica, Dutca, Cazacul și Cenușaru, s-a coborât la trenul de luptă ce se găsea la sud de Sinaia. Ordinul de retragere l-a surprins

aici, astfel că a fost silit să se retragă cu trenul de luptă. De modul cum a fost făcut prizonier nu știu. Pentru faptele sale meritorii și demne merită a fi avansat și-l propun pentru decorare”.

Comandantul Brigăzii 8 Infanterie, colonelul Berindei, nota, la rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”: „Împrejurările nu mi-au permis a aprecia de aproape activitatea și însușirile preotului Popescu Alexandru decât în perioada de defensivă de la frontieră, când

Preotul Alexandru Popescu

regimentul său ocupa o pozițiune defensivă pe munții Sorica, Cazacul, Cenușaru, astfel că, până la începutul acestei perioade mă refer la notele comandantului său de regiment. În ceea ce privește perioada de defensivă despre care vorbesc mai jos, voi relata următoarele: preotul Popescu Alexandru, aflându-se la trenul de luptă ce se găsea la sud de Sinaia, a fost chemat din ordinul subsemnatului pe linia de luptă spre a îngropa cu solemnitate religioasă morții noștri de pe front, cu această ocazie am văzut de aproape pe preot și am putut aprecia că posedă însușiri culturale și că și-a făcut în acest răstimp datoria sa de preot. Numi amintesc împrejurarea când a plecat din nou spre trenul de luptă. Nu cunosc nici modul

cum a fost făcut prizonier. Cred că merită a fi înaintat" (în grad - n.n.).

În „Foaia calificativă” pe anul 1919 (de la 1 aprilie până la 31 octombrie) comandantul Regimentului 21 Infanterie consemna: „A îndeplinit cu competență funcția de confesor al regimentului. S-a achitat bine de acest serviciu. Prin sfaturile și cuvântările ce le-a ținut trupei la diferite ocazii i-a ridicat mult moralul și a făcut să fie mult stimat în regiment. A oficiat servicii divine în fiecare din satele din sector, de asemenea și parastase pentru soldații morți, îngrijindu-se și de osemintele lor, făcând împrejmuiri și plantând flori. În timpul acestor parastase a făcut procesiuni la mormintele soldaților cu întreaga populație a satelor. În sfârșit, a avut o conduită de adevărat duhovnic. S-a preocupat îndeaproape și de școlile de adulți, fapt care a făcut ca școlile de adulți să funcționeze mulțumitor în tot sectorul regimentului. Rămâne ca propunerea de înaintare să fie făcută pe baza acestor note, de M(arele) C(artier) G(eneral) - Serviciul religios”.

Comandantul Brigăzii 8 Infanterie, colonelul Florescu, nu a fost de acord cu aprecierea comandantului de regiment. La rubrica „Notele șefilor ierarhici superiori”, după aprecierea comandantului de brigadă, comandantul Diviziei 4 (eșalonul superior al Brigăzii 8 Infanterie - n.n.), consemna: „În fața acestor aprecieri contradictorii înclin mai mult către aprecierea comandantului de regiment, care l-a avut mai aproape și, ca atare l-a cunoscut mai bine și nu se vede niciun motiv care să-l facă a exagera aprecierea. Dar chiar de ar fi așa, lăsând la o parte exagerarea, tot această apreciere este mai apropiată de adevăr. Aprecierea comandantului de brigadă, cuprinde și ea o parte de adevăr și anume că numitul preot a cam abuzat de îngăduiala șefilor lipsind de multe ori de la corp. Această lipsă micșorează valoarea preotului ca om, iar nu ca profesiune”.

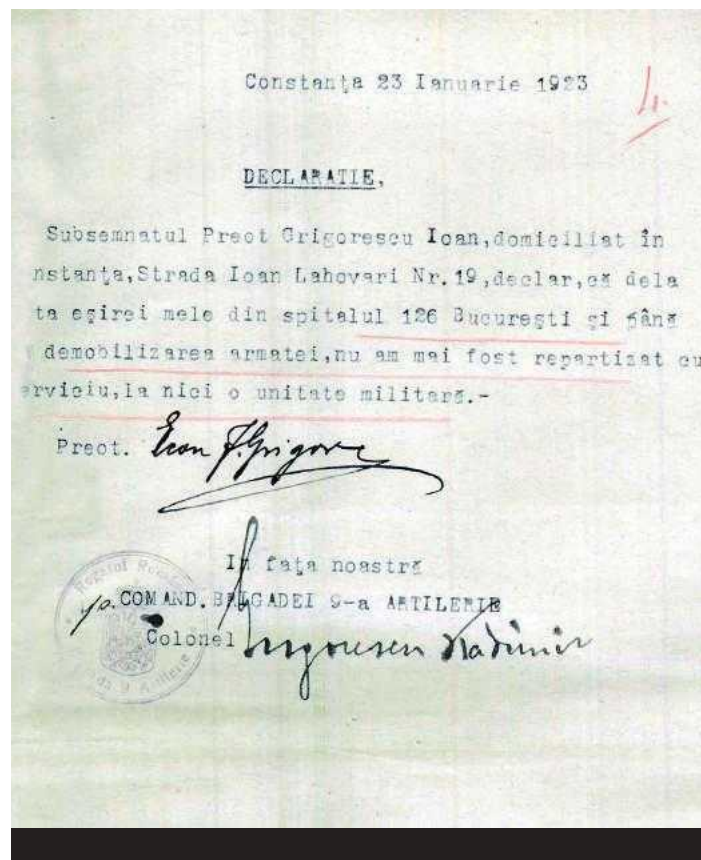
În „Foaia calificativă” întocmită pentru perioada 1 noiembrie 1919-28 februarie 1920, comandantul Regimentului 21 Infanterie, colonelul Lungulescu, consemna: „Este sănătos, robust, poate face o nouă campanie. A îndeplinit funcția de confesor al regimentului. S-a achitat cu același zel, conștiință și devotament ca și anul trecut. Este însuflit de multă dragoste pentru profesiunea acesta și a fost, datorită acestui fapt, foarte stimat în regiment de toată lumea. Propunerile de înaintare rămân să se facă de șefii religioși ierarhici”.

Arhiepiscopul și mitropolitul Bucureștiului consemna în procesul-verbal al ședinței din data de 10 decembrie 1930, următoarele: „Citind referințele șefilor militari cu care a fost în război ne-am făcut convingerea că nu poate fi recomandat pentru avansare”.

Cu adresa nr 1186 din 26 martie 1941, Cercul de Recrutare București a transmis memoriul original al preotului Biroului ofițeri de rezervă, întrucât a fost trecut în poziția de retragere, la 1 ianuarie 1939, în baza Înaltului Decret nr. 1175⁸.

Preotul Ioan Grigorescu, născut la data de 9 martie 1871, în localitatea Urleasca, plasa Vădeni, județul Brăila, fiul preotului Grigore Matei și al Oprinei, licențiat în teologie, căsătorit, la data de 10 noiembrie 1896, cu Elisabeta Toma cu care a avut 3 copii - Ioan, Gheorghe și Filoftea-Ecaterina.

A fost mobilizat la data de 15 august 1916, ca preot asimilat cu gradul de căpitan la Brigada 9 Artilerie. La data de 18 august 1916, a fost rănit „prin schije de bombă de aeroplan la Flămânda”, fiind evacuat la Spitalul din București. La data de 31 octombrie 1917 a fost externat din spital.

În „Foaia calificativă” pe anul 1916 (întocmită pentru perioada 15 august-18 septembrie) comandantul Brigăzii 9 Artilerie consemna: „Preotul Econom Ioan Grigorescu a fost mobilizat în anul 1916, ca [sic!] confesor al Brigăzii 9 Artilerie, plecând din garnizoana Constanța, în ziua de 17 august 1916, împreună cu Regimentul 18 Artilerie și brigada, deoarece Regimentul 13 Artilerie, care intra în compunerea brigăzii, părăsise garnizoana Constanța din ziua de 27 iulie 1916, în baza ordinelor primite. Preotul Econom Grigorescu a însoțit apoi Regimentul 18 Artilerie și brigada până în ziua de 18 septembrie 1916 când, aflându-se la Flămânda în vederea trecerii în Bulgaria, împreună cu Regimentul 18 Artilerie, a fost rănit grav de o bombă din aeroplan și evacuat la un spital din București. În tot timpul

cât a funcționat ca [sic!] confesor al Brigăzii 9 Artilerie, numitul preot a dat dovadă de o deosebită destoinicie și conștiință desăvârșită în îndeplinirea misiunii sale, îmbărbătând pe soldați în toate împrejurările și întreținându-le sentimentul datoriei față de patrie și tron, prin dese predici și convorbiri pe care le făcea trupei în mijlocul căreia se găsea în tot momentul. În definitiv, am constatat că preotul Econom Ioan Grigorescu posedă, pe lângă cultura sa profesională, și frumoase însușiri sufletești, ceea ce mă îndreptățește să afirm că numitul preot face cinste clasei preoțești⁹.

Comandantul Diviziei 9 Infanterie, generalul Hădescu, a fost de acord cu aprecierea comandantului de brigadă.

În data de 23 ianuarie 1923, preotul Ioan Grigorescu a consemnat într-o declarație că de la data ieșirii sale din spital și până la demobilizarea armatei, nu a mai fost repartizat cu serviciul la nicio unitate militară.

La data de 1 aprilie 1925, prin Înaltul Decret nr. 1683, a fost trecut în rezervă la Cercul de Recrutare Constanța⁹.

Preotul Duminică Ionescu, născut în anul 1887 în comuna Cochinești, județul Argeș, ca fiu al lui Nicolae și al Ioanei, căsătorit la data de 4 noiembrie 1907 cu Maria, cu care a avut 3 copii.

La data de 4 martie 1917, preotul locotenent rezervă asimilat Duminică Ionescu a fost însumat în Regimentul 2 Vânători București, din Regimentul 39 Infanterie.

La data de 1 decembrie 1917 a fost mutat la Trenul Sanitar nr. 4, unde și-a desfășurat activitatea până la data de 1 noiembrie 1919 când, prin Ordinul nr. 1259 al Marelui Cartier General - Serviciul Religios, consemnat în Ordinul de Zi nr. 682, a fost însumat la Regimentul 1 Vânători.

În data de 1 ianuarie 1918, prin Înaltul De-

cret nr. 1683, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 228 din 16 octombrie 1925, a fost înaintat la gradul de preot căpitan asimilat.

Prin Ordinul de Zi nr. 303 al Regimentului 1 Vânători, preotul căpitan asimilat Duminică Ionescu a fost demobilizat începând cu data de 1 septembrie 1920.

În „Foaia calificativă” pe anul 1917 (întocmită pentru perioada 25 februarie-1 decembrie, comandantul Regimentului 2 Vânători consemna: „Venit în corp la data de 25 februarie 1917, unde a funcționat ca preot confesor al regimentului până la data de 1 decembrie 1917, când a fost mutat la Trenul Sanitar nr. 4. Pe tot timpul cât a servit în acest corp și-a îndeplinit îndatoririle sale cu multă tragere de inimă și devotament. Modest, cumpătat, plin de deferență față de șefi și superiorii săi, atent și binevoitor față de egalii și mai micii săi și-a câștigat în regiment dragostea tuturor. Preot cinstit și pătruns de spiritul datoriei sale profesionale, cu o bună pregătire sufletească, a înțeles menirea și rolul său ce-l avea în regiment, contribuind cu fapta și cuvântul la hrănirea și îndreptarea sufletească a oamenilor către fapte cinstite și curate. Pentru zelul și devotamentul depus întru îndeplinirea datoriei sale, cercetând oamenii până la linia 1-a de luptă, corpul l-a propus a fi recompensat cu Ordinul «Coroana României» cu Spade în grad de cavalier.

Preotul Duminică Ionescu a fost repartizat ca [sic!] confesor al Regimentului 2 Vânători, cu gradul de locotenent, la data de 4 martie 1917, venit fiind de la Regimentul 39 Infanterie. [...] timp de 9 luni, cât acest preot a servit în regiment, a dat dovadă că și-a înțeles rolul său punând la contribuție muncă, devotament și abnegație în îndeplinirea îndatoririlor sale. Întotdeauna la datorie, nu a scăpat nicio ocazie pentru a-și exercita obligațiile sale. A luat parte cu regimentul, în timpul acestor 9 luni, la toate acțiunile sale (marș, lupte etc.) dând nu numai sprijinul său moral, dar contribuind chiar

materialmente, secondând pe medicii corpului la pansarea și evacuarea răniților. Pentru felul cum acest preot a înțeles și a știut să-și facă datoria a fost propus de Corp pentru a fi asimilat gradului de căpitan, cu raportul nr. 226 din 31 august 1917 și la decorare pentru Ordinul «Coroana României» cu Spade în grad de cavalier”.

În „Foaia calificativă” întocmită „pentru propunerea de înaintare”, locotenent-colonelul asimilat Serafim, preot-șef al Corpului 7 Armată, consemna: „[...] Bazat pe notele atât de frumoase ale comandanților săi, sunt de părere că merită cu prisosință a fi înaintat”¹⁰.

ASPECTS FROM THE ACTIVITY OF SOME MILITARY PRIESTS WHO WERE TAKEN PRISONERS OR WERE WOUNDED DURING THE FIRST WORLD WAR

The article presents the activity on the front of the First World War of some military priests. During the combats they were wounded or they were taken prisoners, facts that were extracted from archive documents.

Keywords: First World War, Ștefan Pârliș, Alexandru Popescu, Ioan Grigorescu, Duminică Ionescu

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei.

2 Arhivele Militare Române, Fond Microfilme, rola P.II.9.237, cd. 471.

3 Idem, Fond Memorii bătrâni, dosar nr. crt. 1027.

4 Ibidem.

5 Ibidem.

6 Ibidem.

7 Ibidem.

8 Ibidem, dosar nr. crt. 1153.

9 Ibidem, dosar nr. crt. 577.

10 Ibidem, dosar nr. crt. 469.

România, cât și, mai ales, pentru ardelenii și bucovinenii refugiați în aceasta sau pentru cei din Rusia, fie ei internați ca prizonieri de război, fie ei concentrați drept voluntari români la Darnița³, deosebit de importantă a fost acea mențiune a lui Miliukov privitoare la garantarea satisfacerii: „aspirațiilor naționale ale popoarelor subjugate din Austro-Ungaria”⁴.

Voluntarii concentrați la Darnița, pentru a lupta alături de armata români, dintre prizonierii de război ardeleni și bucovineni proveniți din armata austro-ungară au perceput Revoluția rusă ca pe o schimbare ireversibilă a politicii puteri țariste față de starea și obiectivul acțiunii lor. Sub impulsul schimbărilor politice de la Petrograd, despre care aflau din ce în ce mai multe lucruri, voluntarii ardeleni și bucovineni concentrați la Darnița au crezut cu fermitate că acestea vor determina și pentru ei, într-un interval relativ scurt de timp, modificările atât de mult așteptate. În acest sens, cuprinși de febra nerăbdării și dornici de a veni mai repede în întâmpinarea acestora, voluntarii concentrați aici au considerat ca fiind și de data lor să-și facă cunoscută în plan internațional hotărârea angrenării lor militare, alături de armata română, în luptă împotriva armatei Puterilor Centrale. Trebuie subliniat că această hotărâre implica, funcție de planurile Comandamentului militar român, participarea lor efectivă la unele operațiuni militare ale armatei română împotriva și celei austro-ungare; armată din rândurile căreia făcuseră parte anterior.

Voluntarii români concentrați la Darnița au ajuns la concluzia că, la acea dată, a sosit și pentru ei momentul propagării în plan internațional atât a cauzelor care i-au determinat să se înroleze benevol ca voluntari pentru armata română, cât și a scopului final avut în vedere prin această hotărâre: *Unirea teritoriilor locuite de*

românii din Imperiul Austro-Ungar cu România.

În consecință, pentru a transpune în fapt acest deziderat, membrii Comitetului Executiv al voluntarilor români din Rusia⁵ au decis în unanimitate convocarea tuturor ofițerilor concentrați la Darnița într-o adunare în ziua de 11/24 aprilie 1917. Adunarea în cauză urma să aibă un singur punct pe ordinea de zi: discutarea proiectului unui document – program potrivit căruia voluntarii români ardeleni și bucovineni proveniți din rândurile armatei austro-ungară urmau să aducă la cunoștința guvernelor, politicianilor, presei și opiniei publice internaționale programul lor de luptă politică și militară și motivele care i-au împins în luarea acestei hotărâri. De asemenea, preconizatul document – program trebuia, după aprobarea lui, să fie adus cu prioritate și la cunoștința Guvernului român, politicianilor, presei și opiniei publice române. În acest scop, Comitetul Executiv l-a însărcinat pe locotenentul medic Pompiliu Nistor⁶ să redacteze o primă variantă – de lucru – a preconizatului document – program. Ca urmare, acesta, în baza și a unor consultări și schimburi de opinie avute anterior pe această temă atât cu unii dintre frunțașii voluntarilor, cât și cu reprezentanți de seamă ai ardelenilor și bucovinenilor refugiați, printre care și cu Octavian Goga, a întocmit proiectul documentului – program solicitat.

În ziua de 11/24 aprilie 1917, după cum se stabilise deja, s-a desfășurat adunarea tuturor ofițerilor voluntari prezenți la acea dată la Darnița. Pompiliu Nistor a dat citire în fața ofițerilor participanți la adunare – în calitate de raportor – documentului – program elaborat de el și intitulat provizoriu: „*Declarația – manifest a voluntarilor români ardeleni și bucovineni de la Darnița*”⁷. Expunerea a început apelarea: „Fraților!”, prin care autorul a dorit,

de la început, să-și facă părtași nemijlociți, deci coautori, ai programului în cauză pe toți cei prezenți. Prin această modalitate de adresare, raportorul a considerat că documentul – program supus dezbaterii celor prezenți, indiferent de forma de aprobare decisă ulterior de aceștia, primea caracteristica unanimității voinței participanților, nu pe aceea numai a autorului sau a unui anumit grup restrâns din jurul acestuia. Conținutul documentului a vizat propagarea, pentru întâia oară în plan internațional, obiectivelor politice și militare urmărite de voluntarii români ardeleni și bucovineni prin alăturarea lor armatei române. Numai astfel, vocea voluntarilor de la Darnița, a considerat raportorul, putea deveni în realitate – prin distribuirea respectivului document – vocea ardelenilor și bucovinenilor menită a aduce lumii la cunoștință voința lor de *libertate și unire* cu România. Voluntarii puteau deveni aceea voce întrucât ei erau eliberați de presanta prezență nemijlocită a aparatului polițienesc imperial austro-ungar și de teama inerentă de acțiunile represive ale acestuia.

Conținutul documentului începea prin reliefarea faptului că „România a ieșit din neutralitate mână de un singur scop sublim”: de a „uni sub un regim toate părțile constitutive ale neamului românesc, ceea ce e în concordanță cu cele mai elementare cerințe ale oricărei democrații, fie cât de înaintate”. La timpul potrivit, decizia României – s-a arătat în continuare – a primit „consimțământul și garantarea statelor cele mai democratice ale Europei, precum și a Rusiei”. De atunci și până la această dată, urmare directă a evoluțiilor de pe scena politică internațională: „Principiul de a uni sub o singură formațiune de stat toate națiunile care o cer, a fost primit ca punct de plecare

REVERBERAȚIILE MARII UNIRI

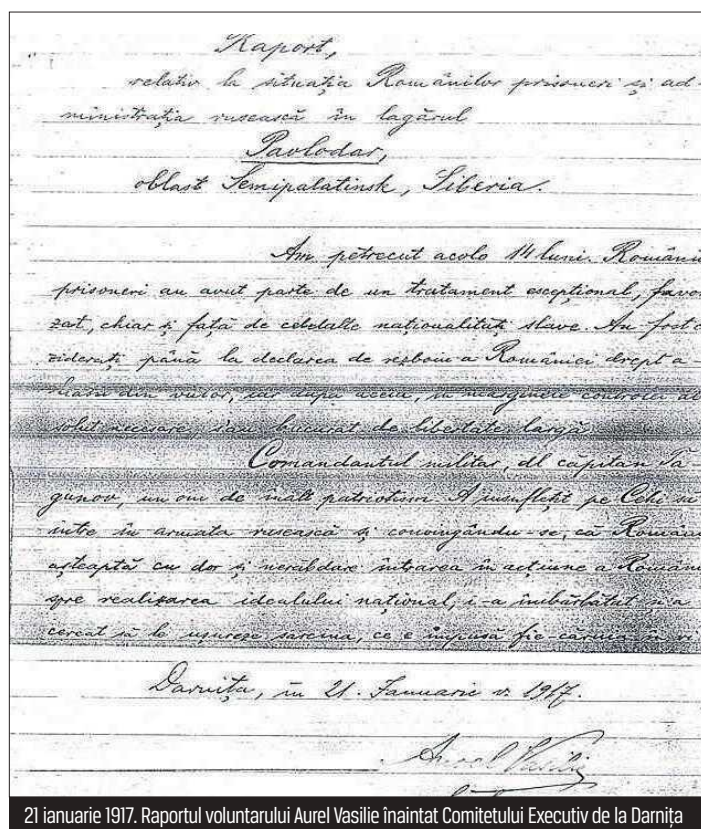
și de Republica Statelor Unite din America de Nord, modelul unui stat adevărat democratic, în adresele președintelui Wilson, la care a aderat lumea întreagă, afară de statele Centrale". De aceea, referindu-se la principiul autodeterminării, raportorul a precizat: „Acest principiu a fost sărbătorește pus ca bază fundamentală și în răspunsul statelor Antantei la notele lui Wilson. Chiar și Rusia autocrată a fost nevoită să recunoască acest principiu, concretizându-l prin recunoașterea necesității formării unei Polonii independente în cadrele ei etnografice".

Cu referire directă la situația internă din Rusia, de la aceea dată, raportorul a specificat că aceasta putea fi catalogată drept „triumful democrației”, care a fost primit cu entuziasm în general de toată lumea și, în primul rând, de către „noi, care încă suntem – sau care de multe ori numai zicem că suntem – democrați și a căror soartă ca neam și personală depindea așa de mult de purtarea Rusiei și continuarea războiului actual”⁸. Locotenentul Pompiliu Nistor a continuat prezentarea documentului printr-o pertinentă analiză atât a situației interne politice, cât și a obiectivelor de politică externă ale Rusiei post revoluționare. Analiza, mai ales cu trimitere la politica externă, s-a axat pe evidențierea opțiunilor principalelor forțe de influență apărute pe scena vieții politice interne ruse, reliefând celor prezenți principalele declarații ale frunțașilor acestora.

Ca un lucru îmbucurător și dătător de speranțe, a subliniat e în document, este faptul că toate aceste noi forțe politice au dat în permanență asigurări privitoare la înțelegerea cererilor de autonomie și „aprobă această alegere a chestiunilor naționale” și a dorințelor „de a forma state independente naționale, care să cuprindă totalitatea națiunilor”. Dintre aceste hotărâri, a fost evidențiat auditoriului prezent elementul de noutate apărut în *Declarația* lui Kerenski din 8/21 aprilie 1917, conform căruia, rușii: „recunosc primii principiul dreptului popoarelor de a-și zidi singure existența lor de stat pe calea plebiscitului”. Referindu-se la înțelesul probabil avut în vedere de Kerenski asupra noțiunii de „plebiscit”, raportorul a fost obligat să consemneze faptul că folosirea termenului „pare a fi o scăpare din vedere, o uitare, atât a socialiștilor, cât și a guvernului”, întrucât, în această privință, nici „ei înșiși nu sunt în clar cu ceea ce voiesc”.

Conștient de ceea ce ar fi însemnat desfășurarea unui plebiscit într-o regiune controlată autoritar și discreționar de forța represivă dominantă, în speță de cea a dublei monarhii, indiferent de localizarea unei anumite regiuni din cuprinsul acesteia, raportorul a considerat

necesară explicitarea în document a conotației termenului în sine. În acest sens, el a specificat în acesta că este: „datoria noastră de a conlucra la aceasta, mai ales până nu e prea târziu, până ce nu s-a fixat definitiv prin declarații solemne sau chiar prin tratate sau alianțe, cât de departe are să meargă dreptul la independență și existență (în destine) a națiunilor mici”. Pentru a clarifica și limpezii aceste aspecte, Pompiliu Nistor a specificat importanța decisivă a rolului pe care trebuia să-l aibă reprezentanții respectivelor națiuni, subliniind necesitatea ca acesta să fie în mod obligatoriu unul decisiv.

De aceea, misiunea voluntarilor ardeleni și bucovineni, s-a specificat în materialul prezentat, trebuia să devină una hotărâtoare, pentru că „noi, pe pielea cărora se va încresta dezlegarea acestei chestii, suntem datori s-o facem, căci întreaga îndreptățire a noastră de a fi, întreaga noastră ființă în calitate de voluntari se bazează pe condiția dezlegării acestei chestii în sensul unirii fiecărui popor într-un stat național independent”⁹. În proiectul documentului, în continuare, raportorul a precizat pericolul introducerii „plebiscitului” drept unic criteriu al recunoașterii voinței populației majoritare dintr-o regiune supusă controlului represiv al statului stăpânitor și a propus mobilizarea efortului tuturor pentru limitarea locului și rolului acestuia.

Tocmai în acest sens, apoi, raportorul a mai subliniat că voluntarii concentrați la Darnița, deci într-un teritoriu neutru, sunt unica forță reprezentativă a ardelenilor și bucovinenilor care-și poate exprima în plan internațional, cu hotărâre, claritate și fără nici o teamă de represiune imediată, dorința de eliberare națională și unire a provinciilor lor de origine cu România. Ținând cont de această percepție, raportată la condițiile internaționale de excepție ale momentului, a fost evidențiată în document importanța prioritară a următoarei acțiuni: „Crește datoria noastră, că încă de la nici un popor apăsător care voiește să fie liber nu s-au auzit așa de puține proteste în contra jugului cel poartă și așa de puține cereri de eliberare ca de la poporul românesc. [...] Această datorie nu ne-am îndeplinit-o nici noi, nici cei din Regat”. Acuză în sine a fost extinsă asupra tuturor posibililor purtători de opinie ai ardelenilor și bucovinenilor, fie ei dintre voluntari, fie ei dintre cei refugiați în România.

În documentul prezentat s-a specificat, în continuare, că: „De niciun popor nu se vorbește așa de puțin și ca de-o cantitate neglijabilă, materială și umană, ca de poporul român. Și chiar cu chestia românească sunt mai neclar, mai ales în Rusia”. În această privință: „Nu ne este nouă indiferent ce se crede despre noi în Rusia; aceasta nu era relevant în vremea absolutismului. În Rusia democrată de azi, de la care poate depinde mai mult hotărârea existenței noastre, ce se crede despre noi are însemnătate covârșitoare”. Pornind de la aceste constatări, locotenentul medic Pompiliu Nistor a prezentat pe larg o amplă analiză a percepției ei „românismului”, în genere, și a obiectivului luptei pentru unire a voluntarilor, în particular, în întreg spațiul rusesc. Analiza a constituit o

pertinentă trecere în revistă a tuturor argumentelor favorabile atât „românismului”, în întregul lui, cât și necesității unirii ardelenilor și bucovinenilor, în special; dar, în același timp, și a celor nefavorabile acestora. Meritul incontestabil al analizei l-a reprezentat reliefașul tuturor argumentelor în cauză, pozitive sau negative, care au fost și însoțite, concomitent, de un comentariu explicativ extrem de nepărtinitor și bine documentat¹⁰.

În acest sens, raportorul a subliniat în documentul supus aprobării celor prezenți, fără nici un fel de rețineră, că, la aceea dată, în: „Rusia se știe că, la celelalte popoare [...] care voiesc să fie independente, s-au produs în decursul războiului dese acte de dezertare în masă, răscoale și conjurații, se știe despre condamnarea la moarte și executare de cete întregi de oameni politici, însemnați și cunoscuți de lumea întreagă, de soldați și lucrători, se știe de proteste și procese sinistre”. Din păcate, însă, în totală contradicție cu aceste informații, despre activitățile revendicative ale românilor ardeleni și bucovineni nu se cunoșteau date relevante: „Numai despre români nu prea se știe de măsuri analoage; chiar noi aflăm numai cazuri sporadice, despre oameni puțin cunoscuți, întâmplare în împrejurări deloc impunătoare și demonstrative; nici noi n-avem cunoștințe despre martirajul căpeteniilor noastre politice. Și chiar dacă va fi fost astfel de cazuri, cu atât mai rău pentru noi, românii din toate părțile, că nu le-am știut exploata și nu le-am făcut cunoscute lumii întregi”.

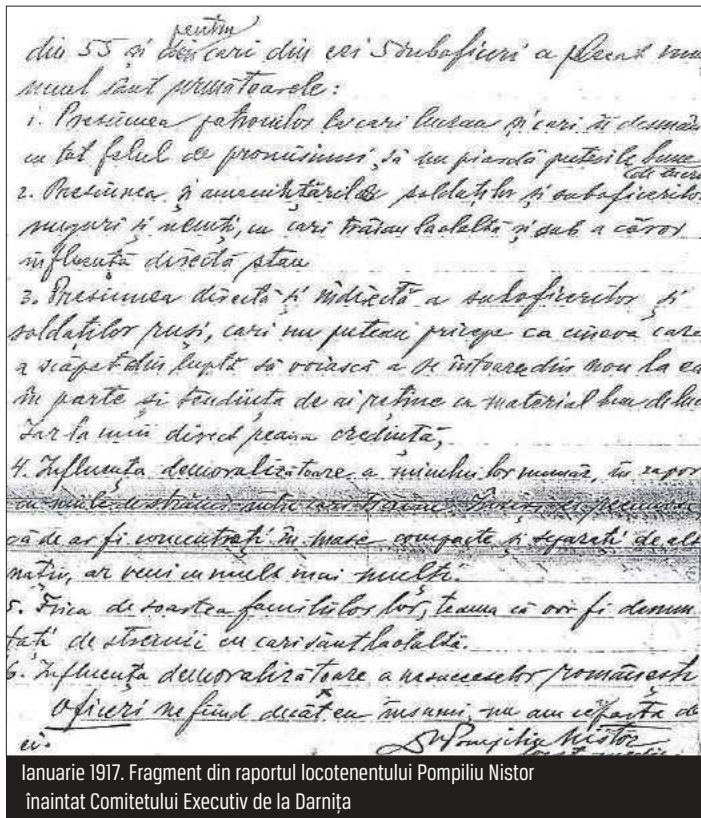
Dacă „nu am avut” sau „nu am știut să arătăm lumii faptele de rezistență și jertfă”, raportorul a consemnat ceea ce am reușit, totuși, să arătăm lumii: „În schimb, la noi [...] s-au făcut nenumărate manifestații de loialitate, deputășii la Viena, pe care ungurii s-au

grăbit să le trâmbezeze în lumea întreagă”. Dacă acestea s-au putut întâmpla la începutul războiului „când nu se putea prevedea desfășurarea acestuia”, acum ele pot primi o anumită explicație și prin faptul că „România din motive politico-strategice nu-și putea exprima pe față intențiile”. Apoi, în document, a fost condamnată permanentizarea unor asemenea acțiuni după august 1916 și denunțate cu fermitate: „Orice manifestație, orice declarație de loialitate și alipire față de Habsburgi și monarhie e o trădare de neam, care nu i se poate ierta numănu”. În același timp, aceste aparențe de loialitate ale ardelenilor și bucovinenilor față de dubla monarhie s-au datorat în primul rând modalității obținerii lor de către autoritățile statale direct interesate: „Numărul covârșitor al celor ce iau parte la aceste manifestații este strâns cu baioneta la spate”.

Prin această acuză reliefată, în documentul prezentat, Pompiliu Nistor a devoalat public procedeul utilizat de autoritățile imperiale și a justificat, astfel, participarea românilor la adeziunile în cauză: „Mulți, foarte mulți, vor fi săvârșit trădarea de neam numai puși între alternativa: loialitate sau închisoare, ori moarte.” Înțelegând cedarea omului de rând în fața actelor de represiune ale autorităților statale, documentul a înfierat categoric „cedarea” frunțașilor politici ai ardelenilor și bucovinenilor: „Dacă omenirea (<înțelege>) cedarea de frică a celor mici și ne-nsemnați, nu poate admite, nici ca împrejurare atenuantă, lașitatea acelor căpetenii politico-culturale, pe care am fost învățați să-i vedem în fruntea vieții politice românești, căci prin faptul lor au compromis marile principii pentru care au luptat ei, și noi, și strămoșii noștri”.

Înfierând lașitatea acelor conducători, în document, concomitent, s-a făcut cunoscut:

REVERBERAȚIILE MARIÍ UNIRI

„E evident că poporul român nu-și poate exprima azi și acasă liberă sa voință, aceasta o pot exprima numai doi factori ai săi, ieșiți de sub jugul ce le închide gura celor de acasă. Primul dintre aceștia sunt refugiații noștri în România, înțelegând prin aceștia pe cei ce au trecut granița cu inima curată, cu sfântul gând să lupte cu vorba și cu fapta pentru ideal, iar nu să-și apere cinstita lor piele”. Și totuși, dacă primul factor putea fi acuzat de sprijin și influență din partea României, cel de-al doilea nu mai putea fi acuzat de acestea. Cu deplină cunoaștere a realității politice și implicațiilor ulterioare ale afirmațiilor lansate public, în document a fost nominalizat acest „al doilea factor liber” de opinie: „Suntem noi, voluntarii români. Primul glas tare al nostru a fost că ne-am prezentat credincioși la apelul națiunii, fără răzgândire și fără speculații de orice natură”.

Inexistența până atunci pe plan internațional a acestui „glas”, care să facă „să se știe despre noi și să ne audă glasul și cei părăsiți ai noștri, Neamul românesc din Austro-Ungaria și România, și țările aliate și chiar și Rusia, în care ne aflăm”, s-a datorat voluntarilor care au fost „lipsiți de sprijinul mulțimii, care să stea în jurul” lor și de „nesiguranța și stadiul, veșnic prelungit, de tăcere în care suntem; dar și un gând, nu josnic, dar mic și nevrednic de hotărârea ce-am luat-o să ne punem viața pe altarul

nostru: a fost gândul să nu afle ungurii și nemții despre noi, să nu se întâmple nimica rău celor de acasă”. La această dată, ca persoane eliberate de orice rețineri și teamă, a sosit momentul: „să știe ungurii că noi nu-i mai vrem, să știe cei de acasă, că noi nu i-am uitat și să prindă din curajul nostru nou curaj, nouă voință de-a suferi și spera”¹¹.

Trecând la analiza schimbărilor survenite pe scena politică, ca urmare a victoriei Revoluției ruse, în document s-a specificat: „Azi, și-n viitor tot mai mult, soarta lumii se decide în casa țăranului și-n atelierele muncitorului; astăzi se pun în discuție la piață tratatele și alianțele diplomatice, se revizuiesc toate hotărârile părute nestrămutate ale statelor. Războiul astăzi se poartă în numele libertății popoarelor, al dreptății [...] pentru toți oamenii”. Drept urmare a schimbărilor reliefate: „Ar fi o crimă, dacă nici astăzi nu s-ar auzi glasul nostru, dacă și acum am lipsi să ne spunem cuvântul nostru, prin care să arătăm că războiul nostru, de asemenea, e în numele democrației, în numele dreptului elementar, al fiecărui popor, de viață; să-și hotărască singur soarta, să-și aleagă singur statul pe care voiește să-l formeze sau la care voiește să se alipească”.

Conținutul documentului – program, conceput și prezentat adunării ofițerilor de locotenentul Pompiliu Nistor, a constituit, în fapt, o adevărată *declarație* de politică externă menită a transmite în plan internațional principiile și obiectivele în numele cărora voluntarii ardeleni și bucovineni înțelegeau să acționeze în viitor. Pentru aceștia, realizarea acestor obiective urma să devină țelul luptei lor armate, deschisă și vizând *eliberare națională a tuturor teritoriilor locuite majoritar de români din cehoslovacia, Ungaria și Austro-Ungaria și unirea lor cu țara mamă: România*. Conștienți de faptul că acțiunea lor nu are caracteristica unicității, ci, dimpotrivă, pe aceea a unui paralelism – deja consacrat – cu acțiunile similare ale celorlalte popoare subjugate din dubla monarhie, documentul a precizat cu claritate, deschis, hotărârea voluntarilor români ardeleni și bucovineni de a acționa în strânsă colaborare cu toate forțele democratice care-i puteau ajuta în realizarea scopului final al luptei lor.

Trebuie reliefat și faptul că în proiectul documentului prezentat au fost nominalizate acțiunile deja desfășurate în acest sens de către celelalte popoare din dubla monarhie: „Prizonierii cehi din Kiev, din Moscova și foarte probabil și din alte părți, au intrat deja în legătură cu comitetele revoluționare rusești, cerând să-i primească și pe ei în organizația lor și unde vor lucra, desigur, pentru independența lor națională”. Mai mult: „Din multe părți s-au trimis de ofițeri și soldați prizonieri adrese de salut și aderență revoluției rusești, cerându-se aceleași drepturi naționale ca și ale popoarelor

stăpânitoare". Luând act de acțiunile cu caracter național revendicativ desfășurate atât în spațiul imediat înconjurător, cât și în plan internațional, în genere, în documentul – program s-a subliniat sosirea momentului pentru ca și românii ardeleni și bucovineni să înceapă, la rândul lor, o serie de acțiuni similare, care să determine prin amploarea lor un răsunet corespunzător în plan internațional. Acțiunile lor trebuiau să se manifeste cât mai amplu și diversificat, dar trebuiau să se constituie, în același timp, într-o manifestare generală a românilor ardeleni și bucovineni în care voluntarii de la Darnița urmau să dețină rolul decisiv în a determina creșterea lor în amploare și, mai ales, intensificarea propagării ecoului lor internațional.

Pentru realizarea acestor deziderate, pentru concretizarea lor faptică, prin documentul elaborat, locotenentul Pompiliu Nistor a propus ofițerilor prezenți la adunare că, pentru început, principala „datorie” a voluntarilor români ardeleni și bucovineni concentrați la Darnița să devină aceea potrivit căreia ei trebuiau „să se manifeste în prima linie printr-un *memoriu-declarație*”, care urma să fie trimis spre cunoaștere:

„1. guvernului rusesc provizoriu;

2. comitetelor lucrătorilor și soldaților din Petrograd, Moscova, Kiev și orașele mai însemnate, precum și altor organe ale revoluției;

3. partidelor politice și bărbaților de stat mai însemnați din Rusia;

4. ziarelor și revistelor rusești;

5. organizațiilor naționale cehe, sârbești, poloneze și rutene din Rusia, care au același scop ca noi, precum și corporațiilor voluntarilor națiunilor de mai sus;

6. de altă parte reprezentanților, din Rusia, ai statelor aliate și neutrale, pentru a fi transmise guvernelor lor;

7. birourilor de presă, ziarelor și revistelor

mai însemnate franceze, engleze și italiene;

8. și, de sine se-nțelege, și guvernului și ziarelor românești”¹².

În finalul expunerii sale, întreaga problematică, ca o recapitulare generală, a fost sintetizată de raportor în „*tezele*” documentului – program al cărui denumire a propus să fie a unei: „*Declarații – adresă*”, care urma să fie înaintată, după ulterioara aprobare, tuturor destinatarilor mai-sus nominalizați. *Tezele* în cauză au fost grupate în șapte tematici distincte și au fost aduse la cunoștința ofițerilor voluntari prezenți la Adunarea din 11/24 aprilie 1917 de la Darnița. Cele șapte teze din respectivul document au avut conținutul pe care-l redăm, în rezumat, în continuare.

„I. Salut democrației rusești, aderării la programul lor democratic – social, arătând că programul politic al nostru e identic și că l-am profesat, de zeci și sute de ani; arătând, că noi suntem un popor absolut democrat, compus din țărani, muncitori și intelectuali, în mare parte proletari, fără aristocrație, fără capitaliști și fără latifundii”. Conținutul tezei a avut menirea de a evidenția unele similitudini dintre obiectivele ardelenilor și bucovinenilor și cele ale Revoluției ruse. Prin evidențierea acestui paralelism s-a sperat în captarea bunăvoinței noilor forțe politice instalate la conducere în Rusia și, mai ales, la primirea din partea acestora a unui ajutor substanțial menit a asigura urgentarea constituirii și încădrării Corpului Voluntarilor Români și, în mod direct, recunoașterea obiectivului principal al acțiunii acestuia.

II. Să se arate luptele noastre politico-sociale cu guvernele noastre; să se arate că toată lupta pentru democrație a fost strâns legată de lupta pentru națiune, că până la

dezlegarea acesteia în Austro-Ungaria nu se poate dezlega nici chestia socială, ceea ce au recunoscut și partidele socialiste.

III. Să se spună că noi suntem un popor în limbă, cultură, structură socială, în întreaga ființa noastră etnică cu celelalte părți constitutive ale neamului românesc; că voința noastră nestrămutată e de-a forma un stat național din toți românii, pe care-l vom zidi pe bazele cele mai înaintate ale democrației.

IV. Să se arate că, prin recunoașterea Poloniei independente în marginile ei etnografice, s-a început dezmembrarea Austro-Ungariei și Germaniei; că același drept îl avem și noi, alături de celelalte popoare asuprite de monarhie, care nu-i decât un conglomerat de țări răpitate fără consimțământul populației lor; că tocmai, ca să nu fie în contradicție cu sine însăși, democrația rusă trebuie să conceadă și cererile noastre, interpretând în sensul de mai sus <<Sameopredelenie>> de care vorbește în manifestele ei.

V. Să se arate și minciuna ce s-ar ascunde sub autonomiile ce-ar fi să se dea și imposibilitatea pentru noi de a le primi.

VI. Să se arate că-n cadrele vechi ale monarhiei, atât teoretic, cât și practic, un plebiscit nu poate exprima voința liberă a popoarelor până ce [atâta timp cât – n.n.] ungerii și nemții vor putea dispune de toată puterea aparatului de stat.

VII. Să se facă cunoscut că glasul celor de acasă e amuțit și dacă se aude e fals și stors prin teroare și de frica baionetei; dovadă ultima declarație de loialitate, pe care au iscălit-o alături de trădătorii vechi și unii din foștii noștri conducători politici. Și-n sfârșit, că glasul adevărat e exprimat de întreaga istoria noastră, de martirii noștri, de refugiații noștri

REVERBERAȚIILE MARII UNIRI

și de noi, voluntarii; care, ca ofițeri – aproape în întregime, ca soldați în număr de zeci de mii, suntem gata să ne jertfim viața noastră pentru idealul național¹³.

După ce au auzit conținutul documentului – program elaborat și prezentat de locotenentul medic Pompiliu Nistor, ofițerii voluntari prezenți la Adunarea de la Darnița – din ziua de 11/24 aprilie 1917 – au hotărât în unanimitate redactarea, în baza materialului documentar și tezelor prezentate, unei „Declarații – adresă” și trimiterea ei „organelor democrației rusești, ambasadelor tuturor statelor aliate și neutrale din Rusia, ziarelor mai mari și la agenturile de publicitate [agențiile de presă – n.n.]; precum și, de sine se înțelege, guvernului și ziarelor române”. În vederea redactării *Declarației* în cauză, al cărui conținut final urma să fie supus în ziua de 13/26 aprilie 1917 aprobării tuturor voluntarilor români (indiferent de gradul militar avut) concentrați până la aceea dată la Darnița, a fost aleasă de către ofițerii prezenți o „Comisie” formată din Pompiliu Nistor, Victor Deleu, Octavian Vasu, Nicolae Nedelcu, Gavrilă Iuga, Vasile Chiroiu, Trifan Ghilezan, Simion Gocan și Emanoil Isopescu.

La rândul lor, membrii Comisiei desemnate au „încredințat redactarea” formei finale a „Declarației, domnului doctor Pompiliu Nistor¹⁴. Conținutul documentului – program, care le fusese prezentat și care primise votul unanim pentru a fi inclus în forma finală a *Declarației*, a fost catalogat de către ofițerii voluntari participanți la Adunare ca fiind: „un nou program politic, indispensabil în noua lume și reclamat de marile interese ale neamului¹⁵. Drept urmare a aprecierilor favorabile unanim exprimate de ofițerii participanți asupra conținutului documentului prezentat, membrii Comisiei desemnate au încredințat sarcina elaborării formei finale a *Declarației* tot locotenentului medic Pompiliu Nistor. După unele consultări cu membrii Comisiei și operarea unor modificări minore, la sugestia acestora, forma finală a documentului a fost gata în termenul fixat.

În ziua de 13/26 aprilie 1917, în fața tuturor voluntarilor români ardeleni și bucovineni concentrați la Darnița, locotenentul medic Pompiliu Nistor a expus forma finală a documentului intitulat definitiv și semnificativ: „*Memoriul - manifest al Corpului Voluntarilor Români din Rusia*”¹⁶, care a respectat, cu unele modificări neesențiale, structura și tezele din documentul – program inițial (aprobat de adunarea ofițerilor voluntari în ziua de 11/24 aprilie 1917).

Memoriul - manifest, după aprobarea lui de voluntarii prezenți, urma

să fie transmis: „Guvernului provizoriu al Rusiei, Sfatului deputaților, muncitorilor și soldaților din Petrograd, tuturor statelor aliate și neutre prin reprezentanții lor în Rusia”, în numele Corpului „Voluntarilor Armatei Române, ofițeri, subofițeri și soldați de națiune română de pe teritoriul monarhiei austro-ungare, foști prizonieri de război în Rusia”. De asemenea, documentul trebuia adus și la cunoștința forțelor politice, presei și opiniei publice internaționale ca fiind: *angajamentul și programul viitor de acțiune* al voluntarilor români. În acest sens, în *Memoriul - manifest* s-a specificat de la început crezul final al luptei acestora: „*Cu jertfa vieții noastre suntem gata să intrăm în luptă pentru împlinirea idealului nostru: de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă*”.

De aceea, după exprimarea la început a acordului și încrederii lor față de programul Revoluției ruse, documentul a subliniat scopul luptei voluntarilor români: „satisfacerea deplină a dreptelor noastre cereri – postulate inerente oricărei democrații adevărate – de viață liberă și independență națională, atât pe teren politic, cât și cultural și economic”.

Îndeplinirea programului de luptă trasat, s-a specificat în document, putea aduce sfârșitul „stăpânirii absolutiste și reducerea la adevărata lui valoare a elementului maghiar și german, care, deși în minoritate, voiește să ne ție în continuă sclavie economică, culturală și națională, să ne răpească ce avem mai scump: limba, cultura și averea, chiar să ne impună cu sila limba și cultura lor”. Perspectiva permanentizării dominației ungare și austriece „pe toată întinderea Europei centrale și sud-estice” a fost semnalată ca fiind un pericol împotriva căruia, prin *Memoriul - manifest* redactat, voluntarii români și-au proclamat cu tărie hotărârea fermă, ca împreună cu „celelalte popoare, aliatele noastre firești”, de a se opune acestui periculos proiect întrucât „țineau din tot sufletul să nu ne lepădăm de națiunea noastră, orice s-ar întâmpla”.

În acest context, prin document a fost reliefată adevărata situație internă, la aceea dată, din Imperiul Austro-Ungar în care „chestiile naționale primează totdeauna pe cele sociale; de aceea, până nu se vor dezlega, conform drepturilor ginților, chestiunile de naționalitate” în dubla monarhie „pace nu va fi, nici bunăstare”. *Memoriul* a avertizat cu claritate forțele politice și opinia publică internațională că, în acest sens, până nu vor fi acordate drepturi depline popoarelor din monarhia dualistă, „orice reforme democratice” propagate de aceasta „vor fi moarte și mincinoase”. De aceea, până ce nu vor fi obținute toate drepturile naționale de către popoarele asuprite în: „Austro-Ungaria vor fi cele mai

multe privilegii, cele mai mari dări, cei mai mulți emigranți și cele mai mari mizerii. Până atunci Austro-Ungaria va fi un cuib de viespi, care va amenința în continuu pacea și viața liniștită a Europei întregi".

După evidențierea adevăratei fațade a politicii duse în plan intern de dubla monarhie, în *Memoriul - manifest* s-a reafirmat cu fermitate și claritate scopul final vizat de voluntarii români ardeleni și bucovineni prin lupta lor: „Astăzi, când noi românii - ca și celelalte neamuri subjugate - ne-am convins definitiv că, nouă ca români, nu ne mai e posibilă existența în cadrul statului austro-ungar; noi, care în limbă, cultură, în structură socială și în întreaga ființă noastră etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, *cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc*, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații".

În continuare, documentul a proclamat angajamentul ferm al voluntarilor, dispuși la orice sacrificii, pentru îndeplinirea obiectivului propagat al luptei lor: „Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri. Și nu ne vom opri până nu vom învinge ori vom pieri". Referindu-se la concesiile de ordin național promise de monarhia dualistă, dar care urmau a fi efectuate după încheierea conflictului mondial, *Memoriul* le-a denunțat cu hotărâre și a arătat adevărul care stătea în spatele emiterii lor: „În cadrele statului austro-ungar orice concesiile, orice legi, fie cât de drepte, orice garanții s-ar da, oricât de serioase s-ar părea, vor fi

tot minciuni, care vor fi călcate în prima zi. Căci ar trebui înainte de toate să se schimbe firea celor două neamuri stăpânitoare, pentru ca ele să renunțe la visurile lor de hegemonie absolută și de imperialism".

Prin intermediul *Memoriul - manifest*, voluntarii români ardeleni și bucovineni și-au expus cu claritate, liberi de orice constrângeri, obiectivul lor politic: „Cerem, deci, încorporarea noastră la România, în numele dreptului fiecărei națiuni capabile de viață și în stare de a-și hotărî singură soarta, de a-și alege singură statul și forma prin care voiește să se guverneze. În numele simțămintelor noastre adânc democratice apelăm pentru împlinirea acestui fundamental postulat al democrației, mai ales, la sprijinul tinerii democrații rusești". Apoi, documentul a incriminat, fără nicio rețineră, structura statală dualistă caracterizată ca nefiind: „altceva decât un conglomerat de țări răpitate prin forța brutală, fără consimțământul națiunilor lor, care n-au nimic comun cu națiile ce le subjugă decât ura ce-o simt de ele - ură care va înceta numai odată cu căderea granițelor actuale." În *Memoriu* s-a specificat explicit importanța și, în același timp, necesitatea istorică a dispariției respectivei structuri statale: „Dezmembrarea Austro-Ungariei ar însemna repararea, în numele democrației, a mării nedreptăți istorice ce s-a făcut popoarelor prin încătușarea lor de un tron sângeros și de o împărăție fără lege. Iar nedezmembrarea ei ar însemna că democrația recunoaște atotputernicia forței brutale și că sancționează un trecut absolutist și feudal".

Cu trimitere directă la posibilitatea desfășurării pe această temă a unui „plebiscit", sub autoritatea dublei monarhii, temă vehiculată la aceea epocă în mediile politice, *Memoriul* a exprimat clar punctul de vedere al voluntarilor:

„În practică se poate oare închipui un plebiscit între națiunile subjugate până ce vor exista cadrele existente ale monarhiei, până ce națiunile dominante vor putea dispune de tot aparatul puterii de stat? Dar acesta ar însemna teroare, nu plebiscit; aceasta ar însemna renunțarea la orice aspirațiuni, ori moartea. Se poate închipui oare în astfel de împrejurări, astfel de garanții, care să nu fie călcate și eludate?" În final, *Memoriul - manifest* a proclamat, vizionar, către forțele politice, presa și opinia publică internațională, credința voluntarilor români din Ardeal și Bucovina în victoria finală a luptei lor: „*Sângele nostru nu se va vărsa în zadar. Credem ferm că între viitoarele state fericite, naționale și democratice va fi și România tuturor românilor.*"

După ce locotenentul medic Pompiliu Nistor a dat citire integrală conținutului documentului, acesta a fost aprobat de cei prezenți prin votul lor unanim. După votarea lui, în mod reprezentativ, documentul a fost semnat de un număr egal de voluntari români: 250 ofițeri și 250 subofițeri, gradați și soldați¹⁷; tradus în limbile rusă și franceză și expediat, între 23 aprilie/6 mai - 27 aprilie/10 mai 1917, tuturor „celor amintiți" la începutul lui¹⁸, tipărit în ziarele românești din Statele Unite, fiind distribuit acestora de către Misiunea Română (Vasile Lucaciu, Vasile Stoica și Ioan Monția), care l-a primit la Darnița în drumul ei de la Iași spre America. În paralel, textul documentului și precizări referitoare la constituirea și obiectivul luptei Corpului Voluntarilor Români de la Darnița au fost tipărite de aliați și lansate din avioane deasupra pozițiilor ocupate de trupele austro-ungare pe frontul din Italia¹⁹. În România documentul a parvenit generalului Constantin Prezan (prin intermediul lui Onisifor Ghibu), care, ulterior, l-a adus la cunoștința

REVERBERAȚIILE MARII UNIRI

Regelui și Guvernului. Textul *Memoriului-manifest*, ulterior, a fost adus la cunoștința corpului diplomatic acreditat la Iași și opiniei publice române, prin intermediul presei.

Prin reprezentativitatea celor prezenți la adunare și a semnatarilor lui, prin conținutul program făcut public, prin vasta arie de adresare, prin raportarea concretă la problematica internațională a momentului și corelarea acesteia cu scopul asumat al luptei voluntarilor români ardeleni și bucovineni, *Memoriul - manifest de la Darnița* „a fost socotit de cei ce și-au câștigat merite în organizarea acțiunilor drept <<Prima Alba Iulia>>, adică cea dintâi manifestare puternică [mediatizată în spațiul internațional - n.n.] de unire a teritoriilor românești din Austro-Ungaria la România.” Documentul în sine, în fapt un „exemplu tipic al discursului românesc din anii luptei pentru întregirea statală”²⁰, a constituit un act politic „de o valoare incontestabilă, prin principiile proclamate, prin maturitatea programului politic formulat, prin orizontul larg al înțelegerii problemei naționale a tuturor popoarelor subjugate și asuprite.” Dar, în același timp, prin raportarea concomitentă atât la situația internă a românilor din Austro-Ungaria, cât și la cea internațională a României, documentul a reprezentat incontestabil: „o dezmințire categorică a afirmațiilor oficialităților austro-ungare cu privire la loialitatea naționalităților” din cuprinsul dublei monarhii și o „negare tot atât de categorică a declarației de fidelitate impusă de Tisza István” în februarie 1917²¹.

Unul dintre participanți, voluntarul Adrian Ganea, a subliniat faptul că *Memoriul*: „a rupt pentru prima dată lanțurile robiei maghiare și austriece, la această adunare s-a pronunțat pentru prima dată dezlipirea Ardealului de cotropitorii seculari și alipirea lui la Patria-mamă”²². Acest document al voluntarilor români a însemnat și prima afirmare internațională de amploare a țelului luptei lor, propagând în mediile politice și în rândul opiniei publice din străinătate și țară obiectivele luptei lor. Octavian Goga, unul dintre reprezentanții de frunte ai refugiaților ardeleni și bucovineni în România, a apreciat *Memoriul - manifest de la Darnița* ca fiind: „o prețioasă contribuție” în lămurirea rolului și locului Corpului Voluntarilor²³.

Exprimarea fără echivoc, în cuprinsul documentului, a dorinței de unire a Ardealului și Bucovinei cu România, într-un moment extrem de dificil pentru aceasta în plan militar și politic internațional, a reprezentat „primul act de unire al românilor din Austro-Ungaria cu Regatul.” Tocmai din aceste motive, *Adunarea de la Darnița din 13/26 aprilie 1917 a fost considerată ca fiind „Prima Alba Iulia”, pentru că ea a „legitimată pentru*

prima oară aspirațiile noastre” pentru înfăptuirea României Mari și a atras atenția „străinătății” asupra „voinței unui popor de a înfăptui Unirea”²⁴.

Importanța *Memoriului - manifest de la Darnița* mai rezidă și în semnificația momentului ales de voluntarii români pentru întocmirea și difuzarea lui în lumea întreagă, atunci: „când țara noastră era mai bine de jumătate cotropită de dușmani.” Prin emanarea și difuzarea acestui document, voluntarii români ardeleni și bucovineni au afirmat cu hotărâre că: „își oferă energia și viața pentru salvarea României, considerată de ei ca patria lor” și au făcut publică „în fața lumii întregi, voința nestăvilită să facă România Mare, unită într-un singur trup și pe veci”²⁵. În contextul internațional al vremii, acest document a avut și darul exprimării „cu limpezime” a voinței „de autodeterminare” a românilor ardeleni și bucovineni și „de unire necondiționată cu patria mamă, România”²⁶.

Prin conținutul său de idei, *Memoriul* adoptat la Darnița a constituit cel mai important document difuzat în plan internațional de propagare a obiectivelor politice și militare ale voluntarilor români ardeleni și bucovineni și a exprimat în forma cea mai concisă scopul final al luptei lor: înfăptuirea României Mari. Din această cauză, tezele cuprinse în *Memoriul-manifest* din ziua de 13/26 aprilie 1917 de la Darnița vor fi, într-o formă sau alta, regăsite în toate documentele de propagandă externă emane până la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

APRIL 13/26, 1917: FIRST ALBA IULIA

- "THE MEMOIR - MANIFEST" FROM DARNIȚA

The "Memoir - manifest" voted on April 13/26, 1917 by the Romanian volunteers that were concentrated at Darnița was considered "First Alba Iulia", meaning that it was the first important international manifestation of Transylvanians and Bucovineans, through which it was proclaimed the necessity of the unification of all the Romanian territories from Austrian-Hungary with kingdom of Romania. This memoir was in fact for that historical moment, a political act of incontestable value because it decreed the unification with Romania of the territories lived by Romanians from the double monarchy, because of the principles declared and the maturity of the political program formulated and because of the wide horizon of understanding the national problem of all the subjugated peoples.

Keywords: Pompiliu Nistor, Darnița, memoir - manifest, April 13/26, 1917, "First Alba Iulia"

NOTE

1 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice.

2 Ion Agrigoroaiei, *Opinia publică și starea de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri. Iași. 1916-1918*, Iași, 2004, p. 87.

3 La începutul lunii noiembrie 1916, Guvernul rus emise primul ordin circular către cei aproximativ 1 000 comandanți de lagăre și tabere militare în care se aflau internați ca prizonieri de război militarii ardeleni și bucovinieni din armata austro-ungară. Potrivit acestui ordin, prizonierii de război români ardeleni și bucovinieni, care doreau să se înroleze ca voluntari pentru armata română, au primit libertatea de a părăsi locurile de internare sau de muncă în care se aflau și de a se deplasa la Darnița, lângă Kiev [Cornel Țucă, *Prizonierii români din armata austro-ungară internați în Rusia. Problemele repatrierii*, Cluj Napoca, 2011, p. 62 – 63]. Locația de la Darnița destinată concentrării voluntarilor români a fost înainte de izbucnirea războiului un mare depozit de echipament și alimente al armatei imperiale ruse, constând într-un număr însemnat de magazii și barăci, pe jumătate îngropate în pământ [*Idem*, p. 66].

4 Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 89.

5 Președinte: Victor Deleu; secretar: Vasile Chiroiu; ispravnic (secretar): Ioan Veșcan; membri: Octavian Vasu,

Emanoil Isopescu și Valeriu Milovan [Cornel Țucă, *op. cit.*, p. 67].

6 Născut: 16.10.1883 în comuna Arpățac, Comitatul Trei Scaune (Austro – Ungaria); azi: satul Araci, comuna Vâlcele, jud. Covasna. Decedat: 19.07.1961, Brașov.

7 Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice [în continuare abreviat: C.S.P.A.M.I.] Pitești, Fond Corpul Voluntarilor Români Ardeleni și Bucovinieni [în continuare abreviat: C.V.R.A.B.], dosar nr. crt. 1, ff. 8-13.

8 *Ibidem*, f. 8.

9 *Ibidem*, ff. 9-10.

10 *Ibidem*, ff. 10-11.

11 *Ibidem*, ff. 11-12.

12 *Ibidem*, f. 12.

13 *Ibidem*, ff. 12-13.

14 *Ibidem*, f. 7.

15 Ștefan Pascu, *Făurirea statului unitar român*, vol. I, București, 1983, p. 409.

16 Elie Bufeana, *Formațiile de voluntari*, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul (1918-1928)*, vol. I, București, 1929, p. 121. [Semnalăm că în unele lucrări, studii și articole documentul poate fi identificat ca denumire și în una din variantele: „Declarația – adresă”, „Declarația”, „Memoriul”, „Proclamația-manifest” și/sau „Proclamația” de la Darnița.

Această diversitate o explicăm prin folosirea de către autorii respectivi a uneia dintre variantele date documentului de către voluntari în perioada respectivă sau a fost reluată în perioada interbelică. Indiferent de denumirea întâlnită, în realitate este menționat același document programatic aprobat de voluntarii de la Darnița în ziua de 13 aprilie 1917].

17 Elie Bufeana, *Formațiile de voluntari*,...p. 121.

18 C.S.P.A.M.I. Pitești, Fond C.V.R.A.B., dosar nr. crt. 1, f. 7.

19 Petre Nămoianu, *Prima Alba Iulia. Voluntarii români în Războiul pentru Întregirea Neamului*, Timișoara, 1922, p. 29.

20 Ioan I. Șerban, *Semnificația Memoriului – Manifest al voluntarilor români de la Darnița Kievului*, în www.diam.uab.ro/istorie.uab.ro/publicații.

21 Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, pp. 273-274.

22 Ioan I. Șerban, *Primul Corp al Voluntarilor Transilvăneni și Bucovinieni din Rusia, (I)*, în „Apulum”, Alba Iulia, XXV, 1988, p. 448.

23 Octavian Goga, *Ne învăță Mărășeștii*, Iași, 1983, p. 96.

24 Traian Rus, *Contribuții privind lupta românilor transilvăneni și bucovinieni aflați în Rusia și S.U.A pentru unitate națională*, în „Revista Arhivelor”, nr. 4, 1988, p. 371.

25 Cornel Țucă, *op. cit.*, p. 217.

26 *Idem*.

ALBA IULIA. **1 DECEMBRIE 1940***

Profesor univ. Dr. Petre ȚURLEA²

În noiembrie 1940, prim-ministrul României, Ion Antonescu, a făcut vizite succesive la Roma și Berlin, având convorbiri îndelungi cu Mussolini și Hitler. Le-a expus acestora, pe baza unei documentații științifice foarte laborioase, drepturile românilor asupra Transilvaniei de Nord-Est, ocupată de Ungaria în urma Dictatului de la Viena și atrocitățile făcute de maghiari în această regiune: asasinat, unele în masă, precum la Trăznea și Ip; expulzarea a zeci de mii de români; furtul proprietăților românești; distrugerea unor biserici; maltratări de tot felul; arestări ș.a. - fapte pentru cercetarea cărora se constituise și o Comisie Mixtă Italo-Germană. Mai ales la Berlin, Antonescu a fost ascultat cu atenție, la sfârșit Hitler i-a spus că „Istoria pentru România nu se oprește la anul 1940”. La mijloc era nu doar capacitatea de convingere a prim-ministrului român, ci și interesul economic și militar al Germaniei față de România. Conducătorul Delegației Române a interpretat expresia Führerului ca o promisiune de viitor.

Reîntors în țară, Ion Antonescu și-a arătat de mai multe ori, în public, convingerea că obținuse o privire binevoitoare din partea lui Hitler pentru dezideratele românești din Transilvania. Era o teză discutabilă, dar necesară pentru moralul Poporului Român. Și, totodată îi folosea și prim-ministrului pentru a-și întări autoritatea, în contextul tot mai accentuatei rivalități cu Mișcarea Legionară. Prima prezentare fermă a acestei convingeri era făcută în ședința Consiliului de Miniștri din 26 noiembrie 1940. Al doilea prilej - de vizibilitate mult mai mare - îl va avea Antonescu la 1 decembrie 1940, când va ține la Alba Iulia, în fața a peste o sută de mii de oameni, un discurs dedicat Unirii din 1918.

Mișcarea Legionară a încercat să transforme manifestația națională de la Alba Iulia într-una pur legionară. Nu a reușit, cu toate că Horia Sima a folosit insistent expresii ca „Ardealul Legionar” sau „România Legionară”. Se dorea ca teza reunificării Transilvaniei de Nord-Est să fie percepută ca una legionară - deși în momentul Dictatului de la Viena, Mișcarea nu protestase împotriva autorilor lui³. Ion Antonescu a refuzat să-i identifice pe legionari cu întregul Popor Român. De aceea, a

avut un discurs în care s-a adresat românilor în ansamblu, ardelenilor în particular, Armatei; abia la sfârșit legionarilor, folosind formule ce puteau fi interpretate și ca muștrări. Iar în *Comunicatul* dat publicității, conținând discursul generalului, cuvintele către legionari lipseau: „Din această cetate a Unirii, a drepturilor noastre veșnice și încercate, mă adresez cu încredere tuturor. Îmi îndrept gândul plin de nădejdi spre ardeleni, spre ostași și spre toți românii. Frați ardeleni! Voi, care v-ați sfâșiat sufletul și trupul; voi, care ați adăugat dureri noi la hrisovul suferințelor de veacuri; nu deznădăjduiți. Pe umerii voștri stă apăsarea sfântă a datoriilor strămoșești. În această clipă de îngenunchere, îngenuncheați ca să auziți trosnetul de trupuri pe roată ale lui Horea și Cloșca; sfințiți în sânge clocotul de viață ardelenescă a lui Avram Iancu și ritmul de re-deșteptare națională a lui Mureșan. Plecați urechea la brazda strămoșească și păstrați în cuget icoana gândurilor lui Lazăr, Șincai și Șaguna și cutremurați-vă de biruința măreață și veșnică a lui Mihai Viteazul. Ne-am născut aici, suntem cei dintâi așezați aici și vom pleca cei din urmă. Vom muri aici, frați ardeleni, fiindcă nu putem părăsi ceea ce nu se poate părăsi. Nici furtunile, nici trufiile, nici trădările nu ne vor clinti. Toți trebuie să păstrăm încrederea în drepturile Neamului, să ducem o luptă de credință, de muncă și de jertfă și prin jertfă să ne câștigăm dreptatea. Fiindcă dreptatea străjuiește lumea. Și dreptatea lumii va fi dreptatea noastră. Ostași, din cetatea biruinței lui Mihai Vodă, de la temelile întregitoare de Neam, îndrept gândul spre voi toți, pentru a vă remărturisi toată iubirea, toată nădejdea și toată siguranța pe care Neamul întreg o

pune în voi. Țara și cu mine nu vom cruța nimic pentru ca să vă pregătim destinul pe care îl meritați. Țara și cu mine vă iubim și vă cinștim. Țara și cu mine așteptăm de la voi ca să nu fiți mai prejos decât glorioșii noștri înaintași. De aceea, din Alba Iulia, unde gloria celui dintâi Întregitor a adus peste veacuri afirmarea de voință și unire a Ardealului, pentru ca în sunetul de clopote al credinței strămoșești să dea Coroana Unirii celui din urmă întregitor, în numele trecutului, pentru apărarea prezentului și pentru gloria viitorului, cer azi Unirea Românilor într-un singur suflet”⁴.

La recepția care a urmat în Sala Unirii, legionarilor li s-a lăsat numai postura minoră de spectatori. Au vorbit reprezentanți ai celor două biserici românești – protopopul ortodox de Alba Iulia, Gheorghe Baba și episcopul unit Aftenie – generalul Petre Dumitrescu în numele armatei din Transilvania și Ion Antonescu. Nu s-a îngăduit luarea unor note stenografice; de aceea, declarația lui Antonescu a fost reconstituită de revizorul principal al Corpului Stenografilor Adunării Deputaților, Florin Andronic, după cele relatate de un participant. Prim-ministrul a oprit accesul în sală al presei, pentru că a vrut să facă un anunț care să nu fie popularizat. „În scurtă vreme vom reintra în drepturile noastre teritoriale, consfințite prin actul Unirii din 1918”. Credea că, la Roma și Berlin obținuse asigurări pentru reîntregire „cu condițiunea ca noi să fim în stare să cucerim ceea ce ni se garantează; să nu așteptăm nimic de la nimeni altcineva decât noi”. Armata urma să fie pregătită pentru momentul care va veni curând⁵. Și sublinia, odată mai mult, necesitatea solidarizării naționale, a înlăturării acțiunilor anarhice care divizau Nația. Se re-

ferea, evident, la legionari; anarhia, propagată prin acțiunile acestora, împiedica solidarizarea națională, se constituia ca un obstacol în calea reunificării. Germania și Italia care, cu siguranță au aflat anunțul făcut la Alba Iulia, nu au reacționat din considerente legate de situația internațională care impunea menținerea României alături de ele; se adăuga faptul că, tocmai în acel moment se finalizau tratativele economice germano-române, interesul Berlinului fiind maxim. Tăcerea Germaniei și Italiei putea fi interpretată și ca o aprobare a celor spuse de Antonescu, ceea ce nu era.

În Ungaria, reacția a fost violentă, atât în presă, cât și în Parlament. Semioficiosul guvernamental „Pester Lloyd”, sub titlul *Ordine în sud-estul Europei* (articol reluat în mai multe ziare), considera că declarația lui Ion Antonescu de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1940, demonstra „ura cu care în trecut oratorii români au persecutat Ungaria și Germania, ambele țări suferind în urma dictatelor de pace; aceeași ură mocnește și astăzi contra Ungariei și a tot ce este unguresc”. Cu un ton de superioritate, se afirma: „Defăimările ne lasă reci și nici nu vor primi răspuns”⁶.

În Parlament, deputatul de extremă dreaptă Rajniss a avut o intervenție furibundă, raliindu-se, prin exclamații, întreaga Cameră. „În esența ei, deci – afirma Rajniss – această adunare de la Alba Iulia a avut tendința de a deștepta ura nu numai contra Ungariei, dar și contra Puterilor Centrale. [...] Au făcut jurământ că România nu va uita sfintele frontiere naționale și că va continua lupta pentru ele. Deci, în loc să respecte în mod cinstit spiritul Arbitrajului de la Viena, au început, pe baza urii de rasă, lupta contra Ungariei, o luptă în care se con-

REVERBERAȚIILE MARII UNIRI

sideră vinovați toți ungurii, nu numai pentru Arbitrajul de la Viena, dar și pentru răscoala lui Horea și Cloșca. [...] Generalul Antonescu a numit ziua de 1 Decembrie ca ziua durerii naționale, care însă deschide drumul drepturilor românești care vor veni". Deputatul se arăta alarmat mai ales față de una din afirmațiile lui Antonescu: „Am muncit pentru hotarele noastre [...] Pentru acest viitor am călătorit la Berlin și la Roma. România nu este singură. Credeți și aveți încredere". Așadar, ungurii avuseseră un agent chiar în sala Unirii; acolo Antonescu făcuse declarația din care se cita, și aceasta fusese oprită să răzbată în presa românească. Rajniss constata că România rămânea credincioasă față de ea însăși și nu respecta Dictatul de la Viena, pe care dorea să-l desființeze: „Aceasta este, deci, un atac deschis, o declarație de război contra Puterilor Axei. [...] Trebuie să atragem atenția Puterilor Axe ce pot să devină agitațiunile și propaganda lipsită de răspundere [...] (aplauze unanime). Să protestăm și să pretindem ca acțiune, cuvânt hotărât și protest să se pună capăt *răscoalei contra Arbitrajului*" (s.n.). În puter-nicele aplauze ale întregii Camere, discursul se încheia cu amenințarea că România „va sta în față în față cu Națiunea Maghiară, de care să păzească Dumnezeu România".

Pentru atmosfera înfierbântată din Parlamentul de la Budapesta, edificator este momentul când Rajniss a citat pasaje dintr-un articol apărut în ziarul bucureștean „România Nouă”: „Ungurii – scrie ziarul – au redeșteptat în veacul al 20-lea grozăviile năvălirilor tătare (*strigăte pe toate băncile: infamie!*). Dar, oricât de perfectă ar fi sălbăticia bestială ungurească, ea numai asupra Statului Maghiar ar putea să aibă consecințe. (*Exclamări: Nemaipomenit!*) Teritorii furate? Sălbăticie bestială maghiară? Grozăviile năvălirilor tătare? (*Exclamări: Insuportabil!*)". De comparat amenințarea trufașă cu furia Națiunii Maghiare „de care să ferească Dumnezeu România", cu lașitatea neacceptării unei confruntări directe, bărbătești, în vara lui 1940, și recurgerea la solicitarea slugarnică intervenției Germaniei și Italiei⁷.

A doua zi, 4 decembrie 1940, răspunzând discursului-interpelare al lui Rajniss, prim-ministrul Teleki Pál constata și el că Guvernul Român nu acceptă Arbitrajul de la Viena: „Pe temeiul prietenii noastre pentru Puterile Axei – care au trasat frontiera [...] – noi considerăm justă și hotărâtoare deciziunea lor". Teleki protesta împotriva discursului lui Ion Antonescu de la Alba Iulia și amintea „tratamentul nobil și prevenitor ce s-a aplicat românilor din teritoriul reanexat"⁸. Afirmația prim-ministrului

maghiar – în condițiile atrocităților antiromânești din Transilvania de Nord-Est – nu putea fi decât expresia cinismului său.

De remarcat, în articolele din presa budapestană și în discursurile din Parlamentul ungar, dorința de a incita Puterile Axei împotriva României, sub motivul că acestea erau atacate dacă se contesta Arbitrajul de la Viena, pe care ele îl impuseseră. La fel ca în vara anului 1940, Ungaria acționa cu lașitate: decreta România ca inamic al ei, dar nu avea curajul unei confruntări deschise cu „inamicul", ci împotriva acestuia trimitea Germania și Italia. Numai că acum, în decembrie 1940, cele două puteri nu au vrut să se mai amestece.

ALBA IULIA. DECEMBER 1, 1940

The article presents the demarches made by the Romanian authorities in order to annex the North-east Transylvania which was occupied by Hungary. There is also information regarding the manifestation that took place in Alba Iulia, on December 1, 1940.

Keywords: priest Vasile Aftenie, Alba Iulia, Transylvania, Romanian people, 1940

NOTE

* Fragment din volumul *Români și unguri 1940-1945*, în curs de apariție la Editura Enciclopedică, din ciclul „Români și unguri 1918-2018".

2 Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România.

3 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare PCM), dosar nr. crt. 324/1940, ff. 9-10.

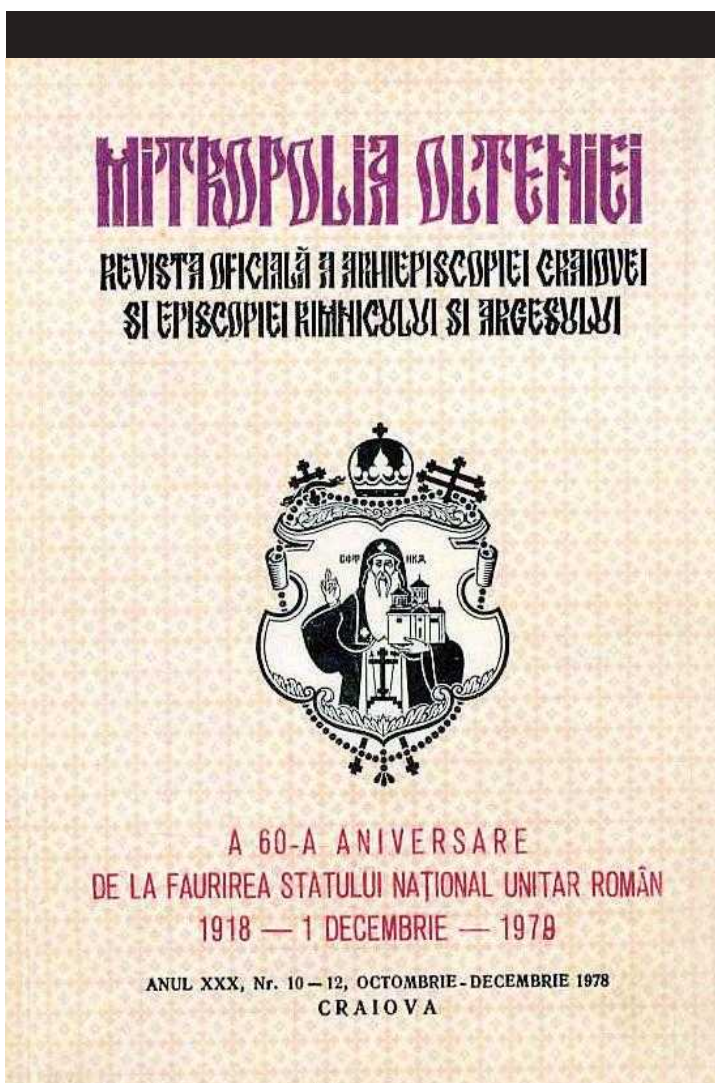
4 Idem, dosar nr. crt. 317/1940, ff. 6-7.

5 Idem, dosar nr. crt. 324/1940, ff. 13-15.

6 „Pester Lloyd" din 3 decembrie 1940.

7 Stenograma ședinței Camerei Deputaților a Parlamentului Maghiar; apud A.N.I.C., Fond PCM, dosar nr. crt. 211/1943, ff. 8-12.

8 Idem, f. 13. Vezi și Petre Țurlea, *Ip și Trăznea. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească*, Editura Enciclopedică, București, 1996; Idem, *Ion Antonescu între extrema dreaptă și extrema stângă*, Editura Semne, București, 2009.

SPICUIRI DIN JURNALUL DE FRONT AL PREOTULUI CONSTANTIN BUZESCU, CONFESORUL REGIMENTULUI 4 INFANTERIE

**Profesor
Cornelia GHINEA¹**

La 1 ianuarie 1877 a luat ființă, la Pitești, Regimentul 4 Dorobanți, fiind unul din cele opt regimente înființate în baza Înaltului Decret din 26 noiembrie 1876, ca necesitate impusă de re-deschiderea crizei orientale, care a complicat situația din Balcani.

La 5 aprilie 1877 unitatea nou înființată este pregătită să cunoască botezul focului, iar la 7 octombrie 1877 a trecut Dunărea, participând la bătăliile de la Rahova, Vidin și Smârdan. La înapoierea în țară, domnitorul a decorat personal numeroși soldați cu Virtutea Militară. Cu o experiență a unei campanii militare încheiate cu succes, care a adus țării cel mai mare vis la acea dată – câștigarea independenței țării, la 14 august 1916, regimentul argeșean este gata și răspunde la chemarea sub arme pentru a participa la Primul Război Mondial, care viza un alt vis al românilor „unirea cu frații din Ardeal”.

Din registrul istoric întocmit de unul din comandanții săi identificăm componența nominală a compartimentelor de activitate, respectiv ordinea de bătaie nominală a unității.

Printre ofițerii care făceau parte din Statul Major al regimentului îl identificăm pe preotul Buzescu Constantin din Corbi, județul Olt, absolvent al Seminarului Central din București, seria 1901.

Răsfoind filele Revistei bisericești „Mitropolia Olteniei”, nr. 10-12 din 1978, am avut surpriza plăcută să descopăr printre filele acestei publicații „Spicuri din jurnalul de front” al acestui slujitor al bisericii dat spre publicare de fiul său, care i-a continuat misiunea, devenind la rândul-i preot profesor doctor Nicolae C. Buzescu.

Documentul prezentat cuprinde evenimentele, respectiv operațiile campaniei din anul 1917, desfășurate pe frontul Oituz – Mărăști – Mărășești și continuă până la 25 aprilie 1918, odată cu încheierea Păcii de la București.

Acest jurnal de front este nu numai un document, care relevă cu ochii martorului evenimentele de pe câmpul de luptă, dar poate fi considerat și o scriere literară prin felul în care prezintă ororile petrecute pe zona de operații, dar și micile bucurii, care au asigurat supraviețuirea, încununată de marile lupte câștigate.

Nu voi vorbi despre acest document istorico-literar pentru ca dumneavoastră, cei ce îl veți citi, să înțelegeți ce suflet de mare duhovnic a avut acest preot și cât de mândru a fost fiul de faptele tatălui. Îndrăznesc să merg cu gândul mai departe și să cred că victoriile obținute de regiment s-au datorat în bună parte și acestui preot, care a știut să-și însuflețească trupa, să-i îmbărbăteze pe soldați, să-i binecuvânteze cu rugăciunile sale.

A construit o capelă în acel areal sinonim cu infernul, în care cuvântul de ordine se transmitea prin bubuitul puștilor și al tunurilor. A alinat suferințele răniților și a oficiat slujbe creștinești pentru cei plecați la Domnu'.

Un gând de respect și recunoștință pentru omul, slujitor al lui Dumnezeu, care i-a însoțit pe românii noștri în cele mai grele, mai critice momente prin care trecea țara, **PREOTUL CONSTANTIN BUZESCU**.

Caracterizarea de campanie a autorului

O autobiografie a unui preot de regiment are imprimată într-însa, ipso-facto, în primul rând, prestigiul însuși al acestei campanii. Meritul principal al autorului este acela că a găsit timpul necesar să-și noteze zilnic tot ce se întâmpla în acest război, pe front, sau despre ce se petrece în teritoriul liber sau în cel ocupat. Jurnalul se prezintă astfel, ca o istorie veridică, vie și plină de patetism a unei epoei a poporului nostru, exprimată în tragedia războiului. Coeficientul de valoare și realism îl dă faptul că autorul nu este un simplu spectator care stă la marginea evenimentului. Ca atare, și acțiunea lui a fost văzută și apreciată de alții. Voi menționa caracterizarea făcută de regiment, pentru înaintarea la gradul de căpitan asimilat și pe cea făcută de șeful serviciului preoțesc al armatei, preot prof. Constantin Nazarie, care redă pe scurt „*aprecierile militarilor asupra activității preoților ..., fiindcă doresc să iasă la iveală activitatea Preoților așa cum o văd alții, străini de misiunea noastră și pentru ca să nu se zică că noi înșine ne lăudăm*”. Regimentul 4 Argeș a primit la 12 iunie 1917 următorul ordin al Brigăzii a 5-a Infanterie: „Conform ordinului Diviziei Nr. 242 rog reinnoiți urgent propunerea de înaintare a preotului Buzescu P. Constantin, din regim.

D-voastră, care va trebui să sosească la acest comandament în ziua de 13 iunie a.c.”. Comand. Brigăzii 5 Infanterie, col. Constantinescu. Nr. 1150/12.06.1917. Regimentul răspunde astfel: „Acest preot, încă de la intrarea în campanie, a însoțit trupa și a stat alături de camarazii săi în tot timpul războiului. Nu a scăpat nici un moment prielnic de a contribui cu fapta și cu vorba la ajungerea scopului dorit, formându-și un adevărat apostolat, demn de înalta sa misiune. Sfătuitor neprețuit: în tot timpul luptelor a știut prin felul său de a se comporta să sădească în inima ostașilor duhul lepădării de sine și al vitejiei. Sunt atâtea localități, unde regimentul, susținând lupte, succesul lor se poate atribui în parte și sfaturilor date de acest preot, care a știut în chip meșteșugit să ridice sufletele ostașilor, prin cuvântări înălțătoare. A contribuit prin vorbe mângâietoare la alinarea suferințelor celor răniți în lupte; iar eroilor căzuți li s-au făcut toate serviciile, după datinele noastre creștinești. În timpul când regimentul s-a găsit în afară de luptă, acest preot n-a cruțat nici timp, nici mijloace de la a-și face datoria între ostași. Ca preot în civilitate a fost răsplătit cu Medalia Jubiliară ..., cu „Răsplata muncii pentru biserică cl. a III-a”. Datorită felului de a-și face datoria a suferit cu resemnare boala de febră recurentă de la 3 febr.-19 martie 1917, evacuat din satul Orbeni - Putna la Spitalul nr. 235 din P. Neamț.

„Pentru prețioasele servicii aduse acestui corp arătate mai sus, așa cum îi incumbă datoria de un prea bun păstor sufletesc și pentru frumoasele calități pastorale ce-l caracterizează, mă simt dator a-l propune din nou cu insistență la înaintare asimilat gradului de căpitan, conform Ord. Circ. Nr. 5368, din 28.V.917 al M.C.G. comunicat în copie cu al Div. 3-a Nr. 5995 din 2.IV.917. Comandantul Regim. Argeș Nr. 4, lt.col. A. Atanasiu”.

Menționăm și aprecierile extrase de pr. prof. Constantin Nazarie: „45. *Preotul Buzescu*, Corbu-Olt, de la 4 Infanterie, a însoțit trupa, pe care n-a părăsit-o nici într-o împrejurare. N-a scăpat nici un moment prielnic de a contribui cu *fapta și vorba* la ajungerea scopului dorit. *Sfătuitor neprețuit*. În tot timpul luptelor a știut să sădească în inima ostașilor încrederea în șefi, în sine și în victorie, ridicând sufletele lor. A contribuit la alinarea suferințelor celor răniți în luptă, iar eroilor căzuți li s-au făcut toate serviciile după datinele noastre creștinești. Datorită

felului de a-și face datoria printre ostași, muncește *fără preget*, fiind un auxiliar folositor medicilor din corp, în căutarea răniților și bolnavilor (col. Constantinescu). Element *distins*, ce face cinste corpului clerical. În cele mai grele situații a fost în mijlocul soldaților, sub ploaia de gloanțe, a săvârșit la timp servicii religioase celor căzuți și a dat un prețios concurs medicilor, pansând răniții și îngrijindu-i (general Mărgineanu). În cele mai grele împrejurări, de multe ori sub focul dușmanului, el era în mijlocul trupei, încurajând-o cu *fapta și cu vorba*. A construit o capelă, în dosul frontului, a fost înaintat (col. Calotescu)".

Spicuirile din „Jurnal” ne vor arăta în mod concret trăsăturile esențiale ale personalității preotului Constantin Buzescu. În plus el și-a dat viața pentru patrie. Aceste spicuri vor urma ordinea cronologică a „Jurnalului” deși ar fi putut fi grupate pe teme mai generale, însă în felul acesta urmăm mai fidel însuși cursul evenimentelor, care oscilează între obișnuit, tragedie și măreție, intrăm și retrăim ritmul războiului.

Însemnări de război

„16 maiu 1917. În drumul de la Mircești spre Adjud, călătorie cu trenul de etape, în vagon de vitărie. Militărima din mai multe regiamente ale Div. III-a ...

17 maiu 1917. Stau în Borșeni.

18 maiu. Ora 7 și jumătate, pornim cu brișca la front. Un drum lung de 4 ore și jumătate prin munți păduroși. E o frumusețe. În fața mănăstirii, la depărtare de vreo câteva sute de metri sunt bordeiele regimentului nostru. Primit cu mult entuziasm de bunii mei camarazi. Prezentat D-lui lt.col. Atanasiu, co-

mandantul regimentului ... întâlnit pe pr. Vasile Mateescu cu care după amiază, am făcut o plimbare pe valea Zăbrăuțului, până la baterie. Seara la Sima. În bordeiul lui Lerescu cu Bunescu odihnit noaptea.

19 maiu. Vineri. Pe loc cu Vasile Mateescu la umbră pe verdeață. Destăinuiri din trecut și prezent ... din inițiativa mea și-a înțelegere cu dl. Comandant Atanasiu s-a stabilit săvârșirea unui parastas la cimitir – mănăstire – unde sunt ostași îngropați din întreaga divizie. S-a anunțat și divizia.

20 maiu. Sâmbătă. La ora 10, ofițerii aflați aici cu comandantul au venit la biserică, unde la cimitir s-a oficiat parastas dimpreună cu pr. Vasile și ieromonahul Gherasim. S-a ținut cuvântare de pr. Vasile (...).

21 maiu. Duminică. Oficierea slujbii în mănăstire. Sunt Rusaliile și Sf. Împ. Constantin și Elena. Pr. Vasile s-a dus la Bateria 6-a sus pentru servicii. După slujbă, regimentul fiind adunat în dreapta mănăstirii afară, cu drapelele, am săvârșit un *Tedeum* unit cu rugăciunea pentru război. Căp. Charet (francez) m-a fotografiat în veșmintele bisericesti, înainte de a începe slujba. Tocmai când trupa era îngenunchiată sosește General Averescu, cu General Văitoianu, Colonel Mărgineanu și alți ofițeri. Am ținut o cuvântare înflăcărată, după care a vorbit General Averescu, iar în urmă s-a defilat. Căp. francez a fotografiat pe gen. Averescu, Văitoianu și col. Mărgineanu. S-au întreținut cu cei de față câteva minute, apoi au pornit cu automobilele sus la poziție. Fiind să vie și lt.col. Calotescu, însă din pricina gen. Averescu, a lipsit. Masa s-a făcut în pădure ... Binecuvântarea obișnuită a mesei ... toasturi pentru sărbătoriți și aliații francezi, reprezentăți la noi prin Charet. Muzica regimentului a

cântat tot timpul. S-au dat de către soldații din secția sublt. Dobrinescu de la mitraliere reprezentațiuni, potrivit obiceiurilor sătești în vremuri liniștite – călușul, ursarul, recitări hazlii – iar corul plutonierilor cu termen redus sub conducerea seminaristului plutonier Ioan Sorescu a executat cântece naționale foarte frumoase ... Un plutonier Ursină, un elev al artistului Nottara a declamat versuri din Oct. Goga, Vlahuță și alții ... O adevărată petrecere câmpenească și cu jocuri naționale ... Toată ziua vreme foarte frumoasă. Lipsă de vești ...

22 maiu. Luni. (...) Sosește comunicat despre trecerea unui ofițer sârb la noi zilele trecute, care a dat deslușiri amănunțite asupra stării dincolo: că armata e demoralizată și așteaptă cu nerăbdare luarea ofensivei de către noi, iar ofițerii sunt hotărâți să rămână în adăposturile alcătuite într-adins; hrana proastă; în populația civilă tifos exantematic și mizerie. Iarăși veste că rușii dinspre Focșani ar fi părăsit poziția, care ar fi căzut în mâinile dușmane, dacă trupele noastre ce mergeau la odihnă nu le-ar fi luat locul ...

23 maiu. Marți. Dimineața, în susul Zăbrăuțului, până la locul de exerciții al grenadierilor. Aici băieții încearcă aruncarea grenadelor. În depărtare, bubuituri de tun, muzica obișnuită a zilelor de război ...! Cu dragoste la înapoiere unul din ostașii aflați la bordeiele infirmeriei pentru vaccinare își exprimă dorința: că să-l spovăduiesc și împărtășesc, nemândând nimic, că nu se știe când va porni la război și că de va muri, să fie în rândul creștinilor ..., dorință îndeplinită imediat ...E frig în bordeiul nostru ... În Verdea nu mai e picior de civil, numai câțiva soldați. Casele sunt pustii; populația evacuată prin jud. Vaslui. În biserică satului sunt introduse bagajele populației: cufere, lăzi,

legături. Locașul Domnului păzitor și îngrijitor al pușinului avut rămas. Casele dărăpănate, găurite, cu ferestrele sparte, efect al bombardării inamice. Câinii, păzitori credincioși ai căminurilor, neputând urma pe stăpânii lor, au rămas. Prin urletul lor produc impresie sinistrală. Lihniți de foame, s-au încârdit și aleargă în haite pe câmpii și prin păduri, pentru a dezgropa cadavre de cai și oameni. Tot așa e și în Răcoasa. Dincolo de Sușița pe stânga șoselei, e o baterie a Regim. 6 Art. De sub comanda căp. Diaconescu ... Răcoasa fiind bombardată mai deunăzi; au fost incendiate vreo 75 de colibe și alte oleaburi. E un dezastru!

24 maiu. Miercuri. Vreme frumoasă la 10 și jumătate în fața trupei adunate ca de sărbătoare, s-a împărțit de către dl. Comandant decorațiile ofițerești și soldaților ... Soldaților prezenți „Bărbăție și credință”. La ora 12 și jumătate vizita generalului rus Scerbacef, însoțit de general Averescu. Trupa adunată în dreapta mănăstirii i-a primit cu onorul cuvenit, după care a defilat. În urma prezentărilor ofițerești, generalul a spus: „în curând armata rusă cu aliata sa română va lua ofensiva, care ne va da izbânda dorită”. Au plecat cu automobilele pe front. Vizitele aeroplanelor inamice au încetat de vreo 3 zile și rare bubuituri de tun, mai mult de la noi decât de la ei (...).

28 maiu. Duminică. Slujbă la mănăstire cu păr. Vasile. Ostași mulți la biserică...

29 maiu. Luni. Pe la 6(18) au sosit generalul Mărgineanu cu generalul Dr. Antoniu... care au inspectat bordeiele, pâinea, pe soldați și bolnavi ...

30 maiu. Marți. Trupa împărțită la instrucție și lucrul șoselelor. Grenadierii, exerciții cu grenadele care fac un zgomot ca de tun. Vreme frumoasă cu puțin vânt. Bubuituri de tun de dimineață.

1 iunie. Joiu. A-nceput să plouă de pe la ora 4 dim... noroiu din gros. Ostașii, uzi ca șoarecii. Cu Vasile am înmormântat un ostaș de la convalescenți în cimitirul de la mănăstire... cu toată vremea și traiul mizerabil românul e tot român, așa cum a fost el vesel și dispus, așa că în fiecare seară, ca să uite necazurile, cântă fie cu vioara, fie cu fluierul. În jurul focurilor răzlețe prin pădure răd, chiuie și-și spun povești până noaptea târziu; iar dimineața, voioși, reîncep munca la care sunt orânduși. Ți-e drag de ei, bate-i sănătatea, și faci mult haz de firea lor ...

2 iunie. Vineri. Din școala de cadre a diviziei de sub conducerea căp. Lillea s-a trimis pe la regimente un număr de peste 300 de recruți din toate specialitățile: pușcași, semnalizatori, grenadierii, mitraliori, telefoniști, dintre recruți bine instruiți. Le-am ținut o cuvântare înflăcărată: îndemnându-i la luptă dreaptă neșovăielnică alături de vechii

ostași de pe front, pentru cauza sfântă a noastră și a tovarășilor noștri. ... De la ei, elemente tinere, și pline de vigoare, în ale căror vine curge sânge românesc se așteaptă salvarea pământului cotropit de vrăjmași. Să-ntrebuințeze cu folos armele în care s-au specializat, atunci când prilejul va sosi, țara să zică „Înainte, copii!”. Înainte să meargă spre a dezrobi pe cei lăsați dincolo de prăpastia săpată între noi și ei. Urări pentru conducătorii și instructorii lor, pentru sănătatea lor, la care răspund cu strigăte de „Ura!” neîntrerupt. „Dumnezeu să vă binecuvânteze, să reverse asupra voastră harul Său, întărindu-vă în credință și tărie sufletească, de a vă îndeplini cu drag datoria frumoasă de ostași la care sunteți chemați”.

4 iunie. Duminică. Slujbă la mănăstire cu Păr. Vasile... La ora 10 și jumătate - fixată prin ordin circular - pe platoul de lângă bordeie, s-a oficiat Aghiazma, în prezența ofițerilor și trupei aflătoare. După slujbă, am ținut următoarea cuvântare, al cărei rezumat îl notez: „Prin credință la mântuire; prin răbdare la izbândă”. „Omul în timpul viețuirii pământeste trece prin multe. Are bucurii și întristări, zile frumoase și fericite, dar și momente de grea cumpănă. Orice vine asupra-i - bun sau rău - îndură cu prisos, căci pentru aceasta este născut și pentru aceasta trăiește. Binele se menține și aduce mulțumire sufletească, iar răul se-nlătură printr-o putere tăinuță în suflet, prin „credință” năzuitoare spre mai bine. Cu credința se naște creștinul și de ea nu poate fi lipsit niciodată. E călăuza puternică ce-l conduce pe calea spinoasă a vieții. Dintru început, „credința” a fost pârghia puternică pe care s-a sprijinit omul și societatea în înfăptuirea de lucruri mari, minunate ... Chivernisitorul și ocârmuitorul celor văzute și nevăzute - Dumnezeu - a sădit în inima noastră sămburele credinței: a cărei cultivare făcută în spiritul și după voia Celui Atotputernic întotdeauna a dat roade frumoase și vrednică mântuire. Dar nu e de ajuns numai „a crede”, ci a face și fapte bune, frumoase, demne de a cîștiga mântuirea, mulțumirea aceea a sufletului că-n adevăr ai lucrat pentru un scop înalt, binefăcător și alor tăi. A crede în singurul mântuitor și grabnic iertător, când i se cere un lucru cu inima curată și căință. Pe lângă „credința” ce aduce mântuire, fiecare trebuie să-și mai aibă sufletul împodobit cu altă putere: „răbdarea”, cu care se-nving greutățile și se câștigă dorințele. Răbdarea este calitatea cea mai frumoasă a sufletului. E dătătoare de liniște, fericire, trai bun și frăție. Spulberă mizeriile, făcând loc încrederii izbăvitoare. Vremile acestea de restriște cer oricui a avea o încredere puternică și răbdare deplină. Pilda trecutului să fie icoană vie pentru

oricine. Cu ele au putut moșii și strămoșii noștri să-și păstreze legea, neamul și țara, iar noi numai prin ele vom putea câștiga ceea ce am pierdut și vom dobândi ceea ce dorim de atâta amar de vreme. Așa fiind, avem sfânta datorie de a ne înarma, pe lângă armătura corporală și cu cea sufletească „credința și răbdarea” ca să putem răpune pe vrăjmaș. Un glas din cer pare că ne strigă acum și ne îndeamnă la îndeplinire: „Ascultați! ... departe strigă slabii/ Și asupriții către voi/ E glasul blândeii Muntenii/ Ajunsă în zi de apoi./ E mama noastră cea bătrână/ Gemând sub talpa streină./ Murit-a? Nu! Poate numai doarme,/ Și-așteaptă scăparea prin ale voastre arme./ Pierit-au oare toți curcanii/ Și șoimii munților Carpați?! ... / Un minut nu-nțarziați,/ Cu drag la luptă plecați!/ ... /Înainte! Înainte! Cu credință-n Dumnezeu, porniți/ Ca neamul, țara și legea să izbăviți!” ... Cei de la noi au găsit prin pădure un soldat din reg. 17 infanterie, în delir de tifos exantematic. Adus la bordeiele de contagioși, azi dimineață a murit. L-am îngropat după amiază, la ora 4.

11 iunie. Duminică. Slujbă la biserică cu Părintele Gh. Călin de la ambulanțele divizionare. Corul format din seminariștii de la ambulanțe au cântat liturgia. După slujbă, parastas în biserică pentru ostașii morți. Au asistat ofițeri și trupă. S-au împărțit cu solemnitate, la noi, decorațiile nedistribuite în trecut la ofițeri și trupă.

20 iunie. Marți. Ieri s-a ținut un sfat al generalilor la corpul de armată, la Coțofenești, unde au luat parte și generalii Averescu și Prezan, comandantii armatelor, în vederea desfășurării noilor evenimente. Se apropie „ignatul” – măcelăria. Sunt semne vădite ...

22 iunie. Joiu. Cer senin, vreme liniștită ... în ziarul „Acțiunea Română”, cu data de ... se spune de moartea episcopului Calist

lalomiteanul al Argeșului, rămas în teritoriul ocupat. Fie-i țărâna ușoară ... A sosit o baterie obuziere 150 românească. Poposește la mănăstire, ca la noapte să urce sus. Va mai veni încă; ne bucură aceasta. Trupa noastră este la instrucție. Plecat cu fratele Vasile sus la divizie. Pe la brigada de artilerie... Puțin bombardament la dreapta diviziei noastre, înapoi spre Mușunoaiele. Opriți la bateria grea. Comandantul bateriei, căp. Covrig. Un om foarte de ispravă ... E foarte popular cu soldații și mult iubit de ei. Le cânta cu vioara, iar ei jucau.

23 iunie. Vineri. La ora 8, cu Vasile, călări spre bateria 5, din 4 Art. grea, pentru slujba „Aghiazmei”. La 9 oficierea, de față soldații și ofițerii. Fratele Vasile a ținut o cuvântare, după care eu am stropit cu apă sfințită colibe ... înapoi spre Mușunoaiele. La ora 6 p.m., după înțelegerea cu Dl. col. Calotescu, am săvârșit taina Sfintei Mărturisiri pentru cei din Batalionul 2. A doua zi, aveam să-i împărtășesc. Cu multă evlavie și cucernicie au ascultat sfintele rugăciuni. Trupa și ofițerii în genunchi.

24 iunie. Sâmbătă. Sărbătoare. Drăgaica. La ora 5, începutul slujbei la mănăstire...

25 iunie. Duminică. Sculat până în ziua pentru slujbă. Am început la ora 6. La ora 8.30, a urmat împărtășirea. Vreme frumoasă. Trec munițiuni sus cu duiumul... La împărtășit, ajutat de fratele Vasile. La ora 6 (p.m.) spovedit la bateria III/ .../.

27 iunie. Marți. Sculat de dimineață. La ora 7, am început a împărtăși pe cei de la bat. III. S-a întrerupt puțin, spre a face cu fratele Vasile parastas pentru rudele moarte ale Col. Rujinski de la divizie, care a fost de față... Ne pregătim de pornire sus, pentru ora 2 p.m., când plecăm... Cu Goie spre tranșee, pe jos. Ajungem pe la 5. Îi găsim pe pârâul lui Andrei, în fața Mărăștilor. Bubuie tunul nostru

din când în când ... Cu subl. Năstase am vizitat tranșeele din dreptul lor. Se văd perfect tranșeele inamice de lângă Mărăști. Rețele de sârmă lângă sat. Seara, masa la Stroescu. Pe lângă foc, soldații lui ne-au distrat cu cântece. La 10.30, ne-am culcat împreună, sub cerul liber, pe iarbă. O noapte frumoasă. Ostenit, nu știu când s-a făcut ziuă.

28 iunie. Miercuri. Soarele de dimineață ne-ncălzește și se uscă roua de pe noi. Aeroplanele noastre și inamice cercetează frontul. Primate cu împușcături de artilerie. Focuri rari de tot de pic-pac nemțesc. Au început bubuiturile tunurilor rari, dar bine. Cad în Mărăști și în tranșee. Ai noștri lucrează la bordeie pentru posturi de prim ajutor și cancelarie ... Vizitat tranșeele. Se vede perfect unde se sparg obuzele noastre în Mărăști, din care două chiar în rețelele de sârmă. În tranșeele pentru observatori ... O însuflețire mare între soldați, când m-au văzut ... După masă mi-am ales un loc sub un cireș sălbatic de lângă pârâu - de unde se vede perfect în marginea satului Mărăști. Sub un păr din apropiere, 3 morminte cu câte o cruce. Pe una stau scrise numele: Sold. Ciobanu Ion, mort în ziua de 28.I.1917 ... Ostașii, în marginea pârâului, despuiați, își spală rufele. Proiectilele fluieră pe deasupra, producând zgomot puternic la spargere. Nu-i liniștește pe nemți acest lucru. De ce le e frică tot nu scapă. De sub cireșul meu se vede unde cad proiectilele, aruncând pământul în sus și, după cât se observă, apar și sfărâmături din rețelele de sârmă. Deși în regulamentul noii ordini de bătaie se prevede a sta la trenul de luptă, am venit la tranșee cu trupa ... Bordeiu de lângă tranșee, aproape de pârâu, ales drept loc pentru odihna mea și a lui Stroiescu... Mâncăm afară în ploaie.

MEMORII

29 iunie. Joi. Toată noaptea a plouat ca toamna, ploaie fără vânt și deasă ca ceața ... în bordei noroi ca și afară. Soldații, uzi până la piele. Tremură cu clănțănit. Așa pe picături și în noroi am spovedit și împărțășit, în bordei. Mulți soldați de pretutindenii au rămas de nu văd bine, cu ose-bire noaptea, din pricina boalelor suferite: tifos exantematic și recurent. Toată ziua a plouat cu mici întreruperi. Mult rabdă și îndură bieții ostași! Plini până-n creștet de noroi, muncesc așa pe ploaie la lucrările cerute urgent. Măncarea-i proastă, pâinea plouată! Vai de lume/ La noi în bordei tot mereu cură. E mizerabil și amărât! Nevoie mare pe toți! ...

2 iulie. Duminică. Slujbă la mănăstire, în sobor cu frații Vasile, Călin, Damaschin și preotul Grigore Lebedev, rus. Corul rus a dat răspunsurile în rusește, când venea rândul părintelui Grigore. Avea vase sfinte foarte frumoase, de argint aurit; de asemenea odăjdii și procovețe lucrate de preoteasa lui. E simpatic și apropiabil.

3 iulie. Luni. / ... / De cu seară, sosind un detașament de recruți la noi, s-a făcut distribuția lor, acum, pe la companii. Am luat înțele cu D. Lt. col. Calotescu să-i spovăduiesc și să-i împărțășesc. Puțin bombardament de artilerie ... La ora 6.30 spoveduit la detașament, pe ostașii rămași de prin batalioane din trecut și ofițerii.

Descrierea luptelor de la Mărăști:

16 iulie. Duminică. (...) Cu Domnul Căp. (Bărbulescu) spre Mărăști. Vasile a rămas. E prăfărie pe drum. Pășim cu drag pe pământul stăpănit de nemți. Un convoi de 181 nemți. Se așteaptă alți vreo 400. Se predau în mase. Un adevărat dezastru în Mărăști. Casele prăpădite, arse. Pământul găurit de ghiulelele noastre. A fost un bombardament năprasnic. Rețele de sârmă distruse; tranșeele și întăririle (citadelle) răsturnate. Sumedenie dintre ei și-au găsit moartea în tranșee. Pe sub casele oamenilor ascunzători subterane la câte 7-8 m adâncime. Lucrări de întărire cum nu s-a mai văzut. Podite cu blăni (scânduri), pardosite și câte 3-4 m pământ deasupra. Nu e aproape palmă de pământ nebombardată, găurită. Bombardamentul a durat de la 8 (Sâmbătă) noaptea, ora 24, până la 11 (Marți) dimineața, când a pornit trupa la atac. Regimentul nostru și cu 2 Vânători, acte de vitejie nemai-pomenite. Subl. Tane de la mitraliere mort de un glonte, lovit în inimă. A fost găsit cu gura înfiptă într-un fag. Morți și răniți puțini. Populația retrasă la Vizantea Mănăstirească se reîntorsese. Jale era văzându-i cum stau triști, privind la dezastrul caselor lor. Geamuri nu existau la case,

luate de ei (nemții) și întrebuințate la adăposturile făcute. Acoperișuri găurite și aruncate departe de locul lor. Un pustiu total. Surprinși de bombardament, când au pornit ai noștri la atac, au fugit nebunește, lăsând totul în părăsire: muniții, tunuri, mitraliere etc. intacte. S-au luat numai de ai noștri (Div. 3-a) peste 30 de tunuri. Unele aduse noi nouțe și neîntrebuințate; altele cu obuzele și șrapnelele în ele. Ba încă s-a uzat chiar de tunurile lor, când le-au luat ai noștri, întorcând țevile spre ei. S-au găsit nemți omorâți cu baioneta. În dreptul Mărășeștilor și la câmpuri, numai nemți ... Regimentul 5 Landver a fost capturat în întregime, cu comandant cu tot, care n-a mai vrut să mai plece căci: „fără regiment ce avea să spună superiorilor?”. Veniseră de 4-5 zile - cu 4 zile înainte de ignat. N-au putut să se mai retragă, tăindu-li-se retragerea spre Câmpuri. Se povestesc multe. Munițiile străine se pot încărcă - zice-se - până la 100 care, numai în aceste părți. Numai ce s-a găsit la Gogoi. E ceva surprinzător. Morții lor și-ai noștri de-abia acum s-au îngropat. Intraseră în putrefacție. Seara un bombardament grozav spre Mănăstirea Cașin și un vuiet asurzitor de arme și mitraliere, cu rachete de la nemți. A încetat pe la 10.30, după câteva rachete roșii, ceea ce denotă părăsirea pozițiilor. Peste noapte a mai plouat.

17 iulie. Luni. La ora 8 plecat spre Câmpuri, după informațiunea că regimentul merge cu 2 batalioane (1 și 2) spre Mănăstirea Cașin - iar bat. 3 spre Vizantea. Trenul regimentar în Gogoi. Pe jos, cu Căp. Bărbulescu. În Câmpuri, unde șezuseră nemții cu 2 brigăzi ale lor și una ungurească, făcuseră lucrări de gospodărie, grădinărie și administrație nemțească ... C-un automobil, până la podul ce este la capătul șoselei spre Cașin. Fire telefonice multe d-ale lor, rupte, tunuri lăsate. Peste 200 de prizonieri în Câmpuri. Biserica d-aici intactă. Au folosit-o și ei pentru slujbe, iar în jur, cimitir pentru morți. Celelalte, transformate în grajduri, luându-li-se și geamurile în scopul de a le pune la adăposturile lor. Populația maltratată, pusă la munci grele și ținută nemâncată. Multe femei luate cu ei în retragere. Fetele și băieții luați la lucrul șoselelor spre Soveja; se spune că i-ar fi împușcat, ori trecut dincolo. Dintre ei (nemți) s-au predat de bunăvoie, ascunzându-se prin case. Pometurile neatinsse, căci era pedepsit cine mânca poame crude. Grădini de zarzavat. Toate adăposturile lor de blană (scânduri) și bine lucrate. Tranșee pe cinste. Prin Gura Văii, spre Cașin, prin munți. Pe valea Haloșului (pârâu) ... La ora 5.30 ajungem în satul M-tirea Cașin, situat în dreapta. Tragem la o biată femeie ... Seara, ca masă, câte un ou și câte o strachină de lapte cu mămăligă: 1,50 lei litrul de lapte (Colosal).

Dormim buștean. Nemții dincolo de Măgura Cașinului (...).

19 iulie. Miercuri. La ora 5, conform dorinții Lt. Stroiescu, s-a săvârșit sfințirea apei, la compania de mitraliere ce comandă el. Măine, fiind Sf. Ilie, am luat înțeleș cu D. Lt. Col. Calotescu să pregătesc o închipuită capelă, pentru slujba Sfintei Liturghii. Cu pionierii de la regiment, începutul lucrului ... A ieșit bine. Învelitoarea și pereții înverzii cu crengi de stejar și fag, în lipsă de brad. O biserică minuată, botezată „Capela Regim. Argeș Nr. 4, 1917 Iulie 20”, scrise pe o placardă bătută înlăuntru. Cu uși împărătești și laterale; în lipsa icoanelor împărătești s-a pus câte o cruce făcută din lemn. Admirată capela de toți. Așezată într-un loc astfel ca trupa să nu fie văzută de sub arbori. Mi s-au adus obiectele bisericesti. Batalionul I plecat pe poziție, lângă înălțimea „Măgura Cașinului”. Rămas numai Bat. II.

20 iulie. Joi. Sărbătoarea Sf. Ilie. La ora 8, a început slujba. Au asistat: ofițerii, trupa bat. II și Lt. Col. Atanasiu. Un serviciu urmat de o cuvântare și parastas pentru soldații noștri morți în ofensiva recentă. Apoi, s-a cetit trupeii ordinul de zi pe armată al Gen. Averescu, prin care mulțumește ostașilor de felul cum s-au purtat în aceste lupte. Cuvântul meu a fost despre însemnătatea rugăciunii, dezvoltând citatul: „Rugăciunea credinții mântuie pe cel ce-o face cu inimă curată”.

21 iulie. Vineri. ... Aeroplanelor și din o parte și din alta își fac recunoașterile obișnuite. Nemții, care tăcuseră de vreo două zile, au început de azi să azvârle proiectile pe această vale, la vreo 300 de m, departe de noi. Între soldați s-a ivit dizenteria, din pricina hranei, a apei și căldurii grozave. Ca hrană pentru trupă: păsat și fasole. Apă de băut din pârâu. ... Sosesc brancardierii de la bat. I de pe poziție cu 2 răniți de

obuz. ... A fost și un mort. Și aici ne dădurăm tributul. Nu ne slăbesc nemții. La noapte se schimbă bat. I cu 10 Putna. Măine noapte, vom pleca la div. noastră ... A fost un bombardament strașnic în dreptul bat. I pe poziție.

22 iulie. Duminică. Pe drum spre divizia noastră. Din deal, pe jos, cu Goie spre Gura Văii... Lt. Col. Calotescu, cu Charet și Bădărău spre divizia la Vizantea Răzeșească ... Vizitez biserica din sat. E de lemn, fără ferestre, devastată cu desăvârșire. Nimic nu mai e în ea. Sf. Masă goală. Candelile lipsă. În spatele bisericii, spre dreapta, mormântul lui Moș Ion Roată, cu o cruce de piatră purtând inscripția: „Aici odihnește Moș Ion Roată, deputatul țărânimii în divanurile Ad-hoc, din 1857. Decedat la 22 Febr. 1882. În etate de 76 ani. Această cruce s-a ridicat spre veșnică amintire în anul 1909. Țărâanii din Câmpuri”. Jos, N. Golios. Focșani. În biserică e o placardă de piatră cu inscripția: „Spre veșnică pomenire lui Moș Ion Roată, căci ne-a arătat calea mântuirii din nevoi”.

24 ianuarie 1909. Țărâanii din Vizantei. Clopotul bisericii a fost luat și dus sus, la tunuri, ca să anunțe cu el ... Îi blestemă cu foc populația. Li s-a luat tot ce aveau prin case. Aici a fost ca birău (primar) un netrebnic, zbir al bieții populații nevoiașe și nenorocite. A fost încătușat de ai noștri. Bietului preot din Câmpuri - un bătrân - astă iarnă, întâlnindu-l pe șosea, i-au luat cizmele din picioare. Singură biserica din Câmpuri nejefuită, căci le servea lor de lăcaș de îngropat morții și de slujit preotului catolic.

25 iulie. Marți. La ora 3 noaptea, batalioanele au plecat spre poziție. Oprite în pădurea din dreapta de pe dealul Secăturile, pe Pârâu ... Prin Găuri ... Bisericile din Găuri jefuite de nemți, locuri de groază. Preotului i-au luat tot ce avea.

27 iulie. Joi. Ziua Sf. Pantelimon, făcătorul de minuni. O minune a fost și pentru noi, cum nemții înaintaseră la Mărășești până dincolo de Siret, dar printr-o învăluire dibace a armatelor noastre a fost un măcel nemaipomenit, capturând 7.000 prizonieri și tunuri sumă. Au fost goniiți nu glumă. Să știe și ei ce e românul. Vroiau să ne taie retragerea, dar au căzut ei în capcană. Se zice că a căzut și Tarnița în mâinile noastre. Bucurie mare pe toți. Spiritele liniștite și-nviorate. D-abia a plecat Bădărău, și artileria inamică a prins sub focuri o companie de mitralieri din 22 (reg.), ce urca pe drumul dinspre Topești, pe coasta dealului Teiuș. I-a pisat săracii. Fugeau caii și oamenii în toate părțile. ... După masă, cu Trandafir spre Topești. Aici am întâlnit un bătrân de 99 de ani, cel mai în vârstă din comună, care ne-a istorisit de felul urât cum s-au purtat nemții cu populația. Că primarul pus de ei, care e și acum, bătea și schingiua populația, luându-le tot ce aveau în casă, s-au pitit ... De la biserică clopotul e luat ... D-aici la Bârșești. Trecem podul peste Putna. În Bârșești cercetăm primăria, școala și biserica. Aceasta, tot din lemn. Casa preotului frumoasă și bine întreținută ... La el de toate. La sărăcime nimic. Nu-i face cinste ... Aici, am găsit pe pr. Negulescu de la 17 Mehedinți, al cărui regiment e pe poziție, în dreptul satului.

28 iulie. Vineri. ... S-a înmormântat un ostaș din Comp. II, împușcat în gură; ieșit glonțul prin ceafă ... Groapa făcută în dreptul stâniei de lângă drumul ce traversează pârâul Poienița spre dealul Cerdacului... Numele soldatului mort: Stoica Ion, Cont. 904 ... Nenorociții cărora le-au ars casele sunt fugiți pe la căsoaiele de pe dealuri cu ce au putut. Mulți fără nimic, doar cu ce au pe ei. Ca mâncare, ce pot căpăta de

MEMORII

pe la ostași, câte o bucatăică de pâine. Copiii mici pribegesc din loc în loc, din ostaș în ostaș, după câte o bucatăică de pâine. E de plâns. De la părintele Nicoară am aflat că nemții s-ar fi plâns de sărăcia ce există la ei în țară. Anul acesta e o lipsă și o secetă cum n-a mai fost de la 1848. Mor de foame. În orașele mari e revoluție. Mulți dintre ostașii lor de pe front au spus că preferă moartea ori prizonieratul, decât să se mai întoarcă înapoi, pentru că n-au la ce. Bolile i-au decimat complectamente în țară ...

31 iulie. Luni. S-a încetat orice lucru și corvezi, ca trupa să fie gata de plecare ... Primim ordin ca, la ora 11 (23) noaptea, să înceapă retragerea ... Și a început scurgerea pe drumul nemților din Topești spre Piscuri, pe Valea Pâraielor, Vizantea Răzășească, pe drumul din sat spre dealul Munteanului, unde e sectorul nostru. Noapte senină, fără lună. Mergem un drum de 7 ore cu suișuri și coborâșuri ciudate ... Eu, tot drumul pe jos. În cale, întâlnim nenorociți de săteni din Topești și Bârsești cu care încărcate, alții pe jos, cu poveri în spinare; vite, copii mici, căței, porci, fugind de teama inamicului. E o jale. Plânsul copiilor mici, zbieretul vitelor, hăuitul oamenilor ce-ndeamă carele cu greutate și inspiră milă. Blestemele femeilor unite cu închinări te înfioară. Te gândești ...! Unde se duc? Ce soartă-i așteaptă? Care-i vina lor de-a-n-dura atâta? Părăsesc case, avuturi mai mult sau mai puțin bune, după puteri, numai să scape cu viață de cruzimea vrăjmașului ...! Instinctul de conservare mai presus de toate. Bătrânii, înălbiți și gârbovi, nevoiți a urma drumul pribegiei, ca să scape cinstea copilelor și-a femeilor pioase. E mare durere sufletească în toți. Timpuri vitrege de bejenie! Mă-ntreb: Ce sunt vinovați ei și vitele? Așa e războiul, distrugător a tot. Cărduri de vite, care urmate de femei, bătrâni, bătrâne și copii, merg pe drum zbierând și suflând din greu. Fără hrană, adăpost și ajutor. Se duc în necunoscut ... Trupa a ajuns în bună rânduială la locul hotărât. Inamicul n-a observat mișcarea și nu s-a schimbat nici un foc de armă, așa că și patrulele lăsate au sosit intacte. S-au observat câteva rachete la dreapta și la stânga, dar nici-o împușcătură.

1 august. Marți. Ora 6 fără 15 m. Pe dealul Munteanului ... Sectorul se-ntinde din șoseaua ce leagă Câmpurile de Vizantea Mânăstirească, pe unde am trecut când veneam de la Cașin și până la cota 490 ... Toți oboșiți de drum, nedormiți, cu fețele schimbate ... S-au distrus podurile de pe șoseaua Vizantiilor. În satul Roșculești, din fața postului de comandă, nimic, pustiu. Nu se aude absolut nimic. Pe șosea trec, în nori de praf: trupă, cirezi de vite, turme de oi, care cu refugiați ... La dreapta, spre Tg. Ocna, un bombardament infernal, început de pe la 1 (13), continuând până

seara. Vești urâte și de tristețe. Panciul în flăcări. Se vede în direcția aceea un fum până la cer. Acolo, au spart frontul, iar rușii ce ocupau poziția s-au predat în masă. De asemenea și sus, la Tg. Ocna. Nemții dau lovitura numai unde sunt rușii, fiind siguri de izbândă; că ei nu vor să mai lupte. Ce ne aduse 1 August 1917? - întristare și descurajare ...

2 august. Miercuri. A venit Florian, care ne aduce știri bunicele. Am vizitat poziția comp. 10 și 11. De aci se observă strecurările inamicului pe șoseaua ce leagă Găurile cu Secăturile ... Vestea că Tg. Ocna n-a căzut... Comunicatul de ieri anunță victorii după lupte crâncene, cum nu s-a mai văzut, de la începutul războiului, înspre Mărășești. Aici la noi liniște ... Seara, un bombardament îngrozitor spre dreapta, în depărtare. A continuat noaptea până la ziuă.

4 august. Vineri... Prin satul Roșculești (lângă Mărăști). Totul pustiu. În Câmpuri, preotul a rămas cu câțiva bătrâni și femei. Biserica de aci, cum n-am văzut o alta devastată. Nu mai există în ea absolut nimic.

Mărășești. 5 august. Sâmbătă. Toată noaptea a picurat ploaie mărunță. Și ziua, din când în când. E frig. Se simte de toamnă... Câteva bubuituri de tun în depărtare. Vestea f. bună prin divizie: că nemții au mâncat, spre Mărășești, zilele trecute, o bătaie cum nu s-a mai pomenit. Mormane întregi de cadavre acoperă câmpul. Mai rău ca la Verdun. Din fiecare regiment, din cele 8 divizii care au luptat, dacă au rămas câte 300 de oameni. A fost ceva îngrozitor. Și ei s-au speriat, așa că o divizie ungurească, nevoind de spaimă să mai intre în atac, a fost mânătată înapoi cu mitraliere și tunuri distrugând-o complet. Se lucrează încet și bine. Pe ai noștri nimic nu-i clinea din loc. Zid puternic de ne-străbătut au făcut față și au răpus 8 divizii vrăjmașe ...Pe poziție, trupa lucrează la rețele și șanțuri. Hrana li se dă mai bună: carne, fasole, griș, unt. Boli molipsitoare lipsesc. Un soldat de la mitralieră mort de obuze.

6 august. Duminică. Ziua „Schimbării la față”. Se va schimba și situația noastră? Probabil. Nu s-a putut face „Liturghie”, fiindcă bisericile sunt devastate, afară de Câmpuri, care e la depărtare de 6 km. Cu toate astea, am oficiat „Aghiazma”, aici, la postul de comandă. Bate vântul strașnic. Ordin că drapelul regimentului e decorat cu „Mihai Viteazul” din lupta de la Mărăști. Dl. Col. a mulțumit brigăzii ... S-a înmormântat după amiază soldatul bucătar de la mitraliere, Dănacul Radu, din comuna Broșteni, jud. Argeș. Înduioșătoare înmormântare, căci a fost și fratele său tot din acest regiment, comp. 11. După slujbă l-a sărutat pe față și pe mână, apoi s-a pornit p-un plâns ... Un alt frate, de la roșiori, tot mort ... Spun că nemții au luat clopotele de la biserici, ceea ce se adevărește din cele constatate și pe aici.

9 august. Miercuri. La ora 10, oficiat „Aghiazma” la Comp. 11 a lui V. Tomescu, care e în rezervă la bat. III ... Li s-a cetit de comandantul lor ordinul de zi al brigăzii, cu felicitarea pentru decorarea drapelului cu „Mihai Viteazul” cl. III-a ...

12 august. Sâmbătă... Sus, la bat. III, ca să construim o a doua capelă, nouă.

13 august. Duminică. Deși sărbătoare, s-a lucrat toată ziua la capelă... Toată ziua a fost liniște pe front.

14 august. Luni. ... Lucrul la capelă. Seara am terminat-o. A ieșit de minune. Face admirația tuturor ...

15 august. Marți. Se-mplinește un an de război nenorocos pentru noi, din multe puncte de vedere. Am oficiat „sf. Liturghie” sus, la capela lucrată de mine... Un nou bombardament asupra pozițiilor românești. Am plecat să văd și eu, la fața locului, dezastrul ... Din tranșee, se vedea cu ochii liberi câmpul deschis, semănat cu morți și răniți. Nu puteau fi mișcați din loc, că-i culca la pământ glonțul vrăjmaș ...

16 august. Miercuri. O odihnă neodihnă îi pot zice. De dimineață ... s-au înmormântat soldații ce s-au putut aduce în spatele tranșeelor. Sunt 11 la număr. Ceilalți: parte au fost îngropați de nemți, parte îngropați azi dimineață. Foarte rău mutilați ... Au fost puși într-o groapă comună, așa cum erau îmbrăcați. Ca prin minune am scăpat de un proiectil ce a căzut lângă mine și Trandafir, ca la 10 metri, fără să explodeze. După amiază, înmormântarea subl. Vasilescu Ioan, din comuna Vișina-Vlașca-sus, unde sunt și alți trei soldați. Am ținut o cuvântare. Pierderile zilei de ieri sunt enorme. În total 128. Morți 40. Restul, răniți, dispăruți.

19 august. Vineri. Nemții bombardează Răcoasa cu proiectile de 105 și 77. Case și

podul ard ... Noaptea rachetele luminează ca stelele. Le e teamă nemților. N-au să scape ...

20 august. Duminică. S-au trimis doi agenți să aducă știri de la bat. III.

21 august. Luni. Pe la 3 și jumătate au venit agenții, cari au spus că n-au dat de batalion, că e aproape complectamente distrus, că avem ofițeri morți și răniți. O mare îngrijorare ... Trimițându-se doi agenți la bat. III, am plecat și eu cu ei, călare pe calul domnului maior doctor. Pe la 10, am ajuns unde este postul de comandă al regimentului 30. Bombardament năprasnic de artilerie. Vuiesc văile. Mi-a fost imposibil să mă urc sus, pe Dealul Porcului, unde mai sunt rămășițele batalionului, sub comanda slt. Cartojan. Slt. Preotu Gheorghe de la mitralieră mort. Peste 90 răniți, 18 morți și 32 soldați de care nu se știe. Din batalion dacă au rămas 150 soldați. Ceilalți risipiți și scoși din luptă. Maior Acrivescu înnebunit și 3 soldați la fel. Văile sunt pline de morți și răniți. Și la ei câmpul e semănat (cu morți și răniți). Cum mi s-a spus, a fost ieri o jale. Stat de vorbă cu păr. Bărbulescu de la 30, care mi-a istorisit multe. Sunt 7 zile de când în continuu stau în luptă; când atacă, când contra-atacă și unii și alții ... A avut și reg. 30 pierderi multe ... Am adus aceste vești la regiment Colonelului ...

22 august. Marți. ... în sectorul nostru, ca să nu se zică liniște, nemții au tras vreo 30 de proiectile (...).

25 august. Vineri ... Noaptea s-a dezlănțuit un bombardament de artilerie infernal, spre stânga, probabil Panciu-Mărășești, ori Muncel.

26 august. Sâmbătă. Lt. Jean Dumitriu a venit de dimineață spre a se duce pe frontul brigăzii începând de la noi. Mi-a adus știrea de înaintare (căpitan asimilat) pe 15 august. Sunt bucuroși. E o satisfacție sufletească ...

27 august. Duminică. A sosit ordinul brigăzii pentru înaintarea mea. La ora 10, s-a oficiat parastas sus la capelă pentru ostașii morți de la 11 iulie încoace. Au fost de față câte un ofițer de batalion și 4 soldați de companie ...

28 august. Luni. (...) Aproape anul de când nu am văzut copiii. Mă doare inima când mă gândesc la ei: ce or fi făcând micuții, fără sprijinul și ajutorul meu, în aste vremi de grea opreliște? De mult și-or fi uitat de iubitul lor tată ...! S-or fi socotind că nu mai sunt în viață, cum și mie îmi năpădesc mintea adesea astfel de gânduri. Singurul întăritor și izvor al nădejdii, ce-mi spulberă aceste stări, este gândul la Dumnezeu. Lui mă rog totdeauna pentru sănătatea lor și a mea ...

Ofensiva începută și bătăliile avute ne-au ridicat în fața întregii lumi, de ne admiră până și vrăjmașii. Și de va fi nevoie, tot ne vom mai face datoria, până la unul. Ne simțim încă (în stare) și ne putem avânta și mai mult. Dumnezeu se va îndura și de fiii acestei țări, care-L iubesc ...

30 august. Miercuri. (...) De dimineață și după amiază am fost în Mărăști și Răcoasa, pentru spoveduit și împărtășit.

31 august. Joi ... Foarte puțin bombardament în depărtare, pe front. Vreme frumoasă. Hrană proastă la trupă: sămânță de floarea soarelui măcinată și păsat ...

1 septembrie. Vineri. (...) De dimineață la ora 8, am oficiat „Sfințirea apei” la postul de comandă al regim., iar pe la ora 10, la bat. II, unde până la 12.30 am botezat toate companiile bat. II, bordeiele și prin tranșee.

3 septembrie. Duminică. Sculat până-n ziuă ca să plec la bat. II. La ora 7 pornit. E frig de-ngheață mâinile ... La ora 9, acolo. Parastas la mormântul Lt. Preotu Gheorghe.

MEMORII

E-nmormântat cu încă 2 soldați din reg. 30 Muscel, iar alături, alt mormânt cu 3 soldați, tot de la reg. 30. Sfeștania am oficiat-o în adăpostul Căp. Bărbulescu, căci avioanele inamice își făceau de cap pe deasupra ... După slujbă, am botezat pe soldații noștri în tranșee, la depărtare de 40 m de nemți.

17 septembrie. Duminică... Am făcut un parastas la eșalonul mitralierii lui Dobrinescu, pentru Tane Călin și Dumitrescu D. cărora ofițerii și camarazii le-au făcut două cruci frumoase, spre a fi puse la mormintele lor ...

18 septembrie. Luni. (...) În dreptul Comp. 3, s-a găsit la rețelele noastre o scrisoare în franțuzește și nemțește, cum și un teanc de jurnale „Gazeta Bucureștilor” și altul bulgăresc. Câte mijloace întrebunțează inamicii în acțiunea lor infamă.

21 septembrie. Joi. (...) Nemții iarăși au trimis jurnale ca-n trecut ... O duc rău soldații cu mâncarea.

22 septembrie. Vineri. (...) După amiază, D. Ministru Mișu Cantacuzino, însoțit de Gl. Văleanu de la corpul de armată și alții, în două automobile, au venit pe la 4 p.m. dinspre Răcoasa ... Și dușmanii ne laudă. Și cu drept cuvânt. Știau ei mai dinainte că noi suntem o forță, cu care nu se joacă așa, cu una cu două. Acum s-au încredințat și mai mult că românul, dacă are material suficient și dacă e învățat cum să-l întrebunțeze cu folos, nu se dă îndărăt nici mort. De era de la început așa cum e acum, nici picior de strein nu călca pe scumpul nostru pământ. Deși în ceasul al 9-lea ne-am deșteptat, dar tot e bine, ... căci am dovedit din prisos că-n adevăr, în vinele noastre curge sânge de viteaz, din vremea lui Mihai și Ștefan. Românul e priceput în toate și-nvățat cu de toate. Și-apoi când e vorba de luptă, nici dracul nu-l întrece. Bun și statornic pușcaș, în vreme de război, numai să aibă și alte mijloace.

23 septembrie. Sâmbătă. (...) Zboară gândul în depărtări ... Pe dinainte mi se prezintă tabloul familiar. Nu-i văd decât în minte. Mi se tot pare că lipsesc din număr ... Nu pot să le fiu de ajutor cu nimic! ... Mereu tresar la un strigăt de „tată!”. Ies afară, nu văd pe nimeni ..., doar aceleași chipuri ale soldaților cu fața brăzdată de durere și mizerie! ... I-aș chema lângă mine pe rând: Onel, Naică, Petrică, Costică, Ecaterină, să-i sărut, să mă desfățez cu ei, dar nu sunt! ... Aș întreba: Ce-ai gătit azi Paraschivo? Ori: Ce mai facem azi mamă? Dar pe cine? ... Oh, Doamne! Dă-mi putere și sănătate ca numai o zi să respir liber între iubiții mei! Toate însă pentru țară ...

29 septembrie. Vineri... S-a găsit un teanc de manifeste la bat. I, probabil aduse de neamțul rănit și prins.

2 octombrie. Luni. La ora 10, sfeștanie la bat. I și III ... Cu prilejul acesta, fiind și comp. 3-a scoasă de pe front, am vorbit în termeni călduroși soldaților.

8 octombrie. Duminică... Acum un an eram acasă în familie. Prin ordin de operație, divizia face cunoscut, după declarațiile prizonierului, alsacian de origine, ce a trecut de bunăvoie la noi, că din ordinul Kaizerului se pregătește o lovitură la Dealul Porcului, cota 355, ... ca punct principal pentru un observator pe Valea Sușiței. Au acolo 100 mortiere de tranșee și au să aducă și aruncătoare de flăcări, incendiare. Kaizerul a fost și pe acest front, la Colacu. Vom vedea ce reușesc ...

9 octombrie. Luni ... La Iași, se petrece ca-n vremurile bune ... Ofițeri mulți fără rost. Numai la cartier sunt peste 400 ... în viața noastră socială se vor îndrepta apucăturile vechi de înșelătorie, fugă de datorie, minciună și lingușire?

14 octombrie. Sâmbătă. Vinerea mare. Cuvioasa Paraschiva. Ziua numelui prea iubitei mele soții ...! Depărtat de ea ... Doar atât pot, să rog pe milostivul Dumnezeu s-o ție sănătoasă, ca să poată îngriji de micile vlăstare, până la venirea mea între ei a sprijinitorului lor „tată”.

22 octombrie. Duminică. Slujba Sf. Liturghii cu parastas, sus la capelă.

26 octombrie. Joi ... La capelă, slujbă, fiind Sf. Dumitru. Au asistat mulți soldați. Rugăciunile noastre se îngâneau cu bubuitul tunului inamic, ce lovea pe front. Multe din proiectile trec în depărtare spre Mărăști ...

27 octombrie. Vineri ... Dorul d-acasă m-a făcut să scriu, conform unor instrucțiuni ale „Crucii Roșii”, prin „Societatea Internațională a Crucii Roșii, Geneva”.

30 octombrie. Luni ... Fierbere mare în Rusia. Revoltă la Petrograd... Soldații (ruși) nu vor să mai primească îmbrăcăminte de iarnă pe motiv: „că nu mai luptă, că vor pace”. Mai făcui azi o scrisoare lui socru-meu, în teritoriul ocupat.

2 noiembrie. Joi... Afară de câteva bubuituri de tun, încolo liniște... S-a îmbunătățit simțitor hrana trupei: de 6 ori pe săptămână carne. La aceasta se adaugă și curățenia cu baia ce avem, unică în felul ei, poate, pe-ntreaga armată. Soldații, la o săptămână, să facă baie. Păduchierismul a pierit cu desăvârșire ... Așa îngrijire are să ne scape de multe boale ...

3 noiembrie. Vineri (...). În Iași e mizerie cu alimentația, îmbrăcăminte și adăpostirea, cu osebire pentru bieții refugiați ... Au început să sosească trenuri cu provizii și îmbrăcăminte pentru armată și civili din Anglia și America. Cuprinsul scrisorii către soție e următorul: ...

10 noiembrie. Vineri. Timp frumos și bine. Am început strămutarea capelei jos, la infirmerie ...

16 noiembrie. Joi. Lucrăm la capelă ...

17 noiembrie. Vineri. Splendidă vreme. Puțin bubuit de tun. Se lucrează la capelă.

18 noiembrie. Sâmbătă. Frumos și bine ... Eu la biserica din Răcoasa (de pe Alba), ca să caut ceva icoane pentru capelă. Găsit. Deseară, vizita Gl. Văleanu ...

19 noiembrie. Duminică. Slujbă la capelă, unde au venit soldați mulți ...

21 noiembrie. Marți ... Situația noastră e din cele mai critică.

22 noiembrie. Miercuri. La ora 3 din noaptea s-au primit prin telefon ordinele:

1) Comanda armației se încredințează Șefului de Stat Major, General Prezan și

2) Ordin prin care se declară armistițiul cu începere de la ora 8, încetând ostilitățile ... Evenimente neașteptate ... Situația-i destul de critică ... Cum se vede, războiul e pe sfârșite. Pace în cer și liniște pe pământ ...

23 noiembrie. Joi. Soare și frumos cu ger strașnic. Liniște desăvârșită ca-n timp de pace.

26 noiembrie. Duminică. Frumos. Liniște. Se zice că armistițiul durează până la 4 decembrie. Știri că între condițiunile de pace puse de germani pentru noi, ca contribuțiuni de război: exploatarea pe timp de 10 ani a terenurilor petrolifere și căilor de comunicații; vânzarea produselor noastre numai lor, în timp de 10 ani. La Iași, se petrece pe capete. Prin raport, am cerut începerea unei serii de conferințe pe companii ...

27 noiembrie. Luni. La ora 10, la Comp. I, II și V mitr. am dezvoltat conferința: „Despre iubirea de țară”.

28 noiembrie. Marți. La comp. III le-am vorbit despre: „Să ne păstrăm legea”.

29 noiembrie. Miercuri. Dus la comp.V-a, am vorbit despre „Supunere și ascultare”.

1 decembrie. Vineri. Sfeștanie la comp 5 și 7, din bat. II, fiind în rezervă. Li s-a vorbit despre: „Puterea rugăciunii”.

6 decembrie. Miercuri. Ziua de Sf. Nicolae. Liturghie în capela mea, care a ieșit de minune. Au fost mulți soldați la slujbă, și ofițeri, cu tot gerul strașnic.

14 decembrie. Joi ... Oamenii se vaită de foame, vitele mor pe capete. Prăpăd mare ...! Urmări ale războiului pentru satisfacerea gusturilor celor puternici ... Pe la mine părintele Stoicescu C., de la 28 ... Istoriseste mizeriile văzute în țară, la cei mici, și cum la alții, cu fireturi, sfidează pe străzile orașelor pe nenorociții fără bucatăică de pâine, adăpost și căldură.

16 decembrie. Sâmbătă ... Ofițerii din permisie aduc știri, care mai de care neîntemeiate. Mizeria în țară e la culme.

21 decembrie. Joi ... De dimineață, la bat. III, pentru spovedit. Multă evlavie și credință în sufletele bieților oameni, sătui de atâta mizerie și suferință. Din gurile tuturor, când stau în genunchi, se auzea: „Doamne, Doamne, ajută și ne scapă!”.

23 decembrie. Sâmbătă. Dis de dimineață, ora 7.30 – plecat la bat. I, iar la ora 9 am început a împărtași pe cei de la bat. I și restul din bat. II. Un ger așa de năprasnic, încât îngheață vinul în Sfântul potir. De mine nici nu mai vorbesc ... O deosebită plăcere ne-au făcut colindătorii – câțiva soldați din comp. 3-a – care au cântat și urat, iar noi i-am cinstit cu țuică. Obiceiuri frumoase și aducătoare aminte de alte vremuri ...! Și colindătorii mei de acasă – micuți copii – vor îndeplini acest obicei? Inima-mi plânge la acest gând ...

24 decembrie. Duminică. Ajunul Crăciunului... Plecat iarăși de dimineață, că la 9 am început să

împărtașesc la bat. III ... După masă, am distribuit săracilor noștri, Moș Alexandru, Ionel și Nicolae – din Gogoi și Răcoasa – din ordin, carne de porc, țuică, vin și zahăr pentru Crăciun, ca să ia și ei parte la bucuria zilei de mâine ...

25 decembrie. Luni. Ziua de Crăciun! ... Au fost mulți ostași la slujbă și cei chemați pentru pomul de Crăciun și ofițerii delegați de pe la companii. Nu au fost numai ei, dar și civilii din Răcoasa și Gogoi, puțini la număr – vreo 7 – câți au avut norocul să fie îngăduiți a sta în zona frontului ... După slujbă, cuvântarea zilei, apoi am trecut la împărtașirea celor rămași ... Pe seară, soldații au venit cu „capra”, după obicei: un om, cu un cap de capră, un mut, o femeie și un turc.

27 decembrie. Miercuri. Liturghie la capelă... Ca de sărbători ... Soldații și populația civilă suferă. Pentru azi, s-a dat soldaților o gamelă de fasole și o jumătate de pâine. Mizeria s-a mărit ... Mi-au spus că singura lor mângâiere sufletească mai sunt eu cu slujbele mele. Întăriți în credință, suferă totul ...

29 decembrie. Vineri ... Tot mai rea lipsa alimentelor. Pentru azi câteva companii n-au pâine, altele numai câte o jumătate și abia din economii, că de la intendență nimic.

30 decembrie. Sâmbătă... A venit Goie din permisie. Aduce știri tot de o pace generală...

31 decembrie. Duminică. Ultima zi a anului 1917. Nor, vreme liniștită și cald. Ca vești din țară: pe lângă sărăcie lucie, bântuie cu furie și bolile ... Ce vremuri am apucat!...

1918

„Nu lăsa soarelui grija să-ți usuce lacrimile pe care le poți șterge singur cu mâna”.

1 ianuarie. Luni. Noaptea Anului Nou, la postul de comandă cu combatanții și alți invitați ...

MEMORII

La 8.30, începutul slujbei. Câte 10 soldați și un ofițer de companie, la slujbă. Au fost și puțini civili din Gogoi și Răcoasa... Zi frumoasă, călduroasă.

4 ianuarie. Joi... Ordinea de bătaie a armatei întregi ieșită. Mulți generali căpătuți la servicii fără rost...!!

6 ianuarie. Sâmbătă. Boboteaza. O zi cum n-am văzut de frumoasă, călduroasă. Liturgia la biserica din Verdea cu Vasile, Călin, Stoicescu și Protopopescu de la 2 V-tori... La ora 10, terminându-se liturgia, cortegiul cu icoane, praporul bisericii, noi, preoții și soldații, am pornit la locul pentru slujba Bobotezei, de pe Sușița, la intersecția șoselei dintre Răcoasa și Varnița, cu drumul de la Verdea, lângă pod. Amenajată o platformă de scânduri de brad și podul împodobit cu arcuri de brad. Pe șosea, înșirate companiile din fiecare regiment, muzica reg. 22 și gra-dele inferioare ... Delegați - câte 5 - din fiecare companie ... cântăreții cântau troparele bobotezii. Se începe slujba de noi, toți preoții diviziei. A fost ceva înălțător. S-a aruncat „Crucea” în râu, care a fost găsită de doi soldați, pregătiți, primind ca recompensă 200 lei. S-au tras și salve de puști. După slujbă, s-au împărțit de către generali decorațiile ...

7 ianuarie. Duminică. Sf. Ioan. Iarăși o zi splendidă. Liturgia la capelă, unde au luat parte o mare mulțime de soldați și ofițeri.

11 ianuarie. Joi... Cu pacea merge șchiopătând ...

12 ianuarie. Vineri ... Seara, cu automobilul, au sosit Fotin Enescu, Lt. Col. Florescu și alți doi, din comisia de aprovizionare ... Ne-am plâns și noi de multe neajunsuri. De la șoferul automobilului, care e din Olt-Bărcănești - am aflat că Pr. Ștefan Ionescu, de la 3 Olt, a murit a doua zi de Crăciun în spital. A fost rănit în luptele de la Mărășești. I s-a amputat piciorul. S-a infectat și a murit.

14 ianuarie. Duminică. Liturgia de dimineață la capelă. Soldații asistă.

15 ianuarie. Luni. Mizeria se-ntetește ... De trupă nu mai vorbim. De ei nici o grijă. Lor nu le e dat să trăiască bine.

24 ianuarie. Miercuri. Zi de sărbătoare națională: „Unirea Principatelor”. La 10.30, *Tedeum* la capela noastră. Comp. 6-a cu drapelul pentru defilare. După slujbă, comandantul regimentului, în puține cuvinte, arată însemnătatea zilei, urând pentru „România...”. De la divizie, s-a trimis fotograficul ca să fotografieze „Troita”. Lucrată numai din mesteacăn, învelită cu șită. Fațada cu o intrare, având două uși, ca ușile împărătești și două ferestre, în care sunt așezate două cruci mici ... Înăuntru este pusă o cruce, lucrată din stejar gros ... plănuită și supravegheată la lucrare de mine. Deasupra crucii este icoana „Sfânta Mahramă”, pictată de Titi Constantinescu ... Trec la serbarea zilei.

28 ianuarie. Duminică. Liturgia, cu Vasile, la biserica din Verdea. După slujbă parastas pentru G-al Tătărăscu Nicolae, asistând și feciorul său, maior Tătărăscu, de la divizia noastră... Aflăm că prim-ministru este Gl. Averescu, care și-a format cabinetul din oameni distinși. Suntem pe drumul păcii, care e mai sigură ca oricând. Divizia noastră se va retrage, pe „Valea Rea”. Fel de fel de vești îmbucurătoare, de terminarea războiului cu nemții. Seara primim de la divizie fotografiile cu „troita”.

5 februarie. Luni... Din izvor particular: tratativele preliminare de pace cu nemții le-am fi început la București, fiind duși de la noi Al. Constantinescu, Titulescu, Ferechide și alții. De-ar da Dumnezeu să fie spre bine!! ...

15 februarie. Joi. Împlinindu-se 6 luni de când s-a dat atacul pe „Dealul Calului”, unde Comp. 9 și 10 din bat. III a avut 40 de soldați morți, am oficiat parastas cu colivă lucrată de mine; în satul Prăjoiu, pe locul zis „piața satului”, unde era strâns batalionul ...

17 februarie. Sâmbătă. Primăvară desăvârșită.

18 februarie. Duminică. De dimineață, am pregătit coliva pentru parastasul soldaților morți la Mărăști și Dealul Porcului. La biserică, slujba Utreniei, Acatistul Maicii Domnului și Parastas. Cu batalionul I am pornit pe jos în Valea Rea... După un drum de 8 ore, ajungem în Valea Seacă, de unde se face imbarcarea în gara Valea Seacă. Un drum accidentat și tare obositor. Un marș cam forțat cu odihnă din 2 în 2 ore. Cât nu se gândesc cei care merg călări la bieții soldați încărcăți cu atâtea greutateți? Și apoi să mai mergi și în pas cadențat, după gornist? Formele și fanfaronadele ne-au mâncat!!! Ca-ntotdeauna ...! Ajunși în sat, încartiruiți într-un loc, mutați noaptea în altu. E o jale ...! Bieții soldați au dormit pe afară - pe lângă foc. Noroc că vremea a fost frumoasă.

25 aprilie. Miercuri. În jurnalul „Arma”, se anunță că „ieri la ora 12 s-a semnat Pacea la București și că imediat va urma demobilizarea armatei și dizolvarea Parlamentului, iar domnii Marghiloman și V. Arion vor sosi la Iași. Condițiile păcii se vor publica ulterior, într-o telegramă comunicată de Corp. II al regimentului, se anunță fericitul eveniment, semnarea păcii, purtând numele de „Pacea de la București”... România intră în neutralitate, urmându-și drepturile constituționale ca-nainte de război. Se vede o bucurie mare între ostași. Nici-o impresie nu mi-a făcut, pentru că ne-am ajuns ținta războiului. Când va veni vremea, atunci, plin de bucurie, voi striga și eu ca dreptul Simeon: „Acum liberează pe robul Tău” ...

Aici se sfârșește partea II-a a „Jurnalului de front”. Urmează „Rugăciunea” și „Cuvânt de felicitare”.

Cuvântul de felicitare a fost conceput pentru ofițerii și comandanții înaintați în grad, pe front, pentru acte de vitejie, cu îndemnul: „Fiți ca și-n trecut, stâlpul puternic și neispătit al neamului ..., ca să câștigăm cele ce am pierdut și să înfăptuim cele ce am dorit d-atâta amar de vreme!”. Cuvânt de stimulare a virtuților războinice specifice și de îmbărbătare spre eroism, definit atât de pregnant în fraza de mai sus. „Amarul de vreme” este un fel de rezumat al istoriei jertfelor, pentru înfăptuirea idealului unității de stat a poporului nostru.

Concluzii

„Jurnalul de front” al Pr. căp. Constantin P. Buzescu, cu subtitlul său din caiet („însemnări din război”) este un document original și parțial al războiului din 1916-1918. Acest „Jurnal” este prezentarea epopeei unui popor care a avut în el resursele necesare ca să se ridice din umilință până la grandoarea eroică, până la puterea de a crea istoria sa proprie și istoria viitoare a urmașilor, până la actul suprem de creare a chipului autentic al poporului nostru, chipul său unit și unic, într-un singur trup al Țării, așa cum și-a creat el însuși morfologia sa de neam, de-a lungul unei istorii zbuciumate și tragice multimilenare. Războiul din 1916-1918 este actul suprem al împlinirii acestui destin istoric. Biserica și popor au fost unite ca totdeauna, în acest act suprem. În „Jurnal” se menționează numele multor preoți de la diferite regimente, care s-au înfrățit în slujbe, în suferință și în aceeași grijă și răspundere față de Biserică și de poporul credincios, chemat la jertfa supremă, la proba de foc a patriotismului.

Avem în acest „Jurnal” o frescă, în care sunt concentrate descrieri de lupte, peisaje, locali-

tăți, portretizări succinte ale unor conducători de armate sau grade mai mici. Avem aici caracterizări ale luptătorilor din tranșee, ale ofițerilor și soldaților, impresionale descrieri ale mizeriilor și nenorocirilor războiului. Sunt reliefate marile virtuți ale poporului nostru, așa cum avem și deplângerea unor degradări morale ivite ici și colo, sau condamnarea necruțătoare a unor pactizări cu dușmanul, care au mărit suferința populației rămasă sub ocupație.

Operă a unui preot de regiment, „jurnalul” are o împătrită valoare: literar-istorică, religioasă, morală și socială. Sub aspect literar, poate fi socotit o cronică a unei epoci descriptive, pentru că relatează desfășurarea luptelor dintr-o perioadă de timp (1917-1918), cu portretizări succinte ale unor personaje istorice, portretizări colective ale ostașilor luptători pe front, făcute de autor, ca participant și martor ocular, deci absolut veridice și originale. Din punct de vedere bisericesc, „Jurnalul” este, în mod direct, istorisirea activității unui preot de front, justificarea prezenței Bisericii în această epopee unică a poporului nostru românesc, mărturia legăturii dintre Biserică și poporul român, în momentele epocale ale istoriei sale, identitatea dintre năzuințele Patriei și ale Bisericii de totdeauna. Evident, prezența preotului se înscrie ca o prezență dictată de nevoile, duhovnicești ale ostașilor. Rugăciunea, iertarea, sfințirea, liturghia, împărtășitul, au fost mijloacele proprii Bisericii, prin care contribuia permanent la stimularea și exaltarea forțelor sufletești necesare în luptă, la crearea avântului și a ceea ce în limbajul războinic este denumit „spiritul de sacrificiu”, jertfa cu orice preț pentru împlinirea idealului. Este impresionant faptul că Pr. Constantin Buzescu și-a găsit timp să ridice

capele, să înalțe troițe, ca să facă mai sensibilă prezența lui Dumnezeu, a Mântuitorului Hristos, suprema jertfă, în conștiința ostașilor. Parcurgând întreaga arie a regimentului, a diviziei, de la comandanți până la linia de luptă a tranșeelelor, el aducea, prin crucea pe care a purtat-o permanent în mână, speranța și încrederea în victorie. Linia de foc a slujirii sale, era „focul credinței” și al răbdării în suferințe. Într-o cuvântare plină de înflăcărare religioasă și patriotică, sublinia: „Pe lângă credința ce aduce mântuirea, fiecare trebuie să-și mai aibă sufletul împodobit cu altă putere: răbdarea, cu care se înving greutățile și se câștigă dorințele ..., spulberă mizeriile, făcând loc încrederii izbăvitoare ... Cu ele au putut moșii și strămoșii noștri să-și păstreze legea, neamul și țara ...”. Dragostea sa de țară și neam i-au inspirat sentimente și viziuni luminoase, exprimate în forme poetice improvizate, dar pline de sevă religioasă și patriotică, pline de forță convingătoare: „Înainte! Înainte! Cu credința-n Dumnezeu, porniți!”, „Ca neamul, țara și legea să izbăviți!”. În mijlocul soldaților, el purta și iradia o dublă iubire: umană și bisericească, mângâietoare și binefăcătoare. Istorisirea sa are ritmul cinematic și fascinant al războiului și surprinde caracterele oamenilor în manifestarea lor la cea mai înaltă tensiune, fie bună, fie rea. Războiul declanșează energii ascunse, dă pe față suflete eroice sau josnice. Ca preot, le-a înregistrat cu admirație pe cele eroice, dar le-a condamnat fără menajamente pe cele imorale, josnice. Trăind în mijlocul țăranilor, a fost legat trup și suflet de ei, iar această legătură, s-a dovedit mai strânsă în tragedia luptelor. I-a slujit cu durere pe cei morți, i-a îngrijit părintește pe cei răniți și i-a îmbărbătat frățeste pe cei ce luptau.

MEMORII

„Jurnalul” este un elogiu adus țăranilor și muncitorilor, care au dat cel mai mare procent de jertfe pentru țară. Atribute ca „săracii”, „bieții soldați” etc. ca și zugrăvirea dureroasă a scenelor luptelor, a câmpurilor de luptă, a soldaților morți, sau condamnarea categorică a acelor ofițeri care manifestau orgoliul de clasă, disprețul față de țărani, sau se dovedeau profitori, „învârtiți”, denotă un spirit critic nealterat în conștiința creștină a preotului și omului Constantin Buzescu, precum și o credință în valorile latente democratice ale țăranimii, nădejdea de viitor a patriei și a înnoirii moravurilor, pe care războiul le făcuse mai rele decât erau înainte. Termenii ca „răspundere”, „răzbunare”, formează reversul acelei afirmații a unui maior, că „nu trebuie să căinăm pe soldați”, formulat categoric ca o datorie de viitor: „Tot ei săracii sunt topor de oase și de ei să nu se îngrijească nimeni. O veni ea vremea să ceară și ei socoteală”. Apoi sintetizează lapidar drama istorico-socială a țăranimii: „Să muncească, să sufere și să moară pentru alții”. Jurnalul este străbătut de acest sentiment al dreptății istorice și sociale a popoului, a muncitorilor și țăranilor, ceea ce îl situează pe soclul unui document social critic.

Preot Prof. Dr. Nicolae C. BUZESCU

Bibliografie:

Col. (r) dr. Cornel Carp, *Istoricul Regimentului 4 Dorobanți Argeș*, Editura Pământul, 2008;

Revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 10-12, 1978.

GLEANINGS FROM THE FRONT DIARY OF PRIEST CONSTANTIN BUZESCU, CONFESSOR OF REGIMENT 4 INFANTRY

The article presents events that happened in the life of priest Constantin Buzescu on front starting with 1917 till 1918.

Keywords: Constantin Buzescu, First World War, battle field, diary, Constantin Nazarie

NOTĂ

¹ Asociația Județeană a Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere „Basarab I” Pitești.

Dr. Laurențiu MÂNĂSTIREANU¹

În toamna anului 1913, în cadrul unei ședințe a Consistoriului Superior Bisericesc, punându-se în dezbatere și problema acută a lipsei de preoți în mai toate eparhiile țării, dar mai cu seamă în Dobrogea de Sud, printre propunerile pentru împlinirea locurilor vacante în parohii a fost și aceea de a introduce în cler absolvenții de seminarii cu 4 clase, în loc de cei cu seminarul complet, așa cum se procedase și la aplicarea legii clerului mirean din 1893, când li s-a dat acestora dreptul să se hirotonească pe seama parohiilor din Dobrogea, cu condiția ca să nu poată mai târziu trece în vreo parohie din stânga Dunării. Contrar celor care în necunoștință de cauză susțineau că această propunere nu și-ar fi atins scopul la vremea respectivă, mitropolitul Moldovei și Sucevei Pimen, fost episcop al Dunării de Jos în perioada 1902-1909, avea să declare: „Preoții din Dobrogea au dreptul la recunoștința țării pentru serviciile inteligente ce le-au făcut populației dobrogene. Numai cei ce cunosc Dobrogea pot să aprecieze munca preoților din Dobrogea. Este o muncă de oameni devotați, cari, au ridicat prin satele și cătunele Dobrogei cele mai frumoase biserici, pe care nu le avem nici în București: acesta este un merit al lor².”

Acum ca și atunci, istoriile acestor seminariști care și-au părăsit locurile de baștină și neamurile pentru a face apostolat pe meleagurile dobrogene ne sunt prea puțin cunoscute; multe din faptele bune, le-am fi putut afla

FAPTE ÎNSEMNATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PĂSTORALĂ A UNUI PREOT DOBROGEAN

chiar de la înfăptuitorii lor, căci seminariștii de altădată ca fii de preoți, cursanți la seminarii cu tradiție și mulți dintre ei învățători în satul natal, ani de zile, după absolvirea seminarului și până la hirotonire, aveau exersat pe deplin darul povestirii. Dacă ne-au lăsat prea puține mărturii scrise, aceasta se datorează în primul rând faptului că n-au avut răgazul și liniștea necesară, fiind atât de multe lucruri de înfăptuit în ținuturile din dreapta Dunării unite cu Țara în anul 1878: de ridicat sfinte lăcașuri din zid în locul celor din chirpici, de pe timpul stăpânirii otomane, de păstorit poporul și de administrat Sfintele Taine, și de lucrat pământul alături de săteni pentru a-și asigura traiul zilnic; în al doilea rând, lumea satului de atunci era prea puțin obișnuită cu scrisul călăuzindu-se mai mult prin viu grai, precum cuvintele Sfintei Evanghelii și ale predicilor rostite de preoți în toate Duminicile și zilele Sfintelor Sărbători, sau sfaturile transmise de preoți, învățători și autorități în cadrul ședințelor publice ale cercurilor culturale sătești.

În cele ce urmează, voi încerca să reconstitui din documente de arhivă crâmpie din viața și activitatea unuia dintre seminariștii hirotoniți pentru Dobrogea, părintele Atanase Popescu.

Istoria noastră începe la Prislava, cătun situat în partea estică a județului Tulcea, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, pe drumul ce duce spre Mahmudia, la 10 km distanță de Tulcea și la 3 km distanță de reședința de comună Malcoci; aici se afla ridicată pe malul Dunării, încă de pe timpul stăpânirii otomane, o bisericuță cu hramul *Sf. Dimitrie*, cu pereții din ceamur și chirpici, acoperită cu olane, având pardoseala din pământ bătut, catapetesma de lemn purtând pictură bizantină și *sf. masă* din lemn; curtea fără plantație era împrejmuită cu gard din stuf, iar clopotnița din lemn era separată de corpul lăcașului³. În anul 1880, slujitorul altarului era părintele Ioan Ciobanu, născut la 14 noiembrie 1835, în comuna Măcrăști (Basarabia), catihet, hirotonit preot din cântăreț pe seama acestei biserici la 1 aprilie 1867, iar slujitorul stranei era Ioan Ciobanu (18 ani), fiul său care învățase tipicul și cântările bisericesti din practică⁴. Biserița devenind cu timpul neîncăpătoare, veche și în stare de ruină, și având în vedere că în Malcoci trăiau pe atunci numai catolici cu care creștinii ortodocși din Prislava nu se

puteau uni în rugăciune, în ziua de 14 iunie 1887 prislăvenii hotărăsc construirea unei biserici noi în cătunul lor; în acest scop va fi ales un comitet format din opt persoane de încredere, cu stare și influență, comitet care în unire cu episcopii bisericii era autorizat să strângă analoghia pusă asupra recoltei, să scoată o condică de milă pentru a strânge ofrandele benevole de la pioșii creștini din județ și să semneze contractele necesare acestei lucrări în numele celor 96 de familii câte se aflau în cătun la timpul acela⁵.

Fondurile necesare construirii unei biserici din zid, așa cum se găseau doar prin orașe, vor fi strânse însă cu greutate; mai mult, la 6 octombrie 1892, ca urmare a raportului primit de la primarul comunei Malcoci, prefectura județului aducea la cunoștință episcopiei din Galați care păstora și bisericile din Dobrogea, faptul că în noaptea din 30 septembrie 1892 s-a dărâmat clopotnița bisericii din Prislava și că întreaga biserică fiind ruinată amenința și ea să cadă, și ca urmare, pentru a se evita producerea vreunei nenorociri, se solicita închiderea sfântului lăcaș⁶. O propunere asemănătoare venind și din partea protopopului județului Gh. Rășcanu (1879-1896) care aflase evenimentul în 10 octombrie, pe când se deplasa să sfințească biserica din Dunavățu de Sus, biserica din Prislava va fi închisă, iar la scurt timp părintele Ioan Ciobanu va fi permutat ca paroh provizoriu la Mahmudia⁷.

Având în vedere că de la data intrării în vigoare a Legii clerului mirean (1 april. 1894), comuna Malcoci urma să formeze o parohie având ca biserică parohială biserica din Prislava, la 11 noiembrie 1893 va fi hirotonit preot pe seama acestei parohii seminaristul Atanase Popescu, fiu de preot, născut la 18 ianuarie 1869, în comuna dâmbovițeană Viforâta, absolvent al cursurilor inferioare la *Seminarul Central* din București, în anul 1888, învățător apoi în comuna Bezdead, județul Dâmbovița⁸. După instalare, noul paroh va repara provizoriu biserița și școala primară, va împrejmui cimitirul cu gard de stuf plantându-l cu pomi roditori, cu spesele sale își va clădi pentru familie propria casă, și va forma apoi un nou comitet pentru strângerea fondurilor necesare construirii bisericii; obținând binecuvântarea din partea chiriarhiei pentru construirea unei biserici cu două turlle, după un plan tip, fiind strâns și un fond de 9 mii

lei, la 17 mai 1898, va fi întemeliată noua biserică; slujba religioasă a fost săvârșită de către protoiereul Nicolae Gheorghiu (1896-1902) asistat fiind de subprotoiereul Zaharia Popescu și diaconul Vasile Vasilescu de la catedrala din Tulcea; constructor și antreprenor al lucrării era ing. Ștefan Borș din Tulcea, ajutat de Zane Hristu și de meșterul zidar Sava Raiciu, iar la întemeliere a participat din partea prefecturii și subprefectul plasei Tulcea, N. Periețeanu; în actul comemorativ pe lângă părintele Atanase Popescu, epitropii Ioan Țăranu și Costea Ene, slujitorii stranei Ioan Ciobanu și Ioan Casian, sunt menționați nu mai puțin de 81 de enoriași care prin neobosită stăruință urmau să ridice noul lăcaș⁹.

După ce s-au pornit lucrările de construcție la noua biserică, văzând că localul de școală era și el ruinat, părintele Atanase a luat hotărârea cu revizorul școlar Vasile Vârtolaș¹⁰ și a format un comitet de cinci oameni care urma să se îngrijească de ridicarea unui nou local; fiind ales președintele comitetului de construcție, părintele paroh a avut ideea ca fiecare om să facă 60 de chirpici, și cu piatra extrasă și adusă de săteni, primind și un ajutor din partea Casei Școlilor, după planul trimis s-a construit noua școală¹¹.

Pentru a asigura sătenilor capitalurile necesare pentru gospodărie, meseria sau comerțul lor, fără ca aceștia să apeleze la cămătari, părintele paroh va reuși să înființeze la Prislava, în toamna anului 1903, banca populară *Romula*, botezată așa după numele cătunului învecinat fondat de prefectul-poet Ioan Nenițescu la 1898; conform unui Monitor Oficial al vremii, președintele consiliului de administrație a fost ales părintele Atanase Popescu, vicepreședinte a fost ales Dima Rădan, unul dintre gospodarii satului, iar casier-contabil a fost ales cântărețul bisericesc Ioan Ciobanu¹².

Inspectând parohia la 21 februarie 1903, protoiereul Ioan Grigorescu (1902-1904) consemna faptul că noua biserică aflată în construcție nu s-a putut termina din cauza antreprenorului care „nu s-a ținut de angajament”¹³. În fine, biserica nouă va fi terminată și sfințită la 26 octombrie 1911 de către protoiereul județului Gh. V. Niculescu (1904-1910), viitorul episcop Ghenadie al Buzăului¹⁴.

În anul 1899, pe malul drept al brațului *Sulina*, în aval de mila 32, pe teritoriul comunei Malcoci, se înființează satul Principele Carol (azi Partizani) care va fi îngrijit cu cele religioase tot de către părintele Atanase. Sporind cu timpul numărul familiilor din acest sat, în anul 1903, cu ajutor de la creștinii din comunele vecine, de la Comisia Europeană a Dunării, și din mica lor analoghie, sătenii încep a construi pe stâlpi de stejar o casă de rugăciuni cu pereții din paiantă, acoperită cu stuf, care va fi sfințită în anul 1905 cu hramul *Sfântului Ilie*¹⁵.

În anul 1908, prin decret regal este înființată parohia Principele Carol, care, conform *Anuarului Casei Bisericii* din anul 1909, număra 104 familii, sau 514 suflete; la această parohie fiind arondați și creștinii ortodocși din cătunele răzlețite din Deltă, de la Ilganii de Sus și Gorgova, la care nu se putea ajunge decât cu barca, parohia a fost vacantă încă de la înființare și până după primul război mondial, parohienii fiind sluiți cu mare greutate în această perioadă de pr. Atanase¹⁶. Din iunie 1910, reședința parohiei Malcoci va fi strămutată în comuna Principele Carol, parohia numindu-se *Domnița Maria*, după denumirea dată satului Prislava din 1 aprilie 1909¹⁷, iar prin decretul regal nr. 2484 din 5 iulie 1916, va fi alipită acestei parohii și biserica *Sf. Voievozi* din cătunul Pârlita (azi Victoria), filie a parohiei vecine Beștepe¹⁸; în acel cătun se afla în

construcție încă din anul 1904 o nouă biserică de zid care nu mai putea fi terminată din lipsă de fonduri, căci după un vechi obicei, pentru sporirea capitalului comitetul de construcție împărțise sub formă de împrumut banii strânși pentru construcție la localnici, fără să întocmească vreun act, iar aceștia nu mai voiau să-i restituie¹⁹. Părintele Atanase își amintește de ancheta întreprinsă în acest caz de inspectorul Chiru Costescu de la *Casa Bisericii* însoțit de protoiereul județului Emanoil Bogatu (1910-1930), ocazie cu care i s-a dat ordin părintelui să ridice cât mai repede și aici biserică.

La puțin timp însă, România avea să intre în vâltoarea Marelui Război, iar ținutul dobrogean datorită poziției sale geografice și a dispunerii armatelor beligerante avea să devină în scurt timp un vast teatru de operațiuni militare. După tragica bătălie de la Turtucaia (1-6 sept. 1916), au urmat bătăliile de la 16-21 septembrie de pe aliniamentul Rasova-Cobadin-Tuzla, bătălii în care prin încrâncenarea ostașilor români, a fost stăvilită pentru o vreme înaintarea trupelor inamice; la 19 octombrie însă, trupele germano-bulgaro-turce vor relua ofensiva și la 22 octombrie era ocupată Constanța, iar a doua zi era ocupată și Medgidia; la 24 octombrie fiind ocupat și orașul Cernavodă, trupele române vor fi nevoite să treacă în stânga Dunării; fiind izolată de Țară, Dobrogea rămânea să fie apărată de trupele ruse²⁰. Între timp, din cauza panicii care s-a produs la vestea înaintării inamicului și ca urmare a ordinului de evacuare a autorităților, o parte dintre preoți trecând pe malul stâng al Dunării își vor lăsa în părăsire bisericile și gospodăriile cu avutul lor, bunuri care, intrând în zona militară, vor fi devastate de armatele beligerante și de către răufăcători²¹. La îndemnul chiriarhului locului, episcopul Nifon al Dunării de Jos, unii dintre preoții tulceni după

MEMORII

ce își vor fi pus familiile la adăpost în Țară, se vor întoarce în parohiile lor slujind pe mai departe poporul. Trupele ruse nu vor rezista asaltului trupelor inamice, și în noaptea de 7 spre 8 decembrie 1916 se vor retrage din Tulcea spre Galați, iar administrația județului Tulcea în frunte cu prefectul George Șerban va părăsi orașul de reședință trecând la Chilia Veche, în Delta Dunării, care va rămâne pe tot timpul războiului sub controlul armatelor ruse²².

Odată cu venirea trupelor de ocupație preoții și cântăreții bisericești rămași la vatră vor avea de suferit, fiind bătuți, umiliți în fața mulțimii, arestați și internați atât în lagărele de muncă din județ, cât și în cele din Bulgaria. Mult va avea de suferit și părintele Atanase Popescu din Domnița Maria care, la 6 ianuarie 1917, în ziua de Bobotează, a fost ridicat din Biserică, de la slujbă, și împreună cu alți 41 de săteni a fost dus pe jos, sub escortă, pe zloată și noroi, mai întâi la Tulcea, unde au fost închiși în arest și ținuți fără hrană două zile, apoi au fost duși tot pe jos până la Babadag, unde au fost închiși peste noapte într-o școală devastată, iar dimineața și-au continuat drumul spre Hamangia (azi Baia)²³; aici, au fost închiși într-un grajd, și din cauza frigului, oboseli²⁴ și a groazei ce-l cuprinsese, părintele care suferea cu inima, după spusele sale, era gata să-și piardă viața dacă nu se afla printre soldații ce-i păzeau un soldat turc care văzându-l că suferă i-a dat o lingură dintr-un leac care i-a mai ameliorat starea de rău; de la Hamangia, au fost duși înainte pe jos și cu trenul²⁵, zile în șir, în vagoane de vite, cu zăpadă în ele, trăind cu spaima că vor fi omorâți, până la Stara-Zagora, unde nu s-a mai putut trece din cauza apropierea frontului, fiind întorși până la gara Tulovo, și de aici pe jos până în lagărul de la Cazanlâc; aici, deținuții au fost repartizați la diferite munci: unii la fânărie unde legau baloții de fân, alții pe la grajdurile din localitate unde li s-a dat în grijă câte doi boi și un car cu care să transporte provizii din oraș la gara Tulovo și la Stara Zagora, iar părintelui Atanase i s-a dat să rânească un grajd în care erau trei care și șase boi, cărora trebuia să le pună fân în iesle.

În aceeași perioadă au fost internați în lagărul din Cârjali mai mulți locuitori din orașul Tulcea printre care și vârstnicii părinți Patapie Lebedev (n. 1847) de la biserica *Acoșerământul Maicii Domnului* și Nicolae Morozov (n. 1838) de la biserica *Schimbaria la Față*; majoritatea deținuților erau scoși din lagăr doar pentru munci grele și corvezi însă câțiva dintre ei, mai cu seamă meșteșugarii erau lăsați să-și practice meseriile prin oraș; la 15 noiembrie 1917, soldații bulgari care îi păzeau au fost trimiși pe front, și atunci tulcenii au fost lăsați mai liberi și au putut să-și închirieze împreună o casă înafara lagărului, fiind totuși păziți de soldați²⁶. Părintele Patapie (*1926) fusese pedepsit pentru că a interzis paracliserului să tragă clopotele cu

ocazia intrării trupelor bulgare în oraș, la 10 decembrie 1916, și pentru că pomenea în timpul serviciilor divine pe M.S. Regele României și pe Episcopul Nifon al Dunării de Jos; eliberat din lagăr la cererea enoriașilor săi, la 20 martie 1918, și trimis sub escortă la Tulcea, din cauza drumului greu și al bățăilor primite ajunge acasă grav bolnav²⁷. Părintele Nicolae Morozov (*1927) fiind dus în fața unui consiliu de război a fost achitat prin intervenția unui hogo, membru în acel consiliu, care nu putea pricepe cum putea fi primejdios pentru armata bulgară din Tulcea un neputincios octogenar²⁸.

În primăvară, după cum își amintește părintele Atanase „la ziua Sfântului Gheorghe, au trimis carele și boii la Salonic și au strâns de rechiziție vite: 2.000 miei cu 5 berbeci, 60 cai, 12 vaci, 30 porci și 120 măgari”, vite pe care apoi le-au dat în grija prislăvenilor, părintele Atanase fiind pus să facă de mâncare și să pască vacile cu încă doi săteni; după 10 luni și jumătate de captivitate, cu ajutorul unui avocat bătrân care a insistat pe lângă ministrul de război de la Sofia, toți au fost grațiați și trimiși cu soldați înapoi în satul Domnița Maria, unde și-au găsit biserica și gospodăriile distruse și devastate; după ce s-au adunat toți cei veniți din lagăr, au fost numărați și au fost trimiși din nou sub escortă în lagărul de la Armutlia (azi Turda), la 36 km depărtare, unde părintele Atanase l-a găsit închis și pe cumătrul său, preotul Petru Ianculescu²⁹, de la Sarighiol de Vale (azi Valea Nucarilor); văzându-l desculț, dezbrăcat și așa de rupt și dezolat, părintele Ianculescu a izbucnit în hohote de plâns, căci auzise că a murit de mult prin Balcani, apoi i-a dat ceai și de mâncare, fiindcă era foarte flămând; după mai multe zile de lagăr și de cercetări la Armutlia, Babadag și Hamangia, ajungând într-un final din nou la Babadag, deținuților li s-a dat drumul să se stabilească prin comunele Sarighiol de Vale³⁰, Calica (azi Iazurile), Sarinasuf, departe de linia frontului, pe unde le erau refugiate familiile; părintele Atanase se va stabili la Sarighiol, în parohia părintelui Ianculescu, și va sluji la Calica, unde părintele Vasile Aftenie fusese împușcat de ocupanți în noaptea de 9-10 mai 1917³¹. În acest timp, doi fii ai părintelui Atanase luptau pe front, iar proteasa Maria cu 6 copii se adăpostise la mănăstirea de maici Viforâta, unde slujise ca preot tatăl părintelui Atanase.

În vara anului 1918, cu permisiunea comandamentului bulgar, părintele va trece pe malul stâng al brațului *Sf. Gheorghe*, în satul de pescari Ilgani de Jos (com. Principele Carol), unde se refugiase aproape toți locuitorii din Domnița Maria; populația Ilganiului care număra altă dată câteva zeci de persoane ajunsese astfel la peste 500 de suflete care trăiau în condiții greu de descris și care aveau absolută nevoie de preot³². În comuna Principele Carol au staționat trupele ruse aproape doi ani; după ce începuse războiul, într-o noapte din luna ianuarie 1917,

populația satelor Principele Carol și Ilganii de Jos, în număr de 63 familii cu 276 de suflete, fusese ridicată pe neașteptate și evacuată la Sulina cu scopul de a fi încartiruită acolo, fără să-și poată lua bunurile din gospodărie și nici vitele care au rămas la pășune³³; când au revenit în primăvara 1918, nu au mai putut face semănături pentru că era târziu și unii pentru că nu au avut vite de muncă; câțiva locuitori și-au refăcut casele distruse de trupe, majoritatea însă se adăposteau în bordeie; pentru a se hrăni, unii au vândut din puținele bunuri pe care le mai aveau, alții din vite, și așa au reușit să trăiască până la începutul anului 1919, când s-au terminat alimentele; vizitând fiecare familie, primarul comunei găsisse în casă, mai ales în familiile celor mobilizați, copii care zăceau bolnavi de foame; în special vădulele din război în număr de 36 erau lipsite cu desăvârșire; prefectura le va veni în ajutor pentru început cu 1.000 kg de făină, 150 kg de zahăr și 200 kg de sare³⁴. Conform unui raport din toamna anului 1920, din satul Principele Carol în urma războiului nu au mai rămas decât biserica, școala și câteva case vecine, iar din Domnița Maria (fostul Prislava), doar ruinele gospodăriilor și o populație muritoare de foame pentru salvarea căreia a fost necesară intervenția cantinelor *Crucii Roșii Americane*³⁵.

Satul Domnița Maria fiind pe linia frontului, construcția bisericii a fost aproape în întregime distrusă de obuze, icoanele din catapeteasmă au fost ciuruite de schije și gloanțe, piciorul *sf. mese* a fost distrus, obiectele sfinte și odăjdiiile bune au fost ridicate de inamic; au scăpat doar cărțile de ritual, care au fost păstrate la un bun enoriaș din localitate, și o parte din icoanele vechi³⁶. Pentru distrugerile suferite, comisia de judecată va acorda în vara anului 1921 despăgubiri în valoare de 60 mii lei³⁷, iar la 8 no-

ieembrie 1923, după o reparație radicală a cărei valoare s-a ridicat la 235 mii lei, biserica va fi resfințită de către protoiereul Emanoil Bogatu³⁸ asistat fiind de pr. Petru Ianculescu, pr. Atanase Popescu, la vremea aceea paroh la Agighiol, pr. Neculai Fuiorea, fiu al satului, paroh la Târpești-Neamț și ierom. Neofit Obrocaru, slujitorul de atunci al lăcașului³⁹.

Parohia în care slujise fiind distrusă iar enoriașii fiind duși după lucru prin Moldova pentru a-și asigura traiul, sfătuit fiind de către protoiereul Emanoil Bogatu să-și aleagă altă parohie dintre cele vacante, dorind să fie aproape și de părintele Ianculescu, pentru a se ajuta la nevoie, în anul 1919, părintele Atanase se va muta în parohia învecinată Agighiol, parohie situată la 15 km spre sud-est de orașul Tulcea, una dintre parohiile mari din județ, care număra în jur de 2.500 suflete; parohia era vacantă prin decesul părintelui Const. Cristea, proestosul plasei Tulcea, pe când se afla refugiat cu familia în comuna Hănești (jud. Dorohoi). Din punct de vedere administrativ, satul Agighiol era reședința comunei cu același nume din care mai făcea parte și satul Sabangia, situat la 5 km spre sud, lângă lacul Razelm; în trecut Agighiolul fusese reședința plasei Tulcea, acum însă centrul plasei era la Mahmudia, iar la Agighiol își aveau sediile doar Secția de jandarmi și șeful secției tehnice din plasă⁴⁰.

În primii ani după război, era mare lipsă de preoți, căci din cele 84 de parohii existente în județul Tulcea, erau vacante nu mai puțin de 41 de parohii rurale, unele dintre ele parohii mari precum: Zebilul, vacantă în urma decesului pr. Simeon Morozov (*16 mai 1919), fiul venerabilului părinte Nicolae Morozov de la Tulcea; Cerna, unde pr. econom Gh. Chiorpec nu se întorsese încă din refugiu, slujind cu binecuvântarea episcopului Nifon⁴¹ la biserica *Sf. Voievozi* din

Brănești (jud. Covurlui)⁴²; Mahmudia, unde construcția noii biserici fusese demolată de armatele de ocupație, cărămizile fiind folosite la consolidarea tranșeelelor, iar părintele Gotcu nu se întorsese încă din refugiu; parohia Murighiol, unde părintele Fotie Simionov fusese omorât la 10 februarie 1917 de trupele de ocupație, și o dată cu el își pierduse viața și sora sa Domnica⁴³. Deoarece seminariile din țară asigurau încă prea puțini candidați la hirotonire, care nu ajungeau nici pentru parohiile vacante din patria mamă, iar seminariștii de regulă nu veneau în Dobrogea, unde aveau de întâmpinat mari greutăți, mai ales acum după război, în parohiile vacante din județul Tulcea vor fi numiți parohi în mod provizoriu ieromonahii de la mănăstirea Cocoșu; situația se va menține până la începutul anilor 30, când vor fi hirotoniți preoți mai mulți absolvenți ai seminarului *Sf. Andrei* din Galați.

Și parohia Agighiol suferise în timpul celor doi ani de război multe stricăciuni: biserica din zid construită de săteni pe la 1860 avea pereții exteriori coșcoviți și învelitoarea din tablă neagră ciuruită de intemperii; clopotnița veche, din lemn, aflată în corpul bisericii stătea să cadă la prima rafală de vânt; casa parohială cu pereți din ceamur construită înainte de 1878 și reparată la 1894 de părintele paroh Const. Cristea⁴⁴, fiind părăsită în timpul războiului, era și ea în stare de ruină; împrejmuirea cu gard de lemn a curții bisericii dispăruse iar prin gardul de stuf al cimitirului aflat în dealul satului pătrundeau vitele⁴⁵. Inspectând comuna în toamna anului 1922, prefectul județului Const. Țigău găsea localul școlii și locuința dirigintei într-o stare deplorabilă, învelitoarea de tablă fiind găurită, ploua peste tot în cele două săli de clasă, iar biserica trebuia reparată, pentru deviz urmând a se interveni la *Casa Bisericii*⁴⁶.

MEMORII

Din memoriul părintelui Atanase, din octombrie 1930, aflăm că prima grijă a sa a fost să împrejmuiască curtea bisericii și a casei parohiale; apoi, s-a îngrijit de reparația școlii primare, iar pentru aceasta a cutreierat în căruță satul, din casă în casă, strângând de la fiecare familie analoghia în orz și eliberând chitanțe dintr-un registru aparte, vânzând orzul în înțelegere cu comitetul de construcție și supraveghind reparația; în anul următor, s-a îngrijit de sfântul lăcaș reparând tot prin analoghie clopotnița, tencuind pereții exteriori și vopsind soclul bisericii, construind de jur împrejur trotuare din lespezi de piatră pentru scurgerea apelor strânse din ploii; în anul 1923, va dărâma vechea casă parohială în care se strângeau pe timpul stăpânirii otomane copiii din sat pentru a învăța carte cu dascălul bisericii, iar cu modestele excedente ale parohiei depuse la administrația financiară a județului și cu materialele recuperate din demolare va construi în loc o casă mai mică, asemeni celor construite de săteni, cu două camere și o sală în mijloc. Înainte de război, preoții din parohiile rurale din eparhie aveau propriile gospodării bine încheigate, model pentru săteni: casă, pământ de cultură, vite, unelte agricole; după război, având în vedere scumpetea traiului și criza de locuințe, chiriarhia a stăruit ca toate parohiile să dețină casă parohială, condiționând înființarea unei noi parohii de existența locuinței pentru preot; construcția unei case parohiale era o realizare însemnată pentru comunitate, și drept dovadă, o statistică din anul 1929 ne arată faptul că din cele 162 de parohii din eparhia Dunării de Jos (județele Tulcea și Covurlui), 96 parohii erau încă lipsite de case parohiale, 13 parohii aveau case în stare rea și doar 53 parohii aveau case parohiale bune⁴⁷.

În fine, în anul 1927, cimitirul satului care de doi ani trecuse în proprietatea parohiei, la stăruința părintelui Atanase va fi plantat și împrejmuțat din nou cu gard de scânduri⁴⁸.

Munca părintelui însă nu avea să se termine aici, căci în data de 29 martie 1929, în timpul slujbei din Vinerea Mare din Săptămâna Patimilor, o furtună violentă, stărnită din senin, va dezveli acoperământul bisericii aruncând bucățile de tablă în toate părțile. În primăvara aceluși an, din cauza iernii foarte lungi, mai toți sătenii terminaseră nutrețul pentru vite și luaseră pe credit orzul pentru însămânțări, așa încât fiind strămtorați, reparația bisericii avea să fie amânată; anul următor însă, după aprecierile lui Vasile Vărtolaș, acum președinte al Camerei de agricultură Tulcea, avea să fie „un an agricol binecuvântat de Dumnezeu”, media la grâu era 1.200-1.300 kg la hectar, orzul trecea de 1.500 kg la hectar, iar viile promiteau să rodească și pentru anul care trecuse, când se înregistrase un adevărat dezastru pentru podgorieni⁴⁹. Cu ocazia reparațiilor care se vor

termina la 10 septembrie 1930, biserica va fi învelită cu tablă galvanizată, de bună calitate, renunțându-se la tabla neagră, care din cauza calității și a îmbinărilor necorespunzătoare trebuia deseori înnoită⁵⁰.

Înlănțuirea narativă pe câteva pagini a celor mai însemnate evenimente din viața și activitatea sa postorală într-un memoriu din toamna anului 1930, după cum declara părintele Atanase, se datora faptului că la acea vreme pentru toate aceste fapte, lucruri și osteneală cu sudoare depusă se găsea foarte amărât și întristat în adâncul sufletului, pe de o parte, din cauza bolii, iar pe de altă parte, din cauza relelor purtări ale unora dintre locuitori care își pierdeau timpul prin cârciumi în zadarnice dispute politice și urzind minciuni și plângeri împotriva învățătorului, preotului și notarului. Timpurile noi nu puteau fi înțelese de bătrânul paroh căruia întotdeauna îi fusese interzis să se amestece în luptele politice; încă din anul 1920, prototierul județului îi avertizase pe toți preoții să nu-și lase în suferință parohiile pastorale și să se transforme în agenți de propagandă ai partidelor căci contrar s-ar știrbi din prestigiul misiunii preoțești⁵¹.

Printre rândurile memoriului transpare și tristețea părintelui căruia îi sunt uitate durerile, privațiunile și suferințele din anii de apostolat; mai mult, tristețea provenea și din faptul că părintele Emanoil Bogatu care vreme de 20 de ani condusesese protoieria Tulcii apropiindu-se de vârsta pensionării se retrăsese la Galați; trecuseră vremurile când erau preferați pentru parohiile din Dobrogea absolvenții a patru clase de seminar; acum, conform noii legi de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, candidații la hirotonire și la vreun post de paroh trebuiau să aibă studii teologice superioare.

Apasătoare erau și greutățile vieții, căci se apropia timpul pensionării și mai avea încă trei copii de întreținut la școală⁵²; pe un stat cu personalul bisericii din anul 1929, după 36 de ani serviți⁵³, menționa la rubrica observații: „Nu râvnesc la pensionări, nici la alte slujbe civile, doresc ca tot în misiunea sf. Preoții să fiu înainte până la adânci bătrânețe!”⁵⁴.

În sfârșit, la 7 octombrie 1934, după o reparație radicală, biserica din Agighiol va fi resfințită de către episcopul Cosma al Dunării de Jos, și drept recunoștință pentru efortul depus la bătrânețe, părinte Atanase va fi hirotesit cu rangul de econom⁵⁵.

Peste cinci ani, la împlinirea vârstei de 70 ani părintele Atanase Popescu se va retrage la pensie, iar în locul vacant, pe 1 septembrie 1939, va fi numit ca paroh la Agighiol pr. Andrei Mitache, dobrogean, originar din Enisala, absolvent al seminarului *Episcop Melchisedec* din Ismail și al Facultății de Teologie din Chișinău, fost paroh la Sarinasuf

timp de 10 ani⁵⁶. Părintele Atanase își va sluji parohienii încă patru ani, până în anul 1944, ca membru în consiliul parohial și preot ajutor. În toamna anului 1940, ministerul va hotărî că preoții pensionați pentru limită de vârstă să fie de drept membri în consiliile parohiale, având în vedere că experiența lor poate fi de folos confracțiilor tineri, mai cu seamă la sate unde nu erau prea mulți intelectuali, iar în vara anului următor, consiliului eparhial a Sfintei Episcopii a Dunării de Jos va lua decizia ca preoților ajutători pensionați să li se repar-tizeze o treime din numărul credincioșilor din parohie cărora să le îndeplinească cele sfinte la domiciliu și celelalte ierurgii bisericești precum botez, cununie, și înmormântare, urmând să slujească și în biserică împreună cu preoții parohi în toate Duminicile și Sfintele Sărbători, iar în zilele obișnuite, pe rând cu săptămâna⁵⁷.

În concluzie, asemeni celorlalți preoți care au slujit în satele dobrogene la cumpăna dintre veacuri, părintele Atanase Popescu și-a împlinit datoria de bun păstor spiritual slujind în biserică și în afara ei la chemarea enoriașilor și destăinuind acestora de câte ori a fost nevoie învățături bune ale căror roade s-au văzut în timp. Trăind printre săteni, părintele a suferit împreună cu aceștia, a împărtășit ne-liniștea celor împovărați de griji și a suportat cu bărbăție asprimea locurilor și a vremurilor.

IMPORTANT DOINGS FROM THE LIFE AND PASTORAL ACTIVITY OF A DOBROGEAN PRIEST

This article presents some unique information from the life and pastoral activity of the priest Atanase Popescu, one of the apostles of the Northern Dobrogea villages: Prislava (today Nufăru) and Agighiol, as well as important moments from the history of these settle-

ments, such as the founding of the churches, their major repairs and their consecration, ordinations of priests, church administrative changes, construction of primary schools, the physical destruction and the suffering of the villagers after the Great War.

Keywords: The Orthodox Church of Dobrogea, the Great War, Tulcea deanery, priests, memoirs

NOTE

1 Institutul de Istorie Ecleziastică „Nicolae Bocușan” al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

2 *Sedintele Consistoriului Superior Bisericesc din sesiunea de toamnă a anului 1913*, Tipografia Cărților Bisericești, 1914, București, p. 31.

3 Arhiva Episcopiei Tulcea (în continuare AET), Fond *Inspecții*, Foaie de inspecție din 21 febr. 1903.

4 Arhiva Arhiepiscopiei Dunării de Jos (în continuare AADJ), dosar nr. crt. 2109/1906, Parohiile din jud. Tulcea.

5 *Idem*, dosar nr. crt. 1823/1887, ff. 47-49.

6 *Idem*, dosar nr. crt. 1875/1892, Adresă Prefectură Nr. 10488/6 oct. 1892.

7 Arhiva Parohiei (în continuare AP) Mahmudia, Adresă Protoierie Nr. 794/16 nov. 1892.

8 *Idem*, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Memoriu datat 18 oct. 1930.

9 AADJ, dosar nr. crt. 1941/1897-1898, ff. 233-234.

10 Vasile Vărtolaș, institutor, director al școlii primare de băieți nr. 1 din Tulcea, revizor școlar al județului în mai multe rânduri, autor de cărți de citire; după război este ales senator din partea partidului Țărănist, iar mai apoi președinte al camerei de agricultură Tulcea fiind și viticultor.

11 AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Memoriu datat 18 oct. 1930.

12 *Monitorul Oficial* nr. 24 din 29 april. 1904, p. 948.

13 AET, dosar nr. crt. 45, Fond *Inspecții*, Foaie de inspecție din 21 febr. 1903.

14 *Idem*, dosar nr. crt. 392, Fond *Parohie Domnița Maria*, Adresă Nr. 849/22 sept. 1935.

15 Arhiva Națională Direcția Județeană Tulcea (în continuare ANDJT), Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 893/1939, ff. 78-82.

16 AET, dosar nr. crt. 87, Fond *Parohie Principele Carol*, Adresă Protoierie Nr. 668/12 iun. 1910.

17 AADJ, dosar nr. crt. 2186/1910-1913, Adresele ministerului Nr. 7767/23 mart. 1910 și Nr. 18364/17 iun. 1910.

18 AET, dosar nr. crt. 82, Fond *Parohie Domnița Maria*, Adresă minister din 13 iul. 1916.

19 AP Beștepe, Foaie de inspecție din 7 mai 1907.

20 Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, pp. 384-387.

21 AADJ, dosar nr. crt. 2229/1916, f. 227.

22 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 79/1919, f. 7.

23 În cei doi ani de război, din linia ferată Medgidia-Tulcea, a fost realizată porțiunea dintre Istria și Hamangia; lucrările au continuat după război, iar la 1 nov. 1925, intra primul tren în gara Babadag, v. *Marea Neagră*, Anul III, Nr. 68, 7 nov. 1925.

24 Terenul izbucnirii ficii era pregătit de „osteneala provenită din lipsa de somn, fie din marșurile forțate, din puternice emoții anterioare și foarte adesea din lipsa de hrană”, v. D. Caracostea, *Aspectul psihologic al războiului*, Ed. Cartea Românească, București, 1922, p. 86.

25 Mai târziu declara că de la Hamangia au fost duși la Medgidia, unde au fost ținuți într-un beci cu mai mulți internați, de unde au mers tot pe jos până la Cobadin unde au fost îmbarcați în vagoane, iar la Șumla au fost ținuți 6 zile într-o baracă de scânduri, cu mai mulți români, de unde au fost trimiși la Stara Zagora, v. Grigore N. Popescu, pr., *Preoțimea Română și întregirea neamului. Temnițe și lagăre*, vol. II, Tip. Vreemia, București, 1940, pp. 330-333.

26 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 128/1919, ff. 122-130.

27 *Dobrogea Jună*, Anul XVIII, Nr. 239, 18 oct. 1924.

28 *Marea Neagră*, Anul IV, Nr. 222, 2 iul. 1927.

29 Pr. Petru Ianculescu (n. 26 oct. 1870; d. 24 dec. 1938) absolvent al seminarului din Buzău (1888), hirotonit preot la 28 mai 1898, pe seama bisericii din Calica, din 15

iun. 1904 paroh în satul vecin Sarighiolul de Vale; la alegerile pentru Cameră din nov. 1919, candidează ca independent și este ales deputat; încetează din viață în urma unei răceli netratate.

30 La Sarighiol staționa un regiment bulgar de cavalerie și un divizion de campanie care s-a retras treptat, ultimii soldați bulgari fiind dezarmați de către demobilizații din sat ajutați de câțiva soldați din armata franceză care intrase în Tulcea, v. ANDJT, Fond *Prefectură Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 65/1917-1920, f. 30.

31 Eugen Drăgoi, pr., *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos 1864-1989*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, p. 179.

32 AET, dosar nr. crt. 87, Fond *Parohie Pr. Carol*, Adresă Ad-ția Regiunii Delta Dunării Nr. 1057/27 iun. 1918.

33 În timpul celor doi ani de război, dintre localitățile existente în Delta Dunării au rămas neevacuate doar Sulina, C.A. Rosetti, Periprava, Pardina și Chilia Veche unde s-a refugiat administrația județului Tulcea.

34 ANDJT, Fond *Prefectură Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 125/1919, f. 1.

35 *Idem*, Fond *Prefectură Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 131/1920, f. 17.

36 AET, dosar nr. crt. 93, Fond *Parohie Domnița Maria*, Inventar (1927).

37 *Idem*, dosar nr. crt. 82, Fond *Parohie Domnița Maria*, Adresă Protoierie Nr. 372/14 iul. 1921.

38 Pr. Em. Bogatu, licențiat în teologie (1903), hirotont preot la 5 sept. 1904 pe seama bisericii din Sărdaru (jud. Covurlui); la 15 oct. 1907 este numit paroh al bisericii din Berești (jud. Covurlui), iar la 1 oct. 1910, este numit protoieru al jud. Tulcea; în timpul refugiului a slujit la Berești (jud. Covurlui), după care la 1 dec. 1918 a revenit ca protoieru la Tulcea unde a slujit până la 1 oct. 1930, când se va transfera la Galați, ca preot la biserica *Ovidenia*.

39 AP Nufăru, Act Comemorativ.

40 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 131/1920, f. 17.

41 Episcopul Nifon Niculescu a păstorit episcopia Dunării de Jos în perioada 1909-1921; la declanșarea războiului, eparhia avea în administrare bisericească județele Covurlui, Tulcea, Constanța, Durostor și Caliacra; la 8 mart. 1923, prin înființarea episcopiei Constanței, eparhia rămânea doar cu județele Tulcea și Covurlui, organizare care va dura până după cel de-al doilea război mondial.

42 AADJ, dosar nr. crt. 2192/1910-1912, f. 33.

43 Ionescu Dobrogeanu, col., *Invazia barbară din 1916-1918 în județul Tulcea*, în „Arhiva Dobrogei”, vol. II, București, 1920, pp. 207-208.

44 AP Agighiol, Adresă Nr. 1/15 ian. 1904.

45 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 182/1921, ff. 46-48.

46 *Idem*, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 208/1922, f. 274.

47 *Vestitorul*, Anul IV, Nr. 4, april. 1929.

48 *Idem*, Anul II, Nr. 6, sept. 1927.

49 *Călăuza Plugarului*, Anul II, Nr. 4-5, mai-iun. 1930.

50 AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Memoriu datat 18 oct. 1930.

51 AP Mahmudia, Circulară Nr. 197/14 mai 1920.

52 În anul 1929 avea 8 copii: Grigore (n. 1893), Ileana (n. 1895), Eugenia (n. 1905), Alexandrina (n. 1909), Elisabeta (n. 1911), Petru (n. 1913), Ecaterina (n. 1915) și Nicolae (n. 1917), v. AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Tabel cu personalul parohiei (1929).

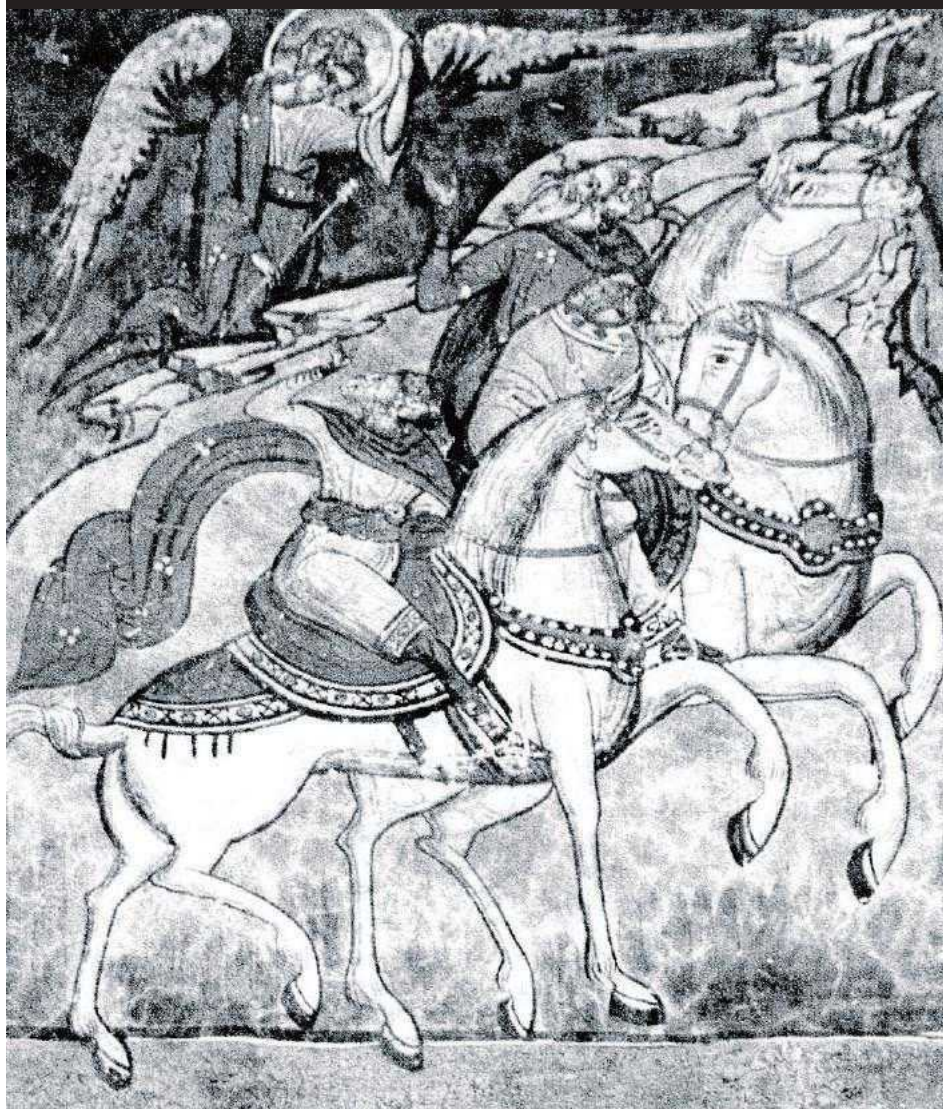
53 Până în anul 1925, personalul ecleziastic se putea pensiona după 35 ani de serviciu sau la vârsta de 65 ani; după noua legislație, clerul avea dreptul de a se pensiona la 65 ani, însă erau pensionați din oficiu, în mod obligatoriu, pentru limita de vârstă de 70 ani împliniți, fiind considerați de drept preoți ajutători la biserică unde au slujit, v. *Vestitorul*, Anul XV, Nr. 2-3, febr.-mart. 1939.

54 AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Tablou cu personalul parohiei (1929).

55 *Făclia*, Anul I, Nr. 7, oct. 1934.

56 *Vestitorul*, Anul XV, Nr. 8, aug. 1939; AET, dosar nr. crt. 399, Fond *Parohie Sarinasuf*, Jurnal Nr. 4369/31 oct. 1931.

57 *Vestitorul*, Anul XVI, Nr. 11, nov. 1940; *idem*, Anul XVII, Nr. 8-9, aug.-sept. 1941.

VIATA MILITARĂ ÎN PICTURA RÉLIGIOASĂ ROMÂNEASCĂ DIN SECOLELE XIV-XVIII (I)

**Profesor univ. Dr.
Ioan I. SOLCANU'**

În întreaga sa existență poporul român a dus o continuă luptă de apărare a pământului strămoșesc, a ființei statale. În acest scop a folosit toate mijloacele naturale, atât de prielnice - codrul, muntele, apa și focul - dar și mijloacele tehnice, de la cele simple și tradiționale, ca arcul cu săgeată, ghioaga sau măciuca, până la ultimele cuceriri ale vremii în domeniu, precum armele de foc - sănețele sau puștile mici și puștile mari, respectiv, tunurile.

Pentru apărarea individuală, luptătorul român din veacurile XIV-XVIII a utilizat, în funcție de categoria socială căreia îi aparținea, de la îmbrăcămintea vătuită cu călți sau lână și scutul din împletitură de nuiete, până la armura completă, de proveniență occidentală.

Cunoașterea tuturor acestora nu poate fi lipsită de interes, adăugându-se astfel noi date și informații asupra stadiului atins de poporul român în domeniul tehnicii de luptă. Spre completarea și întregirea informațiilor oferite celui ce studiază istoria militară la români, alături de cronici, de relatările călătorilor străini și de materialul muzeistic, datele iconografice întâlnite în pictura murală sau în cea a icoanelor, în miniatura manuscriselor, în ceramica și broderiile de epocă primesc valențe noi, uneori de importanță deosebită.

Firește că nu orice imagine privitoare la echipamentul militar, de apărare sau de luptă întâlnită în aceste izvoare iconografice constituie și dovada indubitabilă a utilizării acestuia de către români, fie și pentru faptul că nu cu-

noaștem întotdeauna naționalitatea zugravului și sursa de inspirație. Prudența se impune și aici, dar chiar și în aceste condiții imaginile trebuie semnalate, fie și cu beneficiu de inventar.

1. FORMAȚIUNI DE LUPTĂ

1.1 Cavaleria

În pictura murală și în miniatura epocii pot fi întâlnite uneori imagini ale formațiunilor de luptă, așezarea lor în dispozitiv și chiar angajarea lor în confruntarea militară. Deși scrierile de epocă sunt deosebit de abundente în informații privitoare la formațiunile de luptă ale românilor, la modul de desfășurare a ostilităților etc., pictura murală și miniatura le completează prin puterea de sugestie a imaginilor care este de neînlocuit.

Scenele care îngăduie reconstituirea modului în care se purtau luptele pe uscat și pe mare le aflăm atât în pictura interioară a bisericilor, în temele *Cavalcada împăratului Constantin*, de la Pătrăuți, Arbure și Bălinești și *Urmărirea evreilor de către Faraon*, ultima zugrăvită în groznița bisericii mănăstirii Sucevița, cât și în pictura exterioară, în tema *Asediul Constantinopolului* de la Arbure, Sf. Gheorghe - Suceava, Probota, Humor, Moldovița și Baia.

Semnificația acordată *Cavalcadelor* de către istoricii de artă André Grabar, Virgil Vătășianu și Sorin Ulea a fost îndeaproape identică. Aceștia au apreciat că reprezentările cavalcadelor conduse de împăratul Constantin, din pictura bisericilor Pătrăuți, Arbure și Bălinești pot fi considerate ca fiind o invocație adresată Sf. Cruci de către Ștefan cel Mare și fiul său, Bogdan al III-lea, în lupta Moldovei împotriva necredincioșilor turci și tătari. În cadrul acestei lupte, voievodului și curții sale le revenea rolul principal de organizare a rezistenței. Or, prin această prismă, grupurile de călăreți înarmați și împlătoșați din *Cavalcade* nu pot reprezenta decât pe voievod și curtea sa în drum spre locul de luptă sau ca grup de comandă al oștirii moldovenești. Compactitatea grupului de cavaleri în preajma împăratului Constantin și, prin extensie, a voievodului țării,

sugerează unitatea de voință și credința în victorie a acestora.

Cu excepția *Cavalcadelor*, în toate celelalte scene amintite apar și formațiuni de luptă ale pedestrimii. În scenele *Asediului* din pictura exterioară a pomenitelor biserici din Moldova, scene care reproduc unul și același model, mai puțin *Asediul* de la biserica Arbure, formațiunile de pedestrimie sunt cele care deschid lupta. Ostașii pedestri înaintează în rânduri strânse, compacte, fiind înarmați cu halebarde de cele mai diverse tipuri.

Larga răspândire a halebardelor în epocă și dotarea armatei române cu acestea, atestată de numeroase documente, este confirmată și de iconografia veacului al XVI-lea. Aceeași armă specifică pedestrimii o întâlnim în scena *Urmărirea evreilor* din groznița mănăstirii Sucevița, pictată la mai bine de jumătate de veac după imaginile *Asediilor* de la Arbure, Humor și Moldovița. În această scenă a *Urmării evreilor*, cele două grupuri de pedestrași din preajma Faraonului sunt înarmate tot cu halebarde. Chiar din această scenă se poate constata, pe de o parte, diversitatea armelor de luptă ale românilor la sfârșitul veacului al XVI-lea și la începutul veacului al XVII-lea, iar pe de altă parte diferențierea existentă și sub acest raport între diferitele grupuri sociale. Astfel, Faraonul este însoțit de două cete de călăreți înarmați cu lăncii, unele cu bandulieră. O ceată precede pe Faraon și o alta, condusă de un personaj care poartă, asemenea Faraonului, doar un buzdugan, îi succede, constituind ariergarda. Spre deosebire însă de pedestrașii care asigură paza Faraonului, cei care însoțesc convoiul de căruțe cu alimente sunt înarmați doar cu sulite, cu bardize sau cu ghioage și numai patru dintre aceștia au halebarde. Apartenența socială modestă a celor din urmă, de unde și prețul scăzut al armelor pe care le poartă, este dovedită și de costumele purtate, aceștia fiind echipați cu sumane lungi, încălțați cu cizme sau opinci, și purtând pe cap căciuli țuguiate sau chiar pălării.

Scena din groznița bisericii mănăstirii Sucevița este interesantă și din punctul de vedere al organizării unui convoi militar, cu participarea voievodului, la hotarul veacurilor XVI-XVII. În fruntea oștirii trebuie să se fi aflat voievodul, aici Faraonul, însoțit de cetele de pază proprii, alcă-

tuite din boierii care ocupau diverse funcții pe lângă curtea domnească și, desigur, din ostașii plătiți, acei lefegii sau mercenari frecvent atestați documentar la sfârșitul veacului al XVI-lea². Starea lor socială le îngăduia procurarea unui echipament mai costisitor alcătuit din armuri, platoșe și coif, iar ca armă de luptă întrebuințau lancea, proprie cavaleriei.

Pedestrașii care îl însoțesc pe Faraon, în cazul de față pe voievod, pot fi atât curtenii mărunți, cât și lefegii înarmați cu cele mai diferite tipuri de halebarde. Grosul oștirii urmează voievodului. În pictura din gropnița bisericii Sucevița, îndărătul voievodului apare o singură ceată de cavalerie, condusă de un personaj despre care putem crede că este comandantul, pentru că în mâna dreaptă poartă un buzdugan. Spațiul nu îngăduie pictorului reprezentarea și a altor grupuri de oșteni călări sau pedestri, dar prezența acestora este sugerată de mulțimea lănciilor care se văd de după deal, înaintând la pas și în aceeași direcție cu cetele Faraonului, direcție sugerată de pictor prin fluturarea banderolelor agățate de vârful lănciilor.

Numărul cetelor este indicat de pictor atât prin gruparea lor, cât și prin steagurile deosebite ca formă și plasate în fruntea fiecărei unități aflate în deplasare. În relatările luptelor românilor din veacurile XVI-XVII asemenea steaguri, atât ca unitate de luptă, cât și ca însemn al ei, sunt deseori amintite. Astfel, în lupta de la Mirăslău, când Mihai Viteazul și-a dat seama că orice rezistență este inutilă, și-a desprins steagul de pe sulită, l-a împăturit „și-l puse în sân, lângă inimă”³.

În scena din pictura gropniței Sucevița, pe care o analizăm, carele pentru transportul merindelor urmează îndeaproape oastea mare, convoiul de căruțe fiind deschis de o ceată de călăreți, echipați cu armuri, coifuri și lăncii, a

cărei menire era aceea de a proteja de la distanță proviziile de alimente sau chiar cele de armament, cum ar fi praful de pușcă, atât de prețios în acele vremuri. Paza convoiului de căruțe era întărită apoi de pedestrași, care însoțeau fiecare căruță în parte. Dintre toți acești oșteni numai patru sunt înarmați cu halebarde, restul cu arme ușoare precum sulite, bărdișe, ghioage și chiar ciocane de luptă. Autenticitatea scenei este sporită de pictori prin reprezentarea unor animale domestice - porci - mănate o dată cu convoiul, ceea ce denotă, o dată mai mult, că textul biblic a constituit doar pretextul unei atari scene. În acest sens, al inspirării pictorilor din modele locale, autohtone, stă diferențierea socială a celor care compun oștirea în deplasare, specificitatea costumației pedestrașilor care însoțesc convoiul și chiar autohtonismul zugravilor de la Sucevița, Ion și Sofronie.

Asemenea scene, precum cea din gropnița bisericii mănăstirii Sucevița, ca și scena *Asediului Constantinopolului* surprind o oaste completă cu pedestre și cavalerie. Grupurile de pedestrași sunt urmate de cavaleria turcă echipată cu armuri, coifuri și înarmată cu lăncii, în momentul atacului în iureș de după dealuri. Cel care privește azi aceste imagini, și îndeosebi scena *Asediului* din pictura bisericii Moldovița, nu poate să nu se gândească la versurile eminesciene din „Scrisoarea a III-a”, care descriu lupta românilor lui Mircea cel Bătrân cu turcii:

„Codrul clocoti de zgomot și
de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde...
Mii de coifuri lucitoare ies
din umbra-ntunecoasă
Călăreții împlu câmpul...
Lănci scânteie lungi în soare...”

Aceste imagini i-au fost inspirate lui Mihai Eminescu de secularele picturi care împodo-

besc bisericile din nordul Moldovei și pe care, neîndoindu-l, poetul le-a cunoscut.

Formațiunile de cavalerie, atât cele din *Cavalcadele Împăratului Constantin cel Mare*, cât și din scenele *Asediului Constantinopolului* din frescele exterioare ale bisericilor Arbure, Humor și Moldovița sau din aceea a *Urmării evreilor*, sunt predominant înarmate cu lăncii. Observația este confirmată și de o miniatură din *Psaltirea* mitropolitului Anastasie Crimca, lucrare datată la începutul veacului al XVII-lea. Subiectul miniaturii îl constituie războiul regelui David cu Saul, fiind reprezentate două formațiuni de cavalerie înarmate, de asemenea, cu lăncii⁴.

În aceeași *Psaltire*, o altă miniatură ilustrează *Căderea lui Abesalom* în care sunt aflate două cete de călăreți. Armele de luptă sunt tot lănciile de formă rombică sau ascuțită în unghi, a căror înclinare accentuează nota de dinamism a scenei.

1.2 Pedestrimea: cete, pâlcuri, steaguri

Existența „cetelor” și a „pâlcurilor” în armatele Țărilor Române din veacurile XIV-XVIII este frecvent amintită. Asemenea unități ale lui Alexandru cel Bun participă la luptele de la Marienburg, din 1422, împotriva cavalerilor teutoni, descrise de cronicarul polonez Jan Dlugosz⁵. Grigore Ureche, referindu-se la una din luptele lui Ioan Vodă cel Viteaz, scria că voievodul „a împărțit oastea în 30 de pâlcuri (subl.ns.) și la tot pâlcul a dat câte o pușcă...”⁶. Aceleași cete și pâlcuri sunt atestate de mai multe ori pentru vremea lui Mihai Viteazul⁷, dar și mai târziu.

Scenele *Asediului Constantinopolului* permit, totodată, reconstituirea unei imagini de ansamblu a asedierii unei cetăți în prima jumătate a veacului al XVI-lea. Deși subiectul scenelor pri-

vește încercuirea Constantinopolului de către avari sau perși, fapte petrecute în 626 și 728, este de presupus că zugravii au văzut ei înșiși diferite asedii ale cetăților românești. Cele mai apropiate de momentul zugrăvirii *Asediului* de la biserica Arbure și reluat apoi și la Humor și Moldovița au fost asediile cetăților Chilia și Cetatea Albă de către turci, la 1484⁸. Ca și în cazul Constantinopolului, atacat de avari la 626, de perși la 728, de ruși la 860⁹ sau de turci la 1453, și încercuirea Chilie și Cetății Albe s-a produs de pe apă și de pe uscat. Asemenea Constantinopolului la 1453 și cetățile moldovenești au fost mai întâi supuse focului armelor grele - tunurilor - plasate atât pe corăbii, cât și pe uscat, în vecinătatea lor. În scena de la biserica mănăstirii Moldovița se disting patru asemenea bombarde, două figurate integral în prim plan, iar la alte două se văd doar țevile ieșind de după un dâmb. Tunurile se constituie din țevi lungi și groase, încercuite la capetele din față și la mijloc și așezate pe un afet prevăzut cu două roți de diametre mari; fiecare tun este mânuit de trei ostași, câte unul la fiecare roată, iar al treilea aflat la extremitatea dindărăt a țevii ocheste direct prin țevă¹⁰. Este interesant de remarcat că tunarii din *Asediul Constantinopolului* de la Moldovița nu sunt turci, ci europeni și, după căciulile țuguiate, poate chiar moldoveni, fapt ce sporește autenticitatea imaginilor.

Tunurile, bombardele trimiteau ghiulele către interiorul cetății, dar și spre zidurile acesteia, astfel încât slăbirea rezistenței celor asediați se urmărea și prin efectul psihologic datorat acestor arme. După pregătirea efectuată de bombardele grele de pe apă și uscat, atacul era continuat de pedestrișii și, apoi, de cavaleria ce ataca din trei direcții.

Apărarea cetății se realiza prin aceleași arme grele de foc amplasate pe ziduri și prin arcașii care ținteau, protejați de creneluri și metereze, în asediatori.

Informațiile documentare din ultima pătrime a veacului al XV-lea atestă prezența unei flote otomane la cucerirea Chilie și a Cetății Albe, iar istoricii noștri nu refuză posibilitatea existenței unei flote moldovenești chiar și la cucerirea Chilie de către Ștefan cel Mare în ianuarie 1465¹¹.

2. ECHIPAMENT MILITAR DE APĂRARE ȘI HARNAȘAMENT

2.1 Armuri

Date prețioase aflăm în iconografia românească a veacurilor XIV-XVIII privitoare la echipamentul de apărare individuală al luptătorului și la harnașament. Pentru apărarea individuală luptătorul român a folosit

în acea epocă armura, scutul și casca. Se înțelege că un asemenea echipament complet, mai cu seamă atunci când era realizat din fier, nu putea fi procurat decât de către elita societății - boierimea. Chiar și pentru membrii acesteia armurile nu au constituit un echipament de neînlocuit. Cele mai numeroase informații menționează preferința românilor de a lupta ușor echipați.

Cu un astfel de echipament complet de luptă sunt figurați în pictura medievală românească îndeobște sfinții militari, soldații din scenele *Patimilor lui Iisus* și, mai rar, oștenii din scenele istorice. Diversitatea cea mai mare o întâlnim în cazul armurilor, putând fi identificate trei tipuri: 1. *armură din zale*; 2. *armură din plăcuțe metalice fixate pe o dublură din piele*; 3. *armură cuirasă*. Aceste armuri protejau trunchiul corpului omenesc, coborând uneori până deasupra genunchilor și având forma unor tunici metalice.

2.1.1 *Armura din zale* putea fi realizată din benzi de ochiuri metalice dispuse pe orizontală sau oblic. O astfel de tunică de zale din benzi orizontale este purtată de soldatul care asistă la chinurile Sf. Gheorghe din ciclul dedicat acestuia, imagine situată pe peretele nordic al pronaosului bisericii mănăstirii Sucevița¹² și de către călăreții care îl însoțesc pe Faraon în scena *Urmăririi evreilor* din gropnița aceluiași edificiu.

O tunică din zale prinse în formă de plasă întâlnim în scena *Sf. Gheorghe ucigând balaurul*, de pe peretele nordic al naosului bisericii din Crișcior¹³. Resturi ale unei cămăși de zale, datate în veacul al XV-lea, au fost descoperite recent la Baia¹⁴.

În pictura murală sud-dunăreană din veacurile XIV și XV întâlnim tunici asemănătoare purtate de sfinții militari în frescele bisericilor Boiana, Zemen, Kalotino și Dragalevți¹⁵.

2.1.2 *Armura din plăcuțe metalice* a avut, desigur, o mai largă răspândire și datorită faptului că putea fi realizată mai ușor. Imaginile acestui gen de armură-tunică sunt foarte frecvente în iconografia românească. Ele diferă atât prin forma plăcuțelor din care sunt confecționate, cât și prin modalitatea de fixare a acestora astfel încât, în temeiul materialului iconografic putem deosebi: *armură-tunică din plăcuțe metalice de formă rectangulară*, *armură-tunică din plăcuțe metalice de formă romboidală* și *armură-tunică din plăcuțe metalice dispuse în formă de solzi de pește*.

Primul tip de armură îl întâlnim la un sfânt militar din pictura bisericii domnești de la Curtea de Argeș¹⁶, în *Cavalcada* din pronaosul bisericii Pătrăuți, în scena *Iisus înaintea arhierilor* din naosul bisericii Popăuți-Botoșani, în același ciclu al *Patimilor* din biserica Voroneț etc.

Cel de-al doilea tip de armură-tunică este mai puțin răspândit și-l întâlnim purtat de soldatul înarmat cu măciucă și situat în planul secund din scena *Prinderea lui Iisus* din naosul bisericii Moldovița¹⁷.

Tunici-armură din plăcuțe metalice dispuse în formă de solzi de pește pot fi văzute în pictura aceeași biserici moldovenești în scena *Răstignirea lui Iisus*, din semicalota absidei de nord¹⁸ și în scena *Uciderea pruncilor* din pictura bisericii *Sf. Nicolae* de la Curtea de Argeș¹⁹. Cel mai adesea aceste tunici-armuri erau realizate prin aplicarea plăcuțelor metalice pe o dublură de piele, prin prinderea lor, unele de altele, cu verigi metalice. Indiferent însă de modalitatea prinderii plăcuțelor, armura-tunică se constituia, așa cum dovedesc imaginile picturale, din două sau chiar din trei părți separate prin benzi metalice. De obicei sunt prevăzute cu o centură pe mijloc, cu scopul de a marca talia și, neîndoind, pentru a asigura mobilitatea necesară corpului în timpul luptei.

2.1.3 Armura-tunică gen cuirasă se constituia din două părți bine distincte: cea superioară care cuprindea inclusiv umerii, lucrată din platoșă de fier forjat și cea inferioară, de la centură în jos, incluzând poalele, realizată din plăcuțe metalice care sunt, preponderent, de formă rectangulară. Pentru protejerea brațelor de la umeri la coate armura cuirasă, ca de altfel și celelalte două tipuri de armuri prezentate mai sus, este prevăzută cu mâneci din plăcuțe metalice. Frecvența acestora în pictura murală a bisericilor din Transilvania, Țara Românească și Moldova pentru perioada de care ne ocupăm - în pictura bisericii Remetea unde armura este purtată de regele Ladislau; la Voroneț unde este îmbrăcată de sfinții militari Artenie, Mercurie și Mina, figurați în naos; la Humor, unde o aflăm purtată de soldații din scena *Drumul crucii*,

iar la Moldovița o vedem la soldații din scena *Prinderea lui Iisus* - poate fi o dovadă a utilizării lor de către vârfurile boierimii românești.

Aceste imagini confirmă și permit, totodată, reconstituirea acelor platoșe și cuirase pe care domnul Moldovei, Ștefan cel Mare, le cerea sibienilor prin documentul din 7 iul. 1502²⁰. Se pare însă că astfel de armuri au fost întrebuințate de moldoveni cu mult înainte de această dată din vreme ce, în xilogravura cronicii lui Thuroczi privitoare la bătălia de la Baia, din 1467, oștenii lui Ștefan cel Mare sunt figurați purtând cuirase²¹. Chiar cu un deceniu înaintea acestei bătălii, la 29 iun. 1456, Petru Aron promitea regelui polon că îi va pune la dispoziție 400 călăreți înarmați cum se cuvine, ca de război, *cu cuirasă*²² (subl. ns.).

2.2 Căști de apărare

O armură completă presupune însă ca oșteanul să fie dotat cu cască și cu scut, de asemenea metalice. În privința căștilor de protecție, iconografia epocii ne prezintă câteva tipuri, cele mai frecvente fiind: cască cu calota ascuțită și cu nervură mediană, cască cu calotă semicirculară, cu nervură mediană și o alta marginală și cască înaltă, nețuguiată.

2.2.1 Cască având calota ascuțită și cu nervură mediană este întâlnită la soldații gărzii imperiale în *Descoperirea Sfintei cruci* din pictura bisericii de la Sântămăria-Orlea (sec. XV)²³, la soldații romani din ciclul *Patimilor* din pictura bisericii Bucovăț²⁴ sau la aceiași soldați din scenele *Drumul crucii* și *Urcarea pe cruce* din naosul bisericii Voroneț etc.

2.2.2 Cască având calota semicirculară, cu nervură mediană și o alta marginală o poartă soldații din scena *Prinderea lui Iisus*, din pictura bisericii Domnești de la Curtea de

Argeș, ostașii din aceeași scenă de la biserica *Sf. Nicolae* din Dorohoi, precum și ostașii prezenți într-un sinod ecumenic reprezentat în biserica *Sf. Gheorghe* din Hârlău etc.

2.2.3 Cască înaltă, țuguiată este prezentă la pedestrașii turci din scenele *Asediului Constantinopolului*, din pictura exterioară a bisericilor din Moldova.

Majoritatea imaginilor arată că aceste căști, indiferent de tipul lor, erau prevăzute cu apărători din zale metalice, care se fixau de marginea căștilor, pentru a proteja gâtul și umerii luptătorului de lovitură armelor tăioase.

2.3 Scuturi

Scutul era menit să-l protejeze pe ostaș atât de loviturile armelor ascuțite în lupta corp la corp, cât și de vârfurile săgeților lansate de la distanță. Iconografia epocii surprinde marea diversitate a formelor scuturilor, de la cele ușor acolodate în partea superioară și ascuțite în partea opusă, prezente în amintita scenă de la Sântămăria-Orlea, la cele de formă circulară sau de semicilindru terminat în unghi în partea de jos, purtate de cea mai mare parte a sfinților militari care străjuiesc primul registru cu picturi din naosurile bisericilor.

Firește că asemenea celorlalte piese de armură, nici scuturile metalice nu puteau fi cumpărate decât de o pătură subțire a societății feudale românești, de vreme ce numai în corespondența voievozilor munteni cu Brașovul este solicitat și acest produs²⁵.

Dacă procurarea unor astfel de armuri costisitoare era apanajul domniei și al boierimii mari, țărănimea și micii boieri luptau cu mijloacele tradiționale, fără armuri. Tunica-armură era înlocuită cu câlți și lână care căptușeau îmbrăcămintea acelor părți ale corpului mai expuse loviturilor.

Scuturile erau confecționate din lemn, acoperite cu piele și apoi ghintuite pentru a fi mai rezistente. Când timpul și mijloacele nu permiteau nici măcar atât, mica boierime și țărani își confecționau scuturi din împletituri de nuiele, care aveau avantajul că erau mai ușoare și pe care le numeau *paveze*, cuvânt de origine poloneză, cunoscut la începutul veacului al XVII-lea și în Țara Românească, după aprecierea istoricului I. Bogdan²⁶.

2.4 Harnașamentul

Harnașamentul trebuie să fi constituit o preocupare pentru cei ce luptau călare. Procurarea unui harnașament complet - șă din piele sau acoperită cu piele, scări pentru șă, frâu prevăzut cu zăbale, pintoni etc. -, chiar lucrat de meșteri autohtoni, nu era la îndemâna oricui, cu atât mai puțin a *gloatei* prin care Grigore Ureche înțelegea pedestrima recrutată din rândurile țărănimii dependente²⁷. Răzeșii și moșnenii, sau măcar o mare parte a acestora, luptau călare, iar harnașamentul necesar și-l procurau prin meșterii locali ai satelor, atestați documentar în număr mare chiar pentru veacurile XVI-XVII²⁸.

Imaginile de șei sunt frecvente în iconografia medievală românească, remarcabilă fiind cea aflată în nișa de nord a altarului bisericii Popăuți-Botoșani, care reproduce un model datorat probabil unor meșteri rustici. Aici, în scena *Sacrificiului lui Avraam*, un cal înșeuat paște printre măcăciunii unui deal. Șaua este prevăzută cu două arcade înalte, cea din față mai proeminentă. Zugravul a redat cu exactitate până și sistemul de fixare a șeii: două chingi late, din care una se observă foarte clar, petrecute pe sub burta calului, în timp ce altele trecute pe după crupă împiedicau alunecarea în față a șeii. Reichersdorffer amintește de existența șeilor de lemn, neacoperite cu piele, în Moldova veacului al XVI-lea²⁹.

Tot cu șei de lemn, dar prevăzute cu arcade mai pronunțate, îndeosebi în partea lor dindărăt, par a fi echipați și caii înhămați la căruțele cu podvezi din scena *Urmărirea evreilor* prezentă în groznița bisericii Sucevița. Aici nu mai poate fi sesizat sistemul de fixare a șeilor, deoarece numai caii din stânga, în sensul deplasării căruțelor, sunt înșeuati.

În aceeași scenă sunt figurate însă și șei bogate, frumos ornamentate, cu arcada din față înaltă și prevăzută cu o gaură prin care se petrecea cureaua de căpăstru. Astfel de șei au călăreții din garda Faraonului.

În scena *Plecarea magilor* din frescele exterioare de la bisericile Humor și Moldovița³⁰, în cea reprezentând călăreții din *Asediul Constantinopolului* din pictura acelorași edificii sunt figurate șei cu arcada anterioară țuguiată și înaltă până la mijlocul călărețului. Majoritatea șeilor sunt prevăzute cu scări, uneori late, precum aceea cu

care este înșeuat calul încălecat de Faraon, iar de cele mai multe ori înguste, cum pot fi văzute în scena *Plecarea magilor* din *Imnul Acatist* reprezentat pe fațada de sud a mănăstirii Moldovița.

Săpăturile arheologice de la Bârlad și Baia confirmă imaginile amintite. La cetatea de pământ a Bârladului a fost scoasă la iveală o șă întreagă, cu brațele arcuite, databilă în veacul al XV-lea³¹. O altă scară de șă, dar din veacul următor și cu nimic diferențiată de piesa de la Baia, a fost descoperită la Suceava³². Confecționarea de către localnici a acestor piese de harnașament nu este exclusă, deoarece nu ridicau probleme tehnice deosebite. Cu toate acestea, Ștefan cel Mare importa asemenea piese de la brașoveni pentru sine și pentru garda personală³³.

Neîndoielnic, pintonii, cu sau fără duriță, erau larg întrebunțați în Țările Române în perioada de care ne ocupăm, deși iconografia nu îngăduie această presupunere, totuși susținută de numeroasele descoperiri arheologice³⁴.

O piesă de neînlocuit a harnașamentului o constituia zăbala, prin intermediul căreia era strunit calul. Realizatorii frescelor exterioare de la Moldovița (*Imnul Acatist*, scena *Plecarea magilor*) și a celor interioare de la Sucevița (grozniță, *Urmărirea evreilor*) figurează până și această piesă, constituită dintr-un element central, terminat la capete cu verigi de care se fixau părțile laterale, ale căror extremități se prindeau de căpăstru. Prin mijlocirea acelorași verigi erau trecute capetele frâului ținut de călăreț. În amintitele imagini, zăbalele sunt lăsate libere, atârând de căpestrele cailor, distingându-se cu claritate și datorită culorii albe cu care sunt desenate. Acest gen de zăbale, prevăzute cu verigi, a fost identificat în săpăturile arheologice din orașul medieval Baia și încadrat cronologic în veacurile XV-XVII, dar modele mai vechi datează chiar din veacurile XIII-XIV³⁵.

MILITARY LIFE IN ROMANIAN RELIGIOUS PAINTING FROM 14TH CENTURY TILL 18TH CENTURY (I)

The article presents information about the military combat and defence equipment that appears in the Romanian religious painting.

Keywords: military life, religious painting, combat and defence equipment, icon, harness

NOTE

1 Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România.

2 I. Bogdan, *Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în secolul al XVI-lea*, în *AAR. MSI*, seria a II-a, tom XXX, 1907-1908, p. 374.

- 3 N. Iorga, *Istoria armatei românești*, București, Ed. Militară, 1970, p. 259.
- 4 G. Popescu-Vilcea, *Anastasia Crimca*, București, Ed. Meridiane, 1972, pl. XXVIII.
- 5 N. Iorga, *op. cit.*, pp. 53-54.
- 6 Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de C.C. Giurescu, București, 1944, p. 231.
- 7 N. Iorga, *op. cit.*, pp. 203-242.
- 8 Pentru datarea picturii exterioare de la biserica Arbure după 1504 și înainte de 1510, vezi, Ion I. Solcanu, *Datarea ansamblului de pictură de la biserica Arbure*. II. *Pictura exterioară. Începuturile picturii exterioare din Moldova*, în *AIIAI*, tom XVIII, 1981, pp. 167-181.
- 9 O. Tafrafi, *Le siège de Constantinople et les portraits de la famille du prince Pierre Rareș dans les fresques de l'église de Moldovița*, în *AA*, III, fasc. 3, 1929, p. 3.
- 10 Scena *Asediului* din pictura exterioară a bisericii Moldovița a fost copiată de V. Hudici, desenatorul Muzeului de Antichități din Iași, la 1928, încât pentru detaliile amintite de văzut O. Tafrafi, *op. cit.*, planșa 1.
- 11 Sergiu Columbeanu, *Acțiuni navale în timpul lui Ștefan cel Mare*, în *S.RI*, I, 1975, p. 79.
- 12 M.A. Musicescu și M. Berza, *Mănăstirea Sucevița*, București, Ed. Academiei, 1958, fig. 104.
- 13 Vasile Drăguț, *Pictura murală din Transilvania*, București, Ed. Meridiane, 1970, fig. 33.
- 14 Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *Drașul medieval Baia*, Iași, Ed. Junimea, 1984, p. 94.
- 15 Ekaterina Manova, *Les armes défensives au moyen âge d'après les peintures murales de la Bulgarie du sud-ouest au XIIIe, XIV et XV s.*, în *BzB*, III, 1969, Sofia, p. 190, 194 și fig. 3 și 7.
- 16 Maria Ana Musicescu, Grigore Ionescu, *Biserica domnească din Curtea de Argeș*, București, Ed. Meridiane, 1976, planșă în afara textului.
- 17 Virgil Vătășianu, *Pictura murală din nordul Moldovei*, București, Ed. Meridiane, 1974, fig. 66. Imagini similare de tunici la sfinții Dimitrie și Mihail în frescele din biserica Boboșevo, vezi Ekaterina Manova, *op. cit.*, fig. 13 și 14.
- 18 Virgil Vătășianu, *op. cit.*, fig. 65.
- 19 Vezi nota 16.
- 20 *DIR*, A, II, XVI, p. 158.
- 21 Cristian M. Vlădescu, *Tipuri de arme și armuri folosite de oștile române în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, în *SMMIM*, vol. 6, 1973, p. 73.
- 22 M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, București, vol. II, 1932, pp. 781-785.
- 23 Imaginea scenei la Vasile Drăguț, *op. cit.*, fig. 13.
- 24 Carmen Laura Dumitrescu, *Pictura murală din Țara Românească în veacul al XVI-lea*, București, Ed. Meridiane, 1978, fig. 87.
- 25 I. Bogdan, *Documentul Râzenilor...*, p. 437; în oct. 1432 - mart. 1433 Vlad, voievodul Țării Românești cere pârgarilor de Brașov, printre alte arme și scuturi (I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească*, 1905, p. 19); aceleași arme erau solicitate brașovenilor și de Laiotă Basarab la 30 mai 1476, vezi I. Bogdan, *op. cit.*, p. 128.
- 26 I. Bogdan, *Documentul Râzenilor...*, p. 436.
- 27 *Ibidem*, p. 378-379. Un pasaj privitor la mazișirea lui Aron Vodă.
- 28 La mănăstirea Mărgineni, la Golești-Argeș și Șiretei sunt atestați șelari; Șt. Olteanu și C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, Ed. Academiei, 1969, p. 167 și 249.
- 29 apud Cristian M. Vlădescu, *op. cit.*, p. 75.
- 30 Virgil Vătășianu, *Pictura murală...*, fig. 55, 77, 80.
- 31 Mircea D. Matei, Lucian Chițescu, *Necatorie istoriceschie vivoti arheologhicescogo isledovania zemleanoi creposti v Birlade*, în *D.SN*, VII, 1963, p. 456, fig. 10; Eugenia Neamțu și colab., *op. cit.*, vol. I, p. 78; vol. II, fig. 39/4 și 9.
- 32 Eugenia Neamțu și colab., *op. cit.*, vol. II, p. 101.
- 33 Ștefan Pascu, *Relațiile economice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, Ed. Academiei, 1956, p. 211.
- 34 Mircea D. Matei, Lucian Chițescu, *op. cit.*, p. 455, fig. 9; Eugenia Neamțu și colab., *op. cit.*, vol. I, p. 78 și fig. 38/1-9 și fig. 39/1, 3, 6-7; vol. II, p. 102-103, fig. 36, 37, 38/3-11.
- 35 Eugenia Neamțu și colab., *op. cit.*, vol. II, p. 98 și fig. 34/1-4, 8-9.

FUGA DIN MIT ȘI INTRAREA ÎN ISTORIE A MEȘTERULUI MANOLE

**Dumitru
MANOLACHE¹**

Când o baladă legendară, precum „Monastirea Argeșului”, sau „Meșterul Manole”, devine unul dintre miturile noastre esențiale, cel al jerfei pentru creație, și, care, împreună cu mitul etnogenezei („Traian și Dochia”), cel mioritic („Miorița”, „Dolca” și „Salga”), cel erotic („Zburătorul”), și cel al Marii Călătorii, înțeles ca drum al trecerii spre eternitate, definesc profilul spiritual al poporului român, te întrebi, cu firească legitimitate, dacă el se fundamentează sau nu pe întâmplări și personaje reale. O istorisire hazlie m-a condus spre o pasionantă investigație jurnalistică, în urma căreia aveam să descopăr elemente ale unei existențe istorice a meșterului Manole și a soției sale Ana. Mai mult chiar, a unei posibile și inedite origini prahovene a celor doi.

Se spune despre istorie că este o memorie abstractă și elitistă. Că ea reține fapte și oameni exemplari. Dar nu totdeauna este așa. M-am mirat, recunosc, cu plăcută satisfacție, când am citit undeva cum un oarecare Mustafa Septar Abdula, un turc tulcean get-beget, frizer în orașul dunărean în interbelicul nostru atât de referențial, își câștigase supranumele de „Meșterul Manole”. Omul, din cauza isprăvilor săvârșite după îndelungi degustări de Somoveancă de Isaccea, ținuse morțiș într-o zi să le demonstreze prietenilor ghiauri că și un turc putea să zboare precum legendarul lor zidar. De aceea, se urcase pe acoperișul frizeriei, de unde se avântase spre caldarâmul de granit. Rezultatul? O mână și un picior rupte, o ședere de trei luni în ghips

la spital și o hârtie de ambalaj lipită pe ușa frizeriei, scrisă cu un creion chimic ce anunța, în semn de scuză, cauza îndelungatei absențe: *Concediu medical pe caz de boală gravă!* De aici a pornit căutarea Meșterului Manole în baladă și mit și descoperirea lui în istorie.

Interpretări și opinii

„Monastirea Argeșului” a fost culeasă de G. Dem. Teodorescu de la Petrea Crețu Olcanul, lăutar din Brăila, în 1883, și este doar o variantă mai scurtă a baladei publicate de Vasile Alecsandri în volumul „Balade adunate și îndreptate”, în 1852.

Legenda Meșterului Manole cunoaște peste 200 de variante. În toate însă așa-zisa poveste este aceeași: Negru-Vodă (în istorie, Neagoe Basarab), împreună cu „*Nouă meșteri mari/ Calfe și zidari/ Și Manole zece/ Care-i și întrece*” caută loc „*Pe Arges în gios/ Pe un mal frumos*”, pentru a ridica „*Mănăstire naltă/ Cum n-a mai fost alta*”. Munca meșterilor este, însă, zadarnică, pentru că tot ce zidesc ziua, noaptea se surpă. În vis, lui Manole i se dezvăluie necesitatea de a o sacrifica pe prima femeie care va veni să aducă bucate „*la soț/ ori la frate*”. Ana, soția Meșterului Manole, este cea care sosește prima și, deși meșterul îl roagă pe Dumnezeu să o oprească din cale, nimic nu poate împiedica sacrificiul. Zidirea Anei este momentul cel mai emoționant al legendei: „*Iar Manea ofta/ Și se apuca/ Zidul de zidit/ Visul de-mpłinit*”. Mănăstirea fără asemănare este ridicată, iar Manole, rămas pe acoperiș, după înlăturarea schelelor din porunca voievodului, pentru ca niciodată să nu mai poată ridica „*altă mănăstire/ pentru pomenire/ mult mai luminoasă/ și mult mai frumoasă*”, își constru-

iește, precum ceilalți meșteri, aripi din „*șindrili ușoare*”. În locul în care zborul lui s-a frânt s-a ivit un izvor („Fântana lui Manole”) care stă mărturie și astăzi că sufletul meșterului genial rămâne nemuritor.

Legende similare celei a Meșterului Manole pot fi întâlnite în mitologia mai tuturor popoarelor, dar mai ales a celor balcanice: bulgar, grec, albanez, sârbo-croat etc. Unii specialiști în domeniu susțin ipoteza că varianta cea mai veche a mitului jertfei în spațiul european este cea neogreacă, de la care ar fi trecut la albanezi, la macedo-români (sau aromâni, populație românească sud-dunăreană), la bulgari, apoi, la nord de Dunăre, în folclorul românesc. Este evident că o asemenea legendă nu se poate naște decât într-o comunitate puternică de meșteri zidari, știut fiind că aceștia sunt condamnați de însăși meseria lor să-și sacrifice familiile, ceea ce le conferă o soartă tragică. În Balcani, cu secole în urmă, cea mai puternică și cunoscută comunitate de zidari era cea a „*gogilor*” („*goge*”=zidar), meșteri macedo-români care și-au păstrat până târziu secretele meseriei și ritualurile specifice, inclusiv pe cel al sacrificiului. Mitul sacrificiului uman se regăsește și în varianta sud-dunăreană „*Construirea Skadarului*” – unde copiii sunt aduși pentru a fi alăptați la zidul care prinde viață odată cu Goikovița – replica bulgară a Anei. Același motiv este prezent și în lucrarea „*Periegesis*” a istoricului grec Pausanias.

Mitul (povestea veche despre un început, o întemeiere, o zidire) pornește întotdeauna de la o realitate, pe care o valorizează prin generalizare și simbolică. În versiunile sud-dunărene, fie că era vorba de ridicarea unei mănăstiri, fie a unei construcții, a unui pod, a unei case, ființele sacrificate sunt, de regulă, un animal domestic,

o pasăre, umbra unui copil, oase, crani, metale prețioase, perle, ierburi, pâine, vin, sare, untdelemn ș.a.m.d. Tema sacrificiului, în variante asemănătoare cu cele balcanice, există și în tradițiile celtice, și în cultura africană sau în cea orientală, infiltrări ale ei ajungând până și în literatura populară maghiară. Ceea ce ar putea duce la ideea că rădăcina tuturor acestor legende trebuie căutată într-un timp mult mai îndepărtat, în protoistorie, iar pentru culturile europene, în fondul indo-european.

O serie de specialiști români și străini (L. Șăineanu, Iosif Popovici, D. Caracostea, P. Caraman, Kurt Schladebach, P. Sîrcu, Svetmir Stefanovici, Ilia Jivancevici, Vargyás Lajos, M. Arnaudov, P. Skok etc.) s-au preocupat și ei să determine locul primordial de apariție al creației, disputa fiind între nordul și sudul Dunării. Judecând după variantele care se cunosc astăzi, cântecul vechi s-ar fi răspândit, ca un fel de flux și reflux, elemente de centru mergând spre marginea ariei, pentru ca apoi să se resfrângă, din nou, spre interior. Gheorghe I. Brătianu spunea că, în esență, legenda Meșterului Manole e o poveste călătorească, care „*se mută din loc în loc, la cele mai mari depărtări în timp și spațiu, contribuind la denaturarea adevăratei istorii*”.

Etnologul și publicistul Gheorghiu Ciocioi recomandă, la rândul-i, documente din arhivele bulgărești și din cele turcești, cum ar fi de pildă înălțarea geamiei din Razgrad în 1616, în care descoperim o legendă ce „*se confundă aproape cu cea de la Curtea de Argeș*”.

În timp ce unii cercetători descoperă în Meșterul Manole ecoul legendei lui Dedalus și Icarus, alții cred că acest cântec ar fi călătorit din sud spre nord, și invers, pe drumurile oilor, pentru că Dunărea nu a constituit niciodată o

stavilă de netrecut. Mircea Eliade considera însă că mitul sacrificiului este o moștenire culturală geto-tracă. Iar faptul că legenda, în variantele ei românești, este unică, pare a-l confirma. Această unicitate este dată de mai multe aspecte: mănăstirea Meșterului Manole este în sine un fel de centru al lumii, un loc de rugăciune și reculegere, de uimire în fața spiritului creator; Ana, soția meșterului, acceptă cu seninătate zidirea; zborul sacrificial al Meșterului Manole este prezent numai în variantele românești; mănăstirea și izvorul sunt metafore ale celor două suflete, Manole și Ana, legate prin moarte în eternitate.

La fel de multe și interesante sunt și interpretările „istorisirii prozodice a construirii Mănăstirii Argeșului”. Friedrich Michael spune, de pildă, că aceasta „constituie alegoria zidirii Bisericii celeste, redată pe calea eminentemente poetică a etosului așa-zis popular românesc”, și distinge în această baladă legendară „o viziune profund creștină. Centru «cade» pe creația Logosului, pe zidirea sa, nu pe intelectul intelectual, vârf al activității cerești, și poartă de intrare către absolut, precum la vechii greci presocratici, la Platon și la continuatorii săi. Pentru aceștia din urmă, Zeus era verigă a «lanțului de aur», **catena aurea** ce cobora în viziunea lor până la cea mai umilă dintre făpturi”.

Gheorghită Ciocoi spune și el că, „în analiza operelor mitice trebuie avut în vedere următorul aspect: acestea nu descriu întâmplări reale, fapte de viață, ci evenimente religioase (mitologice) care se află într-o strânsă legătură cu cele mai de seamă momente ale începuturilor istoriei lumii”.

Sunt cercetători care consideră însă că balada nu poate fi opera întâmplătoare a unui bard popular. Și că, prin simbolistica numerelor sau a numelor care operează pe parcursul întregului suport liric manifest, ar avea o origine ocultă, chiar masonică.

Ion Nete însă se îndoiește cu privire la identitatea povestirii și crede că nu avem nici un motiv să vedem în legenda Meșterului Manole un mit fundamental al culturii noastre. „Conotațiile religioase, chiar de abundență, nu au tăria de a ne amăgi (sau ameți) întru mândrie. Fie ea și imaginară”, spune acesta, susținând că nu este suficientă frumusețea și originalitatea versiunii românești a legendei „pentru a o travesti în mit, și încă într-unul fundamental pentru cultura neamului”.

Furatul și zidirea umbrei

O foarte interesantă analiză vizează descifrarea actului zidirii Anei în pereții mănăstirii. Asupra acestui ritual s-a pronunțat, printre alții,

Fântâna Meșterului Manole

Mihai-Alexandru Ilioaia, într-un articol în care a citat un însemnat număr de referințe bibliografice și studiile unor cercetători precum Louis A. Berman, Thomas A. DuBois, Mircea Eliade, Iwai Hiroshi, Karl Meuli sau Borbala Obrušanszky. El a ajuns la concluzia că obiceiul îngropării de vie a unei persoane la temelia unei clădiri este un ritual pre-creștin, întâlnit în istoria și mitologia multor popoare, cu precădere în zona balcanică și în Mongolia Inferioară. Cea mai veche consemnare a acestui obicei se întâlnește în „Cartea lui Jin”, un volum oficial de istorie chinez, compilat în anul 648 d.Hr. de către istorici de curte ai dinastiei Tang, care prezintă evoluția întregii dinastii Jin.

Un asemenea ritual s-a practicat și încă se practică în zona balcanică, dar și în România. El însă este redus la nivel simbolic, prin „furatul” și îngropatul umbrei unui om, ori măsurarea sa cu o sfoară, și îngropatul acestei măsuri la temelia clădirii. Mai nou, se practică o adăugire a ritualului și în loc de măsură a umbrei se îngroapă o fotografie care reprezintă o persoană. Indiferent de caz, scopul este același: proteja-

rea construcției de piedici și ghinioane. Deși sacrificiul nu mai este uman, despre persoana a cărei reprezentare simbolică a fost îngropată se crede că va muri în viitorul apropiat. De aceea se întâmplă mai des ca persoanele „îngropate” să fie bătrâni, bolnavi sau voluntari. Sunt cercetători care susțin că vesiunile de legendă referitoare la acest ritual s-ar trage din maghiară, și că ar fi fost aduse de unguri din Caucaz, în momentul migrării lor spre Europa. În unele cazuri, obiceiul a împrumutat valențe creștine, brodându-se pe mitologia și credințele deja existente în fiecare zonă în parte.

Informații și fapte legendate

În spatele tuturor interpretărilor, analizelor, ipotezelor și datelor referitoare la balada legendară a Meșterului Manole, există un adevăr istoric incontestabil. În timp, acesta a generat, printr-un fel de combustie internă, un fenomen de continuă „distilare” a faptelor, esențializându-se într-o structură perenă ce „s-a fixat” în memoria colectivă a românilor ca nevoie de jertfă pentru orice creație, mitizându-se, devenind trăsătură spirituală fundamentală a fiecăruia dintre noi în parte, și a tuturor ca popor. Toate elementele realității generatoare a mitului (locul, edificiul ridicat, timpul, personajele, faptele lor etc.) subzistă în acel început legendat și pot fi aflate.

În cazul celei mai cunoscute variante românești, cea publicată de Vasile Alecsandri, descoperim posibilitatea ca vechea mănăstire din Curtea de Argeș să fi existat înainte de 1359. Prezența lui Iachint de Vicina ca Mitropolit al Țării Românești în Argeș presupu-

ne existența unei mănăstiri în care să-și fi putut oficia slujbele, cum se întâmpla mai târziu la Târgoviște și la București. Mai mult chiar, în favoarea acestei ipoteze pledează și pomelnicul Catedralei Mitropolitane, care începe cu Basarab, întemeietorul Țării Românești, continuă cu Alexandru Voievod, Radu Voievod, Neagoe Voievod și Despina Doamna. Pr. dr. Daniel Gligore, referindu-se la cercetările care vizează începuturile legendei, susține că Negru Vodă ar fi fost Radu I, cunoscut și sub numele de Radu Negru Vodă, tatăl lui Mircea cel Mare (1383-1386). Apoi că un alt Negru

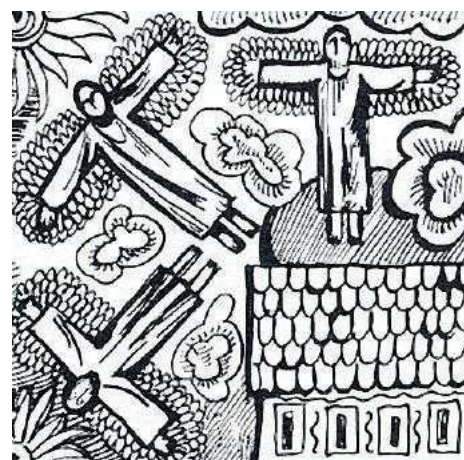

Vodă, nesigur însă, ar fi fost conducătorul unei formațiuni statale anterioare întemeierii statului feudal Țara Românească, respectiv între 1290-1304, și ne spune că „indiferent de cât va fi diluat amintirea lor conștiința poporului, o confuzie între Neagoe Basarab și Negru Vodă nu se putea face”.

Vorbind despre începuturile legendei, sfinția sa le fixează în secolul al XVI-lea, la câțiva ani de la ridicarea edificiului de către Neagoe (1514), sau poate chiar mai înainte de această dată, „încât ctitorul actualei mănăstiri nu putea fi uitat așa repede de către rapsodul popular”. Unele motive existente în

legendă, spune părintele, trebuie corelate cu informațiile istorice ale vremii respective. De pildă, zidirea treptată a Anei din legendă ar fi inspirată dintr-un codice tehnic din secolul al XII-lea, „De Architectura” a lui Vitruvius, în care erau descrise raporturi între diferite înălțimi și adâncimi ale edificiilor. Acest codice constituia cartea de temelie a comunităților de zidari ale vremii; măsurarea locului pentru fundații se făcea cu o panglică, sau cu o trestie, care ulterior era pusă în zid. De aici, a apărut „zidirea” umbrelor în temelii; numărul 9, al meșterilor, calfe și zidari din legendă ar proveni de la constructorii cisterieni, care migrau în zone

străine în echipe de câte 9, urmate de alți 12, care constituiau nucleul viitoarei mănăstiri; după Bătălia de la Câmpia Mierlei, din 15 iunie 1389, dintre sârbi și otomani, pe care sârbi au pierdut-o, rolul Țării Românești a crescut. La fel și legăturile ei cu Orientul și Balcanii. La fel s-a întâmplat și cu viața religioasă, când s-a trecut de la construirea bisericilor mici din lemn, la mari capodopere arhitectonice, care evidențiau dinamismul Mitropoliei Țării Românești și a celei din Moldova. Toate aceste elemente s-ar fi contopit armonios cu folclorul.

Unele izvoare spun că Neagoe Basarab ar fi ridicat monumentala biserică pe fundațiile unui locaș mai vechi, adică pe cele ale primei mitropolii, despre care vorbeam mai sus. Paul de Alep, la 1654, considera vechea așezare a lui Neagoe drept una din minunile lumii.

Sunt însă și cercetători care cred că legenda face referire de fapt la Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc” (1352) din Curtea de Argeș, pentru că nu-l putem identifica nicicum pe Neagoe Basarab cu Negru Vodă din legendă, acesta din urmă fiind întemeietorul Țării Românești, Descălecătorul, iar acțiunea baladei s-ar petrece exact în momentul întemeierii: secolul al XIV-lea. Adică cu vreo 200 de ani înaintea lui Neagoe Basarab.

Meșterul Manole, omul

Cine este de fapt meșterul zidar din spatele legendei, a mitului? Cine este Manole? Unii spun că l-ar fi chemat Manea. Numai că un Manea a fost cunoscut ca meșter abia în secolul al XVIII-lea, la Horezu. Istoricul Grigore G. Tocilescu scria în studiul „Biserica Episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeș, restaurată în zilele M.S. Regele Carol I și sfințită din nou în ziua de 12 septembrie 1886”, că a identificat pe cărămida cheii de boltă, scris cu caractere osmane, numele lui Allah. Nu se știe însă ce s-a întâmplat cu ea după restaurare.

Pr. dr. Daniel Gligore aduce în discuție și alte surse care localizează întâmplările la Curtea de Argeș: varianta în proză a legendei, culeasă de la starețul mănăstirii, în perioada 1838-1840, scrisă de Stanislas Bellanger și publicată la Paris în 1846; „Cronica Meladiei”, un manuscris din 1829, datorat lui Nicolae de Hațeg, care spune că la zidirea turnului Pergan, de lângă Mehădia, zidarul Manoilia „a încastrat în zid umbra soției sale, atunci când la prânz, i-a adus mâncarea”; Nicolae Stoicescu, medievistul care menționează însemnarea Mitropolitului

Nifon al Țării Românești din 1746, care spune, referitor la locuitorii din Poenari: „Zic oamenii că această cetate s-a făcut cu târgoviștenii și zic că la zidirea cetății au fost un Manole vătaf și surpându-se zidul, și-ar fi zidit muiere în zid. Aceasta este cea mai veche însemnare cunoscută despre sacrificiul soției lui Manole din tot spațiul sud-est european”, spune părintele, care localizează întâmplarea la Poenari; varianta culeasă de la Poiana Lacului, județul Argeș, de D. Udrescu între 1900-1910, intitulată „Meșterul Manole”, care îl menționează pe Negru Vodă care vine cu meșterii mari la Poenari. Părintele Daniel Gligore concluzionează că „localizările diferite au cedat în favoarea Mănăstirii Curtea de Argeș întrucât obiectul construcției este cel mai nobil și probabil datorită ctitoriei lui Neagoe Basarab care a uimit pe toți contemporanii din țară și din afara granițelor”.

Directorul Muzeului Curtea de Argeș, istoricul Ștefan Dumitrache, a făcut repetate referiri publice la personajul istoric Manole. Domnia sa spune că „Neagoe Basarab, ctitorul Mănăstirii Curtea de Argeș, studiasse în Italia, dar și la Constantinopol, unde Sultanul Baiazid al II-lea îi încredințase administrarea construcției unei moschei, al cărui constructor șef era Manolli din Niasia (Asia Mică). Manolli, pe care îl regăsim și în baladă, era cel mai probabil armean, astfel explicându-se anumite elemente de arhitectură armeană și georgiană din construcția mănăstirii... Neagoe a vrut cei mai buni meșteri la construirea acestei mănăstiri. Așa l-a adus aici pe Manolli, a cărei prezență a stârnit invidii din partea celorlalți meșteri, intrigați de faptul că domnitorul a chemat un străin să ridice mănăstirea. Faptul că ceea ce ziua se ridica, noaptea se năruia este pus tocmai pe seama acestor invidii și neînțelegeri care au apărut. Dimensiunile, planurile lui Manolli erau sabotate de unii dintre meșteri. Nu de toți, fiindcă Manolli a avut și aliați care i-au recunoscut geniul. Unul dintre aceștia este Vitus Stots, meșterul pietrar care a realizat ornamentele Mănăstirii Curtea de Argeș, care, la rândul lui, studiasse, ca și Manolli, în Imperiul Otoman, tot pe lângă un arhitect armean”.

Același istoric este de părere că echipa de meșteri ai lui Manole a ridicat actuala biserică pe temelia uneia mai vechi, din secolul al XV-lea, adică pe ruinile bisericii construite în 1439 de Vlad Drăcul, care dorea să facă o catedrală mitropolitană. Din cauza instabilității locului și a două seisme puternice din secolul al XIV-lea, consemnate în istorie, clădirea s-a surpat. În 1512, când a urcat pe tronul Țării Românești Neagoe Basarab, găsind zidurile ruinate, precum cele din

legendă, a consolidat solul cu piatră, cărbune, bile de stejar și var nestins, și a ridicat o biserică din piatră. La vremea aceea, creștinilor le era interzisă de turci construirea de lăcașuri de cult din marmură, material folosit numai la moschei. Cu toate acestea, Neagoe a obținut marmură din insulele grecești printr-un truc, cerând aprobare sultanului Selim pentru a o aduce în Țara Românească în vederea construirii unor băi.

Într-un articol al Cristinei Dincuță, apărut în 03.04.2016 în „Argeș Expres”, se explică modul în care superstiția a dus la „executarea” Anei, soția lui Manole. Iată ce spune aceasta: „Exista pe vremea aceea o credință prin popor care spunea că la baza oricărei clădiri trebuia să îngropi o umbră. Ușor de zis, dar... greu de făcut! Procedul era unul simplu (în spatele unei persoane care stătea la soare se măsura cu prăjina, care era ruptă la lungimea umbrei), însă urmările erau fatidice pentru cel căruia i se fura umbra, pentru că se considera că i-a fost furat sufletul și se spunea că omul care vedea că i s-a luat umbra ori înnebunea, ori se sinucidea. Era, deci, un păcat cumplit. Ca să-i faci în ciudă lui Manole, meșterii au decis să îngroape în zid umbra Anei, soția lui, când acesta era plecat la Târgoviște să-i mai ceară fonduri domnitorului. Ana a ales să moară decât să sufere un astfel de blestem și s-a aruncat de pe zidurile mănăstirii. Într-una din legende se spune că Ana era sora de lapte a lui Neagoe, fiind crescuți de aceeași doică. Când a venit la Curtea de Argeș, Manole s-a căsătorit cu ea și au avut și un copil, care a murit asfixiat când, într-o seară, planurile și schițele meșterului au luat foc. Copilul și Ana vor fi îngropați la baza celor două turle ale pro-naosului. Închiderea ei de vie în zidul mănăstirii ar fi fost o blasfemie. Era inadmisibil să se construiască un lăcaș sfânt prin zidirea unui suflet viu. Cum Manole era expert în materie

de simboluri, cele două turle au o spirală ascendentă, orientată spre înalt, care arată că, prin sacrificiul lor, copilul și Ana se vor înălța la cer...Din nefericire, soarta lui Manole a fost crudă până în ultima clipă, el fiind otrăvit din greșeală de Zorza – fiică de negustor evreu din Câmpulung – cu care trăise o poveste de dragoste. Conform legendei, femeia voia să-și omoare rivalii, însă trimisul ei a încurcat recipientele și i-a dat meșterului otravă în loc de un elixir al dragostei. Manole a murit chiar în fața mănăstirii, în care loc tot legenda spune că ar fi izvorât un firicel de apă limpede, însă, cu timpul, a secat. Peste drum, episcopul Iosif a construit în sec. al XVIII-lea o fântână care să servească pentru călătorii însetați”.

Alte variante ale legendei creionează aceeași imagine credibilă a Anei. „Personajul a existat”, spune și istoricul Ștefan Dumitrache. Ea ar fi fost „sora de lapte a lui Neagoe Basarab și fiica din flori a lui Pârvu Craiovescu, și se pare că a fost soția acestui Manolli”. Ea „și-a găsit sfârșitul în timpul unei revolte a meșterilor”.

Pornind de la elementele de decorație care se îmbină în arhitectura acestui măreț locaș (micro-asiatice, armenești, bizantine și occidentale), s-a mai lansat o ipoteză cu privire la conflictul iscat între meșteri și Manole. Se spune că printre meșteri s-ar fi aflat și niște sași, care ar fi adus cu ei elementele occidentale. Numai că munca acestora ar fi fost necorespunzătoare, „ad modum Ciganorum” (țigănească) conform pretențiilor lui Manole, motiv pentru care voievodul cerea în repetate rânduri refacerea întregii lucrări, motivând că pentru un asemenea nivel scăzut de realizare avea și în țara lui „destui meșteri care ar fi putut face mai frumos lucrul”. Această exigență a voievodului ar sta de fapt la baza dărâmării peste noapte a bisericii și a sacrificiului Anei.

Un meșter contemporan nouă din Maramureș suține că pe Ana ar fi luat-o tur-

cii la Istanbul, și că sultanul ar fi dorit și el o moscheie identică. Doar că Voievodul Neagoe Basarab nu ar fi vrut să-l lase pe Meșterul Manole să plece, ca să rămână unică biserica de la Curtea de Argeș.

Manole Zidaru din Pietriceaua

În anul 2015, aveam să aflăm și eu o variantă cu privire la originea celebrului și legendarului Meșter Manole, cel puțin la fel de incitantă ca și cele prezentate mai sus, în localitatea prahoveană Pietriceaua, de la comisarul Florin Șinca, om al locului, un extraordinar istoric și păstrător al memoriei zonei. Domnia sa face următoarea precizare la pagina 42 din „Cartea satului meu, Pietriceaua”, apărută la RCR Print în 2004:

„În satul de moșneni Pietriceaua, bătrânii povestesc că vestitul meșter Manole, cel care-a fost starostele zidarilor Mănăstirii Argeșului (1517) a fost din acest sat. Mare meșter în a mângâia piatra cu dalta, el se numea de fapt Manole Zidaru, iar pentru priceperea cu care-l înzestrăse Dumnezeu, cunoscuții îi ziceau „Meșterul». Vodă Neagoe Basarab ar fi aflat de măiestria lui și a poruncit să fie adus la Curtea de Argeș, numindu-l un fel de ispravnic al zidarilor, ceea ce echivala cu o mică boierie.

De altfel, neamul sau familia Zidaru există și în zilele de acum în Pietriceaua. Numele vechi din familia Zidaru, găsite de mine în arhiva Bisericii «Sfânta Treime», au fost Dima, Tudor, Nicolae, Gheorghe și Nae.

Cei mai buni meșteri în piatră au fost și mai trăiesc azi în satul Cornu, de lângă Câmpina. Ei au supravegheat construcția bisericii minunate, unice, de piatră din... Pietriceaua. De menționat că în nordul județului Prahova există Muntele Manolea, cu stână, unde mulți ani ciobanii au fost din satul Pietriceaua!”.

La rândul-i, părintele Petre Lungu, în prezent pensionar, slujitor la biserica din sat întreaga viață, și om al satului, mi-a declarat și sfinția sa: „Tradiția noastră spune despre Meșterul Manole, care a zidit Mănăstirea Argeșului pe vremea lui Neagoe Basarab (1512-1517), că el este chiar de aici de la noi, de la Pietriceaua. Avem o familie Zidaru spre vârful satului, Manole fiind frate cu unul din stră-stră-străbunicii celor care poartă acum numele de Zidaru. El ar fi plecat în țară să lucreze, pentru că meșterii de aici sunt vestiți dulgheri, cioplitori iscusiți în lemn și constructori de case, și ar fi ajuns în Argeș cu ucenicii lui, unde ar fi construit legendara mănăstire. Soția lui, Ana, purta numele Anei Zidaru și era ruda îndepărtată a mai multor Ane Zidaru, care trăiesc astăzi în Pietriceaua. Eu am aflat lucrurile acestea de la bătrânul Gheorghe Zidaru, care a fost dascălul bisericii din sat, prin anii '50 ai secolului trecut. El venea în costum național la biserică și tot la fel umbla cu botezul și cu icoana Crăciunului.

Astăzi, din această familie trăiesc foarte puțini. Îi mai avem doar pe Nicolae Zidaru din stirpea legendarului meșter și pe niște nepoți ai lui”.

Iată, așadar, un Meșter Manole foarte viu, cu urmași și rude într-un sat prahovean, care de secole se luptă a se elibera din legendă și mit, pentru a se așeza în istorie, ca orice muritor, în carne și oase. Această inedită informație, unică în felul simplu, demitizat, în care ea se păstrează și se transmite, poate deschide noi căi de cercetare. Până când vom afla cât de prahovean sau nu a fost Meșterul Manole, să încheiem și să credem ceea ce, atât de frumos, spune părintele Petru Munteanu: „Omul fiind făptura, fiind el însuși creat, este steril atât timp cât nu-și însuflețește creația mâinilor sale cu jertfirea sa sau a aproapelui. De aceea, un lucru nou făcut este primejdios; este o formă a morții, este ceva care încă nu trăiește și nu va putea trăi decât absorbându-și un suflet, al primei ființe care intră în contact cu el. Numai după ce a fost «cunoscut», adică însuflețit de cineva, el devine inofensiv; trece în rândul lucrătorilor vii, în orice caz, încetează de a mai fi o formă a morții. Mănăstirea Curtea de Argeș a fost și ea la început construită pe același principiu”.

Bibliografie orientativă:

- Ciocioi Gheorghită: „Meșterul Manole; portret sud-dunărean”; „Editura Sophia”, 2012;
- Dincuță Cristina: „Incursiune în legende, pe urmele Meșterului Manole” – „Argeș Expres” 3 aprilie 2016;
- Eliade Mircea: „Comentarii la Legenda Meșterului Manole” (1943);
- Enache George: „Miturile esențiale ale culturii românești: «Miorița» și «Meșterul Manole» - „Lumina”, 11 iulie 2010;
- Gligore Daniel: „Catedrala din Curtea de Argeș” – „Argeșul Ortodox” nr. 607/august 2014;
- Ilioaia Mihai-Alexandru: „Meșterul Manole și vânzătorii de umbre” – „Think Outside the Box” – jurnalism independent;
- Nete Ion: „Eseuri”: site-ul personal;
- Stancu Cristina: „Cine a fost de fapt Ana, nevasta Meșterului Manole, femeia zidită de soț în pereții Mănăstirii Argeș. Ce legătură a avut ea cu domnitorul Neagoe Basarab” – „Adevărul”, 20 mai 2015;
- Șinca Florin: „Cartea satului meu, Pietriceaua” – RCR Print, 2004;
- Ursache Petre: „Meșterul Manole: revelația tragicului” – revista „Etnoestetica”.

THE EXIT FROM MYTH AND THE ENTRANCE IN HISTORY OF ARTISAN MANOLE

The article presents unpublished information regarding artisan Manole and his wife Ana. The legend of Curtea de Argeș Monastery construction is still a subject of interest for the researchers.

Keywords: Artisan Manole, Ana, Curtea de Argeș, monastery, legend

NOTĂ

1 Jurnalist „Ziarul Lumina” al Patriarhiei Române.

O VIAȚĂ ÎN SIAJUL MUZEI CLIO

***Comandor (r) Dr.
Marian MOȘNEAGU***

Miercuri, 23 noiembrie 2016, în Aula Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” din Constanța, un numeros public avizat și motivat – științific, afectiv și emoțional – a asistat la lansarea consistentului și prestigiosului volum omagial „Profesor universitar dr. Valentin Ciorbea la 70 de ani. O viață în siajul muzei Clio”, apărut la Editura Etnologică din Capitală sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, Arhiepiscopiei Râmnicului și Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”. Evenimentul a purtat girul filialei locale a Academiei Oamenilor de Știință din România (A.O.S.R.), al cărui membru sărbătoritul este din anul 2015.

Dedicat profesorului meu de suflet Valentin Ciorbea, căruia îi sunt pe cât de devotat pe atât de îndatorat, am fost onorat să mă asociez, întru *Laudatio*, cu personalități de mare calibru ale Constanței, precum dr. Corina Apostoleanu, directorul instituției-gază și un amfitrion cu rafinementul și erudiția unui autentic om de carte, prof. univ. dr. Victor Ciupină, președintele filialei Constanța a A.O.S.R., prof. univ. dr. Stoica Lascu, camarad întru arme dar și de catedră, dr. Alexandru Ș. Bologa, directorul Institutului Național de Cercetare - Dezvoltare Marină „Grigore Antipa” și membru al A.O.S.R. și dr. Luminița Stelian, unul dintre cei mai recentți exponenți ai școlii doctorale tomitane, patronate spiritual și științific la Universitatea „Ovidius” de septuagenarul istoric dobrogean.

Recunoștința mea și a multora dintre cei care au beneficiat de tutela altruistă dar exigentă a magistrului Valentin Ciorbea integrează tot ceea ce Omul, Profesorul și Confesorul a însemnat și înseamnă în devenirea noastră, de la inițierea și călăuzirea în tainele cercetării interdisciplinară a istoriei ca știință atotcuprinzătoare la publicistică și accesarea în istoriografia națională, în general.

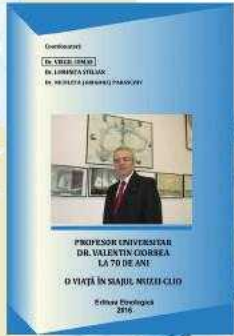
RECENZII

Așa cum a evidențiat majoritatea oratorilor, profesorul Valentin Ciorbea a fost și rămâne un etalon pentru discipoli dar și pentru consacrați în ceea ce privește relansarea cercetării științifice, pe coordonate enciclopedice, referitoare la istoria Dobrogei. Școala de dobrogenistică pe care a fondat-o îi datorează teme și lucrări fundamentale referitoare la evoluția porturilor maritime și fluviale, în general și a portului Constanța, în special, Marina Militară și Comercială a României (istoricul Serviciului Maritim Român, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european), învățământul de marină, readucerea în actualitate a carierei și operei unor personalități militare de prestigiu precum colonelul Marin Ionescu-Dobrogiu, contraamiralul Horia Macellariu sau generalul Paul Teodorescu, rolul și locul Ligii Navale Române în promovarea tradițiilor și culturii marine, istoricul crucișătorului „Elisabeta”, a navelor-școală „Mircea”, istoria modernă universală ș.a.

Inventiv, neobosit și consecvent în abordarea marilor proiecte, reputatul dascăl Valentin Ciorbea, autor a nu mai puțin de 33 de lucrări (din care 10 ca unic autor), fondator al revistei „Orizonturi istoriografice”, realizator, în serial, al „Lecției de Istorie” la TV Neptun, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România ș.a.m.d., a avut inițiativa înființării Centrului de Cercetare al Conlucrării Bisericii Ortodoxe Române cu Armata României „General Paul Teodorescu” cu sediul la Mănăstirea dintr-un Lemn din comuna vâlceană Frâncești.

În calitate de membru al Consiliului local municipal Constanța a promovat numeroase inițiative menite să readucă cetatea tomitană la standardele de civism și spiritualitate care au impus-o la dăinuire, peste milenii.

Volumul, inițiat și coordonat, până aproape de forma finală, de re-

ACADEMIA OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ
DIN ROMÂNIA – FILIALA CONSTANȚA

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
„JOAN N. ROMAN” CONSTANȚA

Vă invită la lansarea volumului :

**PROFESOR UNIVERSITAR DR. VALENTIN CIORBEA
LA 70 DE ANI**

O VIAȚĂ ÎN SIAJUL MUZEI CLUJ

Miercuri, 23 noiembrie 2016, ora 17⁰⁰
Aula Bibliotecii Județene „Joan N. Roman”

Prezintă:

dr. Corina Apostoleanu
prof. univ. dr. Victor Ciupină
prof. univ. dr. Stoica Lascu
dr. Luminița Stelian
dr. Alexandru Ș. Bologa
dr. Marian Moșneagu

gretatul dr. Virgil Coman, fost director al Serviciului Județean Constanța al Arhivelor Naționale, în asociere cu dr. Luminița Stelian și dr. Nicolaeta (Grigore) Paraschiv, este impresionant nu numai ca mesaj și, deopotrivă, ca arhitectură și diversitate tematică. În cele 876 de pagini sunt prezentate, în detaliu, „Omul și Opera”, șapte „Evocări” de suflet și de ținută (printre care, la loc de cinste, Recomandarea academicianului Dan Berindei), „Izvoare și interpretări”, „Spiritualitate și învățământ”, „Oameni și locuri”, „Navigație și transporturi maritime și fluviale”, „Confruntări politice și militare” și inerentele „Anexe”, cu un total de 69 de contributory la un produs editorial de excepție, pentru un OM de excepție.

La ceas aniversar, am bucuria să împărtășesc satisfacția seriilor de discipoli, masteranzi, doctoranzi și cercetători care au avut și vor avea, cu siguranță, și pe mai departe în Valentin Ciorbea nu numai un mentor altruist, binevoitor și deschis oricărui proiect de anvergură și ci un model de viață și onestitate, un confident și un companion de cursă lungă.

Să ne trăiți, ÎNTRU MULȚI ANI sănătoși, fericiți și prosperi, Magistre!

CONTRAAMIRALUL HORIA MACELLARIU (1894-1989). AUTOBIOGRAFII DIN TEMNIȚĂ. MISCELLANEA

**Comandor (r) Dr.
Marian MOȘNEAGU**

Personalitate emblematică și providențială, am putea spune, a Marinei Regale Române în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, contraamiralul Horia Macellariu s-a aflat, după 1990, din ce în ce mai des în atenția istoricilor români.

O primă abordare salutară în planul istoriografiei naționale aparține reputatului istoric militar colonelul prof. univ. dr. Alesandru Duțu și nu mai puțin prolificului arhivist militar Florica Dobre, autorii primei lucrări de referință în domeniu – „Drama generalilor români (1944-1964)”, apărută în anul 1997 la Editura Enciclopedică.

Interesul legitim al cercetătorilor a fost încurajat și de apariția în anul 1998, la Editura Sagittarius, a lucrării „În plin uragan. Amintirile mele”, Prefață și îngrijirea ediției Ioana-Maria Ionescu, volum care dezvăluie, în detaliu, parte din drama trăită, pe nedrept, de unul din eroii incontestabili ai Marinei Române.

O abordare mai amplă a personalității legendarului apărător al Dobrogei și salvator al Constanței în anul de grație 1944 aparține, fără îndoială, regretatului comandor Nicolae C. Petrescu, fost director al Muzeului Marinei Române. În lucrarea sa „Contraamiralul Horia Macellariu. «Gloria – dulce și amară povară»”, apărută în anul 2005 la Editura și Tipografia Europroduct din Pitești, prolificul istoric naval argeșean radiografiază și analizează întreaga carieră a ilustrului amiral prin prisma evoluției sale în carieră, a aprecierilor critice și calificativelor acordate de șefii nemijlociți și comandanții săi ierarhici, a consistenței și logicii actului de conducere, înfăptuit de autenticul lider naval cu un discernământ și o remarcabilă autoritate, de inspirație prusacă, în diferitele funcții și la diverse eșaloane. Autorul evidențiază, cu prisosință, profunzimea și acuratețea concepției și gândirii sale militare, armonia ac-

RECENZII

tului relațional și decizional, echilibrul, distincția, spiritul de sacrificiu, onoarea și demnitatea care au primat și i-au marcat întreg cursul vieții sale de militar de carieră și ofițer de elită.

În lucrarea „Elita Marinei Regale Române în rezistența anticomunistă”, pe care am publicat-o în anul 2010 la Editura Militară, i-am făcut o prezentare în detaliu amiralului-inculpat Horia Macellariu, identificat drept lider al mișcării naționale de rezistență București, judecat și condamnat de Tribunalul Militar București, prin sentința nr. 1834 din 2 noiembrie 1948, la muncă silnică pe viață pentru „crima de înaltă trădare prin necredință”, „uneltire contra ordinii sociale”, „crima de organizare și participare la organizații de tip fascist, politice și paramilitare”, „crima de complot în scop de trădare” și „crima de complot în scop de răzbunare”.

Iată că la aproape șapte decenii de la această mare nedreptate făcută unui veritabil combatant și decident militar, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea a reușit să redea posterității adevărul de netăgăduit asupra faptelor și acțiunilor sale, publicând memoriile inedite de lașar ale amiralului Horia Macellariu, simplu și sugestiv intitulate VIAȚA MEA, identificate în Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Un destin tulburător, cum realist îl sintetizează autorul, o carieră de excepție, înnegurată de aproape 16 ani de detenție în temnițele comuniste de la Aiud, Râmnicu Sărat, Jilava, Gherla și Dej și o poveste de viață pe care prof. univ. dr. Valentin Ciorbea o redă cu fidelitate posterității, cu sprijinul generos al Ligii Maiștrilor Militari de Marină.

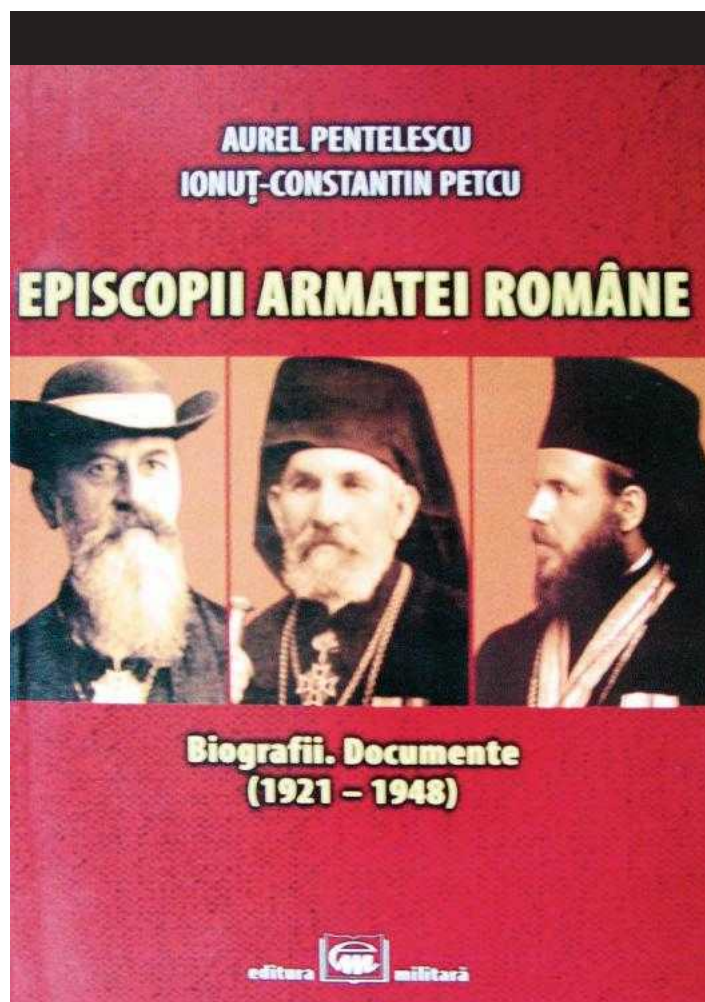
Lucrarea, apărută la sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, Arhiepiscopiei Râmnicului, Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu” este structurată pe două secțiuni: „Autobiografii din temniță” - Viața

mea, Declarațiune și Autobiografie din Penitenciarul Dej, respectiv „Miscellanea”, cuprinzând file din Memoriul original al contraamiralului Horia Macellariu, aflat la Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice din Pitești sub nr. crt. 9116, diverse note informative, rapoarte, adrese, declarații, adevăruri, cereri și corespondență.

„Gândul și obiectivul nostru în realizarea volumului de față a fost - mărturisește autorul - de a-l readuce din filele fondurilor de arhivă, tănuite până în 1989, în atenția celor de azi și din viitor pe contraamiralul Horia Macellariu, personalitate unică în șirul marilor comandanți pe care i-a avut Marina Militară, cu contribuții majore în Campania din Est, după 23 august 1944 în apărarea Dobrogei, salvarea și apărarea portului Constanța de la distrugerea de către navele și trupele Germaniei. [...] Ca opozant al autorităților comuniste instaurate la conducerea țării de ocupantul sovietic la 6 martie 1945, a răspuns abilitării Regelui Mihai colaborând cu Mișcarea Națională de Rezistență pentru care a plătit cu ani grei de închisoare, unde a avut parte de cel mai crunt regim carceral, pe care l-a suportat cu demnitate și nestrămutată convingere în nevinovăția sa. Repere i-au fost Marina României, Țara în ansamblul ei, libertatea și bunăstarea poporului”.

Atitudine, conduită și viață sintetizate magistral, de altfel, într-o scrisoare, pe cât de sinceră pe atât de expresivă, adresată amiralului Horia Macellariu, pe 4 februarie 1970, de către comandorul Constantin Ulic: „...Eu văd în tine ceea ce nu a făcut nici un amiral, de când există această țară. Acțiunea navală la care ai luat parte ca (sic!) comandant și pe care ai dus-o la bun sfârșit, deși condițiile erau cât se poate de grele, te trece în istoria Marinei noastre pe primul plan și-ți face onoare și ție și Marinei”.

Colonel (r) Dumitru STAVARACHE

UN VALOROS OPUS CONSACRAT EPISCOPIILOR MILITARI DIN ARMATA ROMÂNĂ (1921-1948)¹

În relația Biserică-Armată, anul 2016 se prezintă bogat în evenimente - aniversări, între care: 120 ani de la nașterea Episcopului dr. Partenie Ciopron (1896-1980; episcop militar: 1937-1948); 100 ani de la constituirea Serviciului Religios în Armata Română (1916-1921), condus de protopopul profesor universitar Constantin Nazarie (1865-1926); 95 ani de când Corpurile legiuitoare ale României întregite au hotărât înființarea Episcopiei Armatei Române (1921-1948) prin *Legea privitoare la organizarea clerului militar* (6 august 1921); 20 ani de la renașterea asistenței religioase în Armata României (1996), după evenimentele din Decembrie 1989, fără Episcopie militară, preoții militari fiind supuși din punct de vedere canonic episcopului locului.

În acest context multiplu aniversar Editura Militară ne oferă volumul *Episcopii Armatei Române. Biografii. Documente (1921-1948)*, semnat de prof. univ. dr. Aurel Pentelescu și drd. Ionuț-Constantin Petcu (292 pagini, format B5, în condiții tipografice deosebite, 45 repere iconografice alb-negru). Se poate spune din capul locului că volumul citat, sub semnătura celor doi autori, este unul mai puțin obișnuit în istoriografie și primul de acest gen între produsele tipografice ale Editurii Militare. În prefața *Către cititor*, semnată de domnul Adrian Pandea, directorul editurii, domnia sa afirmă, între altele: „Meritul principal al lucrării de față este că oferă cititorului suita documentelor oficiale ce au stat la baza înființării și funcționării Episcopiei militare a Armatei Române în anii 1921-1948, concomitent cu documentele privitoare la alegerea, hirotonia între arhieru pe seama acestei episcopii, investirea și instalarea celor trei ierarhi militari în exercițiu: Justinian Teculescu (1865-1932; episcop militar în anii 1922-1924); dr. Ioan Stroia (1865-1937; episcop militar în anii 1925-1937); dr. Partenie Ciopron (1896-1980; episcop militar în anii 1937-1948)”.

Într-adevăr, pentru prima dată în istoriografie sunt adunate sub copertile unei singure cărți documentele în temeiul cărora Episcopia Armatei Române, în anii 1921-1948, a fost o instituție de importanță majoră în societatea românească, unde Biserica și Armata s-au unit cu scop bine definit, eficient și responsabil, acela al educației creștine și cetățenești a militarilor, având rezultate, mai ales în anii războiului, 1941-1945, mult peste așteptări, putem spune de excepție.

RECENZII

Cât privește biografiile celor trei ierarhi militari, membri de drept ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, deși succinte, oferă o imagine reprezentativă a personalității lor (fiecare dintre ele pretându-se a compune materia unor monografii istorice) și a rolului prestat în organizarea, funcționarea și prestigiul Episcopiei Armatei Române. De altfel, lucrarea citată, conține o consistentă prezentare generală (16 pagini) a Episcopiei Militare din anii 1921-1948, precum și biografiile unor personalități preoțești ce s-au inclus în istoricul ei general, astfel: protopopul profesor universitar Constantin Nazarie (1865-1926), un activ promotor al episcopatului militar; protopopul dr. Vasile Saftu (1863-1922), cel dintâi numit Inspector al clerului militar românesc, dar care datorită decesului subit nu a putut fi hirotonit arhiepiscop, pierzând calitatea de primul episcop al Armatei Române; protopopul Ioan Dăncilă (1889-1983), care a avut șansa să slujească sub cei trei episcopi militari în funcțiune, un adevărat duhovnic al Armatei Române în anii slujirii sale (1922-1947).

Instituționalizarea regimului comunist în anul 1948, prin proclamarea Republicii Populare Române și abolirea monarhiei constituționale ca formă de guvernământ, la 30 decembrie 1947, a făcut ca Episcopia Armatei Române să devină incompatibilă cu scopurile și acțiunile noului regim politic ateu, fiind desființată prin *Legea pentru regimul general al cultelor religioase* (4 august 1948; art. 58-61), iar renașterea asistenței religioase în structurile militare ale României după anul 1989 s-a făcut fără promovarea episcopatului militar, verificată sub raport istoric în anii 1921-1948.

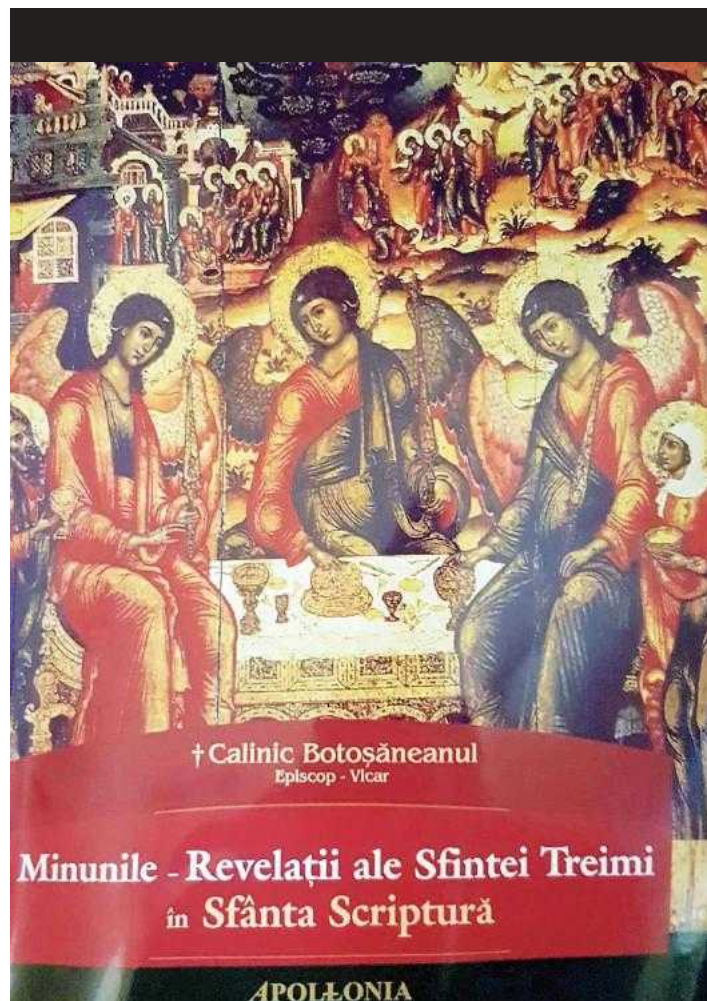
Produs al unui susținut efort de cercetare în arhive, biblioteci și pe teren, de-a lungul mai multor ani, volumul *Episcopii Armatei Române. Biografii. Documente (1921-1948)*, semnat de Aurel Pentelescu și Ionuț-Constantin Petcu are valențele unui *istoric* al episcopatului militar românesc din anii existenței acestuia și este marcat de multe aspecte inedite, puse în circuitul științific și nu numai, cu rigoarea academică necesară, fapt ce face onoare atât Editurii Militare, cât și celor doi autori.

NOTE

¹ Recenzie publicată în „Ziarul Lumina”, marți, 2 august 2016, nr. 178 (3471), anul XII, seria națională, p. 4.

**Colonel (r) Dr.
Dan PRISĂCARU**

O LUCRARE INEDITĂ ÎN PEISAJUL LITERATURII BIBLICE ROMÂNEȘTI

În data de 16 martie 2017, la Muzeul Unirii din Iași a avut loc lansarea cărții „*Minunile - Revelații ale Sfintei Treimi în Sfânta Scriptură*” (419 pagini), semnată de **Preasfințitul Calinic Botoșăneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor.**

Evenimentul a fost organizat de Editura „Apollonia” din Iași și s-a bucurat de prezența a numeroși invitați din mediul academic ieșean și nu numai. Printre participanți s-au numărat părinți profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași, profesori de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și de la Universitatea „Apollonia”, stareți de la mănăstirile din Eparhia Iașilor și din Republica Moldova, dar și monahii din așezările monahale moldave.

Prezenta lucrare se adaugă unei impresionante liste de peste 50 de volume de autor, lucrări coordonate, traduceri și monografii, scrieri de un real folos duhovnicesc, teologic, pastoral-misionar și liturgic, oferite teologiei românești de Preasfințitul Părinte Calinic Botoșăneanul.

Cartea este riguros structurată în două mari părți. Prima, *Minunile în Vechiul Testament*, la rândul ei, împărțită în mai multe capitole, prezintă minunata lucrare a lui Dumnezeu în creație prin intervenții nemijlocite, personale, ori prin cei pe care și I-a ales, încredințându-le puterea de a săvârși minuni, identificându-se, prin aceasta, ca trimiși ai Dumnezeu-lui Celui Preaînalt, înzestrați cu autoritate divină: Moise, Aron, Ghedeon, Samson, Ilie, Elisei și alții. A doua parte, *Minunile în Noul Testament*, cuprinde mai multe capitole care reliefează aceeași lucrare minunată a lui Dumnezeu, astfel: Minunile Sfintei Treimi, Minunile Mântuitorului (asupra naturii, asupra persoanelor, învierile din morți, minunile Mântuitorului asupra Lui Însuși), iar la final, Minunile Domnului săvârșite prin Sfinții Săi Apostoli.

Despre cea mai nouă apariție editorială a înaltului ierarh ieșean au vorbit: preot prof. univ. dr. Vasile Nechita de la Universitatea „Ovidius” din Constanța, prof. univ. dr. Nicu Gavriluță de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, criticul literar Ioan Holban, lector dr. Livia Iacob de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, conf. univ. dr. Paul Gorban și

RECENZII

prof. univ. dr. Iulian Popescu, de la Universitatea „Apollonia” din Iași. Manifestarea științifică a fost moderată de prof. univ. dr. Vasile Burlui, președintele fondator al Universității „Apollonia”.

Astfel, Părintele prof. univ. dr. Vasile Nechita a apreciat că Preasfințitul Părinte Calinic Botoșăneanul are o aplecare deosebită pentru Sfânta Scriptură încă din tinerețe: „Îl cunosc pe Preasfințitul Părinte Calinic Botoșăneanul încă de când era frate la Mănăstirea Putna. Purta o trăistuță din care nu îi lipsea Biblia și un volum din Filocalie. Biblia l-a încântat întotdeauna și s-a aplecat asupra ei. Suma preocupărilor biblice ale Preasfințitului Părinte Calinic Botoșăneanul este cartea de față, apreciată de părintele profesor Vasile Mihoc ca fiind unică în Teologia noastră”. Prof. univ. dr. Nicu Gavriluță a menționat că autorul cărții lansate dezvăluie o pasiune pentru esența religiei creștine: „Cartea dezvăluie o permanentă pasiune a autorului pentru ceea ce este misterios, inefabil și pentru ceea ce nu contrazice legile naturii, ci le preia și le împlinește sub semnul absolutului ultim. Este în joc o logică a trinității, după cum a scris Preasfinția Sa. Recomand această carte ca una de referință în domeniu. Consider că acest volum ar trebui să se afle în biblioteca fiecăruia dintre noi”. A urmat cuvântul criticului literar Ioan Holban, care a subliniat că lucrarea *Minunile - Revelații ale Sfintei Treimi în Sfânta Scriptură* deschide cititorului noi orizonturi: „Este o carte de învățătură, în afară de relatarea și povestirea minunilor. Ea deschide foarte mult mintea și sufletul pentru că nu se oprește la evocarea minunilor din Vechiul Testament sau din Noul Testament. Toate minunile din carte deschid mintea către alte orizonturi”. Lector dr. Livia Iacob a adus în atenție raportul pe care cartea Preasfințitului Părinte Calinic Botoșăneanul îl stabilește cu cititorul: „Dincolo de dialogul pe care cartea îl facilitează, important este raportul direct cu cititorul. E minunat că ea a venit în viața noastră într-o perioadă atât de sacră cum este cea a Postului Mare. Concluzia acestei cărți, din punctul meu de vedere, este că viața noastră în sine este o minune”.

Conf. univ. dr. Paul Gorban a spus despre autorul volumului că este

„un interdisciplinar”: „Preasfinția Sa argumentează preocupările către medicină, către drept, către filosofie și către logică. PS Calinic Botoșăneanul este interdisciplinar, iar această carte demonstrează că este pusă în formulă dialogală cu toate evangheliile. Fiecare minune te pune în situația de a trage singur concluzia. Concluzia este aceea că volumul de față este un necesar”. Prof. univ. dr. Iulian Popescu, directorul Editurii „Apollonia”, și-a exprimat convingerea că cititorul cărții „Minunile - Revelații ale Sfintei Treimi în Sfânta Scriptură” se va apropia de credința autentică.

Demne de remarcat sunt și aprecierile Părintelui arhimandrit Mihail Daniliuc potrivit căruia *Minunile - Revelații ale Sfintei Treimi în Sfânta Scriptură* reprezintă „o lucrare inedită în domeniul literaturii biblice, căci nimeni, până în prezent, în Teologia românească, nu s-a încumetat să abordeze vasta temă a minunilor din Vechiul și Noul Testament”. De asemenea, părintele Daniliuc evaluează lucrarea ca fiind „un erudit comentariu biblic, omiletic și spiritual la aceste manifestări vizibile, exterioare, ale actului revelator al lui Dumnezeu, Cel în Treime închinat”.

Firul roșu care traversează și unește cele două părți ale cărții este, potrivit Părintelui Daniliuc, iubirea Sfintei Treimi, care împlinește lucrări minunate spre binele omului. Observăm astfel că Dumnezeu nu săvârșește minuni pentru a intimida, impresiona ori fascina pe om, ci toate acestea au ca țintă finală propășirea omului întru Adevăr și Lumină, întărirea în credință și, desigur, mântuirea lui. Preasfânta Treime lucrează minunat în viața poporului ales, ba chiar și în a altor etnii, în existența unor oameni dreți sau păcătoși, împărați ori simpli muritori, sănătoși ori bolnavi, bogați ori săraci.

Având bucuria să descoperim noi și surprinzătoare valențe prin lecturarea cărții Preasfințitului Părinte Calinic Botoșăneanul, nu trebuie să uităm nicicând, după cum ne îndeamnă și autorul, că „lumea a început printr-o minune, fiind creată de și prin Cuvântul lui Dumnezeu, este susținută tot printr-o minune, Duhul lui Dumnezeu fiind Cel care o ține în viață, și se va sfârși tot printr-o minune, urmată de Judecata lui Dumnezeu”.

Eugenia OPRESCU

JURNAL DE FRONT, VISE DE IUBIRE

Între titlurile de succes pe care prestigioasa Editură Militară le dedică și în acest an participării României la Primul Război Mondial se numără, fără îndoială, și memoriile inedite ale generalului Gheorghe Garoescu, editate cu un bogat *Studiu introductiv* și consistente *Note* complementare sub genericul „Jurnal de front, vise de iubire (14 august 1916-28 septembrie 1918)”, de comandorul (r) dr. Marian Moșneagu.

În timpul operației ofensive strategice a Armatei Române în Transilvania, declanșată în noaptea de 27 spre 28 august 1916, trupele de acoperire, aflate de-a lungul frontierei, au făcut dovada unui angajament total, oferind adevărate pilde de bravură și exemple de sacrificiu suprem. Printre eroi s-au numărat și militarii companiei de mitraliere aflată sub comanda locotenentului de infanterie George Garoescu, supranumit de camarazi „eroul de la Porumbacu”.

În fruntea companiei sale, locotenentul Garoescu a luat parte la toate luptele de la Timiș, Porumbacu, Perșani, Brașov, Sf. Petru, Buga și Valea Cerbului. Deși rănit în luptele de la Sf. Petru, ofițerul a rămas pe front și a continuat serviciul, comandând compania cu multă bravură în luptele de la Bușteni. A executat apoi retragerea ordonată în condițiile cele mai bune și în perfectă ordine, ulterior fiind decorat cu Ordinul „Steaua României” și „Coroana României” și înaintat la gradul de căpitan.

Vitejia sa a fost evocată și de ofițerul de rezervă Henri Stahl, camarad de front, în lucrarea „Porumbacu. 17 septembrie 1916”.

Experiența terifiantă de front a fost rememorată de viitorul general al Armatei Române în lucrările *Războiul Neamului Românesc 1916-1918* și în focul mitralieriei. Însemnări, apărute în anul 1919, pentru care, la recomandarea academicianului Simion Mehedinți, Academia Română, Secțiunea istorică, i-a acordat «Premiul Constantinide».

Ajuns general de brigadă și comandant al Brigăzii 5 Infanterie Râmnicu Sărat, George Garoescu s-a stins din viață prematur, la 26

RECENZII

iulie 1939, în urma unei scurte suferințe. În memoria sa, camarazii de arme i-au ridicat un bust pe drumul național 1, lângă podul de la intrarea în Azuga, dezvelit la 26 iulie 1943, pe locul unde, cu compania sa de mitraliere, a întârziat înaintarea nemților spre București.

Rememorând împrejurările în care a făcut cunoștință cu fiica generalului Garoescu și privilegiul de a recupera și pregăti pentru tipărire Memoriile sale, comandorul dr. Marian Moșneagu precizează: „Au trecut doi-trei ani până când am finalizat descifrarea lui și, când am început să-l parcurg, filă cu filă, două zile nu l-am mai lăsat din mână, până când nu l-am citit integral. Am fost de-a dreptul uluit și deopotrivă fascinat să descopăr o asemenea poveste de dragoste, trăită intens, sub tirul mitralierelor, în tranșee sau în bordeiele servindu-i drept adăpost, înfruntând nu atât pericolul morții, cât neliniștile legate de Lison, iubirea vieții sale. Atunci i-am propus – și doamna Maniu a încuviințat fără ezitare – ca aceste amintiri să fie publicate. Centenarul intrării României în Primul Război Mondial a fost doar pretextul pentru a le încredința Editurii Militare, prin intermediul căreia, dumneavoastră aveți astfel șansa, ca și mine în urmă cu cinci ani, să le citiți. Și, vă asigur, cu mâna pe inimă, că merită cu prisosință!

Așadar, *Jurnal de război, vise de iubire* [...] cuprinzând textele inedite din carnetul completat zilnic, în perioada 14 august 1916–28 septembrie 1918, păstrat cu sfințenie și încredințat nouă spre editare de fiica generalului Gheorghe Garoescu, reprezintă partea romanțată a experienței de front a autorului, în care primează confesiunile și declarațiile sale de dragoste către iubita sa Lison, viitoarea soție. Dat fiind firea sa scrupuloasă, înclinăm să credem că acestea nu au fost făcute publice în timpul vieții tocmai pentru a păstra discreția și intimitatea acestei relații atât de afectuoase și de puternice. Prin publicarea lor, grație bunăvoinței și disponibilității doamnei Roxandra Georgeta Maniu,

la un secol de la redactarea lor, împlinim astfel o dorință testamentară «negrăită», cum ar fi spus tatăl domniei sale, generalul-erou Gheorghe Garoescu, spre a face cunoscute lumii întregi nu atât grozăviile războiului, cât încrederea nestrămutată și nedezamăgită că dragostea adevărată este întotdeauna învingătoare.”

Conform afirmațiilor tânărului combatant, „Cele mai frumoase ceasuri din suferințele războiului au fost acelea în care am scris în acest drag carnet”. De altfel, marți, 21 martie 1917, Garoescu consemna: „Cum eram răcit de vreo 2-3 zile, am și luat măsurile necesare când va fi să mă îmbolnăvesc. Cum voi vedea că temperatura se ridică, voi lua acest carnetul care este rupt din viața mea și-l voi închide într-un plic de pânză, împreună cu fotografia și scrisorile dragi de la Lison. Prin căpitanul Dessila, un bun prieten al meu, îl voi face să ajungă direct în mâna lui Lison. Dumnezeu însă să-mi ajute să pot face aceasta. N-aș vroi cu niciun chip ca ele să rămână să se piardă. Sunt cele mai scumpe amintiri ce le păstrez ca pe niște moaște. Cele mai frumoase ceasuri din suferințele războiului au fost acelea în care am scris în acest drag carnet. Atunci simțeam că sunt lângă Lison, că stau și vorbesc cu ea. Depărtarea n-o mai simțeam așa de grea și tristă. Ajungând în mâna ei ar vedea încă o dată cât de mult am ținut la ea și că murind, cel din urmă gând mi-a fost numai la dânsa, la draga mea Lison, singura mea bucurie, singura mea speranță, singura mea fericire ce mai am pe pământ”.

O poveste de dragoste trăită intens, sub ploaia de gloanțe și amenințarea morții și, cu toate acestea, pătimaș imaginată și obsesiv visată, adesea „cu ochii deschiși”, soldată cu un final mai mult decât fericit: re-găsirea și căsătoria maiorului George Garoescu, la 9 mai 1920, cu aleasa inimii sale, domnișoara Elise Oppler. Așadar, o carte de memorii cu totul aparte, vibrantă și seducătoare în raport cu epoca în care se petrece și de ce nu, un posibil și garantat scenariu de *love story* de succes!

SIMPOZIONUL NAȚIONAL „BISERICA ȘI ARMATA ROMÂNIEI. TRADIȚIILE CONLUCRĂRII”. EDIȚIA A V-A

**Dr. Luminița
GIURGIU**

Sâmbătă, 25 iunie 2016, Arhiepiscopia Râmnicului, Academia Oamenilor de Știință din România și Serviciul Istoric al Armatei au organizat la Centrul Eparhial Râmnicu Vâlcea Simpozionul Național *Biserica și Armata României. Tradițiile conlucrării*, ediția a V-a.

În cuvântul de deschidere Înaltpreasfințitul Părinte Varsanufie, arhiepiscopul Râmnicului, a binecuvântat lucrările și a subliniat importanța colaborării între *Biserică și Armată, care sunt împreună în aceeași misiune*.

Activitatea, coordonată de prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, a avut ca distinși invitați pe lect. univ. dr. Florian Bichir, ministru secretar de stat și membru al Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, prof. univ. dr. Radu-Ștefan Vergatti, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România și pe comandorul dr. Marian Moșneagu, șeful Serviciului Istoric al Armatei.

Comandorul dr. Marian Moșneagu, redactorul-șef al revistei „Misiunea”, a prezentat

EVENIMENT

numărul trei al publicației anuale a Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu” cu sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

În cadrul simpozionului, au avut intervenții de prezentare a studiilor și articolelor publicate în paginile revistei: comandorul (rtr) prof. dr. Aurel Pentelescu – *Pro memoria – 120 ani de la nașterea episcopului dr. Partenie Ciopron (1896-2016)*; dr. Alin Spănu – *Generalul Paul Teodorescu în jurnalul lui Victor Slăvescu (1938)*; prof. univ. dr. Valentin Ciorbea – *Armata Română în Campania din Vest (24 august 1944-12 mai 1945). Evaluarea generalului Paul Teodorescu*; lect. univ. dr. Florian Bichir – *Părintele Stăniloae și Securitatea: „Nu vreau să fac rău la nimeni”*; dr. Luminița Giurgiu – *Noi informații despre reabilitarea Mănăstirii Dintr-un Lemn (1943-1944)*; preot drd. Constantin Mănescu – *Pamfil Șeicaru, ctitor al Mănăstirii „Sfânta Ana” din Orșova*; dr. Teodora Giurgiu – *Biserica, Școala și Armata în concepția preotului căpitan Gheorghe Roșca*; comandor dr. Marian Moșneagu – *Cea mai puternică armă din lume*; Radu Petrescu-Muscel – *Datorie și Credință: preoți musceleni, făuritori ai României Mari*; prof. Cornelia Ghinea – *Omagiu părintelui colonel Gheorghe Barbu*; colonel Adrian Grigore – *Colonelul preot greco-catolic Gavrilă Filimon – confesorul garnizoanei Cluj*; dr. Silviu B. Moldovan – *Părintele Dimitrie Bejan, de pe frontul din Est pe frontul nevăzut al luptei spirituale*; prof. univ. dr. Radu-Ștefan Vergatti – *Maria Puia – „Pădureanca”. O eroină uitată în făurirea României Mari*; Felicia Țucă, dr. Cornel Țucă – *Locotenent-colonelul Grigore Vasilescu și dezertarea colonelului Alexandru Sturdza (23 ianuarie/5 februarie 1917)*, precum și colonel (rtr) Dumitru Stavarache – *20 de ani de la reînființarea asistenței religioase în Armata României*.

În cuprinsul revistei „Misiunea” mai regăsim: lieutenant-colonel dr. Miljan Milkić – *Some aspects of Serbian cultural and religious heritage 1916-1918*; preot dr. Laurențiu Rădoi – *Participarea bisericii vâlcene la luptele naționale și sociale ale poporului român în prima jumătate a secolului al XIX-lea*; drd. Gabriel-George Pătrașcu – *Îndatoririle preoților militari în timp de pace și în timp de război*; colonel (r) dr. Alexandru Bucur – *Un important biograf transilvănean. Capelanul Sava Popovici Săvoiu (1818-1906)*; comandor (rtr) Gheorghe Vartic – *Arhiereul Narcis Crețulescu, un împătimit iubitor al istoriei*; Daniela-Liliana Pătrașcu, dr. Dumitru-Valentin Pătrașcu – *Arhidiaconul și profesorul dr. Constantin V. Dănău (1889-1980)*; comandor (rtr) prof. dr. Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu – *Preotul ortodox român Ioan Dăncilă (1889-1983) în Armata Austro-Ungară în anii 1915-1918*; Dumitru Manolache – *In, Pin și Rim – Ucenicii Sfântului Andrei care își cer întoarcerea în istorie*; dr.

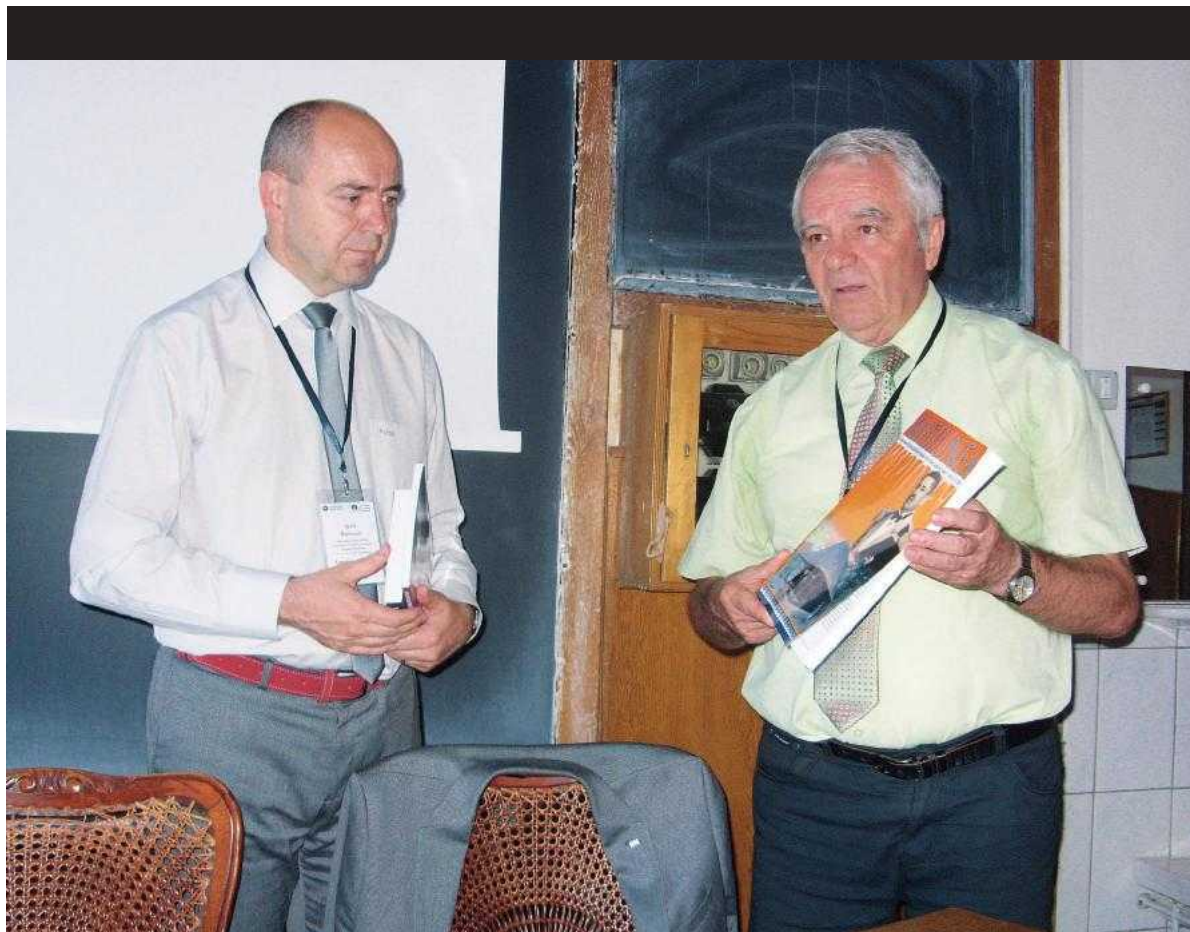
Vasile Mărculeț – *Martirii militare de la Dunărea de Jos din secolul al IV-lea și contextul pătimirii lor*; dr. Laurențiu Batin – *Valea Vaserului și Cimitirul Militar German „Miraj” din Maramureș*; colonel (r) Remus Macovei – *Sărbătorirea Zilei Eroilor în perioada interbelică*; dr. Emilian Lovișteanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului – *Monahismul creștin din Mitropolia Moldovei și Primul Război Mondial*; prof. univ. dr. Ion Giurcă – *Pregătirea preoților în vederea intrării în Războiul de Întregire*; drd. Ionela Zaharia – *Preoții militari români din Austro-Ungaria și intrarea în Marele Război a României*; prof. dr. Cornel Mărculescu – *Datorie și credință: preoți militari dâmbovițeni în vâltoarea Primului Război Mondial (1916-1918)*; preot Adrian-Lucian Scărlătescu – *Jurnalul soldatului de la Buiești – Ialomița*; locotenent-colonel (rtr) Ion Tănase – *Dumnezeu se află în inima celui care crede în El*; asist. univ. dr. protosinghel Maxim Vlad – *Un marinăr sfânt de la cumpăna sec. XVIII-XIX – amiralul Teodor Ușakov*.

Au fost prezentate recenziile pentru: *Aceasta este viața veșnică. Studii de gnoseologie patristică*, autor [†]Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului – preot dr. Ștefan Zară; *Înfăptuirea misiunii bisericești în parohie și mănăstire*, autor [†]Preasfințitul Părinte Emilian Lovișteanul – preot Constantin Olariu; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române (1859-1914). Bibliografie generală*, autor Ionuț-Constantin Petcu – comandor (rtr) prof. dr. Aurel Pentelescu, precum și revista „Arma Cuvântului” – dr. Irina-Alexandra Simion.

În cuprinsul revistei se regăsește prezentarea precedentului simpozion care a avut loc în zilele de 27-28 iunie 2015.

În sală au fost prezenți reprezentanți ai Statului Major al Forțelor Aeriene, Statului Major al Forțelor Navale, Muzeului Marinei Române, Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Ligii Ofițerilor din Marina Militară, preoți, maici, istorici, profesori și cercetători.

Duminică, 26 iunie, Înaltpreasfințitul Părinte Varsanufie a oficiat, la Mănăstirea Dintr-un Lemn, Sfânta Liturghie și slujba de pomenire a generalului Paul Teodorescu.

CONGRESUL NAȚIONAL AL ISTORICILOR RÔMÂNII (25-28 AUGUST 2016, CLUJ-NAPOCA)

**Dr. Teodora
GIURGIU**

În zilele de 25-28 august 2016, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Comitetul Național al Istoricilor din România și Centrul de Studii Transilvane al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca au organizat primul Congres Național al Istoricilor Români.

În cadrul secțiunii „Implicații și consecințe demografice ale Marelui Război (1914-1919)” moderate de prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea a susținut prelegerea „Situția demografică a Dobrogei între anii 1916-1919” și a oferit organizatorilor numărul trei al revistei „Misiunea”, publicația anuală a Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”.